

# Novoštokavski ikavski govori Sjeverne Dalmacije (od Starigrada do Biograda)

---

**Magaš, Ivan**

**Doctoral thesis / Disertacija**

**2022**

*Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:* **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

*Permanent link / Trajna poveznica:* <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:639088>

*Rights / Prava:* [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

*Download date / Datum preuzimanja:* **2025-01-31**



**Sveučilište u Zadru**  
Universitas Studiorum  
Jadertina | 1396 | 2002 |

*Repository / Repozitorij:*

[University of Zadar Institutional Repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZADRU

POSLIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ  
HUMANISTIČKE ZNANOSTI



**Ivan Magaš**

**NOVOŠTOKAVSKI IKAVSKI GOVORI  
SJEVERNE DALMACIJE (OD STARIGRAĐA DO  
BIOGRADA)**

**Doktorski rad**

Zadar, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZADRU  
POSLIJEDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ  
HUMANISTIČKE ZNANOSTI

**Ivan Magaš**

**NOVOŠTOKAVSKI IKAVSKI GOVORI  
SJEVERNE DALMACIJE (OD STARIGRADA DO  
BIOGRADA)**

Doktorski rad

Mentor

dr. sc. Josip Lisac, prof. emer.

Zadar, 2022.

# **SVEUČILIŠTE U ZADRU**

## **TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA**

### **I. Autor i studij**

Ime i prezime: Ivan Magaš

Naziv studijskog programa: Poslijediplomski sveučilišni studij „Humanističke znanosti“

Mentor: dr. sc. Josip Lisac, prof. emer.

Datum obrane: 1. 7. 2022.

Znanstveno područje i polje u kojem je postignut doktorat znanosti: humanističke znanosti, filologija

### **II. Doktorski rad**

Naslov: Novoštokavski ikavski govori Sjeverne Dalmacije (od Starigrada do Biograda)

UDK oznaka: 811.163.42'282.3(497.581)

Broj stranica: 322

Broj slika/grafičkih prikaza/tablica/karata: 1/0/0/10

Broj bilježaka: 402

Broj korištenih bibliografskih jedinica i izvora: 125

Broj priloga: 0

Jezik rada: hrvatski

### **III. Stručna povjerenstva**

Stručno povjerenstvo za ocjenu doktorskog rada:

1. Prof. dr. sc. Mate Kapović, predsjednik
2. Prof. dr. sc. Gordana Čupković, članica
3. Dr. sc. Josip Galić, član

Stručno povjerenstvo za obranu doktorskog rada:

1. Prof. dr. sc. Mate Kapović, predsjednik
2. Prof. dr. sc. Gordana Čupković, članica
3. Dr. sc. Josip Galić, član

**UNIVERSITY OF ZADAR**  
**BASIC DOCUMENTATION CARD**

**I. Author and study**

Name and surname: Ivan Magaš

Name of the study programme: Postgraduate doctoral study in Humanities

Mentor: Professor Emeritus Josip Lisac, PhD

Date of the defence: 1st of July 2022

Scientific area and field in which the PhD is obtained: Humanities, Philology

**II. Doctoral dissertation**

Title: The Varieties of the Neo-Štokavian Ikavian Dialect in the Northern Dalmatia (from Starigrad to Biograd)

UDC mark: 811.163.42'282.3(497.581)

Number of pages: 322

Number of pictures/graphical representations/tables/maps: 1/0/0/10

Number of notes: 402

Number of used bibliographic units and sources: 125

Number of appendices: 0

Language of the doctoral dissertation: Croatian

**III. Expert committees**

Expert committee for the evaluation of the doctoral dissertation:

1. Prof. Mate Kapović, PhD, chair
2. Prof. Gordana Čupković, PhD, member
3. Josip Galić, PhD, member

Expert committee for the defence of the doctoral dissertation:

1. Prof. Mate Kapović, PhD, chair
2. Prof. Gordana Čupković, PhD, member
3. Josip Galić, PhD, member



## Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ivan Magaš**, ovime izjavljujem da je moj **doktorski** rad pod naslovom **Novoštokavski ikavski govori Sjeverne Dalmacije (od Starigrada do Biograda)** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 2. studenoga 2022.

# SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. O jadranskim govorima novoštokavskoga ikavskog dijalekta općenito.....	1
1.2. Dosadašnja istraživanja novoštokavskih ikavskih govora zadarskog područja i njihovo mjesto u hrvatskom jezikoslovlju.....	2
1.2.1. Ukratko o dosadašnjim zapažanjima o općem jezičnom stanju zadarskoga područja.....	5
1.2.2. Sociolingvistički pogled – stigmatiziranost jezičnih obilježja novoštokavskih ikavskih govora zadarske okolice .....	8
1.3. Metodologija – odabir punktova i ispitanikā, metode istraživanja.....	11
1.3.1. Metoda intervjua i slikovni upitnik.....	16
1.4. Istraživačke hipoteze i očekivanja.....	18
1.5. Ispitanici.....	20
1.6. Informanti.....	21
1.7. Popis punktova s kraticama.....	23
1.8. Znakovi i kratice (izbor).....	24
2. OPIS PET IZDVOJENIH GOVORA (POSEDARJE, SELINE, SUHOVARE, SVETI PETAR NA MORU, ZATON).....	25
2.1. Govor Posedarja.....	26
2.1.1. Uvod.....	26
2.1.2. Fonologija.....	27
2.1.2.1. Slogotvorni glasovi.....	28
2.1.2.2. Neslogotvorni glasovi.....	30
2.1.2.3. Prozodija.....	33
2.1.3. Morfologija.....	34
2.1.3.1. Imenice.....	34
2.1.3.2. Zamjenice.....	35
2.1.3.3. Brojevnje riječi.....	36
2.1.3.4. Glagoli.....	36
2.1.4. Sintaksa.....	37
2.1.5. Leksik.....	38
2.2. Govor Selina.....	41
2.2.1. Uvod.....	41
2.2.2. Fonologija.....	42
2.2.2.1. Slogotvorni glasovi.....	42
2.2.2.2. Neslogotvorni glasovi.....	45
2.2.2.3. Prozodija.....	48
2.2.3. Morfologija.....	49
2.2.3.1. Imenice.....	49
2.2.3.2. Zamjenice.....	50
2.2.3.3. Brojevnje riječi.....	51
2.2.3.4. Glagoli.....	51
2.2.4. Sintaksa.....	53
2.2.5. Leksik.....	54

2.3. Govor Suhovara .....	57
2.3.1. Uvod .....	57
2.3.2. Fonologija .....	58
2.3.2.1. Slogotvorni glasovi .....	59
2.3.2.2. Neslogotvorni glasovi .....	63
2.3.2.3. Prozodija .....	66
2.3.3. Morfologija .....	69
2.3.3.1. Imenice .....	69
2.3.3.2. Zamjenice .....	70
2.3.3.3. Brojevine riječi .....	71
2.3.3.4. Glagoli .....	71
2.3.4. Sintaksa .....	73
2.3.5. Leksik .....	75
2.4. Govor Svetog Petra na Moru .....	78
2.4.1. Uvod .....	78
2.4.2. Fonologija .....	79
2.4.2.1. Slogotvorni glasovi .....	79
2.4.2.2. Neslogotvorni glasovi .....	82
2.4.2.3. Prozodija .....	84
2.4.3. Morfologija .....	86
2.4.3.1. Imenice .....	86
2.4.3.2. Zamjenice .....	87
2.4.3.3. Brojevine riječi .....	87
2.4.3.4. Glagoli .....	87
2.4.3.5. Ostalo .....	89
2.4.4. Sintaksa .....	89
2.4.5. Leksik .....	91
2.5. Govor Zatona .....	94
2.5.1. Uvod .....	94
2.5.2. Fonologija .....	95
2.5.2.1. Slogotvorni glasovi .....	96
2.5.2.2. Neslogotvorni glasovi .....	98
2.5.2.3. Prozodija .....	100
2.5.3. Morfologija .....	102
2.5.3.1. Imenice .....	102
2.5.3.2. Zamjenice .....	103
2.5.3.3. Brojevine riječi .....	104
2.5.3.4. Glagoli .....	104
2.5.4. Sintaksa .....	105
2.5.5. Leksik .....	107
2.6. Zaključna razmatranja o izdvojenim govorima .....	110
3. OBILJEŽJA NOVOŠTOKAVSKIH IKAVSKIH GOVORA SJEVERNE DALMACIJE (OD STARIGRADA DO BIOGRADA) .....	111
3.1. Uvodne napomene .....	111
3.2. Fonologija .....	112
3.2.1. Slogotvorni glasovi .....	112
3.2.1.1. Refleks jata (* <i>ě</i> ) .....	112
3.2.1.1.1. Ikavski refleksi jata (* <i>ě</i> > <i>i</i> ) .....	112
3.2.1.1.2. Skupovi * <i>ně</i> - i * <i>prě</i> - .....	115
3.2.1.1.3. Jekavski refleksi jata (* <i>ě</i> > <i>je</i> ) .....	117



3.2.1.1.4. Ekavski refleksi jata (*ě > e).....	119
3.2.1.1.5. Diftonški refleksi jata (*ě > iě) .....	120
3.2.1.1.6. Dvosložni refleksi jata (*ě > ije).....	120
3.2.1.1.7. Primjeri s promjenom *ě > a.....	120
3.2.1.1.8. Hiperikavizmi i hiperjekavizmi.....	120
3.2.1.2. Refleks poluglasa (*ə) .....	121
3.2.1.3. Refleks prednjeg nazala (*ɛ) .....	122
3.2.1.4. Refleks stražnjeg nazala (*ɔ).....	123
3.2.1.5. Refleks slogotvornog l (*l).....	124
3.2.1.6. Početno *və.....	125
3.2.1.7. Slogotvorno r (r) .....	126
3.2.1.7.1. Sekundarno slogotvorno r.....	128
3.2.1.8. Slogotvorno n (n).....	129
3.2.1.9. Prijeglas .....	129
3.2.1.10. Asimilacija vokala .....	131
3.2.1.11. Disimilacija vokala.....	132
3.2.1.12. Afereza .....	133
3.2.1.13. Zijev .....	134
3.2.1.13.1. Uklanjanje zijeva stezanjem.....	136
3.2.1.13.2. Uklanjanje zijeva sonantizacijom vokala .....	137
3.2.1.13.3. Uklanjanje zijeva umetanjem sonanta .....	138
3.2.1.14. Redukcija nenaglašenog vokala i .....	138
3.2.1.14.1. Redukcija nenaglašenog vokala i na unutarnjem slogu.....	138
3.2.1.14.2. Redukcija nenaglašenog vokala i na kraju riječi .....	144
3.2.1.14.3. Redukcija prednaglasnog vokala i.....	146
3.2.1.14.4. Izostanak moguće redukcije nenaglašenog i .....	146
3.2.1.15. Redukcija ostalih vokala (a, e, o, u) .....	148
3.2.1.16. Zatvaranje o > o/u.....	150
3.2.1.16.1. Zatvaranje o > o/u ispred ili iza nazala .....	150
3.2.1.16.2. Izostanak mogućeg zatvaranja o > o/u ispred ili iza nazala .....	152
3.2.1.16.3. Zatvaranje o > o/u ispred drugih neslogotvornih glasova .....	154
3.2.1.16.4. Podjela govora prema doseg zatvaranja .....	154
3.2.1.17. Protetsko j.....	155
3.2.2. Neslogotvorni glasovi .....	156
3.2.2.1. Refleks skupine *sk'/*st' .....	156
3.2.2.2. Glasovi č, ć i č; refleksi *t' .....	157
3.2.2.3. Glasovi ž, ź i ž; refleksi *d' .....	158
3.2.2.4. Glas h.....	160
3.2.2.4.1. Neostvaren glas h (h > l).....	161
3.2.2.4.2. Zamjena glasa h drugim glasovima (j, k, v) .....	163
3.2.2.5. Glas f .....	165
3.2.2.5.1. Zamjena glasa f drugim glasovima (p i v) .....	166
3.2.2.6. Asimilacija suglasnika.....	167
3.2.2.7. Disimilacija suglasnika.....	168
3.2.2.8. Jednačenje dentala s i z po mjestu tvorbe prema palatalu n'.....	168
3.2.2.9. Pojednostavnjene suglasničke skupine.....	169
3.2.2.10. Otpadanje dočetnog okluziva .....	171
3.2.2.11. Otpadanje dočetnog sonanta.....	172
3.2.2.12. Dočetno l – vokalizacija i čuvanje.....	172
3.2.2.12.1. Promjena -al > -al-aja.....	173
3.2.2.12.2. Promjena -il > -ijal-ije.....	174
3.2.2.12.3. Promjena -el > -el-eal-eel-ejal-eje .....	176
3.2.2.12.4. Promjena -ol > -o .....	177
3.2.2.12.5. Promjena -rl > -ra .....	178
3.2.2.12.6. Promjena -ul > -ujal-uje .....	178
3.2.2.12.7. Čuvanje dočetnog l.....	178

3.2.2.13. Promjene <i>-er</i> > <i>-e</i> i <i>-or</i> > <i>-o</i> .....	180
3.2.2.14. Promjena <i>-m</i> > <i>-n</i> .....	180
3.2.2.14.1. Čuvanje <i>-m</i> .....	183
3.2.2.15. Navezačno <i>n</i> .....	185
3.2.2.16. Promjena <i>je-</i> > <i>e-</i> .....	186
3.2.2.17. Promjena <i>ž</i> > <i>r</i> .....	187
3.2.2.18. Sibilizacija .....	188
3.2.2.19. Rjeđe glasovne promjene .....	190
3.2.2.19.1. Pojednostavnjenje usvojenih dočetnih suglasničkih skupina .....	190
3.2.2.19.2. Metateza .....	190
3.2.2.19.3. Umekšavanje <i>d</i> i <i>l</i> ispred <i>e</i> i <i>i</i> .....	191
3.2.2.19.4. Promjena <i>gn-</i> > <i>gñ-</i> .....	191
3.2.2.19.5. Promjena <i>tl</i> > <i>kl</i> .....	191
3.2.2.19.6. Obezvučenje dočetnog suglasnika .....	191
3.2.2.19.7. Haplologija .....	191
3.2.2.19.8. Refleksi starijih skupina <i>*C<sub>b</sub>j</i> i <i>*C<sub>j</sub></i> .....	192
3.2.2.19.9. Umetanje neslogotvornoga glasa .....	192
3.2.2.19.10. Promjene <i>s</i> > <i>c</i> .....	193
3.2.2.20. Glas <i>ʒ</i> .....	193
3.2.3. Prozodija .....	194
3.2.3.1. Pomicanje naglasaka na prednaglasnicu .....	194
3.2.3.1.1. Silazni naglasak koji ne prelazi na prednaglasnicu .....	198
3.2.3.2. Uzlazni naglasak u prijedložno-zamjениčkim svezama .....	200
3.2.3.3. Neke naglasne alternacije u glagolskim oblicima .....	200
3.2.3.4. Izgovor dviju izvornih naglasnica kao jedne nove fonetske riječi .....	202
3.2.3.5. Izgovor triju izvornih naglasnica kao jedne nove fonetske riječi .....	203
3.2.3.6. Silazni naglasak na unutarnjem slogu višesložnice .....	204
3.2.3.7. Naglasak na zadnjem slogu dvosložnice ili višesložnice .....	205
3.2.3.8. Uzlazni naglasak na jednosložnim riječima .....	206
3.2.3.9. Čuvanje i gubljenje zanaglasnih dužina .....	207
3.2.3.9.1. Sekundarne zanaglasne dužine .....	208
3.2.3.10. Kanovačko duženje .....	208
3.2.3.11. Druge izdvojene prozodijske značajke .....	209
3.3. Morfologija .....	210
3.3.1. Imenske riječi .....	210
3.3.1.1. Oblici G mn. imenica .....	210
3.3.1.2. Oblici D, L i I mn. imenica .....	212
3.3.1.3. Kratka i duga množina imenica muškog roda <i>a</i> -deklinacije .....	214
3.3.1.4. Zbirne imenice u množini .....	216
3.3.1.5. Sklanjanje dvosložnih muških imena na <i>-e</i> i <i>-o</i> .....	217
3.3.1.6. Konstrukcije „dva/tri/četiri” + imenska riječ .....	218
3.3.1.7. Posebnosti pridjevskih oblika .....	219
3.3.1.8. Posebnosti zamjениčkih oblika .....	220
3.3.1.8.1. Osobne zamjenice .....	220
3.3.1.8.2. Posvojne zamjenice .....	221
3.3.1.8.3. Pokazne zamjenice .....	222
3.3.1.8.4. Neodređene zamjenice .....	223
3.3.1.8.5. Upitno-odnosne zamjenice .....	224
3.3.1.8.6. Povratna zamjenica .....	224
3.3.1.8.7. Povratno-posvojna zamjenica .....	225
3.3.2. Glagolski oblici .....	225
3.3.2.1. Infinitiv .....	225
3.3.2.2. Posebnosti prezentskih oblika .....	228
3.3.2.2.1. Treće lice množine .....	228
3.3.2.2.2. Glagol 'ići' .....	230

3.3.2.2.3. Glagoli 'dati', 'imati' i 'znati' .....	230
3.3.2.2.4. Glagol 'živjeti' .....	231
3.3.2.2.5. Glagol 'trčati' .....	231
3.3.2.3. Glagolski pridjev radni .....	231
3.3.2.4. Posebnosti perfekta .....	234
3.3.2.5. Pluskvamperfekt .....	236
3.3.2.6. Aorist .....	237
3.3.2.7. Futur I. i futur II. ....	238
3.3.2.8. Kondicionali .....	239
3.3.2.9. Imperativ .....	241
3.3.2.10. Izdvojeni oblici .....	242
3.3.2.10.1. Analoški oblici .....	242
3.3.2.10.2. <i>Allegro</i> oblici .....	243
3.3.2.10.3. Glagoli II. vrste .....	244
3.3.2.10.4. Optativ .....	245
3.3.2.10.5. Imperfekt i glagolski prilog prošli .....	245
3.3.3. Nepromjenjive riječi .....	246
3.3.3.1. Prilozi .....	246
3.3.3.1.1. Mjesni prilozi .....	246
3.3.3.1.2. Vremenski prilozi .....	247
3.3.3.1.3. Količinski prilozi .....	247
3.3.3.1.4. Načinski prilozi .....	248
3.3.3.1.5. Upitni prilozi .....	248
3.3.3.2. Čestice .....	248
3.3.3.3. Veznici .....	249
3.3.3.4. Uzvici .....	250
3.4. Sintaksa .....	251
3.4.1. Prijedložno-padežne sveze .....	251
3.4.2. Etički dativ .....	255
3.4.3. Instrumental društva .....	256
3.4.4. Instrumental sredstva .....	257
3.4.5. Izražavanje posvojnosti .....	258
3.4.6. Jesno-niječna pitanja .....	259
3.4.7. Pripovjedački imperativ .....	260
3.4.8. Redukcija glagola .....	262
3.4.9. Sveza „naglašeni prezent glagola 'htjeti' (+ <i>da</i> ) + drugi prezent“ .....	263
3.4.10. Sveza „ <i>za</i> + infinitiv“ .....	263
3.4.11. Sintaktičko-značenjske posebnosti nekih mjesnih priloga .....	264
3.5. Leksik .....	267
3.5.1. Domaće riječi .....	267
3.5.2. Romanizmi .....	282
3.5.3. Turcizmi .....	290
3.5.4. Ostale usvojenice .....	293
3.5.4.1. Germanizmi .....	293
3.5.4.2. Grecizmi .....	294
3.5.4.3. Hungarizmi .....	294
3.5.4.4. Internacionalizmi .....	295
3.5.4.5. Drugo .....	296
3.6. Karte .....	297
3.6.1. Komentari uz karte .....	303
3.7. Ulomci iz govora (odabrani punktovi) .....	305

3.8. Usporedba istraživanih govora i zemljopisno bliskih novoštokavskih ikavskih govora .....	308
4. ZAKLJUČAK .....	310
5. LITERATURA.....	313

## 1. Uvod

Dijalektološkim istraživanjima zadarskog područja počeo sam se baviti još 2012. godine, na trećoj godini preddiplomskog studija kroatistike u Zadru. Budući da hrvatskoj dijalektologiji manjka podataka o novoštokavskim ikavskim govorima Sjeverne Dalmacije<sup>1</sup>, profesorica Gordana Čupković svoje je studente uputila na istraživanje tog područja, a jedan od tih studenata bio sam i ja. Istraživanje mjesnoga govora Pridrage kao seminarski zadatak vodilo je k istraživanju obližnjih ikavskih i jekavskih<sup>2</sup> govora, u želji da se vidi što je čemu slično, a veći broj prikupljenih izoliranih podataka vodio je k potrebi njihova usustavljanja. Seminarski rad o pridraškom govoru postao je članak (objavljen je 2014. u časopisu *Zadarska smotra* pod naslovom „Govor Pridrage“), a istraživanje govora zemljopisno i strukturno bliskih pridraškom govoru postalo mi je znanstvena preokupacija. Od 2012. godine do danas posjetio sam mnoga novoštokavska ikavska mjesta Zadarske županije i prikupio mnoštvo podataka o njihovim govorima, a ova će disertacija biti rekapitulacija onoga što sam do sada istražujući otkrio sâm i onoga što su o tim govorima pisali drugi, ali dopunjena mnoštvom novih podataka o mjestima čiji govori do sada nisu iscrpno istraživani ili ih znanstvena literatura nije ni spominjala.

### 1.1. O jadranskim govorima novoštokavskoga ikavskog dijalekta općenito

Govori koji će biti predmetom ovoga doktorskog rada pripadaju zapadnom dijalektu – novoštokavskom ikavskom dijalektu štokavskog narječja.<sup>3</sup> Ovdje ću ukratko navesti obilježja jadranskih govora toga dijalekta.<sup>4</sup> Zapadnim dijalektom<sup>5</sup> govori se od Opuzena i Metkovića prema sjeverozapadu sve do Omiša te u nemalom broju mjesta na obali, uključujući veće gradove – Šibenik, Zadar i, u novije vrijeme, Split. U zaleđu ovih gradova također su govornici zapadnog dijalekta. Govornika ovog dijalekta ima i u pojedinim naseljima na otocima (na Hvaru, Braču, Šolti<sup>6</sup> i Korčuli) te u trima moliškohrvatskim naseljima (Kruč, Mundimitar,

---

<sup>1</sup> U zemljopisnom imenu Sjeverna Dalmacija obje sastavnice pišem velikim početnim slovom. U knjizi *Geografija Hrvatske* (2013) Sjeverna Dalmacija smatra se regijom, a autor prvu riječ u imenu regije piše velikim početnim slovom, što je uvaženo i ovdje. Naravno, valjanih argumenata bilo bi i za pisanje „sjeverna Dalmacija“, no ipak sam se opredijelio za prvo rješenje.

<sup>2</sup> Riječ je o govorima koji se u literaturi najčešće nazivaju ijekavskima. Budući da je u tim govorima ipak dominantna promjena \**ě* > *je*, a ne \**ě* > diftong, te ću govore nazivati jekavskima.

<sup>3</sup> U ovoj će se disertaciji rabiti i naziv „zapadni dijalekt“ i naziv „novoštokavski ikavski dijalekt“. Naravno, riječ je o istom dijalektu.

<sup>4</sup> Zapadnim dijalektom govori se i drugdje – u zapadnom dijelu Hercegovine, u nemalom dijelu Bosne, u Bačkoj itd. (o rasprostranjenosti ovog dijalekta više u: Lisac, 2003: 50–51). Novoštokavskim ikavskim govorima tih područja u ovom se radu uglavnom neću detaljnije baviti.

<sup>5</sup> Podatci prema Lisac, 2003: 51–59, uz manje autorske dopune.

<sup>6</sup> Filip Galović u knjizi *Govori otoka Šolte* (2019) govor Maslinice, koji je inače smatran čakaviziranim štokavskim govorom, svrstava u čakavske govore.

Filič). Ikavski refleks jata glavno je vokalno obilježje ovog dijalekta općenito. Tzv. *šva* redovito daje *a*. Stražnji nazal i samoglasno *l* redovito daju *u*. Refleks *\*d'* najčešće je *ž*, ali ima i primjera govora gdje je *\*d' > j*. Govori ovoga dijalekta u jadranskoj zoni uglavnom su štakavski, dok je šćakavsko područje između Cetine i Neretve te na otocima. Glasovi *f* i *h* u ovom se dijalektu često zamjenjuju drugim glasovima (*f > v/p*; *h > vl/j/k*; pored toga *h > l*).<sup>7</sup> Pretežno se čuva *ž*, premda ima zamjena *ž > ž*. Skupinu *čr-* čuvaju samo moliški Hrvati. Zvučnost na kraju riječi uglavnom se zadržava. Dočetno *l* u jadranskoj zoni u participima uglavnom daje *a*, a nerijetko i *e* (zadarska okolica, Lika). Dočetno *m* u nastavcima i nepromjenjivim riječima uglavnom prelazi u *n*. Akcentuacija je najčešće dosljedno novoštokavska, kao i u istočnohercegovačko-krajiškom dijalektu. Naglašena upitno-odnosna zamjenica za neživo uglavnom dolazi u obliku *štà*, a na nekim područjima (grad Zadar i njegova okolica) dolazi *štò*.<sup>8</sup> Deklinacija imenica pretežno je novoštokavska; prisutan je sinkretizam u množinskim padežima imenica. Infinitivi su uglavnom krnji. U Zadru i njegovoj okolici, kako će pokazati i ovo istraživanje, infinitivi su uglavnom puni.

## **1.2. Dosadašnja istraživanja novoštokavskih ikavskih govora zadarskog područja i njihovo mjesto u hrvatskom jezikoslovlju**

Hrvatska dijalektologija svoje je začetke doživjela u 19. stoljeću. Premda tada nije postojala kao zasebna jezikoslovna disciplina, filološki amateri i školovani jezikoslovci iznosili su u svojim radovima određena znanja o mjesnim govorima južnoslavenskog prostora, dajući dobar oslonac budućim naraštajima istraživača. Pojavom Milana Rešetara dijalektologija se na južnoslavenskom prostoru oznanstvenjuje, a u prvoj polovici 20. stoljeća nastavlja se njezina afirmacija koja traje do danas. Njezina je narav od prvog dana bila deskriptivna, a ne preskriptivna, što je i danas privlačno velikom broju istraživača amatera, ali i školovanih jezikoslovaca.

Čakavski govori na području današnje Zadarske županije stranim i domaćim istraživačima desetljećima su bili zanimljiviji od štokavskih govora. Razumljivo je to zbog arhaičnosti čakavštine, ali i zbog njezina neizvjesna statusa u budućnosti. Ipak, i mjesni štokavski govori Sjeverne Dalmacije uzmiču pred društveno superiornim idiomima: pred govorima većih naselja i pred standardnim hrvatskim jezikom. Da bismo u budućnosti imali referentnu točku za opis

---

<sup>7</sup> U slučaju glasa *f* mogli bismo govoriti i o stupnju njegova (ne)usvajanja.

<sup>8</sup> Za objašnjenje odnosa i distribucije oblika *štò/štol/štà/šta* u nekim hrvatskim govorima v. Starčević, Kapović i Sarić, 2019: 116.

jezičnog stanja navedenog područja, moramo danas opisati ono što je desetljećima, pa i stoljećima, postojalo u gotovo nepromijenjenu obliku, a budućnost mu je neizvjesna.

Može se slobodno reći da su dosadašnja istraživanja novoštokavskih ikavskih govora zadarske okolice bila malobrojna, ali dobra. Koliko se zna, u 19. stoljeću i u prvoj polovici 20. stoljeća nije bilo radova koji su se bavili ovom tematikom.<sup>9</sup> Ljubomir Maštrović objavio je 1955. studiju „Ninski govor“, a omanji rječnik (42 stranice) toga govora objavio je 1957. godine. O spomenutoj je studiji Pavle Ivić između ostalog napisao sljedeće: „I pored priličnog broja nepreciznosti i naivnosti, neizbežnih kod autora koji nije bio u neprekidnom aktivnom kontaktu sa lingvističkom naukom, opis sadrži korisne podatke i spada među upotrebljivije radove iz ove dijalekatske oblasti. Posebno treba pozdraviti težnju da se da što potpunija sintaksa“ (1985: 187).<sup>10</sup> Sljedeća desetljeća obilježena su manjkom dijalektoloških materijala s ovog područja, no određenih je prinosa ipak bilo. Vladimir Anić proučavao je akcent u zadarskom zaleđu (1970), s ražanačkim govorom kao predstavnikom novoštokavskih ikavskih govora zadarskoga kraja. O tom su govoru dosta godina kasnije pisali Josip Lisac (2004) i Josip Miletić (2008). Mile Mamić pisao je o govoru Lišana Ostrovačkih<sup>11</sup> (1996). Broj prinosa znatno se povećao u drugom desetljeću 21. stoljeća. Marijana Tomelić Ćurlin i Marija Anić napisale su članak o fonološkim i morfološkim značajkama govora Kruševa (2012), Josip Lisac i Marijana Tomelić Ćurlin napisali su članak o govorima vranskoga kraja (2017), autor ovog rada pisao je o govoru Pridrage (2014), a objavljivanje čeka i zajednički rad Josipa Lisca i autora ovog rada o govoru Starigrada. Kraća verzija članka ove dvojice autora o govoru Polače objavljena je 2018., a duža 2020. godine. O govorima zadarskoga kraja općenito pisali su Mate Hraste, Vesna Jakić-Cestarić i Dalibor Brozović, u više navrata Josip Lisac (npr. 1999) i u novije vrijeme Slavica Vrsaljko, Irena Marković te zajednički Anita Pavić Pintarić i Sanja Škifić. Njihovim će prinosima i monografijama više riječi biti posvećeno u nastavku teksta.

Osvrnut ćemo se i na prisutnost štokavskih govora zadarskog područja u jezičnim atlasima. U međunarodnim atlasima OLA (*Općeslavenski lingvistički atlas*) i ALE (*Europski lingvistički atlas*) nema štokavskih punktova sa zadarskog područja, što nije neočekivano s obzirom na prirodu tih atlasa i ogromno područje koje pokrivaju. Iz toga proizlazi da štokavskih govora zadarskog područja nema ni u *Fonološkim opisima srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom* (1981). Štokavskih govora sa zadarskog područja nema ni u *Malom dijalektološkom atlasu balkanskih*

---

<sup>9</sup> Prema podacima koje donosi Hraste (1956).

<sup>10</sup> Transliterano (s ćirilice na latinicu).

<sup>11</sup> Službeno ime mjesta: Lišana Ostrovičke.

jezika ni u *Općekarpatskom dijalektološkom atlasu* (OKDA). Dobra je vijest da bi u okviru projekta „Lingvistička geografija Hrvatske u europskome okružju“ (LinGeH) u sljedećih nekoliko godina trebala bi biti obrađena četiri štokavska punkta na širem zadarskom području (Škabrnja, Ražanac, Medviđa, Lišane Ostrovičke; istraživanje govora Tribnja već je provedeno).

Štokavskih govora zadarskog područja nema ni u multimedijским dijalektološkim projektima – u *Ozvučenoj čitanci iz hrvatske dijalektologije* (2012), čije su autorice Mira Menac-Mihalić i Anita Celinić, i u *Zvučnom atlasu hrvatskih govora* (2015 – danas), popularno-znanstvenom mrežnom projektu čiji je glavni urednik Velimir Piškorec. Podatci o ovim govorima ne javljaju se ni u drugim važnim lingvističkim djelima, npr. u monografiji *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj* (2005) Mire Menac-Mihalić. U monografiji *Povijest hrvatske akcentuacije: fonetika* (2015) Mate Kapovića donose se primjeri iz Zadra, ali ne i iz obližnjih štokavskih naselja. Situacija je nešto bolja u istraživanju leksika i etimologije; Kristina Miočić u dvama se člancima (2011, 2012) bavila leksemima ražanačkoga kraja, neke podatke iz priobalnih štokavskih mjesta zadarskoga kraja (Ražanac, Vinjerac, Paklenica, Nin, Tribanj) objavio je Orsat Ligorio u svojoj doktorskoj disertaciji *Problem leksičke stratifikacije u adrijatistici* (2014), a Vladimir Skračić i Nikola Vuletić izdali su etimološki rječnik *Leksik morske faune u sjevernoj Dalmaciji* (2018), u kojem se također spominju priobalna štokavska mjesta zadarskog područja. Anketom o leksiku jadranske faune, provedenom za potrebe knjige Vojmira Vinje *Jadranska fauna: etimologija i struktura naziva I-II* (1986), također su obuhvaćena priobalna štokavska mjesta zadarskog područja (Ražanac, Starigrad, Tribanj, Vinjerac).<sup>12</sup> Naravno, leksikom govora koji su tema ove disertacije s mnogo manje uspjeha bavili su se i nelingvisti.<sup>13</sup>

U leksikografiji zadarskog područja dominirali su čakavski govori, dok od Maštrovićeva prinosa iz 1957. do 2013. godine, kada je objavljen lingvistički ne toliko uspješan *Rječnik govora mjesta Škabrnje* Mile Bašića, nije bilo štokavskih rječnika. Poslije Bašićeva rječnika objavljen je *Rječnik govora sela Jasenica* (2016) Ivana Bucića, a zatim i *Rječnik sela Popovića* don Nikole Tokića i autora ovih redova (2018) te *Rječnik novoštokavske ikavice benkovačkoga kraja* braće Alojza i Eduarda Pavlovića (2018). Najnoviji je među štokavskim ikavskim rječnicima Sjeverne Dalmacije radošinovački rječnik Bože Došena (2020). U pripremi je i pridraški rječnik Zvonka Babića, čiji su neregizirani dijelovi objavljeni u *Pidraškom*

---

<sup>12</sup> V. Vinja, 1986 (II): 201–202. Starigrad je naveden pod imenom Paklenica. Krušćica, navedena kao jedna od točaka u kojima je provedeno „kraće „sondiranje“ nazivlja“ (str. 202), pripada Tribnju.

<sup>13</sup> Kao primjer može poslužiti članak Šime Batovića o turcizmima u govoru Vrsi (2006).



*glasniku* (2008/2009 – 2013/2014). Iako sva nabrojena djela nisu jednake lingvističke vrijednosti, može se slobodno reći da svjedočimo nemalu napretku leksikografije novoštokavskih ikavskih govora na zadarskom području.

Novoštokavski jekavski govori zadarskog zaobalja (Ravnih kotara u širem smislu i Bukovice) osobito su ugroženi jer je od vojno-redarstvene akcije „Oluja“ njihovih govornika znatno manje i uglavnom su starije dobi. I novoštokavski ikavski govori na tom području gube svoja obilježja, odnosno mijenjaju ih, bez obzira na brojnije stanovništvo. Veliku ulogu u tome igra blizina Zadra kao veće sredine u kojoj se govori istim dijalektom, ali s ponešto drugačijim i, što je vrlo važno, sociolingvistički prestižnijim obilježjima. Govori manjih mjesta približavaju se dakle govorima urbanih sredina, prolazeći kroz proces niveliranja, odnosno gubeći stereotipizirana i stigmatizirana obilježja (prema Kalogjera, 2013: 5–6).

### **1.2.1. Ukratko o dosadašnjim zapažanjima o općem jezičnom stanju zadarskoga područja**

Već je istaknuto koji su se jezikoslovci bavili proučavanjem jezičnog stanja na zadarskom području. Mate Hraste u članku „O govoru Zadra i okolice“ (1964<sup>14</sup>) donio je kratak povijesni i aktualni pregled jezičnog stanja na užem zadarskom području (neki dijelovi Zadra, obalna mjesta u blizini Zadra i dio otoka Ugljana), navodeći da je čitavo zadarsko područje u 16. i 17. st. bilo čakavsko, no da je suvremeno stanje uglavnom obilježeno dominacijom štokavštine, čime je potvrdio tvrdnje koje je Milan Rešetar krajem 19. stoljeća iznio u članku „Die Čakavština und deren einstige und jetzige Grenzen“. Hraste je ispravno zapazio da se u nekim dijelovima Zadra (Stanovi, Voštarnica, Brodarica, Puntamika) više ili manje čuvaju čakavske crte, dok je hrvatski govor u Arbanasima pogrešno proglasio novoštokavskim.<sup>15</sup> Dobro je pak odredio da u govoru Bokanjca (u ono vrijeme prigradskoga naselja, danas gradske četvrti) i Crnog (u ono vrijeme kao i danas prigradskog naselja) nema tragova čakavske akcentuacije. Vesna Jakić-Cestarić u članku „Dijalekt zadarskog kraja u dinamici suvremenog života“ (1966) također se osvrnula na povijesno i suvremeno jezično stanje. Istaknula je da su nakon turskih nadiranja na zadarskom području čakavce zamijenili štokavci – prvi val doseljenika činili su ikavci, katolici, koji su se nastanili u Ravnim kotarima, po Bukovici i oko Knina, Šibenika i Drniša, dok su drugi val doseljenika činili jekavci, pravoslavci, koji su zauzeli Bukovicu,

---

<sup>14</sup> Hraste je u radu istaknuo da ga je napisao i za tisak pripremio još 1949. godine.

<sup>15</sup> U Arbanasima, koji su u međuvremenu od prigradskog naselja postali gradska četvrt, i danas dominiraju nepovučeni naglasci: *jakěta*, *naprāvija*, *kondūt* i sl. (usmeni podatci). Naglasni inventar nipošto se ne može nazvati novoštokavskim. Ostala navedena mjesta do danas su uglavnom ili u potpunosti poštokavljena. Čakavskim govorom Stanova u novije se vrijeme bavila Nataša Šprljan (2019a).

kninsku krajinu i šibensko zaleđe (1966: 474). Govoreći o suvremenom stanju, naglasila je važnu sociolingvističku činjenicu: „Nosioci jednog i drugog govora kao da svjesno čuvaju svoje jezične osobine, po kojima se razlikuju od svojih susjeda druge nacionalnosti i vjere. U istom selu jedni govore jekavski, drugi ikavski...“ (1966: 474).<sup>16</sup> Autorica je izdvojila i one jezične promjene koje su nastale na ovom terenu, a zahvatile su i ikavske i jekavske govore: vokalske redukcije u nenaglašenim slogovima tipa (*nòsla*), redukciju zvučnosti konsonanata na kraju riječi (*mûš*) te zatvaranje vokala *o > u* u blizini glasova *m* i *n* (*nûs*, *mùdar*).<sup>17</sup>

Dalibor Brozović u članku „O suvremenoj zadarskoj miksoglotiji i o njezinim društveno-povijesnim i lingvističkim pretpostavkama“ ustvrdio je da je na jugoslavenskom odnosno hrvatskom jezičnom polju „zadarska situacija nesumnjivo najsloženija i najoriginalnija, u našim mjerilima bez premca“ (1976: 49). Brozović je naveo sve govorne tipove koji su se na zadarskom području govorili nekad, kao i one koji su se govorili u doba pisanja članka, bez obzira na njihovu jezičnu porodicu ili granu. Osvrćući se na onodobno stanje među hrvatskim govorima zadarskog područja, Brozović navodi četiri dijalekta (dva čakavska: ikavsko-ekavski i ikavski te dva štokavska: ikavski i ijekavski) i njihovo prostiranje. Posebno su zanimljiva zapažanja o približavanju i prožimanju tih dijalekata: „Štokavski su govori primili neke čakavske osobine, ne samo površne, kao npr. dalmatinizme (točnije: adrijatizme poput prijelaza *-m > -n*) nego i dublje, npr. oblik *namon* (metateza od *manon*) u Zatonu“ (1976: 59).

Valja istaknuti da je Josip Galić 2015. godine povodom manifestacije „Dani kroatistike“ sa svojim studentima proveo statističko istraživanje učestalosti određenih jezičnih obilježja u suvremenome zadarskom govoru, no rezultati toga istraživanja nisu do danas nigdje objavljeni.<sup>18</sup>

Irena Marković bavila se promjenama u zadarskom govoru od pojave Brozovićeve članka do danas u radu „Jezični utjecaji i promjene u suvremenom govoru Zadra“ (2012), koristeći statističke metode.<sup>19</sup> Podatke dobivene prethodnim istraživanjem uklopila je u monografiju *Govori grada Zadra s rječnikom romanizama* (2019), odnosno u poglavlja o obilježjima suvremenoga (hrvatskoga) govora Zadra (str. 63–78). Nažalost, u tim se poglavljima našlo i

---

<sup>16</sup> U selima s miješanim stanovništvom i danas je tako. Tako će primjerice pravoslavac iz Islama Grčkog reći *žě*, ili u novije vrijeme pod utjecajem standardnog hrvatskog jezika *gdjě*, a katolik *dī*.

<sup>17</sup> Ovim ću se promjenama i njihovim dosegom detaljnije baviti u nastavku radu.

<sup>18</sup> Tribina „Današnji zadarski govor“ održana je 12. ožujka 2015. godine u Izložbenoj dvorani Znanstvene knjižnice Zadar. Budući da sam i sam kao student diplomskog studija sudjelovao u istraživanju, njegovim rezultatima u ovoj se disertaciji mjestimično služim.

<sup>19</sup> U radu se javljaju određene nepreciznosti, posebno u bilježenju naglasaka (*bavárin*, *broštúlajte ga*) i u tumačenju nekih jezičnih pojava – npr. „dodatak *-n*“ u primjerima *u gràdovin* (uz upitno bilježenje naglasaka) i *u sělin* (2012: 322), gdje je zapravo riječ o nastavku *-in < -im*, ili „primjeri čakavice *ptica*, *pčela*, *pšenica > tica*, *čela*, *šenica*“ (2012: 321), što sigurno nije ekskluzivno čakavsko obilježje.

pretjeranih uopćavanja (str. 67: „č i ć funkcionalno, ali i fonetski u Zadru ne postoje“ – uopćena tvrdnja koja uglavnom ne vrijedi za stanovništvo koje se u Zadar doselilo iz zaobalja i s otokā) i netočnosti (str. 78: „[d]anas je rijetko susresti lekseme *žũko* ‘gorko’, *mũčati* ‘šutjeti’, *trũska* ‘šamar’...“ – ove su riječi i danas u svakodnevnoj uporabi i u starijih i u mlađih stanovnika). Vrlo je čudan autoričin podatak da i u govoru mlađe generacije i u govoru starije generacije oblici s dočestim *m* u nastavcima značajno dominiraju nad onima s dočestim *n* (str. 70–71).<sup>20</sup> Slavica Vrsaljko objavila je članak „O suvremenom zadarskom govoru“ (2015), u kojem je sažela zapažanja prethodnih istraživača, no uz nemale nepreciznosti (autorica primjerice piše da u zadarskom govoru nema nastavka *-eml/-en* u deklinaciji imenica muškog roda, str. 142) i kriva tumačenja objavljenih zapažanja drugih autora (str. 143: „A mn. imenica m. roda ima specifičan nastavak: *vidin brodi*, nominativ množine imenice *pod* glasi *pod...*“), pri čemu je najveća pogreška tumačenje iznimaka kao općenitosti. Anita Pavić Pintarić i Sanja Škifić zajednički su objavile monografiju *Prostor i kretanje u govorima zadarskoga kraja* (2021), osvrnuvši se ukratko i na najvažnija obilježja govora zadarskoga kraja (str. 47–62).

Na pitanje „Kakav je pak suvremeni govor Zadra?“ nije moguće jednostavno i jednoznačno odgovoriti. Sabirući spoznaje do kojih su došli Hraste, Jakić-Cestarić, Brozović i drugi, te dodajući neka novija zapažanja, bila ona objavljena ili neobjavljena, moglo bi se reći da u Zadru danas dominira novoštokavski ikavski štakavski tip govora, koji se od govora drugih većih dalmatinskih gradova poput Splita i Šibenika razlikuje po gotovo redovitoj uporabi zamjenice *što* (: *šta*). Glasovni inventar čini pet vokala koji mogu biti dugi i kratki te nevokalski glasovi koji su jednaki onima u standardnom hrvatskom jeziku, izuzevši izjednačavanje glasova *č* i *ć* te *ž* i *ẓ̌*, koje karakterizira velik broj stanovnika Zadra (ali nipošto sve stanovnike – razlikovanje je prisutno u govoru doseljenikā s otokā i iz zaobalja, a i jednih i drugih u Zadru je mnogo). Kako je već rečeno, dominantna je promjena *-m > -n* u nastavcima i nepromjenjivim riječima. Česti su puni infinitivi. Dominiraju glagolski pridjevi radni muškog roda tipa *bija* 'bio' i *reka* 'rekao', uz napomenu da se nerijetko javljaju i oblici poput *bi*, *bije* i *bio* (svi u značenju 'bio'), no oni obilježavaju doseljeno stanovništvo.<sup>21</sup> U deklinaciji imenica svih rodova i vrsta

---

<sup>20</sup> Primjerice, istraživanje o suvremenom zadarskom govoru koje su zadarski studenti kroatistike pod vodstvom Josipa Galića proveli 2015. godine pokazalo je da ispitanici starije generacije i ispitanici mlađe generacije provode promjenu *-m > -n* u otprilike 85 % situacija u kojima je ta promjena moguća (podatci autora disertacije). Sasvim suprotne rezultate dobila je Irena Marković (82 % standardnih oblika, dakle onih bez promjene *-m > -n*, u mlađih ispitanika i 78 % standardnih oblika u starijih ispitanika), k tomu navodeći da je Hraste 1964. godine u svim istraživanim mjestima zadarskog područja bilježio *-n* i da je „ovakva (...) promjena u mlađoj i starijoj generaciji prilično drastična“ (2019: 70). Naravno, ovu tvrdnju o drastičnoj promjeni treba odmah odbaciti – i bez većeg istraživanja može se shvatiti da se i u Zadru promjena *-m > -n* provodi gotovo redovito, odnosno da je stanje slično onom koje je Hraste zabilježio 1949. godine.

<sup>21</sup> Uz napomenu da oblik *bio* rabe i oni stanovnici Zadra koji se trude govoriti književno i u neformalnim situacijama.

dominiraju nastavci koje poznaje hrvatski standardni jezik, uz ipak nemala odstupanja. U sintaksi su uobičajene konstrukcije tipa *neće misli* (usp. Brozović, 1976: 59) i izražavanje posvojnosti konstrukcijom „*od + G*“ (usp. Hraste, 1964: 453). Posebno u mlađih stanovnika anglizmi među usvojenicama preuzimaju dominaciju od romanizama (prema Galić i sur., 2015, neobjavljeno). Određene gradske četvrti, posebno one koje su donedavno bile prigradska naselja, čuvaju svoje specifičnosti – na Stanovima i na Belafuži najstariji stanovnici i dalje relativno dobro čuvaju kopnenu čakavštinu (bez zamjenice *ča*), u Arbanasima je naglasak uglavnom neprenesen, na Ploči je uglavnom očuvana opozicija *č ~ ć*, koju pak na Bokanjcu najčešće ne poznaju ni najstariji ni najmlađi itd. Stariji stanovnici obližnjih kopnenih (štokavskih i čakavskih) i otočnih (čakavskih) mjesta relativno dobro čuvaju svoja govorna obilježja, dok mlađe generacije gore opisana obilježja zadarskoga govora nerijetko (ali ne i redovito) pretpostavljaju onima koja rabe njihovi stariji ukućani.

Ovaj je pak rad zamišljen kao dopuna i sinteza svih jezikoslovnih članaka i rječnika napisanih o novoštokavskim ikavskim govorima sjevernodalmatinskog područja od Starigrada do Biograda.<sup>22</sup> Iz tog je razloga i metodologija istraživanja klasična, mahom genetskolingvistička: ispitati starije stanovništvo koje nije duže boravilo izvan svojeg mjesta da bi se novi podatci mogli uspoređivati s postojećima i da bi se dobila referentna točka za neka buduća istraživanja, ona koja će biti pretežno sociolingvistička, i čija će pažnja biti usmjerena na varijabilnost jezičnih jedinica.<sup>23</sup> Da bismo u budućnosti znali do kakvih je promjena u novoštokavskim ikavskim govorima Sjeverne Dalmacije došlo, moramo opisati „predmoderno“ stanje – ono koje nije narušeno odnosno stubokom promijenjeno formalnim obrazovanjem, jezikom medijā, migracijama i drugim čimbenicima.

### **1.2.2. Sociolingvistički pogled – stigmatiziranost jezičnih obilježja novoštokavskih ikavskih govora zadarske okolice**

Da su neka obilježja novoštokavskih ikavskih govora zadarske okolice jezično obilježena, to jest stigmatizirana, pokazalo je pilot-istraživanje provedeno u svibnju 2019. godine, u kojemu su ispitanici bili zadarski gimnazijalci, učenici prvog razreda.<sup>24</sup> Budući da sam u novoštokavskim ikavskim mjestima zadarske okolice imao prilike razgovarati i sa starijim i s mlađim stanovnicima, primijetio sam sljedeću pravilnost – mlađi i obrazovaniji stanovnici selā

---

<sup>22</sup> Treba opet imati na umu da nisu svi članci i rječnici jednake kvalitete i da neke izvore valja koristiti oprezno.

<sup>23</sup> O projekciji razvoja metodologije hrvatske dijalektologije v. Bašić i Malnar Jurišić, 2016: 72 (posebno 72f14).

<sup>24</sup> Posebnu zahvalnost izražavam njihovoj profesorici Nikolini Stulić koja mi je omogućila provedbu istraživanja.

zadarske okolice neka jezična obilježja koja rabe njihovi stariji sumještani često zamjenjuju onim jezičnim obilježjima koja se rabe u Zadru.

Istražujući novoštokavske ikavske govore zadarske okolice (Škabrnja, Starigrad, Polača itd.), uočio sam četiri jezična obilježja u svojevrsnom uzmicanju: 1) glagolski pridjevi radni tipa *bije* 'bio' (u Zadru dominira varijanta *bija*), 2) zatvaranje vokala *o > u* ispred nazala, npr. *un* 'on' (u Zadru dominira varijanta *on*), 3) prezent tipa *iže* 'ide' (u Zadru dominira varijanta *ide*) i 4) redukcija nenaglašanih vokala, primjerice *nedļa* 'nedjelja' (u Zadru dominira varijanta *nediļa*).<sup>25</sup> Samo pilot-istraživanje ukratko ću opisati ovdje:

- učenici ispitanici morali su na temelju pet različitih snimaka hrvatskih govora puštenih u učionici dati svoje mišljenje o osobama koje izgovaraju tekst, ne znajući da se na trima snimkama javlja isti glas; mišljenje su izražavali popunjavajući tablice s dvanaest ljudskih karakteristika (obrazovan, drag, ambiciozan, ugodan, uglađen, spontan, načitan, šarmantan, inteligentan, profinjen, simpatičan, poduzetan) ocjenama od 1 do 7;
- ispod tablica s ocjenama ispitanici su, prema svojoj procjeni, trebali napisati odakle je govornik sa snimke;
- na prvoj snimci koju su ispitanici imali priliku slušati izgovoren je tekst na suvremenom zadarskom govoru (štokavski), na drugoj je snimci tekst govornika iz Sukošana u blizini Zadra (kopneni čakavski govor, uvelike štokaviziran), na trećoj je snimci standardni hrvatski jezik, na četvrtoj govor Zaglava na Dugom otoku (otočni čakavski govor s dobro očuvanim starijim jezičnim obilježjima), a na petoj je tipizirani govor koji bi se mogao nazvati govorom većeg broja novoštokavskih ikavskih mjesta zadarske okolice, iako je za potrebe ovog istraživanja nazvan govorom Pridrage;
- da bi se u prosuđivanju eliminirao čimbenik boje glasa, na prvoj, trećoj i petoj snimci, odnosno na onim snimkama u čijim se tekstovima nalaze značajke koje smo htjeli uspoređivati, tekst je izgovorio isti govornik (autor ove disertacije);
- na svakoj se snimci nalazi jedan glas – svi su govornici muškarci, u trenutku snimanja imali su 27 godina, završili su gimnaziju i fakultetski su obrazovani;
- prvi, treći i peti tekst, dakle oni tekstovi koje je izgovorio isti govornik, izgledaju ovako:

1. (1.)<sup>26</sup> ZADAR: *A kò bi znâ dī òn ìdē... Jâ san se sàmo ùspravija, okrénija i nàišâ nà ñega. Nìšta drùgō nē vidīn.*<sup>27</sup>

---

<sup>25</sup> Nisu u obzir uzeta druga jezična obilježja koja se povlače, a nisu toliko upečatljiva ili česta.

<sup>26</sup> U zagradama je broj snimke prema redu njezina puštanja u učionici.

<sup>27</sup> Nemali broj Zadrana ove bi primjere izgovorio bez zanaglasnih duljina, ali za potrebe ispitivanja rabim inačicu sa zanaglasnim duljinama, također solidno zastupljenu (na što sigurno utječu okolni novoštokavski ikavski govori).

2. (3.) STANDARDNI: *A tkò bi znào kàmo òn ìdē... Jâ sam se sàmo ùspravio, okrénuo i nàišao nà néga. Nìšta drùgō nē vidīm.*
3. (5.) PRIDRAGA: *A kò b znâ dī ùn òžē... Jâ san se sàmo ùspravje, okrénje i nàišā nà nég. Nìšta drùgō nē vdīn.*

Kako možemo vidjeti, prva i peta snimka razlikuju se samo u onim jezičnim obilježjima koja želimo istražiti, uz pretpostavku da su ona na petoj snimci stigmatizirana. Suprasegmentalna obilježja, odnosno naglasci, ni po čemu se ne razlikuju, a već je istaknuto da je čimbenik boje glasa neutraliziran.<sup>28</sup>

Rezultati na uzorku od 38 ispitanika pokazali su sljedeće:

- obrazovanost: ZADAR 3,895 – PRIDRAGA 3,105
- ugladenost: ZADAR 2,838 – PRIDRAGA 2,595 (oba na uzorku od 37)
- načitanost: ZADAR 3,158 – PRIDRAGA 2,632
- inteligentnost: ZADAR 4,105 – PRIDRAGA 3,5
- profinjenost: ZADAR 2,447 – PRIDRAGA 2,216 (potonji na uzorku od 37);

dakle, u svim „intelektualnim“ osobinama veće je ocjene dobio govornik suvremenoga zadarskoga govora, bez obzira na to što je oba teksta izgovorila jedna te ista osoba. Ipak, rezultati su drugačiji kada su u pitanju „emotivne“ osobine:

- dragost: ZADAR 4,105 – PRIDRAGA 4,526
- šarmantnost: ZADAR 3,421 – PRIDRAGA 3,947
- simpatičnost: ZADAR 4,632 – PRIDRAGA 4,919 (potonji na uzorku od 37).

Ako pak izdvojimo ocjene onih deset ispitanika koji zaista ne znaju odakle je govornik s pete snimke (odgovori: Dalmatinska zagora ×3, otok, Dalmacija ×1, jug Hrvatske (Dubrovnik) ×1, Zagorje ×1, Privlaka ×1, Imotski ×1, Šibenik ×1, Split ×1), dobivamo sljedeće rezultate: obrazovan 2,6; drag 4; ambiciozan 3,3 (uzorak od 9 ispitanika); ugodan 3,4; ugladen 2,5; spontan 5,6; načitan 3,3; šarmantan 2,9; inteligentan 3,8; profinjen 2,3; simpatičan 5,2; poduzetan 3. Možemo dakle vidjeti da su ocjene u svakoj kategoriji ispodprosječne.

Premda je uzorak ispitanika malen, rezultati su ipak indikativni – ako ne žele biti smatrani intelektualno inferiornima u odnosu na urbane govornike, stanovnici zadarskih sela morat će stigmatizirana jezična obilježja zamijeniti društveno prihvatljivijima. Prema tome, jezično niveliranje sigurno će se nastaviti ako se nešto iznenada ne promijeni.

---

<sup>28</sup> Ocjene spontanosti (ZADAR 5,579 – PRIDRAGA 5,405; potonje na uzorku od 37 ispitanika) govore u prilog tomu da autor ove disertacije može dosta uvjerljivo oponašati govore kojima se svakodnevno bavi.

### 1.3. Metodologija – odabir punktova i ispitanikā, metode istraživanja

Temeljne točke istraživanja u ovoj doktorskoj disertaciji čini pet novoštokavskih ikavskih govora Sjeverne Dalmacije, na području između Starigrada i Biograda. To su govori četiriju mjesta koja se nalaze na moru – Svetog Petra na Moru, Zatona, Selina i Posedarja, te uz njih govor Suhovara, mjesta koje nema izlaz na more. Odabir ovih mjesta odnosno njihovih govora bit će ukratko objašnjen.

Brozović (1976: 58) navodi da su Zaton i Krmčina (od 1995. Sveti Petar na Moru, LNH<sup>29</sup> 1: 765) mjesta koja prekidaju niz čakavskih mjesta na obali.<sup>30</sup> Ne računajući grad Zadar, ta su mjesta (od sjeverozapada prema jugoistoku) Petrčane, Kožino, Bibinje i Sukošan.<sup>31</sup> Uz obalu jugoistočno od Svetog Petra slijede redom mjesta s čakavskim govorima: Turanj, Sveti Filip i Jakov, Biograd, Pakoštane i Drage.<sup>32</sup> Uz obalu sjeverozapadno od Zatona nalazi se pak čakavska Privlaka.<sup>33</sup> Razumljivo je da su kao granična mjesta Zaton i Sveti Petar na Moru dijalektološki posebno zanimljiva. Seline su zanimljive kao najjugoistočnije mjesto velebitskog Podgorja (izuzevši rubne Jasenice), a Posedarje kao novoštokavsko ikavsko mjesto okruženo isključivo mjestima čiji su govori također novoštokavski ikavski: Vinjercem, Ždrilom, Slivnicom, Islamom Latinskim<sup>34</sup>, Grguricama i Podgradinom. Konačno, ostaju Suhovare kao mjesto uz Jadransku magistralu, zanimljive zato što s više strana graniče s mjestima u kojima dominiraju govornici novoštokavskog jekavskog dijalekta (Islam Grčki, Zemunik Gornji, Smoković), ali graniče (na sjeverozapadu i sjeveru) i s dominantno novoštokavskim ikavskim mjestima Poličnikom i Rupljem. Suhovare se k tomu nalaze otprilike u sredini područja čiji se govori istražuju u doktorskoj disertaciji.

---

<sup>29</sup> LNH = *Leksikon naselja Hrvatske*.

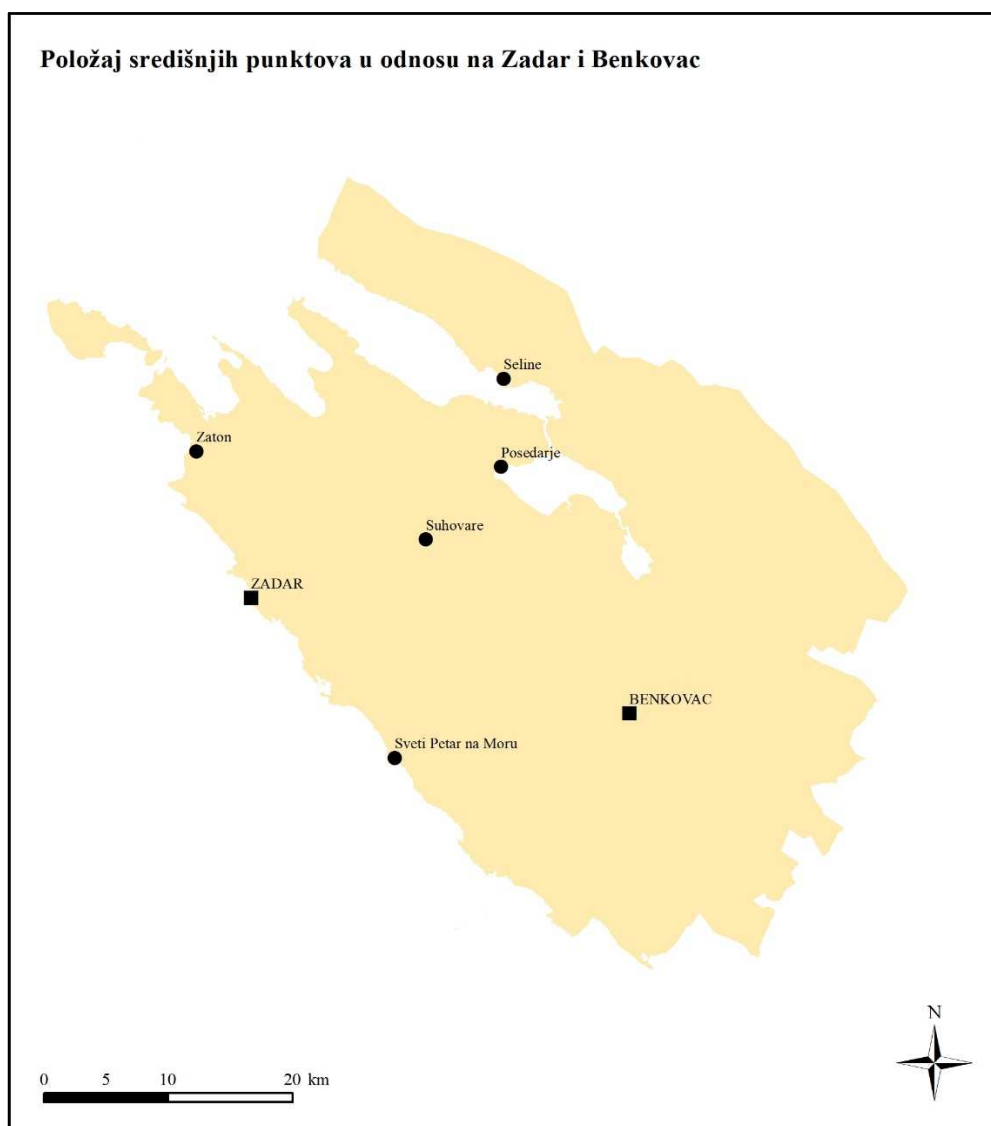
<sup>30</sup> Na karti štokavskog narječja u monografiji Pavla Ivića (1985) nema označenih štokavskih obalnih govora jugoistočno od Zadra sve do Šibenika, što je ili rezultat manjka spoznaja o stanju na terenu ili rezultat nepreciznosti Ljubomira Stankovića kao izrađivača karte. Kasnije kartu štokavskog narječja objavljuje Lisac (2003: 161), također bez označenih štokavskih punktova na istom pojasu (tu su kartu izradili Dražen Jelić i Josip Faričić). Preciznija je po ovom pitanju karta narječjā u Republici Hrvatskoj iz prinosa Silvane Vranić i Sanje Zubčić (2018: 540; grafički oblikovao Tomislav Kaniški).

<sup>31</sup> U Svetom Petru na Moru također ima (uvelike štokaviziranih) čakavaca, no štokavci su u većini (usmeni podatci Nikole Vuletića).

<sup>32</sup> Uz nemali broj štokavskih doseljenika u Biogradu.

<sup>33</sup> Govori ovih čakavskih mjesta uvelike su štokavizirani, no te promjene nisu tema ovog istraživanja.

<sup>34</sup> Pravoslavno stanovništvo u Islamu Latinskom govori novoštokavskim jekavskim dijalektom.



*Karta 1. Položaj središnjih punktova u odnosu na Zadar i Benkovac*<sup>35</sup>

Sva naselja čiji su govori temeljne točke ove doktorske disertacije nalaze se u Zadarskoj županiji, u pet različitih jedinica lokalne samouprave: Općini Posedarje (Posedarje), Gradu Ninu (Zaton), Općini Poličnik (Suhovare), Općini Starigrad (Seline) i Općini Sveti Filip i Jakov (Sveti Petar na Moru). *Leksikon naselja Hrvatske (passim)* smješta sva spomenuta naselja osim Selina u mikroregiju Ravnih kotara. Ante Juric u predgovoru svoje knjige *Ravni kotari i Bukovica* (2018: 10) piše da se Ravni kotari dijele na ravnokotarsko primorje, središnje kotare i sjevernokotarsko priobalje, a od spomenutih mjesta dijelom Ravnih kotara smatra samo Posedarje i Suhovare. Damir Magaš (2013: 180–182) izdvaja Južno velebitsko podgorje, Ražanačko-karinsko sjevernokotarsko priobalje i Zadarsko-biogradske primorje (priobalje) kao

<sup>35</sup> Kartu izradio Hrvoje Bazina.



zasebne prostorne dijelove Srednjeg hrvatskog (sjevernodalmatinskog i ličkog) priobalja,<sup>36</sup> dok Središnje Ravne kotare svrstava u Sjevernodalmatinski zaobalni i zagorski prostor (2013: 188–191). Vodeći se potonjom podjelom, možemo zaključiti da su ovim istraživanjem obuhvaćeni govori svih navedenih područja: Seline pripadaju Južnom velebitskom podgorju, Posedarje pripada Ražanačko-karinskom sjevernokotarskom priobalju, Zaton i Sveti Petar na Moru dio su Zadarsko-biogradskog primorja, a Suhovare su dio Središnjih Ravnih kotara.



Karta 2. Srednje hrvatsko primorje (Magaš, 2013: 177)

Podrobno opisivanje govora ovih pet naselja nipošto ne znači da u istraživanju neće biti podataka iz drugih novoštokavskih mjesta zadarskoga područja, bili oni dosad objavljeni ili ne bili. Štoviše, podatci iz drugih mjesta bit će vrlo važan dio sinteze novoštokavskih ikavskih govora zadarskog područja. Ta će sinteza obuhvatiti novoštokavske ikavske govore Južnoga velebitskog podgorja (Tribanj, Starigrad, Jasenice), Ražanačko-karinskoga sjevernokotarskog priobalja (Ražanac, Vinjerac, Pridraga), Zadarsko-biogradskog primorja (Bokanjac<sup>37</sup>, Vrsi) i Središnjih Ravnih kotara (Visočane, Islam Grčki, Škabrnja, Nadin, Polača<sup>38</sup>). Jezični podatci

<sup>36</sup> Prema istom izvoru Srednjem hrvatskom (sjevernodalmatinskom i ličkom) priobalju k tomu pripadaju Šibensko-murtersko priobalje i Primoštensko-rogozničko primorje.

<sup>37</sup> Premda je Bokanjac dio grada Zadra, u njemu je autohtono stanovništvo zadržalo svoja govorna obilježja pa se bokanjački govor može promatrati kao poseban novoštokavski ikavski govor.

<sup>38</sup> U Polači postoje govor Seljanā (ist.) i govor Zapadnjara (zap.). Ako nema posebne oznake, primjer se odnosi i na jedan i na drugi govor.

zabilježeni u novoštokavskim ikavskim govorima obližnje Bukovice (Kruševo, Popovići) bit će također uključeni u sintezu, premda izlaze područja Sjeverne Dalmacije koje je obuhvaćeno podnaslovom disertacije („od Starigrada do Biograda“), ali važni su jer s njime graniče. Svi podatci koji se u radu iskazuju kao aktualni stari su najviše deset godina.<sup>39</sup>



Karta 3. Sjevernodalmatinski zaobalni i zagorski prostor (Magaš, 2013: 188)

Prema popisu<sup>40</sup> stanovništva Republike Hrvatske iz 2011. godine najbrojnije naselje među onima koja su određena kao glavni istraživački punktovi jest Posedarje s 1358 stanovnika, a slijede ga Zaton s 580, Suhovare s 508, Seline s 469 i Sveti Petar na Moru s 403 stanovnika.<sup>41</sup> Stanovnika starijih od 65 godina u Posedarju je 2011. godine bilo 270 (19,88 %), u Zatonu 133 (22,93 %), u Suhovarama 90 (17,72 %), u Selinama 138 (29,42 %), a u Svetom Petru na Moru

<sup>39</sup> Radovi koji se bave nešto širim područjem (ražanački kraj, vranski kraj), a ne pojedinim mjesnim govorom/govorima, nisu izravno uključeni u sintezu. Članak „Govori vranskoga kraja“ zapravo se većim dijelom bavi samo govorom Vrane u Općini Pakoštane, uz povremene usporedbe s obližnjim govorima. U nekoliko punktova (Jasenice, Ražanac, Kruševo) nisu vršena nova ispitivanja, već su podatci preuzeti od drugih istraživača.

<sup>40</sup> „Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.“:  
<https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm>.

<sup>41</sup> Popis stanovništva iz 1991. godine, proveden malo prije početka Domovinskog rata, donosi sljedeće podatke o broju stanovnika: Posedarje 1355, Zaton 1035, Suhovare 891, Seline 457, Sveti Petar na Moru (pod imenom Krmčina) 267. Vidimo dakle da se broj stanovnika Posedarja i Selina nakon 20 godina tek neznatno promijenio, Zaton i Suhovare zabilježili su velik pad broja stanovnika, dok je velik rast zabilježio Sveti Petar na Moru. „Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.“:  
<https://www.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske.htm>.

70 (17,37 %). Upravo je govor stanovnika starijih od 65 godina primarni predmet istraživanja ove doktorske disertacije.<sup>42</sup> O ovim govorima dosad nije detaljnije pisano, premda su u Posedarju vjerojatno vršena određena lingvistička ispitivanja čiji rezultati nisu dostupni javnosti.<sup>43</sup> Dosta vjerno i precizno zapisani odlomci govora Suhovara, premda nenaglašeni, mogu se pronaći u diplomskom radu Antonija Batura *Prilog proučavanju mitoloških i demonoloških predaja u zadarskom zaleđu* (Sveučilište u Zadru, 2019), a vrlo vrijedni podatci o tom govoru nalaze se i u knjizi Zorana Ukalovića *Naša bezda* (2020).

Da bi se svi spomenuti govori opisali, bilo je potrebno prvo obaviti terensko istraživanje koje obuhvaća snimanje razgovora s najstarijim stanovnicima navedenih mjesta. Svi su ispitanici osim na pitanja odgovarali i na slikovni upitnik koji obuhvaća pojmove prisutne u upitniku za *Hrvatski jezični atlas* i neke druge – ukupno preko 120 pojmova. Druga je faza rada preslušavanje snimaka u svrhu opisivanja govora, treća je faza opisivanje svakoga pojedinačnoga govora (na fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj razini), a četvrta je faza ona koja je označena kao jedan od ciljeva – sinteza opisa svih govora na temelju preslušanih i pregledanih materijala, uz podatke koje su prethodno zabilježili drugi istraživači novoštokavskih ikavskih govora Sjeverne Dalmacije te podatke pojedinačno zabilježene u drugim mjestima zadarske okolice.<sup>44</sup>

Gotovo svi ispitanici čiji je govor analiziran u ovom radu formalno su neobrazovani ili slabije obrazovani (osnovna škola) stariji ljudi koji su veliku većinu života proveli u rodnome mjestu. Primarni cilj istraživanja nije bilo opisivanje onih jezičnih značajki koje su u lokalni govor ušle prilikom doticaja ispitanika s većim sredinama, odnosno jezična promjena. Što je ispitanik obrazovaniji, to je uglavnom veći njegov odmak od lokalnoga govora, bilo zbog nemogućnosti da svojim lokalnim govorom izrazi sve ono o čemu misli, bilo zbog podcjenjivačkog odnosa većih sredina (u ovom slučaju Zadra) prema seoskim govorima. Budući da ovo istraživanje primarno nije sociolingvističko, već klasično dijalektološko, bilo je potrebno već na početku

---

<sup>42</sup> Naslov ove disertacije mogao je biti i drugačiji (primjerice *Novoštokavski ikavski govori starijeg stanovništva Sjeverne Dalmacije* ili tomu sličan), no odabran je naslov koji se nastavlja na tradiciju hrvatske dijalektologije. Ona je pak klasična, odnosno genetskolingvistička, i drži da su stariji stanovnici pravi/izvorni govornici mjesnih govora, stavljajući aktualne jezične promjene ipak u drugi plan. Bilo je u hrvatskoj dijalektologiji, odnosno u proučavanju govora zapadnog dijalekta i drugačijih primjera – tako je Mate Šimundić u svojoj doktorskoj disertaciji *Govor Imotske krajine i Bekije* (1965) pisao o razlikama u govoru starijih i mlađih stanovnika tih prostora te u uzrocima tih razlika (primjerice utjecaj standardnog jezika na pojavu oblika *bômba*, *bombadírat*, *bômbôn*, *dôktôr*, str. 47).

<sup>43</sup> Podatak da u Posedarju dolazi glagolski pridjev radni tipa *bije* donosi Lisac (2003: 54). Taj je podatak u ovoj disertaciji samo potvrđen.

<sup>44</sup> Ova disertacija nije zamišljena kao kraj istraživanjâ novoštokavskih ikavskih govora Sjeverne Dalmacije od Starigrada do Biograda, već kao svojevrsni kraj početka tih istraživanja. Tek ćemo vidjeti hoće li početak dobiti i svoj nastavak, no on (bude li postojao) vrlo vjerojatno neće biti nalik klasičnom dijalektološkom materijalu kakav se javljao do sada.

istraživanja pronaći ispitanike koji će udovoljavati navedenim kriterijima. U istraživanju su mi ipak pomagali i mlađi stanovnici navedenih pet mjesta. Iako njihov govor nije bio u središtu mojeg zanimanja, mnogi su se istaknuli na drugi način – nalaženjem prikladnih ispitanika i dobrim prepoznavanjem odlika govora svojeg mjesta, posebno onih obilježja po kojima se razlikuje od obližnjih govora.

Nije bilo moguće precizno odrediti koliko je ispitanika potrebno pronaći u svakom mjestu da se dobije vjeran prikaz govora starijih stanovnika tog mjesta. Ponegdje je bio dovoljan samo jedan razgovorljiv pojedinac čiji će govor istraživaču dati dovoljno podataka, a ponegdje je bilo potrebno više ispitanika. Svaki odlazak na teren bio je pripreman tjednima (pronazak ispitanika, dogovori, priprema građe koja će se rabiti u istraživanju) i ispitanici su znali u kakvom istraživanju sudjeluju. Svi su govori snimljeni digitalnim snimačem i potom transkribirani. Obrađena je jedna po jedna jezična razina – fonološka, morfološka, sintaktička i leksička, uz povremene napomene iz tvorbe riječi, u skladu s dosadašnjom praksom u hrvatskoj dijalektologiji. Sinteza obuhvaća sve navedene jezične razine. Na kraju sinteze nalaze se pripadajuće karte.

### **1.3.1. Metoda intervjua i slikovni upitnik**

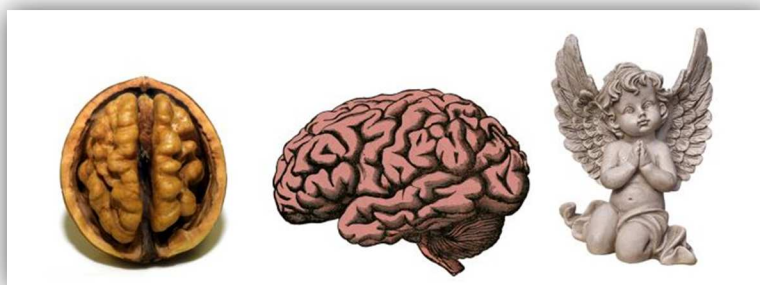
Intervjui s ispitanicima vođeni su radi prikupljanja podataka važnih za opis fonološke, morfološke, sintaktičke i leksičke razine govora. Počinjući svoj iskaz odgovorom na pitanje *Kako se prije živilo?*, ispitanici su bez problema nastavljali razgovor s ispitivačem i rado su pristajali odgovarati na sva daljnja pitanja.<sup>45</sup> Štoviše, početna bojazan ispitanika da neće znati odgovore na pitanja brzo je prerastala u njihovu želju da ispitivaču kažu što više podataka o sebi, svojoj obitelji, prošlosti mjesta u kojem su proveli život itd. Budući da autor ove disertacije kao ispitivač nije govorio standardnim hrvatskim jezikom, već onako kako govori svakodnevno izvan službene komunikacije, ispitanici su shvatili da mogu biti prirodni i opušteni. Intervjui su uglavnom trajali duže od sat vremena, u nekim slučajevima i po nekoliko sati, a ispitivač je veću inicijativu preuzimao samo onda kada je tražio specifičnu jezičnu značajku.<sup>46</sup>

---

<sup>45</sup> Premda su svi intervjui bili temeljeni na istoj tematici (život ispitanika u mladosti, svadbeni običaji, opis jednog dana od ustajanja do odlaska u krevet itd.), pitanja nisu bila unaprijed isplanirana. Ispitanici su često sami otvarali teme o kojima su htjeli govoriti, a ispitivač ih je u tome podržavao. Redoslijed tema također je varirao od ispitanika do ispitanika.

<sup>46</sup> Usp. Garrett i dr.: „Unstructured interviews, though perhaps resembling a casual conversation, are based on a general notion of topics that need to be covered, a hidden agenda, but the interviewer also feels free to ‘go with the tide’, where interesting directions crop up of their own accord“ (2003: 35).

Slikovni upitnik zamišljen je prvenstveno kao dopuna intervjuu. Podatci koji su dobiveni intervjuom trebali su biti dovoljni za cjelovit opis pojedinoga govora u skladu s dosadašnjom praksom u hrvatskoj dijalektologiji, a podatci dobiveni slikovnim upitnikom trebali su otkriti one specifičnosti koje intervju nije uspio zabilježiti, u prvom redu fonološke, ali i leksičke. Primjerice, odgovorom na sliku pojma 'klijesta' dobivaju se podatci o trima važnim fonološkim značajkama: naglasku, refleksu jata i refleksu skupine \*sk'/st'. Dok se dominantan naglasak (novoštokavski ili drugačiji) i refleks jata (ikavski ili drugačiji) u istraživanom govoru mogu otkriti već nakon nekoliko desetaka sekundi ili nekoliko minuta intervjuja, riječi s refleksom skupine \*sk'/st' znatno je manje i ponekad je cijeli intervju nedovoljan da se dobije barem jedna potvrda. Bilo je i situacija kada su gotovo sve istraživane činjenice otkrivene u samom intervjuu pa su odgovori iz upitnika poslužili kao dodatna potvrda ranije utvrđenih jezičnih značajki.



Slika 1. Primjeri pojmova iz slikovnog upitnika: 'orah', 'mozak', 'anđeo'

Sa saznanjem o prethodnim istraživanjima novoštokavskih ikavskih govora zadarskoga kraja, posebna je pažnja posvećena onim varijablama koje su u njima ispitivane. To su na fonološkoj razini primjerice refleksi jata (\**ě*), nosnih samoglasnika (\**ę* i \**ϕ*), vokalizacija dočelnog *l* (u glagolskim pridjevima radnim muškog roda), pojednostavnjivanja suglasničkih skupina itd. Za svaki je govor utvrđen glasovni (slogotvorni i neslogotvorni) i naglasni inventar te mogućnosti distribucije. Na morfološkoj razini istraživane su specifičnosti imeničke i pridjevsko-zamjeničke deklinacije, glagolska vremena, ali i neki podatci o nepromjenjivim vrstama riječi, na sintaktičkoj razini obrađeno je primjerice izražavanje posvojnosti, na leksičkoj razini zanimljive su usvojenice itd.<sup>47</sup> Gledajući arealno, važna su bila neka jadranska heterodijalekatna jezična obilježja koja nazivamo adrijatizmima,<sup>48</sup> odnosno njihova (ne)prisutnost u istraživanim govorima.

<sup>47</sup> Naravno, nije cilj u uvodu nabrojiti sve što je jezičnom analizom obuhvaćeno, već dati uvid u njezina osnovna polazišta i osnovne zahtjeve.

<sup>48</sup> Više o njima i njihovu pružanju u: Brozović, 1984.

Metodom intervjua i slikovnim upitnikom dolazimo do odgovora koji novoštokavske ikavske govore Sjeverne Dalmacije (od Starigrada do Biograda) smještaju u lingvističke okvire. Ovi govori (odnosno njihov razvoj) mogu se tako genetski gledati u kontekstu zapadnog dijalekta, u kontekstu hrvatskih govora, u kontekstu južnoslavenskih govora i slavenskih govora općenito, ali i arealno, kao dio jadranske zone.<sup>49</sup> Obilježja proučavanih govora u ovom su trenutku takva kakva jesu i ovaj ih rad (p)opisuje, ali treba naravno biti vrlo oprezan u njihovu vremenskom i prostornom kontekstualiziranju kako se ne bi dogodilo da se suvremeni podatci (stari deset godina i manje) uspoređuju sa zastarjelima.<sup>50</sup>

Razumije se da nisu svi ispitanici uspjeli dati odgovore na sva pitanja iz slikovnog upitnika. Uzrok izostanka odgovora u nekih vrlo je jednostavan, ponešto i smiješan – ispitanici u poodmaklim godinama imaju slabiji vid. Ponegdje su odgovori izostali jer ispitanicima pojam na slici nije bio poznat, premda su ga dobro vidjeli. Takvih je slučajeva bilo relativno malo i uglavnom se radilo o neprepoznavanju biljnih vrsta koje ne rastu u blizini.<sup>51</sup> Budući da su u većini slučajeva ispitanici bili slabije obrazovani stariji ljudi koji nisu duže boravili izvan svojeg mjesta, razumljivo je da poneki nisu uspijevali prepoznati pojmove s kojima nisu (bili) u svakodnevnom dodiru.

#### 1.4. Istraživačke hipoteze i očekivanja

Glavna je hipoteza ovog istraživanja da su novoštokavski ikavski govori na području od Starigrada do Biograda relativno homogeni, no da među njima ipak postoje određene razlike, vezane uglavnom za njihov zemljopisni položaj. Prema dosadašnjim spoznajama, govore uz obalu karakterizira glagolski pridjev radni tipa *bija* (-il > -ija), a govore u zaobalju karakterizira glagolski pridjev radni tipa *bije* (-il > -ije). Ovo bi istraživanje trebalo pokazati može li se zaista govoriti o kopnenom i zaobalnom pojasu prema toj jezičnoj značajki ili postoje odstupanja (*bije* na obali, *bija* u zaobalju). Druga je jezična značajka koju bi trebalo detaljnije istražiti zatvaranje *o* > *u* ispred i iza nazalā. Treba vidjeti postoje li u istraživanim govorima zatvaranja tog tipa *i*, ako postoje, kakvi su im dometi (samo ispred nazala, kao u *un* 'on', ili i iza nazala, kao u *nus* 'nos'; samo ispred jednog nazala, primjerice *n*, ili ispred više nazala, primjerice *m*, *n* i *ń* i sl.) te mogu li se i prema tom jezičnom obilježju istraživani govori podijeliti na obalne (u kojima

---

<sup>49</sup> Naravno, sve ovo vrijedi samo ako prihvatimo početnu pretpostavku da je jezike/govore moguće mapirati na osnovi pristupa *pars pro toto*, tj. ako prihvatimo da govor nekoliko ljudi može biti vjerodostojan prikaz govora cijelog naselja ili cijele zajednice.

<sup>50</sup> Upravo su iz ovog razloga u sintezi samo ponegdje spomenuti podatci Ljubomira Maštrovića o ninskom govoru.

<sup>51</sup> Takav je pojam primjerice 'čičimak'.

nema nikakvih zatvaranja) i zaobalne (u kojima postoji nekakvo zatvaranje), ili postoje odstupanja (npr. *un* na obali, *on* u zaobalju).

Na koncu, i druga jezična obilježja mogu pokazati (ne)homogenost novoštokavskih ikavskih govora na ovom području, no o takvim se obilježjima dosad u stručnoj literaturi nije puno pisalo. Bilo je svakako zanimljivo vidjeti postoje li neka sintaktička ili leksička obilježja koja jedne govore suprotstavljaju drugima, odnosno mogu li se i po tom ključu istraživani govori podijeliti na obalne i zaobalne (ili kako drugačije).

Premda usporedba novoštokavskih ikavskih govora Sjeverne Dalmacije na području od Starigrada do Biograda s drugim novoštokavskim ikavskim govorima nije jedna od preokupacija ove doktorske disertacije, dijelom je u nju uključena. Posebno se to odnosi na specifičnosti koje spajaju zemljopisno udaljenije govore ili, eventualno, skupine govora. Problematičnost takvih usporedbi može ležati i u manjku informacija o drugim govorima.<sup>52</sup> U ovoj će se disertaciji govori zapadnog dijalekta na zadarskom području ukratko usporediti s govorima zemljopisno bližih novoštokavskih ikavskih govora (govor Lovinca u Lici, govori šibenskog područja).

---

<sup>52</sup> Primjerice, govori zapadnog dijalekta na širem splitskom i širem zadarskom području mogli bi se detaljnije uspoređivati jer su podatci zabilježeni o tim govorima dosta brojni i precizni, no već je na šibenskom području zabilježenih podataka znatno manje (izuzevši zanimljive napomene Ante Šupuka o govoru samoga grada Šibenika i njegove uže okolice, npr. iz metodološki pomalo anakronična i znanstveno neuvjerljiva prinosna koji je objavljen 2001., te podatke iz prinosa Ivane Kurtović (2005) i Ankice Čilaš Šimprage (2010)), pa je i usporedba u kojoj sudjeluju govori šibenskog područja nužno ograničena.

## 1.5. Ispitanici

Navodim ispitanike prema punktovima:

- Bokanjac: Danica (Bina)<sup>53</sup> Mrkić, r. Durut (1932.);
- Islam Grčki: Ante Jurjević (1932.), † Mirko Jurjević (1934. – 2019.);
- Nadin: Andrija Brzoja (1936.);
- Polača: † Danica Bobanović, r. Bobanović (1932. – 2019.);
- Popovići: † Joso Rogić (1926. – 2021.), † Šimica (Zorka) Rogić, r. Rogić (1929. – 2021.), Vinko (Branko) Rogić (1940.);
- Posedarje: Kata Magaš, r. Sjauš (1934.);
- Pridraga: Tereža Zubčić, r. Čulina (1927.), Zorka Zubčić, r. Zubčić (1938.);
- Seline: Ika Jusup, r. Škiljić (1933.);
- Starigrad: Šime Dokoza (1940.), Marija Dokoza, r. Bušljeta (1941.);
- Suhovare: Ika Mijaljević, r. Poljak (1937.);
- Sveti Petar na Moru: Marija Jurišić, r. Colić (1934.);
- Škabrnja: Martin Bilaver (1921.), † Stana Jurić, r. Bilaver (1933. – 2021.), Kata Pavičić, r. Ražov (1934.);
- Tribanj: † Manda Trošelj, r. Matak (1928. – 2020.);
- Vinjerac: † Terezija Kondrić, r. Veršić (1930. – 2020.);
- Visočane: Marko (Dragan) Kevrić (1949.);
- Vrsi: Gabrijel (Ljubo) Božić (1938.);
- Zaton: Mara Peroš (1937.), Ljubica Peroš, r. Peša (1942.).

Prve snimke iz kojih su crpljeni podatci korišteni u ovoj disertaciji nastale su 2012. godine za potrebe seminarskog rada o pridraškome govoru. Posljednja snimka nastala je u Visočanima u srpnju 2021. godine. Svi ispitanici pristali su na razgovor i na objavu osobnih podataka u ovom radu.<sup>54</sup> Od 25 ispitanika umrlo je njih sedmero.<sup>55</sup> Najmlađi ispitanik imao je 72 godine, a najstariji 94 (u vrijeme dovršavanja ovog rada približava se stotom rođendanu). Ispitanik Gabrijel Božić (Vrsi) fakultetski je obrazovan, ali dobro čuva mjesni govor (uz manje i lako prepoznatljive odmake). Nekoliko ispitanika završilo je večernje škole i tečajeve, većina

---

<sup>53</sup> Izvan zagrada navedena su službena, a u zagradama neslužbena imena ispitanika i ispitanica. Ne navodim nadimke ispitanika izvedene od službenog imena.

<sup>54</sup> U Polači, Popovićima, Starigradu, Škabrnji i Vinjercu ispitivanja su provedena za potrebe drugih radova. Premda korišteni u opisu škabrnjskoga govora (Magaš, 2019), podatci dobiveni ispitivanjem Ante Bilavera iz Škabrnje (r. 1976.) u ovom su radu izuzeti iz analize.

<sup>55</sup> Zaključno s početkom studenog 2021. godine.



ispitanika pohađala je samo osnovnu školu u mjestu rođenja, a nekoliko ispitanika nije ni pohađalo školu.<sup>56</sup>

## 1.6. Informanti

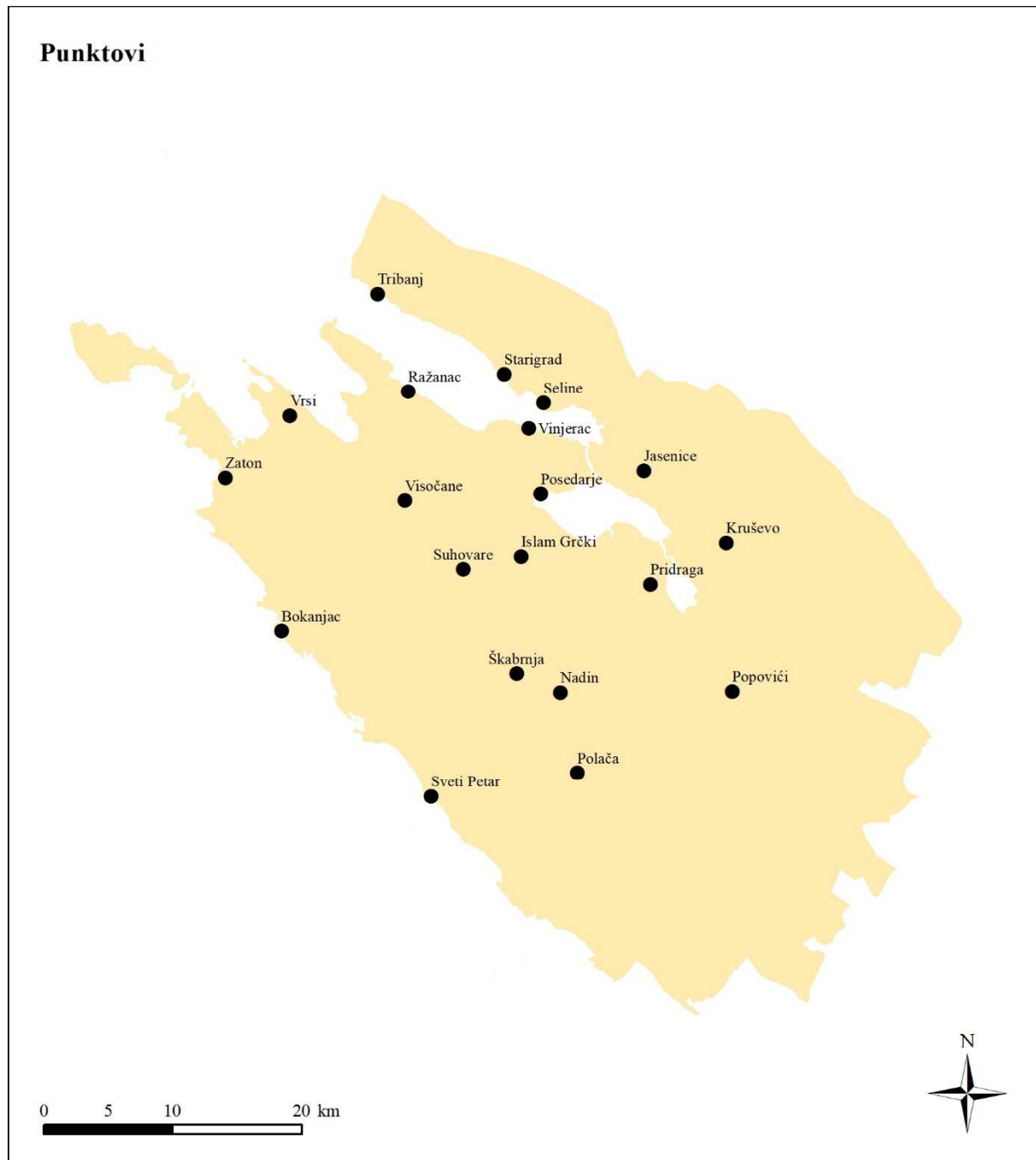
Informantima se ovdje nazivaju osobe koje nisu bile ispitane, ali su informacijama o istraživanim govorima ili o drugim govorima istraživanog područja omogućile rasvjetljavanje nekih jezičnih pojava. Riječ je o osobama koje su mlađe od ispitanikā i najmanje im je jedan roditelj iz mjesta o čijem su govoru izvještavale. S nekima od njih imao sam izravan kontakt, a druge sam kontaktirao posredno.<sup>57</sup> Informanti za istraživane govore bili su: Petra Škara i Adriana Škara (Bokanjac), Jure Jurjević (Islam Grčki), Zdenka Matek Šmit (Jasenice), Josip Karamarko (Kruševo), Mate Bobanović, Marija Oštrić, Goran Ražnjević i Mile Kutija (Polača), Nikola Tokić (Popovići), Boris Magaš (Posedarje), Zvonko Babić (Pridraga), Majda Brkić (Seline), Anita Dokoza (Starigrad), Antonio Batur i Zoran Ukalović (Suhovare), Milan Jurišić (Sveti Petar na Moru), Martin Trošelj, Adam Trošelj i Anka Marinković (Tribanj), Frane Kondrić i Vladimir Magaš (Vinjerac), Tomislav Kevrić (Visočane), Anita Peroš i Josip Šćiran (Zaton). Za govore koji u ovom radu nisu sustavnije istraživani informanti su bili: Roko Bralić (Bibinje), Ankica Baričević (Debeljak), Ana Marin (Korlat), Goran Lepur (Lepuri), Luka Barić (Poličnik), Ana Šarić (Privlaka), Antonio Rogoznica (Sukošan), Nikola Vuletić (Sv. Filip i Jakov).<sup>58</sup>

---

<sup>56</sup> Svim živim ispitanicima najsrdačnije zahvaljujem na gostoprimstvu i spremnosti na razgovor, a preminulima neka je pokoj vječni.

<sup>57</sup> Na posredstvu zahvaljujem Miri Magaš, Verici Uglešić, Šimi Brzoi, Branki Čulini, Katici Štajduhar i Nikoli Dujicu. Zoranu Ukaloviću zahvaljujem i kao informantu i kao posredniku. Na ponuđenoj pomoći zahvaljujem Rafaeli Božić i Slavici Vrsaljko.

<sup>58</sup> Nikola Vuletić davao mi je i druge podatke, ne samo one iz Svetog Filipa i Jakova. Zahvaljujem i svojoj supruzi Matiji Magaš (r. Čulina) na podacima o govoru Drinovaca (Općina Grude, BiH).



*Karta 4. Obradeni novoštokavski ikavski govori Sjeverne Dalmacije (od Starigrada do Biograda)<sup>59</sup>*

<sup>59</sup> Kartu izradio Hrvoje Bazina.

## 1.7. Popis punktova s kraticama

Bokanjac (Bok)	Seline (Sel)
Islam Grčki (Isl)	Starigrad (Sta)
Jasenice (Jas)	Suhovare (Suh)
Kruševo (Kru)	Sveti Petar (Sve)
Nadin (Nad)	Škabrnja (Ška)
Polača (Pol)	Tribanj (Tri)
Popovići (Pop)	Vinjerac (Vinj)
Posedarje (Pos)	Visočane (Vis)
Pridraga (Pri)	Vrsi (Vrs)
Ražanac (Raž)	Zaton (Zat)

Autor ove disertacije snimao je ispitanike u svim punktovima osim u Jasenicama, Kruševu i Ražancu. Neke podatke iz Bokanjca, Popovića, Starigrada, Škabrnje, Vinjerca, Tribnja i Zatona autor je rabio i u drugim istraživanjima/projektima; ako su podatci iz tih punktova već objavljeni u literaturi ili će biti objavljeni u skorije vrijeme, to je i naznačeno. Podatci o govorima Jasenica, Kruševa i Ražanca preuzeti su iz recentnije literature, uz kritički osvrt i ispravke (ako su bili potrebni).

## 1.8. Znakovi i kratice (izbor)

/ – ili; ništa	ist. – istočni
* – rekonstruirano; neposvjedočeno	jd. – jednina
◦ – slogotvorno	komp. – komparativ
. – zatvoreno	l. – lice
˘ – palatalizirano	lat. – latinski
<sup>i</sup> – glas <i>i</i> oslabljena izgovora (vrijedi i za druge ekspancijalne znakove)	mlet. – mletački
> – dalo je / daje	mn. – množina
< – postalo/postaje od	N, G, D, A, V, L, I – nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ, instrumental
[ ] – izgovara se	njem. – njemački
'' – semantički navodnici	odm. – odmilica
ə – poluglas („šva“)	pauk. – paukalno
č̣ – znak za glasove nastale ujednačavanjem glasova <i>č</i> i <i>ć</i>	perf. – perfekt
ẓ̌ – glas koji se obično piše dvoslovom <i>dž</i>	podr. – podrugljivo
ẓ̌ – glas koji se obično piše kao <i>đ</i>	pogr. – pogrдно
ẓ̣̌ – znak za glasove nastale ujednačavanjem glasova <i>ž</i> i <i>ẓ̌</i>	prez. – prezent
ʒ – zvučni prednjojezični afrikat	prid. – pridjev
lj̣ – glas koji se obično piše dvoslovom <i>lj</i>	prij. – prijedlog
ń – glas koji se obično piše dvoslovom <i>nj</i>	pril. – prilog
aor. – aorist	svr. – svršeni
čest. – čestica	tal. – talijanski
eng. – engleski	top. – toponim
fig. – figurativno	tur. – turski
gl. – glagol, glagolski	usp. – usporediti
grč. – grčki	v. – vidjeti
im. – imenica, imenski	vez. – veznik
imp. – imperativ	zam. – zamjenica
inf. – infinitiv	zap. – zapadni
iron. – ironično	zast. – zastarjelo

## 2. Opis pet izdvojenih govora (Posedarje, Seline, Suhovare, Sveti Petar na Moru, Zaton)

U ovom je poglavlju opisano pet izdvojenih novoštokavskih ikavskih govora. To su govori Posedarja, Selina, Suhovara, Svetog Petra na Moru i Zatonu.<sup>60</sup> Svi su govori opisani zasebno, prvenstveno na fonološkoj i morfološkoj razini, uz izdvajanje nekih sintaktičkih obilježja i odabranog leksika. Kratkim zaključkom obuhvaćeni su svi navedeni govori. U opisima govora gramatička i značenjska određenja navođena su ondje gdje su pridonosila tumačenju navedenih primjera ili otklanjanju mogućih nesporazuma. Ako gramatičko određenje za neki primjer u određenom kontekstu nije bilo presudno (npr. je li glagolski pridjev *znàla* ženskog roda u jednini ili srednjeg roda u množini), ono nije ni navedeno. Pravopisna pravila uglavnom su uvažavana, a odstupanja su vezana najviše za sandhi položaj. Primjerice, ako je u govoru na granici riječi provedeno jednačenje po zvučnosti ili jednačenje po mjestu tvorbe, ono je provedeno i u pisanju (npr. *kròs poļe, iš čèga*). Ako je pak glas koji se u takvim položajima inače jednači pokazao tendenciju čuvanja, ni u pisanju nije provedeno jednačenje (npr. *môg tétka*, a ne *môk tétka*). Primjeri tipa *i sèla* 'iz sela' navođeni su sa značenjem da bi se izbjegli nesporazumi nastali uslijed gubljenja (ispadanja) glasova ('iz sela' ≠ 'i sela'). Ako je na granici riječi došlo do stapanja glasova, izgovor je naveden u uglatim zagradama: *pod zvízdan* [pozvízdan].

---

<sup>60</sup> Razlozi odabira ovih pet punktova za detaljniju jezičnu obradu nalaze se u uvodnom poglavlju.

## 2.1. Govor Posedarja

### 2.1.1. Uvod

Posedarje je priobalno mjesto 25 km udaljeno od Zadra. Administrativno je središte i najveće naselje Općine Posedarje. Graniči sa svim općinskim naseljima: Ždrilom, Vinjercem, Slivnicom, Grguricama, Islamom Latinskim i Podgradinom. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Posedarju živi 1358 stanovnika.<sup>61</sup> Osim tradicionalnim oblicima gospodarstva (poljodjelstvo, stočarstvo, ribarstvo), u novije vrijeme stanovnici se sve više bave ugostiteljstvom i turizmom. U mjestu djeluje više manjih pogona (uljara, betonara, asfaltna baza itd.), a ističe se proizvodnja čuvenoga posedarskog pršuta (Magaš i Brtan, 2015: 216).

Samo naselje ima vrlo bogatu povijest. Prvi put spominje se u povelji ugarsko-hrvatskoga kralja Andrije II. iz 1219. godine (Magaš i Brtan, 2015: 217), a najvažnije povijesne ličnosti samog mjesta i čitava kraja jesu moćni plemići knezovi Posedarski, posebice uskočki vođa Martin Posedarski (oko 1540. – 1601.), kojemu su mještani Posedarja 2003. godine podigli spomenik.<sup>62</sup> Struktura stanovništva kroz povijest se uslijed raznih neprilika (ratovi, bolesti) više puta mijenjala. Nijedno posedarsko prezime koje je zabilježeno u popisima stanovništva iz 1608.<sup>63</sup> i 1610. godine<sup>64</sup> nije se u njemu zadržalo do danas.<sup>65</sup> Magaš i Brtan ističu da u Državnom arhivu u Zadru nema posedarskih crkvenih matica, što otežava detaljno sagledavanje starijih prezimena (2015: 218), no nešto antroponimske građe može se pronaći u drugim vrelima. Današnje posedarsko prezime Novaković javlja se u maticama krštenih u Pagu 1648. godine (Magaš i Brtan, 2015: 220), a 1684. godine seoski kapetan bio je Nikola Klanac (Magaš i Brtan, 2015: 139), također nositelj prezimena koje je i danas u Posedarju. Milko Brković ističe osmanlijske provale u Posedarje u 16. i 17. stoljeću, od kojih je posljednja bila 1665. godine: „U tim je napadima mnoštvo hrvatskog življa ginulo, zarobljavano i bježalo sa svoga starosjedilačkog ognjišta, tako da je Posedarje više puta bivalo potpuno opustošeno. Ponovno je naseljeno nakon konačne pobjede nad Turcima, ali s posve novim stanovništvom koje je bilo

---

<sup>61</sup> Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011.:

[https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01\\_01\\_01/h01\\_01\\_01\\_zup13\\_3492.html](https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup13_3492.html) (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

<sup>62</sup> O Martinu Posedarskom više u: Magaš i Brtan, 2015: 112–118.

<sup>63</sup> Posedarska prezimena iz 1608. u: Jelić, 1985.

<sup>64</sup> Posedarska prezimena iz 1610. u: Dundović, 2019.

<sup>65</sup> Popis današnjih posedarskih prezimena u: Magaš i Brtan, 2015: 226.

izmiješano s ostacima starosjeditelja“ (1995: 5). Zamijenivši čakavštinu, štokavština u mjestu postala je dominantna vjerojatno u drugoj polovici 17. stoljeća.<sup>66</sup>

Cjelovit opis posedarskoga govora dosad nije objavljen. Božidar Finka godine 1956. zabilježio je prema kazivanju starca Jose Bodulića posedarske toponime uz obalu,<sup>67</sup> a Franjo Šatović zabilježio je nekoliko posedarskih riječi u dvama člancima (1998, 1999) o hrvatskom kukuruznom nazivlju. Josip Lisac (2003) istaknuo je da se u Posedarju javlja glagolski pridjev radni tipa *bije*.<sup>68</sup>

Jezični podatci koji se rabe u analizi posedarskoga govora crpljeni su iz snimaka načinjenih 2019. godine. Glavna ispitanica bila je Kata Magaš r. Sjauš (r. 1934.).<sup>69</sup> Ispitanica je rođena u Posedarju i u njemu je provela cijeli život, uz kraća izbivanja i dnevne migracije.<sup>70</sup> Podatci koji nisu dobiveni snimanjem govora, već drugačije, bit će primjereno označeni.

### 2.1.2. Fonologija

Vokalski sustav posedarskoga<sup>71</sup> govora čini pet vokala: *a, e, i, o, u*. Svi vokali mogu biti dugi i kratki.

Nevokalski sustav čini sedamnaest šumnika i osam sonanata:

šumnici				sonanti			
<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>		<i>v</i>			<i>m</i>
<i>t</i>	<i>d</i>				<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>
<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>	<i>j</i>	<i>ʎ</i>		<i>ɲ</i>
<i>ć</i>	<i>č</i>						
<i>č</i>	<i>š</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>				
<i>k</i>	<i>g</i>	<i>h</i>					

<sup>66</sup> „Starosjedilačko hrvatsko žiteljstvo počelo se iseljavati iz Posedarja ponajviše u vrijeme turskih napada. Ono bježi na zadarske otoke, zatim na Pag i dalje u Istru, Italiju, Austriju i Ugarsku, gdje i danas žive njihovi ostaci“ (Brković, 1995: 5).

<sup>67</sup> Popis toponima u: Brković, 1995.

<sup>68</sup> Treba ovomu dodati i podatak da je Mislav Benić pri istraživanju razlikovanja dativa i lokativa u novoštokavštini za ispitanika iz Zadra uzeo mladića Antu Bralu, uz čije ime stoji napomena: „mati iz Vinjerca, otac iz Posedarja – jak utjecaj vinjeračkoga govora“ (2009: 32).

<sup>69</sup> U pronalasku ispitanice pomogli su mi Mira Magaš i Marko Brala. Borisu Magašu zahvaljujem na pomoći koju mi je pružao pri ispitivanju Kate Magaš.

<sup>70</sup> Ispitanica je gotovo svakodnevno prodavala povrće na tržnici u Zadru, ali i drugdje.

<sup>71</sup> U samom selu zabilježen je pridjev *posedarački*. Ovdje i nadalje rabim pridjev *posedarski*, uobičajeniji u znanstvenoj literaturi.

Naglasni inventar čine četiri naglasaka (kratkosilazni, dugosilazni, kratkouzlazni, dugouzlazni) i zanaglasne dužine.

### 2.1.2.1. Slogotvorni glasovi

Posedarski je govor ikavski (\**ě* > *i*): *bìžal* 'bježali', *bùbriz* 'bubrezi'<sup>72</sup>, *cìkira* 'sjekira', *cìlī* (*dān*), *cìpļa* 'cjepanica', *cvíce*, *dī*, *dīca*, D *dīc* 'djeci', V *dīca*, *dīd*, *díte*, A jd. *dīvera*, A *dvī*, *dvīsta*, *ídeš* 'jedeš', *īlo* 'jelo' (gl. prid.), *īst* 'jesti', (*se*) *izlīvā*, *izmīšāno*, *klīšta*, *kòlīnka* 'kolijevka', N mn. *līpi*, *mīšēc*, G jd. *mlíkā*, N mn. *mrīže*, *nāmīšcā* 'namješta', *nīgdi* 'nigdje', A jd. *nīkū* 'neku', *pod nīkē* (*škāle*), *òbisla* 'objesila', *opústilo* 'opustjelo', *pívac*, *pòlīvā*, *pòtirala* 'potjerala', *prikò* (*cestē*), *prīmučāla* 'prešutjela', *prītrčāvāt* 'pretrčavati', *se priūdā* 'se preuda', *prīvālī se* 'prevali se', *prīvřcat* 'prevrtati', *rīpa* 'repa', *sīd* 'sjedni', *nek sīdē* 'neka sjedne', *sī<sup>d</sup>te*, *sījali*, *nē sijēmo*, *zà sime*, *slīpē* (öč), *smījū se*, *sřītla* (< *sritila*) 'srela', *svíca*, *tīje* 'htio', *tīla* 'htjela', *tīl* 'htjeli', *trībalo* 'trebalo', *trīšna*, *vātk* 'uvijek', (*se*) *vinčāvajū*, G jd. *vītra*, *vřīca*, *ù vričan*, *vřīme*, *zālīvāš*, *zàpivāj*, *ždrībe* itd. Hiperikavizam vidimo u primjeru *klīcā* 'klecao'.

Zabilježeni su sljedeći ekavizmi (\**ě* > *e*): (*prikò*) *cestē*, *sēno*, *zēnca*; noviji je primjer *srēdhū* (*škōlu*). Ekavski su i dočetcu priloga: *óde* 'ovdje', *pòslē*<sup>73</sup> 'poslije', *únde* 'ondje'.<sup>74</sup> Javlja se niz jekavizama (\**ě* > *je*): *cjēv*, *nāmještāj*, *Némc* 'Nijemci', *ocjénti*, *u Rjék* 'u Rijeci', *u Rjēku*, *vjēverca*, *zapovjēdnīk*, *žēležo*; jekavizacija je u ovim primjerima provedena pod utjecajem standarda. Uobičajeno je dvosložno *prījē*<sup>75</sup> (kao prilog ili prijedlog). Jat je dao *a* u primjerima *jāža* 'jarak' i N jd. *òras* 'orah'.

Prednji nazal (\**ę*) dao je *e*: N jd. *jétra*, *jèzik*, *mēso*, *pòčēje* 'poceo', *pòčēla* (gl. prid.). Stražnji nazal (\**ɔ*) dao je *u*: *gùsna* 'gusjenica', *mūž*, *pūt*, *na žèlucu*. Slogotvorno *l* (\**l̥*) također je dalo *u*: *pūž*, *sūnce*, *túce*, *vūk*, N jd. *žūtā*. Šva (\**ə*) je dao *a* u primjerima *čāvā* 'čavao', *dān*, *nī dān-dānas*, *kābā* 'kabao', *kònac*, *māč*, *òrā* 'orao', *pās*, *pòsā* 'posao'. U primjeru *īgla* vidimo \**ə* > *i*. Inicijalna skupina \**və* dala je *u*: *ūdāla se*, *ūmrā*, *ūvečē*. Primjer s \**və*- > *va* jest *vātk* 'uvijek'.

Vrlo je intenzivna i česta redukcija nenaglašenog *i* koja za posljednicu ima gubljenje sloga: *al* 'ali', V *Ānca* 'Anice', *ūndā b*, *bácli*, *bāvje se* 'bavio se', *bíl bi se*, N mn. *bíž* (< *bīži*), *este l* *bížal* 'jeste li bježali', *blāzna* 'jastuk', N mn. *bòr* 'borovi', *Břīsinca*, *bròjla*, *bùbriz* 'bubrezi', N mn. *bùrla*, *u Cřkvēnci* 'u Crikvenici', *čètr* 'četiri', *pò các* 'po ćáci', D jd. *čēr* 'kćeri', *dál* 'dáli', *dīc*

<sup>72</sup> Za etimologiju v. Skok, 1971: 224: *bùbreg* i Matasović i dr., 2016, 92: *bùbreg*.

<sup>73</sup> Za etimologiju v. Skok, 1973: 284: *slījediti*.

<sup>74</sup> U primjerima *óde* i *únde* izvorno je (nejatovsko) dočetano *de* pa tu o ekavskim dočetcima govorimo samo uvjetno, radi usporedbe s obližnjim oblicima *o(v)di*, *ovdje* i sl., u kojima imamo različite odraze sekundarnog jata.

<sup>75</sup> Za etimologiju v. Skok, 1973: 32: *pred*.



'djeci', *dòl* 'dolje', *dòlazje* 'dolazio', *dovòzli*, *dožtvje* 'doživio', *džžal* 'držali', *dvòrje* 'dvorio', *dví godne*, *gùnlí* 'gonili', *gòr*, *govòrli*, V *Gřgca* 'Grgice', u *Gřgùrcan*, na *gřgùrcčkòm* (pútu), *gùsna*, *gùštarca* 'gušterica', is *Hèrcegovnē*, *imal* (*smo*), *izlètla*, *izvad* (imp.), *izvřšje* 'izvršio', *pò kiš* 'po kiši', *klàl* (*smo*), u *kògulci*, *koláč* 'kolači', *kòlko*, *ù kuć* 'u kući', *kúpje* 'kúpio', *kùžĩnca* 'kuhinjica', *kvàsna*, u *lèdni*, *lepùrce* 'noćni leptiri', *da m břžē* (*dàn pròžē*), *jèdna m zâva*, *nije* <sup>m</sup> (*mùž*), *Màslencē*, *pò mater* 'po materi', D *mèn* 'meni', *nàm* (< *nami*) 'nama', *natòvar* (imp.), *nèvsta*, *níz* (*bĩje*) 'nisi (bio)', *Némc* 'Nijemci', *òbisla* 'objesila', *ocjéti*, N mn. *òč* 'oči', *odùstanmo*, *odvòzli*, u *òpcín* 'u općini', *osèli* 'odselili', *òstav* (imp.), *òstavli*, *otvòrti*, *ožèhe* (< *oženje* < *oženije*) 'oženio', *na pìjac* 'na tržnici', *pìrovāl* 'pirovali', A *Pòpovća*, *se pòvraćal* 'se redom vratili', *pròdāl* 'prodali', *pròsli* 'prosili', *pròsti* 'prostiti', *přskalca*, *přžna*, *rádje* 'radio', *ráti*, u *Rjék* 'u Rijeci', *ròdje* 'rodio', u *Rĩtni*, *kàko s tí*, *sĩte* 'sjednite', *skrénje* 'skrenuo, poludio', *slävje* 'slavio', *slävli*, *se snàlazje* 'se snalazio', *srĩtla* (< *sritila*) 'srela', G jd. *svĩnetnē*, *šēnca* 'pšenica', *za Šimùrnu*, *èvo t*, *tĩl* 'htjeli', *tràperce*, *tvřdla* 'tvrdila', *ùbje* 'ubio', *ùbli* 'ubili', *ùčla* 'učila', *ùčtel*, *utòpje* 'utopio', *ùvatla* 'uhvatila', *vàti*, *vèlkĩ* 'velikih', *vjèverca*, *vòzje* 'vozio', *vòzli*, *se vrátje* 'se vratio', *vrátla se*, *ĩ vřē* 'i više', *zabòravla*, *zakupřival* 'zakupljivali', *zavřšla*, *zēnca*, *zĩž* (< *ziži*) 'zidaj', *zvál* 'zvali', *žĩvje* 'živio', *žĩvti* itd. Zabilježeno je znatno manje primjera u kojima takva redukcija nije ostvarena: *Àntica*, N mn. *barjáci*, *bĩl bi se*, *blĩznići*, *bũdi*, (*dvĩ*) *prostòrije*, A jd. *ipilèpsiju*, A jd. *komàdić*, *kòpija* 'koplje', *krävijā* 'kravlja', D *Křsti*, G jd. *kũćicē*, *lāstavice*, *nà nimān* 'na njima', *opústilo* 'opustjelo', *òvčijā*, *pòtirala* 'potjerala', *procésija*, *pùšti* (imp.), u *Rĩžicu*, *sĩjali*, *šālica*, *televízija*, u *vójsci*. Reducirati se mogu i drugi vokali koji se nalaze ispred i iza naglaska, što dovodi do gubitka sloga: a: *nek* (uz *nēka*); e: *bĩla j tũ*, *dòbro j*, *dvādesēd gòdĩnā j bĩlo*, *dvòj*, *dvòj-tròj*, *nèvstu j* 'nevjestu je', *pedèst*, *sedandèst*, *tròj*; o: *tlikō*<sup>76</sup>; u: *ot přšta* 'od pršuta'. Reducija vokala može se kretati u smjeru poluglasa („šva“), npr. *četràst* 'četrdeset'.

Afereza je zabilježena u primjerima *ko* 'ako', *nākō* 'onako', N mn. *vākĩ* 'ovakvi' i *vàko* 'ovako'. U primjeru u *Amèriku* nema afereze. Uklanjanje zijeva stezanjem vokala zabilježeno je u primjerima *ka/kā* 'kao' (*ka* i *ĩnimān*; *kā sad*) i *zâva*. U primjerima *gostjóna* i *pòjdošē* 'pojedeše' zijev je uklonjen prelaskom vokala *i* u sonant *j*. U primjerima *dvānājstā*, *na jedānājs* (*trèčēg*), *sedāmnājst* i sl. fonetski je diftong *aj*. Uz jednosložno *dvājs* (< *dvaes*, dvosložno) 'dvadeset' dolazi nestegnuto (dvosložno) *dvāest*. Zijev se ipak javlja u nizu primjera: *àuto* (trosložno), *autòbuson/autòbuson*, *Bèogradu* 'u Beogradu', *dvāest* (uz *dvājs*), *kāo* 'navodno, tobože', *pòist* 'pojesti', *se priùdā* 'se preuda', *Sjāũš*, *trĩes* 'trideset', *triezdrùgē*, *ùidē* 'ujede', *zaòrcāj*. U primjerima *dvāest* 'dvadeset' i *trĩes* 'trideset' zijev je stvoren redukcijama konsonanata.

<sup>76</sup> Podatak pri ispitivanju Kate Magaš dao Boris Magaš.

Zatvaranje *o > u* ispred nazala *n* vrlo je često: *dûnlēn* 'donle', *gûnli* 'gonili', *kûnoba* 'konoba', *ûn* 'on', N jd. *ûna*, *ûnāj* 'onaj', *ûnī* 'onih', I mn. *ûnīn* 'onim', *ûnō*, *ûndā*, *ûnde* 'ondje', N mn. *ûnē*, N jd. *ûnī* 'onaj', L jd. " *ûnomēn* 'u onome'. U primjerima *š cācūn* 's ocem', *s kāvūn* 's kavom' i *vòdūn* 'vodom' zatvaranje je provedeno u nastavku. Zatvaranje je provedeno i u prilogu *većinūn* 'većinom' (nastao popriloženjem I jd. imenice *većina*). Djelomično zatvaranje *o > o* ispred nazala *m* zabilježeno je u primjeru *kòmād* (uz više puta zabilježeno *komàdić*).

U cijelom nizu primjera nema zatvaranja *o > u* ispred nazala *n* i *n̄*: *Àncōn*, *autóbuson/autôbuson*, *bròdon*, *cùrōn* 's curom', *š cèrōn* 'sa kèri', *gostjóna*, *kònac*, *kòh*, *zà loptōn*, *s mènō<sup>n</sup> / s mènōn*, *s mòjīn mùžon*, *š nōn* 's njom', *pòvrcon*, *rāngon*, *sòbōn* 'sa sobom', *švèrcon*. Ni u jednom primjeru nije provedeno zatvaranje *o > u* iza nazala *m* i *n*: *mōj mùž*, *mòrda* 'možda', *mòreš* 'možeš', *môst*, *nôc*, *nà noge* 'na noge', *nānoge* 'pješke', *nôž* itd.

Asimilacija vokala dosta je česta: A jd. *ipilèpsiju*, *nè mere* 'ne može' (uz *nè more*), *ùtakla* (*k sínu*) 'utekla (k sinu)' (uz *ùtekla*, također *ùteklo*), *Ravànskā*. U primjeru *kokùruz* nije došlo do asimilacije vokala. Disimilacija vokala zabilježena je u primjeru *zàbovlān se*. Prvi vokal *a* u primjeru *gùštarca* vjerojatno je analoški (prema *màgar(i)ca*, *gospodār(i)ca* i sl.). Prijelaz *ra > re* javlja se u primjerima *òdrēsla* (*ka su dica òdrēsla*), *pòdrēstā* 'podrastao' (svr. gl.), *rēbac* 'vrabac', *rēpci* 'vrapci' i *ne réste*. Prijeglas se u nizu zabilježenih primjera provodi: N jd. *čijē*, (*prāse*) *divlē*, N jd. *mòje*, N jd. *svāčijē*, *trècēg*, *zādñēg*; u nešto manjem broju primjera ipak nema prijeglasa: *iz Brīšova*, *s (mòjīn) mùžon*, I jd. *pòvrcon* 'povrćem', *švèrcon*. Protetsko *j* dolazi u primjeru *jòpē* 'opet'.

Slogotvorno *r* (*r̄*) može biti dugo i kratko, naglašeno i nenaglašeno: *ù b̄rdu*, *bèz b̄rkōvā*, *b̄rzo* 'ubrzo', *b̄ržē* (pril.), *c̄řkva*, *c̄řv*, G jd. *čètv̄řtē*, N mn. *d̄řva*, *d̄řvo*, *d̄řžal* 'držali', V *Ḡřgca* 'Grgice', u *Ḡřgùrcan*, *ḡřm̄lavina*, *izv̄řšje*, N *K̄řste*, D *K̄řsti*, V *K̄řste*, *òsm̄řtnica*, *pòvr̄će*, *pòvr̄con* 'povrćem', *pr̄itr̄cāvāt* 'pretrčavati', *pr̄ivr̄cāt* 'prevrtati', *p̄řskalca*, *p̄řstēn*, *p̄řvo* (pril.), (*šezdēs*) *p̄řvō*, *p̄řžna*, *řžā*, u *Řtni*, *sp̄řtva*, *svèk̄řva*, *nà Šk̄řļevu*, *t̄řčē*, *tv̄řdla* 'tvrdila', *ùm̄řlo*, A jd. *v̄řmēntu*, *v̄řšta*, *v̄řšnāk*, *zav̄řšje* 'završio', *zav̄řšla*, *z̄řno* itd. Ne provodi se kraćenje *ř/ř̄/ř̄*.

### 2.1.2.2. Neslogotvorni glasovi

Skupina *\*sk'lst'* dala je *št*: *gùštarca* 'gušterica', *klíšta*, *klištac* 'škorpion', *se štāpā* 'se oslanja na štap', *o štāpīn* (*řžē*) 'o štapovima (ide)', ali ipak *gòdīšće* (vjerojatno analoški). Zabilježeni su i primjeri *nāmīšcā* 'namješta' i *upropāšcāvā*.

U posedarskom govoru dva su para palatalnih afrikata (*l̄čl*, *l̄žl*, *l̄čl*, *l̄žl*). Izgovor tih glasova odgovara izgovoru njihovih ekvivalenata u standardnom hrvatskom jeziku. Navodim neke

primjere: A mn. *čatrúne, čèkić*, G jd. *čètvřtē*, N jd. *čijē, čřr*, G jd. *čòbana, pòčastřn*; *žěp*; *čàpā* 'uhvatio', *Čòra, nàčve, nòc, òpćinu, svíca, trěčēg, većinūn* 'većinom', *vřřca*; N jd. *mlàžřt, řžā, ròžena, se svàžala*. Glas *l* stabilan je: *klūn, ũ poļu, učteļ, ũļe*, A jd. *zēmļu* itd.; izdvajam i primjer *prāse dīvļē*. Glas *f* javlja se u primjeru *fřřtule* (G mn. *fřřtūlā*). Zamjenu *f > v* vidimo u primjerima *vřřškōga* i A jd. *vřřmēntu*. Glas *h*, kao i u svim ostalim govorima, velarnoga je izgovora [h]; zabilježen je u primjerima *is Hèrcegovnē*, G mn. *hotélā*, L mn. *u hotèlřn*. U mnogim drugim primjerima *h* se ne izgovara: *dòbrř* 'dobrih', *i 'ih', řļadu, nř* 'njih', *nř dvòj, òće, òdmā, třje* 'htio', *třla* 'htjela', *třl* 'htjeli', *ũnř* 'onih', *ũvatla, vātā* 'hvata', *vèlkř* 'velikih', *vřneračkř* 'vinjeračkih', *žřvř* 'živih' itd. Zamjenu *h > v* vidimo u primjerima G jd. *krřva*, A jd. *pò kruv, křvā* 'kuha' i *ũvòr*.<sup>77</sup> U pravilu se *l* na kraju sloga ili riječi vokalizira. Dočetno *al* daje *a*: *čāvā* 'čavao', *dřgā, dòšā* 'došao', *řmā* 'imao', *išā, řzglasā, kàbā* 'kabao', *klřcā* 'klecao', *křpovā, mòrā* 'morao', *nàšā, òčā* 'otišao', *òrā* 'orao' (gl. prid.), N jd. *òrā* 'orao', *òstā, pā, pítā, pòbacā, pòdrèstā, (se) pokázā*, A jd. *pòsā* 'posao', *pròdā, pròpā, rèkā, snàšā se, stājā, studřrā, škòlovā, upřsā, vòzā, zakupřřvā, zāpetřā, zřzřā* 'zidao', *znā* 'znao', *zvā, žā* 'žao' itd. Dočetno *el* dalo je *eje*: *dòveje* 'doveo', *òdveje* 'odveo', *pòčēje* 'počeo', *ũzēje* 'uzeo'. Dočetno *il* dalo je *ija* u primjerima *ožēna* 'oženio' (uz više puta potvrđeno *ožēne*) i *zátijāk*. U pravilu dočetno *il* daje *ije*: *bāvje se, břje* 'bio', *dòbřje, dòlazje* 'dolazio', *dožřvje* 'doživio', *dvòrje* 'dvorio', *izvřšje, kúpje* 'kúpio', *ožēne* 'oženio' (uz jednom zabilježeno *ožēna*), *rádje* 'radio', *ròdje* 'rodio', *skrénje* 'skrenuo, poludio', *slāvje* 'slavio', *se snàlazje, třje* 'htio', *ũbje* 'ubio', *utòpje, vòzje* 'vozio', *(se) vrátje, zavřšje* 'završio', *žřvje* i dr. Dočetno *ol* dalo je *o*: (*řļadu*) *ř pò, stò* 'stol', *vò* 'vol'. Dočetno *řl* dalo je *ra*: *ũmrā*. Nisu zabilježeni primjeri s dočetnim *ul*. Glas *l* sačuvan je na dočetku sloga u primjerima *ānžel, kālce* 'čarape' i *stèlna*. Dobro se čuva i dočetno *-l* dobiveno redukcijom nenaglašenog *i*; na kraju riječi: *al* 'alí', *břl (smo), dál* 'dali', *dřžal* 'držali', *dòl* 'dolje', *Este l břžal?, řmal (smo), klāl (smo), přrovāl* 'pirovali', *se pòvračal* 'se redom vratili', *pròdāl* 'prodali', *třl* 'htjeli', *zakupřřval* 'zakupljivali', *zvāl* 'zvali'; na kraju unutarnjeg sloga: *u kògulci, přskalca, vèlkř* 'velikih'. Uz primjer *kòlko* 'koliko' (pril.) zabilježeno je *ot kòko* 'od koliko'.

Dočetno *m* u pravilu prelazi u *n*: I. u 1. licu jednine prezenta: *(se) dřgnēn, řžēn* 'idem', *nē řžēn* 'ne idem', *řmān, glèdān, pòčastřn, pòčmēn* 'počnem', *pòsādřn, račũnān, sādřn, san* 'sam', *nē slavřn, ũzřžēn* 'uzidam', *vèlřn, vřdřn, vòžřn, zābovřān se, znān, nē znān*; zabilježeno je i *mòren* 'mogu'; II. u nastavcima za I jd. imenskih riječi: *Āncōn, autòbuson/autòbuson* (češće), *bròdon, cùrōn* 's curom', *š čācũn, š čèrōn* 'sa kćeri', *lopáron, zā loptōn, s mènō<sup>n</sup> / s mènōn* 'sa mnom', *s mòjřn mũžon, prřd nřn* 'pred njim', *š nřn* 's njim', *š nōn* 's njom', *òtřn* 'time', *pòvřcōn, rāngon,*

<sup>77</sup> Zamjenom *h > v* smatramo promjenu *h > / > v*, pri čemu se konačni *v* javlja u zijevu, pod utjecajem susjednog vokala *u*. Zapravo jedino zamjenu *h > k* možemo nazvati izravnom fonetskom zamjenom.

*sòbōn* 'sa sobom', *svàčīn*, *švèrcon*, *vòdūn* 'vodom'; III. u nepromjenjivim riječima i njihovim izvedenicama: *osandèst*, *sèdan*, *sedandès/sedandèst*, G jd. *sedandèsētē*, G jd. *sedandè<sup>s</sup> sèdmē*, *većinūn* 'većinom' (< I jd.). Dočetno *m* ostaje u D i L jd. i mn. imenskih riječi: *ù drugō<sup>m</sup> (mìsēcu)*, *na grgùrčkōm (pútu)*, *k môm ćàć*, *môm (ćàć, Křsti)*, *prà nam* 'prema nama', *u òvōm*, *u šèstōm*, *u dèvētōm*. U velikom broju primjera zabilježeno je navezačno *n*: *dūnlēn* 'donle', D *ì namīn* 'i nama', D *hègovōmen*, *ka ì hīmān*, *nà hīmān* 'na njima', *š hīmān* 's njima', *ù hīman* 'u njima', *od òtlēn* 'odatile', *òvlēn* 'odavde', L jd. " *ùnōmēn* 'u onome'.

Početno *je* zabilježeno je u primjerima *jèdna m zàva*, *jèdno* 'otprilike', *po jèdno*, *od jèdnōg*, A jd. *jèdnōgljèdnōga*, *jer i jèst (jèst òras)*, a promjena *je-* > *e-* dolazi u primjerima A *èdan (da t ùna èdan komàdić pròdā)*, *èdanpūt* i *Este l bižal?* 'Jeste li bježali?'. Promjena *-er* > *-e* dolazi u primjerima N/A jd. *màtē* i *ùvečē*. Redovito je N/A jd. *ćér*. Redukcijom nenaglašenog *i* dobiveni su primjeri D jd. *ćèr* 'kćeri' i L jd. *pò mater* 'po materi'. Analoški je, prema primjeru *òzdō*, dočetno *ōr* zamijenjeno dočetnim *ō* u primjeru *òzgdō*.

Promjena *ž* > *r* javlja se u prezentu glagola 'moći': *mòren* 'mogu', *mòreš* 'možeš', *nè moreš*, *nè more* / *nè mere* 'ne može', *mòremo* 'možemo'. Zabilježeno je i *mòrda* 'možda'. Sibilarizacija je provedena u primjerima *bùbriz* (< *bubrizi*) 'bubrezii' i *u vójsci*, ali izostaje u primjerima N mn. *barjáci* i *u Rjék* (< *u Rjéki*) 'u Rijeci'. Jednačenje po mjestu tvorbe tipa *s* u *š* prema *ń* zabilježeno je u primjerima *š hīmān* 's njima', *š hīn* 's njim' i *š hōn* 's njom'. Dočetna suglasnička skupina *st* može se pojednostaviti otpadanjem dočetnog suglasnika: *dvàjs* 'dvadeset', *trìes* 'trideset'. Stabilna je usvojena dočetna suglasnička skupina *nt* u primjeru *pàtēnt*. Redukcijom dočetnog vokala može se stvoriti nova dočetna suglasnička skupina, primjerice *mc*: *ńémc* 'Nijemci'. Dočetni suglasnik otpao je u primjeru *jòpē* 'opet'. Na granicama morfemā i riječi *d* otpada ispred *s* i *š*: *ka su dica òdrēsła*, *osè<sup>l</sup>li* 'odselili', *osè<sup>l</sup>je* 'odselio', *sà se dīgnēn*, *sà se ožēnje*, *pò škalan* 'pod stubama'. Česta su pojednostavnjenja suglasničkih skupina: *ćéla* 'pčela', N/A jd. *ćér* (uz *dvì cère* 'dvije kćeri'), *kò* 'tko', *nīko* 'nitko', *óde* 'ovdje', *posáli* 'posadili' (< *posádli* < *posádili*), *rébac* 'vrabac' (*répci* 'vrapci'), *šedèsētē* (*gòdnē*) (uz *šezdèsēt* i sl.), *šēnca* 'pšenica', *tīca*. Allegro-oblikom smatramo *nāš* 'znaš' (uz *znān* i sl.). Nerijetko se stapaju suglasnici koji su postali susjedni redukcijom nenaglašenog *i*: *lj* > *ļ*: *osè<sup>l</sup>je* 'odselio' (< *osè<sup>l</sup>je* < *osè<sup>l</sup>ije*); *nj* > *ń*: *ožè<sup>n</sup>haložè<sup>n</sup>e* 'oženio' (< *oženja* < *oženija* / < *oženje* < *oženije*). Imamo i primjer stapanja *tš* > *č*: *òčā* 'otišao' (k tomu *òčla* 'otišla', *òčlo* 'otišlo', *òčli* 'otišli'). U primjeru *do mési<sup>n</sup>cē* došlo je do zamjene glasova, a u primjeru *pòčmēn* 'počnem' skupina *čn* zamijenjena je skupinom *čm* analoški, prema oblicima tipa *ùzmēn*.

### 2.1.2.3. Prozodija

Distribucija prozodema u pravilu je novoštokavska. Uzlazni naglasak može se nalaziti na jednosložnoj riječi ako je ta riječ postala jednosložnom uslijed redukcije nenaglašenog *i*, odnosno redukcije sloga: N mn. *bíž* 'grašak', *bòr* 'borovi', *dál* 'dali', *níz* (*bìje*) 'nisi (bio)', *Némc* 'Nijemci', *rá<sup>d</sup>t* (uz češće *rá<sup>d</sup>ti*), *u Rjék* 'u Rijeci', *vrát* 'vratiti', *zíž* 'zidaj'. U primjeru *bíl smo* 'bili smo' jednosložnica *bíl*, koja ima uzlazan naglasak, dio je (dvosložne) fonetske riječi, a u primjeru *tàkò smo bíl tàmo* samostalna je. Silazni naglasak na unutarnjem slogu javlja se u nekim usvojenicama i složenicama: I jd. *autôbuson* (uz *autóbuson*), *karàte*, G jd. *triezdrügē* 'trideset druge'. Naglasak se može javiti i na zadnjem slogu višesložnih riječi, uvijek uslijed redukcije zanaglasnih vokala (i drugih glasova): *devedès* (*pētē*), *koláč* 'kolači', *osandèst* (*ì pēt*), *pedèst*, *sedandèst/sedandès* (*sēdmē*), *šezdès* (*pj̄vō*). Zabilježeno je nekoliko primjera pojave dvaju naglasaka na jednoj riječi: *âjmē*, *èdanpūt*, *kàdikadā*; u dvjema potonjim riječima sastavnice složenice zadržale su svoje naglaske. Dvije naglasnice mogu se izgovoriti kao jedna: *dvá dāna* (uz *dvâ dāna*; oboje potvrđeno više puta), *dví godne*, *trí godne*, (*biće*) *péd godīnā*, *já mislīn* 'ja mislim'; u primjeru *pod nikē škāle* srednja riječ izgubila je svoj naglasak, a zadržala dužinu, čime je stvorena fonetska riječ s prednaglasnom dužinom i silaznim naglaskom na unutarnjem slogu. Zanaglasne dužine u pravilu se dobro čuvaju; dobro se čuvaju i dvije zanaglasne dužine u istoj riječi (G mn.: *čētnīkā*, *fritūlā*, *gōdīnā*, *Klānācā*, *kokūrūzā*, *lītārā*, *Māgāšā*, *māslīnā*, *stōtīnā*, *ūstāšā*, *izà vrātā*; ostalo: *ù Bāčkū*, G jd. *čētvrtē*, *u dēvētōm*, *nek izāžē*, (*se*) *izlīvā*, *da izvīnēš*, *nē kāžē*, *na māgārcīn*, *nāmīšcā* 'namješta', *nērādnīk*, N jd. *nōsēcā* 'trudna', *òsnōvnū* (*škōlu*), G jd. *pālētē*, *ispòt Pāškē* (*cēstē*), *pòdrēstā* 'podrastao', *pòlīvā* 'polijeva', *pòsādīn*, *prīvālī se* 'prevali se', G jd. *rādēnskē*, G jd. *sedandēsētē*, *tèžāčkō*, *ùbījā*, *upropāšcāvā*, (*bez*) *ùšījū*, *ùzīžēn* 'uzidam', *zālīvāš*, *zarūčīvā*, *zānīmā*). U primjeru G mn. *nērādnīkā* sačuvane su sve tri zanaglasne dužine. U primjeru N jd. *dvānājsta* došlo je do kraćenja dužine bliže kraju riječi. Zabilježeno je *vidiš* bez dužine, ali samo u značenju 'znaš' (nasuprot tomu *vidīn* 'vidim'). Neočekivana zanaglasna dužina zabilježena je u primjeru G jd. *mlíkā*.

Vrlo je frekventan prelazak naglasaka na prednaglasnicu, i oslabljen i neoslabljen:<sup>78</sup> *ù Bāčkū*, *ù bañe*, (*māñē j*) *ì bílo*, *iz br̄da*, *ù br̄du*, *iz Brīšova*, *prikò cestē*, *ù četnīkā*, *pò cáac* 'po cáci', *nì dān-dānas*, *ù drugō<sup>m</sup>* (*mīsēcu*), *ò dvā brāta* 'od dva brata', *nà grob*, *nē izē*, *nē izēn*, *nà Jūrjevcu*, *òd jutrōs*, *nē kāžē*, *pò kiš* 'po kiši', *ù kotāru*, *is kučē*, *ù kuć* 'u kući', *zà loptōn*, *ù mārču*, *pò mater* 'po materi', *òd mene*, *nē more l nē mere*, *dòn Milo<sup>79</sup>*, (*jā*) *ì mūž*, *prà nam* 'prema nama', D *ì*

<sup>78</sup> O oslabljenu i neoslabljenu prelasku naglasaka na prednaglasnicu, odnosno o pomicanju i preskakanju naglasaka (tj. o porijeklu, učestalosti i proširenosti fenomena), koncizno piše Mate Kapović (2015: 32–34).

<sup>79</sup> Don Milovan Perović. Bio je župnik u Posedarju od 1952. do 1970. (Magaš i Brtan, 2015: 833).

*namān* 'i nama', *kòd nās*, *nà našōj* (zèmlji), *nà noge*, *òd ñeg*, *kòd ñega*, *nà ñemu*, *ka ì ñimān*, *nà ñimān*, *ù ñiman* 'u njima', *prìd ñīn* 'pred njim', (*gòrē*) *òd ñē*, *ì ñū*, *ispòt Pāškē cèstē*, *pòt peku*, (*osandèst*) *ì pēt*, *ìs poļa*, *ù poļe*, *ù poļu*, *ìs puškē*, *òd rata*, *zà ribu*, *nì sad*, *nè sijēmo*, *nè slavīn*, *ù Split*, *zà sutra*, *ì školē* 'iz škole', *ù škōlu*, *nà Škřļevu*, (*bílo*) *ì tēško*, *ù traktorīn*, *ì ūn*, *ù vōjsku*, *òko vrāta*, *ù vričan*, *ì všē* 'i više', *ù Zadar*, *ì Zadra* 'iz Zadra', *ù Zāgreb*, *ù zemļu*, *nè zīzē*, *nè znān*, *nè znā nī vrāg zā nī* itd. Bilježim i primjer *izà vrātā*.<sup>80</sup> Ako se želi naglasiti suprotnost, prijedlog koji inače nije naglašen može se izgovoriti s vlastitim naglaskom: *bèz břkōvā*. U znatno manjem broju primjera silazni naglasak ne prelazi na prednaglasnicu: *nek ìžē*, *u Kānadu*, *kod mōg* (*je cācē*), *na ñézin ròžendān*, *u òpcin* 'u općini', *od òtlēn*, *ko sīna* 'kod sina', *u šèstōm*.

U pridjevima radnim glagola 'ići' i 'doći' dominiraju uzlazni naglasci: *ìšā* 'išao', *ìšla* (jd./mn.), *ìšlo*, *ìšli*, *dòšā* 'došao', *dòšla* (jd./mn.), *dòšlo*. S uzlaznim naglaskom dolaze i primjeri *nàšā* 'našao' i *nàšla* (jd.), također *òčā* 'otišao', *òčla* (jd.), *òčlo*, *òčli*; k ovim primjerima ide i primjer *snàšā se* 'snašao se'. Uz *rèkā* 'rekao' i *rèkla* (jd.) zabilježeno je *rèkla* (jd.).

Ujednačeni su naglasci u D *mēn* i A *mēne*. Bilježim primjere *ka ì ñimān* i *nà ñimān*, ali *š ñimān* 's njima'. Kratak je naglasak u primjeru *ùļe*. Za štokavštinu zadarskog područja uobičajeni su naglasci G jd. *limúna* i *ídeš* 'jedeš' (*íde* 'jede' itd.), ali bilježim i prezent *ùidē* 'ujede'. Zanaglasne dužine nema u prezentu *zòvemo*. Dvojako je *autōbuson/autóbuson*, *gròbļe/grôbļe* te *za salātu / za sàlātu*, k tomu *nājboļā* i višekratno *nājmlazā*. Bilježim i pridjeve radne glagola 'biti': *bíla* (jd.), *bílo*. Zabilježeno je i *zvála* (jd.). Naglasak ne mijenja mjesto u prezentima *dovède* i *odnèse*. Zanaglasna dužina javlja se u primjeru *přstēn*, ali očekivano izostaje u više puta potvrđenu A jd. *dīvera*. U G jd. *vòca* te N jd. *pòvrće* i I jd. *pòvrçon* 'povrcem' vidimo uzlazni naglasak. Silazni je naglasak u primjerima *svèkřva* (G jd. *svèkřvē*) i D jd. *svèkru*. Dug je naglasak u primjeru *stáblo*. U primjerima N jd. *čéla* 'pčela', N jd. *jétra* i *káva* javlja se također dugi naglasak. Bilježimo i N jd. *Mírko* te D mn. *k sinóvīn*.

### 2.1.3. Morfologija

#### 2.1.3.1. Imenice

Imenica 'mati' ima zabilježen N/A jd. *mātē*, G jd. *māterē*, L jd. *pò mater* 'po materi', a imenica 'kći' N/A jd. *céř*, G jd. *çèrē*, D jd. *çèř*, I jd. *š çèrōn* 'sa kćeri', i k tomu A *dvī çère* 'dvije kćeri'; vidimo da je imenica 'kći' preuzela *e*-deklinaciju ženskog roda. Isto je i u primjeru D mn. *kòkošan*. Zabilježeni su sljedeći primjeri pokraćenih muških imena: N *Stévo*, A *Stévu*; N *Křste*,

<sup>80</sup> Za objašnjenje pojave uzlaznog naglaska na prednaglasnici v. Kapović, 2015: 127f399.

D *Kǫsti*, V *Kǫste*; N *Ánte*, G *Ántē* itd.; posvojni su pridjevi tvoreni po obrascu *Míle – Mílin* (*ćàća*). Zabilježeni su V *Ánca* 'Anice' i V *Gǫgca* 'Grgice', dok N *Ána* ima više puta potvrđen V *Áne*. Bilježim i V *dīca* 'djeco'.

Kratku množinu imenica muškog roda vidimo u primjerima *bòr* 'borovi', *kod bórá* 'kod borova', *o štápīn* (*ǐžē*) 'o štapovima (ide)'. Dugu množinu očekivano vidimo u primjerima A mn. *kļūnove* i A mn. *sātove*.

U G mn. imenice *a*-deklinacije i *e*-deklinacije imaju nastavak *-a*: *bliznácā*, *bēz bǫkōvā*, *čētīnkā*, *dánā*, *frītūlā*, *gōdīnā*, *hotélā*, *Klānācā*, *kokūrūzā*, *kumpírā*, *kvadrátā*, *lītārā*, *Màgāšā*, *māslīnā*, *mētārā*, *rūpā*, *stōtīnā*, *škrāpā*, *ūstāšā*, *izà vrātā*. U nekih imenica muškoga roda u G mn. dolazi nastavak *-i*: *lūdī*, *sātī*. Zabilježen je u G mn. i nastavak *-iju*: (*bez*) *ūšījū*.

U D, L i I mn. imenice muškog i srednjeg roda *a*-deklinacije imaju nastavak *-in*, a imenice ženskog roda *e*-deklinacije imaju nastavak *-an*: I *ūnīn būrīn*, L u *Gǫgūrcan*, L u *hotēlīn*, D *kōkošan*, L na *màgārcīn*, D k *óvcān*, L pò *selīn*, D k *sinóvīn*, I pò *škalān* 'pod stubama', L o *štápīn* (*ǐžē*) 'o štapovima (ide)', L *ù traktorīn*, L *ù vrićān*. Zbirne imenice javljaju se u jednini, npr. A jd. *prāsād* (*klāl smo prāsād*), ali i u množini, kao u primjeru N *kāmēna*.

Određeni je broj imenica nastao preobrazbom pridjeva, uz zadržavanje pridjevsko-zamjeničke sklonidbe: *mālī* 'mlađa muška osoba', *stārā* 'svekrva' (uz *svēkǫva*), *stārī* 'svekar' (uz *svēkar*).

Uz brojeve 'dva', 'tri' i 'četiri' zabilježene su sljedeće konstrukcije: *dvā brāta*, *dvā kōmāda*, *dvā mǫgārcā*, *dvā sīna*, *dvā dāna* (uz *dvā dāna*), A *dvī ćēre* 'dvije kćeri', *dvī sēstre*, *dvī prostōrije*, *dvī godne*, *čētǫ brāta*, *čētǫ pōļa*, *čētǫ gōdne*, *trī kilōmetra*, *trī rāzreda*, *trī sēstre*, *trī godne*.

### 2.1.3.2. Zamjenice

Upitno-odnosna zamjenica (i vezno sredstvo) 'što' redovito dolazi u obliku *štò/što*. I u značenju 'nešto' dolazi *štò*. S tom zamjenicom u korijenu zabilježeni su oblici neodređenih zamjenica I *svāčīn* i *štòkodā* 'štogod'.

Osobna zamjenica za prvo lice jednine ima N *jā*; zabilježeni su i oblici G *òd mene*, D *mēn* 'meni', A *mēne*, I *s mēnō<sup>n</sup>* / *s mēnōn* (analoški prema drugim padežima). Zamjenice *òn* i *òno* imaju zabilježene oblike G *nēgalnēg*, *òd nēg*, D *nēmu*, *k nēmu*, A *zā n* 'za njega', L *nà nēmu*, I *š nīn* 's njim', a zamjenica *òna* (jd.) ima D *nōj* i *joj*. Množinska zamjenica 'mi' ima zabilježene oblike D *nām* 'nama' i D *ì namīn* 'i nama'. Množinske zamjenice *òni*, *òne* i *òna* imaju zabilježene oblike L *nà nīmān* / *ù nīman* i I *š nīmān* 's njima'.

Zabilježeni su sljedeći oblici posvojnih zamjenica: N jd. *mōje*, D *môm*, G/A *mōg*; N *nēgov*, G *od nēgovē*, D *nēgovōmen*; N *nēgovo*; N mn. *nēgova*; A na *nēzin*.

Pokazna zamjenica u značenju 'ovaj' ima u N jd. oblike *òvī* i *òvāj*; zabilježen je i L u *òvōm*. Zamjenica u značenju 'taj' ima u N jd. oblike *òtī*, *tāj* i *òtāj*; zabilježen je I jd. *òtīn*. U N mn. dolazi *tī* i *òtī*. U ženskom rodu zabilježen je A jd. *tū*. U značenju 'to' (N/A jd.) zabilježeno je *tō* i *òtō*. U značenju 'onaj' dolazi *ùnāj* i *ùnī*. Zabilježen je i oblik pridjevske pokazne zamjenice N jd. *vākī* 'ovakav'.

Zabilježeni su sljedeći oblici neodređenih zamjenica: N jd. *nīkā* 'neka', N jd. *nīko* 'nitko', A jd. *nīkō* 'neko', A jd. *nīkū* 'neku', N/A jd. *svè*, G mn. *od svījū*. Zabilježeni su oblici upitno-odnosnih zamjenica N jd. *čījē* i N jd. *kàkvī* 'kakav'. Povratna zamjenica ima zabilježen A *zá se*.

### 2.1.3.3. Brojevne riječi

Riječi kojima se označavaju desetice mogu doživjeti različite redukcije; polazni su oblici poput *dvádesēt*, *pedèsēt*, *šezdèsēt*, *devedèsēt*, a redukcijama su dobiveni oblici: *dvàest*, *dvàjs*, *trìes* 'trideset', *četřàst* 'četdeset', *pedèst*, *pedès* (*pētē*), *šedèsētē* (*gōdnē*), *šezdès* (*přvō*), *sedandèš* (*sēdmē*), *sedandèst* itd. Oblicima *dvōj*, *trōj* 'troje', *čētvēro* označavaju se muški i ženski spol zajedno, a oblikom *òba* (*īžū*) isključivo dvije muške osobe. Uobičajen je formant *-er-* u primjerima poput *čētvēro*, *pētero*, *sēdmero*.

### 2.1.3.4. Glagoli

Glagoli koji završavaju na *iti* u pravilu imaju puni infinitiv, a redukcijom se gubi predzadnji vokal *i* ako je nenaglašen: *gùpti se*, *ocjénti*, *otvòrti*, *pīti*, *pròsti* 'prositi', *rá<sup>d</sup>ti* (uz rjeđe *rá<sup>d</sup>t*), *vá<sup>d</sup>ti*, *žíviti*. Rjeđa je redukcija dvaju nenaglašenih vokala *i*, kao u primjerima *pràvt* 'praviti' i *rá<sup>d</sup>t* 'raditi' (uz češće *rá<sup>d</sup>ti*); ona se ostvaruje samo ako stvara suglasničku skupinu koja može biti na početku riječi. Glagoli sa završnim *ati* u pravilu gube dočetno *i*: *dāt*, *kúpat se* [kúpace], *odùstat*, *pítat*, *pritrčávat* 'pretrčavati', *prìvrčat* 'prevrtati' (analoški prema prezentskim oblicima), *zakòpat*, *zízat*, *znāt*. Do redukcije dočetnog vokala *i* dolazi i:

- 1) ako je ispred dočetnog vokala *i* vokal na kojem je naglasak ili zanaslasna dužina: *íc*, *ìst* 'jesti', *òtēt*, *rèc*;
- 2) ako je ispred dočetnog vokala *i* vokal na kojem je izvorno stajao naglasak: *pòist*;
- 3) ako su zadnja dva vokala *i*, a redukcijom predzadnjeg nastala bi suglasnička skupina koju je nemoguće izgovoriti: *objásnit* (a ne \**objásnti*).

Nastavak *-u* dominira u 3. l. mn. prezenta: *bòlū*, *čìstū*, *gòvorū*, *rèčū* (glas *č* analoški prema drugim licima), *vèlū*, *vìdū se*, (*se*) *vrátū*. Present glagola 'ići' promijenjen je: *īžēn*, *nè izēn*, *īžē*, *nè izē*, *īžū*. Zabilježeni su sljedeći oblici glagola 'dati', 'imati' i 'znati': *dáde*, *dádū*; *īmān*, *īmā*,



*ìmāmo; znān, nē znān, nāš 'znaš' (ali nē znāš). Zabilježen je analoški oblik mōren 'mògu'. Izdvajam još i prezentske oblike òdē, se štāpā, tṛčē 'trči', ùdrēn 'udarim', upropāšćāvā, ùzīžēn 'uzidam', vèlīn, vèlī (a ūn vèlī), vrīje, zarùčīvā, zaručīvajū se i nē zīžē 'ne zida'.*

Premda je perfekt uglavnom pun (npr. *jèdnōg san isto ìmala dīvera*), može se javiti i u krnjem obliku: *Bèogradu bīje*. 'U Beogradu je bio.', *sèdmero nas òstalo žīvī*. Pasivne perfektne konstrukcije zabilježene su i bez kopule, primjerice *Džmān se zvāla*, no veći je broj takvih konstrukcija punoga oblika: *Kāko se j zvā?; Sā se j pokāzā vūk.; Brīsinca se j zvāla.; I nēgov se j dīd vrātje*. Zabilježeno je više primjera uporabe pluskvamperfekta: *pòslē bīje upīsā kad je dòšā; znān da j bīla dòšla; tī se níz bīje ni ròdje; tāmān bīje pòčēje rāt; bīla san i dòbro učla; ūn je svē pròdā i òčā bīje u Rīžicu; ù Bāčkū j bīlo òčlo nī nērādnīkā desétak*. Javlja se i aorist: *pòjde 'pojede', pòjdošē 'pojedoše', ùništī*.

Uobičajeni su i futur I. i futur II.: *ùna nēce mēn rēč; òvāj mālī će jāru zīžat; Ko bùdēmo ìmal dīcē, bī će Kṛsti ka ì nīmān*.

Zabilježeni su sljedeći imperativni oblici: *natòvar 'natovari', odùstanmo, pùšti 'pusti', sàčūvāj, sīd 'sjedni', sī<sup>d</sup>te 'sjednite', zaòrcāj, zàpivāj, zīž 'zidaj'*. Čestica *de* može se stopiti s drugim licem imperativa u novi imperativni oblik, obično blaži: *vīdē 'vidi' (vid de < vidi de)*. Treće lice jednine imperativa tvori se svezom „*nek + prezent*“: (*èto mu*) *neg bùdē, nek ižē, nek izāžē, nek sīdē, nek nē zīžē*. Imperativ glagola 'ići' ima oblik *ājmo* za 1. l. mn.: *ājmo pítat 'idimo pitati' (ājmo mī u mòjē nēvstē pítat)*; oblik *ājmo* rabi se i kao pojačajni oblik uz drugi imperativ, npr. *ājmo nēmōjmo (ājmo nēmōjmo mī, odùstanmo)*.

Javljaju se i kondicional I. i kondicional II.; pomoćni glagol 'biti' u svim licima ima oblik *bi/b*: *ùndā b jānca pròdāl 'onda bismo janjca prodali'; da tāj ùidē, nē b žīv òstā; nē b bīla smēla 'ne bih bila smela', a bīl bi se drūgī svī pòvraçal*.

Glagoli II. vrste imaju formant *-ni-* (npr. *skrénje* 'poludio'); navodim zabilježene glagolske pridjeve radne *dīgā* 'dignuo' i *mākli* 'maknuli', dakle bez formanta *-ni-*. Bilježim i glagolski pridjevi radni *kažívala*. Zabilježeni su *allegro* oblici *oš (Oš pīti, Ívane, štò?)* i *da vīš (< da vidiš)*.

#### 2.1.4. Sintaksa

Prijedložno-padežna sveza „*kod + G*“ može doći uz statične glagole: *bīla ko cèrē i ko sīna*, ali i uz glagole kretanja: *òčla ko cèrē*. Izdvajam i prijedložno-padežne sveze „*ispod + G*“ (*ispòt pāškē cēstē* 'južnije u odnosu na pašku cestu') i „*u + G*“ (*ājmo mī u mòjē nēvstē pítat*); navodim i primjere za sveze „*posle + G*“ i „*prije + G*“: *pòslē nēg, prījē Olújē, prījē rāta*. Uobičajen je dativ s prijedlogom *k* uz glagole kretanja: *k mēn, k môm cāc, k nēmu, k óvcān, k sīnu, k sinóvīn,*

*k tòru*. Instrumental društva obično dolazi s prijedlogom *s*: *nécē š càcūn, jâ san š nīn, s mòjīn mûžon bìje, žívla š nīmān*; javljaju se i primjeri besprijedložnog instrumentala društva: *tû se zâpetlâ cūrōn, ĩmā sīna sōbōn*. Instrumental sredstva bilježen je samo bez prijedloga: *bâvje se svâcīn, švērcon, autôbuson dòšla dūnlēn, prìvréat lopáron*. Uslijed fonoloških promjena (afereza) može se javiti i lokativ bez prijedloga: *Bèogradu bìje* 'u Beogradu je bio'. Uobičajena je sveza „za + infinitiv“, npr. *tô j za koláče prâvt*.

Posvojnost se, osim posvojnomo zamjenicom (*câca nêgov, môj mûž, môj svêkar*) i posvojnimo pridjevom (*Mílin câca*), često izražava besprijedložnim genitivom (*mòjē j mâtērē mâtē, ùnō j bílo svē mōg stríca*), svezom „od + G“ (*ot sèstrē cêr, od mòjē svêkřvē sèstra*) i posvojnimo dativom (*jâ i mûž mi, ĩmā câca mu zèmlē*); posvojni je dativ i u primjeru *brâca su m išla*.

Datum se izražava svezom „na + A (koji dan) + G (kojega mjeseca)“: *na jedânâjs trêcēg; na sedâmnâjst vêlačē*. Prošle radnje izražavaju se perfektom (*Ū poļu smo sĳali*.) i prezentom (*Mâte se priūdâ óde za Šimûrnu.; I tàkō ũn ugòvorī i ùna pròdâ*.) uglavnom ako su kontinuirane ili jednokratne, a kondicionalom I. (*ũndâ b jánca pròdâl* 'onda bismo janjca prodali') i imperativom (*Ūne cĳlī dân bùdi.; Òvō ĳzvad, a gúze òstav zâ sutra*.) ako su višekratne.

Prilog *dĳldi* dolazi u značenjima 'gdje' (*stâjâ di ga j dòvela mâtē*) i 'kamo' (*nĳje znâ dĳ cē*), *nĳgdi* je zabilježeno u značenju 'negdje' (*nĳje m mûž rádje nĳgdi*), *óde* dolazi u značenju 'ovdje' (*òvī je bìje óde*) i 'ovamo' (*dòšâ óde po žènu*), *tâmo* dolazi u značenju 'tamo' (*ũndâ smo je tâmo òdvezli*) i 'ondje' (*ũndâ j bíla tâmo*), *tû* je zabilježeno u značenju 'ovamo' (*dòlazli tû nâ grob*), a u značenju 'ondje' zabilježeno je *únde* i *úndekâ* (*únde se j ròdla; úndekâ se i ožèné*).<sup>81</sup>

Redukcija predikata nije rijetka, primjerice *nêgov câca i môj mûž ò dvâ brâta dĳca* (ali *nêgov dĳd i môj svêkar su dvâ brâta*). Uobičajen je vremenski veznički izraz *přvo neg* (*přvo neg san jâ óde dòšla; přvo neg smo kúpli trâktōr*). Zabilježena je konstrukcija „negirani glagol 'htjeti' + da + prezent“: *nécē se da vinčávajū*. U pasivnim konstrukcijama može se javiti zamjenica *tô* (*nĳje se tô išlo*). Konstrukcije *nâs cêtvero, nĳ dvōj* i sl. dolaze u subjektnoj službi, a slažu se s predikatom u srednjem rodu (*nâs cêtvero bílo*). U postavljanju pitanja čestica *lĳl* može se izostaviti, npr. *Ocēs ĳst? i Oš pĳti, ĳvane, štō?*; čestica *lĳl* može se i upotrijebiti: *Este l bížal?* Pitanje se može postaviti i promjenom intonacije izjavne rečenice: *Tĳ nē znâš Stévu Pòpovca?*

### 2.1.5. Leksik

Riječi kojima se označavaju obiteljski odnosi domaćeg su porijekla: *brât, câca* 'otac', *cêr* 'kći', *dĳd*, A jd. *dĳvera* 'muževa brata', *mâtē* 'mati', *mûž* 'suprug', *sinóvac* (osnovno značenje 'bratov

<sup>81</sup> Moguće je da navedeni prilozi dolaze i u nekim značenjima koja nisu registrirana prilikom obrade govora.

sin', ovdje 'sin muževa rođaka'), *svèkar*, *svèkŕva*, *stríc* (osnovno značenje 'očev brat', ovdje 'očuhov brat'), *strîna*, *zâva* 'muževa sestra', *žèna* 'supruga'. Vokativ *sînko* rabi se u obraćanju mlađim osobama, gubeći značenje obiteljskog odnosa.

Među usvojenicama najbrojniji su romanizmi (dalmatizmi, mletacizmi, talijanizmi<sup>82</sup>). Zabilježeni su sljedeći: *bàla* 'svežanj' (o sijenu), *ù bañe*, A jd. *bèvāndu* 'vino s vodom', N mn. *bíž* 'grašak', *bòca*, *bravajòlić* '(mali) opršnjak', *brèska* 'breskva' (k tomu zast. *pràska*), *càta* 'dinja', *cìgaļ* 'vjedro', *cìmpreš* 'čempres', *čàtrūn* 'lubenica', *čičvara* 'slanutak', *čàpā* 'uhvatio', *čikara* 'šalica' (uz *šàlica*), *damijāna* 'pletenka', *kâlce* 'čarape', *kàntūn* 'kut u kući', *kàpula*, *kàrič* 'mali kar', *kàtrīga* 'stolica', *u kògulci* 'u džezvici', *kùkomār* 'krastavac' (uz *kràstavac*), *kùnoba* 'konoba', *kùpe* 'crjepovi', *kùšīn* 'jastuk' (novije, uz starije *blāzna*), *kùžīna* 'kuhinja', *kvārat* 'četvrt(ina)', *lūcmarīn* 'ružmarin', *lūmbrela* 'kišobran', *ù marču* 'u ožujku', G jd. *pālēntē*, *pèršin*, *pìjaca* 'tržnica', *pìtār* 'lončanica', *pomidōr* 'rajčica', *pòtīc* 'valjkasta metalna šalica s ručkom', *pràska* 'breskva' (zast., danas *brèska*), *pròvīžan* 'snalažljiv, probitačan', A jd. *ròbu* 'odjeću', *škāle* 'ljestve' / 'stube', G mn. *škrāpā*, *špāra* 'okrugli jastučić podmetač', *špīna* 'slavina', *šugòmān* 'ručnik', *ùrāngala se* 'užegla je', *vagānela* 'valjak za tijesto', *vāž* 'valjkasta limena posuda', *vīmēnta* 'kukuruz u zrnu', *žīžule* 'čičimak'.

Zabilježeno je znatno manje turcizama: *kod bunāra*, *čekić*, *čòban*, *čòšak* 'kut (stola)', *žèp*, *kàiš*, *kāpak*, *kokùruz* 'kukuruz na klipu', *pūla* 'dugme', *tàvan*, *tórba*. Germanizmi su N mn. *cígle*, N mn. *déke*, *kremenádle* 'kotleti', *pàtēnt*, *šàlica* (uz *čikara*), *šlagíralo* (gl. prid.), *špāker* (*na đřva*) i I jd. *švèrcon*. Zabilježeni su hungarizam *cipele* i grecizme *īladu* i *šèšřr*. Iz vlaškog jezika preuzete su riječi *čūla* 'ovca bez ušiju' i *mūra* '(goveđi, ovčji ili svinjski) želudac'. Nije sasvim jasna etimologija riječi *čòk* 'kos' (ptica).<sup>83</sup> Zabilježeni su i internacionalizmi *àuto* (N mn. *àuta*), *bicíkla*, *dòktōr*, *tràktōr*.

Bilježim *čūjē* u značenju 'osjeća' i *dājē* u značenju 'odiše' (*dok je kùšā*, *čūjē da rāngon dājē*), *gòvorū* 'razgovaraju', *izvřšje* 'završio' (*kad je izvřšje òvū srèdhū škòlu*, uz *zavřšje*), *pòdrēstā* 'pòrāstao' (*dok je pòdrēstā brāt i sèstra*) te *stājā* 'stanovao' i *stāla* 'stanovala'. Eufemistični su glagolski oblici *prìvālī se* 'padne', *skrénje* 'poludio' i *smèla* 'uništila, pobila'. Metonimijom je dobiveno *u òpcín* 'u zgradi općine', a eponimizacijom G jd. *rādēnskē* 'mineralne vode'. Imena mjeseci označavaju se rednim brojevima (*u dèvètōm*, *u šèstōm* 'u šestom mjesecu', *ù drugō<sup>m</sup> mīsēcu*, ali *na sedāmnājst vèlačē*), narodnim riječima (*na sedāmnājst vèlačē*, ali *ù drugō<sup>m</sup> mīsēcu*) i usvojenicama (*ù marču* 'u ožujku').

<sup>82</sup> Riječi primljene iz standardnoga talijanskog jezika ili nekoga talijanskog dijalekta.

<sup>83</sup> Za moguća tumačenja v. Kapović, 2020: 691f55.

Navodim niz zabilježenih domaćih riječi: *bàzga* (napomena: *tô kòd nās ne réste*), *blâgo* 'stoka', *blàzna* 'jastuk' (starije, uz novije *kùšīn*), *blīznīci* 'mali blizanci', G jd. *bòba*, *brāšno*, *brôd*, *cìce*, *cìpļa* 'cjepanica', (*se*) *čemùñā* '(se) trusi' (odnosi se na kukuruz), *gāće* 'hlače', *gāj*, *gostjóna*, A jd. *nà grob*, *gròbļe/gròbļe*, *gúza* 'stražnji dio puža', *imáñe* 'imetak', A jd. *jánca*, *jārā* (*šēnca*), A jd. *jāru*, *jāža* 'jaruga', *kīša*, *klās*, *klištac* 'škorpion', *kòlīnka* 'kolijevka', *kòpija* 'koplje', *krāstavac* (uz *kùkomār*), *krīž*, *kūļava* 'trudna' (uz *trúdna* i *nòsēca*), *kvàsna*, *u lèdni*, *lepūrce* 'noćni leptiri', *lòpār* 'drvena lopata', *lòpta*, *lūk* (uz *čēšñāk*), *mīn*, *mòžak*, *nācve*, *nākovān* 'nakovanj', *nòsēca* (uz *kūļava* i *trúdna*), *pās* 'pojas', *pēcūrka*, *pēka*, *pívac*, *pòdvoļak*, *pòp* 'svećenik' (katolički), *prezivala se*, *prīmučāla* 'prešutjela', *přžna*, *rīpa* 'repa', *skòtna* 'noseća' (o kobilu), *slanina*, *stēlna* 'noseća' (o kravi), *svàdba*, *svīñetna*, *šakēñāk* 'okrugli kamen koji stane u šaku', *špīca* 'koštica', *se štāpā* 'se oslanja na štap', N jd. *štētočīn*, *ūvōr* 'krijesta', *vārī* 'kuha', *vīme*, *vīr*, *vřšñāk*, *žīto* 'ječam'. Dolazi *Pravoslāvci* u značenju 'Srbi'. Zabilježeno je *kòruba* 'vrh krova na dvije vode' i A mn. *škámpe* 'kandže', oboje moguće nastalo križanjem domaće riječi i romanizma. Bilježim i dvočlane izraze *prāse divļē*, *slīpē òč* 'sljepoočnice', *žāba korēnača* 'kornjača', *pūt krīža te cūrskō ìme* 'djevojačko prezime' (ali *prezivala se*).

## 2.2. Govor Selina

### 2.2.1. Uvod

Seline su priobalno mjesto 42 km udaljeno od Zadra. Pripadaju Općini Starigrad, a na obali graniče sa Starigradom i Jasenicama. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Selinama živi 469 stanovnika.<sup>84</sup> Tradicionalni oblici gospodarstva (poljodjelstvo, stočarstvo) u novije se vrijeme (od druge polovice 20. stoljeća) mijenjaju ugostiteljstvom i turizmom.

Samo ime Seline prvi se put javlja na zemljovidu *Dissegno O Carta Topografica della Dalmazia...* (Zadar, 1781.) izrađivača Antonija Grandisa (Magaš, 1999: 95), no do početka 19. stoljeća Seline su, pod imenom „Vinjerac pod Planinom“ odnosno „Vinjerac u Morlakiji“ (*Castel Venier sotto la Montagna* odnosno *Castel Venier da Morlacca*), pripadale Vinjercu (Magaš, 1999: 4). Na zemljovidima od 19. st. Seline se navode redovito (v. Magaš, 1999: 96), a i u statističkom pregledu po naseljima iz 1830. vidi se da su Seline bile samostalno naselje (Magaš, 1999: 130). U mjestu se nalazi Modrič gradina, jedna od prapovijesnih liburnskih gradina, najstarijih poznatih naselja cijelog područja (Magaš, 1999: 40–41; Magaš i Brtan, 2015: 63), a tijekom recentnijih arheoloških istraživanja poviše mjesta otkrivene su i Gradina poviše Jusupa te Mitrova i Zekića gradina (Dubolnić, 2006: 17). U podmorju mjesta, na rtu Pisak, nalaze se rimske zidine (Dubolnić, 2007: 35 prema Nedved, 1995: 224). U samom je mjestu i ulaz u Malu Paklenicu.

Govorom Selina i susjednog im Starigrada bavila se Nataša Šprljan u opsežnom članku „Toponimija Nacionalnoga parka Paklenica“ (2018), oslanjajući se u opisu govora „na toponimijsku građu i spontani govor informanata“ (str. 125). Budući da je rad u prvom redu toponomastički, sadrži samo osnovne, ali dragocjene podatke o fonološkim i morfološkim obilježjima govora (126–128), uz uvodnu napomenu da su na fonološkoj i morfološkoj razini govori identični (str. 125).<sup>85</sup>

Jezični podatci koji se rabe u analizi selinjarskoga govora crpljeni su iz snimaka načinjenih 2019. godine. Jedina ispitanica bila je Ika Jusup r. Škiljić (r. 1933.).<sup>86</sup> Ispitanica je gotovo čitav život provela u Selinama gdje je s pokojnim suprugom vodila trgovinu, a u podmakloj dobi

---

<sup>84</sup> Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011.:

[https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01\\_01\\_01/h01\\_01\\_01\\_zup13\\_4162.html](https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup13_4162.html) (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

<sup>85</sup> U ovom radu Starigrad i Seline promatraju se kao dva odvojena istraživačka punkta, premda je tvrdnja Nataše Šprljan utemeljena i legitimno je govore Starigrada i Selina promatrati i opisivati kao jedan govor.

<sup>86</sup> U pronalasku ispitanice pomogle su mi Mira Magaš, Majda Brkić i Dragica Perić.

doselila se u Zadar gdje živi sa kćeri. Oni jezični podatci i zaključci koji su preuzeti iz rada Nataše Šprljan bit će primjereno označeni.

## 2.2.2. Fonologija

Vokalski sustav govora Selina čini pet vokala: *a, e, i, o, u*. Svi vokali mogu biti dugi i kratki.

Nevokalski sustav čini sedamnaest šumnika i osam sonanata:

šumnici				sonanti			
<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>		<i>v</i>			<i>m</i>
<i>t</i>	<i>d</i>				<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>
<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>	<i>j</i>	<i>ʃ</i>		<i>ɲ</i>
<i>ć</i>	<i>č</i>						
<i>č</i>	<i>ž</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>				
<i>k</i>	<i>g</i>	<i>h</i>					

Naglasni inventar čine četiri naglasaka (kratkosilazni, dugosilazni, kratkouzlazni, dugouzlazni) i zanaglasne dužine.

### 2.2.2.1. Slogotvorni glasovi

Selinjarski je govor ikavski (\**ě* > *i*): *bīlō, bižala, bŭbrizi, cipānce, cīpļa, cvīće, čòvik, di, G jd. dīcē, dīd, V dida Stòjane, N dīte, V dīte, (trī) dīvera, dŭnīja 'donio', A dvī tètke, dvī (godne), dvīsta, ídŭ 'jedu', ĩla 'jela' (gl. prid.), ĩst 'jesti', klīšta, kòlīvka, likòvto 'ljekovito', līp, līpī 'lijepih', līpo (pril.), līti 'ljeti', līvā (līvā vòdu), mīru zà miru, mīšec, (dvā, trī) mīšeca, mržē, nārīzā (aor.), nēvista, nĭg<sup>d</sup>/nĭgdi 'nigdje', N jd. nīkā 'neka' (uz nĕkā), nikad 'nekad', nīkāko 'nekako', niko (bīja) 'netko (bio)', D nīkom 'nekom', u nīkŭ (drāgu) 'u neku (dragu)', pīsma, pīvac, poídeš 'pojedeš', pòlīvā, se pòričkat 'se porječkatī', prikò lita, pripòznat 'prepoznati', prišā 'prešao', prīvarli 'prevarili', se razdīli 'se razdijelili', rāzdīleno, rāznīlo 'raznijelo', rĭpa 'repa', rĭtko (pril.), sĭjŭ, sīkira, sīkirica, se sĭti 'se sjetiti', sīvā 'sijeva', slīpē òči, smīja 'smio', nè smīš, V jd. srĭčo, ũ srĭdu, svāgdi, N mn. svīće, svĭtnāk, svĭtnāci, tĭja 'htio', trīšna, úidŭ 'ujedu', (kúma) vinčānā, vĭrovali, vĭverca 'vjeverica', vrĭća, vrĭdan, zàpivā 'zapjevao', u (...) zdīlu, ždrĭbe, žlĭbov 'žljebovi' itd.*

Zabilježeni su sljedeći ekavizmi (\**ě* > *e*): *cěsta*, *Drùgōg svěckōg ràta* (višeokratno), *naprímer*, N jd. *někā* (uz *nìkā*), N jd. *někō*, *něšto*, *présedník*, *sěno*, *bàle sěna*, *srědnū* (*škōlu*), *zěncā*. Ekavski su i dočetcí priloga *pòslē*<sup>87</sup> 'poslije' i *únde* 'ondje'. Javlja se niz jekavizama (\**ě* > *je*): *bjédni*, u *Němačkōj*, *Němci*, u *Ōsjěku*, *pjésak*, *pòbjědímo*, N jd. *súsjed*, N mn. *súsjedi*. Posebno je zanimljiv redovito diftonški izgovor u pridjevu *glùhoniēm*. Uobičajeno je dvosložno *prìjē*<sup>88</sup> (kao prilog ili prijedlog): *mī smo prìjē zváli kálce*, *prìjē cřkvē*. Jat je dao *a* u primjeru N jd. *òras* 'oraha' (G jd. *òrasa* 'oraha').

Prednji nazal (\**ǣ*) dao je *e*: N jd. *jétra*, *jèzik*, *méso*, *pòčěje* 'poceo', *ùzēla*, *ùzēt*. Stražnji nazal (\**ǣ*) dao je *u*: *gùsna* 'gusjenica', *gùsto* (pril.), *mùž*, A mn. *rúke*, *ùnūtra*, *vrúco* (pril.), *žèludac*. Slogotvorno *l* (\**ǣ*) također je dalo *u*: *dùgačak*, *mùčī*, *múzi*, *múzli*, *pùn*, *pùž*, *ī vūka*, *òd vunē*, N jd. *žùčkasta*, N jd. *žúta*. Šva (\**ǣ*) je dao *a* u primjerima *dān*, *dānas*, *kòtā* 'kotao', N jd. *òrā* 'orao', *pās*, *prìšā* 'prešao'; analoški su, prema nominativnom obliku (*pās*), dobiveni oblici *dvā pāsa*, A jd. *pāsa*, N mn. *pāsi*. U primjeru *ìgla* vidimo \**ǣ* > *i*. Inicijalna skupina \**vǣ* dala je *u*: *ùdāla se*, *ùmrā*, *ùvīk* (uz *vāīk*), *ùzēje* 'uzeo', *ùzēla*, *ùzēt*. U primjeru *vāīk* 'uvijek' vidimo *va-* < \**vǣ-*.

Vrlo je intenzivna i česta redukcija nenaglašenog vokala *i* koja za posljedicu ima gubljenje sloga: *al* (uz *ali*), *nè b* 'ne bih', *bíl* 'bili', *bíl smo* (uz *bíli smo*), *bòrovna*, *bubníć* 'bubnjići', *bumbardíral* (uz *bumbardírali*), *u bùrlu*, *cipànce*, G *Čávca*, *čètri*, A *čòvka*, G jd. *čèr*, A jd. *čírilcu*, *čúlal* 'čulali' (uz *čúlali*), *děšpetli*, *dòl* 'dolje', *dòlazla*, *dovòzli*, *dùnla* 'donijela', *na gláv* 'na glavi', *na glávčicu*, *dví godne*, N mn. *gòdne*, *gòr*, A *Gotòvnu*, *govòrli*, *gùnla* 'gonila', *gùsna* 'gusjenica', *gùšterca*, *ìmal* 'imali' (uz *ìmali*), *Ìvca*, *izbácla*, *izginlo*, *kàpulca*, *u kòlnīn* 'u koljenima', *kòrti*, *krénla*, *kùc* (uz *kùci*), *kùcca*, *kúpli*, *kùpti*, *kùšal* 'iskušavali', *na lèdnu*, *likòvto* 'ljekovito', *lubèncā*, A jd. *lùtku*, D *mèn* 'meni' (uz L *nà meni*), *mìsla* 'mislila', *mòlte*, *nāčtanī* 'načitanih' (ali N jd. *nāčitān*), *nagovórlō*, *k nām*, *zà nam*, *nàpravli*, *naùčla*, *nàvisli*, *nīg<sup>d</sup>* (*nísan ìmala nīg<sup>d</sup> nìšta*) (uz *nìgdi*), *nís* 'nisi', *òdbije* 'odbio', *òdli* 'hodili', *odnès*, *okrénla*, *ol* 'ili' (uz *oli*), *òmladna*, *òtšā* 'otišao' (uz *òtišli*), *is Paklencē*, *u parzáne*, *pítal* 'pitali', *plá'ti* 'platiti', *pòginli*, *pònudli*, *porúčja* 'poručio', *postúpal* 'postupali', *poštíval* 'poštivali', *povírli*, *prìhvatla*, *prìvarli* 'prevarili', *prìznal* 'priznali', G jd. *pùžālnē* 'puževe kućice', *rádje* 'radio', *rádlī*, *rasporédli*, *rècte*, *ròdla*, N mn. *ròžāc*, G jd. *řskavcē*, *nà seb* 'na sebi', *u Sělnan / ù Selnan* 'u Selinama', *Sěhñārka*, (*se*) *slágal* '(se) slagali' (uz (*se*) *slágali*), *snímā*, *spával* 'spavali', *stála b*, *se svād*, *se šā'la*, *šēncā*, *Šībūļna*, *nà štal* 'na štali', *šúšti* 'sušiti', *těb* 'tebi', *trázli*, *trğòvna*, G jd. *ùčteļa*, *ùn* 'oni', *ùvatli* 'uhvatili', *ùvatle* 'uhvatile', *ùvidli*, *ùžal* 'običavali' (uz *ùžali*), D *vām* 'vama', *k vām*, *s vām* 's vama', *nè vdīn* 'ne vidim', N jd. *vělkā*, *do Vělkē Pāklencē*, G mn. *vělkī*, *vídla* 'vidjela' (gl. prid.), *vī'ca*,

<sup>87</sup> Za etimologiju v. Skok, 1973: 284: slijèditi.

<sup>88</sup> Za etimologiju v. Skok, 1973: 32: pred.

vìverca 'vjeverica', vòdje 'vodio', vòlje 'volio' (uz vòlije i vòlija), vrátli 'vratili', zàklal 'zaklali', zaslúžli, zatřpal 'zatrпали', zavrúćlo, zèncà 'zjenica', znàl 'znali', zòbna 'bazga', zòv (uz zòvi), žívje 'živio', žívla 'živjela', žlìbov 'žljebovi'. Svakako treba istaknuti da je zabilježeno tek nešto manje primjera u kojima takva redukcija nije ostvarena: *ali* (uz *al*), *avióni*, *bíli smo* (uz *bíl smo*), *su bižali*, *bliznàci*, N mn. *botúni*, *bùbrizi*, *bùmbardirali* (uz *bùmbardiral*), *čàća mi je*, *čàpali* 'uhvatili', *ćúlali ga* (uz *ćúlal*), *Dádići*, *dáji* (imp.), *dóži*, *dòlazijaldòlazije*, G jd. *fàmīlijē*, *u glávi*, *govòrija*, *Hrváti*, *ì mali* (uz *imal*), *Inglézi*, *jávija*, *jávije se*, *jesèni* (prilog), *jèzik*, *kòbila*, *koláči*, *krénije* 'krenuo', *kùci* (uz *kùć*), N mn. *kùruzi*, *làstavice*, *Líčani*, *lèzi*, *liti* 'ljeti', *lúdi*, *kraj Màrijē*, *màtē mi se*, D jd. *màteri*, *nà meni* (uz D *mèn*), *múzi*, *náci*, *nàčitān* (ali *nàčtanī* 'načitanih'), *nàpravija*, *nàumije* 'naumio', *nèvista*, *nìgdi* (uz *nìg<sup>d</sup>*), *Némci*, *òci*, *òdija* 'hodio', *ogúvije* 'oglušio' / *oglúvija* 'oglušio', *oli* 'ili' (uz *ol*), *òpazija*, *oprédi*, *opròstila*, *òsobito*, *òtišli* (uz *òtšā* 'otišao'), *otvòrije*, *pàrtiju*, *u Pètriñi*, *plèti*, *pòbjédimo*, *pomidóri*, (*se*) *pomíri*, *prédi*, *pribija*, *prisèlija*, *prožívija*, N mn. *púži*, *rádija*, *na ràkiju*, *iz Raštèvića*, *pò robi*, *u Rùsiju*, *sáži*, *sikira*, *sìkirica*, *siròtiña*, (*se*) *slágali* (uz (*se*) *slágal*), *snáci se*, G jd. *stàrijēg*, N mn. *súsjeti*, *televízija*, *televíziju*, *kàkāv ti je*, *túžija*, *ùbijū*, *ukřcali*, *ùžali* 'običavali' (uz *ùžal*), A u *Valèbit* (uz L u *Valèb'tu*), N mn. *váži*, *vézali*, *vìdija*, *vìrovali*, *vòlije* 'volio' (uz *vòlje*), N mn. *vúci*, *zàvaćali*, *zòvi* (uz *zòv*), *zváli*, *živòtiña*; zabilježen je i primjer *ùni bi* (...) *zaražívali*, u kojemu od triju mogućih redukcija nije ostvarena nijedna. Bilježim i N mn. *dòbri*; tu redukcije nema jer je dočetna suglasnička skupina *br* (a ne *br!*) fonotaktički nedopuštena. Redukcija može ići i u smjeru „šva“: *hègova ròdbəna*, *pòbəgošē*. Reducirati se mogu i drugi vokali koji se nalaze ispred i iza naglaska, što dovodi do gubitka sloga: *a*: *nek* (*nek plāčē*), *hèg* (uz *hèga*); *a/o*: *neg* (uz *negalnego*); *e*: *èdan dān me j zvā*, *nājviš* 'najviše', *tō j*, *vèlī*, *křv tèkla*, *òvī mu j* 'ovaj mu je', *štò j*; *o*: *ovlikī*, *ovlikō*, *svāk* 'svatko', *tlikā* 'tolika', *vlikō*; *u*: *o tīfsa* 'od tifusa', *tri-čètri tīšće* 'tri-četiri tisuće', *ùjtralùjtro*.

Afereza je zabilježena u primjerima *nàkō*, *vàkō* i *vlikō* (pril.; uz *ovlikō*). Uklanjanje zijeva stezanjem vokala zabilježeno je u primjerima *ka i* 'kao (i)' (npr. *ka i Māša mōja*), *ko* (*ko da j pòp*), *nāpāko*; primjer *òpće* 'uopće' može se objasniti i aferezom. U primjeru N jd. *àvuto* zijev je uklonjen umetanjem glasa *v*. Zijev je ipak zabilježen u nizu primjera: *Austro-Ûgarskōj*, *àuto*, *avióni*, *Bèograd*, *gostióna*, *nāopōse*, *naučla*, *nàumije* 'naumio', *nèugodno*, *samòuk*, *uídū*. Zijev se može javiti i uslijed ispadanja glasova: *praoslávac*, *trìes pētō*, *trìes trèčē*, *ùočē* 'uvečer'.

Zatvaranje *o* > *u* ispred nazala *m* i *n* vrlo je često: *bòmbūn* 'bombon', *būmba* 'bomba', *bumbardíral/bumbardírali*, *tā dūm* 'taj dom', *u dūmu* 'u domu', *dūnīja* 'donio', *dūnla* 'donijela', *grūm* 'grom' (uz *gròm*), *gūnē*, *gūnla* 'gonila', *kūmād* 'komad', *kūnac* 'konac', *kūnsērvā* 'konzerva', *kuntrolírat*, *lúnac* 'lonac', *ūn* 'on', N jd. *ùna*, N jd. *ùnā*, *undālùndā* (*pa undā*; *ùndā smo se razdā<sup>l</sup>li*; uz *òndā*), *únde* i *úndekā* 'ondje', N mn. *ùni* 'oni' (uz *ùn*), G mn. *ùnī* 'onih'. Rijetko se ostvaruje



potpuno zatvaranje iza *m*, npr. *mùgla* (uz *mògla*), a nešto je češće djelomično zatvaranje (*o* > *o*) ispred i iza nazala: *na kòmáde, kòmùhára, kònci, mòlín*.

Bilježim i niz primjera u kojima nema zatvaranja *o* > *u* ispred i iza nazala: *avióni, bòm̄būn* 'bombon', *cūrōn, dòm̄obrān, èdnōn* 'jednom, jedanput', *gròm* (uz *grūm*), *u kamióne, u Modríču, mògla* (uz *mùgla*), *mòja, môre, mōst, nòcas, nōl-stōp, nòsīš, òbnōć, (òbe) nòge, òndā* (uz *undā/ùndā*), *pònudli, smòkve, òd smokāvā* [òcmokāvā], A mn. *smokveháke, zèmlōn*.

Asimilacija vokala zabilježena je u primjerima *bàtaklūn* i *pamágala* 'pomagala' (gl. prid.), a disimilaciju vokala vidimo u primjeru A jd. *u Valèbit* odnosno L jd. *u Valèb'itu*. Prijeglas se provodi u nizu zabilježenih primjera: N jd. *kòjē*, N jd. *nāše, iz našeg (sèla)*, N jd. *sīnovļeva* (uz *ù kući sīnovļovōj*), G jd. *stàrijēg*, N jd. *trìes trècē, vrúco* (pril.); u manjem broju primjera nema prijeglasa: *jáko lòšo* (pril.), *ù kući sīnovļovōj* (uz N jd. *sīnovļeva*), A jd. *stàrijōg*. Protetsko *j* dolazi u primjeru *jōpē* 'opet' (uz *ōpē*).

Slogotvorno *r* (*r*) može biti dugo i kratko, naglašeno i nenaglašeno: *cřkva, cřkvènō, cřno, četřēs* (*přvē*), *čētřtā* 'četvrta', N jd. *dřvenī, dřvo, ò dřveta*, N mn. *dřva, dřžā, dřžāvnī, dřžī, gřmī, Hřvāckā, u hřvāckū* (*vòjsku*), *jétřva, křstī, křšār, křv*, G jd. *křv, mřta* 'mrtav', *nājpřvī, òbřve, pòcřnē* 'pocni', *přstēn*, N mn. *přstēhá, přvo* 'prije', *řža* (slijed „šva“ + *r*), G jd. *řskavcē* 'hrskavice', *spřtva*, G mn. *Sřbā*, N jd. *sřpskā, svěkřa* 'svekrva', A jd. *svěkřvu, třgovac, třgòvna, ukřcali, ùmřla*, G jd. *vřsti, zařžā* (slijed *r* + „šva“), *zatřpal* 'zatrпали', *zāvřšī, (sa sītīn) zřnīn*.

### 2.2.2.2. Neslogotvorni glasovi

Skupina *\*sk'lst'* dala je št: *gùšterca, klíšta, klištār* 'škorpion', *štāp*. Zabilježeni su i primjeri *na ògnīšte* i G jd. *rādilíšta*.

U selinjarskom govoru dva su para palatalnih afrikata (*/čl/*, */žl/*, */ćl/*, */źl/*). Izgovor tih glasova odgovara izgovoru njihovih ekvivalenata u standardnom hrvatskom jeziku. Primjeri su: *čèla* 'pčela', *čèlo, čèsto, čètřtā* 'četvrta', *kòvāč, Líćani, u Modríču, òči, ùvečē; nārānža, žěp* (uz *žěp*); *brāća, cāća, cēr, cìkara, cìkuládu, cúlali ga, kùća, òbnōć, ot plúćā*, V jd. *sřćo, svíce, vēc, vrěca, vrúca, zelèmbāc; ānžeja, dōžē*, A mn. *žèmpere, mlāžī, řža, ròžāk, ròžena, sáži, se svāžā, Tūžmān*. Glas *l* stabilan je: *gřlva, řludi*, A jd. *lùtku, pòlje, přřjateļi*, G jd. *ùļa*, G jd. *zèmlē*. Glas *f* dolazi u primjerima G jd. *fāmīlijē, frātar* (uz *vrātar*) i *tīfus*. Zamjena *f* > *v* zabilježena je u primjerima *vācō* 'facol', *vrātar* (uz *frātar*), *vrītule* i *vřmēnta*. Glas *h* javlja se u primjerima *glùhoniēm, ù Hāg*, A jd. *hrānu, pò tīn hotélīn, Hřvāckā, hřvāckū* (*vòjsku*), *Hřvāti, kùhihá, prihvatla* (ali *ùvatli* 'uhvatili', *zāvācali*). U mnogim drugim primjerima *h* se ne izgovara: *dòbrī* 'dobrih', *drògīranī* 'drogiranih', *i 'ih* (*u Knínu i zākopā*), *līpī* 'lijepih', *lòšt* 'loših', *mānī* 'manjih',

*năčtanī* 'načitanih', *nămā* 'namah', *òd naštī* (*lúdtī*), *nī* 'njih', G *ù nī*, *kòd nī*, *nìovo*, *òce*, *òcete*, *ódat* 'hodati', *òdija* 'hodio', *se rānī*, *pod ráston* 'pod hrastom', *prā* 'prah', *rèko*, G jd. *řskavcē* 'hrskavice', *svākakvī* 'svakakvih', G mn. *tī* 'tih', *tīja* 'htio', *tīla* 'htjela', *tīli* 'htjeli', *ùnī siròmašnī* 'onih siromašnih', *ùvatli* 'uhvatili' (ali *prihvatla*), *věcī* 'većih', *vělkī ùnī* 'velikih onih', *zàvaćali* (ali *prihvatla*), *zli* 'zlih' itd. Zamjena *h > v* provedena je u primjerima *glûv*, G jd. *krûva*, (*èsmo*) *ì kuvali*, *ogúvijeloglúvijeloglúvija* 'oglušio', *skùvāš*, *ùvōr*.

U pravilu se *l* na kraju sloga ili riječi vokalizira. Dočetno *al* daje *a*: *se bōjā*, *dā* 'dao', *dīgā*, *dòšā*, *dřžā*, *ì mā*, *glèdā*, *kòtā* 'kotao', *mògā*, *nàpadā*, *napísā*, *nàšā*, *òčāl/òtšā* 'otišao', N jd. *òrā* 'orao', *òstā*, *pā*, *pítā*, *pokázā*, *pokaživā*, *pòklā*, *pòšā*, *pòznā* 'prepoznao', *prišā* 'prešao', *pròšā*, *pùkā* 'puknuo', *se rážā*, *rèkā*, *spā* 'pao', *se upísā*, *ùšā*, *vézā*, *zàkopā*, *se zapísā*, *zapošlávā*, *zajžā* 'zahrđao', *znā*, *zvā*, *žā*. Dočetno *el* dalo je *eja* u primjerima *ánzeja* 'anđeo', *dèbeja* 'debeo', *kampàneja* 'zvonik' i *stèjana* (uz *stélna*), a *eje* u glagolskim pridjevima radnim *pòčēje* i *ùzēje*; zabilježeno je i *vèsea* 'veseo' (*-el > -ea*). Dočetno *il* dalo je *ija* (nešto češće) ili *ije* (nešto rjeđe): *bīja* (uz *bīje*), *dòbīja*, *dòlazija* (uz rjeđe *dòlazije*), *dùnīja* 'donio', *govòrija*, *jávija*, *nàpravija*, *òdija* 'hodio', *oglúvija* (uz *ogúvijeloglúvije*), *òpazija*, *se ožènija*, *pòpīja*, *porúćja* 'poručio', *pribija*, *prisèlija*, *proživija*, *rádija* 'radio' (uz rjeđe *rádje*), *smīja* 'smio', *tīja* 'htio', *túžija*, *vìdija*, *vòlija* (uz *vòlije/vòlje*); *bīje* (uz *bīja*), *dòlazije* (uz češće *dòlazija*), *jávije se*, *krénije*, *nàumije*, *òdbije*, *ogúvijeloglúvije* 'oglušio' (uz *oglúvija*), *otvòrije*, *ožènije se* (uz češće *se ožènija*), *rádje* 'radio' (uz češće *rádija*), *vòdje* 'vodio', *vòlje/vòlije* 'volio' (uz *vòlija*), *živje* 'živio'. Dočetno *ol* dalo je *o*: *kod otára* 'kod oltara', *vàcō*, *vō* 'vol' (L jd. *na vòlu*). Dočetno *řl* dalo je *ra*: *ùmrā*, *ùprā*. Dočetno *ul* dalo je *uja* u primjeru *čūja*. Glas *l* čuva se na dočetku sloga u primjerima *genèrāl*, *kālce* i *stélna* (uz *stèjana*). Dobro se čuva i dočetno *l* dobiveno redukcijom nenaglašenog *i*; na kraju riječi: *al*, *bíl* 'bili', *bumbardíral* (uz *bumbardírali*), *dòl* 'dolje', *ìmal* 'imali', *kūšal* 'iskušavali', *ol* 'ili', *pítal* 'pitali', *postúpal* 'postupali', *poštíval* 'poštivali', *priznal* 'priznali', (*se*) *slágal* '(se) slagali', *spával* 'spavali', *nà štal* 'na štali', *ùžal* 'običavali' (uz *ùžali*), *zàklal* 'zaklali', *zatřpal* 'zatrpali', *znāl* 'znali'; na kraju unutarnjeg sloga: *čìrilcu*, *kàpulca*, *u kòlnīn* 'u koljenima', *mòlte*, G jd. *pùžālnē* 'puževe kućice', *u Sèlnan* / *ù Selnan*, N jd. *vělkā*, *do Vělkē* (*Pàklencē*), *vělkī* 'velikih', *vòlje* 'volio'.

Dočetno *m* u pravilu prelazi u *n*: I. u 1. licu jednine prezenta: *ne bōjīn se*, *bùdēn*, *čitān*, *dājēn*, *dūrān*, *glèdān*, *gòvorīn*, *ìmān*, *kòrīn*, *nísan*, *òdēn*, *òstanēn*, *pòkupīn*, *pòznān*, *san* 'sam', *sàperēn* 'sperem', *skùvān* 'skuham', *tròšīn*, *se ùdān*, *vèlīn*, *vìdīn*, *nè vdīn* 'ne vidim', *vòlīn*, *zàvapīn*, *znān*; II. u nastavcima za I jd. imenskih riječi: *cùrōn*, *š hīn* 's njim', *zà nīn* 'za njim', *pòd hōn*, *š hōn* 's njom', *pod patúnon*, *s přvōn žènōn*, *pod ráston*, *sòbōn*, *s tàkīn* 's takvim', *s tòbōn*, *s vójškōn*, *zèmlōn*; III. u nastavcima za L i I mn. imenskih riječi: *pò tīn hotélīn*, *sa sìtnīn zřhīn*; IV. u D

zamjenica: *in* 'im', *van* 'vam'; V. u nepromjenjivim riječima i njihovim izvedenicama: *čîn* 'čim', *òsan*, (*četr̀dèsèt*) ì *osan*, ù *osan*, *osandèsèt*, G jd. *osandèsètē*, (*dvàdesèt*) ì *sedan*. Dočetno *m* zabilježeno je u D i L jd. te D i I mn. imenskih riječi: D *môm dīdu*, D *nam*, *k nām*, *zà nam*, *nà nēm*, D jd. *òvom*, L. jd. *u òvom*, D *vām* 'vama', *k vām*, *s vām* 's vama'. Dočetno *m* ostaje i u N/A jd. imenica: *čilim*, *tâ dūm* 'taj dom' / ù *dom*, *grūm/gròm* 'grom'. U nekoliko primjera zabilježeno je navezačno *n*: *nūman*, *k nūman*, *š nūman* 's njima', D *svākomen*.

Početno *je* zabilježeno je u primjerima *je* (prez.), *jèdni* 'neki', A *jèdno*, N jd. *jèdīnā*, *jèsan*, *jesèni*, N mn. *jèstīve*, *jètīrva* i *jézgra*, a promjena *je-* > *e-* u primjerima *èdan*, A *èdnōg/èdnōga*, A *èdnu*, *èdnōn*, *èsmo*, *èst* 'jest' i *èsu*. Promjena *-er* > *-e* zabilježena je u primjerima N/A jd. *mātē* i *ùočēl/ùvečē* 'uvečer', a redovito je N/A jd. *cér* (k tomu uslijed redukcije nenaglašenog vokala *i* G jd. *cēr*).

Promjena *ž* > *r* javlja se u prezentu glagola 'moći': *nè moren* 'ne mogu', *mòre* 'može', *nè more*, *nè moremo* te u primjerima *mòrda* 'možda' i *odrènū* 'odagnaju'. Sibilizacija je provedena u primjerima *bliznāci* (N jd. *bliznak*), *bùbrizi*, *čètnīci*, N mn. *ròžāc* (< *ròžāci*), *na ùnōj slīci*, *smokveñāci*, *svītñāci*, *vojnīci*, D jd. *vòjscī* (uz *vòjskī/vòjskī*), *ù tōj vòjscī*, *u vòjscī*; sibilizacija izostaje u primjerima " *ùnōj drāgi*, D jd. *vòjskī/vòjskī* (uz *vòjscī*), *ù Zadrānki*. Jednačenje po mjestu tvorbe tipa *s* u *š* prema *ń* na granici riječi zabilježeno je u primjerima *š nūman* 's njima', *š nūn* 's njim' i *š nōn* 's njom'; jednačenje po mjestu tvorbe provedeno je i u primjeru *Sèlñārka* (< *Selñarka* < *Seliñarka*). Asimilacija suglasnika provedena je u primjeru *ošūši* 'osuši' (imp.) odnosno *šūšti* 'sušiti'. Dočetna suglasnička skupina *st* stabilna je u primjerima *līst*, *māst*, *šèst* i *vlāst*. Stabilna je i usvojena dočetna suglasnička skupina *nt* (*pātēnt*). Dočetni suglasnik otpao je u primjeru *òpēl/jòpē* 'opet' te u primjerima *mŕta* 'mrtav' i *nè znā* 'ne znam' (uz češće *nè znān*) te, zbog utjecaja sljedećega glasa, u primjeru *nika se svād* 'nekad bismo se posvađali'. Na granicama morfemā i riječi *d* se ispred *s* uglavnom čuva: *kad san* [kacan], *kad se* [kace], *kad su* [kacu]. Česta su pojednostavnjenja suglasničkih skupina: *čēla* 'pčela', *četr̀ès* (*pŕvē*), *čètīrā*, *cér*, *kò* 'tko', *kòkod* 'tkogod', *kumpírā*, *nāš* 'znaš' (ali i *znān*, *nè znāmo*), *ogúvije* 'oglušio' (uz *oglúvije*), *sè* 'sve' (uz češće *svē*), *s'èkar*, *šēnca* 'pšenica', *tīca*. Često se stapaju suglasnici koji su postali susjednima redukcijom nenaglašenog vokala: *ds* > *c*: *po dvácēt* (< *dvadset* < *dvadeset*); *tz* > *z*: *u parzāne*; ima i primjera bez stapanja: *al je*, *òt šlīvā*, *vòlje* 'volio'; k tomu *òtšā* 'otišao' (uz češće *òčā*). Haplologija je provedena u N mn. *kūruzi*.

### 2.2.2.3. Prozodija

Distribucija prozodema u pravilu je novoštokavska. Uzlazni naglasak može se javiti na jednosložnoj riječi ako je ta riječ postala jednosložnom uslijed redukcije nenaglašenog *i*, odnosno redukcije sloga (slogova): *àj kùc*, *bíl* 'bili' (*mī smo bíl*), *íc* 'íci', *nís* 'nisi', *spást* 'spasiti', *ùn* 'oni', *žív* 'živjeti'. U primjeru *bíl smo* 'bili smo' jednosložnica *bíl*, koja ima uzlazan naglasak, dio je (dvosložne) fonetske riječi; *na gláv* 'na glavi' je primjer dvosložne fonetske riječi s naglaskom na zadnjem slogu. Silazni naglasak na unutaršnjem slogu zabilježen je u usvojenici *kazète* i u složenici *samopòsluga*. Naglasak se može javiti i na zadnjem slogu višesložnih riječi, uvijek uslijed redukcije zanaglasnih vokala (i drugih glasova): *bubńíc* 'bubnjići', *četřès* (*přvè*), *devedèz* (*gòdīnā*), *G pedès* (*přvè*), *G pedèst* (*drügè*). Nisu rijetki primjeri gubljenja naglasaka, odnosno preobrazbe naglasnice u prednaglasnicu: *undā* (*pa undā ùvečè sáži dól kùc*), *malo lòšijè*, *malo òštra*; time se ponekad stvaraju fonetske riječi sa silaznim naglaskom na unutaršnjem slogu: (*žèludac me*) *malo mùčī*; *mātè još lèzi*; *niko bīja* 'netko bio'; u primjeru *nika se svād*, *nikad pomíri* vidimo i fonetsku riječ *nika se svād* sa silaznim naglaskom na zadnjem slogu. Zabilježeno je nekoliko primjera pojave dvaju naglasaka u superlativima: *nājpřvī*, *nājpřvōg* (ali *nājzadhē*). Dvije naglasnice mogu se izgovoriti kao jedna: *dida Stòjane*, *dví godne*, *tri-čètri*; tako može nastati višesložna fonetska riječ sa silaznim naglaskom na unutaršnjem slogu (*Austro-Ūgarskōj*, *teta Íko*) ili dvosložna fonetska riječ sa silaznim naglaskom na zadnjem slogu (*pe-šèst*). U primjeru *dva-trí dāna* tri se prvotne naglasnice izgovaraju kao jedna. U primjeru *dūnla* 'donijela' kraćenje zanaglasne dužine dovelo je do mogućnosti redukcije nenaglašenog vokala; inače se zanaglasne dužine dobro čuvaju, čak i ako su bile dvije (G mn.: *Čávīcā*, *gòdīnā*, (*ispod*) *Jóvícā*, *kāmēhā*, *od òrāsā*, *pòpōvā* (druga dužina znatno kraća), *ì Selīnā* 'iz Selina', *òd smokāvā* [òcmokāvā], *òt šļīvā*, *špīļārā*; *čètřtā* 'četvrta', *nè čūvā*, *drògīranī* 'drogiranih', N jd. *dřžāvnī*, *fāmīlijē*, *Hřvāckā*, *u hřvāckū* (vòjsku), *izglēdā*, N jd. *jèdīnā*, *jugoslāvēnskī* (žèndār), *muslīmānskī*, *òkrēnū*, G jd. *osandèsētē*, *pòcřnē* 'pocrni', *pògāžžē*, *pòlīvā*, *poràzbījāj*, *připřīdāj*, G jd. *pūžālnē* 'puževe kućice', *nè rādī*, *nà slīpē* (òči), *zàbījā*, *se zahvāļīvān*, *zāvřšī*). Gubljenje druge zanaglasne dužine bilježim u primjeru *u Ínglēsku*.

Vrlo je frekventan prelazak naglasaka na prednaglasnicu: (*kòjī su*) *ī bīli*, *iz Bosnē*, *nè čujē*, *nè čūvā*, *čācu* *ì matē*, *nè dā*, *pò didu*, *ù dom*, *ù Dračēvcu*, *ò dřveta*, *pò dvā mīsēca*, *pò dvī*, *ù Hāg*, *nīje nī jabuka*, *ù kamēn*, *nā kosti*, *nā kostīn*, (*cīce*) *òt kravē*, *is kučē*, *ù kuću*, (*èsmo*) *ì kuvali*, *prikò lita*, *iz lōgora*, (*mlāžī*) *òd mene*, *nà meni*, *mīru zà miru*, *kòd mōra*, *ùz mōre*, *nè moren* 'ne mogu', *nà mūžu*, *zà nam*, *iz našeg*, *òd našī* (*ļūdī*), *nà nebu*, (*gòrī*) *nèg je*, *okò hē*, *nà hōj*, *pòd hōn*, *nà hēm*, *ù hōj*, (*mlāžā*) *òd hēg*, *kòd nī*, *nà obalu*, (*zēnca*) *òd oka*, (*četřdèsēt*) *ì osan*, *ù osan*,

*měžu ōvce, is Paklencē, nē rādī, ū rāst 'u hrast', pò robi, ū rov, mēžū se, nà seb 'na sebi', (dvàdesēt) ì sedan, ù selenā, i Selīnā 'iz Selina', ù Selnan (uz rjeđe u Sēlnan), nà slīpē ōči, nē smīš, òd smokāvā [òcmokāvā], ū srīdu, ū strānu, ù sup, ù škōlu, òt šļīvā, pò tīn, ù tōj (vójsci), nē tribā, ò trī gōdne, ū trī dāna, nà vātru, nē vdīn 'ne vidim', nā vodu, ū vōjsku, ì vūka, òd vunē, ù Zadar, ù Zadrānki, nē znān, nē znāmo; izdvajam primjer 3. l. mn. prezenta nē mogū (ali 1. l. jd. *ne mògu*). Mnogo je manje primjera u kojima naglasak nije prešao na prednaglasnicu: ìmā i dōbrī i lōšī, u lôgor, do nājzād, u nīkū drāgu, u Nēmačkōj, od òrāsā, u Ōsjēku, za Pākrcac, u Sēlnan 'u Selinama' (uz češće ù Selnan), u Sūvāg, za trī dāna, do Vēlkē Pākclencē; bilježim i primjer na vrāta.*

Infinitivi na -*ći* uglavnom imaju uzlazne naglaske: *dóci, íc* (uz *íc*), *náci, snáci se*.<sup>89</sup> U pridjevima radnim glagola s infinitivom na -*ći* dominiraju uzlazni naglasci: *dòšā, dòšla* (jd.), *dòšli* (rjeđe *dòšli*), *nàšā, òčā/òtšā, pòšā, prīšā* 'prešao', *rèkā, rèkla* (jd.), *rèklo, rèkli, túklo, túkli, ùšā, ùšli, se vúkla* (jd.) (ali *pòvúkli*); rjeđi su primjeri sa silaznim naglaskom, kao više puta potvrđeni *mògla* (jd.) i *pròšā*.

Ujednačeni su naglasci u D *mèn* i A *mēne*. Kratak je naglasak u primjeru *ùle* (G jd. *ùla*), kao i u primjerima *gròbļe* i *gròžže*. Uzlazan je naglasak u primjeru *vòće*. Za štokavštinu zadarskog područja uobičajeni su naglasci *limūn* i *ídū* 'jedu' (k tomu *uíde* 'ujede', *uidū* 'ujedu'). Dvojako je *nàzād/nàzād te kàpak/kápak*. Bilježim i potvrđene pridjeve radne glagola 'biti': *bíla* (jd.), *bílo, bíle, bíla* (mn.). Zabilježeno je i *zvála* (jd.), *zváli*; prezenti *plète* i *se zòve* nemaju zanaglasnu dužinu.<sup>90</sup> Zanaglasna dužina javlja se u primjerima *plāmēn* i *přstēn*, ali izostaje u primjeru *trī dīvera*. Nema analoškog povlačenja naglaska u prezentu *ispèčeš*, ali ima u glagolskom pridjevu radnom *nàumije* 'naumio'. Dug je naglasak u N jd. *jétra*, a kratak u N jd. *kàva*. Izdvajam i primjere *cěsta, čitān, jétřva, pļjū, vójska* i *i Zágreba* 'iz Zagreba' (k tomu *u Zágreb, u Zágrebu*).

### 2.2.3. Morfologija

#### 2.2.3.1. Imenice

Imenica 'mati' ima zabilježen N/A jd. *mātē*, D jd. *māteri*, A jd. (*ćäcu*) ì *matē*, a imenica 'kći' N/A jd. *ćér* i G jd. *ćēr*. Izdvajam pokraćeno muško ime *Ánte* koje pripada *e*-deklinaciji (A *Ántu*), a bilježim i pridjev N jd. *Títin*.

Više je primjera kratke množine imenica muškog roda: N mn. *cìgli* (A mn. *cìgļe*), *po krížīn* 'po križevima', A mn. *mļīne* 'mlinove', G mn. *páhā*, N mn. *púži* (G mn. *púžā*), N mn. *váži, s vòlīn* 's

<sup>89</sup> Usp. u ličkoj ikavici: *dóci, náci, sáci* itd. (Milković, 2009: *passim*).

<sup>90</sup> Nataša Šprljan bilježi *zòvē* među primjerima s fakultativnom zanaglasnom dužinom (2018: 27).

volovima', N mn. *vûci*. Dugu množinu vidimo u primjerima N mn. *pòpovi/pòpove* (*kàko su bìžali pòpove*, uz G mn. *pòpōvā*), *stùbovi*, *žlibov* 'žljebovi'.

U G mn. imenice *a*-deklinacije i *e*-deklinacije imaju nastavak *-a*: *cûrā*, *Čávīcā*, *dánā*, *gļīvā*, *gòdīnā*, (*ispod*) *Jóvīcā*, *kāmēhā*, *kózā*, *kumpírā*, *od òrāsā*, *ovácā*, *páhā*, *ot plúccā*, *pòpōvā*, *problémā*, *púžā*, *ì Selīnā* 'iz Selina', *smokvehākā*, *Sf̄bā*, *òd smokāvā* [òcmokāvā], *škôlā*, *òt šļīvā*, *špļārā*, *žénā*; nastavak *-i* u G mn. zabilježen je u primjerima *lúdi* i *sátī*.

U L i I mn. imenice muškog i srednjeg roda *a*-deklinacije imaju nastavak *-in*, a imenice ženskog roda *e*-deklinacije imaju nastavak *-an*: L mn.: *pò tīn hotélīn*, *u kòlnīn* 'u koljenima', *nà kostīn* 'na leđima', *po krížīn* 'po križevima', *na lézīn* 'na leđima', *u Sēlnan* (rjeđe) / *ù Selnan* (češće) 'u Selinama'; I mn.: *s klíštīn*, *sa sìtnīn zf̄nīn*, *s vòlīn* 's volovima'. Zabilježeno je više primjera zbirnih imenica u množini: *kùlēhá* (*nàdīj*), N mn. *p̄stēhá*, G mn. (*vèlkī ùnī*) *kāmēhā*, I mn. *sa sìtnīn zf̄nīn*. Imenica *dūpe* množinska je imenica ženskog roda: *ako j nīsko da j mùško*, *ako su dūpe vèlkē da j žēnskō*.

Uz brojeve 'dva' i 'tri' zabilježene su sljedeće konstrukcije: *dvā bliznāka*, *dvā brāta*, *dvā brāta o strīca*, *pò dvā mīscā*, *dvā mazgīļa*, *dvā pāsa*, *dvā strīca*, *dvā vāža*, *dvā vòla*, *dvī bliznice*, *dvī tētke*, *dvī sòbe*, *dvī tīsuće*, *trī brāta*, *ù trī dāna*, *trī dīvera*, *trī mīscā*, *trī vūka*, *trī pāsa*, *trī špļāra*, *trī vòla*.

### 2.2.3.2. Zamjenice

Zamjenica u značenju 'što' uglavnom dolazi u obliku *štò/što* (*štò san jòš tīla rēc*, više puta *štò j tò*; *što bùdēn znāla*), ali jednom je zabilježen i oblik *štā* (*štā je tò*). S tom zamjenicom u korijenu zabilježeni su oblici neodređenih zamjenica *něšto*, *nīšta*, *svāšta*, *štòkod/štòkodā* 'štogod', *što kòd* 'što god'.

Osobna zamjenica za prvo lice jednine ima N *jā*; zabilježeni su i oblici D *mēn*, *k mēn*, A *mēne*, *ú me*, *me*, L *nà meni*. Zamjenica za drugo lice jednine ima N *tī*, a zabilježeni su i oblici D *tēb* i I *s tòbōn*. Zamjenice za treće lice jednine imaju zabilježene oblike N *ûn* 'on', *ùna* 'ona' i *ùno* 'òno'; zabilježeni su i oblici G *òd nēg*, D *nēmu*, *mu*, A *nēgal/nēg*, *zā n*, *ga*, L *nà nēn*, I *š nīn* 's njim' (od *ûn* i *ùno*) te G *okò nē*, D *nòj*, *joj*, A *ná nū*, *je*, L *ù nòj*, I *pòd nōn*, *š nōn* 's njom' (od *ùna*). Zamjenica za prvo lice množine ima N *mī*; zabilježeni su i oblici D *nam*, *k nām*, I *zà nam*. Zamjenica za drugo lice množine ima N *vī*; zabilježeni su i oblici D *vām*, *k vām*, I *s vām*. Zamjenice za treće lice množine imaju N *ùni/ùn* 'òni', *ùne* 'òne' i *ùna* 'òna'; zabilježeni su i oblici G/A *nī*, G *kòd nī*, *ù nī*, D *nīman* (češće) / *nīma* (rjeđe), *k nīman*, A *ú nē* 'u njih', *i 'ih*, I *š nīman* 's njima'.

Zabilježeni oblici posvojnih zamjenica jesu N jd. *mòja*, D jd. *môm*, A jd. *môg*, V jd. *mòje*, N jd. *hègov* i *hègova* i A jd. *hègovōg* (za živo) te N jd. *hèzin*, N jd. *nàše*, G jd. *iz našeg (sèla)*, G mn. *òd našī (jūdī)* i N jd. *hìovo*.

Pokazna zamjenica u značenju 'ovaj' ima u N jd. zabilježen oblik *òvī* (npr. *òvī stân*); bilježim i D jd. *òvom* i L. jd. *u òvom*. Zamjenica u značenju 'taj' ima N jd. (za živo i neživo) i A jd. (za neživo) *tâ* (*tâ dīd*, *tâ dūm* 'taj dom', *tâ mālī ùmrā*, *tâ òkvīr*, *tâ praoslāvāc*, *tâ môj strīc*, A *tâ môst*, *tâ hègov brāt*); *tâ* dolazi i u značenju 'tâ' (jd.) (*tâ hègova ròdbina*, *tâ vlāst*); u srednjem redu zabilježen je N/A jd. *tô*; bilježim i oblike A jd. *tôg/tôga* (*tôg môk strīca*, *tôk čòvka / tôga čòvka*), A jd. *tū* (*tū žènu*), L jd. *ù tōj* (*ù tōj vójsci*), L mn. *pò tīn* (*hotélīn*). U značenju 'onaj' dolazi *ùnī* (češće) i *ùnāj* (rjeđe). Zabilježeni su i oblici pridjevskih pokaznih zamjenica: N jd. *tākā* 'takva', *tākōga* 'takvoga', *s tākīn* 's takvim', N jd. *tlikā* 'tolika'.

Zabilježeni su sljedeći oblici neodređenih zamjenica: N mn. *jèdni* 'neki', N jd. *kòjā* (*da nīje kòjā dòšla*), *kòkod* 'tkogod', N jd. *nèkā/nīkā* 'neka', *u nīkū* (*drāgu*) 'u neku (dragu)', *nèkō* 'neko', *nīkom* 'nekom', N mn. *nīkē* 'neke', *nīko* 'nitko', *svāk* 'svatko', *svākomen* 'svakomu', G mn. *svākakvī*, A *svē* (rjeđe *sē*).

Zabilježene su i upitno-odnosne zamjenice *kākāv*, *kākvō* i *kòjē* te povratne *mèžū se* i *nà seb* 'na sebi'.

### 2.2.3.3. Brojevne riječi

Riječi kojima se označavaju desetice mogu doživjeti različite redukcije; oblici poput *dvádesēt*, *četrdèsēt*, *osandèsēt* jesu polazni, a redukcijama glasova dobiveni su oblici *devedèz* (*gòdīnā*), *po dvácēt*, G *pedès* (*pjvē*), *pedèst drūgē* (s malom stankom između riječi), *trīes pētō*, *trīes trècē*; ekstreman je oblik *dvā sēdan* 'dvadeset sedam' (uz *dvàdesēt* i *sedan*). Oblikom *òba* (npr. *òba od ràka*) obuhvaćena su dva aktanta muškog roda, a oblikom *òbe* (npr. A *òbe nōge*) dva aktanta ženskog roda. Uobičajen je formant *-er-* u primjerima poput *pètero* i *sèdmero*.

### 2.2.3.4. Glagoli

Glagoli koji završavaju na *iti* u pravilu imaju puni infinitiv, a redukcijom se gubi predzadnji vokal *i* ako je nenaglašen: *istūmačti*, *kòrti*, *kūpti* 'kūpiti', *plá'ti*, *se sī'ti* 'se sjetiti', *šūšti* 'sušiti'; bilježim i druge pune infinitive: *se bōjati*, *dóci*, *íci* (uz *íclíc*), *náci*, *se snáci*. Rjeđe se gubi dočetni nenaglašeni vokal *i*, kao u primjerima *govòrit* i *prímit*; oba nenaglašena *i* mogu se sačuvati, kao u primjeru *ùbiti*, a nerijetko se reduciraju oba nenaglašena vokala *i*: *pòpt* 'pobiti', *prijávt*, *rá<sup>dt</sup>*, *ràskint*, *spást*, *se šált* 'se šaliti'. Krnjih infinitiva zabilježeno je više nego punih:

*bīt, čitat, dāt, glèdat, îcílic (uz íci), ìst 'jesti', izāc, kuntrolírat, kùvat, ódat, pàst, písat, pítat, plàkat, plèst, pònukat, se pòričkat 'se porječkat', prèst, pričat, pripòznat, rážat, rèc, spávat, ùzèt, vèčerat, vést 'vesti', víkat, zàklat, znāt; ekstreman je primjer živ 'živjeti' (živ dok san žíva 'živjeti dok sam živa').*

Nastavak *-e* dominira u 3. l. mn. presenta: *se bòjē, gòrē, gòvorē, gùnē 'gone', kùpē, rādē, stòjē*; nastavak *-u* u primjeru *pùštū 'puste'* preuzet je od drugih glagola s tim nastavkom (npr. *skídajū, víkū*). Present glagola 'íci' promijenjen je (*ìžē, ìžēte*). Zabilježeni su sljedeći oblici glagola 'dati', 'imati' i 'znati': *dáde, dádemo, nè dā (sād mi se nè dā); ìmān, ìmā; znān, nè znān, znāš, znā, nè znāmo*. Zabilježen je analoški oblik *nè moren 'ne mogu'*. Izdvajam još i prezentske oblike *lívā, lizē, òdēn, òdē, plimā, pòcrynē 'pocrni', pòčnū, pògāžē 'pogađa', pòznān, ràzrijū, šāpļū, vèlīn, vèlī, vríje, se zahvāļivān*.

Uz najčešće pun perfekt (npr. *A Škílic san se zvála cùrōn.*) zabilježeno je i podosta primjera krnjih perfekta: *bíla tâ nègova ròdbāna; i ùna ùmřla ot plúccā; òbnōc dòšli aviōni i bumbardíral; mī se vrátli gòr; já se šā'la*. Pasivne perfektne konstrukcije mogu biti bez kopule, npr. *mātē mi se u Modríču ròdla*, ali i s kopulom, npr. *Kò se j tó bòjā?* Zabilježeno je više primjera uporabe pluskvamperfekta: *i únde j ún bija nájprvo otvòrije třgòvnu; a ún je bija pòšā ù škōlu; kad je vèc bíla Hřvāckā pāla* (bez jednačenja po zvučnosti *é > ž* ispred *b*). Čest je aorist: *se dīže, nārizā, pòbagošē, pùče, ùdrī*; kao uvodna riječ upravnoga govora u prvom licu dolazi aorist *rèko* koji možemo smatrati okamenjenim.

Uobičajeni su i futur I. i futur II.: *jā cú rèc, Što kòd já ìmān, já cú vām dāt., nècemo mī plàkati, nècú znāt štò j tó [znāc tòj]; što bùdēn znāla, kad bùdēš se dikod zapošlávā, kad nè budēn mògla*. Zabilježeni su sljedeći imperativni oblici: *mòlte, pītāj, primākni, rècte, samēli*. Treće lice jednine imperativa tvori se svezom „*nek + prezent*“: *nek plācē*. Imperativ glagola 'íci' ima zabilježene oblike *āj* za 2. l. jd. i *ājmo* za 1. l. mn.: *āj kùc, ājmo dàļē*. Zabilježen je i optativ: *Bòg vām dā zdrāvļa*.

Kondicional I. u svim licima ima pomoćni glagol *bilb*: *stála b já gòr po desétak dánā; ùni bi úndekā zaraživali hrānu i dovòzli gòr kùc; ún bi glèdā kà ce svāk izāc is kučē; al já nè b tīla ùzèt; já p se òbnōc probúdla; já b rèkla da j tó bròd, já b rèkla da j tó lùcmarīn*.

Glagoli II. vrste imaju formant *-ni-*: *izginlo 'izginulo', krénije 'krenuo', krénla 'krenula', okrénla, pòginla, pòginli*. Glagolski su pridjevi radni *dīgā 'dignuo', pùkā 'puknuo' i nāvikla 'naviknula'* bez formanta *-ni-*. Bilježim i glagolski pridjevi radni *pokažívā 'pokazivao'* te glagolske pridjeve trpne *dādeno, òtpilāne i zàkopāna* (pauk.). Zabilježeni su *allegro* oblici *mòš 'možeš', nè moš 'ne možeš', nēš (uz nēceš) i oš li 'hoćeš li'*. Bilježim i glagolski prilog sadašnji *pùcajūc*.



#### 2.2.4. Sintaksa

U primjeru *mī b nòsli ràkijē, smokveňákā, lūka* vidimo niz dijelnih genitiva. U značenju 'pokraj + G' dolaze sveze „do + G“ (*do Vělkē Pàklencē* 'pokraj Velike Paklenice'), „kraj + G“ (*kraj Màrijē*) i „uz + A“ (*ìmalı smo ùz mōre dōl kùcu*). Sveza „ispod + G“, uz značenje 'ispod + G' (*ispo' ćikarē*), pokriva i značenje 'južnije od + G' (*ispod Jóvíčā*); tako i sveza „iznad + G“ dolazi u značenju 'sjevernije od + G' (*iznad Sěhá*). Sveza „prije + G“ može doći u mjesnom značenju (*prījē cĕkvē svētōg Pětra*). Izdvajam i sveze „posle + G“ (*pōslē mōjē smĕti*), „priko + G“ (*prikō lita*), „u + G“ (*kùpujēte ù nī, ù selena j věći līst*) i „za + A“ (*krénla za Īnglěsku*). Uobičajen je dativ s prijedlogom *k* uz glagole kretanja: *k mēn, k nām, k němu, k nīman, k vām* (npr. *k vām dōšla*). Instrumental društva obično dolazi s prijedlogom *s*: *š nīn žívla* 's njim živjela', *s pĕvōn žēnōn ìmā ćér, ìmā ćér i z drŭgōn žēnōn, nīje š hōn dīcē ìmā, já san š nīn mōgla govōrit ka i s vām, mī smo bīl dōbri s vójskōn, já š nīman līpo*; zabilježen je i besprijedložni instrumental društva: *ìmā èdnōg sīna sōbōn*. Instrumental sredstva može doći i bez prijedloga i s prijedlogom: *pōlīvā vōdōn, zatĕpal (...)* *zēmļōn; úide s klīštīn, s vōlīn (òrali)* 'volovima (orali)'. Svezu „prijedlog + prilog“ vidimo u primjeru *do nájzād*. Prijedlog se može u potpunosti izgubiti, kao u primjeru *ún se upísā pàrtiju* 'on se upisao u partiju'.

Posvojnost se, osim posvojnog zamjenicom (*mōj brāt, mōj mŭž, nāš prěsednĭk, nāša kùca, něgova rōdbāna*), posvojnim pridjevom (*Títin*) i posvojnim dativom (*mātē mu*), često izražava svezom „od + G“: *ćice òt kravē, ùvōr ot kókē, zēnca òd oka, jėzgra od òrasa, bōca ot pívē*; prijedlog *od* može se i izostaviti: *dvā brāta stríca su zākopāna u Knínu i strína* (uz *dvā brāta o stríca; brāt od stríca* 'stričev sin').

Jednokratne i kontinuirane prošle radnje te prošla stanja i zbivanja izražavaju se najčešće perfektom (*š nīn žívla; ìmalı smo ùz mōre dōl kùcu*) ili prezentom (*něga i jōš èdnōg čōvka ìs Paklencē ùbijŭ*), a višekratne prošle radnje te prošla stanja i zbivanja izražavaju se najčešće kondicionalom I. (*stála b já gōr po desétak dánā pa undā ùvečē sáži dōl kùc; ún bi glēdā kà će svāk izāc ìs kućē pa mēn dāj; já b nīman ìsto oprōstila; mī p tō zváli cĕgli*) i imperativom (*stála b já gōr po desétak dánā pa undā ùvečē sáži dōl kùc; ún bi glēdā kà će svāk izāc ìs kućē pa mēn dāj; i ūjtro se đĭgni čĭn pívac zàpivā; mātē još lēzi; já upáli lŭči; dóži k mēn ùnī vojníci, ùndā já nīman vātk vāri kāvū; mālō vína i ràkijē pa in dāji; já nī zōvi na kāvū, já nī zōv na ràkiju; pa odnēs cigaréte, pa odnēs likére; porāzbĭjāj mu bōce; nika se svādi, nikad pomíri; nísan s tākĭn neg što òd vunē oprédi; sāmō plēti, prédi, prĭprĭdāj; pāsī lēti zà nīn; plŭg bŭd đĕvenĭ; sāsĭj pa kŭlěna nādĭj*).

Prilog *âmo* zabilježen je u značenju 'ovdje' (*prījē cǫkvē svētōg Pētra âmo; òvō j âmo vīca, ùnō j pǫstēn; òvō j âmo kōra*), *kūd* dolazi u značenju 'kamo' (*Kū cé ùna? 'Kamo će (ići) ona?'*), *nīgdi* je zabilježeno u značenju 'nigdje' (*nē rādī nīgdi*), *nīkud/nīkudā* je zabilježeno u značenju 'nikamo' (*nīsan nīkud bižala; jā nīsan bižala nīkudā*), *óde* je zabilježeno u značenju 'ovamo' (*dòšla óde*), *svāgdi* u značenju 'svagdje' (*īmā problēmā svāgdi*), a *tāmo* dolazi u značenjima 'tamo' (*ùndā su ùn i tā nēgov brāt tīli tāmo*) i 'tu/'ondje' (*ùn tāmo bīja; tāmo j bīja rānen; tō j tāmo lūk*). U značenju 'tu' dolazi i *túte* (*dēsēt je vās túte*), a u značenju 'ondje' dolazi i *únde* (*únde san jā ròžena; i únde j ùn bīja nājprvo otvòrije trgòvnu; i únde i pòbli*) i *úndekā* (*ùni bi úndekā zaražívali*).

Infinitiv se u rečenici može pojaviti kao objekt, npr. *dáli večerat* 'dali su večeru'. Česta je redukcija predikata ili dijela predikata: *mōj dīd da neka se jā ùdān zā h; ùndā su ùn i tā nēgov brāt tīli tāmo* ('ići'); *Dida Stòjane, štō tí?; jā š nīman līpo; Nīman kāsno smòkve pòčnū*. Kada se u rečenici jedan do drugoga nađu homonimi *je* (nenaglašena zamjenica) i *je* (nenaglašeni prezent), čuva se samo jedan: *ali je pòznā pò robi* 'ali ju je prepoznao po odjeći'. Imenica *brāca* slaže se s glagolskim pridjevom radnim u srednjem rodu u primjeru *brāca su mòja ìmala dòsta ràdilišta i zèmlē*. Zamjenica *tō* može se nalaziti uz povratni glagol ne mijenjajući u bitnom značenju rečenice: *Kò se j tō bōjā?* 'Tko se bojao?'. Konstrukcija *nī dvā* dolazi u subjektnoj službi i slaže se s predikatom u srednjem rodu: *ù trī dāna nī dvā brāta su ùmrla*. Kao dopuna glagolu 'izgledati' dolazi pridjev: *stār izgledā*. S glagolom u značenju 'zvati, nazivati' zabilježena je konstrukcija „zvati' + A“ (*kǫšāre b zvali kōjī su vēčī*), a u značenju 'zvati se', 'prezivati se' zabilježena je konstrukcija „zvati se' + G“ (*Mātē mu se zvala Čāvca.*); izdvajam i rečenicu *A Škīlić san se zvala cūrōn*. U postavljanju pitanja čestica *li* može se upotrijebiti ili izostaviti: *Oš li plākat zà nam?; S tō brēske?* [stō brēske] 'Jesu li to breskve?'

### 2.2.5. Leksik

Riječi kojima se označavaju obiteljski odnosi domaćeg su porijekla: *bāba* (osim u značenju 'bāka', dolazi i u značenju 'starija žena'), *brāt, čāca* 'otac', *čer* (uz *mālā*) 'kći', *dīd, jētrva*, V jd. *mājko, mātē* 'matič', *mūž* 'suprug', *nēvista* 'sinova supruga', *sēstra, sīn* (uz *mālī*), *strīc* 'očev brat', *strīna* 'žena očeva brata', *žēna* 'supruga' (u značenju 'žena' zabilježen je poimeničeni pridjev *žēnskā*) itd. Konstrukcija *brāt o strīca* (zabilježeno i *dvā brāta strīca*) znači 'stričev sin'. Vokativ *sīnko* rabi se u obraćanju mlađim osobama, gubeći značenje obiteljskog odnosa.

Među usvojenicama najbrojniji su romanizmi (dalmatizmi, mletacizmi, talijanizmi<sup>91</sup>): *bàle* 'svežnjevi' (o sijenu), N mn. *bíži* 'grašak' (uz napomenu: *sàd rěčěš grášak*), *bòca*, N mn. *botúni*, N mn. *brěske*, *brùkva*, *u bùrlu* 'u bačvici', *bùža* 'rupa', *cìgli* 'vjedra', *cìmprēs* 'čempres', *čàtrùn* (uz *lubènca*), *čàpali* 'uhvatili', *čikara* 'šalica', *demižāna*, *děšpetli* 'prkosili', *dùrān* 'trajem' (*ùprā pa dùrān*), N mn. *kālce* 'čarape' (u povlačenju; danas češće *čàrape*), *kampàneja* 'zvonik', *kàpula*, *kàtrīga* 'stolica', *kògula*, *kolārīn* 'opršnjak', N mn. *krèdēnce*, *kupíni* 'crjepovi', *kùžīna* (uz češće *kùhiña*), *lūcmarīn* 'ruzmarin', *pèršin*, *pījaca* 'tržnica', *pījatić* 'tanjurić', *pitār*, N mn. *omidóri* 'rajčice' (ispitanica zna i za riječ *paradājz*, ali ne rabi je), *šěsan* 'lijep', *škàle* 'ljestve', *špīna* 'slavina', *na tàracu* 'na terasu', *ùrāngalo se* 'užeglo je', *ùžalilùžal* 'običavali', *vàcō* 'rubac', *váži* 'valjkaste limene posude', N mn. *vřitule*, *vřmēnta* 'kukuruz u zrnu', *žèndār* (sintagma *jugoslāvēnskī žèndār*).

Zabilježeno je znatno manje turcizama: *bùnār*, *čàrape* (uz napomenu: *mī smo prījē zváli kālce*; moguće je da je riječ *čàrape* u novije vrijeme usvojena iz standardnog jezika, a tako bi moglo biti i u drugim govorima), *čìlim*, *dùcān* (uz *trgòvna*), *žèp* (poznato i *žèp*), *jàstuk*, *kàlup*, *kèstēn*, *u krèvetu*, N mn. *kùruzi* 'kukuruzi (na klipu)', *pèškīr* (uz napomenu *mī rěčěmo šugòman*), *tèpsija*, *tórba*; *šècer* dolazi u značenju 'šećerna bolest'. Germanizmi su *cígla*, *děka*, *štàla*, *šòs* 'suknja' i *žínrāvci* 'vezice'. Zabilježen je hungarizam *cipele*. Šèšīr je grecizam. Iz vlaškog jezika preuzete su riječi *buràgija* 'kozji ili ovčji želudac' i *mùra* 'svinjski želudac'. Bilježem i internacionalizme *bacíklalbicíkla*, *béba*, *tràktōr* i *televízija*.

Dolazi *govòrit* u značenju 'razgovarati' (*jā san š nīn mògla govòrit ka i s vām*), *kùšal* u značenju 'iskušavali', *nàmetnēš* u značenju 'staviš u većoj količini', *pòznā* 'prepoznao' (uz *pripòznat* 'prepoznati') te *pòznān* 'poznajem' (uz *znāla* 'poznavala': *znāla san jā nēga*), *pòšā* 'pošao' (*a ún je bīja pòšā ù škòlu*), *pròšā* 'prešao' (*pròšā ù Zadar*), G jd. *ràdilīšta* 'zemljišta', *spā* (uz *pā*) 'pao' (*spā z bùkvē*) te *stāla* 'boravila' (*stāla b jā gòr*). Zabilježeno je A mn. *kùlēha* 'krvavice', *lūdi* 'muškarci' (*ùndā b nìovi lūdi ùžali kòrti nìove žène*) i G jd. *šùmē* 'granja za potpalu'.

Navodim niz zabilježenih domaćih riječi: *bliznak* (*dvā bliznāka*, N mn. *bliznāci*), *bliznice* (*dvī bliznice*), *brāšno*, *bròd*, *bùkva*, *cìce* 'kravlje sise' ( $\neq$  *vīme*), N mn. *cipānce*, *cìpla* 'cjepanica', *cùra*, *čúlali ga* 'valjali ga', *dīna* 'dinja', *dòdijali* 'dosadili', *drāga*, *gūće* 'hlače', *glīva*, *gròbl/grèb* (uz napomenu: *grèb rěčěmo*, ali k tomu *gròblje*), *gùsna* 'gusjenica', *gùžca* 'stražnji dio puža', A jd. *kičmu*, *kīša*, *kīšobrān*, *klišīār* 'škorpion', *kòlīvka*, *kòpļe*, *kòrti* 'grditi', *kòšara*, *krāstāvci*, *krīž*, *křšār* (vrsta većeg puža), *krúpa*, *u kúni* 'u dječjem krevetiću', *kùvat* (*koláče kùvat*), *lòpta*, *lubènca* (uz *čàtrùn*), *lèdna* 'ledina', *lùk* 'češnjak', *lúnac* 'lonac', A jd. *lūtku* 'ljutiku', *màzga*,

<sup>91</sup> Riječi primljene iz standardnoga talijanskog jezika ili nekoga talijanskog dijalekta.

*màzgĭl* 'mužjak mazge', *mètla*, *mĭlnac*, *mòzrak*, *mùčĭ* 'šuti' (prez.), *nàdĭj* 'napuni' (imp.), *òdli* (*pò tĭn hotèlĭn*), *odrènũ* 'odagnaju', *okumĭnhā* 'oruni' (*kad se okumĭnhā* [kace okumĭnhā]), N mn. *òpāki*, *pāmetan*, *pās* 'pojas', *pònukat*, *pòp* '(katolički) svećenik' (uz *svèćenĭk*; ali i *pòp muslimānskĭ*), *praoslāvac*, *přstĕn* 'prsten s ukrasom' ( $\neq$  *vĭ'ca*), G jd. *pùžālnĕ* 'puževe kućice', *ràskriženo* 'rasječeno, razdijeljeno' (o voću), *ràzorĕ* (*ràzorĕ lèdnu ka i tràktōr*), G jd. *rāži*, *réje* 'kokošje podvoljci', *rúčak*, *siròtiņa*, *sjāhna* 'noseća' (o ovci), *skòtna* 'noseća' (o kobili), *skòzna* 'noseća' (o kozi), A mn. *smokveháke*, *stārostan* (u kontekstu: *Mājko mòja, sād ako san ti žālostan, nĭsan stārostan.*), *stĕjanalstĕlna* 'noseća' (o kravi), *svèćenĭk* (uz *pòp*), *svĭtnāk* 'krijesnica', *šĕšùrice* 'šišarke', *tĭsuće* (*ũn je ùmrā dvĭ tĭsuće pĕtĕ*), *tòčak* 'kotač', *trğòvna* (uz *dùcān*), *trūdnicā* (uz *zbābna*), *ũvōr*, *vālak* (za tijesto), *vāri* 'kuhaj' (*vātk vāri kāvũ*), *vĭ'ca* 'prsten bez ukrasa' ( $\neq$  *přstĕn*), *zarāvnāš* (prez.), *zāruke*, *zāseĭlak* 'zaselak', *u* (...) *zdĭlu*, *zelĕmbāc*, *zĕlēne*, *zòbna* 'bazga', *na žĕravu*, *žĭto* 'ječam'. Izdvajam i dvočlane izraze *prāsac divř*, *pũn mĭsĕc*, *slĭpĕ òči* 'sljepočnice' i *žāba kórnača* 'kornjača'.

## 2.3. Govor Suhovara

### 2.3.1. Uvod

Suhovare<sup>92</sup> su ravnokotarsko mjesto 18 km udaljeno od Zadra. Pripadaju Općini Poličnik, a graniče s Poličnikom, Rupljem, Islamom Grčkim, Donjim Biljanima<sup>93</sup> i Smokovićem. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Suhovarima<sup>94</sup> živi 508 stanovnika.<sup>95</sup> U povijesti se mjesto službeno zvalo Svovare (1857.), Suhovare (1869. – 1890.) i Suovare (1890. – 1910.), a današnje ime ponovo nosi od 1921. godine (LNH 2, 2005: 751). Nemali broj stanovnika Suhovara i dalje se bavi primarnim oblicima gospodarstva, posebice poljoprivredom. Naselje nema izlaz na more pa stanovništvo nije orijentirano na turizam, premda je u posljednjem desetljeću u njemu izgrađeno nekoliko kuća za odmor.

Na mjestu današnjeg naselja pronađeni su vrijedni nalazi (brončana svjetiljka iz rimskog doba, spaljeni grob s kamenom urnom i većim brojem staklenih priloga) koji se danas nalaze u fundusu Arheološkog muzeja u Zadru (Juric, 2018: 346). Suhovare se u povijesnim dokumentima pod ovim imenom prvi put spominju u Krešimirovoj listini 1070. godine kao posjed koji stanoviti Radovan poklanja samostanu sv. Krševana u Zadru (Gušić, 1971: 147, 158). Starohrvatska crkva sv. Ante Padovanskog na groblju sagrađena je u 10. stoljeću (Juric, 1971: 347). U srednjem vijeku Suhovare su neko vrijeme bile posjed hrvatskih plemića Kačića i Mogorovića, a pod turskom vlašću bile su od 1571. do 1647. godine (Juric, 2018: 346–347). Župa je u mjestu osnovana početkom 18. st., „iako se ona spominje i znatno ranije“ (Juric, 2018: 347), no teško je odrediti otkad u Suhovarima vlada kontinuitet današnjih prezimena. U Državnom arhivu u Zadru čuvaju se suhovarske matične knjige, no najstarije sačuvane potječu tek iz 1826. godine.<sup>96</sup>

Dosad u dijalektološkoj literaturi nije objavljen cjelovit opis suhovarskoga govora, ali podatci o suhovarskom govoru objavljuvani su u drugim izvorima. Diplomski rad Antonija Batura *Prilog proučavanju mitoloških i demonoloških predaja u zadarskom zaleđu* (2019) sadrži vjerno prenesene predaje na suhovarskom govoru iz kojih se mogu crpiti jezični podatci,

---

<sup>92</sup> U mjesnom govoru redovito je *Sòvare* (< *Suovare* < *Suhovare*). *Sòvare* su imenica ženskog roda u množini (N mn. *òvè Sòvare*), ali deklinacijski oblici (DLI mn. *Sòvarīn*) upućuju na to da je imenica prvotno bila muškog roda. Pripadajući je pridjev *sòvaračkī*.

<sup>93</sup> I u govoru toga mjesta redovito je *Bilánima*. Objašnjenje je u prethodnoj bilješci.

<sup>94</sup> U mjesnom govoru u *Sòvarīn*.

<sup>95</sup> Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011.:

[https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01\\_01\\_01/h01\\_01\\_01\\_zup13\\_3450.html](https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup13_3450.html) (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

<sup>96</sup> Državni arhiv u Zadru. Matične knjige. Mjesto – Suhovare: <https://www.dazd.hr/hr/knjige/maticne-knjige?mjesto=suhovare> (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

posebice fonološki i morfološki.<sup>97</sup> Dijalektološki je još vrijednija knjiga Zorana Ukalovića *Naša bezda* (2020) u kojoj se, osim autorovih poetskih i proznih uradaka na suhovarskom govoru te mjesnih zagonetki i pitalica, nalazi i vrlo pouzdan rječnik suhovarskih riječi i izraza.<sup>98</sup>

Jezični podatci koji se rabe u analizi suhovarskoga govora crpljeni su iz snimaka načinjenih 2019. godine. Jedina ispitanica bila je Ika Mijaljević, r. Poljak (r. 1937.).<sup>99</sup> Ispitanica je rođena u Suhovarima i u njima je provela cijeli život, izuzevši vrijeme Domovinskog rata koje je provela u prognaništvu.<sup>100</sup> Podatci koji nisu dobiveni snimanjem govora, već preuzimanjem iz zapisa Antonija Batura i Zorana Ukalovića,<sup>101</sup> bit će primjereno označeni.

### 2.3.2. Fonologija

Vokalski sustav suhovarskoga<sup>102</sup> govora čini pet vokala: *a, e, i, o, u*. Svi vokali mogu biti dugi i kratki.

Nevokalski sustav čini osamnaest šumnika i osam sonanata:

šumnici				sonanti			
<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>		<i>v</i>			<i>m</i>
<i>t</i>	<i>d</i>				<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>
<i>c</i>	<i>ʃ</i>	<i>s</i>	<i>z</i>	<i>j</i>	<i>ʎ</i>		<i>ɲ</i>
<i>ć</i>	<i>č</i>						
<i>č</i>	<i>š</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>				
<i>k</i>	<i>g</i>	<i>h</i>					

Naglasni inventar čine četiri naglasna (kratkosilazni, dugosilazni, kratkouzlazni, dugouzlazni) i zanaglasne dužine.

<sup>97</sup> Antonio Batur za potrebe diplomskog rada ispitao je 2018. godine pet mještanki Suhovara. Ovdje se u obzir uzima samo govor triju, i to onih koje su u Suhovarima rođene i u njima su provele gotovo cijeli život: Marije Srzentić r. Rodić (r. 1943.), Tomice Mijaljević r. Poljak (r. 1935.) i Ike Mijaljević r. Poljak (r. 1937.). Snimke razgovora koji je s Ikom Mijaljević vodio autor ove disertacije temelj su analize govora Suhovara.

<sup>98</sup> Zoran Ukalović (r. 1961.) iz Suhovara je, ali od srednjoškolskih dana živi u Rijeci. Ne znajući za postojanje rječnikā novoštokavskih ikavskih govora zadarskog područja, desetljećima je bilježio suhovarske riječi i izraze da bi ih spasio od zaborava, bez znanstvenih ambicija. Konačno je, nakon gotovo četiri desetljeća marljiva prikupljanja, odlučio sav materijal sabrati i ukoričiti. Akcentiranje rječničkih natuknica koje se nalaze u knjizi *Naša bezda* prema izgovoru Zorana Ukalovića obavio je autor ove disertacije, a gramatička obrada nije provedena jer autorova početna namjera nije bila stvaranje ozbiljnoga leksikografskog djela. Naravno, zbirka riječi i izraza i usprkos tomu vrlo je vrijedna, prvenstveno zbog svoje autentičnosti.

<sup>99</sup> U pronalasku ispitanice pomogao mi je Antonio Batur, ispitančin unuk i moj studentski kolega. Budući da ispitanica slabije čuje, pomagao mi je i pri njezinu ispitivanju, na čemu mu srdačno zahvaljujem. Da je ispitanica vjeran predstavnik suhovarskoga govora potvrdio mi je kasnije više puta i Zoran Ukalović.

<sup>100</sup> Sam početak Domovinskog rata ispitanica je provela u Suhovarima, gdje je umalo i nastradala berući papriku za vrijeme neprijateljskog napada. Ta je anegdota i zabilježena na jednoj od snimaka korištenih u jezičnoj analizi.

<sup>101</sup> U obzir nisu uzete zagonetke i pitalice koje je Zoran Ukalović uvrstio u knjigu *Naša bezda*. Premda je većinu njih čuo u Suhovarima, autor je potvrdio da je neke čuo u okolnim mjestima ili tijekom ranog školovanja.

<sup>102</sup> U samom selu, kako je rečeno, zabilježen je pridjev *sovarački*. Ovdje i nadalje rabim pridjev *suhovarski*.

### 2.3.2.1. Slogotvorni glasovi

Suhovarski je govor ikavski (\**ě* > *i*): *bìžal* 'bježali', *bùbrig* 'bubrezi', *cìlī svīt*, *cìpļa* 'cjepanica', *cvīce*, *cvīt*, *cvītā* 'cvjeta', *dildī* 'gdje', *dica*, *dīd*, *díte*, *oko dīteta*, *Dīvca* 'Djevica', *dīvēr*, *dvī* (*jètrve*), *grījē*, *íde* 'jede', *ídū* 'jedu', *īsti* 'jesti', *īstiral* 'istjerali', *klīšta*, *klīštavac* 'škorpion', *kòlīnka* 'kolijevka', *līpo*, *mīrli* 'mjerili', *mīšēc*, (*nā trī*) *mīsta*, G jd. *mlīka*, *mriža*, (*se*) *nāmirit* '(se) namjeriti', *ù nesvīst*, *nīgdi*, *nīkolniko* 'netko' (*niko rēčē*), *nīkō/nikō* 'neko' (*nikō brāšno*), *òbisī*, *òdnīl* 'odnijeli', *òtiral* 'otjerali', *pívac*, *pīvajū*, *pīval* 'pjevali', *podīlti* 'podijeliti', *pòile* 'pojele', *pòist*, *pòijte* 'pojedite', *polígajū*, *ne polívajū*, *se prikāstīn* 'se prekrizim', *priko cīlōga svīta*, *pripīsā* 'prepisao', *pripīsāt* 'prepisati', *prīstalo* 'prestalo', *prīvozī* 'prevozi', *rīpa* 'repa', *sīče* 'siječe', *sīdalca* 'stolica', *sīdla* 'sjedila', *sī<sup>d</sup>ti* 'sjediti', *sīdū* 'sjedē', *nē sijē*, *sīkra* 'sjekira', *sīme* 'sjeme', *sīnē* 'sijevne', *sīvā* 'sijeva', *slīpō òko*, *smīje* 'smio', *nē smīte* 'ne smijete', *smīl* 'smjeli', *snīg*, *srīca*, *srīkli* 'sreli', *stīh* 'stijenj', *svīca*, *svītli*, *svītlo*, *tīje* 'htio', *tīla* 'htjela', *tīsto*, *trībā* 'treba', *nē trībā* 'ne treba', *trīšna*, *ùgrijal* 'ugrijali', *ùmrīt*, *unesvīstije se*, *ùvīk* (uz *vātk*), *vātk* (uz *ùvīk*), *vīnčāvā se*, *vīštica*, *ù vričan* 'u vrećama', *vrīme*, G jd. *vrīmena*, *zātīrāj*, *zātīrat*, *zvīzda*, *pod zvīzdan* [pozvīzdan], *ždrībe* itd. Iz niza primjera koje bilježi Antonio Batur izdvajam *maćija* 'maćeha' (2019: 41) i *ništa* 'nešto' (2019: 44). Hiperikavizam vidimo u primjeru G jd. *pribívalīšta*, ali *prezívajū se*.<sup>103</sup> Zabilježeni su sljedeći ekavizmi (\**ě* > *e*): *cèsta*, *děčko*, *séno*, *zēnca*, *žèlezo*. Batur bilježi na *prim'er* i *prim'etiš* (2019: 38).<sup>104</sup> Ekavski su i dočetcici nekih priloga i prijedloga: *óde* 'ovdje', *pòslē* (*ràta*) / *pòslēn* (*Olújē*)<sup>105</sup> i *únde* 'ondje'. Javlja se niz jekavizama (\**ě* > *je*): *cjēv*, *ù Nēmačkū*, A jd. *òcjenu*, *u Rjéki* 'u Rijeci', N jd. *súsjeda*, *vjēverca*. Uobičajen je prilog *òtprijē*<sup>106</sup>. Jat je dao *a* u primjerima *jāža* 'jarak u koji se skuplja višak vode s njive' (Ukalović, 2020: 67) i *òras* 'orah'.

Prednji nazal (\**ǣ*) dao je *e*: N jd. *jétra*, A jd. *jèzīčnu* 'jezičinu', G jd. *mēsa*, *pòčēla* (gl. prid.), *žēl* 'žēli', ali vidimo i \**ǣ* > *a* iza *j* u primjeru *jāčmēr* 'izraslina na očnom kapku, ječmenac' (Ukalović, 2020: 67). Stražnji nazal (\**ǫ*) dao je *u*: *gòlūb*, *mūškā* (*dīca*), D jd. *mūžu*, *nāzūbe* 'zubima', *òkrūglū*, *pūče*, *pūklo*, *priko pūta*, *rūka*, *sūd*, *vrūco*, *žēludac*. Slogotvorno *l* (\**l̥*) također je dalo *u*: N mn. *būve*, *nā dūg*, *dūgo* (pril.), *mūzli*, *pomūzēn*, *pòžūtī*, *pūn*, *pūno* (pril.), G jd. *pūža*, *sūncokrēt*, N jd. *žūtā*, *žúto*. Šva (\**ǝ*) je dao *a* u primjerima *dān*, *dānas*, I mn. *dāskan* 'daskama', *kābā* 'kabao', *māč*, N jd. *òrā* 'orao', *pās*<sup>107</sup>. U primjeru *ìgla* vidimo \**ǝ* > *i*. Inicijalna skupina \**vǝ*

<sup>103</sup> Obje riječi usvojene su u novije vrijeme iz hrvatskoga standardnog jezika. Ukalović pak bilježi *kako se prizivaju* 'kako se prezivaju' (2020: 35), ali i *bēzime* 'prezime' (2020: 53).

<sup>104</sup> Batur apostrofima označava izostavljanje glasova, no u ovim primjerima glasa *j* izvorno nije bilo.

<sup>105</sup> Za etimologiju v. Skok, 1973: 284: slijediti.

<sup>106</sup> Za etimologiju v. Skok, 1973: 32: pred.

<sup>107</sup> Batur bilježi i analoški A jd. *u pasa* (2019: 46).

dala je *u*: *ùbrāla*, *ùmrā* 'umro', *ùmrēn*, N mn. *ùš* 'uši', *ùtynē*, *ùvīk* (uz *vātk*), *ù Zædru*, *ùzēla*, *ùzmēš*; \**və*- > *va*- imamo u primjeru *vātk* 'uvijek' (uz *ùvīk*); Batur bilježi i *oduvik* (2019: 38).

Izuzetno je intenzivna i česta redukcija nenaglašenog *i* koja za posljedicu ima gubljenje sloga: *al* 'ali', *ânžel* 'anđeli', *Antônjo*, *bácje* 'bacio', *bácli* 'bacili', N mn. *bàjam*, *barják* 'barjaci', *bíl* 'bili', N mn. *bíž*, *bížal* 'bježali', N mn. *bògat* 'bogati', (*pò tōj*) *bòlest* '(po toj) bolesti', *u bólnic* 'u bolnici', *bùbrig* 'bubrezi', *bùd* 'budi', *čètri*, I jd. *čàcēnīn*, *čimce* 'stjenice', *dál* 'dali' (uz rjeđe *dáli*), *Dànca* (zvízda), *dīc* 'djeci', *Dīvca* (*Màrija*), *dīzal* 'dizali', *dòl*, *dòbīl* 'pobijedili' (*partizán dòbīl*), *dòpti* 'dobiti', *dòrenāl* 'dognali', *džžal* 'držali', *dućán* 'dućani', *dunòsla* 'donosila', N mn. *ermelín* 'marelice', *gīnt* 'ginuti', *po gláv*, A mn. *gòdne*, (*svākū*) *gòdnu*, *gòr* 'gore', *gòrlo*, *govòrta*, *grànla*, *gūnli* 'gonili', A jd. *gūscu*, *gūštarca* 'gušterica', *Īkca*, *il* 'ili', *imal* 'imali', *ispècte*, *istiral* 'istjerali', *izdréčje*, *izgùbli*, *izmò<sup>l</sup>li*, A jd. *jèzičnu*, *Jós* 'Josi', *ù Kašću*, *kòlko*, *kòpal* 'kopali', *ù Kožnu* 'u Kožino', *ù Kožnōj* 'u Kožinu', *kùc* 'kući' (pril.), *nà kuć* 'na kući', G jd. *kùkavcē*, *kúpla*, *kúpti*, *kvàsna*, *lāstavce*, *u Lík* 'u Lici', *lepūrna*, *u lepūrnu*, *lèžal su* 'ležali su', N mn. *lūd* 'ljudi', *lúpti* 'ljubiti', *mლაžარჯა*, *nād nam* 'nad nama', *naučje* 'naučio', *òdnīl* 'odnijeli', *svèkryva m* (*gòvorī*), *na màgarci*, *márli*, *k mèn*, *mīrli* 'mjerili', *mò<sup>l</sup>li*, *mòtku* 'motiku', *od mǝčnē*, *napèc* 'napeci', *nàpravla*, *naučti*, *nèvsta*, *nīs* (*mògā*), *nòcti*, *nòsla* (gl. prid.), *ù oć* 'u oči', *odlūmti*, *òkolca*, *okrénla*, *ù općen* 'u općini', *òr* 'ori', *òral* 'orali', *òtiral* 'otjerali', *otvòrta*, *oženje* 'oženio', *pá<sup>l</sup>li* 'palili', *partizán* 'partizani' (reduciran samo jedan vokal *i*), *pèlūžna* 'prazna puževa kućica', *pèrisal ga* 'operirali ga' (reduciran samo jedan vokal *i*), *na pījac* (uz *na pījaci*), A mn. *pīlce*, *pīval* 'pjevali', *pòbli*, *podebè<sup>l</sup>li* 'podebljali', *pògint*, *ù Polčnīku*, *na polòvci*, *po<sup>l</sup>úpti*, *popá<sup>l</sup>li*, N mn. *pòpov* (uz *pòpovi*), *pòrušli*, *pòtrevla*, *poùtical* 'redom pobjegli', *pòznal* 'prepoznali', *prāvla* (*kùću*), *prihvatja* 'prihvio', *procésja*, *pròčtāla* (ali *pròčitā* 'pročitao'), *prvāšcí*, *pùlīcja* 'policija', *na pùlīcju* 'na policiju', *rádje* 'radio', *rádla*, *rèc* 'reci', N mn. *rīšćan*, *ròdje* 'rodio', *sakrival*, *sèb* 'sebi', *sīdalca* 'stolica', *sīdla* 'sjedila', *sī<sup>d</sup>ti* 'sjediti', *sīkra* 'sjekira', *skrívla*, *slavíz bi* 'slavići bi', *slúžla*, *smīl* 'smjeli', *skīnti*, G jd. *sòl* (< *sòli*), *stál* 'stanovali', *na stānci* 'na stanici', *stārjōj* 'starijoj', *stāvti*, *šarèncu*, *ù Škabryn*, *škròpti*, *štáp* 'štapovi', *o šušcē* 'od sušice', *šèncā* 'pšenica', *tīl* 'htjeli', *trášti* 'tražiti', *u trāvēš* 'u pregači', *trázli*, *ùbje* 'ubio', (*dvī*) *učitèlce* (ali *učitel*), *ugásti*, *ùgrijal* 'ugrijali', *ugúšje* 'ugušio', *ùn* (*se/su*) 'oni (se/su)', N mn. *ùš* 'uši', *ùvatlo* 'uhvatilo', *ùvatli*, *vādla*, *varènkē*, *nè vdīn*, *nè vdī*, N jd. *vèlkā*, A jd. *vèlkū*, *vī<sup>d</sup>ti*, *vī<sup>č</sup>ca*, *vjèverca*, *volár* 'volari', *vòzje* 'vozio', *vrátli/vrát<sup>l</sup>ti* 'vratiti' (< *vratiti*), *vrátli*, *zabò<sup>l</sup>lo*, *zagǝmt* 'zagrmjeti', *zakò<sup>l</sup>* 'zakolji', *zamánti* 'zamahnuti', *zapá<sup>l</sup>lo*, *zaròbli*, *zavǝšjal/zavǝšje* 'završio', *zavǝšla*, *zèncā*, *znāl* 'znali', *zvál* 'zvali', *žívje* 'živio' (uz rjeđe *žívije*), *žívli* 'živjeli' itd.; k tomu *lektimácija* 'osobna karta' (Ukalović, 2020: 74), dakle s redukcijom prednaglasnog *i*.



Mnogo je manje zabilježenih primjera bez provedene moguće redukcije nenaglašenog *i*: *dáli* (uz *dál*), *dóži*, *o Góspi*, *ò svētōm Ánti*, *ìsplazije*, *ìzlijē*, A jd. *jèzičnu* 'jezičinu' (provedena redukcija jednog od dvaju nenaglašenih vokala *i*), I jd. *kòzijīn* (*mlíkon*), *lugári*, (*Divca*) *Màrija*, *mašinèrija*, *nàlijē* (prez.), *narédije*, *nènilo*, *òbisī*, N mn. *òrasi*, *pálije*, *partizán* 'partizani' (možda zbog *partizān*, *partizānka*), *pèrisal ga* 'operirali ga' (reduciran samo jedan vokal *i*), *na pìjaci* (uz *na pìjac*), *pòtrovāli*, *poùtical* 'redom pobjegli' (reduciran samo jedan vokal *i*), *prāvije*, *pròčitā* (ali *pròčtāla*), A jd. *ràkiju*, *u Rjéki* 'u Rijeci', *siròtiña*, *snímije*, N jd. *stàrijā*, N jd. *svāčijī*, *tècica*, *ùčitelj* (ali (*dvī*) *učitèlce*), *ùmirā*, *unesvístije se*, *ùništije*, *na vèntārije*, *vīštice*, *zàtirāj*, *zàtirat*, *žívije* (uz češće *žívje*). Reducirati se mogu i drugi vokali koji se nalaze ispred i iza naglaska, što dovodi do gubitka sloga: a: (*zāj̄mēn*) *u kòg*, *neg* (< *nega*), G jd. *nēg* (uz češće *nēga*); e: *ìsto j* (*bílo*), *kòm je*, *tò j*, *svè j*, *ùndā j* (uz npr. *tākō je*), *zājno* 'zajedno' (< *zajdno/zajeno* < *zajedno*); o: *likū* 'ovoliku' (< *vlikū* < *ovlikū* < *ovolikū*; uz *vlikū*), *svāk* 'svatko', *vlikū* (< *ovlikū* < *ovolikū*); uz *likū*), N jd. *ovlikā*; u: *bíle s* (uz npr. *ùndā su bíle*), *da s mòji*, *jā ć te*, *jā ć nòći*, *ko s ti* 'ako su ti' (*ko s ti rúke nèčiste*), *néc* (*îć*), *nís* (*mògli*) / *níz* (*dál*), *òvdā* 'ovuda', *ùjtro* (uz *ùjutro*), *vīštice z bíle*, *žèldac*. Posebno su zanimljivi primjeri redukcije vokala u smjeru „šva“: a: *nísan* (uz *nísan*), *nīštā* (uz *nīšta*), *ù Zædru*; i: *nácā*.

Afereza je zabilježena u primjerima *ko* 'ako' (uz *ako*), *likū* 'ovoliku' (< *vlikū*), *nākō*, *pèrisal ga* 'operirali ga', *vākō*, *vākē* 'ovakve', G mn. *vākī* 'ovakvih', *vlikō* (pril.), A jd. *vlikī*, N jd. *vlikā*, A jd. *vlikū*; k tomu *vandèlje* (Batur, 2019: 41). Bez afereze dolaze primjeri *ako* (uz *ko*), *okrénla* i N jd. *ovlikā* (uz *vlikā*). Uklanjanje zijeva stezanjem vokala zabilježeno je u primjerima *kā* 'kao' (uz *kao*), *kì jā* 'kao i ja', *i Sòvārā* 'iz Suhovara' (-*o*- < -*uo*- < -*uho*-) i *zāva*; izdvajam i primjer *sòpārno* 'nezačinjeno, bezmasno, suhoparno (o jelu)' (-*o*- < -*uo*- < -*uho*-) (Ukalović, 2020: 101). U primjerima *četřnājst*, *dvánājz/dvánājst*, *pètnājst* i sl. fonetski je diftong *aj*. Zijev je ipak zabilježen u nizu primjera: A mn. *àute*, *autóbus*, G jd. *autóbuse*, *avìōn*, *kao* (uz *kā*), *nāoblāčno*, *naučje* 'naučio', *naučiti*, *pāūk*, *pòile* 'pojele', *pòist*, *pòtpaūz* (pril.) 'ispod pazuha', *poùtical* 'redom pobjegli', *ùistōk*<sup>108</sup> 'istočno'. U primjerima *dvàes* 'dvadeset' i *trìe* (*sédmo*) 'trideset sedmo' te u primjeru *vìiš* 'vidiš' zijev je stvoren redukcijama konsonanata, a u primjeru *odgòila* nečujan je glas *j* između dvaju vokala. Na granicama riječi u primjerima *nè izēš* i *nè izū* niz vokala e i izgovara se diftonški (rastavljeno na slogove: *nei* + *žēš*, *nei* + *žū*).

Vrlo je često zatvaranje *o* > *u* ispred nazala *n* i *m*: *dùnesē* 'donese', *dùnījal/dùnīje*, *dunòsla* 'donosila', *gùnī*, *gùnla* 'gonila', *òdlumīš*, *odlùmti*, *ùn* 'on' (uz rjeđe *òn*), *ùn* (*se/su*) 'oni (se/su)', N

<sup>108</sup> Batur bilježi *u'jstok* (2019: 43); ovdje apostrofu nema mjesta jer glas *i* nije izgubljen, već je došlo do uklanjanja zijeva promjenom *ui* > *uj*.

jd. *ùna*, A mn. *ùnā*, *ùnāj*, *ùndā*, *únde* 'ondje', N mn. *ùne*, N mn. *ùnē*, N mn. *ùnī* 'òní', *ùnī* (poštapalica), *s ùnīn* 's onim', A jd. *ùnū*.

Zabilježen je niz primjera bez zatvaranja *o > u* ispred i iza nazala *m*, *n* i *ń*: *avìõn*, *kòm je*, A jd. *kòmād*, G mn. *komàràcā*, N jd. *kòñ*, A mn. *kòñe*, *mögli*, N jd. *môj*, V jd. (*rânko*) *môj*, A jd. *mòlbu*, *mò'li*, *mòmak*, *mòmkon*, *mòràš*, *mòreš*, *mòtku* 'motiku', *mòzak*, *nànoge*, *nòcõn* 'noću', *nòcti*, N jd. *nòga*, A mn. *nòge*, *nòsīmo*, *nòsla*, *nòsli*, G mn. *nòvācā*, *nôž*, *ôn* (uz češće *ùn*), *za stòlon*.<sup>109</sup> Ipak, bilježim primjer djelomičnog zatvaranja *o > ɔ*: *nà kòñīn*.

Asimilacija vokala provedena je u primjerima *ćòrov*<sup>110</sup>, *nárad* 'narod' (uz rjeđe *národ*), *nè meren* 'ne mogu', *nè mere* 'ne može', *nè meremo* 'ne možemo', *nè meš* 'ne možeš', *òdešē* 'odoše', *prizalagájit*, *pròranān* (< *prorenan*), *řdabrād* (uz *řdobrād*), *u várašu*, L u *Zátanu* (uz više puta potvrđen A u *Záton*). Asimilacije vokala nema u primjerima *kokùruz*, *kùkomār* (Ukalović bilježi *kùkomār*, *kùkumār* 'krastavac'; 2020: 73), *odvèdošē* i *vìnoogrād*. Disimilacija vokala zabilježena je u primjerima *nè mare* (< *nè mere*) 'ne može' i *pùcńova* 'pucnjava' (uz *pùcńava*). Izdvajam i primjer *ù općen* 'u općini'. Prvi vokal *a* u primjeru *gùštarca* vjerojatno je analoški (prema *màgarca* i sl.).<sup>111</sup> Prijelaz *ra > re* dolazi u primjerima *rébac* 'vrabac' (G mn. *rèbācā* 'vrabaca') i *restu* (prez.) (Ukalović, 2020: 20, 33). Bilježim *gròbļe*, k tomu *u grobu* (Batur, 2019: 46). Nisu zabilježeni primjeri prijelasa: *drùkćijō* (*drùkćijō j žīto*), *is kòjog* 'iz kojeg', *u kòjom* 'u kojem', *pištóljon* 'pištoljem', *tamícõn*, N jd. *vrúco*, u *Zamuníku Gòrnõm*; k tomu *kỳčovna* 'krčenjem šume kultivirano zemljište' (Ukalović, 2020: 72) i N jd. *maço* 'malo' (Batur, 2019: 45). Protetsko *j* dolazi u primjeru *jòpē* 'opet' (uz *òpē* 'opet').

Slogotvorno *r* (*r*) može biti dugo i kratko, naglašeno i nenaglašeno: *břzo* (pril.), *břzo* 'ubrzo', *cřkva*, *ù cřkvi*, *Cřļēnkove*, *cřn*, *cřv*, *cřvenā*, *četņājst*, *čētvřtī*, N mn. *dřval/dřva*, *dřžā*, *dřžala*, *dřžīmo*, *gřļak*, *izvřtāla*, *jētrva*, *òt křpē*, *křstī*, *křšćen*, L jd. *u křv* (*īmā*), (*rāk*) *křvnī*, *od mřčnē*, *Mřgīļ* (ime njive), *mřs*, *mřtvo*, *nāmřšī se*, N mn. *òbřve*, *pòkřcā* 'pokrcao', *přstēn*, *přvā*, *přvāšci*, *řdabrād/řdobrād* (poluglas ispred ili iza vibracijskog elementa u *r*), *řžavo*, *smřdī*, *smřknē*, *spřtva*, *svėkřva*, *ù Škabřn* 'u Škabrnji', *třčē* 'trči' (prez.), N jd. *tvřdo*, *ùmřļa*, *ùmřlo*, *vřmēnta*, *zàgřmī*, *zagřmt* 'zagrmjeti', *zavřšjal/zavřšje* 'završio', *zavřšla* itd. Slogotvorno *r* ponekad može sasvim izgubiti vibracijski element, tj. zadržati samo poluglas, kao u primjeru *přkāstīn*. Sekundarno slogotvorno *r* dolazi u primjerima *koprva* 'kopriva' (Ukalović, 2020: 14, 16), *lėtrka*

<sup>109</sup> Zoran Ukalović ne navodi ni jedan primjer zatvaranja *o > u* ispred sonanta *ń* i zatvaranja *o > u* iza sonanata *m*, *n* i *ń*. Štoviše, postojanje takvih zatvaranja spomenuo mi je u neformalnom razgovoru kao obilježje nekih nešto udaljenijih govora (npr. nadinskog), a jasno je istaknuo da u Suhovarima takvih zatvaranja nije bilo ni u najstarijih stanovnika kojih se on sjeća.

<sup>110</sup> Ovaj je primjer moguće objasniti i analoškim preuzimanjem dočetka *ov* od drugih pridjeva, npr. *jalov*.

<sup>111</sup> Ukalović bilježi *jāšterca gūšterca* 'malena izraslina koja se povremeno pojavi na vrhu jezika' (2020: 67).

'električna struja' (Ukalović, 2020: 74) i *nèsrtnjāk, nèsrtan* 'nesretnik, nesretan' (Ukalović, 2020: 83), a posebno je zanimljiv primjer *A Brindu* (< *Belindu*) koji bilježi Antonio Batur (2019: 43).

### 2.3.2.2. Neslogotvorni glasovi

Skupina \**sk'lst*' dala je *št*: *gùštarca* 'gušterica', *klíšta, klíštavac* 'škorpion' (Ukalović uz *klíštavac* bilježi i *klíštac*; 2020: 70), I jd. *štápon*, N mn. *štáp* 'štapovi'; k tomu *jášterca gùšterca* 'malena izraslina koja se povremeno pojavi na vrhu jezika' (Ukalović, 2020: 67). Zabilježeni su i primjeri *kraj òghĩšta, na òghĩštu*. Bilježim i jotirani primjer *křšćen*.

U suhovarskom govoru dva su para palatalnih afrikata (*lčl, lčl', lčl, lčl'*). Izgovor tih glasova odgovara izgovoru njihovih ekvivalenata u standardnom hrvatskom jeziku. Navodim neke primjere: *čěļād, četri, mäch, mächka, rúćak, večera; čêr, čikara, lèc, nõcõn* 'noću', *plúća, sríća; žěp*, N jd. *pênžera*, N jd. *Prênža* 'Prenda'; N mn. *ânžel* 'anđeli', *dóži, grõžže, ròžen, řžavo*; izdvajam i primjer *ćúćúć* čučeci (Ukalović, 2020: 59). Bez dvojbe postoji fonem *ʒ*: *cârza* 'starinski ogrtač' (Ukalović, 2020: 56), *ž*<sup>112</sup> 'malo, zeru, mrvicu' (Ukalović, 2020: 119). Stabilan je glas *ʃ*: *grõbļe, ù poļu, šřive, ùļe*. Glas *f* zabilježen je u primjerima *fěšta, frâtri* (uz *vrâtri*), *frižidérā*, A jd. *prõfesõra* i *tifus*; niz riječi s glasom *f* navodi i Ukalović, npr. *áfan* 'nesvjestica', *bàjlāf* 'kožni umetak', *fānat* 'dečko u kartama, karta s brojem 11 (briškula, trešeta, trijumf)' (2020: 51, 52, 63, *passim*). Zamjena *f > v* provedena je u nizu primjera: *põtrevla, vála Bõgu, vāžõ, véla* 'vrsta', *vrâtri* (uz *frâtri*), *vrîtule, vřmēnta, vùštān*<sup>113</sup>; primjere takve zamjene navodi i Ukalović, npr. *vácõ* 'rubac za glavu', *vērše* 'ospice' (2020: 113, 114). Glas *h* zabilježen je u primjerima *kùhiña* i *prihvatja* 'prihvatio'; navodim i primjere *Hrvat* 'Hrvati' (*Hrvat su tu od pantivika*; Ukalović, 2020: 88) i *krváta, hrváta* 'kravata' (Ukalović, 2020: 72). U mnogim drugim primjerima *h* se ne izgovara: *āļak, dõbrī* 'dobrih', *ī* 'ih', N/A jd. *krù, lõštī* 'loših', *māñī* 'manjih', *nāštī* 'naših', *nřkakovī* 'nikakvih', *nī* 'njih' (uz *ī nízī*), *nī dvõje, òcē* (3. l. mn. prez.), *òcete, òdmā, od òvī mòjī* (*gõdīnā*), *põvatajū, rānīn se* 'hranim se', *na rástu* 'na hrastu', N jd. *rīšćan*, N mn. *rīšćan, tàkī* 'takvih', *tīje* 'htio', *tīl* 'htjeli', *ùvatī* (prez.), *ùvatū* 'uhvate', *vàkī* 'ovakvih', G mn. *vīštī* 'većih', *zamánti* 'zamahnuti' itd. Zamjena *h > v* dolazi u primjerima N mn. *būve*, A jd. *krùv*, G jd. *krùva, kùvā, kùvāj, ùkuvāla, ùvõr*; k tomu L jd. *u muvu* (Batur, 2019: 41). Zamjena *h > k* zabilježena je u primjerima G jd. *àkokõla* 'alkohola' i *klapčić*<sup>114</sup> 'dječarac' (Ukalović, 2020: 37),

<sup>112</sup> Zapravo je riječ o obliku *žð*.

<sup>113</sup> Zoran Ukalović navodi *ùštān* 'ženski odjevni predmet, vrsta suknje' (2020: 112).

<sup>114</sup> Za etimologiju v. Matasović i dr., 2016: 329: hlāp<sup>1</sup>.

k tomu *na psikijatrij* 'na psihijatriji' (Batur, 2019: 43). U primjeru *maćija* 'maćeha' (Batur, 2019: 41) glas *j* ustaljen je zbog međuvokalne pozicije ( $l < h$ ).

U pravilu se *l* na kraju unutarnjeg sloga ili riječi vokalizira. Dočetno *al* daje *a*: *dā* 'dao', *dāvā*, *dōšā*, *dòvezā*, *dṛžā*, *īmā* 'imao', *ìstūkā*, *ìšā*, *kābā* 'kabao', *lèžā*, *mògā*, *napísā*, *òčā* 'otišao', *òpcovā* 'opsovao', *òtpilā*, N jd. *òrā* 'orao', *pā* 'pao', *pòkṛcā*, *popísā* 'popisao', *pripísā* 'pripisao', *pròčitā*, *pròdā*, *pròzvā*, *rèkāl/rèkā*, *spùštā* 'spustio', *stājā*, *tūkā*, *ùmirā*, *ùslikā*, *ùtekā*, *znā* 'znao', *zvā*; k tomu *držáce* 'obrađena drvena drška za poljske i vrtne alatke' (Ukalović, 2020: 62). Dočetno *al* sačuvano je u primjeru *gràndāl* 'završni dio zida na koji se naslanja krov kuće' (Ukalović, 2020: 65). Dočetno *el* dalo je *eje*: *ànžeje* 'anđeo', *zāpēje* 'zapeo'; Ukalović bilježi *smeje* (2020: 36) i *kampàneja* 'crkveni toranj, zvonik' (2020: 68), a Batur *uzeje* 'uzeo' (2019: 41), *proveje* 'proveo' (2019: 46) i *veseja* (2019: 38). Dočetno *el* sačuvano je u primjeru *pìnel* četka za mazanje boje (Ukalović, 2020: 90). Dočetno *il* dalo je *ija* u primjerima *bīja* (uz češće *bīje*), *dūnīja* (uz *dūnīje*), *prihvatja* 'prihvatio', *zátijāk* i *zavřšja* 'završio' (uz *zavřšje*); puno je češća promjena *il > ije*: *bácje* 'bacio', *bīje* (uz rjeđe *bīja*), *dūnīje* (uz *dūnīja*), *ìsplazije*, *izdrécje*, *narédije*, *naučje* 'naučio', *ožènje* 'oženio', *pálijje*, *pīje* 'pio', *prāvijje*, *rádje* 'radio', *ròdje* 'rodio', *sāvīje* 'savio', *smīje* 'smio', *snímije*, *tīje* 'htio', *ùbje* 'ubio', *ugúšje* 'ugušio', *unesvístije se*, *ùništije*, *vòzje* 'vozio', *zavřšje* 'završio' (uz *zavřšja*), *žívje/žtvije* 'živio'; k tomu *dije* 'dio' (Ukalović, 2020: 60). Dočetno *il* sačuvano je u primjeru *cìvīl* 'izbirljiv, uglavnom kad je u pitanju hrana' (Ukalović, 2020: 57). Dočetno *ol* dalo je *o*: *òzdō*, *pō* (*čāšē*), *dō pō* (*sēla*), *stō* 'stol', *vāžō* 'grah'; k tomu *bāncīc*, *stócić* 'kratki drveni stolac na kojem može sjediti uglavnom jedna osoba' (Ukalović, 2020: 52). Dočetno *rl* dalo je *ra*: *ùmrā*. Dočetno *ul* dalo je *uja* ili *uje*: *čūja/čūje* 'čuo'; Ukalović bilježi *čuje* 'čuo' (2020: 51) i *izuje* 'izuo' (2020: 33). Glas *l* sačuvan je na dočetku unutarnjeg sloga u primjerima *bólnica*, N mn. *kālce*, A jd. *mòlbu* i N jd. *stèlna*. Dobro se čuva i dočetno *l* dobiveno redukcijom nenaglašenog vokala *i*; na kraju riječi: *al* 'ali', *ànžel* 'anđeli', *bíl* 'bili', *bīžal* 'bježali', *dál* 'dali' (uz rjeđe *dáli*), *dīžal* 'dizali', *dōbīl*, *dōl*, *dōrenāl*, *dṛžal* 'držali', *il* 'ili', *imal* 'imali', *ìstiral* 'istjerali', *kòpal* 'kopali', *lèžal su* 'ležali su', *òdnīl* 'odnijeli', *òral* 'orali', *òtiral* 'otjerali', *pèrisal* (*ga*) 'operirali (*ga*)', *pīval* 'pjevali', *pòuical* 'redom pobjegli', *pòznal* 'prepoznali', *sakrival*, G jd. *sòl*, *smīl* 'smjeli', *stál* 'stanovali', *tīl* 'htjeli', *ùgrijal* 'ugrijali', *znāl* 'znali', *zvāl* 'zvali', *žèl* 'želi'; na kraju unutarnjeg sloga: *kòlko*, *òkolca*, A mn. *pīlce*, *podīlti*, *Pòlčnīk*, *sīdalca* 'stolica', N jd. *vèlkā*, *žèldac*. Dočetno *m* u pravilu prelazi u *n*: I. u 1. licu jd. prezenta: *čūdīn se*, *čūjēn*, *dádēn*, *dīžēn se*, *dṛžīn*, *glèdān*, *ìžēn/ìžēn*, *īmān*, *izāžēn*, *jèsan*, *nè kukān*, *mòlīn*, *nàpravīn*, *nēmān*, *nīsan/nīsān*, *òtkrīžīn*, *pèrēn*, *pījēn*, *pomúžēn*, *pòzdravīn*, (*se*) *prikāstīn*, *rādīn*, *nè rādīn*, *rānīn se* 'hranim se', *razgòvārān*, *san* 'sam', *spāvān*, *sprēmīn*, *ùmrēn*, *vèlīn*, *vīdīn*, *vrātīn*, *zājēmēn*, *znān*, *žívēn* 'živim'; II. u nastavcima za I jd. imenskih riječi: *bicīklōn*, *bīskupon* 's biskupom', *blāgon* 's blagom',

*čăcŋnŋn pištŋlŋn, dĕčkon 's dečkom', dĭcŋn 's djecom', s (kŋn) drŋgŋn, drŋgŋn 's drŋgŋm', Īkcŋn, s kŋn 's kime', kŧšobranon, kŧzijŋn mlĭkon, prĭt kučŋn, lĕdenŋn vŋdŋn, s Mărŋnon, mŋmkon 's momkom', s nĭčŋn, ŧ nŋn 's njim', ŧ nŋn 's njom', I jd. ŋtŋn 'tom', ŋvŋn 'ovime', za stŋlon, svăčŋn, ŧŧbŋn, ŧtăpon, tamĭcŋn, s ŋnŋn 's onim', vŋdŋn; izdvajam primjer *ŧkrŋpŋ aviŋnon, ŋnŋn ŋtrovon*; III. u D množinskih zamjenica: *svŋn 'svima', in 'im', van 'vam'*; IV. u nepromjenjivim riječima i njihovim izvedenicama: *nŋcŋn/nŋcŋn 'noću' (< I jd.), ŋsan, rĕdon (< I jd.), sĕdan, sedandĕsĕt, sĕdanstŋ, zĭmŋn 'zimi'*. Promjena *-mt-* > *-nt-* zabilježena je u primjerima *zăpănti* i *zăpăntite*. Dočetno *m* ostaje u D i L jd. imenskih riječi: *u kŋjom 'u kojem', kŋm je, u ŋsmŋm (răzredu), ŋ svĕtŋm Ănti, svŋ na jĕdnŋm (uz na jĕdnŋmen), u Zamunĭku Gŋrŋŋm, ŋ svakŋm (sĕlu), u rătŋ ŋnom*; dolazi i D *năm 'nama' (uz nămŋn)*, odnosno I *năd nam (< nad nami)*. Navezačno *n* zabilježeno je u velikom broju primjera: *dŋklĕn, dŋtlĕn, na jĕdnŋmen (uz na jĕdnŋm), mŋmen 'mojemu', nă mŋmen, nămŋn 'nama' (uz năm), D nŋman, ŧ nŋman, ză nŋman, ŋklĕn 'odakle', ŋvlĕn, pŋslĕn (Olŋjĕ) (uz prilog pŋslĕ; Ukalović bilježi *pŋtlĕn, pŋslĕn 'poslije, kasnije' (2020: 93)*), D vămŋn, nă vamŋn; k tomu *komen* (Batur, 2019: 39).**

Početno *je* zabilježeno je u primjerima *je (prez.), jĕ, jĕdan (ŋčitelŋ), jĕdan po jĕdan, N jd. jĕdna, N jd. jĕdnăk, N mn. jĕdni 'neki', jĕdno 'otprilike', A jd. jĕdnu, L jd. u jĕdnŋj, jer, jĕsan, jĕst / i jĕst (prez.), jĕsmo, (dvŋ) jĕtŋve*. Promjena *je-* > *e-* provedena je u primjerima *el (El dŋŧla?)*, *esmo (Esmo mŋ ŋŧta bĭle răzŋmne?)* i *este (kŋga vŋ vŋdli)*. Promjena *-er* > *-e* provedena je u primjerima N/A jd. *mătĕ, (drŋgŋ, svăkŋ) vĕčĕ* i *ŋvĕčĕ*; k tomu *prĭkjučĕ 'prije dva dana' (Ukalović, 2020: 95)* i *zăprĭkjučĕ 'prije tri dana' (Ukalović, 2020: 117)*. Promjena *-or* > *-o* zabilježena je u primjeru *ŋzgŋ jărugĕ*.

Promjena *ŧ* > *r* javlja se u prezentu glagola 'moći': *mŋren 'mogu', mŋreŧ, nĕ mare / nĕ mere 'ne može', nĕ meremo 'ne možemo', nĕ marŋ 'ne mogu' (3. l. mn.)*; k tomu i primjeri *mŋrda 'moŧda' (Ukalović, 2020: 79)* i *moru 'mogu' (3. l. mn.) (Batur, 2019: 38)* te *narĕnat, narenăvat (Ukalović, 2020: 82), odren, doren (Ukalović, 2020: 24)* i *porĕnat (Ukalović, 2020: 91)*. Sibilarizacija nije provedena u primjerima *barjăk (< barjaki) 'barjaci', bŋbrig (< bubrigi) 'bubrezi', u Lĭk (< u Liki) 'u Lici', N mn. mŋmki, u Rjĕki 'u Rijeci', u vŋjski (N jd. vŋjska)*. Jednačenje po mjestu tvorbe tipa *s* u *ŧ* prema *n* zabilježeno je u primjerima *ŧ nŋman 's njima', ŧ nŋn 's njim' i ŧ nŋn 's njom'*; k tomu i *kăŧnjĕ 'kasnije, poslije' (Ukalović, 2020: 69)*. Jednačenje po mjestu tvorbe provedeno je i u primjeru *proljĕc (< prolĕc < proliĕc) (Ukalović, 2020: 14, 20)*. Dočetna suglasnička skupina *st* dobro se čuva: *ĕtŋnăjst, lĭst, mătst, ŋ nesvĭst, ŧĕst misĕcĭ*; u primjeru *dvăes 'dvadeset'* dočetna suglasnička skupina pojednostavnjena je otpadanjem glasa *t*. Usvojena dočetna skupina *nt* razbijena je vokalom *a* u primjeru *pătenat*; k tomu *cĭmenat 'cement' (Ukalović, 2020: 57)*. Izdvajam i pojednostavnjeno *-jn* > *-j/-j:* *kŋmbăj, kŋmbălĭ*

'kombajn' (Ukalović, 2020: 71). Na granicama morfemā i riječi *d* i *t* otpadaju ispred *s* i *š*: *ka san* 'kad sam', *ka su* 'kad su', *òsvukudā, se popisala* 'se potpisala', *ò stō (kīlā), o šùšcē* 'od sušice'. U primjeru *òpēljòpē* 'opet' otpao je dočetni suglasnik *t*. Česta su pojednostavnjenja suglasničkih skupina: G jd. *àkokōla* 'alkohola', *blagòsovī*, N/A jd. *ćēr, iventúra, likū* 'ovoliku' (< *vlikū*), *nāš* 'znaš', G jd. (*svākē*) *nèlē* (< *nèdlē* < *nèdilē*), *nìkō* 'nitko', *óde* 'ovdje', *šēnca* 'pšenica', N mn. *tīce, zājno* 'zajedno' (< *zajdno* < *zajedno*); k tomu uz *òvdā* 'ovuda' dolazi *o'da* (Batur, 2019: 39). Primjer *sīnē* 'sijevne' može se objasniti pojednostavnjenjem *vn* > *n*, ali vjerojatnija je analogija prema drugim prezentima (*krene, stane* i sl.). U glas *č* stapaju se susjedni *t* i *š* u primjeru *òčā* (< *\*otšbdlb*) 'otišao', odnosno *òčla* 'otišla' i *òčli* 'otišli'. Asimilaciju suglasnika vidimo u primjeru *o šùšcē* 'od sušice'; k tomu *blābōr* 'blavor, vrsta guštera slična zmiji' (Ukalović, 2020: 54) i *šùsta, šùšta* 'elastična metalna opruga' (Ukalović, 2020: 106). Promjena *tl* > *kl* provedena je u primjeru *srīkli* 'sreli' (< *srītli* < *srītili*), no skupina *tl* dolazi u primjerima *svītlo, svītli* i *ò tlāka*. Sačuvana je skupina *tn* u primjeru *mētnē*. Sačuvan je i glas *d* u primjeru *razdrišiva'* (Batur, 2019: 40), značenja 'razrješivao'. Promjena *gn-* > *gñ-* dolazi u primjeru *gnjōj, gnjōjt(i)* 'đubrivo, đubriti' (Ukalović, 2020: 64). Metateza suglasnika provedena je u primjerima *lūrna* 'kukuruzni klip bez zrna' (Ukalović, 2020: 76; uz *rūlna*) i *òlamnān* 'preklani, prije dvije godine' (Ukalović, 2020: 86). Zamjenu glasova vidimo i u primjeru *mràtinja* 'dan kad se štuje sv. Martin' (Ukalović, 2020: 79). Izdvajam i promjene *su* > *cu* (*bākcuz* 'loša sreća vezana za neku poslovnu odluku ili općenito za neku životnu situaciju'; Ukalović, 2020: 52; *lūkcuz* 'luksuz, za obične ljude teško dostupna raskoš'; Ukalović, 2020: 75), *sm* > *cm* (*cmīlje* 'uopćeni naziv za cvijeće', *cmīljka* 'smilje', *cmōla* 'smola na stablima drveća'; sve Ukalović, 2020: 57) i *ps* > *pc* (*pcòvat* 'psovati'; Ukalović, 2020: 89; *opcòvat* 'opsovati'; Ukalović, 2020: 86). Umetanje glasova nije rijetko: *r*: *breštīmat, beštīmat* 'psovati (Boga ili sveca)' (Ukalović, 2020: 55), *kāuštrika* 'kemikalija za pravljenje sapuna' (Ukalović, 2020: 69), *lāštrika* 'elastična vrpca, lastika' (Ukalović, 2020: 74); *l*: *mīrlīs, mīrlīsat, mīrlit* 'miris, mirisati' (Ukalović, 2020: 78); *m*: *dumbòko* 'duboko' (Ukalović, 2020: 62). Paragoga je u primjerima *dānaska* (Ukalović, 2020: 60), *jūtrōska* (Ukalović, 2020: 68) i *túte, tútekā* 'tu, na tom mjestu' (Ukalović, 2020: 109). Duplikaciju sloga vidimo u primjeru *dòdonoć* 'do navečer' (Ukalović, 2020: 61).

### 2.3.2.3. Prozodija

Distribucija prozodema u pravilu je novoštokavska. Uzlazni naglasak može se nalaziti na jednosložnoj riječi ako je ta riječ postala jednosložnom uslijed redukcije nenaglašenog vokala *i* ili drugog nenaglašenog vokala, odnosno redukcije sloga: *àj (àj tí kùć), bíl* 'bili', N mn. *bíž,*

*dál* 'dali', *Jós* 'Josi', (*zâjmēn*) *u kòg*, *néc* (*îc*) 'neću (íci)', *nís* 'nisi' (*nís mògā*), *nís* 'nisu' (*nís mògli*), *òr* 'ori', *rèc* 'reci' (*rèc tí nēmu*), *stál* 'stanovali', *stát* 'stanovati', *štáp* 'štapovi', *ùn bùdū* 'oni budu', *vrát* 'vratiti', *zvál* 'zvali'; k tomu npr. *bè lúč* 'povik kod razdvajanja janjadi od ovaca' (Ukalović, 2020: 53). Posebno je zanimljiv primjer *níz dál* 'nisu dali' u kojem su se jedna do druge našle dvije jednosložnice s uzlaznim naglaskom. U primjerima *ùn se* 'oni se' i *ùn su* 'oni su' jednosložnica s uzlaznim naglaskom dio je višesložne fonetske riječi u kojoj nema odstupanja od novoštokavske distribucije prozodema. Silazni naglasak na unutarnjem slogu javlja se u nekim usvojenicama: *Antônjo*, *kikiriki*, *televîzija*, *na televîzi*; k tomu *bonogrâcija* 'nosač zavjese' (Ukalović, 2020: 54) i *kanotjêra* 'potkošulja' (Ukalović, 2020: 68). Naglasak se može javiti i na zadnjem slogu dvosložnih i višesložnih riječi, uvijek uslijed redukcije zanaglasnih vokala (i drugih glasova): *barják* 'barjaci', *dućán* 'dućani', *ermelín* 'marelice', *napèc* 'napeci', *partizán*, *volár* 'volari', *zagímt* 'zagrmjeti', *zakòl*; u primjeru *po gláv* 'po glavi' redukcija zanaglasnog *i* dovela je do pojave fonetske riječi s naglaskom na zadnjem slogu, dok je u fonetskim riječima *nauč ée se* 'naučit će se' i *slavíz bi (pìval)* 'slavići bi (pjevali)', u skladu s novoštokavskom distribucijom prozodema, uzlazni naglasak na unutarnjem slogu. Zabilježeno je nekoliko primjera pojave dvaju naglasaka na jednoj riječi: *nâjbòlē*, *nâjpismènijī*, *sèdanstò* (*gòdīnā*). Dvije naglasnice mogu se izgovoriti kao jedna: V jd. *baba Īkca*, *dva-trī jáńca*; u primjeru *niko rěčē* 'netko reče' prva riječ izgubila je svoj naglasak, čime je stvorena fonetska riječ sa silaznim naglaskom na unutarnjem slogu, a u primjeru *nikō brāšno* 'neko brašno' prva riječ izgubila je svoj naglasak, a zadržala dužinu, čime je stvorena fonetska riječ s prednaglasnom dužinom i silaznim naglaskom na unutarnjem slogu. Bilježim i primjer *kako j kòd ún rěkā* 'kako god je on rekao', s višesložnom fonetskom riječi [kakojkòd] koja ima naglasak na zadnjem slogu. Zanaglasne dužine u pravilu se dobro čuvaju; dobro se čuvaju i dvije zanaglasne dužine u istoj riječi (G mn.: *gòdīnā*, *gòvėdā*, *kokùrūzā*, *komàrācā*, *nòvācā*, *pùlestārā*, *rèbācā*, i *Sòvārā* 'iz Suhovara', *stòtīnā*; ostalo: N jd. *čètvřtī*, *dòbīvāš*, *dòjūrī*, *istūkā*, *izāžēn*, *izāžū*, G jd. *kòlāndē*, *māgarādīn*, *nā magarādīn*, *nāmřštī se*, *nāròglī se*, *òkrūglū*, (*bòca*) *òt pīvē*, *pòkòjnī*, *pòlīvā*, *pòžūtī*, *prijāvū*, *pròjāvī se*, *nè rādīn*, *nè rādī*, *razgòvārān*, *sàčūvāj*, *nā svētòg* (*Ántu*), *ò svētòm* (*Ánti*), i *škòlē* 'iz škole', *šlàgīrā*, *nè trībā*, *ùrāngā*, *zàgřmī*, *zarùčīvā*). Izdvajam zanaglasne dužine u prezentima *dádēn*, *pomúzēn*, *túčē* (uz *túče*) i *zòvē*. Zanaglasna dužina zabilježena u zamjenici *nìkō* 'netko' vjerojatno je nastala analoški prema dužini u homonimu *nìkō* 'nèkō', a zanaglasna dužina zabilježena u glagolskom pridjevu *zàklāla* vjerojatno je nastala analoški prema kompenzacijskoj zanaglasnoj dužini u glagolskom pridjevu *zàklā*. Zanaglasna dužina može se i u potpunosti izgubiti: *žërba* 'ugodno pecka u ustima (odnosi se na mlado vino koje sadrži određenu količinu još neprovrelog šećera)' (Ukalović, 2020: 119).

Vrlo je čest prelazak naglasaka na prednaglasnicu: *nè bište* 'ne bježite' (imp.), *kòd blāga*, *òd blāga*, *ù cřkvi*, *nè dā*, *nè dāj*, *ì dalē*, *dān ù dān*, *dò dān-dānas*, *ù dasku*, *dò deset*, *ò deset* (litārā) 'od deset (litarā)', *pò deset* (gòdīnā), *ù devet*, *nà drugī dān*, *zà drugōga*, *nà drugū strānu*, *nà dūg*, *nà glāvu*, *ù grād*, *nè izē*, *òd istoka*, *kì jā* 'kao i ja', (tākō) *ì jest*, *ù Karīn*, *ù Karīnu*, *ù Kašću*, *ù khigan*, *nà koñīn*, *nà kosti*, *ù Kožnu* 'u Kožino', *ù Kožnōj* 'u Kožinu', *òt kypē*, *is kućē*, *nà kuć* 'na kući', *prīt kućōn*, *ù kuću*, *nè kukān*, *ù ledenōj* (vòdi), *òd limē*, *nà magarādīn*, *nè mare* 'ne može', *nè meremo* 'ne možemo', *dò misēca*, *nà mōmen*, *ù Nadīn*, *nād nam*, *kòd nās*, *ù nās*, *nà nebu*, *ù nesvist*, *kòd nikoga*, *kòd nē*, *kòd nēga*, *nì nēmu*, *ù Nemačkū*, *ù Nemačkōj*, *zà níman*, *dò nízi*, *ì nízi*, *nì nízi*, *ù nōj*, *ù oć* 'u oči', *ù općen* 'u općini', *ù osan*, *prikò parka*, *ù pēt*, *kòt Pēt bunārā*, (bōca) *òt pīvē*, *dò pō* (sēla), *is Polčnīka*, *ù Polčnīku*, *kròs poļe*, *ù poļu*, *nè rādīn*, *nè rādī*, *ù rat*, *nà rame*, *nà rūke*, *ù rūku*, *zà rūku*, *ì sad*, *kì sad* / *kì sadā*, *pò selīn*, *nè sijē*, *nè smī*, *nè smīš*, *nè smīte*, *nà sparū*, *zà stāroga*, *ò stō kīlā*, *nà sūd*, *ù svakōm* (sēlu), *nà svētōg Ántu* (uz *na svētōg Ántu*), *ò svētōm Ánti*, *ù Škabrnī* 'u Škabrnji', *pò<sup>d</sup> škale*, *ì škōlē* 'iz škole', *ù škōlu*, *ù škriñu*, *ì šumē* 'iz šume', *zà tāj*, *pò tōj*, *ò tlāka* 'od tlaka', *nà trī* (mīsta), *tākō ì tribā*, *nè trībā*, *jā ì ūn*, *ì ūn* 'i on', *nà vamīn* (ali *vāmīn*), *nè vdīn*, *nè vdī*, *kì vī* 'kao vi', *ù vōjsku* [ü • ojsku], *nà vrāt*, *òko vrāta*, *ù vrićan*, *ù Zadrū*, *ù Zāgreb*, *Gósipa ò Zdrāvļa*, *přiko zīda*, *nè znajū*. Primjera bez prelaska naglasaka na prednaglasnicu znatno je manje: *po cīlī dān*, *po pēt gòdīnā*, *priko cīlōga svīta*, *i drūgīn žēnan*, *od mřčnē*, *u ôsmōm* (rázredu), *i Sōvārā* 'iz Suhovara', *na svētōg Ántu* (uz *nà svētōg Ántu*), *tāj ì tāj dān*, *na vōlīn* 'na volovima'; k tomu *na vrāta*.

U infinitivima na -*ći* dominiraju silazni naglasci: *dòć*, *íć*, *nāć* (uz *nácā*), *rěć*. U pridjevima radnim glagola na -*ći* zabilježeni su sljedeći naglasci: *dòšā*, *dòšla* (jd.), *dòšlo* (češće) / *dòšlo* (rjeđe), *dòšli*, *ìšā*, *ìšla* (češće) / *ìšla* (rjeđe), *ìšli* / *ìšli*, *mògā*, *mògla* (jd.), *mògli*, *nāšla* (jd.), *nāšli se*, *òčā* 'otišao', *òčla* 'otišla' (jd.), *òčli* 'otišli', *pòšla* (jd.), *pòšlo*, *pròšla* (jd.), *pròšlo*, *rèkā* (češće) / *rèkā* (rjeđe), *rèkla* (jd.), *túkli*, *ùšli*.

Ujednačeni su naglasci u D *mēn* i A *mēne*, no ipak se čuva i D *mēnī*. Kratak je naglasak u primjeru *ùļe*. Za štokavštinu zadarskog područja uobičajeni su naglasci *līmūn*, *íde* 'jede' (*ídū* 'jedu'), a bilježim i *pļjēn*, *pļjū*. Dvojako je *áļak* (Ukalović, 2020: 51) / *àļak*, N mn. *dřval/dřva*, *ìžēn* (češće) / *ìžēn* (rjeđe), *ìžēmo* (češće) / *ìžēmo* (rjeđe) te *svèkřva* (češće) / *svèkřva* (rjeđe). Izdvajam zabilježen D *svīn* 'svima' i I jd. *svīn* 'sa svima' te D *vāmīn* i L *nà vamīn*. Analoško pomicanje uzlaznog naglasaka prema početku riječi provedeno je u prezentima *dòvedū*, *dòvezū*, *dūnesē* 'donese', *òdvezū* i *pròbodē*. Uz više puta zabilježen prezent *trībā* 'treba' dolazi očekivano *tākō ì tribā*, ali redovito je *nè trībā*. Bilježim i pridjeve radne glagola 'biti' i 'dati': *bīla* (jd.), *bīlo*, *bīli*, *dāla* (jd.), *dālo*. Kratak je naglasak u primjerima *gròžže* i *kāva*, a dug u primjerima *stāblo*



i *pôslē* 'poslije'. Naglasak je produžen u N jd. *jétra*, a duženje ispred sonanta provedeno je u primjeru *přstēn*. Izdvajam i primjere *po govòru*, *u móru*, N jd. *nejáko (díte)* i A *ù Zāgreb*.

### 2.3.3. Morfologija

#### 2.3.3.1. Imenice

Imenica 'mati' ima N/A jd. *mätē*, a imenica 'kći' ima N/A jd. *céř*. Izdvajam pokraćena muška imena na *-e* koja pripadaju *e*-deklinaciji; zabilježeni su primjeri N *Ánte*, A *Ántu*, V *Ánte*, L jd. (*ò svētōm*) *Ánti*; N *Ráde*, N *Míro*, N *Jóso*, G *Jósē*, D *Jós*, V *Jóso*, V *Mâte*. Bilježim i A *Títa*, V *dīca*, V *baba Īkca*, V *Gôspe*, V *Stôjo*; k tomu V *Marca* (Ukalović, 2020: 35). Žensko ime *Milā* zadržava pridjevsko-zamjeničku deklinaciju: D jd. *Milōj*. Toponim 'Kožino' ženskog je roda; zabilježeni su A jd. *ù Kožnu* i L jd. *ù Kožnōj*, dakle s nastavcima pridjevsko-zamjeničke deklinacije.

Više je primjera kratke množine imenica muškog roda: A mn. *kľúce*, G mn. *púžā*, N mn. *sìgli*, N mn. *štáp* 'štapovi', *na vòlīn* 'na volovima', A mn. *žíre*. Zabilježen je tek jedan primjer duge množine: *pòpovilpòpov* '(katolički) svećenici'; isti primjer bilježi i Batur (2019: 41). Prema N mn. *rišćan(i)* dobiven je N jd. *rišćan* 'pravoslavac' odnosno D jd. *rišćanu* 'pravoslavcu'.

U G mn. imenice *a*-deklinacije i *e*-deklinacije imaju nastavak *-a*: (*kòt Pēt*) *bunārā*, (*gòdnu*) *dánā*, *žákā*, *frižidérā*, *gòdīnā*, *gòvėdā*, *gùšterīcā*, *kīlā*, *kokùrūzā*, *komārācā*, *kūcā*, *kumpírā*, *lītārā*, *mětārā*, *milúnā*, *nòvācā*, *kod ovācā*, *plúćā*, *pùlestārā*, *púžā*, *rėbācā*, i *Sòvārā*, *stòtīnā*, *fīcā* 'ptica', *žābā* 'kornjača'; nastavak *-i* u G mn. zabilježen je u primjerima *misėcī*, (*ù osan*, *sėdan*) *sátī* i iz *Visočānī*, a nastavak *-u* zabilježen je u primjeru *rùkū*.

U D, L i I mn. imenice muškog i srednjeg roda *a*-deklinacije imaju nastavak *-in*, a imenice ženskog roda *e*-deklinacije u D, L i I mn. imaju nastavak *-an*: D mn.: *smečarin* (Batur, 2019: 43), *i drùgīn žėnan*; L mn.: *ù kñigan*, *nā koñīn*, *nā magarādīn*, *pò selīn*, *na vòlīn* 'na volovima', *ù vrićan*; I mn.: *dàskan*, *vrátīn*, *pod zvízdan* [pozvízdan]; k tomu D mn. *muškin* 'muškarcima' (Batur, 2019: 38), nastao poimeničenjem pridjeva. Primjeri *nā magarādīn* i *māgarādīn* pokazuju da i zbirne imenice ženskog roda *i*-deklinacije u L i I mn. imaju nastavak *-in*; uz spomenute primjere zbirnih imenica u množini zabilježen je i N mn. *kāmėhá*. Zbirna imenica *blīznačād* slaže se s glagolom u množini: *isto su blīznačād òvō*.

Uz brojeve 'dva', 'tri' i 'četiri' zabilježene su sljedeće konstrukcije: *dvā dāna*, *dvā ùnuka*, *dvī jėtrve*, *dvī gòdne*, *dvī učītėlce*, *nā trī mīsta*, *trī rāzreda*, *trī gòdne*, *trī Īke*, *vòla čėtri*, *čėtri rāzreda*, *čėtri gòdne*; izdvajam i primjer *tū j do čėtri rāzreda*.

### 2.3.3.2. Zamjenice

Zamjenica u značenju 'što' dolazi u obliku *štò/što*, a *štò* je zabilježeno i u značenju 'nešto': *Ìmāš li tî, baba Ìkca, štò prizalagájit?*. Tu zamjenicu u korijenu imaju i zamjenice *ništa* 'nešto' (Batur, 2019: 44) i *nîšta* 'ništa', *što kòd (što kòd je bílo)*, *štòkod* 'ponešto' i *u svašta* (Ukalović, 2020: 33); k tomu I *svàčtî*.

Osobna zamjenica za prvo lice jednine ima N *jâ*; zabilježeni su i G *òd mene*, D *mèn/mènî, mî/m* (npr. *a svèkŕva m gòvorî*) te A *mène, zá me* i *me*; k tomu analoški I *smènôn*<sup>115</sup> (Ukalović, 2020: 101). Zamjenica za drugo lice jednine ima N *tî*, a zabilježeni su i D *ti*, A *pó te* 'po tebe' i *te te V tî*; k tomu analoški I *stèbôn*<sup>116</sup> (Ukalović, 2020: 101). Zamjenice za treće lice jednine imaju zabilježene oblike N *ûn* 'on' (jednom zabilježeno i *ôn*), *ûna* 'ona' i *ûno* 'ono'; zabilježeni su i oblici G *kòd ñega*, D *ñèmu* (s prelaskom naglaska na prednaglasnicu: *nî ñemu*), *mu*, A *ñègal/ñèg, ga* i I *š ñîn* 's njim' (od *ûn* i *ûno*) te G *kòd ñè, jè (èvo jè)*, D *ñòj, joj*, A *ñû, je*, L *ù ñòj*, I *š ñôn* 's njom' (od *ûna*). Zamjenica za prvo lice množine ima N *mî*; zabilježeni su i oblici G *ù nās (ù nās fèšta)*, *kòd nās*, D *nām, nāmî* i *nam*, I *nàd nam*; k tomu I *snàmî*<sup>117</sup> (Ukalović, 2020: 101). Zamjenica za drugo lice množine ima N *vî*; zabilježeni su i oblici D *vàmî* i *van*, A *vàs* i L *nà vamî*; k tomu I *svàmî*<sup>118</sup> (Ukalović, 2020: 101). Zamjenice za treće lice množine imaju N *ùnil/ùn* 'oni', *ùne* 'one' i *ùna* 'ona'; zabilježeni su i oblici G/A *nî/nîzî* 'njih' (s prelaskom naglaska na prednaglasnicu: *dò ñizî* 'do njih', *nî ñizî* 'ni njih') i *î 'ih'*, D *ñîman* i *in* 'im' te I *š ñîman* 's njima' (s prelaskom naglaska na prednaglasnicu: *zà ñiman*).

Zabilježeni su oblici posvojnih zamjenica N jd. *môj*, D *mômen* 'mojemu', A *môg (éàcu)*, V *môj* i L *nà mômen*, N jd. *ñézna* 'njezina', N mn. *mòji* i G mn. *nàšî*.

Kada je riječ o pokaznim zamjenicama, u značenju 'ovaj' dolazi N jd. *òvî* 'ovaj'; bilježim i I jd. *òvîn* 'ovime' te u ženskom rodu A jd. *òvû* i N mn. *òvè*. U značenju 'taj' dolazi N/A jd. *tâj* (s prelaskom naglaska na prednaglasnicu: *zà tâj*) i *òtî* te N mn. *òtî*, u ženskom rodu je zabilježeno N jd. *tâ* i *ota* (Batur, 2019: 43), A jd. *tû*, L jd. *pò tōj* i I jd. *òtôn* 'tom' te A mn. *té*, a u srednjem rodu N/A jd. *tô* i *òtō (Kò j òtō?; Òtō j bîk.)*. U značenju 'onaj' dolazi N jd. *ùnî* 'onaj' i *ùnāj*; bilježim i A jd. *u ùnāj*, L jd. *u (ràtu) ùnom*, I jd. *s ùnîn* i N mn. *ùnî*; u ženskom rodu zabilježeni su A jd. *ùnû* i N mn. *ùnè*, a u srednjem rodu A mn. *ùnā*. Zabilježeni su i oblici pridjevskih pokaznih zamjenica: G mn. *tàkî* 'takvih', N/A mn. *vàkè* 'ovakve', G mn. *vàkî* 'ovakvih', N jd.

<sup>115</sup> Spojeno pisanje u izvorniku.

<sup>116</sup> Spojeno pisanje u izvorniku.

<sup>117</sup> Spojeno pisanje u izvorniku.

<sup>118</sup> Spojeno pisanje u izvorniku.

*vlikā/ovlikā*, A jd. *vlikū/likū* i A jd. *vlikī* (za neživo); k tomu *u nakin* 'u onakvim' (Ukalović, 2020: 36).

Navodim zabilježene oblike neodređenih zamjenica: N mn. *jèdni* (*jèdni vrátli*, *jèdni nís*), G mn. *nìkakvī*, N jd. *nikō/nìkō* 'neko' (*nikō brășno*; *vöce nìkō*), N *nìkolnìkō* 'netko', N *nìko* 'nitko' (k tomu G *kòd nikoga* (bez tmeze) i A *nìkog*), N/A *nìšta*, N jd. *svàčijī*, I *svàčīn* 'svačim', N *svàk* 'svatko', L *ù svakōm* (*sèlu*), N jd. *svè* i N mn. *svī* (k tomu D *svīn* 'svima' i I *svīn* 'sa svima') te *svemen* 'svemu' (Batur, 2019: 40), odnosno *u svemen* 'u svemu' (Ukalović, 2020: 31), vjerojatno analoški prema drugim oblicima (npr. *komen* 'komu'). Bilježim i primjere N jd. *màlo kòjī* te N jd. *màlo j tō kō* (s tmezom).

Zabilježeni su oblici upitno-odnosnih zamjenica N jd. *čijā*, N jd. *kō* 'tko' (k tomu G jd. *ù kog*, D *kòm* (*je*), A jd. *kōga*, I jd. *s kīn* 's kim'), G jd. *is kòjog* 'iz kojeg' i L jd. *u kòjom*.

Povratna zamjenica ima potvrđen D *sèb* 'sebi' i A *zá se*, a povratno-posvojna G jd. *svoje* (*mimo svoje volje*; Batur, 2019: 39). Batur bilježi prema drugim padežima dobiven I *sebon* 'sa sobom' (2019: 42).

### 2.3.3.3. Brojevne riječi

Riječi kojima se označavaju desetice mogu doživjeti različite redukcije; polazni su oblici poput *dvádesēt*, *trídesēt*, *sedandèsēt*, a redukcije su dovele do oblikā *dvá<sup>d</sup>cēt*, *dvàes*, *dvàes pēt*, *triè sèdmō*. Uobičajen je formant *-er-* u primjerima poput *šèstero* i *sèdmero* (*dìcē*).

### 2.3.3.4. Glagoli

Glagoli koji završavaju na *iti* u pravilu imaju puni infinitiv, a redukcijom se gubi predzadnji vokal *i* ako je nenaglašen: *dòpti* 'dobiti', *kùpti*, *kúpti*, *lúpti* 'ljubiti', *naùcti*, *nòcti*, *odlùmti*, *ožènti*, *podílti* 'podijeliti', *poľúpti* 'poljubiti', *rò<sup>d</sup>ti*, *s<sup>d</sup>ti* 'sjediti', *skìnti*, *stàvti*, *škròpti*, *tráštī* 'tražiti', *ugásti*, *ùlasti* 'ulaziti', *ùva'ti* 'uhvatiti', *v<sup>đ</sup>ti* 'vidjeti', *vrátī/vrá'ti* 'vratiti' (uz *vrát*), *zamánti*, *zatvòrti*. Zabilježena je redukcija dvaju nenaglašenih vokala *i* u primjerima *gìnt* 'ginuti', *pògint*, *vrát* 'vratiti' (uz *vrátī/vrá'ti*) i *zagímt* 'zagrmjeti'. Glagoli na *-ati* beziznimno gube dočetno *i*: *bìžat*, *brät*, *čèkat*, *čitat*, *dät*, *glèdat*, *imat*, *klät*, *kòpat*, *nác* (uz *nácə*), *òprat*, *òstat*, *pokázat*, *písat*, *plàkat*, *pròdat*, *prodávat*, *sìlovat*, *slùšat*, *spávat*, *ubijat*, *zàklat*, *zatájat*, *zàtirat* 'potjerati', *znät*.<sup>119</sup>

<sup>119</sup> Za potrebe ritma dočetno *i* u glagola na *-ati* može ostati. Vidimo to u primjeru suhovarske pjesme posvećene Djevici Mariji: *Drágā Gōspe mōja, I zdrāva ž bīti, I zdrāvo š sīnka poròditi. I Īme čē mu Īsus bīti, I na glāvi mu krūna sjāti, I sāv svīt obàsjeti I svē sīrotē ògrijat*. (pjesmu izrecitala Ika Mijaljević). S obzirom na sve ovdje iznesene podatke i na primjere koje su zabilježili Antonio Batur i Zoran Ukalović, može se zaključiti da su svi glagoli na *-ati* krnji i da je fonološka promjena postala morfološkom. Ipak, i to treba uzeti sa zadržkom – Zoran

Gotovo redovito krnji jesu i infinitivi u kojima je dočeto *i* bilo jedino zanaglasno *i*: *bīt, čūt, dōc, dōvest, ĩc, ĩst* 'jesti' (uz *ĩsti*), *izrec* 'izgovoriti', *lēc, nāc* (uz *nācə*), *ōtīc, pīt* (uz *pīti*), *stāt, tūt, ūmrīt*. U primjeru *pōist* reducira se samo zadnji vokal, a ostaje onaj na kojemu je izvorno bio naglasak. Ako su zadnja dva vokala *i* nenaglašena, a redukcija obaju pretpostavila bi nastanak suglasničke skupine koju nije moguće izgovoriti (\**gnt, \*znt, \*pnt*), u pravilu se reducira samo zadnji glas: *dīgnit, kāznit, pīpnit*. Analogijom prema drugim krnjim infinitivima nastaju oblici *nāmirit* i *prizalagājit* (nepotvrđeni su, ali vrlo vjerojatni oblici *nāmirti* i *prizalagājiti*).

Nastavak *-u* dominira u 3. l. mn. prezenta: *dīžū, izgorū, lēžū, nāpravū, nōsū, prijāvū, rādū, sīdū, stōjū, škrōpū, ūvatū, (se) vōdū, žālū* itd. Present glagola 'ići' promijenjen je: *īžēniīžēn, īžēš, īžē, īžēmoliīžēmo, īžēte, īžū*; u primjeru *nē īžū* vokali na granici riječi izgovaraju se diftonški. Zabilježeni su sljedeći oblici glagola 'dati', 'imati' i 'znati': *dādēn, nē dā; ĩmān, ĩmā; znān, nāš/znāš/znādēš, znā*; k tomu *dadu* (Batur, 2019: 39). Present glagola 'živjeti' glasi *živēn* 'živim', odnosno (*nārad*) *živē* '(narod) živi'. Zabilježen je analoški oblik *mōren* 'mōgu'. Izdvajam još i prezentske oblike *izāžēn, izāžū, òdē* (3. l. jd.), *povīrīvamo* 'povirujemo', *sāžū, tīčē* 'trči', *tūcū* (analoški prema ostalim prezentskim oblicima), *vēlīn, vēlī, vīncāvā se, vrīje, zājmēn* 'zajmim', *zarūčīvā, zāspē*. Batur k tomu bilježi *se kane* 'se kani' i *se okane* 'se okani' (2019: 44), *krepivlje* 'krepava' (2019: 40), *mīgaje* 'migaju' (2019: 40), *pomože* (2019: 40), *pušte* 'pusti' i *raspušte* 'raspusti' (2019: 46), povratno *se razgovaraje* 'razgovaraju' (2019: 38), (*se*) *rodije* '(se) rodi' (2019: 38, 41), *surādivaju* (2019: 46) i *velu* (3. l. mn.) (2019: 38).

Perfekt je uglavnom pun (npr. *svākū gōdnu su žēne rāzale; ūn je ožēnje drūgū pa j drūgōn ĩmā dīcē*), no zabilježeno je i mnogo primjera krnjeg perfekta: *jā dōšla; ĩka joj bīlo ĩme; dōbrā žēna bīla; ĩšla jā vākō; i bīje bōgat; jā ga ĩšla vī<sup>d</sup>ti; a ūčitel bīje Bosānac; čāca mu bīje pūlīcja; jā óde stāla; ū Karīnu vrātri bīl*. Bilježim i pasivnu perfektu konstrukciju *nāpravla se škōla*. Vrlo je čest aorist, a većina je zabilježenih primjera u 3. licu jednine ili množine: *dóže, dōjūrī, òdnese, pōginī, pūče, próže, ūbī, ūze; dōžošē, òdešē* 'odoše', *odrēnašē, odvèdošē, ūbišē, ūzešē*, k tomu *lupniše* (Ukalović, 2020: 35), *dadeše* (Batur, 2019: 42), *nestade* (Batur, 2019: 46, 47; Ukalović, 2020: 14) i *upališmo* (Batur, 2019: 47); nastavak *-šmo* u potonjem primjeru dobiven je analogijom prema trećem licu množine. Oblik *òde* potvrđen je u svim licima jednine. Okamenjeno je 3. lice jednine aorista *īzmete* u značenju 'prehladno je' (Ukalović, 2020: 67).

Zabilježeno je mnogo primjera uporabe futura I.: *jā ć te čekāt na stānci; tī ćeš, bāba, sī<sup>d</sup>ti za stōlon; jā ću òstat kòd nē; bī će cēste priko cīlōga svīta; nēće trášti mōmak cūru, nek cūra*

---

Ukalović u rječničku građu uvrštava infinitive *mérat(i)* (2020: 77) i *smírat(i)* (2020: 101), ali u drugim je njegovim primjerima beziznimno *-at*.

*mòmka; dān ù dān će národ g̃nt; g̃n će mlažàrja; nauč će se i ùna; p̃č ćeš tí is Knína; Něš u Knínu ùgo státi.; dō će pó te, dōc.* Posebno je zanimljiv futur I. u pogodbenoj rečenici: *Ko će znāt, dāj mu òcjenu.* 'Ako bude znao, daj mu ocjenu.'

Zabilježeni su sljedeći imperativni oblici: *àjlājde, àjmo, àjte, nè bište* 'ne bježite', *čèkāj, dāj/dājde, nè dāj, d̃igni se, dóži, glèdāj, ispècte, kòpāj, nèmōjte (nèmōjte ùlasti), òr 'ori', pòijte* 'pojedite', *rèc 'reci', slùšājte, ùdri, zàpānti, zàpāntite, zàtirāj*, k tomu *nemojmo (nemojmo se sramoti* 'nemojmo se sramotiti'; Ukalović, 2020: 36). Čestica *de* može se stopiti s drugim licem imperativa u novi imperativni oblik, npr. *ṽdē 'vidi' (vid de < vidi de): ṽdē ṽmena; ṽdē stārē, òžē štápon; dājde* se javlja uz *dāj*. Treće lice jednine imperativa tvori se svezom „*nek* + prezent“: *blāgo nek stòjī zàtvoreno, mālā nek òžē ù škōlu; nek ñko nè plačē*. Semantički je imperativna sveza „*da* + negirani perfekt“, kao u primjeru *da se nis useknije rukavon* (Ukalović, 2020: 12). Optativ bilježi Batur: *svaku mu vrag srić' odnije* (2019: 44).

U glagola II. vrste dolazi morfant *-ni-*: *d̃gnit, g̃nt 'ginuti', grānla 'granula', mētnē, okrēnla, p̃pnit, pògint, sk̃inti, zamánti*; k tomu *lupniše* (Ukalović, 2020: 35) i *spomeni* 'spomenu' (aorist) (Ukalović, 2020: 36). Bilježim glagolski pridjev radni *pūklo*, bez formanta *-ni-*. Zabilježeni su *allegro* oblici *nè meš* 'ne možeš', *něš* 'nećeš' (uz *nēčeš*), *oš* 'hoćeš (li)'; k tomu npr. *kùš* 'kuda ćeš, kamo ćeš' (Ukalović, 2020: 73) i *meščinī* (< *meni se čini*) (Ukalović, 2020: 78). Među glagolskim pridjevima radnim izdvajam primjere *spùštā* 'spustio' (ali *spùštāte* 'spuštate') i *sriikli* (< *sritli* < *sritili*) 'sreli'. Izdvajam i glagolske priloge sadašnje: *ćúćūć* 'čućeći' (Ukalović, 2020: 59) i *mašuč* (Ukalović, 2020: 25), k tomu i *suklécčēc* 'klećeći' i *sulèžēc* 'ležeći' (Ukalović, 2020: 103).

#### 2.3.4. Sintaksa

U primjeru *ñkō ñje ìmā ni bicíklē* vidimo slavenski genitiv. Sveza „*kod* + G“ može se rabiti i s glagolima kretanja: *Nè òžē ñko kòd nikoga*. Izdvajam prijedložno-padežne sveze „*brez* + G“ (*brez glávē*), „*izmežu* + G“ (*izmežu rùkū*), „*nad* + I“ (*nād nam* 'nad nama'), „*o* + L“ u temporalnom značenju 'oko + G' (*o Góspi, ò svētōm Ánti*), zatim „*ozgo* + G“ (*òzgō jàrugē* 'sjevernije od jaruge'), „*pod* + A“ (*pot krèvet, pò<sup>d</sup> škalē*), „*pod* + I“ (*pod zvízdan* [pozvízdan]), „*poslel/poslen* + G“ (*pòslē ràta, pòslēn Olújē*), „*prid* + I“ (*prìt kućōn*), „*u* + G“ (*zājmeñ u kòg, ù nās fěšta, u Tókē òrasi*), „*za* + G“ (*za ùnogā ràta*; potvrda i u Ukalovića: *za vruće rane*; 2020, 25); dodajem i neke prijedložno-padežne sveze koje bilježi Ukalović: „*ispod* + G“ (*ispod kuća* 'južnije od kuća'; 2020: 16); „*mežu* + A“ (*mežu noge*; 2020: 14), „*nasrid* + G“ (*nasrid avlije*; 2020: 13), „*povr* + G“ (*povr dunja*; 2020: 14), „*s* + A“ (*s unu stranu istoka*; 2020: 19), „*udnu* +

G“ (*udnu avlije, udnu guvna*; 2020: 12, 14) i „*uveč + G*“ ('uoči + G' (*uveč Gospe 'uoči Gospina blagdana'*; 2020: 36). Batur bilježi „*mimo + G*“ (*mimo svoje volje*; 2019: 39). Uobičajen je dativ s prijedlogom *k* uz glagole kretanja (npr. *ìžē k mēn*), no javlja se i besprijedložno *išla blāgu*. Instrumentalni prijedlog 's' zabilježen je u oblicima *s* (npr. *s ničīn*), *š* (ispred *ń*: *š nīn*, *š nīman*, *š nōn*) i *su* (*kaba su dva uva*; Ukalović, 2020: 13), a genitivno 's' i u obliku *sa* (*sa groba*; Batur, 2019: 44). Instrumental društva može doći s prijedlogom, ali i stajati samostalno: *mī smo svī žívlī blāgon; ūn bīskupon stōjī; dēčkon ìžēš, ìubujēš; ako ìžēš s kīn drūgīn; ūn je oženje drūgū pa j drūgōn ìmā dīcē; išla mòmkon; da se s kīn pòsvazā; š nōn lēžā; š nīman ìžē; da jā š nīn razgòvārān; svīn dōbro 'sa svima dobro' itd.*; primjer dvojakosti vidimo u rečenici *Mīlā j ù Nēmačkōj s Mārīnon, a nēzna nēvsta dīcōn u Rjēki*. Instrumental sredstva češće dolazi bez prijedloga: *sāmo prīperdī dāskan; sāmo nākō prītvorīš vrātīn; bicīklōn (...) próže i òde; rānīn se kōzījīn mlīkon; ūbje prōfesōra čācnīn pištōlon; kīšobranon zāpēje u ùnāj stō; jēdan vòzje tamīcon; škròpī se svāčīn; škròpū aviōnon, ùnīn òtrovon; òvīn se tīsto vāļā; ne polívajū sād vòdōn*; ipak je zabilježen prijedložni instrumental sredstva: *nēmā s ničīn je zatvòrti*. Uobičajena je i sveza „*za + infinitiv*“, npr. *òtō j isto za pòist, no za može biti i izostavljeno: nēmāš pròdat; Īmāš li tī, baba Īkca, štò prizalagājit?*

Posvojnost se, osim posvojnomo zamjenicom (*mòja tētkā, nēgov kolēga, nāša vòjska*) i posvojnimo pridjevom (*rēkā da j bābin*), često izražava besprijedložnim genitivom (*Mārīn Bātūr Jósē Īkē 'Marin Batur Jose i Ike'*), svezom „*od + G*“ (*na vrāta ùnā od bólnicē; bōca òt pīvē*) i posvojnimo dativom (*zāva m 'moja zaova'; jā i ðivēr mi Mārko; nēmu je bīla mātē i Zamunīka; sinóvac mi Nikola*; posvojni je dativ i u primjeru *dòktūr rēkā joj mūžu*). Posvojni dativ može biti i dvostruk: *tō j mu bīla Prēnži strīna*.

Prošle radnje izražavaju se perfektom i prezentom (*jā dōšla, ūn mēne čekā; jètřva me ùzēla zā rūku i vòdī me, a svēkrva m gòvorī*) uglavnom ako su kontinuirane ili jednokratne; u primjeru *ù rūku ùzmēš, pòtpaūz i ù škōlu* prezentom je izražena prošla radnja koja se ponavljala. Višekratne prošle radnje ipak se češće izražavaju imperativom (*nīs vākō, nega sāmo bìd òvē pēnžere; prījē kòd blāga bìd; ūn ùdri; stārā čēļād vākō nāmīn prīčāj prīče; zakòļ jāne vātk; òtprijē kokūrūzā napēc*) i kondicionalom I. (*slavīž bi pīval ùjutro, nē b mògā ò<sup>d</sup> divòtē slūšat 'slavići bi pjevali...'*).

Prilog *āmo* zabilježen je u značenju 'ovuda' (*ìžē procēsja āmo kro sēlo*), *đī* je zabilježeno u značenjima 'gdje' (*Đī s tī, Jōso?*) i 'kamo' (*nēmā đī bižat; kò znā đī će ùna òtīc*), *nīkud* je zabilježeno u značenju 'nikamo' (*nīsu mārli nīkud bižat; nīkud nē bište*), *óde* u značenjima 'ovamo' (*ūn je dōšā óde*) i 'ovdje' (*óde ròžen*), *òvdā* u značenju 'ovuda' (*ko s tī rūke nēcīste, òvdā šībōn*), *tāmo* u značenju 'ondje' (*ìmān tāmo*), *tūd* u značenju 'tuda' (*tūd līzī*) i *únde* u

značenju 'ondje' (*únde p̄r̄vī r̄ázred*), a posebno je zanimljivo *òtudā* u temporalnom značenju 'otad' (*òtudā n̄iko nè smī t̄úc*; razvidno samo u kontekstu pripovijedanja). Batur bilježi *odunlen* 'odande' (2019: 38) i *o'da* 'ovuda' (2019: 39).

Redukcija predikata nije rijetka, npr. *d̄ìtetu gòdnu dánā; ko s ti r̄úke nèčiste, òvdā š̄ībōn; pr̄òšlo òsan dánā, ûn c̄ā; òdmā v̄inogrād c̄iko; dok ûn da c̄e je d̄ignit, ûna ùm̄r̄la* 'ona je umrla dok su oni odlučili da c̄e je dignuti'. U postavljanju pitanja čestica *li/l* može se upotrijebiti ili izostaviti: *Ìmāš li t̄i, baba Ìkca, š̄tò prizalagájit?*; *Este kòga v̄i v̄ìdli?*. S glagolom u značenju 'zvati, nazivati' zabilježeni su primjeri sveza „'zvati' + A + N“ (*ùndā j ûn n̄èga zvā r̄ânko b̄ābin*), „'zvati' + A + I“ (*m̄ène Ìkcōn zòvū; sv̄èkar me pr̄òzvā Ìkcōn; j̄ā je Nánōn zvāla*). Infinitiv može biti dio složenoga glagolskog predikata, npr. *n̄òs̄imo j̄āja pr̄òdat; n̄òsli smo ù grād prodávāt; j̄ā san b̄āš p̄òtrevla íc u b̄ólnicu; kad mu d̄ājēš ìst*. Zabilježene su sveze „prezent glagola 'htjeti' + prezent“ (*kad me uoč gledimce / oće turnu u vodurnu* (Ukalović, 2020: 25), *un nju oće uništu* 'oni nju žele uništiti' (Batur, 2019: 43)) i „negirani prezent glagola 'htjeti' + prezent“ (*neće se ispovidu* 'ne žele se ispovjediti' (Batur, 2019: 44), *neće dođe* 'ne želi doći' (Batur, 2019: 45), *n̄èc̄e je òženī* 'ne želi se oženiti njome'). Primjer *n̄ije b̄ílo kr̄iva neg m̄ōj* znači 'nije bilo kruha koji je bolji od mojeg'. Dvojako je *da v̄ân iz̄āžēn / da iz̄āžēn v̄ânka*. Glagol 'sličiti' zabilježen je s dativom: *s̄l̄ičī n̄èmu*. U subjektnoj je službi konstrukcija *n̄ji dvoj (n̄ji dvoj su došli*; Ukalović, 2020: 35). Pri izricanju odmicanja dolazi *ca* (*ajde dide ca*; Batur, 2019: 46). Izdvajam i veznik *pur* 'iako' (*Drimovan nisan pur cilu noć oka zavije nisan.*; Ukalović, 2020: 33).

### 2.3.5. Leksik<sup>120</sup>

Riječi kojima se označavaju obiteljski odnosi domaćeg su porijekla: *bāba* (V jd. *bāba: t̄i c̄eš, bāba, s̄i<sup>d</sup>ti za stòlon*) u značenjima 'baka' i 'starija žena', *brāt, brāt (mi) o str̄ica* 'stričev sin', *c̄āca* (A jd. *c̄ācu*) 'otac' (k tomu *c̄āce*; Ukalović, 2020: 58), *d̄īd* 'djed', *d̄iv̄er* 'suprugov brat', *j̄èt̄rva* 'supruga muževa brata', *m̄ātē* 'majka' (Batur bilježi D jd. *mater'* (2019: 41, 42), a Ukalović bilježi *māma, m̄ātē, mája* 'majka' (2020: 76) te V *māmo* (2020: 12)), *s̄èstra, sinóvac* 'nećak', *str̄ina* 'supruga očeva brata', *sv̄èkar* 'mužev otac' (uz *c̄āko* 'svekar'; Ukalović, 2020: 58), *sv̄èk̄rva* 'muževa majka', *t̄ètka* 'teta' (*t̄ètka ròžēnā* nužno je očeva ili majčina sestra), *ùjac* 'majčin brat', *z̄āva* 'suprugova sestra', *z̄èt* 'kćerin suprug', *ž̄èna* 'supruga' (uz 'žena'); k tomu *m̄āc̄ija* 'maćeha' (Batur, 2019: 41; Ukalović, 2020: 76)<sup>121</sup> i *muž* 'suprug' (Batur, 2019: 42); *brāt òd ùjca, s̄èstra*

<sup>120</sup> Ovo je samo izbor iz podataka zabilježenih terenskim istraživanjem, bez sustavne analize rječničke građe objavljene u knjizi *Naša bezda*. Naravno, to ne znači da je rječnička građa sasvim zanemarena, već da je iz nje uzeto ono što se smatralo važnijim za ovu disertaciju.

<sup>121</sup> Kod Batura *maćija* bez naglaska (kao što naglaska nema ni u drugim primjerima).

*òd ūjca* „naziv za ujakova sina / ujakovu kćer; isto tako kaže se *brät/sèstra od stríca* 'stričev sin / stričeva kći' i *brät/sèstra òd tetkē* 'tetkin sin / tetkina kći'“ (Ukalović, 2020: 54), *mùle, múlac* 'vanbračno dijete, kopile' (Ukalović, 2020: 79), *něša, nèvsta* 'snaha, nevjesta' (Ukalović, 2020: 83), *nětjāk, netjākinja* 'nećak, nećakinja' (Ukalović, 2020: 83), *pāš* 'muž ženine sestre, pašanac' (Ukalović, 2020: 88), *séja* 'sestra (od milja)' (Ukalović, 2020: 100), *svôjbina* 'rodbina' (Ukalović, 2020: 103).

Romanizmi (dalmatizmi, mletacizmi, talijanizmi<sup>122</sup>) očekivano dominiraju među usvojenicama. Zabilježeni su sljedeći: *bāle* 'svežnjevi (sijena)', *bāndīra* '(crkvena) zastava', N mn. *bíž* 'grašak', *bōca* (*bōca òt pīvē*), *brěska, brükva, cūkar* 'šećer', *čātrūn* 'lubenica', *čāpā* 'hvata', *čāpale* 'uhvatile', *čikara* 'šalica', *čimce* 'stjenice', *dāmjana* 'pletanka', G jd. *dōtē* 'miraza', G mn. *žākā* 'učenika', *ermèlīn* 'marelica' (N mn. *ermelín* 'marelice'; Ukalović bilježi *armèlīn* (2020: 51)), *gūrla* 'metalna cijev na kući', *gūša* 'izraslina ispod vrata', *kālce* 'čarape', *kāpula, kār, kùkomār* (uz *krāstavac*), *kùšīn* 'jastuk' (Ukalović uz *kùšīn* bilježi i *poglāvāč* (2020: 91)), *òd limē* 'od lima, limen', *māruške* 'višnje', *mīlūn* 'dinja' (Ukalović bilježi i romanizam *cāta* 'dinja s rebrastom korom' (2020: 56)), *pamīdōr* 'rajčica', *pètrōļe* 'petrolej' (Ukalović uz *pètrōļje* bilježi i *petrōūļje*; 2020: 89), *pijaca* 'tržnica', *pijat* 'tanjur', *pòtrevla* (u primjeru: *Jā san bās pòtrevla íc u bólnicu*. 'Dogodilo se da sam upravo išla u bolnicu.'), G jd. *pūlē* 'palente', G mn. *pūlestārā* 'mladih pijetlova', G jd. *rōbē* 'odjeće', *rūžmalīn* 'ruzmarin' (Ukalović bilježi *lūcmarīn* (2020: 75)), *sāpūn, sīgāļ* 'vjedro' (N mn. *sīgļi*), A jd. *spāru* 'okrugli jastučić podmetač', *škāle* 'ljestve' i 'stube' (*pò škale* 'ispod stuba'), *špīna* 'slavina', *těćica* 'zdjelica', *u trāvēš* 'u pregači', *ūrāngano* 'užeglo', *vāžō* 'grah', *na vèntārije* 'na ostavinsku raspravu', *vjēmēnta* 'kukuruz u zrnu' itd.

Mnogo je manje zabilježenih turcizama: N mn. *bājam*, N mn. *barjāk*, G jd. *bójē, bñnār, čèkić, čōrov* 'slijep', *dālak* 'slezena', *dūcān, kokūruz* 'kukuruz (na klipu)', *krèvet, pēnžera* 'niša', *pěškīr* 'ručnik' (Ukalović bilježi romanizam *šugāmān/šugòmān* (2020: 106)), *prìperdī* 'pregradi' (prez.), *pūle* 'dugmad', G jd. *tórbē*; turcizam *šècer* zabilježen je samo u značenju 'šećerna bolest'. Od drugih usvojenica izdvajam hungarizme *cipele, vároš* i *véla* 'vrsta' te bohemizam *brānka* 'vratnica gola' (Ukalović, 2020: 54). Vlaškog je porijekla *mūra* 'kravlji želudac'. Jasno se razlikuju pojmovi *māgarca* 'magarica' i *māgarac* (< grč.); grecizam je i *šěšīr*. Bilježim G jd. *jārugē*; ta je riječ posuđena „iz nekog turkijskog izvora“ (Matasović i dr., 2016: 397).

U značenju 'pobijedili' zabilježeno je *dōbīl* (*partizán dōbīl, ūstaše izgūbli*), u značenju 'gmiže' zabilježeno je *līzī*, u značenju 'prijavi se' zabilježeno je *pròjāvī se*, u značenju 'prepoznali' *pòznal*, u značenju 'priliči' *slišī* (*Dī tō slišī?*), u značenju 'stanovati, živjeti' dolazi *stāt* (*Něš u*

<sup>122</sup> Riječi primljene iz standardnoga talijanskog jezika ili nekoga talijanskog dijalekta.



*Kñinu dũgo státi.*), a u značenju 'potjerati' zabilježeno je *zàtirat*. Zabilježeno je i *lèdī* 'stvara se led', *mlâdī se* 'postaje mladim' (o Mjesecu), prijelazno *òkozī* 'okoti' (o kozi; *ùna òkozī dvòj*), zatim *se podebè'li* 'se podebljali', *se prikàstīn* 'se prekrižim', *unesvístije se* (< ('pao') *u nesvist*) 'onesvijestio se', *ùtekli* 'pobjegli', *ùtrnē* (*svícu*) 'ugasi (svijeću)' i *vřtā* 'dube vrteći'. Izdvajam zabilježene poimeničene pridjeve i zamjenice: N mn. *čâsnē* 'časne sestre', N jd. *mâlā* 'djevojčica', N jd. *mālī* 'mladić', N mn. *mlâdī* 'mladež', *mũško* 'muškarac', G mn. *nāštī* 'naših ljudi', *stārī* 'stari čovjek', *žēnskā* i *žēnskō* 'žena' (uz *žēna*). Eponimizacijom je nastala riječ *tāmīc* 'kamion (marke TAM)' (< TAM (*Tovarna avtomobilov Maribor* 'Tvornica automobila Maribor') + *-ic*). Izdvajam i druge zabilježene domaće riječi: A jd. *bìležnicu* 'teku', *blāgo* 'stoka', *brāšno*, *brōd*, *cìpļa* 'cjepanica', *čelāde*, *děčko* 'mladić' i 'mladić u ljubavnoj vezi' (uz *mòmak*), *gāće* 'hlače', *gòve<sup>d</sup>če*, A jd. *gùscu* 'stražnji dio puža', *gũštarca* 'gušterica' (ali G mn. *gũšterīcā*), *jāne*, G jd. *jārādi*, *kàkvī* 'nipošto, ni pod koju cijenu', *kīša* (*kīša pādā*), *kīšobrān*, *klīštavac* 'škorpion', *kòlīnka* 'kolijevka', A mn. *kračúne*, *krīž*, *kròv*, *kùca* 'soba' (*nēmā neg jēdna kùca*) i 'kuća', *kūrva*, *kvāsna*, *lāstavce*, *lēden* 'hladan', *lepūrna* 'leptir' (pogr.), *lòpta*, *lugári*, *lùk*, N jd. *mācā* 'mala', *mēcēš* (prez.), *mětak*, *mlādīc*, *mlašārja*, *mòmak* 'mladić' i 'mladić u ljubavnoj vezi' (uz *děčko*), *mòzak*, *od mřčīnē* 'od gareži', *mřs* 'sušeno svinjsko meso' (potvrđeno u slobodnom govoru; definicija prema Ukalović, 2020: 79), *nāoblāčno* 'oblačno', *nāpād* 'napadaj', *národ* 'ljudi' (uz rjeđe *nárad*), N mn. *nēcīste* 'prljave', N jd. *nejáko* (*díte*), N mn. *nēmīlē* (*ùš nēmīlē*), N jd. *ògnīšto*, A jd. *òlòvku*, *opàsāč*, *òras* 'orah', *òs* (*žīto ìmā òvū vèlkū òs*, *a šēnca nēmā*), *òzdō* 's južne strane', *pèlūžna* 'puževa kućica', *pījan*, *plūg*, *pòp* '(katolički) svećenik', *pòtpaūz* 'ispod pazuha' (pril.), *pozàvažalo* 'redom posvađalo', *prásac*, *prìtvorīš* 'djelomično zatvoriš', *pròranān* 'prognan', *přstēn* 'prsten s ukrasom', *pùcñava/pùcñova* 'pucnjava', *rána* 'hrana' i 'žito i pšenica' (Ukalović, 2020: 33, 97), *řdabrād*, *rēbac* 'vrabac', *rīpa* 'repa', N mn. *rīšćan* 'pravoslavci', *sīdalca* 'stolica' (uz romanizam *kàtrīga* 'stolica s naslonom'; Ukalović, 2020: 69), *siròtiña*, *skòtna* 'noseća (o kobili)', *slanīna*, *slīpō òko* 'sljepočnica', *sramòta*, *stēlna* 'noseća (o kravi)', *stòlīc*, *strúja* (uz romanizam *lètrka*; Ukalović, 2020: 74), *sùncokrēt*, N jd. *súsjeda*, A jd. *šarèncu* 'iris u oku', *škriña*, *škropī se*, *špīca* 'koštica', *o šušcē* 'od tuberkuloze', *trúdna* (uz *noseća*; Batur, 2019: 41 i *kùljava*; Ukalović, 2020: 73), G jd. *tùcē* 'tučnjave', *tùke*, *ùistòk* 'istočno', *ù'òr* 'podvoljak' i 'krijesta', *váľak*, G jd. *varènkē* 'kuhanog mlijeka', N jd. *vèdro* (*vèdro vríme*), *vèpar*, *vìme* (G jd. *vìmena*), *vīca* 'prsten bez ukrasa', *vīštī* 'veći' (*vīštī pa mǎñī* 'većih pa manjih'), *vláka* 'čistina u šumi', *zatájala* 'zatajila', *zátijāk*, *zelèmbāc* 'gušter', *zòpka* 'bazga', *zòra*, G jd. *žābē* 'kornjače', *žīto* 'ječam'. Izdvajam i primjer *grād* u značenju 'Zadar' „kada se kaže „íden u grad“, misli se isključivo na Zadar“ (Ukalović, 2020: 64–65).

## 2.4. Govor Svetog Petra na Moru

### 2.4.1. Uvod

Sveti Petar na Moru (dalje: Sveti Petar) priobalno je mjesto 19 km udaljeno od Zadra. Pripada Općini Sveti Filip i Jakov. Graniči sa Sukošanom, Donjim Raštanima, Sikovom i Turnjem. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, u Svetom Petru žive 403 stanovnika.<sup>123</sup> Do 1995. godine mjesto se zvalo Krmčina (LNH 2, 2005: 765).<sup>124</sup> Godine 1972. u Krmčini su postojala samo dva prezimena: Colić – 27 obitelji, i Jurišić – dvije obitelji (Filipi, 1972: 435).<sup>125</sup> Dok se stanovništvo prije bavilo tradicionalnim oblicima gospodarstva (poljodjelstvo, stočarstvo, ribarstvo), u novije vrijeme, a posebice od kraja Domovinskog rata, sve se više bavi turizmom. U mjestu se nalaze ostatci rimske zgrade ispod koje je prolazio vodovod, „kada je mogla služiti kao čuvarnica ili spremište alata potrebnog za održavanje akvedukta“ (Ilakovac, 1965: 217). Na popisu stanovništva kopnenog dijela zadarskog područja iz 1608. godine mjesto se ne spominje, što je Roman Jelić objasnio time da je mjesto naseljeno „tek u drugoj polovici HVII. st. iz Tinja, odakle su seljani pobjegli, iz kraja tada pod Turcima, na obalni mletački teritorij“ (1985: 559). Amos Rube Filipi navodi da se mjesto spominje 1607. s crkvicom sv. Petra, ali i da je stradalo u Kandijskom ratu te da je ponovo naseljeno „tek nakon 40 godina“ (1972: 433). Mjesto je sigurno imalo svojeg župnika od 1673. godine, a možda i ranije (Filipi, 1972: 433; Strika, 2006: 100f156). Danas crkva sv. Petra, po kojoj mjesto nosi ime, pripada župi Gospe Karmelske iz Turnja.<sup>126</sup>

Cjelovit opis govora Svetog Petra dosad nije objavljen. Dalibor Brozović spominje Krmčinu tek kao obalno štokavsko mjesto koje prekida čakavski kontinuitet (1976: 58), ne donoseći drugih podataka o govoru tog mjesta.

Jezični podatci koji se rabe u ovoj analizi govora Svetog Petra crpljeni su iz snimaka načinjenih 2020. godine, netom prije početka pandemije koronavirusa. Ispitanica je bila Marija Jurišić r. Colić (r. 1934.).<sup>127</sup> Ispitanica je rođena u Svetom Petru i u njemu je provela cijeli život.

---

<sup>123</sup> Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011.:

[https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01\\_01\\_01/h01\\_01\\_01\\_zup13\\_4286.html](https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup13_4286.html) (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

<sup>124</sup> O etimologiji toponima Krmčina v. Skračić i Jurić, 2004: 167.

<sup>125</sup> Izdvajam Filipijevu napomenu: „Ne donosim stara prezimena iz matica jer se u Pabircima nalaze skupa s onima iz Gorice i Raštana, pa je nemoguće ustanoviti koja su iz Krmčine“ (1972: 434). Pod naslovom „Pabirci“ misli se na rukopisne pabirke don Vladislava Cvitanovića iz glagoljskih matica Krmčine, Gorice i Raštana (v. Filipi, 1972: 434f156).

<sup>126</sup> Turanj: [http://zupe.zadarskanadbiskupija.hr/?page\\_id=1900](http://zupe.zadarskanadbiskupija.hr/?page_id=1900) (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

<sup>127</sup> U pronalasku ispitanice pomogle su mi Mira Magaš i Rajna Jurjević (r. Colić).

## 2.4.2. Fonologija

Vokalski sustav govora Svetog Petra čini pet vokala: *a, e, i, o, u*. Svi vokali mogu biti dugi i kratki.

Nevokalski sustav čini sedamnaest šumnika i osam sonanata:

šumnici				sonanti			
<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>		<i>v</i>			<i>m</i>
<i>t</i>	<i>d</i>				<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>
<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>	<i>j</i>	<i>ʃ</i>		<i>ŋ</i>
<i>ć</i>	<i>č</i>						
<i>č</i>	<i>ž</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>				
<i>k</i>	<i>g</i>	<i>h</i>					

Naglasni inventar čine četiri naglasaka (kratkosilazni, dugosilazni, kratkouzlazni, dugouzlazni) i zanaglasne dužine.

### 2.4.2.1. Slogotvorni glasovi

Govor Svetog Petra ikavski je govor (\**ě* > *i*): N mn. *bîlē, brîme, bûbrig, cîdî* 'cijêdî', *cîlō*, A jd. *cîlū, cipànca* 'cjepanica', *cîpļa* 'cjepanica', *cvîće, čòvik, dîdî* 'gdje', N *dîca*, A *dîcu, dîd*, N jd. *dîda* 'djed' (odm.), *dîkodā* 'gdjekad', (*trî*) *dîla*, N/A jd. *dîte*, V jd. *dîte, dōli, dōniklēn* 'donekle', *dōnît* 'donijeti', *dōspiye* 'dospio', *dvî* 'dvije', *dvîsta (kúnā)*, *gōri* 'gore' (pril.), *gūsina, ne íden* 'ne jedem', *ídū* 'jedu', *ìsikla* 'isjekla', *ìsti* 'jesti', *ìstirala, izmúnilo, klîšta, kōlînka* 'kolijevka', *líčilo* 'liječilo', G jd. *líka* 'lijeka', N jd. *lîpā, lîpo* (pril.), *lîti* 'ljeti', *mācîju* 'mačehu', *mîsēc, mîsî* 'mijesi' (prez.), *mîšā* 'miješa', I jd. *mîšājōn, mîšānō*, G jd. *mlíka*, N mn. *mriže, naídeš* 'najedeš', *nàila* 'najela', *nàili* 'najeli', *nàprîd, nēdîjno* 'tjedno', A jd. *nēdiļu* 'nedjelju', N jd. *nîkā* 'neka', *nîko* 'netko', *nîkolko* 'nekoliko', N/A *nîšto* 'nešto' (uz rjeđe *něšto*), *ōdnîla, ōdnîti, odōlti, pōbigā* 'pobjegao', *pōdîljen, pōdnît* 'podnijeti', *poíden* 'pojedem', *pōisti* 'pojesti', *pōtirali, prîbigli* 'prebjegli', *prîdājēn* 'predajem', *priko* (npr. *bŕda, púta*) / *prîko* (npr. *pōļa, prîjateļa*), *prikrívali* 'prekrivali', *prîpala* 'prepala', *prîtvōrije* 'pretvorio', (*se*) *prîvarîn* '(se) prevarim', *pròlice, ràzumîn* 'razumijem', *rîč, rîpa* 'repa', *sîcān* (se) 'sjećam (se)', *sîdîmo, sîjali, sikira, sîkli* 'sjekli', *sîsti* 'sjesti', *sîtila se* 'sjetila se', *nē smî, slîpē* 'oči', *smîll/smîli* 'smjeli', *sprîda, u srî lîta* 'usred ljeta', *srîca, (na Čîstū) srîdu, srîla* 'srela', *po svîtu, tîla* 'htjela', *trîbāl/trîbā* 'treba', *umîšati, ùspiti, ùvîk, vrîžat*, G jd. *vrîčē*, N jd. *vrîlo, vrîme, zadívajū, zalívati*, G jd. *zdîlē*, A mn. *zvízde, ždrîbe, žívilo* itd.

Zabilježeni su sljedeći ekavizmi (\**ě* > *e*): N jd. *cěstalcěsta*, *někā* (*výsta*), *někāko*, N mn. *někī*, G jd. *někōg*, (*dīcu*) *někū*, *něšto* (uz češće *nīšto*), *prěstalo*, *sěno*, *na srědini*, *srědně*, *unapreživā*, *zěnica*. Ekavski su i dočetcí priloga: *óde* 'ovdje', *ónde* 'ondje', *pōslēn*<sup>128</sup> 'poslije'. Javlja se niz jekavizama (\**ě* > *je*): G jd. *bjédē*, *bjegúnac*, *lěčničkī*, *něvjěrnīk*, *ne òsjěćan*, (*priko*) *Rjékē* (k tomu *u Rjěku*, *u Rjěci*), (*rāt Drūgī*) *svjěskī*, *svjěsna*, *súsjadi*, *Tjělovo*, *ùspjeh*, *vjěrnica*, *vjěverica*. Uobičajeno je dvosložno *prījē*<sup>129</sup> (kao prilog ili prijedlog). Jat je dao *a* u primjeru N jd. *òras* 'orah'.

Prednji nazal (\**ę*) dao je *e*: *jěcam*, N jd. *jětra*, *jězik*, G jd. *měsa*, A jd. *nāčētū*, *pōčēa*, *zā žěž*. Stražnji nazal (\**ϕ*) dao je *u*: *iznūtra*, *klūpko*, *mūž*, *òkrūglō*, *s pūta*, *na rūkan*, *su* (prez.), A jd. *sūbotu*, A mn. *sūža*, *ubūdūće*, *ùnūtra*. Slogotvorno *l* (\**ļ*) također je dalo *u*: *dūg*, N mn. *dūgī*, *jābuku*, *múna*, *mūsti*, *pūn* (*mīšēc*), *pūž*, A mn. *pūže*, *vūk*, G jd. *vūnē*, N jd. *žūtā*, A jd. *žūtenicu*. Šva (\**ə*) je dao *a* u primjerima *dān*, *i dānas*, G jd. *dāskē*, N jd. *òrā* 'orao', *pās*, *rèkā*, A jd. *tāmu*. U primjeru *ìgla* vidimo \**ə* > *i*. Inicijalna skupina \**və* dala je *u*: *ùdāla*, *udòvica*, *ùmřla*, *ù nās*, *ùspē se*, *ùvīk*, *ùzdān se*, *ùzēja* 'uzeo'.

Intenzivna i česta je redukcija nenaglašenog *i* koja za posljedicu ima gubljenje sloga: *al* (uz *alilāli*), *dī b* (*stājā*) 'gdje bi (stajao)', *čētri*, *čōvče* 'čovječe', G jd. *daščūrnē*, *dòlazli*, *fā'lo*, *gòdnu*, *gònlī* 'gonili', *go'òrja*, *grānca*, *il 'ilī*, *imal* 'imali', *ispròsti*, *izlètlo* (uz *izlètilo*), *kāšñē* 'kasnije' (uz *kāsniyē*), (*dvī*) *klāčne*, *kòlko*, *kúpla*, G jd. *kvāsñē* (uz *kvāsīnē*), *tětke m*, *da t kážēn*, *k mēn* 'k meni', *mīsla* 'mislila', *mùč* 'muči' (imp.), *nałútla*, *nàpravla*, *naùčla*, *navá'li*, *nē b* (*ùmirā*), *nīkolko* 'nekoliko', *nòsti*, *òtšā* 'otišao' (uz *òtišā*), *òtšlo*, *plá'ti* 'platiti', *pogrādīl su* 'pogradili su', (*divlā*) *prāsca*, *priklúčti*, *rádlo*, *rá'dti*, *rècmo* (uz *rēcimo*), *sádli*, *smīl* 'smjeli' (uz *smīli*), *upá'la*, *vř'dti*, *vòzli*, *zalètlo* 'zaletjelo', *zarádli*, *zavřšli*, *živle* 'živjele' itd. Zabilježen je međutim i podjednak broj primjera u kojima takva redukcija nije ostvarena: *alilāli* (uz *al*), *bāviti* (se), *màgare bi zvālī*, *iz Bükovicē*, *Čùlina*, *čāćina*, *dòlazije*, (*čētri*) *gòdine*, *gòri* 'gore', *govòriti*, *izlètlo* (uz *izlètlo*), *izvřšila*, *jāvili*, G *Jòsipa*, *jūžina*, *kāsniyē* (uz *kāšñē*), G jd. *kàpulicē*, *kisèlije*, *kònobica*, (*se*) *kūpili*, G jd. *kvāsīnē* (uz *kvāsñē*), *màgarica*, *mīslīja*, D *nāmi*, *nàpraviti*, *za nēdiļu* 'za nedjelju', *òce li*, *òtišā* (uz *òtšā*), *òtišli*, *ožēnijaložēnije*, *prātila*, *pròlice*, *rādije* 'radio', *u ònō rānijē*, *rašírilo*, *rēcimo* (uz *rècmo*), *ròdila*, *smīli* (uz *smīl*), *stāvili*, *ot šēnicē*, *Talijāni*, G mn. *ùčitēlā*, *udòvica*, N jd. *vělīkā*, *vòdija* 'vodio', *zāstavice*, *živija/živije* 'živio', *živilo*, A jd. *žūtenicu* itd. Reducirati se mogu i drugi vokali koji se nalaze ispred i iza naglaska, što dovodi do gubitka sloga: *ā*: *nek ti būdē srěca*, *hěg*, *òd hég*; *e*: *dvòj*, *po dvoj-tròj*, *zā nāz dvòj*, *troj-čētvèro*, *s tròj dìcē*, *bílo j tàkō*, *imala j*, *òvō j tàmo*, *tō j tū*, *zājno* (< *zajdno* < *zajedno*); *ō*: *svāk* 'svatko'; *ū*: *újtro* (uz *ùjtro*).

<sup>128</sup> Za etimologiju v. Skok, 1973: 284: slijèditi.

<sup>129</sup> Za etimologiju v. Skok, 1973: 32: pred.

Afereza je provedena u primjerima *ko* 'ako' (uz *ako*), *nàkō* 'onako', *vàkī* 'ovakav' i *vàkō* 'ovako' (uz rjeđe *ovàkō*). Uklanjanje zijeva stezanjem vokala zabilježeno je u primjerima *ka* 'kao', *kā* 'kao, tobože' (uz *kao*), *ka i* 'kao i', *kō* 'kao', A jd. *zāvu*. U primjerima u *Bijògradu*, A jd. *gàjetu*, A jd. *gostijónu*, *kavo* 'kao' i G mn. *kā<sup>v</sup>ūlā* 'kaulā' zijev je uklonjen umetanjem sonanta *j* odnosno *v*. U primjeru *pètnājs* 'petnaest' difton fonetski je diftong *aj*. Zijev se ipak javlja u nizu primjera: *àutobuson*, *u àutokùci*, *àutomehàničār*, *àuton* (*au* nije diftong), *s àutobusnē stànicē* (*au* je diftong), N jd. *kàic*, I jd. *kàicón*, *kao* 'kao, tobože' (uz *kā*), *karāula*, G jd. *kāuštrikē*, *naideš se* 'najedeš se', *nàila* 'najela', *nēudānu*, *pōčēa*, *pōije* 'pojeo', *teològija*, *zàista*.

Zatvaranje *o > u* ispred nazala *m*, *n* i *ń* zabilježeno je u primjerima *kùmād*, A jd. *kùna* (ali N jd. *kōń*), (*se*) *pùnosīn* '(se) ponosim', *ùn su* 'oni su', N jd. *ùna* (uz *òna*), *ùndā* (uz *òndā*), N mn. *ùnī* i *ùnō*. Djelomično zatvaranje *o > o* ispred nazala *m*, *n* i *ń* zabilježeno je u primjerima *gōnīn*, *gōnli* 'gonili', G mn. *kóńā*, N jd. *pōmōc*, *pōmožē* 'pomogne'. Takav tip zatvaranja zabilježen je i iza nazala *m* i *n*: *mōgā* 'mogao', N/V jd. *mōja* (uz *mōja*), G jd. *mōjē*, *nōsīn*, G mn. *nōvācā*. Djelomično zatvaranje *o > o* zabilježeno je i u primjeru G jd. *gōdinē* (ali npr. A jd. *gōdnu*).

Cijeli je niz zabilježenih primjera bez zatvaranja *o > u* ili *o > o* ispred i iza nazala *m*, *n* i *ń*: *dōnīt* 'donijeti', *kònobica*, N jd. *kōń* (ali A jd. *kùna*), *mōja* (uz *mōja*), *mōzak* (uz bilješku: *prījē smo zvāli mūzak*), *nānoge*, *nōga* (uz ispitaničinu napomenu da se prije govorilo *nūga*), *nōsti*, *š hōn* 's njom', *ōn*, N jd. *òna* (uz *ùna*), *òndā* (uz *ùndā*), N mn. *òni*, *pōmoći*, *smōkve*, *Tóme*.

Asimilacija vokala zabilježena je u primjeru u *apatéci*, a disimilacija vokala zabilježena je u primjeru *od rašeta* 'od rešeta'. Drugi vokal *a* u primjeru *jāštarica* 'izraslina na jeziku' vjerojatno je analoški (prema *màgar(i)ca*, *gospodār(i)ca* i sl.). Prijelaz *ra > re* zabilježen je u primjeru *rēbac*. Prijeglas je proveden u primjerima *dòmācég* i *nājmlazēga*, a izostao je u primjerima *jèdnōm nāšōm* 'jednomu našem', *kàicón* i *u òvōm nāšōm* 'u ovom našem'. Protetsko *j* dolazi u primjeru *jōpē* 'opet'.

Slogotvorno *r* (*r*) može biti dugo i kratko, naglašeno i nenaglašeno: *bṛdo*, *priko bṛda*, *bṛzo*, *cṛkva*, *išpo cṛkvē*, *četṛdēsēt*, *četṛtkon*, *četṛtō*, *čṛvsta*, *ka đṛvo*, N mn. *đṛva*, G mn. *đṛvā*, *đṛžā*, N jd. *đṛžalo*, D jd. *đṛžavi*, *đṛžiš*, *iskṛcā*, *izṛšila*, N mn. *jèṛve*, *kṛcāj*, *kṛčalo* 'krčilo', *kṛpa*, *kṛšténe*, *mṛšav*, *mṛtav*, *na Mṛtvī* (*dān*), *mṛvicu*, *nājṛvī* 'prvi', *òbṛnuto*, *òbṛve*, *potṛpiti*, *pṛstēn*, N jd. *pṛvō*, *ṛzale b* 'hrđale bi', *Sṛbi*, *sṛce*, G jd. *škṛtē*, *tṛčē* 'trči', *Tṛst*, *ùmṛla*, *vṛsta*, A jd. *vṛstu*, *vṛtlīc*, *zāgrlila*, *zāvṛšī*, *zavṛšije* 'završio', *zāvṛšimo*, *zavṛšli* itd.

#### 2.4.2.2. Neslogotvorni glasovi

Skupina \*sk'/st' dala je št: *gùšterica, klíšta, klíštavac* 'šorpion', *štâp*.

Dva su para palatalnih afrikata (/č/, /ž/, /ć/, /ž/). Izgovor tih glasova odgovara izgovoru njihovih ekvivalenata u standardnom hrvatskom jeziku. Navodim neke primjere: *čètri, Čùlina, dràča, Kùkličāni, pèčenā, prīčāmo; pēnžere* (u *zídu*); *čāca, ćikara, dóci*, A jd. *plácu, plúca, pròlice, srīca*; N *ānžeja, izmežu, na léžima, ròžāk, ròžena*. Neočekivani su primjeri *žèp, nāčve* i *pècūrka*. Glas *l* stabilan je: *dālē* (pril.), *Káłani, lúdi, pòje, prījatelj*, G jd. *ùla* itd.; izdvajam i primjer *divlā* (*pràsca*). Glas *f* javlja se u nizu primjera: *fakùltēt, fála, fā'lo, fāmīlija* (I jd. *fāmīlijōn*), *fāžō, fēšta*, G jd. *fijānka, filijála, u Filipjākov, fīn, fīzika, u Fòšu*, N jd. *fréza*, N mn. *frīte, na informácije, jeftinī* 'jeftiniji', A jd. *kòficu, kùfēr, pròfesōr, profesōrica, telèfōn, zafálije se* 'zahvalio se' itd. Zamjenu *f > v* vidimo u primjerima *àsvālt* i *pòtreviti* 'naići'. Glas *h* zabilježen je u primjerima *àtomehāničār, hárajū*, A jd. *hòstiju, siròmāh/siròmah, u tèhničū* (*škòlu*) (uz *ù tōj tèhničōj*), *ùspjeh*.<sup>130</sup> U mnogim drugim primjerima *h* se ne izgovara: *àjde* 'idi', *àjmo* (*rèci*), *bòlī* 'boljih', *Bòžī* 'Božjih', *i* 'ih', *kàko bi rèkla* 'kako bih rekla', *od mālī* (*nògū*) 'od malih (nogu)', (*dvōj*) *mlādī* '(dvoje) mladih', *nī* (*čètri*) 'njih (četiri)', *òcu, òdabrānī* 'odabranih', *ódali* 'hodali', *òdmā, òlādī, òvī* 'ovih', *prāvī* 'pravih', *rāvnī* 'ravnih', *rūcī* 'vrućih', *svākakvī* 'svakakvih', *svātje* 'shvatio', *škòlovanī* 'školovanih', *tī* (*stvárī*) 'tih (stvari)', *tīja* 'htio', *tīla* 'htjela', *ùvatī* (prez.), *ùzvānī* 'uzvanih' itd. Zamjena *h > v* javlja se u primjerima *grāv, iskuvávala* 'iskuhavala', *krūv, krū'* *al/krūva, kùvala* (gl. prid.), *kū'ān*, A jd. *kūvānī, skūvān, skūvati, sūvē* (*smòkve*), *zàkuvā* 'zakuha'; zamjena *h > j* zabilježena je u primjeru *māćiju*<sup>131</sup> 'maćehu', a zamjena *h > k* u primjerima G jd. *júkē* i *ù tōj tèhničōj* (uz *u tèhničū*).

U pravilu se *l* na kraju sloga ili riječi vokalizira. Dočetno *al* daje *a*: *dā* 'dao', *dīgā, dòšā, dīžā, ìmā* 'imao', *išā, kázā, mōgā/mògā, nāšā, òdustā, òpcovā* 'opsovao', N jd. *òrā* 'orao', *òtšāl/òtišā* 'otišao', *pòbigā, pòmilovā, pòmogā, na pòsā* 'na posao', *pròdā, prodávā, pròšā, rèkā, spávā, stājā* 'stanovao', *tribā* 'trebao', *ùmirā, unaprežívā, upísā*, N jd. *vřtā, zvā se, žā* 'žao'. Dočetno *el* dalo je *ea* odnosno *eja*: *pòčēa, ānžeja, ùzēja*; zabilježeno je i *sèoskī* (*-el > -eo*). Dočetno *il* u velikom broju primjera dalo je *ije*: *bīje* (uz *bīja*), *bòrije se, dōbīje, dòlazije, dòspije* 'dospio', *ìsplazije, kisèlije, nałútije, nàpravije, ožènije* (uz *ožènija*), *pòije* 'pojeo', *rádije* (uz *rádija*), *smīje* 'smio' (uz *smīja*), *svātje* 'shvatio', *ùdrije, vòlije, vrátije, zafálije se, zavřšije* (uz *zavřšija*), *žālije, žívije* 'živio' (uz *žívija*). U također velikom broju primjera dočetno *il* dalo je *ija*: *bīja* (uz *bīje*), *go'òrja* (< *govorija*), *mīslija, òstavija, ožènija* (uz *ožènije*), *rádija* (uz *rádije*), *smīja* 'smio' (uz

<sup>130</sup> Primjer *krūh* ispitnica je upotrijebila prepričavajući zgodu s tržnice; inače je redovito *krūv*.

<sup>131</sup> U ovom je primjeru *j* ustaljen zbog međuvokalne pozicije (*l < h*).

*smìje*), *tìja*, *ùčija*, *vòdija*, *zapòslija*, *zavřšija* (uz *zavřšije*), *žènija*, *žívija* (uz *žívije*). Dočetno *ol* dalo je *o*: *fàžō*, *gòdnu ì pō*, *zà stō* 'za stol', *vō* 'vol'. Dočetno *rl* dalo je *ra*: *ùmrā*. Nisu zabilježeni primjeri s dočetnim *ul*. Glas *l* sačuvan je na dočetku sloga u primjerima *fakùltēt*, A mn. *kálce* 'čarape', *kìl* 'kilogram' i *stēlna*. Dobro se čuva i dočetno *l* dobiveno redukcijom nenaglašenog *i*, na kraju riječi (*il* 'ili', *ìmal* 'imali', *pogràdil su* 'pogradili su', *smìl* 'smjeli') i na kraju unutarnjeg sloga (*dozvòlti*, *kòlko*, *nìkolko* 'nekoliko', *odòlti*, *tòlkō* 'toliko').

Dočetno *m* u pravilu prelazi u *n*: I. u 1. licu jednine prezenta: *bāvīn se*, *dáden*, *gòñīn*, *ne íden* 'ne jedem', *ìmān*, *jèsan*, *kāžēn*, *se krécēn*, *kù'ān* 'kuham', *nēmān*, *nísan* 'nisam', *nòsīn*, *odnèsen*, *ne òsjécān*, *ne òstāvļān*, *pāntīn*, *plèten*, *se pùnòsīn*, *rèčēn*, *san* 'sam', *sícān se* 'sjećam se', *sìdīn* 'sjedim', *skùpīn*, *sprémīn*, *stāvīn*, *trībān* 'trebam', *vèlīn*, *nè volīn*, *znān*, *nè znān*, *žívīn*; II. u nastavcima za I jd. imenskih riječi: *àutobuson*, *àuton*, *bràton* 's bratom', *bròdon*, *š čīn* 's čime', *jèdna zà drugōn*, *za èdnīn stòlon*, *fāmīlijōn*, *frézōn*, *kàicōn*, *zà komīnon*, *s kùcōn*, I jd. *mišájōn*, *s nāmōn* 'sa mnom', *š hōn* 's njom', *s òtīn* 's tim', *s òvīn fakultéton*, *òžegon*, *pìjacōn*, *púten Bòžīn* i *zákonon Bòžīn*, *za svòjīn pòslon*, *s tīn* 's tim', *zà tīn* 'za tim', *s tōn ùprāvnōn*; III. u D imenskih riječi: *òvīn drùgīn* 'ovima ostalima', *van* 'vam'; IV. u nepromjenjivim riječima i njihovim izvedenicama: *mòlīn* 'molim' (< prez.), *devedèsēt òsan*, *òsandèsēt ì pēt*, *rèdon* (< I jd.), *devedèsē sèdan*, *sedandèsēt*, *veçinōn* (< I jd.). Bilježim i primjere *pāntīn* i *ùpāntila*. Uz N jd. *katekizam* zabilježeno je i *katekizan*; inače u N jd. imenskih riječi ostaje *-m*, npr. *dīm*. Dočetno *m* ostaje u D i L jd. imenskih riječi: *jèdnōm nāšōm* 'jednomu našem', *u òvōm nāšōm* 'u ovom našem', *o svètōm Ánti*, *o tòm* (*vīrūsū*), *ù tōm* (*vřtlicū*). U velikom broju primjera zabilježeno je navezačno *n*: *dònīklēn* 'donekle', *s nāmīn* 's nama', *nīman*, *zà hīman*, *òdlēn* 'odavde', *ònomen*, *na òvōmen*, *pòslēn* 'poslije', *svākomen*, *ò tomēn*, *pò tomēn*.

Početno *je* zabilježeno je u primjerima *jē* 'jest', *jèdan* 'neki', *jèdan* (*pomìdōr*), *iz jèdnē*, *jèdno* 'otprilike' (uz *èdno*), N jd. *jèdīna*, N jd. *jèdīnī*, *jèdīno*, N jd. *jèdna*, A jd. *jèdnu*, *jer*, *jèsan* i *jètřve*, a promjena *je-* > *e-* u primjerima *èdan* 'neki', *èdan* (*kìl*) 'jedan (kilogram)', *za èdnī'* (*stòlon*), *èdno* 'otprilike' (uz *jèdno*), *èli* (< *je li*) 'dakle' (i sl.), *esan li* 'jesam li' i *esi l* 'jesi li'. Promjena *-er* > *-e* zabilježena je u primjerima N/A jd. *mātē* i *nāvečē*. Dočetno *er* zabilježeno je u primjerima N/A jd. *čér*, *žèmpēr* i *kùfēr*. Promjena *-or* > *-o* provedena je u primjeru *odòzgō*, no zabilježeno je i istoznačno *òzgōr*.

Promjena *ž* > *r* javlja se u prezentu glagola 'moći': *mòreš* 'možeš', *nè moreš*, *mòre* 'može', *nè more* 'ne može', *nè moremo*. Bilježim i primjer *mòžda*, dakle s glasom *ž*. U primjerima *u apatéci*, *òtoci*, *težáci*, *vlàsi* provedena je sibilizacija, a nema je, očekivano, u primjeru *nà kuki*. Promjena *ps* > *c* zabilježena je u primjeru *cùjū* 'psuju', a k tomu onda i *òpcovā* 'opsovalo'. Jednačenje po mjestu tvorbe tipa *s* u *š* prema *h* zabilježeno je u primjerima *š hōn* 's njom' i *kāšñē*

(< *kasné* < *kasnije*) 'kasnije' (uz *kàsniĵē*). Disimilacija suglasnika zabilježena je u G jd. *dīmļāka*. Dočetna suglasnička skupina *st* može se pojednostaviti otpadanjem dočetnog suglasnika (*pètnājs*), no obično ostaje nepromijenjena: *u kòlomast, prĳčēst, rādōst, šēst*. Stabilne su usvojene dočetne suglasničke skupine *kt* i *nt*: *u kòntakt, pàtēnt*. Na granicama morfemā i riječi *d* i *t* otpadaju ispred *s*: *òstūpīš, òsustvo, dōsa san* 'dosad sam', *ka san jā* 'kad sam ja', *devedēsē sēdan* (ali *devedēsēt òsan*). Dočetni suglasnici *d* i *t* otpali su i u primjerima *jòpē* 'opet', *ispri mlīna* i *u srĳ līta* 'usred ljeta'. Česta su pojednostavnjenja suglasničkih skupina: *čēla* 'pčela', N/A jd. *céer, ižĳnēr* 'inženjer', *kò* 'tko', *nāš* 'znaš' (uz *znāš*), *nĳko* 'nitko', *rēbac, ròkvical/ròkva, rūcĳ* 'vrućih', N jd. *sēkĳva*, A jd. *sēkĳvu* (ali N jd. *svēkar*, A jd. *svēkra*), *ot šēnicē, tĳca* 'ptica'. Primjeru *māsān* dobiven je analogijom (prema *māsna, māsno*). Bilježim i primjer *zājno* 'zajedno' (< *zajdno* < *zajedno*). Haplologija se javlja u G mn. *kūrūzā*, a nema je u primjerima *iskuvāvala* 'iskuhavala', *kūkamār* (G mn. *kūkamārā*), G jd. *kukūruza* (A jd. *kukūruz* i A mn. *kukūruze*). Metateza suglasnika provedena je u primjeru *s nāmōn* 'sa mnom'. Uz primjere *sirōmaštvo* i *sirōmastvo* zabilježen je i primjer *ciromāštvo*. U primjeru *u Filipĳākov* nema epentetskog *l*. U primjeru *būžva* 'rupa' (< *buža*; uz N jd. *īzbužāna* 'izbušena') *v* je umetnuto analogijom prema *gūžva* 'lopta konca', a umetnuto je i *l* u primjeru *plitār* 'lončanica' (< *pitar*) te *r* u primjeru G jd. *kāuštrikē* 'kemikalije za dobivanje sapuna' (< *kauštike*).

### 2.4.2.3. Prozodija

Distribucija prozodema u pravilu je novoštokavska. Uzlazni naglasak može se javiti na jednosložnoj riječi ako je ta riječ postala jednosložnom zbog redukcije nenaglašenog *i*, odnosno redukcije sloga; primjer je *mūč* 'mući' (imp.). U primjerima *dòk se* i *ùn su* 'oni su' jednosložnice *dòk* i *ùn*, koje imaju uzlazan naglasak, dio su (dvosložne) fonetske riječi. Silazni naglasak na unutarnjem slogu javlja se u nekim usvojenicama i složenicama: *àutomehāničār, u Filipĳākov, inteligēntni, karāula, katekĳzam* (uz *katekĳzan*), *poļoprĳvreda, televĳzija*; k tomu i prezime *Gambirāža*. Zabilježeno je nekoliko primjera pojave dvaju naglasaka na jednoj riječi: *ājmelājme* (uz *ājme*), *u àutokūci, àutomehāničār*, N jd. *nājbòlē* (ali prilog *nājboļē*), *nājmlàžā* (uz *nājmlàžēga, nājmlažī*), *nājosnòvniĳē, nājĳvĳ* 'prvi', *nājstāriĳ*, A jd. *pòlubrāta, tàkòrēci* 'takoreći'. Dvije naglasnice mogu se izgovoriti kao jedna: *malo b rĳbali* 'malo bi ribarili', *pēt godīnā, po dvoj-tròj, svā trĳ (sĳna), tri-čētri, troj-čētvero, pe-šēst*. Zanaslasne dužine u pravilu se dobro čuvaju; navodim primjere čuvanja dviju zanaslasnih dužina u istoj riječi: G mn.: *bròkūlā, čòbanīcā, đīnārā, pēt godīnā, gròbōvā, u Jūrišĳcā, kā<sup>v</sup>ūlā, koñūsīnā, kūkamārā, làzāñā, lĳtārā, mānūlā, nòvācā/nòvācā, pūpičārā, rázrēdā, (pēt) sĳnōvā, svēcēnĳkā, ùcĳitēlā,*



vòlōvā; k tomu G jd. *bèvāndē, nè brānū, četvrtō, fāmīlijōn, iz gùstērnē, A jd. kùvānī, izglēdā, N jd. jēdīnī, I mn. kāmēnīn, N jd. mīšānō, nāčētū, òdabrānī* 'odabranih', *òdāvde, òkrūglō, òlādī, ne òstāvļān, òstūpīš* 'odstupiš', *pòdīlī, N jd. pòkōjnā, poručīvā* 'poručuje', *ne pòznājēn, prēzīvā, prītīskā* (prez.), *sāčūvāj, srēžīvā* (prez.), *nē trībā, s tōn ùprāvnōn, ùrēdī, ùzvānī* 'uzvanih', *zārādū* (prez.), *zāvřšī*. Zabilježeno je *vidiš* bez dužine, ali samo u značenju 'znaš' (nasuprot tomu *vīdīš* 'vidiš').

Vrlo je čest prelazak naglasaka na prednaglasnicu: *ù bŕdo* (uz *u bŕdo*), *nī čuti, nà drugōj, jēdna zà drugōn, nà glāvu, ì jā, ù jasle, nà kāt, ù kola, kòt komīna, krāj komīna, zà komīnon, nà kraju, òt kučē, ù kuću, nà kuki, (mlàžī) òd mene, ù mlin, krāj mōra, nè more, nè moremo, òd mene, izà mene, òd mōg, nè moš, ù mōru, kòd nās, ù nās, zà nās, kòd néga, nà hému, pò níma, zà níman, nà nívu, pò hój, ì pamēt, nà pamēt, osandēsēt ì pēt, ù poļe, ù pošti, dō ramena, ù rūke, ì sad, nè smī, ù Split* (uz *u Splīt*), *zà stō, ù škōlu, dō tamo, (mòreš) ì tī, zà tīn* 'za tim', *ò tomēn, nà trī (díla)* (uz *na trī*), *nē trībā, ù Tūrań* (uz *u Tūrań*), *nà vodu, nè volīn, ù vōjsku, òd vunē, ù Zadar* (uz *u Zàdar*), *i Zàdra* 'iz Zadra', *ù Zadru* (uz *u Zàdru*), *nē znān, nè znāte*. Međutim, u znatnu broju primjera prelazak se naglasaka na prednaglasnicu ne ostvaruje: *na Bādńī dān, po brīme, priko bŕda, u bŕdo* (uz *ù bŕdo*), *iz Bükovicē, na Čistū srīdu, na đicu, za dōtu, u Fòšu, od gōsta do gōsta, u Kānadu, u kōlomast, u liti* 'ljeti', *bez māterē, od mālī* (nògū), *od mōg, na Mŕtvī dān, od mūža, do nāzā* (dvī gōdine), *(pò hój imān) i ime, kros pòļe, iza ràta, kroz ràt, na rūke, u srī* 'usred', *(níje bílo) ni sāta, u Síkovo, u Splīt* (uz *ù Splīt*), *o stō kílā, u Sūkošanu, za stōku pòjiti, ko svākoga* 'kod svakoga', *za svē, o svētōm Ánti, na svētū mīsu, o<sup>d</sup> tōgā, na trī (díla)* (uz *nà trī*), *na Tŕst, u Tūrań* (uz *ù Tūrań*), *priko Ūdbinē, u Zàdar* (uz *ù Zadar*), *u Zàdru* (uz *ù Zadru*), *i Zēlengrāda* 'iz Zelengrada', *za zlāto*.

U pridjevima radnim glagola 'ići' i 'doći' dominiraju uzlazni naglasci: *išā, išla* (jd.), *išli; dōšā, dōšla* (jd.), *dōšlo, dōšli*; zabilježeno je i *dōšla* (jd.). S uzlaznim naglaskom dolaze i primjeri *nāšā, òišālòtišā, òišlo, pròšā, pròšla* (jd.), *rèkā, rèkla* (jd.) i *rèkli*. Zabilježeni su infinitivi *dóci* i *ići* (uz rjeđe *îci*) te *príci* i *rèci* (uz *rěci*).

Ujednačeni su naglasci u D *mēni* i A *mēnel/mēnē*. Kratak je naglasak u primjeru N jd. *ùļe*, G jd. *ùļa*. Za štokavštinu zadarskog područja uobičajeni su naglasci *ídū* 'jedu' i *poíden* 'pojedem'. Zanaslasne dužine nema u prezentima *mète* i *plèten*. Dvojako je *trībā/trībā* 'treba', k tomu *nē trībā*, te D *Tūrńul/Tūrńu*, a k tomu bilježim i N *Tūrań*, L jd. *u Tūrńu*. Bilježim i pridjeve radne glagola 'biti': *bíla* (jd.), *bílo*. Zabilježeno je i *zvāla* (jd.), *zvālo, zváli*. Nema analoškog povlačenja naglasaka u prezentu *odnēsēn*, ali zabilježen je u prezentu *rāzumīn*. Zanaslasna dužina javlja se u primjeru *pŕstēn*. Silazni je naglasak u primjerima N jd. *čēla* 'pčela' i N jd.

vòće. Bilježimo i primjere *mùsti, p̃jē*, N mn. *pròsci*, G mn. *s̃nōvā*, *bl̃žē Sukòšana*, u *Sùkošanu*, u *Bijògradu*, na *úladu*, u *Zágreb*.

### 2.4.3. Morfologija

#### 2.4.3.1. Imenice

Imenica 'mati' ima N jd. *mätē*, G jd. *bez mäterē*, D *mäteri*, A *mätē*, a imenica 'kći' ima N/A jd. *ćēr*; drugi oblici potonje imenice nisu zabilježeni. Zabilježen je A mn. *kòkoše*, dakle s nastavkom iz *e*-deklinacije. Izdvajam muška imena na *-o* i *-e* koja pripadaju *e*-deklinaciji: L *o* (*svētōm*) *Ánti*, N *Łúbe*, N *Míle*, V *Míle*, N *Tóme*. Ime *Bránko* pripada *a*-deklinaciji (G *Bránka*). Bilježim i više puta zabilježen V *d̃ica* 'djeco' odnosno *d̃ica mōja*.

Kratku množinu imenica muškog roda vidimo u primjerima G mn. *d̃imā*, A mn. *gròzde*, A mn. *púže*, N mn. *s̃gli*, A mn. *štápe*, N mn. *vòli*, A mn. *vòle* (uz G mn. *vòlōvā*), N mn. *žíri*. Dugu množinu vidimo u primjerima G mn. *gròbōvā*, N mn. *klàsovi*, G mn. *vòlōvā* (uz N mn. *vòli* i A mn. *vòle*).

Imenice *a*-deklinacije i *e*-deklinacije imaju u G mn. nastavak *-a*: *bròkūlā*, *čatrúnā*, *čòbanīcā*, *dánā* (*pēt dánā òrāña*; *bílo je dánā*), *d̃imā*, *d̃inārā*, *d̃jvā*, *pēt godīnā*, *gròbōvā*, u *Jùrišīcā*, *kā"ulā*, *kīlā*, *kòhā*, *koñùsīnā*, *kózā*, *krílā*, *kùkumārā*, *kumpírā*, *kúnā*, *kùrūzā*, *lāzāhā*, *lītārā*, *mānūlā*, *nòvācālnòvācā*, *ovácā*, *piñúrā*, *plúcā*, *pomidórā*, *p̃piciārā*, *rázrēdā*, (*pēt*) *s̃nōvā*, (*slābo*) *svěćenīkā*, *ùčitēlā*, *vrīcā*, *zlcā*. U nekih imenica muškoga roda u G mn. dolazi nastavak *-i*: *árī*, *lúdī*, *sátī*, *šòldī*. Razumljivo, nastavak *-i* dolazi i u imenica ženskoga roda *i*-deklinacije: *ćúdī*, *stvárī*. Nastavak je *-u* u primjeru *nògū*.

U D, L i I mn. imenice muškog i srednjeg roda *a*-deklinacije imaju nastavak *-in*, a imenice ženskog roda *e*-deklinacije imaju nastavak *-an*: I *kàmēhīn*, L *na rùkan*, D *čāsnīn sèstran*, D *žènan*; izdvaja se L mn. *po Ráštanīn* (nekoć muškog roda, a danas ženskog, ali *a*-deklinacije). Zabilježen je i L mn. *na léžima* te I *kumpírīma*, dakle s nastavkom *-ima*. Bilježim i primjere zbirnih imenica u množini: I *kàmēhīn* i A *sūža*.

Uz brojeve 'dva', 'tri' i 'četiri' zabilježene su sljedeće konstrukcije: *dvā rázreda*, *dvā vòla*, *dvī gòdine*, *dvī klāčne*, *dvī sèstre*, *dvī ùre*, *čētri dāna òrāña*, *čētri mandáta*, *čētri gòdine*, *čētri sèstre*, *čētri vrīce*, *trī brāta*, *trī díla*, *trī sīna*, *trī gòdne*, *trī výste*, *trī vòde*, *tri-čētri ròžāka*.

Na tvorbeno-stilskoj razini treba izdvojiti vrlo čestu uporabu uvećanica: (*zēru*) *daščurnē*, *ključina*, G mn. *koñùsīnā*, u *ònōj kužinètni*, na *tikvètinu*.

### 2.4.3.2. Zamjenice

Upitno-odnosna zamjenica (i vezno sredstvo) 'što' redovito dolazi u obliku *štò/što*. Zabilježen je G *čèga*. S tom zamjenicom u korijenu zabilježeni su oblici neodređenih zamjenica *nìšto* 'nešto' i G *svàčèga*.

Osobna zamjenica za prvo lice jednine ima N *jâ*; zabilježeni su i oblici D *mèn*, A *mène/mènē* i *zá me* te I *s nàmōn* 'sa mnom'. Zamjenica za drugo lice jednine *tî* ima zabilježen A *ú te*. Zamjenice *ôn* i *òno* imaju zabilježene oblike G/A *hèga*, G *òd hég*, A *hèg*, A *zá h*, a zamjenica *ònalùna* (jd.) ima A *je* te I *š hōn* 's njom'. Množinska zamjenica 'mi' ima zabilježene oblike D *nàmi* i I *s nàmīn* 's nama'. Množinske zamjenice *òni*, *òne* i *òna* imaju zabilježene oblike D *nīmalnīman*, L *pò nima*, I *zá niman*. Zabilježen je i primjer *ùn su* 'oni su' (uz *òni*).

Zabilježeni su oblici posvojnih zamjenica G jd. *od mōg*, G jd. *mōga*, N/V jd. *mōja*, G jd. *mōjē*. Pokazna zamjenica u značenju 'ovaj' ima u N jd. oblike *òvāj* i *òvī* te L jd. *na òvōmen*. U ženskom rodu zabilježen je N jd. *òvā*, a u srednjem rodu N jd. *òvō*. Zamjenica u značenju 'taj' ima u N jd. zabilježene oblike *òtī* i *tāj*; zabilježen je I jd. *s òtīn*. U srednjem rodu zabilježeni su N jd. *òtō* i *tō* te G *od òtog*. U ženskom rodu bilježim množinske oblike A *òtē* i *tē*. Zamjenica u značenju 'onaj' ima zabilježen N jd. *ònī* i D jd. *ònomen*. Zabilježeni su i neki oblici pridjevskih pokaznih zamjenica: N jd. *vākī* 'ovakav', N jd. *tākav* i *tākī* 'takav', N jd. *tākā* 'takva' i A jd. *tàkvū*.

Zabilježeni oblici neodređenih zamjenica jesu: A jd. *kòjī* 'pokoji' (*kòjī dīnār*), N mn. *nèkī*, N jd. *svāk* 'svatko', D jd. *svākomen*, G mn. *svākakvī*, G jd. *svèga*, N mn. *svī* te A jd. *svū* (*dīcu*).

Među upitno-odnosnim zamjenicama izdvajaju se oblici N jd. *kàkvā* i G jd. *kàkvē*. Bilježim i oblike povratne i povratno-posvojne zamjenice: *zá se*, G jd. *svôg/svôga*.

### 2.4.3.3. Brojevne riječi

Riječi kojima se označavaju desetice mogu doživjeti različite redukcije; polazni su oblici poput *četrdèsēt*, *devedèsēt*, *sedandèsēt*, *šezdèsēt*, a različitim redukcijama dobiveni su oblici *devedèsē* (*sèdan*), *dvádesē sèdan*, *dvàjs pēt*, *trídesē* (*čètvtřtō*, *dīmā*) i *trīes* (*pētē*). Uobičajen je formant *-er-* u primjerima poput *čètvero*, *pètero*.

### 2.4.3.4. Glagoli

Među infinitivima dominiraju puni, a glagoli na *-iti* najčešće redukcijom gube predzadnji vokal *i* ako je nenaglašen (ili ako nema zanaglasnu dužinu): *bāviti se*, *bīti*, *brāti*, *cūrovati*, *čèkati*, *nī čuti*, *dāti*, *dóci*, *dozvōlti*, *doživti*, *glèdati*, *grāditi*, *íci/íci*, *ìgrati* (uz *ìgrat*), *iskidati*, *ispròsti*, *ìsti*

'jesti' (uz *ʔst*), *izmoći*, *kázati*, *kòpati*, *kúpti*, *kù'ati*, *mùsti*, *nàpti*, *nòsti* 'nositi', *obècati*, *òdnīti*, *odòlti*, *òplesti*, *písati*, *plácati* (uz *plácát*), *plá'ti* 'platiti', *pògledati*, *pòisti* 'pojesti', *pòjiti*, *pòmoći*, *pòpti*, *príci*, *priključti*, *pròdati*, *prodávati* (uz *prodávát*), *pròpasti*, *pròsiti*, *rá'dti*, (*ajmo*) *rèci/rèci* (uz *rèc*), *sìsti* 'sjesti', *skùvati*, *slùšati*, *špòrkati*, *tráz'ti*, *ùcti*, *ùliti*, *umíšati*, *upísati*, *ùrāngati se*, *ùzēti*, *uzg'ñiti se* 'ogrnuti se', *vř'dti* (uz *vř'dt*), *vòsti* 'voziti', *vrát'ti se*, *zalívati*, *zafál'ti*, *žènti*, *žíviti* itd.; ako u glagola na *-iti* predzadnjem vokalu *i* prethodi skupina suglasnika, redukcije nema: *nìkniti*, *opròstiti*. Zabilježen je i niz infinitiva na *-iti* u kojima moguća redukcija predzadnjeg *i* nije ostvarena: *govòriti*, *nàpraviti*, *nàstaviti*, *opròstiti*, *òstaviti*, *pòtreviti*, *pot'piti*, *ràstaviti se*, *ùspiti*, *zarúčiti*.

Zabilježen je i niz krnjih infinitiva: *bīt*, *brāt*, *dāt*, *dīzat*, *dònīt*, *igrat* (uz *igrati*), *īst* (uz *īsti*), *kòpat*, *napùštat* 'napustiti', *òrat*, *plácát* (uz *plácati*), *pòdnīt*, *pročítat*, *prodávát* (uz *prodávati*), *rèc* (uz *rèci*), *studírat*, *vř'dt* (uz *vř'dti*), *vrízat*; zabilježeni infinitivi krnji su zbog redukcije nenaglašenoga dočelnog *i*.

Nastavak *-u* dominira u 3. l. mn. prezenta: *nè brānū*, *dòlazū*, *dỳžū*, *gòvorū*, *izvadū*, *rādū*, *rècū* (č analoški prema drugim licima), *sìdū*, *zàràdū*. Prezent glagola 'ići' promijenjen je: *īžē*, *nè ižē*, *īžū*. Zabilježeni su sljedeći oblici glagola 'dati', 'imati' i 'znati': *dáden*; *imān*, *imajū*; *znān*, *nè znān*, *znāš* (pojednostavnjeno *nāš*), *nè znā*, *nè znāte*, *znádū*. Izdvajam još i prezentske oblike *mògu*, *nécē* 'ne žele', *pòmožē* 'pomogne', *porùčivā* 'poručuje', *ne pòznājēn* 'ne prepoznajem', *prītiskā*, *srèžīvā* 'sređuje', *třčē* 'trči', *vèlīn*, *vrīje*, *živīn*, *živī*, *živīmo*.

Premda je perfekt uglavnom pun, može se javiti i u krnjem obliku: *srīla ga*, *īžē po mārēndu* 'srela sam ga, išao je po doručak'. Pasivne perfektne konstrukcije bilježene su i bez kopule, primjerice *tū se otvòrla škòla*, no veći je broj takvih konstrukcija punoga oblika: *kàko se j zvála*, *òna se j razbòlila*, *téško se j tó líč'lo*, *pūno se j tó rádlo*. Zabilježeno je više primjera uporabe pluskvamperfekta: *nèmu je zēt pòbigā bīje brāton*; *òn je bīje krénije u svèćenīke*; *bīja me bāš ùgrizā*; *jā san tàkò òdgojena bíla*. Nerijetko se javlja aorist: *dóže*, *òstade*, *pāde*, *pòletī*, *zāgrlī* (svi primjeri u 3. l. jd.).

Zabilježen je futur I.: *ko će dà' šóldī* (za *kupòvati*); *kàko će bīt*; *štò ću jā rá'dti*; *kàko će tó sād bīti*; *zapòsli će ga òdmā*; *ima će vècū plácū nego jā*; *naūci će se*.

Zabilježeni su sljedeći imperativni oblici: *būdi*, *dāj*, *nè dāj*, *Bòže*, *glèdāj*, *mùč*, *nèmōj*, *opròsti*, *pòpř*, *prèci*, *pròdāj* (od 'prodati'), *prodáji* (od 'prodavati'), *sláži*, *Bòže*, *sáčūvāj*, *upíši*, *ne zabòravi*, *zaprèci*, *zòvi*. Treće lice jednine imperativa tvori se svezom „*nek/neka/nèka* + prezent“: *nek ti būdē srīca*, *nèka te drāgī Bòg čūvā*, *nek joj sřce gòrī*, *neka mène mānhē bòlī*. Imperativ glagola 'ići' ima oblik *ajde* u 2. l. jd.

Optativ se tvori od glagolskog pridjeva radnog: *Bô<sup>s</sup> ga pòmilovā, Bôg mu dā pòkoj, Bôg mu dā zdrâvļa, Bôg van dā zdrâvļe.*

Javljaju se i kondicional I. i kondicional II., pri čemu pomoćni glagol 'biti' u svim licima ima oblik *bilb*: *měne bi isprâvļala mōja brāca; kâko bi rēkla 'kako bih rekla'; mǎgare bi zvāli 'magare bismo zvali'; kad bi jūžina bīla, òndā bi bīla bōčata; malo b rībali; sījali bi 'sijali bismo'; Dī b stājā nârod kad nē b ùmirā?; nē<sup>b</sup> prōdāla 'ne bih prodala'; jā b išla četvrtkon; ĭza Pětrovē bi bīle ònē bīlē; težāci bi se kùpili; jā bi se ĭtīla; tō b mōgla bīt rāž; Nēmā ùnē cūrē kojā se nē b bīla zâ ņ ùdāla.; A nē b ga bīla pòznala. 'A ne bih ga bila prepoznala.'. Ipak, u prvom licu množine uz uobičajeno *bilb* zabilježeno je i *bimo* 'bismo': *nego bimo stāvili*; to je obilježje nesumnjivo preuzeto od obližnjih čakavaca.*

Glagoli II. vrste imaju formant *-ni-* (npr. *nīkniti, uzgŕniti se* 'ogrnuti se'); glagolski pridjevi radni *dīgā* 'dignuo', *dīgli* 'dignuli', *mēkā* 'metnuo', *mēklo* 'metnulo' i *òmakle se* 'omaknule se' dolaze bez formanta *-ni-*. Bilježim i glagolske pridjeve radne *kŕčalo* 'krčilo', *nāpuštālo* 'napustilo' i *spēkli*. Zabilježeni su *allegro* oblici *mōš* 'možeš' i *nē moš* 'ne možeš'. Izdvajam i primjer uporabe glagolskog priloga sadašnjeg: *slūšajūc (ñēga)*.

#### 2.4.3.5. Ostalo

Posvojni pridjevi imaju imensku deklinaciju: G jd. *māslinova ũļa*. Zabilježen je N jd. *nājŕvī* u značenju 'prvi'.

#### 2.4.4. Sintaksa

Slavenski genitiv vidimo u primjerima *nīsmo ĭmali kùcē* i *nē vidīn grōbōvā*. Dijelni genitiv može se kombinirati s akuzativom, npr. *dŕžavi dāti žīta, kukūruza, vīno*; primjer *Bôg mu dā zdrâvļa* javlja se uz *Bôg van dā zdrâvļe*. Prijedložno-padežna sveza „*kod* + G“ može doći uz statične glagole – *bīla kod ovācā*, ali i uz glagole kretanja – *dōšla kōd ñega*. Izdvajam i prijedložno-padežne sveze „*ispo(d)* + G“ (*ĭspo cŕkvē* 'južnije od crkve'), „*bliže* + G“ (*bližē Sukōšana*), „*iza* + G“ u mjesnom (*izā mene*) i vremenskom značenju (*ĭza Pětrovē, ĭza rāta*), „*kraj* + G“ (*krāj komīna, kraj krēveta*), „*prije* + G“ (*prījē rāta*), „*s* + G“ (*s òtoka, s ùnē strānē*), „*u* + G“ (*ūdāna u Jūrišīcā, ù nās*), „*kroz* + A“ (*kroz rāt* 'tijekom rata') i „*o* + L“ (*o svētōm Ánti* 'oko blagdana sv. Ante'). Uobičajen je dativ s prijedlogom *k* uz glagole kretanja, npr. *ājde k mēn*. Instrumental društva dolazi i s prijedlogom *s* i bez njega: *Mārija s nāmōn; ñēmu je zēt pōbigā bīje brāton, kumpīrima 's krumpirima'* (odgovor na pitanje: *Kâko ga kŭvāte?*). I instrumental sredstva dolazi s prijedlogom *s* (rjeđe) i bez njega (češće): *s òtīn smo prījē vōdu*

gräbli; àutobuson mi pòšaljū, bròdon bi dòlazli, i Zàdra àuton 'iz Zadra autom', nje lako ni frézōn rá<sup>d</sup>ti, kàicōn prìbigli u Ìtāliju. Česta je sveza „za + infinitiv“: glāvni izvōr (...) za stòku pòjiti i za kù<sup>v</sup>ati; ko ée dā<sup>f</sup> šòldī za kupòvati; nēmāš nòvācā za plá<sup>t</sup>i; nòvācā za kúpiti; plēt za uzg<sup>n</sup>iti se; bilježim i izostanak sastavnice za: kòjē vā<sup>l</sup>ajū ìst, rúžan je vī<sup>d</sup>t.

Posvojnost se izražava zamjenicom (mōj mūž, mōja prāmbaba, nìcijā pòmōc, nēgov pòkōjnī cāca), posvojnim pridjevom (cācina sèstra), besprijedložnim genitivom (mōga cācē brāt, mōga cācē cāca, gláva blāga, Mārija pòkōjnoga Mārtina), svezom „od + G“ (od mūža sèstru, òd mōg cācē dīca, od mūža sèstru, od cācē cāca, bōca ot pívē) i posvojnim dativom (tētke m 'moje tetke'); posvojni je dativ i u primjeru nēmu je zēt pòbigā bīje brāton.

Prošle radnje izražavaju se perfektom (pòčēlo se íci; većinōn se kùpus kisèlije), pluskvamperfektom (nēmu je zēt pòbigā bīje brāton), aoristom (npr. dóže), prezentom (u srī līta lòžīš vātru), kondicionalom I. (mēne bi isprāv<sup>l</sup>ala mōja brāca; sījali bi 'sijali bismo') i imperativom (óde bi (...) sīkli d<sup>j</sup>vā, pa slāži, pa prodāji; kumpīre prodāji; mī smo vīle pa k<sup>l</sup>čāj ù kola; svē na glāvi donēsī).

Prilog óde dolazi u značenju 'ovdje' (ù nās je óde bílo), tàmo dolazi u značenju 'tu/'ondje' (òvō j tàmo násēle; tàmo tábla pīšē; jèdan ròžāk tàmo bīje; rádije tàmo; tàmo d<sup>j</sup>žū), tū je zabilježeno u značenju 'tu' (tū san ròžena), a ónde u značenju 'ondje' (ónde ìmā jèdan spòmenīk).

Infinitiv može biti dio složenoga glagolskog predikata, npr. t<sup>l</sup>čē ìgrati; infinitiv se u rečenici može javiti i kao subjekt (nē trība ti nīšta ùzimati 'nije ti potrebno da išta uzimaš'; p<sup>l</sup>vī pūt mī je bílo zā stō sīsti; Rúžno j govòriti.) i kao objekt (nē dāj Bòže (...) nīkome dožívti).

Redukcija predikata vrlo je česta: òna bi kòficu nā glāvu; svī iz jèdnē zdīlē; svāk za svòjīn pòslon; mī smo vīle pa k<sup>l</sup>čāj ù kola; dīca nīsu smīla zā stō; ovomu dodajem i zabilježenu zagonetku o lastavici: Sprīda šīlo / zāda vīle. / Òzgōr jāre, / a òzdō jāhe. Kada se u rečenici jedan do drugoga nađu homonimi je (nenaglašena zamjenica) i je (nenaglašeni prezent), čuva se samo jedan: slābo je i ùpāntila 'slabo ju je i upamtila', òvū što je žēnija. Uobičajen je vremenski veznički izraz prījē nego (skūvān prījē nego v<sup>l</sup>žēn). U izražavanju se odnosa riječju 'što' zamjenjuje zamjenica 'koji' (bez obzira na rod i broj): òvū što je žēnija. Zabilježena je konstrukcija „negirani glagol 'htjeti' + prezent“: dīca nēce rādū 'djeca ne žele raditi'; nēce rūke špòrkā 'ne želi zaprljati ruke'. Imenice brāca i dīca mogu se slagati s glagolskim pridjevom radnim u srednjem rodu i u muškom rodu: mēne bi isprāv<sup>l</sup>ala mōja brāca uz a brāca su mī ù Tūrañ išli, dīca su poprīmala uz tō su dīca ùčli; izdvajam i primjer dvòj mlādī su bíli. U pasivnim konstrukcijama mogu se javiti zamjenice tō i ùnō: pūno se j tō rádlo 'puno se radilo'; ùnō bi se sīrilo 'sirilo bi se'. U subjektnoj službi zabilježena je sveza 'nas dvije': nāz bi dvī òtišle. U postavljanju pitanja čestica lill može se upotrijebiti ili izostaviti: Òce li mī žīv dóci?; Esi l

*ùcija?* 'Jesi li učio?'; *Jes òžeñen?* 'Jesi li oženjen?'. S glagolom u značenju 'zvati, nazivati' zabilježeni su primjeri konstrukcija „'zvati' + A + N“ (*zváli su nas vlàsi* 'zvali su nas vlasima', *ñèga zváli Pìcōna*) i „'zvati' + A“ (*rúčak smo zváli* 'zvali smo ručkom', *màgare bi zváli* 'zvali bismo magaretom'). Komparacija se izražava konstrukcijama „komp. + *nego* + N“ i „komp. + *od* + G“: *ima će vècū pláću nego já*, *srìtnīji nego já*; *srìtnīji od mōg brāta*.

#### 2.4.5. Leksik

Riječi kojima se označavaju obiteljski odnosi domaćeg su porijekla: *bàba*, *brāt*, *čàća*, *čér*, *dīd*, N jd. *dīda*, N mn. *jètŕve*, A jd. *màćiju* 'maćehu', *mājka* (uz češće N/A jd. *mātē* i N/V jd. *màma*), *mūž*, *pràmbabal/pràbaba* 'prabaka', *ròžāk*, *sèstra*, *sīn* (uz poimeničeni pridjev *mālī*), *strīc*, *sèkŕva* 'svekrva', *svèkar*, N mn. *tètke*, A jd. *zàvu* itd. U značenju 'rodbina' uobičajen je romanizam *fāmīlija*. Poimeničenu zamjenicu *mòji* ispitanica je rabila govoreći o članovima svoje obitelji. Vokativne sintagme *brāte mīlī*, *dītē mōje* i *sīnko mōj* rabe se u emotivnijem razgovoru, pri čemu sastavnice *brāte*, *dītē* i *sīnko* gube izvorna značenja.

Romanizmi (dalmatizmi, mletacizmi, talijanizmi<sup>132</sup>) su najbrojniji među usvojenicama. Zabilježeni su sljedeći: *bàle* 'svežnjevi' (o sijenu), *bavèrīn*, *bèvānda* 'razvodnjeno vino', N mn. *bīži* 'grašak', *bōca*, *bōduli* (uz rjeđe *òtočāni*), *botūni* (uz starije *pūle*), *brèskve* (uz *pràske*), G mn. *bròkūlā*, *brūkva* 'čavao', *būžva* 'rupa', *cāta* 'dinja', G jd. *cimēnta* 'cementa', *čàtrūn* (uz napomenu *sād većinōn kàžū lubènce*), *čičvārda* 'slanutak', *čàp* (uzvik uz hvatanje), *čikara* 'šalica', *dāmļana* 'pletanka', *dīnār* 'novac' (*kòjī dīnār*; *nēmāš dīnār*), *dòktūr*, *dòta* 'miraz', *fàžō* 'grah', G jd. *fijānka* 'boka mesa', *frīte*, A jd. *gàjetu*, *gràdele*, *gūrla*, *gùstèrna*, *gùšt*, *intēndila se* 'razumjela se' (*nīsan se bāš intēndila*), *izbužāna* 'izbušena' (ali *būžva* 'rupa'), *kàjić*, *kālce* 'čarape', *kàpula*, *kàšetu*, *kàtrīga*, G jd. *kāuštrikē* 'kemikalije za dobivanje sapuna', G mn. *kà'ulā* 'kaula', *kōgula* 'džezva', *kūkumār* 'krastavac', *kūpe* 'crjepovi', *kūžīna* 'kuhinja', *lagànela* 'valjak za tijesto', *làta* 'lagani lim', G mn. *lāzānā* 'rezanaca', *lūcmarīn* 'ruzmarin', *lūmbrela* 'kišobran', *màće* 'mrlje', *po mārēndu* 'po doručak', G jd. *mūlādi* 'kopiladi', N jd. *mūle* 'kopile', *òrmār*, *picōna* 'valjkasta metalna šalica s ručkom' (sinonim *pòtić*), *pījaca* 'tržnica', *pījat* 'tanjur', *pomìdōr* 'rajčica', *pūla* 'palenta', G jd. *ròbicē*, *ròtkval/ròkva*, *sàpūn*, *sīć* 'vjedro' (primjer: *sīć vína – tō t je dèset lītārā*), *sīgļi* 'vjedra', *skāle* 'ljestve', *spàra* (primjer: *smòtala bi se nēkā kŕpa*, *zváli smo spàra*), *škàncija* 'polica', G mn. *šòldī* 'novca', *špīna*, G jd. *špīháka* 'špinata', *špòrak* 'prljav' odnosno *špòrkati* 'zaprljati', *šugāmān* 'ručnik', A jd. *tēcīcu* 'zdjelicu', *ùrāngati se* 'užeći se', *vàžīć* 'valjkasta limenkica' itd.

<sup>132</sup> Riječi primljene iz standardnoga talijanskog jezika ili nekoga talijanskog dijalekta.

Zabilježeno je znatno manje turcizama: *bàrjāk* (starija inačica *bèrjāk*), *bùnār*, G mn. *čòbanīcā*, *čòšak* 'kut (stola)', *ćürak* 'ogrtlač', *jàruga*, *jàstuk*, *kàjiš*, *kàjsije* 'marelice', A jd. *kòficu* 'kanticu', *krèvet*, *kukùruz*, *pènžere* 'niše', N mn. *pùle* (uz novije *botúni*), *sāt*, G jd. *zanáta* i *zèru* 'malo'. Germanizmi su *fréza*, N mn. *klāčne*, *kùfer*, *mājstor*, *mantìlic* i *štàla*. Bilježim i hungarizme *gàzda* i *cìpele* (javlja se uz domaću riječ *postòli*). Zabilježen je i anglizam *žèmpēr*. Zabilježeni su i internacionalizmi *u apatéci*, *àuto* i *bicíkla*. Bilježim i nazive koza: *bára*, *dítela*, *kóla*, *šùša*. Vrlo je precizno razlikovanje pojmovna *màgare* (mlado), *màgarac* (mužjak) i *màgarica* (ženka) (< grč.), uz napomenu ispitanice Marije Jurišić da se u susjednom Turnju rabe riječi *tovār* 'magarac' (uz vjerno reproduciranje čakavskog naglaska) i *kèha* 'magarica'. Grecizam *šèšīr* dolazi uz domaće *klòbūk/klòbūk*.

Izdvajam zabilježene glagolske oblike *cürovati* 'živjeti djevojaštvo', *imati* 'imati' (*imān trī sīna*) i 'biti' (*dòli imā sèoskī bünār*), *izmoći* 'izdržati' (*òcu jā tō izmoći*), *oblējā se* 'napio se', *ne pòznājēn* 'ne prepoznajem', *prīčāmo* 'govorimo' (*prīčāmo vlāškī*), *ràstaviti se* 'razvesti se', *nè slišī* (+ na + A) 'ne sličī (+ na + A)', *spèkli* 'ispekli', *stāti* 'stanovati' (*čāsnē sèstre su stāle*, uz *stānovāla*), *ùdrije* 'udario', *uzgryniti se* 'ogrnuti se', *zakòpati* (fig.: *svā trī sīna prījē sèbe zàkopāla*), *zàkuļavila* 'zatrudnjela', *znādū se* 'očituju se, vide se' (*òdmā se znādū mǎce pò hīma*). Navodim niz drugih zabilježenih domaćih riječi: *bīlac*, *blāgo* 'stoka' (uz rjeđe *stòka*), *blizānci*, G jd. *bòba* (pridjev *bòbov*: G jd. *bòbovē slāmē*), *cipāncalcipļa*, *čèšhāk* (uz češće *lūk*), *čòvik* 'čovjek' (vrsta) i 'muškarac', *dòli* 'dolje' i 'južno', *drāča*, *gāce* 'hlače', *gòrā* 'lošija' (*imā li kàkvē gòrē slāmē*), *gòri* 'gore' i 'sjeverno', *grānca*, *gròbļe*, *gùsina*, *gùšterica*, *gùžve* (*gùžve nèkōš kónca*), *izvor* (*vòdē*) (uz *vrīlo*), A jd. *jānca*, *jāne*, N jd. *jāre*, *jāštarica* 'izraslina na jeziku', *jècam* (uz češće *žīto*), *júnac*, *jūžina* 'vrijeme koje dolazi s jugom', *kīša*, *klīstavac*, *klòbūk/klòbūk* (uz novije *šèšīr*), *klūpko* (*klūpko prèžē*), *kòbila*, *krīž* (uz rjeđe *ràspelo*), *kūka* 'štap za hodanje' (uz rjeđe *štāp*), G jd. *kvāsīnē/kvāsīnē*, N mn. *lāstavice* (uz *lāste*), N jd. *lèdena* 'hladna', *Līčkuļa* 'Ličanka', *lòpta*, *lūk* 'češnjak' (uz rjeđe *čèšhāk*), *ļubovāli*, *lūļa kòlīnka* 'kolijevka' (ili samo *kòlīnka*), *korènača* 'kornjača' (uz *žāba*), I jd. *mišājōn*, *mīn*, *mòzak* (napomena: *prījē smo zvāli mùzak*), *nāčve* (uz napomenu da se drugdje kaže *kòpaņa*), *nānoge* 'pješke', *národ* 'ljudi', *nèdīļno* 'tjedno' (uz *tjèdno*), *nòsēcāl/kùļava* 'trudnica', *nògomēt*, *òžeg*, *pās*, *plēt*, *pògača*, *pòp* 'svećenik' (napomena: *prījē smo zvāli pòp*), *póvod* 'uzor' (*òn je póvod i òvīn drūgīn*), *prāsca* 'prasica', *prīstāvan* 'naočīt' (*prīstāvan dèčko*), *přstēn* ( $\neq$  vitica), G mn. *pùpicārā* 'prokulica', *rāž*, *rècimo* 'primjerice', *rībati* 'ribariti' (*malo b rībali*) odnosno *rībāne* 'ribarenje', *u rožāju* 'u porođaju', *sládor* 'slatkoća' (*nēmā sládora*), *slāma*, *stēlna* 'noseća' (o kravi), *strúja*, *svècēnīk* (uz starije i češće *pòp*), A jd. *šārenū*, N jd. *šèpava*, *šīlo*, *špīca* 'koštica', *tjèdno* (uz *nèdīļno*), *trīšņa*, *udòvica*, G jd. *ùgļa*, *ùgrizā* (*bīja me bāš ùgrizā*), *ùliti*, *ùspē se*, N mn. *vīle*, N jd. *vīme*, *vinogrād*, *vrīlo* (uz



*izvor*), *zagonétali se*, N jd. *zâruka/zàruka*, *zâstavice*, *zelèmbāc*, G jd. *zèlèni* 'zelenja', A jd. *zlicu* 'žlicu', *žāba* 'kornjača' (uz *korèñača*), *žènskō* 'žena', *žile*, *žítak* 'imanje', *žito* 'ječam' (uz rjeđe *jèčam*), *život*, A jd. *žùtenicu*. Bilježim i dvočlane izraze *slîpē òči* 'sljepočnice', *sřpskī pòp* 'pravoslavni svećenik' (uz ispitaničinu napomenu: *Mèn su svī pra<sup>v</sup>oslávci Sřbi!*), *dân òrāña*, *divļā prāsca*.

## 2.5. Govor Zatona

### 2.5.1. Uvod

Zaton je priobalno mjesto udaljeno od Zadra 13 km. Graniči s Petrčanima, Ninon i Ninskim Stanovima, a administrativno pripada Gradu Ninu. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Zatonu živi 580 stanovnika.<sup>133</sup> Do sredine 20. st. stanovništvo se uglavnom bavilo primarnim djelatnostima (poljoprivreda, stočarstvo, ribolov), a u drugoj polovici 20. stoljeća okreće se turizmu. Mjesto je danas poznato po Turističkom naselju Zaton (eng. Zaton Holiday Resort).

U bogatoj povijesti Zatona više su se puta mijenjale strukture stanovništva: „Najranije je poznato naselje starih Liburna iz željeznoga doba (oko 900. g. do kraja 1. st. prije Krista) na položaju Gradina uz sjevernu obalu zaljeva Dražnik. (...) Nešto sjevernije od obale i toga naselja, na položaju Brižine, Hrvati su nakon doseljenja (...) podigli svoje naselje koje je trajalo do turskih provala. (...) Novo selo na današnjem položaju postupno se razvijalo do kraja 17. st., dijelom vraćanjem starosjedilaca, a dijelom od doseljenika.“ (Batović, 2002: 184–185) Koliko je u Zatonu od druge polovice 17. st. starosjedilaca, a koliko doseljenika, pitao se Marijan Patrk: „Do temelja su ga spalili Mlečani kad i Nin, da ne padne u turske ruke 1646. godine. Kamo su se povukli seljani? Jesu li Patrci njihovi starosjedioci? Peroši su došli od Splita, Peše i Pavlovići iz Hercegovine. Valjalo bi prelistati crkvene knjige i listine zadarskog arhiva.“ (2002: 48) Podatke o Zatonu u 17. stoljeću (prema Bianchi, 1879) iznosi i Dubravko Knežić: „U Kandijskom je ratu bilo razoreno (selo, dodao I. M.) ali je obnovljeno nakon 1670. kada je podignuta nova crkva posvećena Rođenju BDM.“ (2012: 169)

Uzmemo li u obzir kontinuitet zatonskih prezimena<sup>134</sup> s najviše nositelja i činjenicu da je današnji zatonski govor nedvojbeno novoštokavski, možemo zaključiti da je govor štokavske fizionomije u Zatonu dominantan vjerojatno od druge polovice 17. stoljeća. Zatonski govor malo je spominjan u dijalektološkoj literaturi. Tek Brozović spominje Zaton i Krmčinu<sup>135</sup> kao štokavske punktove na južnočakavskoj obali oko Zadra i navodi da se u Zatonu rabi oblik

---

<sup>133</sup> Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011.: [https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01\\_01\\_01/h01\\_01\\_01\\_zup13\\_2828.html](https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup13_2828.html) (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

<sup>134</sup> Popis današnjih zatonskih prezimena u Bilosnić, 2010<sup>2</sup>: 247.

<sup>135</sup> Danas Sveti Petar na Moru.

*namon*, primljen od čakavaca (1976: 59).<sup>136</sup> Lisac također spominje Zaton kao jedno od štokavskih mjesta na potezu „od Novigrada i Privlake kod Zadra do Cetine“ (2009: 139).<sup>137</sup> Jezični podatci koji se rabe u analizi zatonskoga govora crpljeni su iz snimaka načinjenih 2019. i 2020. godine. Glavne ispitanice bile su Mara Peroš (r. 1937.) i Ljubica Peroš (r. 1942.).<sup>138</sup> Obje ispitanice rođene su u Zatonu i u njemu su provele cijeli život, uz kraća izbjavanja.<sup>139</sup> Podatci koji nisu dobiveni snimanjem govora, već drugačije, bit će primjereno označeni.

## 2.5.2. Fonologija

Vokalski sustav zatonskoga govora čini pet vokala: *a, e, i, o, u*. Svi vokali mogu biti dugi i kratki.

Nevokalski sustav čini petnaest šumnika i osam sonanata:

šumnici				sonanti			
<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>		<i>v</i>			<i>m</i>
<i>t</i>	<i>d</i>				<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>
<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>	<i>j</i>	<i>ʎ</i>		<i>ɲ</i>
<i>č</i>	<i>č̣</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>				
<i>k</i>	<i>g</i>	<i>h</i>					

Naglasni inventar čine četiri naglasaka (kratkosilazni, dugosilazni, kratkouzlazni, dugouzlazni) i zanaglasne dužine.<sup>140</sup>

<sup>136</sup> Susjedni su govori, ninski (štokavski) i privlački (čakavski), obrađivani detaljnije. O ninskom govoru pisao je Ljubomir Maštrović (1955, 1957), a više puta o privlačkom govoru pisao je Josip Lisac (1998, 1999, 2000).

<sup>137</sup> Sažeto izlaganje o nekim crtama zatonskoga govora održao sam na skupu „Domaća rič 14“ (Sali, 2019), pripremvši i nekoliko kartica teksta za zbornik radova (2021), no bez težnje za cjelokupnom obradom govora. Ovo je stoga prvi cjelovitiji prikaz zatonskoga govora.

<sup>138</sup> U pronalasku ispitanica pomogli su mi Vera Uglešić, Mira Magaš, Karmen Štulić, Josip Šćiran i Martina Šćiran. Na ponuđenoj pomoći zahvaljujem i Matiji Magaš, Mili Perošu i Umbertu Peši. Josip Šćiran pomogao mi je i nekim jezičnim potvrdama, a na jezičnim potvrdama zahvaljujem i Aniti Peroš.

<sup>139</sup> Mara Peroš kraća je razdoblja provodila u bolnici u Biogradu, dok je Ljubica Peroš u nekoliko navrata odlazila na putovanja s pokojnim mužem Marijanom koji je bio pomorac.

<sup>140</sup> Mogli bismo petim naglaskom smatrati kanovački naglasak, no njegova zamjenjivost kratkouzlaznim naglaskom navodi nas na razmatranje da je ipak riječ o alotonu. Bilježim ga znakom za dugouzlazni naglasak (˘) u skladu s uobičajenim bilježenjem u našoj dijalektološkoj literaturi.

### 2.5.2.1. Slogotvorni glasovi

Zatonski je govor ikavski (\**ě* > *i*): N jd. *bīlī*, *bùbrig* (uz *bùbreg*), *cīlō*, *cipànica*, *cvīče*, *čòvik*, *dī*, N *dicaldīca*, A *dīcu*, *dīd*, *dīkod* 'gdjekad', *dīte*, V *dīte*, *dīvēr*, *dòli*, *dònūt*, *dvī*, *dò dvī* (gòdne), *gòri*, *grījati*, *grìòta* 'grehota', *gùsina* (uz *gùsjenica*), *íde* 'jede', *īla* 'jela' (gl. prid.), *īstfīsti* 'jesti', *se īzghīzdī*, *klīšta*, *līčila se*, N jd. *līpī*, *līpo* (pril.), N mn. *līpšī*, *līto*, *mínat/mínati*, *mīrī*, *mīsēc*, G jd. *mīsta*, G jd. *mīlka*, *mīrže*, *nēvista*, *nēvrīme*, *nīgdi* 'negdje', *nīgdi* 'nigdje', A mn. *nīkē* (*vitamīne*) 'neke (vitamine)' (uz *nēko* 'netko'), *pívac*, *pòbigli*, *pòist/pòisti*, *prit* 'pred' (*prit pénziju*), *priko* 'preko' (*priko púta*), *pòtribna* 'potrebna', *pripala* 'prepala', *prišli* 'prešli', *promínti*, *razùmīš*, *rīpa*, *sīči* 'sjeći', *sīdla* 'sjedila', *sījali*, *sīkā* 'sjekao', *sīkira*, G mn. *sīkirīcā*, *sīli* 'sjeli', *se sītīn* 'se sjetim', *slipóčnica*, *se smījati*, *sričōn*, *po svītu*, *nà svitlu*, *tīrāš*, *trībā*, *trīšhá*, *ūmrīti*, *ūvī/ūvīk/ūvik*, *vātk*, *vīnčāna*, *se vīnčāvaju*, *vītar*, *ū vričan*, *vričce*, *vriđū* 'vrijede', *vīme*, N mn. *vrimēna*, *zālīvān* 'zalijevam', *zālīvat*, N mn. *zrīle*, *zvīzde*, *ždrībe* itd.

Zabilježeni su sljedeći ekavizmi (\**ě* > *e*): *cēsta*, *naprīmer*, *nēko* 'netko', *nēkō* (*vīme*), A jd. *nēkū* (uz A mn. *nīkē* 'neke'), *sēno*, *zēnica*. Ekavski su i dočetcu priloga: *óde* 'ovdje', *ónde* 'ondje', *pòslē*<sup>141</sup> 'poslije'. Uz češće *bùbrig* zabilježeno je *bùbreg*<sup>142</sup>. Javlja se niz jekavizama (\**ě* > *je*): *cjénili*, *cjēv*, *dječáci*, *djēlujē*, *gùsjenica* (uz *gùsina*), *kòļeno*, G mn. *ļēkōva*, *se òsjēčān*, *òsjetila* (gl. prid.), *u Rjéclu Rjéci*, N jd. *rjēčkā*, *rjēsīlo*, N mn. *súsjeti*, G mn. *súsjēdā*, *vjēverca*; k tim primjerima ide i *iza òsmoļetkē*. Uobičajeno je dvosložno *prijē*<sup>143</sup> (kao prilog ili prijedlog). Jat je dao *a* u primjeru N jd. *òras* 'orah'. Primjer s \**ě* > *a* jest i prijedlog *prama* 'prema'.

Prednji nazal (\**ę*) dao je *e*: N jd. *jētra*, *jēzik*, *mēso*. Stražnji nazal (\**ɔ*) dao je *u*: *mūka*, *mūž*, *pūt*, *za rūke*, *sūdbina*, *po sūdu*, *ūdice*, *ūnūtra*, *vručīna*, N mn. *zūbi*, *žèlu<sup>d</sup>ca*, a slogotvorno *l* (\**l*) također je dalo *u*: *dūgo*, *dugulāstijē*, *pòžūtī*, N jd. *pūnī*, *pūno*, *pūž*, *sūnce*, *žūč*, N jd. *žūčē*, N jd. *žūtā*. Vokal *u* dolazi i u primjeru *dūmbok*<sup>144</sup> 'dubok'. Šva (\**ə*) je dao *a* u primjerima G mn. *dánā*, *dānas*, *kābā* 'kabao', *ògañ* 'visoka tjelesna temperatura' i *pās*. U primjeru *īgla* vidimo \**ə* > *i*. Inicijalna skupina \**və* dala je *u*: *ūbrāla*, *ūdāna*, *udòvca*, *ūmrā*, *ūnuk*, *za Ūskys*, *ūvī/ūvīk/ūvik* (uz *vātk*), *ūzmi*. Primjer s \**və* > *va-* jest *vātk* 'uvijek' (uz *ūvī/ūvīk/ūvik*).

Važno je obilježje zatonskoga govora redukcija nenaglašenog *i* koja dovodi do gubljenja sloga: *al* 'ali' (uz *ali*), *bīja b* 'bio bi(h)', *cūrca*, *dòšā b* 'došao bi(h)', *gòdna*, *govòrli*, *grābli*, *gūsca* 'stražnji dio puža', *gūšterca*, *hlá<sup>d</sup>ti*, *īmal* 'imali' (uz *īmali*), *īzvadli*, *kāšhē* (< *kashe* < *kasnije*; uz *kāsniyē*), *kòlko*, *kòlkō-tòlkō*, N mn. *kòlna*, *kūplal/kúpila* 'kúpila', (*cfnū*) *kūžīncu*, A jd. *māternu*

<sup>141</sup> Za etimologiju v. Skok, 1973: 284: slijediti.

<sup>142</sup> Za etimologiju v. Skok, 1971: 224: búbreg te Matasović i dr., 2016: 92: búbreg.

<sup>143</sup> Za etimologiju v. Skok, 1973: 32: pred.

<sup>144</sup> Za etimologiju v. Matasović i dr., 2016: 204: dúbok.

'materinu', *mèn* 'meni' (uz *mèni*), iz *Merkē* / iz *Mèrkē* 'iz Amerike' (uz *ù Meriki* 'u Americi'), *nàpravti*, *nèkolko*, A jd. *nòlkū* 'onoliku', *nòsli* 'nosili', *òstav* 'òstavi', *otvòrti*, *ožèni*, *pòginja*, *se pográdlo*, *posádmò* (imp.), *povírti*, *probúdlò*, *promínti*, *púnlo* 'puhnulo', *rádlì*, *u Rjéc* (uz *u Rjéci*), *ròdla*, *sádlì*, *sìdalca* 'stolica', *sìdla* 'sjedila', *spásla*, N jd. *stàrj* 'stariji', *sùnčancu* *ùvatlo*, *šèнца* 'pšenica' (uz *o šènicē* 'od pšenice'), N jd. *tòlkō*, *trázli*, *vèlkū*, *vìdli*, *vjèverca*, N jd. *vòlkā* 'ovolika', N jd. *vòlkō* 'ovoliko', *vòla* 'voljela', *vrìcce* 'vrećice', *zàtvòrti*, *zàvati* 'zahvatiti', *zavýšli*, *žèla* 'željela', *žívla*, *žívti* itd. Javlja se međutim i niz primjera u kojima moguća redukcija nije ostvarena: *ali* (uz *al*), *cipànica*, *džzali*, *dòli*, *èli* 'je li', 'zar ne', *na glávi*, *gòri*, *za hýskavicu*, *ìmalì* (uz *ìmal*), *ìskopāli*, *u Ìtāliju*, *kàsniĵē* (uz *kāšñē*), *kòpali*, *kùkumāri*, *línije*, D *mèni* (uz *mèn*), *ù Meriki* 'u Americi' (uz iz *Merkē* / iz *Mèrkē* 'iz Amerike'), *nàkupija*, *nàpravija*, *òtišla*, *pòbigli*, *pòprodāli*, *posádija*, A mn. *pùžice*, *rìbice*, *u Rjéci* (uz *u Rjéc*), *sámi*, *sìkìra*, G mn. *sìkirīcā*, *slāli*, *spásija se*, *o šènicē* 'od pšenice' (uz *šèнца*), A jd. *televíziju*, *tìčice*, *trāperice*, *ùdice*, *ùžali su*, *u Vènēciju*, *vìnčali*, *vìtica*, *zvāli* itd.; tako ni u primjeru *òndā bi òni mèni pòbigli* nema redukcija. Reducirati se mogu i drugi vokali koji se nalaze ispred i iza naglaska, što dovodi do gubitka sloga: *ā*: *nek*, G jd. *nèg*; *ē*: *kālda j* 'kao da je', *òvō j* 'ovo je', *štō j* (uz *štō je*); *ō*: *svāk* 'svatko'; *ū*: *òblāci s tō*, *úĵtro*.

Afereza je zabilježena u sljedećim primjerima: *ko* 'ako', iz *Merkē* / iz *Mèrkē* 'iz Amerike', *ù Meriki* 'u Americi', *nāko* 'onako', *nāmo*, A jd. *nòlkū* 'onoliku', *u Strāliji* 'u Australiji', *vāko* 'ovako', A mn. *vākvē*, *vāmo*, N jd. *vòlkā* 'ovolika' (s redukcijom nenaglašenog *i*). Zabilježen je i A jd. *nū* 'onu' – moguće je da taj oblik dobiven analogijom prema obliku A jd. *tū*, a ne aferezom, ili da je kao takav preuzet od susjednih čakavaca. Uklanjanje zijeve stezanjem zabilježeno je u primjerima *ka* 'kao', *ka i* 'kao i', *zāva*. U primjerima *na bìrovu* 'na birou' i N jd. *Ròmejo*, A jd. *Roměja* 'Romea' zijev je uklonjen umetanjem neslogotovornih glasova (*v*, *j*). U primjerima *dvánājst*, *na dvánājs dvánājstoga*, *dèseti jedánajstog* i sl. fonetski je diftong *aj*. Zijev se ipak javlja u nizu primjera: *àuto*, *u Bìogrād*, *grìòta* 'grehota', *na kàuču*, *naímila* 'imenovala', G jd. *Nūorka* 'New Yorka', *pāūk*, *plāvooka*, *pòist/pòisti*. Raznim redukcijama zijev je stvoren u primjerima poput *trìe sèdmē* i *trìez* (*gòđīnā*). Diftong *ea* zabilježen je u primjeru *jēa* 'da!'.<sup>145</sup>

Zatvaranje *o > u* nije obilježje zatonskoga govora; ispred i iza nazala ostaje *o*: *dònīti*, N mn. *kònopì*, N mn. *kòni*, *s mòjīn prèzimenon*, *mòrān*, *mòžda*, *mòzak*, *nògōn nà nogu*, *nòsli* 'nosili', *òn*, *òndā* (uz *ùndā*), *ònde*, N mn. *ònilóni*, *u pónoč*, *smòkva*, *tèlefōn*, *večínōn*. Prijelaz *o > u* ispred

<sup>145</sup> Javlja se samo u ispitance Mare Peroš. Riječ je o usvojenici iz američkoga engleskog. Ispitanica u Sjedinjenim Američkim Državama ima niz članova uže obitelji s kojima gotovo svakodnevno telefonski razgovara.

nazala zabilježen je u primjeru *ùndā* (uz puno češće *òndā*) te u toponimu *Kùntrāda* (< mlet. *contrada*).<sup>146</sup>

Asimilacija vokala zabilježena je u primjeru *taràpija* 'terapija'. Prijelaz *ra > re* javlja se u primjerima *rébac* 'vrabac', *rēsli* 'rasli' i *ùrēsā* 'narastao', no zabilježeno je i *rāstā* 'rastao'. Prijeglas se javlja u primjerima *bòlĕ* (pril.), N jd. *brätovĕva*, N jd. *dugulàstijĕ*, *na gòdišnĕn*, N jd. *sìtnijĕ*, N jd. *škùrijĕ*, N jd. *žùčĕ*, no izostaje u primjerima I jd. *čekíçon* i *nā Zĕčovo*. Protetsko *j* dolazi u primjeru *jòpĕ* 'opet'.

Slogotvorno *r* (*r*) može biti dugo i kratko, naglašeno i nenaglašeno: *ù cĕkvi*, *cĕnū*, *čàdĕrĕna* (naziv za vola), *dĕžĕn*, *na* (*svĕtōga*) *Gĕgúra*, *ù gĕrlu*, *za hĕskavicu*, *izdĕžati*, *Kĕšĕvana*, *kĕv*, *na kĕvi*, *nājpĕvā*, *pòmyĕ*, *pĕstĕn*, *pĕstĕne*, *spĕta*, *Sĕbo* 'Srbin', *sĕpskĕ*, *svĕkĕva*, G mn. *škĕpóčā*, *tĕčĕ*, *tĕsjĕltĕsje*, *ù trĕsju*, *tĕsòvci*, *Tĕst*, *ùmĕla*, *za Ùskĕs*, *na vĕ*, *se vĕlo*, *vĕmĕnta*, *iz Vĕsĕ*, *u Vĕsĕn*, *za Vĕsānca*, A jd. *vĕtā*, L jd. *u vĕtu*, L pò *vĕtlu*, *u vĕtĕč*, *zavĕšĕli*, *zāvĕšū*, *zĕno*. U primjeru *is Petričānĕ* 'iz Petřčana' (uz *u Pĕtrĕčānĕn*) vjerojatno je došlo do naslanjanja na prezime/toponim *Pĕtrič/Pĕtriči* pa se na mjestu *r* javlja *r + i*, bez promjene broja slogova.

### 2.5.2.2. Neslogotvorni glasovi

Skupina *\*sk'/st'* dala je *št*: *gùšterca*, *klišta*, *klištavac* 'škorpijon', *nā štāp*; skupina je *št* očekivano i u novijoj riječi *guštĕrača*. Zabilježeni su i primjeri *bolĕšĕine* i *nāmišĕeno* 'namješteno'.

U zatonskom govoru samo je jedan par palatalnih afrikata (*č* i *ž*). Izgovor tih glasova znatno je umekšan i nalik je izgovoru glasova *ć* i *ž* u standardnom hrvatskom jeziku. Navodim neke primjere: N mn. *čāĕine*, I jd. *čekíçon*, *kamĕnĕĕiĕi*, *kùĕa*, *oĕe l*, *plāĕa*, *rĕĕĕ*, *rĕĕĕkā*, *sĕriĕōn*, *túĕĕš brāĕu*, *veĕĕnōn*, *vĕnĕāna*, *zloĕĕstijā*; *bāža* 'krovni otvor', *dóži*, G mn. *žĕmpĕrā*, *mlāžĕi*, *nāžū*, *nārānža*, *pòžĕn*, *pròžĕte*, *rāžala*, *ròžāk*, *ròžena* itd. Zabilježen je N mn. *žĕpi* 'džepovi'. Glas *l* stabilan je: A jd. *divĕlū*, *iz Ľubĕlānĕ*, A mn. *lūde*, *lūt*, A jd. *obíteĕ*, G jd. *pòĕa*, *ù poĕe*, *is Poĕícā*, *ùĕe*, *zdrāvĕ* itd. Glas *f* javlja se u nizu primjera: *fāla* 'hvala' (*hv > f*), *fālū* 'nedostaju', *fāmĕlija*, *frātar*, *frĕite*, *krāfne*, *tĕĕlefōn*. Zamjena *f > v* zabilježena je u primjerima *ĕivā* 'cipal', N mn. *važóli* 'grah' i *vĕmĕnta* 'kukuruz u znu'. Glas *h* zabilježen je u sljedećim primjerima: A jd. *arhĕvu*, *na Dūhove*, *hlādĕti*, *hódala*, *hòdnĕk*, *u hòdnĕku*, G jd. *hrānĕ*, *za hĕskavicu*, *kūhiĕna*, A *nĕh*, G jd. *strāha*, *záhod*. U mnogim drugim primjerima *h* se ne izgovara: *griĕta* 'grehota', *izdānila* 'izdahnula', *krū* 'kruh', *mūškĕ* 'muških', *nāšĕi* 'naših', *nĕpoznatĕi* 'nepoznatih', *òĕĕš*, *òdmā*, *púnlo* 'puhnulo', N jd. *strā*, *svākakvĕi* 'svakakvih', G mn. *tĕ* 'tih', *tĕja* 'htio', *ùbotnica* 'hobotnica', *ùvatĕi*, *se ùvatĕš*, *ùvatlo* 'uhvatilo', *vātati*, *na vĕ*, *zāvati* 'zahvatiti' itd. Zamjena *h > v* dolazi u primjerima

<sup>146</sup> Izostanak promjene *o > u* bilježim radi sagledavanja situacije u svim istraživanim govorima.

*kùvat* (*kùvāj, kùvala, skùvā* i sl.) i *nàsūvo*. Zamjena *h > s* (moguće i analoške prirode) javlja se u prijedlogu *sv̄s* 'povrh' (*sv̄s tōgā*).

U pravilu se *l* na kraju sloga ili riječi vokalizira. Dočetno *al* daje *a*: *bòlovā, čāval/čāvā* 'čavao', *čivā* 'cipal', *dā* 'dao' (uz *dāja*), *dōšā, glèdā, ìmā* 'imao', *ìšā, ìščupā, kàbā* 'kabao', *kòpā, mògā, mórā, nàpā, napísā, nàšā, òstā/òstā, poprávlā, pòsā* 'posao', *pòšā, pripísā* 'pripisao', *se ràsplakā, sìkā* 'sjekao', *spòkopā* 'pokopao', *rèkā, svírā, ùpā, ùrēsā* 'narastao', *ùšā*, A jd. *v̄tā* 'vrt', *zàplivā*. U jednosložnim riječima *-al* uglavnom daje *-aja*: *dāja* 'dao' (uz *dā*), *pāja* 'pao', *stāja* 'stao', *zvāja* 'zvaio'. Međutim, zabilježeno je *znā* 'znao' i *žā* 'žao'. Dočetno *el* dalo je *ealeja*: *pòčea, se ùspēa, ùvēa, ùzēa; ânžēja, se pòpēja*. U primjeru D jd. *sèoskōn* na kraju sloga došlo je do promjene *el > eo*. Dočetno *il* u pravilu je dalo *ija*: *bija, dírnija, dòlazija, dònija, grádija, izgùbija, nàpravija, pòginja, posádija, pòsijā, slòmija se, spásija se, stāvija, tija* 'htio', *vìdija, zàgrlija, zapròsija, žèlja* (želja < želija) 'želio'. Dočetno *ol* dalo je *o*: *stō* 'stol' (uz *stōl*), *vō* 'vol'. Dočetno *rl* dalo je *ra*: *ùmrā*. Dočetno *ul* dalo je *uja*: *čùja*. Glas *l* dobro se čuva na dočetku sloga u sredini riječi: *iz bólnicē, bólničārka, Dalmācijōn, kàlcete* 'čarape', *do oltára, sòcjāl̄ni, stabálce, šalter, ùltrazvùk*. Glas *l* koji se na kraju sloga našao uslijed redukcije zanaglasnog vokala *i* također je stabilan: *al* 'ali', *el* (< je li; čestica), *kòlko* (prilog), *kòlkō-tòlkō*, N mn. *kòlna, nèkolko*, A jd. *nòlkū* 'onoliku', *sìdalca* 'stolica', *tòlkō* (prilog), N jd. *vèlkā*, N jd. *vòlkā* 'ovolika', *vòlkō* 'ovoliko' (prid.).

Dočetno *m* u pravilu prelazi u *n*: I. u 1. licu jednine prezenta: *dòžēn, d̄žž̄n, ìmān, jèsan, kàžēn, mìsl̄n, mórān, se nādān, nisan, òperēn, píšēn, pòpijēn, nè poznān, prāv̄n, pùštēn* 'pustim', *rèčēn, san* 'sam', *se s̄it̄n* 'se sjetim', *ùzimān, v̄d̄n, zàl̄tvān* 'zalijevam', *znān* itd.; zabilježeno je i *mòren* 'mogu' i *nè moren* 'ne mogu'; II. u nastavcima za D, L i I jd. i mn. imenskih riječi: *s Ànītōn mòjōn, bicíklōn, s cūrōn, u dèvētōn mìsēcu, u drùgōn stánu, na gòdišhēn, in* 'im', *s mòj̄n prèzimenon, s mènōn* 'sa mnom', *nan* 'nam', *š n̄n* 's njim', *š n̄n* '(s) njom', *s òvōn, s pèntōn* 's brodskim motorom', *prid pòdrumon, u rōzōn* 'u ružičastom', *ù ton* 'u tom', *van* 'vam'; III. u nepromjenjivim riječima i njihovim izvedenicama: *òsan, osandēs* 'osamdeset', *ròdon, sèdan, sr̄ičōn, večínōn*. Dočetno *m* ostaje u N i A imenskih riječi, to jest kada nije dio nastavka: *pòdrum, sâm*. Zabilježeno je *pāmtila*, ali i *pāncēhé*. U velikom broju primjera zabilježeno je navezačno *n*: *dòklēn, k mōmen* (čäči), *mōmen mùžu* (uz *mōme mùžu*), *s nām̄n* 's nama', *s n̄iman* (uz *s n̄ima*), D *obāman, D obōman, ôklen* 'odakle', D *vām̄n* 'vama'.

Stabilno je početno *je*: *jē, jèdan, jédno* (*jédno vr̄ime*) / *jèdno* (*jòš jèdno díte*), *jèdva, jer, jèsan, jèsmo, jèsu*. Redovito je *elleli* (< je li), npr. *El v̄id̄š?* 'Vidiš li?'. Promjena *-er > -e* provedena je u primjerima *jùčē*, N/A jd. *mātē, prèkučē* 'prekjučer' i *ùvečē*, ali redovito je N/A jd. *čér*.

Promjena  $\text{ž} > r$  javlja se u prezentu glagola 'moći': *mòren* 'mogu', *nè moren* 'ne mogu', *mòre, nè more, mòremo* (ali *nè moš* 'ne možeš'). Sibilizacija je provedena u primjerima *bùbrezilbùbrizi, dječáci, òblāci* i u *Rjéci*, ali izostaje u primjerima *u Àmeriki / u Āmeriki / ù Meriki* 'u Americi', *ù Privlaki / u Prìlaki, nà sliki*. Umetnuto *l* između *m* i *j* dovodi do jotacije ( $lj > l$ ) u primjeru *dāmļana* (< *dāmjana*). Jednačenje po mjestu tvorbe tipa *s* u *š* prema *ń* zabilježeno je u primjerima *kāšñē* 'kasnije', *š ñēga* 's njega', *š ññ* 's njim', *š ñôn* 's njom'; zabilježeni su i primjeri bez jednačenja u istoj poziciji: *s ñīma / s ñīman* 's njima'. Dočetne suglasničke skupine stabilne su, bile domaće (*bòlēst, dvajšēst, dvánājst, māst*) ili usvojene (*pātēnt*). Dočetni suglasnik može otpasti: *jòpē* 'opet', *üvī* 'uvijek' (uz *üvīkl/üvīk*). Na granici riječi *d* otpada ispred *s*: *ka san* 'kad sam', *ka se* 'kad se', *ka smo* 'kad smo', *ka su zdrāvi, rūb o stòla*. Zabilježen je i primjer *ò glādi* 'od gladi'. Česta su pojednostavnjenja suglasničkih skupina: *abulánta, čēr, jéna* 'jedna' (uz *jédna*), *jéno* 'jedno', *ko* 'tko' (*nēko* 'netko', *nīko* 'nitko' i sl.), N jd. *nīskā* 'ninska', *óde* 'ovdje', u *Prìlaki* (uz *ù Privlaki*), *rēbac* 'vrabac', *šēnca* 'pšenica', *tīca, ùrēsā* 'narastao', *zdrāstvenā*. Početna skupina *gn* prelazi u *gñ*: *gñôj, se izgñīzdī*. Bilježim i A jd. *zāpadñū*. Haplogije nema u primjeru *kukùruz*. Zabilježen je G jd. *gròzja*. Skupina *tl* prisutna je u primjeru *nà svitlu*, ali promjenu *tl > kl* vidimo u primjeru *mēkla* 'metnula'; k tomu *tn > kn* u *mēknēš* 'metneš'. Disimilaciju suglasnika vidimo u primjeru *gúmlo* 'gumno'. Javlja se *m* ispred *b* u primjerima *dùmbok* 'dubok', *dumbòko* 'duboko' (pril.). Dodano je i dočetno *k* u primjeru *dòpolak*.

### 2.5.2.3. Prozodija

Distribucija prozodema u pravilu je novoštokavska. Uzlazni se naglasak može naći na jednosložnoj riječi ako je ta riječ postala jednosložnom uslijed redukcija slogova, npr. *dvājz* (*dánā*) 'dvadeset (dana)'. Silazni naglasak dolazi na unutarnjem slogu nekih usvojenica: *kartulīna* 'razglednica', *kros Kalelārgu*, A jd. (*pūntu*) *menežītu*, A jd. *Romēja* 'Romea' (ali N jd. *Ròmejo*), *televīzor* (uz A jd. *televīziju*). Naglasak se može javiti i na zadnjem slogu višesložnih riječi: *osandēs* 'osamdeset' (uslijed redukcije sloga), *dvajšēst, osandestrī* (složenice čiji je prvi dio izgubio naglasak). Superlativi mogu imati dva naglasaka: *nājmlāžī, nājppvā*; dva naglasaka zabilježena su i u složenici *ūltrazvūk* (obje sastavnice složenice zadržale su svoj naglasak). Dvije naglasnice mogu se izgovoriti kao jedna: *dvà-trī, pè-šēst, svē trī*.

Zanaglasne dužine u pravilu se dobro čuvaju; dobro se čuvaju i dvije zanaglasne dužine u istoj riječi (*s Ānītōn*, G mn. *gòdīnā, do Ītālījē, se izgñīzdī, se òdmārā, se òsjēčān, u Pètřčānīn*, N jd. *pòkōjnā*, G mn. *sīkirīcā, G mn. súsjēdā* itd.), no u manjem broju primjera dolazi i do kraćenja



dužine bliže kraju riječi (*izglēdaju, nòsēča, se vīncāvaju*) ili do kraćenja obiju dužina: *dèseti* (< *dēsētī*). Nije zabilježeno kraćenje jedine dužine u riječi.

Vrlo je čest prelazak naglaska na prednaglasnicu, oslabljen i neoslabljen: *nè bōj se, nà brōd, nè budē, ù cṛkvi, nà curcu, iš čašē 'iz čaše', nè dā, dō dvī (gōdne), ù gṛlu, nà grōbḷu, nà guštercu, nè ižēš, ì jā, nì jā, pò kapi, ù kuču, nà kuči, ù lito, òd mene, zà mene, iz Merkē 'iz Amerike', ù Meriki 'u Americi' (uz u Àmeriki), krāj mōra, ù mōre, nà mōre, nè more, nè moš 'ne možeš', bēz mūža (uz bez mūža), kòd nās, zà nās, (stàrijī) òd né, krāj néga, (mlàžā) òd néga, zà néga, ù Ploči, nà pod, ù poḷe, nà prešu, ù Privlaki (uz u Prīlaki), (nēče) nì ribu, ì sadā, nà sebe (uz ná se), nà sliki, ù svašta, nà svitlu, ù škōlu, zà škōlu, nà štāp, nà što, ù ton 'u tom', ù tṛsju, ù vričan, pò vṛtlu, ù Zadru, nà Zēčovo itd. Zabilježeno je i *nè poznān, nè poznāš*. U nizu primjera nije došlo do prelaska naglaska na prednaglasnicu: *za àuto, u drūgōn stānu, za hṛskavicu, i jèdno i drūgō, u Kānadi, za kīšu, za līghe vātati, od Lūkē cūra, oko mōra, bez mūža (uz bēz mūža), u Pētrčānīn, u Prīlaki (uz ù Privlaki), u rōzōn, za rūke, u stārōj kūči, u Strāliji 'u Australiji', na svēkṛvin krēvet, za tlāk, na tō, po vōdu, za vōdu, na vṛ, u Vṛsīn, u zādhē vrīme*.*

Često je kanovačko duženje: *na brōdu* (uz *na brōdu*), *čélo, díca* (uz *dīca*), *dóbro* (pril.), *jédnaljéna* 'jedna', *jéno* 'jedno', *mógu* (1. lice jd.), N jd. *óna* (osobna zamjenica, uz *òna*), N jd. *ónā* (pokazna zamjenica), N mn. *óni* (osobna zamjenica; uz *òni*), N mn. *óne* (osobna zamjenica; uz *òne*), G jd. *do séla, i séla* 'iz sela', A jd. *kro sélo* 'kroz selo', *u sélo*, L jd. *po sélu, u sélu* (uz *u sèlu*), N jd. *séstra*, D jd. *séstri* (uz N jd. *sèstra*, A jd. *sèstru*, N mn. *sèstre*), *váko* 'ovako', N jd. *vóda* (uz *vòda*; zabilježeno i G jd. *vòdē*, A jd. *po vòdu, za vòdu*), D jd. *vólu*, A jd. *vóla*, G jd. *od zémļē* (uz *zèmlē*), N jd. *žéna* (uz *žèna*), N mn. *žéne* (uz *žène*). Dug je naglasak i u primjerima *ne bācā, mučnīna* i *večīnōn* (ali npr. *po (ònōj) vrūčini*) te L *po nému* (redovito G *krāj néga*). Bilježim dug naglasak i u primjerima *káko* (*káko če; káko je bīlo*) i *náko* 'onako'. Bilježim samo kratak naglasak u N jd. *nòga*, G jd. *bez nògē*.

U pridjevima radnim glagola 'ići' i od njega izvedenih glagola dominiraju silazni naglasci: *īšā, īšla* (jd.), *īšlo, īšli, īšle* (inf. *īči/īč*); *dōšā* (uz *dòšā*), *dōšla* (jd.; uz *dòšla*), *dōšli* (uz *dòšli*) (inf. *dōči*); *nāšā; pōšā, pōšla* (jd.); *prišli; prōšla, prōšlo; ūšla* (jd.). Bilježim i primjere *mōgā, mōgla* (jd.) / *mōgla* (jd.), *mōglo, mōgle* te *rēkā, rēkla* (jd.), ali *rēkli*.

Svi višesložni glagoli koji u infinitivu na jednom od srednjih slogova imaju dugouzlazni naglasak (*ispáštati, studírati* i dr.) u prezentskoj ga paradigmi pomiču za jedno mjesto prema početku riječi; dobiveni je naglasak iste intonacije, ali kratak, a na starom naglasnom mjestu ostaje dužina (1. l. jd. *odgòvārān, zàlīvān* itd.); takav je naglasak u svim licima i brojevima, uključujući 3. l. mn. (*izglēdaju, se vīncāvaju*). Ujednačen je i naglasak u primjeru 1. l. jd. *smētān*, 3. l. mn. *smétajū*.

Ujednačeni su naglasci u D *mènilmèn* i A *mènelmènē*. Prema ostatku paradigme dobiven je N jd. *ždrìbe*. Kratak je naglasak i u primjeru *ùlje*. Redovito je N jd. *vrìme*. Dugouzlazni je naglasak u prezentu glagola 'jesti' i 'piti': *íde*, *píjē*. Zanaglasna dužina javlja se u prezentima *túčēš* i *znádēš*, nema je u primjeru *zòve*. Tipičan je za štokavštinu zadarskog područja naglasak N mn. *limúni*. Dolazi *vìdīš* 'vidiš' i *vìdiš* 'znaš'. Dvojako je *bìčel/biče* 'možda, vjerojatno' i 'otprilike', *krèvetlkrèvet* i *třsjetlřsje* 'vinograd'. Bilježim i pridjeve radne glagola 'biti': *bíla* (jd.) / *bíla* (jd.), *bílolbílo*, *bíla* (mn.) / *bíla* (mn.), *bíli*. Zabilježeni su i glagolski pridjevi radni *píla*, *prála*, *vézla*, *zvála*, *stálo* 'stajalo', *vézli*, *zválo*, *zváli*, ali *dáli*. Nema analoškog povlačenja naglasaka u primjerima poput *donèse* i *razùmīš*. Možda prema naglasku u N jd. *smīle* (koji se javlja uz N jd. *smīl*) dolazi *mīle* 'mali čipkani stolnjak'.

### 2.5.3. Morfologija

#### 2.5.3.1. Imenice

Imenica 'mati' ima N/A jd. *mätē*, D jd. *mäteri*, a imenica 'kći' ima N/A jd. *čēr*, G jd. *čērē*; vidimo da je imenica 'kći' preuzela *e*-deklinaciju ženskog roda. Isto je i u primjeru A mn. *kòkoše*. Nedeklinabilna imenica *Kârmén* može prijeći u *e*-deklinaciju: N *Kârména*, G *Kârménē* itd. Imenica *pòsā* 'posao' u jednini je muškog roda, a u množini može biti srednjeg roda (N *sèlāčka pòsla*). Više je puta potvrđen N mn. *bèdrice* (ženski rod). Bilježim V jd. *bābo* i V jd. *māmo*. Kratku množinu imenica muškog roda vidimo u primjerima *bóri* 'borovi', *sīgli* 'vjedra' i *žèpi* 'džepovi'. Dugu množinu vidimo u primjerima N mn. *bròdovi* i *sīnovi*; množinski umetak *-ov-* dolazi i u primjeru A mn. *šügove* 'umake'. Zabilježeno je i *snòpi* i *snòpovi*.

U G mn. imenice *a*-deklinacije i *e*-deklinacije imaju nastavak *-a*: *čekíčā*, *dánā*, *gòdīnā*, *kólā*, *kolègīcā*, *kūčā*, *is Poļícā*, *prijatèļīcā*, *rīžā* (N mn. *rīži*), *sestárā*, *sīkirīcā*, *súsjēdā*, *škrpóčā* itd. U nekih imenica u G mn. dolazi nastavak *-i*: *lúdī*, *misécī*, *is Petričānī*, *iz Vřsī*. Očuvao se i nastavak *-u* (*nógū*).

U D, L i I mn. imenice muškog i srednjeg roda *a*-deklinacije imaju nastavak *-in*, a imenice ženskog roda *e*-deklinacije imaju nastavak *-an*: L *po dučānīn*, I *s màgārcīn*, I *s nālazīn*, I *s Nínanīn*, L *u partizānīn*, D *Poļícīn*, L *u Pòļīcīn*, I *s ròditeļīn*, L *u Vřsīn*; I *grābļan*, D *k òvcan*, L *na rùkan*, L *ù vričān*. Imenice ženskog roda koje u D, L i I mn. imaju nastavak *-in* (*u Pètrčānīn*) izvorno su bile muškog roda. Zbirne imenice mogu doći u gramatičkoj množini, što vidimo u primjeru I mn. *s màgarādīn*.

Veći je broj imenica nastao preobrazbom pridjeva i zamjenica, uz zadržavanje pridjevsko-zamjeničke sklonidbe: *na gòdišhēn* 'na godišnjem odmoru', *mālā* 'kći' i 'mlađa ženska osoba',

(*jèdan*) *nǎš* '(jedan) čovjek iz našeg sela', *zèlenō* 'zeleno povrće' (uz *zèlēne*), *žènskā* i *žènskō* 'ženska osoba' itd.

Uz brojeve dva, tri i četiri (i višeznamenaste brojeve koji njima završavaju) zabilježene su sljedeće konstrukcije: *dvā dōktōra*, *dvā p̄řsta*, *dvā pūta*, *dvī gōdine*, *čètri mīšēca*, *čètri pajōla*, *čètri rāzreda*, *čètri jètřve*, *trī mīšēca*, *trī bōje*, *osandestrī gōdine*.

### 2.5.3.2. Zamjenice

Upitno-odnosna zamjenica (i vezno sredstvo) 'što' redovito dolazi u obliku *štō/što*. S tom zamjenicom u korijenu zabilježeni su oblici neodređenih zamjenica A *něšto*, G *nīčega*, G *svāčega*, A *ū svašta*. S česticom *kōd* zabilježen je A *što kōd* 'što god'. Leksikaliziranje zamjenice 'svašta' vidimo u primjerima *īmā tāmo svāšta* 'ima tamo svačega' i *līpšā ò svašta na svītu* 'ljepša od bilo čega na svijetu'.

Osobna zamjenica za prvo lice jednine ima N *jā*; zabilježeni su i oblici N *nī jā*, G *òd mene*, D *mēnil/mēnlmi*, A *mēnel/mēnēlme*, I *s mēnōn* (analoški prema drugim padežima). Za zamjenicu 'ti' zabilježeni su oblici G *te*, D *ti*, A *tēbe*. Zamjenice *ōn* i *òno/óno* 'òno' imaju oblike G *hēg*, *krāj hēga*, *š hēga* 's njega', *ga*, D *hēmu*, *mu*, A *hēga*, *zā hēga*, *zā h*, *ga*, L *po hēmu*, I *š hīn* 's njim'. Zamjenica *ònalóna* 'òna' ima oblike G *hē*, *òd hē*, D *hōj*, A jd. *je*, *hū*, *ú hū*, I *š hōn* 's njom', *zā hōn* 'za njom'. Množinska zamjenica 'mi' ima N *mī*, G *nās*, *kōd nās*, D *nan* 'nam', A *nās*, *zā nās*, *nas* i I *s nāmīn*, a *vī* ima D *vāmīn* i A *van* 'vam'. Množinske zamjenice *ònilóni*, *ònelóne* i *ònalóna* imaju oblike G *hīzī*, D *in* i *hī* 'im' (*prāla hī kōsu*), A *hī* 'ih' (*posādija hī je*; *ī sad hī īmā pò vřtlu*; *nēmā hī višē*; *īmā hī kōd nās*; *īmat mīsta i za lēči hī*) i *hīh* 'njih', I *s hīman* / *s hīma*.

Navodim i zabilježene oblike posvojnih zamjenica: N *mōj*, G *mōga*, D *mōmel/mōmen* (*mūžu*), *k mōmen* (*čaći*), I *s mōjīn* (*prēzimenon*); N *mōja* (*mātē*), G *kod mōjē* (*kūčē*), I *s (Ānītōn) mōjōn*; V (*dīte*) *mōje*; G *od hēgovē* (*pláčē*); A *hēzin*; G *nāšī* 'naših'.

Pokazna zamjenica u značenju 'ovaj' ima u N jd. oblike *òvī* (*òvī brāt*, *òvī kròv*) i *òvāj* (*òvāj brāt*). U ženskom rodu zabilježen je A jd. *òvū*. Zamjenica u značenju 'taj' ima u N jd. oblike *òtī* (*òtī Rūs*), *tāj* i *òtāj*. U množini je zabilježeno N *òtī* i *tī* (*papíri*), u G *tī* (*papírā*), u L *u òtīn*, a u I *s òtīn*. U ženskom rodu zabilježeni su oblici N jd. *òtā* 'ta', G jd. *iz òtē* 'iz te' A jd. *tū* i *òtū* 'tu', a u srednjem rodu zabilježeno je N/A jd. *tō* i N/A jd. *òtō*. U značenju 'onaj' dolazi *ònāj* i *ònī*. Posebno je zanimljivo da je zabilježen A jd. *nū* 'onu'. Bilježimo još i A mn. *òvē* 'ove' i N mn. *òtē* 'te'. Navodim i pridjevske pokazne zamjenice: N jd. *tākvī* 'takav', A mn. *vākvē* 'ovakve', N jd. *vòlkā* 'ovolika', A jd. *nòlkū* 'onoliku'.

Zabilježeni su sljedeći oblici neodređenih zamjenica: A *jédno* 'neko' (*jédno vrîme*), A *kòjū* 'pokoju', A jd. *nèkī*, A jd. *nèkū*, N/A mn. *nèkē*, A mn. *nìkē* (*vitamíne*) 'neke (vitamine)', N *nèko* 'netko', N jd. *svà*, N mn. *svī*, L u (*pòtribi*) *svàkakvōj* i G mn. *svàkakvī*.

Oblici povratne i povratno-posvojne zamjenice koji su zabilježeni jesu A jd. *nà se / nà sebe* i A jd. *svòju* (*dīcu*).

### 2.5.3.3. Brojevne riječi

Riječi kojima se označavaju desetice mogu doživjeti različite redukcije; polazni su oblici poput *devedèsēt* i *dvádesēt*, a redukcijama su dobiveni oblici *dvajšêst* 'dvadeset šest', *dvájz* (*dánā*) 'dvadeset (dana)', *trìez* (*gòdīnā*) 'trideset (godina)', G *trisèdmē* 'trideset sedme'. U značenju 'prva' zabilježeno je *přvā* i *nājpřvā*. Beziznimno se razlikuju oblici značenja 'oba' i 'oboje': N *òbadvā* 'oba', D *obàman* 'obama' (muško i muško); N *òboje dīcē*, D *obòman* 'oboma', uz N *i jèdno i drùgō* (muško i žensko). Uobičajen je formant *-er-* u primjerima poput *čètvero*.

### 2.5.3.4. Glagoli

Brojni su puni infinitivi: *bīti* (uz *bīt*), *brāti*, *dāti*, *glèdati*, *grījati*, *hlá<sup>d</sup>ti*, *īči* (uz *īč*), *ìmati* (uz *ìma<sup>t</sup> dīcu / ìmat mīsta*), *ìsti* (uz *ìst*), *izdýžati*, *kòpati*, *lèči*, *míhati* (uz *míhat*), *nàpravti*, *òprati*, *otvòrti*, *pitùrati*, *pòisti* (uz *pòist*), *pòmoči*, *posá<sup>d</sup>ti*, *povírti*, *pròkapati*, *promínti*, *spèči*, *studírati*, *vàtati*, *vézati*, *zatvòrti*, *zàvati* 'zahvatiti', *žívti*. Puno je i krnjih infinitiva: *bīt* (uz *bīti*), *brāt*, *dòči*, *dònīt*, *īč* (uz *īči*), *ìma<sup>t</sup>/ìmat* (*ìma<sup>t</sup> dīcu*, *ìmat mīsta*; uz *ìmati*), *ìst* 'jesti' (uz *ìsti*), *kùvat*, *míhat* (uz *míhati*), *nàviknit*, *plàkat*, *pòč*, *pòist* (uz *pòisti*), *pròdat*, *rážat*, *rèč*, *sijat*, *se smíjat*, *ùgrist*, *zalívat*, *zížat* 'zidati'. Brojnost dvojnih rješenja dovodi do zaključka da infinitivi bez dočetnog *i* nisu nastali uslijed morfološke promjene, već fonološke. Zanaglasni vokal *i* može se izgovarati, ali ne mora; tako je i inače u zatonskom govoru (npr. *ali* uz *al*, *ìмали* uz *ìmal*, *mèni* uz *mèn* itd.).

Nastavak *-u* dominira u 3. l. mn. prezenta: *fālū* 'nedostaju', *smřdū*, *stāvū*, *stòjū*, *se vòlū*, *vrídū*, *zàvřšū*, *žívū* itd., uz očekivano *glèdajū*, *némajū*. Present glagola 'ići' promijenjen je: *ìžēn*, *ìžēš*, *nè ìžēš*, *ìžē*, *ìžēte*. Zabilježeni su sljedeći oblici glagola 'dati', 'imati' i 'znati': *nè dā*, *ìmān*, *ìmāš*, *ìmā*, *ìmāmo*, *ìmāte*, *znān/znāden*, *nè znān*, *znāš/znādēš*, *znādē*, *nè znajū*. Uz oblik *mògu* i *nè mogu* zabilježeni su i analoški oblici *mòren* 'mogu' i *nè moren* 'ne mogu'. Bilježim i present *nājvolīn* 'najviše volim'. Izdvajam još i prezentske oblike *nè poznān*, *pòznīvaš* 'poznaješ' i *nè poznāš* te *pòmognē*, *pūštēn* 'pustim', *třčī*, *ùdrē* 'udari' i *živīn*, *živī*.

Premda je perfekt uglavnom pun (npr. *nāz dvòje smo pòdrum sámi ìskopāli*), može se javiti i u krnjem obliku: *a môme mùžu bílo drāgo*. Pasivne perfektne konstrukcije zabilježene su bez

kopule, primjerice *a zèmlja se rádlá, nòsla se vòda* i sl., ali zabilježeno je pluskvamperfektno *òn je bìja izgùbija se*. Analoški je (prema prezentskim oblicima) perfekt *su mèčali*. Zabilježeno je *pùštala san ga* 'pustila sam ga', ali i *pa je nísan pústila*.

Pluskvamperfekt nije rijedak: *bìja pòšā mǎlo nǎ bròd; ùbrāla san vèč dvì bíla; sìgūro san ga i posádla bíla* itd. Javlja se i aorist, npr. 3. l. jd. *zǎbolī*.

Uobičajeni su i futur I. i futur II.: *něš ìma' dīcu; pǎš češ 'past ćeš'; já ču kùvat zà nās; Kò če dāti zà škōlu?; bàba če zalívat; ùdri če; kad òni bìdū dīcu ìmali; já prístajēn, što bìdēš pítā, da ti já odgòvārān*.

Zabilježeni su sljedeći imperativni oblici: *dóži, kùvāj, òstav 'ostavi', pòdigni, posádmo, sádi, ùzmi*. Treće lice jednine i treće lice množine imperativa tvore se konstrukcijom „*nek + prezent*“: *nek òna ìžē; nek se òni slǎžū i vòlū*. Imperativ glagola 'ići' ima oblike *ájde* (2. l. jd.) i *ájmo* (1. l. mn.).

Javljaju se i kondicional I. i kondicional II.; pomoćni glagol 'biti' u svim licima ima oblik *bilb*: *dòšā b Mǎrjān z bròda; kǎko bi rēkla; mēni bi dòlazila; bíli p skùpa 'bili bismo skupa'; òtō bi lūdi kùpovāli; bìja bi òdāvle kòjū nǎšā cùru; da san išla (...), nè bi bíla òvū izgùbla nògu; já<sup>b</sup> bíla zūbe izgùbila; já bi bíla vò<sup>l</sup>la jòš jèdno díte ìmati* itd.

Glagoli II. vrste imaju formant *-ni-*: *dīgniti, dírniya 'dirnuo', izdànila 'izdahnula', nàviknit 'naviknuti', pòginiya, prìgnit 'prìgnuti', púnlo 'puhnulo'*. Glagolski pridjevi radni *klèkle 'kleknule', mèkla 'metnula' i pùkǎ 'puknuo'* nemaju formant *-ni-*. Bilježim i glagolski pridjev trpni *ùdāte*. Zabilježeni su *allegro* oblici *kùš (< kud/kuda ćeš)* i *štòš (< što ćeš)*.

#### 2.5.4. Sintaksa

Čest je slavenski genitiv: *Bìograd ni šòka nǐje òndā ìmā; nísmo záhoda ìmali; ni kredíta nísmo dīzali*. Prijedložno-padežna sveza „*kod + G*“ može doći uz statične glagole: *òn je kod mòjē kùčē*, ali i uz glagole kretanja: *dòšā kòd nās*. Svezama „*iza + G*“ i „*prid + A*“ može se označiti vrijeme: *iza òsmoļetkē 'poslije osmoljetke', prit pénziju 'prije mirovine'*. Izdvajam i prijedložno-padežne sveze „*dale + G*“ (*dǎļē Nùorka 'dalje od New Yorka'*), „*svj's + G*“ (*svj's tògā 'povrh toga'*) i „*u + G*“ (*tvòji papíri su bíli ù mene*). Uobičajen je dativ s prijedlogom *k* uz glagole kretanja: *k mōmen čāči, k òvcān*; prijedlog *k* može i izostati: *išla san cǔkvi*.<sup>147</sup> Česta je prijedložno-padežna sveza „*s + A*“: *z gòrnū strānu; s jénu i z drùgū strānu; s lívū i dèsnū strānu*. Instrumental društva obično dolazi s prijedlogom *s*: *žívla san (...)* *s ròditeļīn, bìja óde s cùrōn, žívla š nīn 'živjela s njim', žívla san s nīman, i òndā se nǎšā s òvōn, s mēnōn je*. Instrumental sredstva dolazi

<sup>147</sup> Možda se u potonjem primjeru izostanak prijedloga *k* može objasniti pojednostavnjenim izgovorom.

uglavnom bez prijedloga: *išli smo bròdon, nàs je pòmogā svàčīn, ùdri će bicíklōn, čekíčōn túče*; premda rjeđa, nije isključena ni uporaba prijedloga: *jā š nōn zālīvān vřtā* (o vodi). Uslijed afereze može se javiti i lokativ bez prijedloga: *Nū Òrlānsu* 'u New Orleansu'. Zabilježena je sveza „za + drugi prijedlog + A“: *za nà mōre*, a uobičajena je i sveza „za + infinitiv“: *oče li bìti mīsta za íči u Ítāliju; pòsijā u Łublāni pomidóre za dōnīt vāmo; za hlá<sup>d</sup>ti i za grījati; za lìgne vātati; imat mīsta i za lèči ní*; bilježim i izostanak sastavnice za: *nisan ìmala nīšta ìsti*.

Posvojnost se, osim posvojnóm zamjenicom (*mōj čāča, mōj stríc, mōja Ānīta*) i posvojním pridjevóm (A jd. *čāčinu mìrovínu*), često izražava besprijedložnim genitivóm (*is poduzéča mōga čāčē*), svezóm „od + G“ (*òd ūjca sīn, od Lúkē cūra, od Mārjāna sèstra, zřno o šènicē, rúb o stòla*) i posvojním dativóm (*mlāžī mi brāt, òvī brāt mi*; posvojni je dativ i u primjeru *a sīna su mi zvāli vāmo*).

Datum se može izraziti bez prijedloga, svezóm „A (koji dan) + G (kojega mjeseca)“, npr. *ròžena dèseti jedānajstog*, ali češće se izražava svezóm „na + A (koji dan) + G (kojega mjeseca)“: *na dvajzdèvet dèsetoga; na dvānājs dvānājstoga; na četri dèvētoga; na dvajstrī dvānājstoga; na dvādeset jèdan pètoga*.

Prošle radnje izražavaju se perfektóm (*òndā smo rádli òvū kùču*) i prezentóm (*a kapètān gòvori* 'a kapetan je rekao') uglavnom ako su kontinuirane ili jednokratne, a kondicionalóm I. ako su višekratne: *òndā bi òni mēni pòbigli, bíli p skūpa* 'bili bismo skupa', *dòšā b Mārjān z bròda, òtō bi lūdi kùpovāli*.

Prilog *āmo* zabilježen je u značenju 'ovdje' (*āmo se pīšē*), prilogóm *óde* pokrivaju se značenja 'ovdje' i 'ovamo' (*òn je bìja óde; dok nīsmo óde dōšli, ónde* je zabilježeno u značenju 'ondje' (*òn je kod vójske bìja, ónde u òtīn*), *svùkud* je zabilježeno u značenju 'svagdje' (*svùkud nas je bílo*), *tāmo* dolazi u značenjima 'ondje' i 'tamo' (*tāmo u stārōj kùči san bíla, tāmo nas je bílo, òna oče tāmo žívti, tāmo je bìja nèkō vrīme; ka smo dōšli tāmo*), *tū* je zabilježeno u značenju 'tu' (*bāš tū krāj mōra, tū se ìgralo kòlo*), a *vāmo* pokriva značenja 'ovamo' i 'ovdje' (*òndā smo zēmļu vāmo nòsli, jā<sup>b</sup> bíla vò<sup>l</sup>la da j vāmo dōšā, a sīna su mi zvāli vāmo; nīh vāmo ùberēs*); zabilježen je i prilog *dī* u značenjima 'gdje' i '(ne)kamo': *dī je; jōš je bílo íči dī*. Svi navedeni primjeri pokazuju tendenciju uklanjanja razlika između prilogā mjesta (lokacije), prilogā smjera i prilogā cilja kretanja. Prilogóm *dōma* označava se i mjesto i cilj: *dvā su dōma, nīje bíla dōma; dōnīli ga dōma, dōšla jā dōma*. Zabilježen je prilog i *kùči* (*pòšla kùči*).

Infinitiv može biti dio složenoga glagolskog predikata, npr. *nè dā mi se òprati*; infinitiv može biti i subjekt rečenice: *Jōš je bílo íči dī*. 'Još je trebalo nekamo ići.'; pojavljuje se i kao predikatna

riječ u značenju mogućnosti: *ôn sâm îsti, îût je dòsta* 'dosta je ljut ako se jede sam'. Infinitivni izraz javlja se uz pridjev u komparativu: *bòlā si ga glèdati* 'bolje ti je da ga gledaš'.<sup>148</sup>

Redukcija predikata nije rijetka, npr. *vàla san ìmala dī jādna*. Redukcija rečeničnih dijelova može biti i okamenjena: *òna se ùdāla is Poljicā* 'ona se udala za čovjeka iz Poljica'; *ôn je s òtoka tū òžeñen* 'on je oženjen ženom s obližnjeg otoka'; *jèdan (...) priko púta* 'jedan čovjek koji je živio u kući preko puta'. Uobičajen je vremenski veznički izraz *prījē neg (prījē neg san se jā ùdāla)*. U izražavanju odnosa riječju 'što' zamjenjuje se zamjenica 'koji' (bez obzira na rod i broj): *ìmā sīna što nīje òžeñen, jèdan îsto priko púta što je ùmrā*. Imenica *dīca* može se slagati s glagolskim pridjevom radnim u srednjem rodu i u muškom rodu: *dīca su bīla; desétak gòdīnā su ìmali dīca*. Kao dopuna glagolu 'izgledati' dolazi pridjev: *kūpe izgledaju dòbre*. S glagolom u značenju 'zvati, nazivati' zabilježeni su primjeri *čādrīna smo ga zvāli* (,,'zvati' + A + N<sup>4</sup>) i *svāk je Bójōn zvāja* (,,'zvati' + A + I<sup>4</sup>), a u istom značenju i *zmijāre smo zvāli i t̃sōvce* (,,'zvati' + A<sup>4</sup>). Duplikacija čestica vidi se u primjerima *mātē nīje rádla ka i nī jā* i *da neka zgrījēmo*.

### 2.5.5. Leksik

Domaće su riječi kojima se označavaju obiteljski odnosi: *bāba* (V jd. *bābo*), *brāt* (zbirna imenica *brāča* kao množina), *čāča* (rjeđe *òtac* i *tāta*), *čēr*, *dīd*, *dīvēr* 'mužev brat', *jētva* 'žena muževa brata', *mātē* (rjeđe *mājka* i *māma*), *nèvista* 'sinova žena', *ròditeļi*, *sèstralséstra*, *sīn*, *strīc*, *svēkar* 'mužev otac', *svēkva* 'muževa majka', *tēta* 'očeva ili majčina sestra', *ùjac* 'ujak' (G jd. *ùjca*), *zāva* 'muževa sestra' itd. Uz domaću riječ *obíteļ* dolazi romanizam *fāmīlija* 'rodbina'. U značenju 'suprug' redovito dolazi *mūž*. Riječ *ròžāk* znači 'sin majčina/očeva brata ili majčine/očeve sestre', ali njome se može označiti i dalje srodstvo; ekvivalent za ženski spol je *ròdica*. Od milja se rabe riječi *mālā* i *mālī* u značenjima 'kći' i 'sin', ali istim riječima može biti označena i bilo koja mlađa osoba (ovisno o spolu). Vokativi *dīte (mòje)* i *(mòj) sīnko* rabe se u obraćanju mlađim osobama bez obzira na njihov spol te gube značenje obiteljskih odnosa.

Najbrojniji među usvojenicama jesu romanizmi (dalmatizmi, mletacizmi, talijanizmi<sup>149</sup>). Zabilježeni su sljedeći: *bāle* 'svežnjevi' (o sijenu), *bavèrīn* 'opršnjak', *bīšteka* 'mesni odrezak', N mn. *bīži* 'grašak', *bōca*, *bocūni* 'veće boce', N jd. *còtava* 'šepava', *čāvā* 'čavao', *čètrūn* 'lubenica', *čičvārda* 'slanutak', *čīkara* 'šalica', *dāmļana* 'pletenka', *dòktūr* 'liječnik', *frīte* 'fritule', *glīndura* 'žlijezda', *grēšta* 'krijesta', *gūrla* 'metalna cijev na kući', *jāketa* 'jakna', *kāič* 'brodić', *kālcete* 'čarape' (uz novije *čarape*), *kānkaralo* 'zahvatilo rakom', *kāpula* 'crveni luk',

<sup>148</sup> Katičić kaže da se „preoblikuju u infinitivni izraz izrične rečenice uz pridjeve“ (2002: 504p1046).

<sup>149</sup> Riječi primljene iz standardnoga talijanskog jezika ili nekoga talijanskog dijalekta.

*kàrīč/karētīn* 'mali kar', *kartulīna* 'razglednica', *kàšete*, *kàtrīga* (uz *sīdalca*) 'stolica', *kōgula* 'džezva', *nà komīnu* 'na kućnom ložištu', *kònoba*, *kùžīna* 'kuhinja' (uz *kùhiña*), *kükumār* 'krastavac', *kūpe* 'crjepovi', *kùšīn* 'jastuk', *lèšala* (gl. prid.) 'kuhala u vodi', A mn. *lìghé*, *lùmbrela* 'kišobran' (uz *kìšobrān*), A jd. *màrēndu*, *mīlūn* 'dinja', N mn. *mūrve*, *mùšūn* 'muzgavac', *nàprešu* 'žureći', *nòštromo* 'vođa palube', A jd. *pénziju*, *pèršin*, *pìjaca* 'tržnica', *pìjat* 'tanjur', *pìtùrati* 'bojiti', A mn. *pomidóre* 'rajčice', *pòšporkāli* 'redom isprljali', *pòtīč* 'valjkasta metalna šalica s ručkom', G jd. *ot pūntē* 'od upale pluća', A jd. *pūntu menežītu* 'meningitis', *u pitāru* 'u lončanici', *prōvala* 'pokušala', *rāngavo* 'užeglo', G mn. *rížā* 'rížē', *rùžmarīn*, N jd. *sàbūn* 'pijesak', *sīč* 'vjedro', *sīgaļ* (N mn. *sīgli*) 'vjedro', *sīgūro* 'sigurno' (pril.), *sīpa*, *skāle* 'ljestve', A jd. *spāru* 'okrugli jastučić', G mn. *škrpóčā* 'škrpuna', *škúro* 'tamno', *špāg* 'uže', *špīna* 'slavina', N jd. *špòrka* 'prljava', *šugāmān* 'ručnik', A mn. *šūgove* 'umake', *šùstīne* 'kopče', *timùnēr* 'kormilar', *ùžali* 'običavali', N mn. *važóli* 'grah', *vymēnta* 'kukuruz u zrnu', A jd. *vymēntinu* 'ostatke kukuruza' itd. Izrazom *cfnā kùžīnica* označava se tek djelomično uređena prostorija za spremanje hrane i blagovanje. Zabilježen je i galicizam N jd. *mīle* 'mali čipkani stolnjak'.

Zabilježeno je znatno manje turcizama: *ālāt*, *báža* 'krovni otvor', *bùnār*, *čàrape* (uz običnije *kàlcete*), I jd. *čekīčon*, G jd. *iz dučāna*, *kāpak*, *krèvet/krèvet*, *kukùruz*, *nārānža*, N mn. *žèpi* 'džepovi'. Turcizam je i prilog *bāška* 'napose, posebice' (*gūtala pūno tablētā* (...), *bāška mōje koje pījē*). Navodim i druge usvojenice: *bēbi* 'ljubimica' (< eng. *baby*)<sup>150</sup>, N jd. *besmēker* (< eng. *pacemaker*)<sup>151</sup>, N jd. *bicīkla*, *cvītare* 'usne harmonike' (< grč., križanjem s *cvīt*), *čīvā* 'cipal' (< grč.)<sup>152</sup>, *kráfne* (< njem.), *za lóvu* (< romski), *pēnta* 'brodski motor' (< eponimizacija), *pòdrum* (< grč.), G jd. *šòka* 'šok-sobe', *štāla* (< njem.), *trāperice* itd.

Glagol *gráditi*, osim u značenju 'graditi, izrađivati' dolazi i u značenjima 'popravlјati' (*grádija nòge*, *grádija zūbe*) i 'praviti, spremati' (*grádila koláče*, *grádili mēso*); u značenju 'popravlјali' zabilježeno je i *naprāvļali*. Glagol *pôči* dolazi u značenjima 'krenuti, poći' i 'odlaziti, otići': *pòšla kùči*; *òn je užīvā pôč*. Zabilježeno je *glèdala* u značenju 'pazila' (*jā san te glèdala*), *gòjila* u značenju 'uzgajala' i *lèžala* u značenju 'boravila, spavala' (*jā san u ònōj kònobi lèžala*). U značenju 'vjenčali se' dolazi *vīnčali se*, ali i *ožēnli se*. U značenju 'porazgovaraš' zabilježeno je *pòpričāš*. Zabilježeno je *spòkopā* u značenju 'pokopao' i *ùrēsā* u značenju 'pòrāstao'.

Navodim i niz drugih zabilježenih domaćih riječi: *blizānci*, *blizānke*, *brôd*, *cēsta*, *cīce* 'sise', *cipānica*, *čāša* 'čaša' i 'školjka', *čelāde*, *drôb* 'trbuh', *dvòrište* (uz L jd. *na dvóru*), *gāče* 'hlače',

<sup>150</sup> Samo u ispitanice Mare Peroš.

<sup>151</sup> Samo u ispitanice Ljubice Peroš.

<sup>152</sup> Podatak donio Josip Šćiran. O postanku oblika *cīpal* i *čīfal* (i njihovih inačica) te o njihovoj rasprostranjenosti u Sjevernoj Dalmaciji v. Skračić i Vuletić, 2018: 47–48, 54.



*grôbļe*, *gúmlo* 'gumno', *gùsca* 'stražnji dio puža', *kàblič*, *kìčma*, *klištavac* 'škorpion', A jd. *kòļīvku*, *kòšara* (uz *spřta*), *lòpta*, *lùk* (rjeđe *čěšhāk*), N mn. *láste*, *mòzak*, *naímila* 'imenovala' (svr.), *népce*, *nòsēča*, *ògań* 'visoka tjelesna temperatura', *pěčūrka*, *pòp* 'svećenik' (rjeđe *svěčenīk*), *pòtribna* 'potrebita', *práse*, *přstēn*, N jd. *pùce*, *râž*, *sèdmica* 'tjedan', *sìdalca* 'stolica' (uz *kàtrīga*), *skòtna* 'noseća' (krava, kobila), *slipóčnica*, *smīļ* (uz *smīļe*), *svíña* (*divļā*), *šēnca* 'pšenica', *škórnača* (uz *žāba škórnača*), *třsje/třsje* 'vinograd', *třsovac* 'puž vinogradnjak', L jd. *u vèļaci*, *vìtica* 'prsten bez uresa', *zèlēnē* 'zeleno povrće' (uz *zēlenō*), *žīle* 'ogranci korijena', *žīto* 'ječam'.

## 2.6. Zaključna razmatranja o izdvojenim govorima

Izdvojeni govori pokazuju velike međusobne sličnosti, ali i određene razlike. Govori Selina, Posedarja, Suhovara i Svetog Petra na Moru relativno su homogeni, dok se zatonski govor izdvaja određenim značajkama, prvenstveno na fonološkoj razini. Kanovačko duženje i izjednačavanje glasova *č* i *ć* te *ž* i *ź* provode se samo u Zatonu, ali samo u Zatonu zabilježena je i akuzativna zanaglasnica *ni* 'ih'. Govor Selina (kao i govor susjednog im Starigrada, što će se vidjeti u nastavku rada) čuva neke arhaičnosti poput pokazne zamjenice *ta* 'taj', bez završne deikse *j*. Posedarski je govor specifičan po mogućem zatvaranju *o > u* u nastavcima (zabilježeno i u Visočanima) koje drugi izdvojeni govori ne poznaju. I govor Svetog Petra, poput zatonskog, poprimio je nekih čakavskih obilježja, no vrlo malo (npr. *I s nāmōn*). Zatvaranje *o > u* iza nazala tipa *mūzak* nekoć je u Svetom Petru bilo uobičajeno, dok je danas arhaično. U zatonskom se govoru zatvaranje *o > u* ispred ili iza nazala u pravilu ne provodi. Iako svi izdvojeni govori obiluju primjerima redukcije nenaglašenog vokala *i*, ona je najčešća i najčvršća u Suhovarima. Zatonski govor jedini beziznimno ima glagolske pridjeve radne tipa *bija*, *radija* 'bio, radio', koji u Selinama i u Svetom Petru dolaze usporedno s tipom *bije*, *radije*, no još se više zatonski govor od drugih izdvojenih govora razlikuje po oblicima tipa *paja* 'pao' (drugdje *pa*), koji također obilježavaju kopnene čakavske govore zadarskoga kraja (Bibinje, Privlaka). Na sintaktičkoj razini zanimljivo je izostajanje pripovjedačkog imperativa u Zatonu. U svim izdvojenim govorima romanizmi su najbrojnije usvojenice, no govor Selina pokazuje određene posebnosti u odnosu na ostale govore. Primjerice, domaće riječi *lubènica*, *grášak* i *kràstavac* u Selinama (i u Starigradu) dolaze usporedno s usvojenicama *čàtrūn*, *bīži* i *kūkumār* (i njihovim inačicama), a drugdje je niz usvojenica jedini koji je u uporabi.<sup>153</sup>

---

<sup>153</sup> Ispitanicima mogu biti poznate i riječi iz prvog, domaćeg niza, ali ne rabe ih.

### 3. Obilježja novoštokavskih ikavskih govora Sjeverne Dalmacije (od Starigrada do Biograda)

Središnje poglavlje ovog rada zamišljeno je kao sinteza prikupljenih spoznaja o novoštokavskim ikavskim govorima Sjeverne Dalmacije. Kako je rečeno u uvodnom poglavlju, sinteza obuhvaća podatke o dvadeset govora na području od Starigrada do Biograda, pri čemu su podatci o trima govorima (Jasenice, Kruševo, Ražanac) u glavnini preuzeti od drugih istraživača.

#### 3.1. Uvodne napomene

U poglavljima o fonologiji i morfologiji u prvom su planu obilježja kojima se hrvatska dijalektologija sustavno bavi i opravdano im pridaje važnu ulogu (refleks \**ě*, naglasci, refleks skupine \**sk* /*st*’, refleksi \**ę* i \**ϕ*, množinski padeži itd.). Detaljnije su obrađena i ona obilježja koja su specifična za istraživane govore (redukcije vokala, zatvaranje vokala, oblici glagolskih pridjeva radnih), neka od njih i kao dio istraživačkih hipoteza ovog rada. Međutim, neke su se teme tijekom istraživanja za obradu nametnule same (status glasa *ʒ*, promjene *s* > *c*, analoško povlačenje naglasaka) pa je i njima pridana određena pažnja. Tvorba riječi nije sustavno obrađena, ali su napomene o tvorbi nekih riječi uklopljene u druga poglavlja.

U poglavlju o sintaksi obrađene su one značajke koje su u našoj dijalektološkoj literaturi sustavnije analizirane (npr. instrumental društva i instrumental sredstva, posvojnost), ali i one značajke kojima je više pažnje posvećivano tek u novije vrijeme (npr. prijedložno-padežne sveze). Neka sintaktička zapažanja izdvojena su i prethodno, u obradi nekog od pet istaknutih govora, no nisu sustavnije istraživana (npr. uloga infinitiva u rečenici u zatonskom govoru).

Premda sam nastojao zabilježiti što više stranih elemenata prisutnih u istraživanim govorima, pri bilježenju i obradi leksika nisam se vodio samo oprekom „domaće – strano“. Izdvojene domaće riječi jesu one koje su iz nekog razloga dijalektološki posebno zanimljive – može to biti njihova višeznačnost, arhaičnost, alijetet, tvorbeni potencijal ili što drugo.

Pri preuzimanju podataka od drugih istraživača pokušao sam slijediti izvornu grafiju, no morao sam od nje povremeno odstupati, posebice po pitanju bilježenja digrama. Primjerice, preuzimajući podatke iz Jasenica, glas sam *ń* po potrebi bilježio kao *ń* i kao *nj*.<sup>154</sup>

---

<sup>154</sup> Ostale napomene o uređenju teksta nalaze se na početku opisa pet izdvojenih govora.

## 3.2. Fonologija

### 3.2.1. Slogotvorni glasovi<sup>155</sup>

#### 3.2.1.1. Refleks jata (\**ě*)

Kako piše već u naslovu ovog rada, u svim proučavanim govorima dominira ikavski refleks jata<sup>156</sup>, što je uz novoštokavsku akcentuaciju njihovo najvažnije fonološko obilježje. Ovdje nećemo iznositi sve zabilježene primjere promjene \**ě* > *i*, ali izdvojiti ćemo dovoljan broj primjera koji će pokazati dominaciju ikavskog refleksa u svim proučavanim govorima. Bit će navedeni i svi zabilježeni primjeri jekavskih<sup>157</sup> refleksa jata, svi zabilježeni primjeri ekavskih refleksa jata, primjeri dvosložnog refleksa jata, a i primjeri promjene \**ě* > *a*. Na kraju će biti navedeni i hiperikavizmi i hiperjekavizmi – premda nije riječ o refleksima jata, ovamo ih svrstavamo jer su nastali upravo analogijom prema primjerima s refleksima jata.

#### 3.2.1.1.1. Ikavski refleksi jata (\**ě* > *i*)

Navodim odabrane zabilježene ikavske reflekske jata prema punktovima:

- *bìžali*, N jd. *cìlō*, *dìl/di*, *dìci*, *dìdon* 'djedom', *dòli*, *ì dvi*, *lìpo* (pril.), *màčja* (< *mačija*) 'mačeha', *mínalo*, *mìsēc*, *nà mistu*, *pìvalo se*, *pòbigā* 'pobjegao', *sìčān se*, *sījala*, *svùgdi*, *ùvì/ùvīk/vāik/vāik/vāi* 'uvijek', *u vrīču*, *vrīme* (Bok);
- G jd. *bìlě*, *bùbrigi* 'bubrezi', *cìpke* 'cjepanice', *cvíce*, *čòvik*, *dì*, *dìlije* 'dijelio', *dòli*, *gòri*, *gùsina*, *íde* 'jede', *klíšta*, *kòlīnka* 'kolijevka', *lívā* (prez.), *mìsēc*, *mrīža*, *òdnīle*, *pívac*, *rīpa* 'repa', *sikira*, *slícě*, *slipóčnica*, *snīg*, *sriču*, *svíce*, G jd. *tísta*, *trīšna*, *ùilo* 'ujelo', *u vrīčami*, G jd. *vrīmena*, *ždrībe* (Isl);
- *bis*, *dite*, *divenica*, *dvi*, *izdiliti*, *lipša*, *kolino*, *svidok*, *zamiriti* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 52);

<sup>155</sup> Poglavlja o slogotvornim glasovima u drugim dijalektološkim radovima najčešće u naslovu imaju riječ *vokalizam*. Ovdje je sintagmi *slogotvorni glasovi* dana prednost zbog slogotovornog *r* (*r*), koje nije vokal, a opisuje se u kontekstu nositeljstva sloga. Slijedom uporabe sintagme *slogotvorni glasovi* rabi se i sintagma *neslogotvorni glasovi* (umjesto riječi *konsonantizam*).

<sup>156</sup> Za nas u ovom slučaju nije toliko važno u kojem je razdoblju jezičnoga razvoja od praslavenskog do današnjih idioma postojao jat (\**ě*); u nekim primjerima pratimo odraz jata praslavenskog postanja (npr. psl. \**děd* > današnje ikavsko *dìd*; primjer prema Matasović i dr., 2016: 172), dok u drugim primjerima pratimo odraz jata nastala u nekom međurazdoblju razvoja jezika (npr. psl. \**melka* > \**mlěkq* > \**mlěko* > današnje ikavsko *mlíko*; primjer prema Holzer, 2012: 58). Dakle, u ovom radu ne pravi se razlika između primjera poput *dìd* i *mlíko* jer je u obama primjerima *i* (*ī* ili *ī*) odraz jata, bio taj jat praslavenski ili ne bio.

<sup>157</sup> Ako je \**ě* > *je*, a ne \**ě* > *iě* (diftonški), opravdano je govoriti o jekavskom odrazu jata. Jedino u slučaju \**ě* > *iě* (diftonški), koji je u proučavanim govorima iznimna rijetkost, govoriti ćemo o ijekavskom odrazu jata.

- *dīd, dīte, dōli, gōri, kōlino, nēvista, pīvati, prōlice, rīč, srića, tīsto, trišnja* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 351);
- *bīži* (imp.), N jd. *cīlī, čōvik, dīcē, nā dvī, klīšta, kōlīnka* 'kolijevka', *likār, līpo* (pril.), *līvū, mīsēc, mlīko, mrīžu, nāī* 'najedi', G jd. *nēvrimena, pīvali, plīvti, rīpa* 'repa', *sījali, sikira, slipóčnica, u sridīni*, G jd. *svīta, tīla* 'htjela', *trībā* 'treba', *trīšna, ūvīk, vrízali, vinčāvā* 'vjenčavao', *vrīce, ždrībe* (Nad);
- *dī, dīcē, dīlati* 'djeljati', *dvī, īsti* 'jesti', G jd. *mīsēca*, G jd. *nēsritnē, nēvista, pīvac, rīpa* 'repa', *strišna* (ist.) / *trīšna* (zap.) 'trešnja', *sīdīn, tīti* 'htjeti', *zdīla* (Pol; odabrani primjeri iz Lisac i Magaš, 2020: 584)
- *čōvik, dīca, dīd, dōlldōl* (< *doli*), *dvī, gōr/gōr* (< *gori*), *līti* 'ljeti', *misēcī, mīšala, pīvāj, smīle* 'smjele' (gl. prid.), *ūvīk, vinčāne* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 18);
- *bīžal* 'bježali', *cīkira* 'sjekira', *cīpļa* 'cjepanica', *cvīce, dī, dīca, dīd, īdeš* 'jedeš', *īzmīšano, klīšta, kōlīnka* 'kolijevka', *mīsēc, mrīže, òbisla* 'objesila', *opústilo* 'opustjelo', *pīvac, pōlīvā, pōtirala* 'potjerala', *rīpa* 'repa', *sīd* 'sjedni', *nē sijēmo, zà sime, slīpē* (òč), *smījū se, srītla* (< *sritila*) 'srela', *svīca, tīje* 'htio', *trībalo, trīšna, vātk, se vinčāvajū*, G jd. *vītra, vrīca, vrīme, zàpivāj, ždrībe* (Pos);
- *bīžala*, (svākī) *ī ciglī, cīlō līto, čōvik, dī, dīte, dīvēr, dōli, dūnīti* 'donijeti', *dvī, gōri, īden* 'jedem', *iscīpā* 'iscijepao', *līk* 'lijek', *līpo* (pril.), *lītōs*, (svētū) *Nēdiļcu* (< *Nediļicu*), *nīgdī* 'nigdje', *pīvajū, pōtriba, prid* (Góspōn), *prīrizal* 'prerezali', *sīdīmo, srīla* 'srela', *tīla* 'htjela', *vinčali, sīdē* 'sjedne', *o smīja* 'od smijeha', *smīje* 'smio' (Pri);
- *brīg, dī, dīd, mīsto, nēdiļa, ponedīlak, srīda, vrīme* (Raž; odabrani primjeri iz Lisac, 2004: 168);
- *bīlō, bībriži, cīpļa* 'cjepanica', *cvīce, čōvik, dīcē, dīd, dīte, dvī* (godne), *īdū* 'jedu', *īla* 'jela' (gl. prid.), *klīšta, kōlīvka, likòvto, līpo* (pril.), *līti* 'ljeti', *līvā* 'lijeva' (prez.), *mīru zà miru, mīsēc, mrīže, nārīzā* (aor.), *nēvista, pīsma, pīvac, pōlīvā, se pōričkat* 'se porječati', *se razdīli* 'se razdijelili', *ràzdīleno, rāznīlo* 'raznijelo', *rīpa* 'repa', *rītko* (pril.), *sikira, sīvā* 'sijeva', *slīpē òči, ū srīdu, svīce, svītnāk* 'krijesnica', *trīšna, vīrovali, vīverca* 'vjeverica', *vrīca, vrīdan, ždrībe, žlībov* 'žljebovi' (Sel);
- *cvīce, čōvik, dīd, dolīkā* 'dolje', *dvī, gñízdo, gorīkā* 'gore' (pril.), *gūsina, grīòta* 'grjehota', *īdū* 'jedu', *īli* 'jeli', *īspovīd, mrīža, dīte, dūnīla* 'donijela', *klīšta, klīštac* 'škorpion', *līkove* 'lijekove', *mīnāj, nēdļōn* (< *nediļon*), *pīvac, podīlije* 'podijelio', *pōtribno*, G jd. *rīpē* 'repe', *sikira, slīpē òči, srića, svītnāk* 'krijesnica', *tīsto, vinčāne, zamīrati, zāvīt, ždrībe, žlībovi* (Sta; odabrani primjeri iz Lisac i Magaš: ruk.);

- *bìžal* 'bježali', *bùbrig* 'bubrezi', *cìlì svît*, *cìpļa* 'cjepanica', *cvît*, *dilđi* 'gdje', *dìca*, *dìd*, *díte*, *Dìvca* 'Djevica', *dìvēr*, *grìjē*, *íde* 'jede', *ìstiral* 'istjerali', *klíšta*, *klíštavac* 'škorpcion', *kòlínka* 'kolijevka', *lìpo* (pril.), *mìrli* 'mjerili', *mìsēc*, G jd. *mlíka*, *mržža*, *se nàmirit* 'se namjeriti', *ù nesvíst*, *òbisì*, *òdnìl* 'odnijeli', *òtiral* 'otjerali', *pívac*, *pìval* 'pjevali', *podílti*, *polígajū*, *ne polívajū*, *rìpa* 'repa', *síce* 'siječe', *sìdalca* 'stolica', *sìdū* 'sjedē', *nè sijē*, *sìkra* 'sjekira', *sìme*, *sìnē* 'sijevne', *slìpō òko*, *smìje* 'smio', *snìg*, *srìća*, *srìkli* 'sreli', *stìh* 'stijenj', *svíća*, *svìtlo*, *tìje* 'htio', *tìsto*, *trìbā* 'treba', *trìšña*, *ùgrijal* 'ugrijali', *ùmrìt*, *ùvìk/vàik*, *vìncāvā se* (prez.), *vìštica*, *ù vrićan*, *vríme*, *zàtirāj* 'potjeraj', *zvízda*, *ždrìbe* (Suh);
- N mn. *bìlē*, *brìme*, *bùbrig*, *cìdì* 'cijedì', *cìlū*, *cìpanca* i *cìpļa* 'cjepanica', *cvíće*, *čòvik*, *di/dì*, *dìca*, *dìd*, *dìkodā* 'gdjekad', (*trì*) *dìla*, *díte*, *dòli*, *dònūt* 'donijeti', *dvì*, *gòri*, *gùsina*, *ídū* 'jedu', *ìsikla*, *ìstirala*, *izmínilo*, *klíšta*, *kòlínka* 'kolijevka', *líc'lo* 'liječilo', G jd. *líka* 'lijeka', *lìpo* (pril.), *lìti* 'ljeti', *mācìju* 'maćehu', *mìsēc*, *mìsì* 'mijesi' (prez.), *mìšā* 'miješa', I jd. *mišájōn*, G jd. *mlíka*, *mržže*, *nàprìd*, *nèdìlno* 'tjedno', *òdnìti*, *odòlti* (< *odoliti*), *pòbigā*, *pòtirali* 'potjerali', *pròlice*, *rìć*, *rìpa* 'repa', *sìkira*, *sìsti* 'sjesti', *slìpē òči*, *sprìda*, *srìća*, *po svítu*, *trìbā/trìbā* 'treba', *ùspiti*, *ùvìk*, *vrízat*, G jd. *vrìcē*, N jd. *vrìlo*, *vríme*, *zadívajū*, G jd. *zdìlē*, *zvízde*, *ždrìbe*, *žívilo* (Sve);
- *brìg*, *na crívu*, *čòvk* (< *čovik*), G jd. *dìda*, *dìkod* 'gdjekad', *dvì*, *gòri*, *ìsti* 'jesti', *misécì*, *nèvsta* (< *nevista*), *pìvati*, *pònūt* 'ponijeti', *promínje* (< *prominije*) 'promijenio', *ràzumíte*, *rìzāne*, *sìćan* 'sijećanj', *nè sitì* 'nè sjeti' (prez.), *srìćo*, *tìje* 'htio', G jd. *vinčána*, N jd. *vrìlo* (Ška; odabrani primjeri iz Magaš, 2019: 371);
- N mn. *bìlē*, *bùbrizi*, *cvît*, *cvítka* (naziv za kobilu), *čò'ik/čòvik*, *di*, *dìcē*, *díte*, *dìvēr*, *dòli/dòl*, *dvì*, *gòri*, *gùsina*, *íde* 'jede', *ispovídala*, *klíšta*, *kòlìvka*, *lígalo* (gl. prid.), *lìpo*, *lìti* 'ljeti', *mìrì* 'mjeri' (prez.), *mìsēc*, *mlíko*, *mlìli*, *mržže*, *nèdìlōn*, *pìvā* 'pjevao', *pívac*, *prìt kućōn* 'pred kućom', *sānìla* 'sanijela', *sìkira*, *sìkli*, *slipóćnica*, *slìme*, *svìthāk* 'krijesnica', *trìbā* 'treba', *vìdila*, *vrìcu*, *vrìdan*, N jd. *vrìlo*, G jd. *vrìmena*, *žívila*, *ždrìbe*, *žlìb* (Tri);
- N jd. *bìlì*, *cìpanice*, *cvíće*, *ot čòvka* (< *ot čovika*) 'od čovjeka', *di*, *dìd*, *díte*, *dvì*, *íde* 'jede', *klíšta*, *klíštavac* 'škorpcion', *kòlínka* 'kolijevka', *lìpo* (pril.), *lìt* 'ljeti', *mìrìn* 'mjerim', *mìsēcū*, G mn. *mìstā*, *mlìle* 'mljela' (jd.), *mržže*, *nèvrìme*, *òdnìt*, *òsikli* 'odsjekli', *pívac*, *povr'đti*, *proc'đti*, *u prólice*, G mn. *rìćì*, *rìpa* 'repa', *rìtkōst*, *nè sićān* 'ne sjećam', *sìdije* 'sjedio', *sìkra*, *sìsti*, *sìvā* 'sijeva', *slìpē òčice*, *snìg*, *svíća*, *svìthāci* 'krijesnice', *tìla* 'htjela', *na tìmenu*, G jd. *tìsta*, *trìbalo*, *trìšña*, *ùvìk*, *vinčāne*, *vìsla* (< *visila*) 'visjela', *vìtar*, *zdìlu*, *ždrìbe*, *žívila* (Vinj; odabrani primjeri iz Magaš: ruk.);

- N jd. *bîlā, bûbrig, cîlō, cipànca, cvîce, dîcē*, D jd. *dîdu, dîje* 'dio', *dvî, ídē* 'jede', *îlo* 'jelo' (gl. prid.), *îl* 'jeli', *îsti* 'jesti', *izmîšano, izrižē se, klîšta, kòlînka, mîsēc, mîrî*, G jd. *mlîka, mrîža, nèvrîme, òbišen, òdnît, pîvalo*, A jd. *pîvca, pòilo* 'pojelo', *prîd (menûn), ràzlišî se* 'razvalja se', *sîcân se, sîkra* 'sjekira', *slîme*, N mn. *slipóčnice, smîl* 'smjeli', *snîg, srîcu, kro sridînu, tîme, tîsto, trîbā* 'treba', *trîšna, ùvîk, vîtar, vrîce, zapòvîdā, ždrîbe, žívlo j se* (Vis);
- *bilica* (naziv za bijelu ovcu), *bilíc* (naziv za bijelog psa), G mn. *bîlî, bûbrizi, cvît, čòvik, dî, dîd, dòli, dvî, gòri, isprîd (mene), îsti* 'jesti', *klîšta, klîštac* 'škorpion', *kòlînka* 'kolijevka', *likār* 'liječnik', *lîpo vrîme, dò lita*, N jd. *lîvō, mîsēc*, N mn. *mîsta*, G mn. *mrîžā, nàrizān, òdnîla, pîvac, prîlipci, do prólića, sàmlila, sîkira, sîklo, sîme, slîpē òči, smrîka, snîg, srîca, sùždrîbna, svîca, svîtlo, tîme, trîbā* 'treba', *trîšnu, ùmisto, u víku, vîrovala, vîtar, vrîce, zabilîžîm, ždrîbe* (Vrs);
- N jd. *bîlî, bûbrig* (uz *bûbreg*), *cîlō, cipànica, cvîce, čòvik, dî, dîcaldîca, dîd, dîkod* 'gdjekad', *dîte, dîvēr, dòli, dònît, dvî, gòri, griòta* 'grehot', *gùsina* (uz *gùsjenica*), *íde* 'jede', *îla* 'jela' (gl. prid.), *se izgñîzdî, klîšta, líčila se*, N jd. *lîpî, lîpo* (pril.), *lîto, mínat/mínati, mîrî, mîsēc*, G jd. *mîsta*, G jd. *mlîka, mrîže, nèvista, nèvrîme, nîgdi* 'nigdje', *pîvac, pòbigli, pòist/pòisti, prit* 'pred' (*prit pénziju*), *pòtribna* 'potrebita', *promînti, razùmîš, rîpa* 'repa', *sîči* 'sjeći', *sîdla* 'sjedila', *sîjali, sîkā* 'sjekao', *sîkira, sîli* 'sjeli', *se sîtîm* 'se sjetim', *slipóčnica, srîcôn, po svîtu, nà svitlu, tîrāš, trîšna, ùmrîti, ùvî/ùvîk/ùvik/vàtk, se vîncāvaju, vîtar, ù vričan, vrîdû* 'vrijede', *vrîme*, N mn. *vrîmèna, zalívat*, N mn. *zrîle, zvízde, ždrîbe* (Zat).

### 3.2.1.1.2. Skupovi \**ně*- i \**prě*-

Inicijalni skup \**ně*- u većini je punktova dao *ni*-:

- N jd. *nîkî* 'neki', *nîkolko/nîkolko* 'nekoliko' (Bok);
- *niki, ništo, nigdi* (Jas; svi primjeri iz Galović, 2020: 52);
- *nîkian* 'nekidan' (Nad);
- *nîkidān* 'nekidan' (Pol);
- A jd. *nîkū* 'neku', *pod nîkē (škāle)* (Pos);
- N mn. *nikòlke* 'nekolike', A jd. *nîkî* 'neki', *nîko* 'netko', *nîkū* 'neku', *nîkuvečē* (Pri);
- *nîšto* 'nešto', *nîko* 'netko' (Raž; oba primjera iz Lisac, 2004: 168);
- N jd. *nîkā* 'neka' (uz *nēkā*), *nikad* 'nekad', *nîkāko* 'nekako', *niko (bîja)* 'netko (bio)', D *nîkom* 'nekom', *u nîkū (drāgu)* 'u neku (dragu)' (Sel);
- N jd. *nîkō* 'neko' (Sta);
- *nîko/niko* 'netko' (*niko rēčē*), *nîkō/nikō* 'neko' (*nîkō brāšno*) (Suh);

- *dòniklèn* 'donekle', N jd. *nìkā* 'neka', *nìko* 'netko', *nìkolko* 'nekoliko', *nìšto* 'nešto' (uz rjeđe *něšto*) (Sve);
- *nìkidān* 'nekidan', *nìko* 'netko', *nìkāko* 'nekako' (Ška; sve iz Magaš, 2019: 371);
- *nìko* 'netko', *nìko* 'neko', N jd. *nìkā* 'neka', N mn. *nìkī* 'neki', *nìšto* 'nešto' (Tri);
- *nìgdi* 'nigdje', *nìgdi* 'negdje' (uz *něgdi*), *nìkakvō* 'nekakvo', *nìko* 'netko', *nìkū* (*věčē*) 'neku (večer)' (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *nìkad* 'ponekad' (Vis);
- *nikon* 'nekomu' (Vrs; *Vrsi 1*, 2013: 617);
- *nìgdi* 'negdje', *nìko* 'netko' (uz *něko*), A mn. *nìkē* (*vitamíne*) 'neke (vitamine)' (Zat).

Međutim, zabilježeno je dosta primjera gdje je \**ně-* > *ne-*: *někāko*, N jd. *někī*, u *někīn* (Bok); *někad*, *někom* (Isl); *někōg*, G mn. *někī*, N jd. *někā*, kroz *někū*, *něko*, *něšto* (Nad); N jd. *někī*, *něko* (Pop; Magaš, 2018: 19); N jd. *někī* (Pri); N jd. *někā* (uz *nìkā*), *někō*, *něšto* (Sel); G jd. *někōg*, N mn. *někī*, *někā* (*výsta*), (*dīcu*) *někū*, *někāko*, *něšto* (uz češće *nìšto*) (Sve); N jd. *někī* (Ška; Magaš, 2019: 371); N jd. *někī* (Tri); *něgdi* 'negdje' (uz istoznačno *nìgdi*) (Vinj); *někad*, *někāko*, N/A mn. *někē* (Vis); *něgdi*, *někāko*, N jd. *někī*, N jd. *někā*, *něšto* (Vrs); *něko* 'netko' (uz istoznačno *nìko*), *někō*, *někū* (Zat). Indikativno je da je nijedan primjer s ikavskim refleksom skupine \**ně-* nije zabilježen u Islamu Grčkom (gdje je mnogo stanovnika pravoslavaca – jekavaca), a velik broj potvrda refleksa *ne-* zabilježen je i u Nadinu (gdje je također dosta pravoslavaca – jekavaca) te u mjestima koja su geografski bliska čakavcima (u Svetom Petru i Vrsima, nešto manje u Zatonu). Može se pretpostaviti da će refleks *ni-* u ovakvim primjerima u skorije vrijeme biti potisnut i u drugim punktovima, a to bi neutralno jezično gledano bilo i ekonomično jer bi se smanjio broj homonimnih likova (npr. *nìko* 'nitko' i 'netko', *nìkāko* 'nikako' i 'nekako', *nìgdi* 'nigdje' i 'negdje' itd.).

Inicijalno \**prě-* u gotovo svim je primjerima dalo *pri-*:

- *prikłani*, *přilipak*, *priniti* (Jas; sve iz Galović, 2020: 52);
- *přikinili*, *přikròjiti*, *prìnīla*, *prìtiralo*, *prìvālīš* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 351);
- *prìvarī*, *prìšlo* 'prešlo', N jd. *prìsičenā* 'presjèčenā' (Nad);
- G jd. *přikriváča* (Lisac i Magaš, 2020: 584), *přiko* (Pol);
- *prìmistije* 'premjestio' (Pop);
- *přikò* (*cestē*), *prìmučāla* 'prešutjela', *prìtřčavat* 'pretrčavati', *se prìuđā* 'se preuda', *prìvālī se* 'prevali se', *prìvrčat* 'prevrtati' (Pos);
- *prìvezla* 'prevezla', *prìpala se*, *prìšli* 'prešli', *prìrizal* 'prerezali', *prìdati* 'predati' (Pri);



- *prisádit* (Raž; Lisac, 2004: 168);
- *prikò lita*, *pripòznat* 'prepoznati', *prìšā* 'prešao', *prìvarli* 'prevarili' (Sel);
- *priko* (*zímē*), *prìlāžena* 'prehlađena', *prìžē* 'prijeđe', *pripìšēš* 'prepišeš' (Sta);
- *se prikāstīn* 'se prekrižim', *priko* (*cīlōga svīta*), *pripìsā* 'prepisao', *pripìsat* 'prepisati', *prìstalo* 'prestalo', *prìvozī* 'prevozi' (Suh);
- *pribigli* 'prebjegli', *prìdājēn* 'predajem', *priko* (*bỳda*, *púta*) / *prìko* (*pòļa*, *prìjateļa*), *prikrìvali* 'prekrivali', *prìpala* 'prepala', *prìtvòrije* 'pretvorio', *se prìvarīn* 'se prevarim' (Sve);
- *pribácti*, *prìsvúci*, *prìnīla* 'prenijela', *prìstā* 'prestao', *prìríci se*, *prìžívti* (< *prìžíviti*) 'preživjeti' (Tri);
- *priko zímē* (uz *preko púta*), *prikystīn*, *prìlazila* 'prelazila', *prìnòčli*, *prìšā* 'prešao', *prìvarlo* 'prevarilo' (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *prìdávali* 'predavali', *pripìralo se*, *prìšā* 'prešao', *prìvínje* 'prevrnuo' (Vis);
- *prìživlávāne*, *prikint* 'prekinuti' (Vrs);
- *priko* (*púta*), *prìpala* 'prepala', *prìšli* 'prešli' (Zat).

Iznimke su primjeri *prema Kārīnu* (Nad), *prèkjučē*, *prèksinōc* (Pri), *preko púta* (Vinj; uz *priko zímē*), *prèstalo* (Sve i Vrs); njima treba priključiti i primjere *prèhrambene* i *prezivala se* (Pop; Magaš, 2018: 19), *prednācīle* (Vrs), *présednīk* (Sel) i *unaprežívā* (Sve).

### 3.2.1.1.3. Jekavski refleksi jata (\*ě > je)

U svim punktovima zabilježen je određen broj primjera s jekavskim<sup>158</sup> refleksom jata, među koje ubrajamo i one jotirane (npr. *žèļezo* i *Némci*). Budući da takvih primjera nije puno, ovdje će svi biti navedeni prema punktovima gdje su zabilježeni:

- *jèverce* 'vjeverice', *nāmještāj*, N jd. *pjeskòvitā*, N jd. *ùmjetno*, *žèļezo* (Isl);
- *susjed*, N jd. *susjeda*, *sjever* (Jas; sve iz Galović, 2020: 52);
- *cjév*, *nāmještāj*, *òdvjetnīk*, N mn. *rjéke*, *sa zāvjesam* (Nad);
- *u Rjéci*, *vjèžbajū*, *zjēnca* (uz *zēnca*) (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 584);
- *bjéda*, *nàsļēdī*, *ocjèñivān* 'ocjenjujem', *pjèščē/pjèškē*, *présjednīk*, *rjēs tō* 'riješiti to', *ūtjeha*, *záhtjev*, *zahtjévā* 'zahtijevao' (Pop; sve iz Magaš, 2018: 19)<sup>159</sup>

<sup>158</sup> U Kruševu Anić i Tomelić Ćurlin bilježe jekavske i ijekavske reflekse jata, npr. *ùvjēk* uz ikavsko *ùvīk* (2012: 351).

<sup>159</sup> Ovdje sve primjere pišem kao jekavske, dok sam ih u prinosu „Govor Popovića“ pod utjecajem pravopisa pisao kao jekavske i ijekavske. Ovdje stoga *bijéda* (Magaš, 2018: 19) mijenjam u *bjéda*.

- *cjêv, nàmještāj, Němc* 'Nijemci', *ocjénti, u Rjék* 'u Rijeci', *u Rjéku, vjèverca, zapovjèdnĭk, žèljezo* (Pos);
- *ù Nemačkōj, pjěškē, pjeváci, vjěsti*<sup>160</sup>, *vjěžbe* (Pri);
- *bjédni, u Nèmačkōj, Němci, u Ösjéku, pjésak, pòbjédimo*, N jd. *súsjed*, N mn. *súsjedi* (Sel);
- *bjédnĭci, djèčjĭ (krèvet), kòļenica, ù Nemačkū / u Nèmačkū, pjésak, pjěškē*, G jd. *pòvjěsti*, A mn. *súsjede*, N mn. *súsjednā*, N jd. *svjětlo plāvā, ùmjetnō, u rŭžnōme sjěcānu* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *cjêv, ù Nemačkū, òcjenu, u Rjéki*, N jd. *súsjeda, vjèverca* (Suh)
- *bjédē, bjegúnac, lěčnickĭ, nèvjěrnik, ne òsjěcan, priko Rjékē, u Rjéku, u Rjéci, (rät Drügĭ) svjěskĭ*, N jd. *svjěsna*, N mn. *súsjedi, Tjēlovo, ùspjeh, vjěrnica, vjèverica* (Sve);
- *djèčijēg*<sup>161</sup>, *prĭmjěnenā ùmjetnōst* (Ška);
- *Němci, súsjēdā, iz Rjékē* (Tri);
- *bjelòčnica, cjêv, gùsjenica*, A mn. *ļėkove, pjėskon, u Rjéku, u Rjéc* 'u Rijeci', *sjėno, vjèverica, zjėnica* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *cjêv, ļėšnāk* 'lješnjaci', *nàmještāj, ù Nemačkōj, Němci, osvježėne, pjésak, u Rjéku, rjėšti*, N mn. *sùsjed* 'susjedi', G jd. *kod sùsjeda, po svjėdožbu, vjèverca* (Vis);
- (*ù velkōj*) *mjėri, po (...)* *vjėncu, od dvā djėla*, N mn. *súsjedi, po mjėstima, žèljezo, vjèverca* (Vrs);
- *cjėnili, cjêv, dječáci, djėlujē, gùsjenica* (uz *gùsina*), *kòļeno*, G mn. *ļėkōva, se òsjěcān, òsjetila* (gl. prid.), *iza òsmoļetkē, u Rjéc / u Rjéci*, N jd. *rjėčkā, rjėšilo*, N mn. *súsjedi, súsjēdā, vjèverca* (Zat).

Kako se može vidjeti, neki se jekavski primjeri (npr. *cjev, namještaj, Nemačka, Rjeka, susjed*) javljaju u više punktova, i to bez ikavskih potvrda drugdje. Njih možemo nazvati stalnim jekavizmima. Neki se primjeri javljaju ponegdje kao ikavski, a ponegdje kao jekavski (npr. *gùsina* u velikom broju punktova / *gùsjenica* u Vinjercu, *vjèver(i)ca* u velikom broju punktova / *vĭverca* u Selinama), dok se neki primjeri mogu javiti u istom punktu i u ikavskom i u jekavskom obliku (*gùsina/gùsjenica* u Zatonu). Jekavski refleksi jata uglavnom se javljaju u riječima novijeg postanja, usvojenima iz hrvatskoga književnog jezika, a primjetno je da nešto više jekavizama rabe nešto obrazovaniji ispitanici i oni ispitanici koji su svakodnevno komunicirali s visoko obrazovanim osobama.

<sup>160</sup> Zabilježeno u značenju 'informativna emisija' (usp. Galović, 2019: 67f59).

<sup>161</sup> U značenju 'dječjeg doplatka'.

### 3.2.1.1.4. Ekavski refleksi jata (\*ě > e)

Primjeri s inicijalnom skupinom *ne-* (< \**ně-*) već su navedeni. Kao u slučaju jekavizama, i ovdje se navode svi ostali zabilježeni ekavizmi prema punktovima:

- *us cěstu, grěškē, óde, únde, u sredini* (Bok);
- *cěsta*, G jd. *sěna* 'sijena', *zěnica* (Isl);
- N mn. *ceste, ceston, obe, seno, starešina, zanovetati* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 52);
- *óde, óvdeka, ónde, óndeka* (Kru: sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352);
- *cěsta, naprímer* (rjeđe *napríer*), *óde, sěno, únde, zěnica* (Nad);
- *óde, sěno, zěncā* (uz *zjěncā*) (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 584);
- *ódelóvde, óndelúnde, òzlěđen, prévozníka*, N jd. *sűvremenā* (sve iz Magaš, 2018: 19); *zanuvétati* (Magaš, 2018: 19f8) (Pop);
- *óde, sěno, srědhū* (*škólu*), *únde, zěncā* (Pos);
- *cěsta, óde, únde* (Pri);
- *cěsta, óde, ónde, sěno* (sve iz Lisac, 2004: 168); k tomu *ozlédija* i *žělezo*<sup>162</sup> (uz *gòzje*) (Miletić, 2008: 114–115) (Raž);
- *cěsta, Drűgōg svěckōg rāta* (više puta), *naprímer, sěno, srědhū* (*škólu*), *zěncā* (Sel);
- *cěsta, óde*, G jd. *sěna, úndekā, zěncā* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *cěsta, děčko, óde, sěno, únde, zěncā, žělezo*; k tomu *prim'er* i *prim'etiš* (Batur, 2019: 38) (Suh);
- *cěstal/cěsta, óde, ónde, sěno, na srědini, srědhě, zěnica* (Sve);
- *óde, únde* (Ška; oba primjera iz Magaš, 2019: 371);
- *cěstōn, óde, sěno, zěnica* (Tri);
- *cěsta, lěšnāci, naprímer, óde, ónde, orěhnača*<sup>163</sup>, *vrěče* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *cěstal/cěsta, rěpa, sěno, zěncā* (Vis);
- *nā cesti, naprímer, óvde, sěno, zěnica* (Vrs);
- *cěsta, naprímer, óde, ónde, sěno, zěnica* (Zat).

U gotovo svim punktovima stalni su ekavizmi *cesta, ode, ondelunde* (i paragoški *ondeka*), *seno* i *zenica*, a vrlo često je i *naprímer*. Ovim primjerima treba pridružiti i primjer *posle(n)*, također zabilježen u velikom broju punktova. Odstupanje je značajno samo u Vinjercu, gdje su

<sup>162</sup> Naglasak nije moguće provjeriti bez preslušavanja snimaka s terenskog istraživanja.

<sup>163</sup> Riječ je nesumnjivo usvojena iz hrvatskoga standardnog jezika, u kojem se može gledati kao regionalizam, ili iz nekog drugog neikavskog idioma. Uobičajeno je N jd. *òras* 'orah'.

zabilježeni jekavski oblici *sjêno* i *zjènica*, dok je u Polači zabilježeno dvojno *zèncal/zjènca*. U Islamu Grčkom i Vrsima zabilježeno je *žèležo*, a u Suhovarima *žèlezo*, no u više punktova uobičajen je leksički tip *g(v)ožže* (npr. *gozdeni kračun* u Vrsima; *Vrsi 2*, 2015: 667, odnosno *göžže* u Polači; Lisac i Magaš, 2020: 586), a u Ražancu dolazi *gözje* i *žèlezo*<sup>164</sup>.

#### 3.2.1.1.5. Diftonški refleks jata (\**ě* > *iě*)

Na cijelom istraživanom području samo je u Selinama zabilježen primjer *glùhoniēm*, potvrđen više puta. Riječ je o primjeru koji je kao takav usvojen iz hrvatskoga književnog jezika, o čemu svjedoči i glas *h* u prvom dijelu složenice. Više je puta u Selinama potvrđeno *glûv*.

#### 3.2.1.1.6. Dvosložni refleks jata (\**ě* > *ije*)

Dvosložni refleks jata zabilježen je u većini punktova, ali samo u primjeru *prije*, odnosno u složenicama koje ga sadrže (npr. A jd. *prijēvrìmenū* (Nad) ili *màloprijē* (Vinj; Magaš: ruk.)).

#### 3.2.1.1.7. Primjeri s promjenom \**ě* > *a*

Beziznimno u svim punktovima dolazi N jd. *òras* 'orah',<sup>165</sup> ponegdje je (Bok, Zaton) zabilježeno *prama* 'prema', a bilježim i *jâža* u Posedarju i Suhovarima (*jâža* 'jarak u koji se skuplja višak vode s njive'; Ukalović, 2020: 67). Posebno je zanimljiv ražanački i vinjerački primjer *jadro* (Nikola Vuletić usmeno), vjerojatno usvojen od obližnjih čakavaca; u Vrsima primjerice dolazi A mn. *idra* (*Vrsi 1*, 2013: 610), dok u većini drugih mjesta, očekivano, taj primjer nije ni zabilježen. U Tribnju je zabilježeno *jarèbica*, gdje je prvi vokal *a* možda nastao od početnog \**ě*.<sup>166</sup>

#### 3.2.1.1.8. Hiperikavizmi i hiperjekavizmi

Hiperikavizama i hiperjekavizama nema mnogo pa ćemo ih navesti sve.<sup>167</sup> Hiperikavizmi su *u Lìpoglavi, Kàrmila* (uz *Kàrmela*) (Pri; dobiveno analogijom prema *lìpo* i *mìlā*), *pribívalište* (Suh; analogijom prema ostalim riječima s prefiksom *pri-* < \**prě-*) i *se prizivaju* (Suh; Ukalović, 2020: 35, također analogijom prema drugim riječima s *pri-*); hiperjekavizam je zabilježen samo u primjeru *námjèrnice* (Pop; Magaš, 2018: 19, analogijom prema *námjèrno*).

<sup>164</sup> Naglasak nije moguće provjeriti bez preslušavanja snimaka s terenskog istraživanja.

<sup>165</sup> U Vinjercu uz *òras* dolazi i usvojeno *orèhnača*.

<sup>166</sup> Za etimologiju v. Matasović i dr., 2016: 396–397: jarèbica.

<sup>167</sup> Ovdje se hiperikavizmima/hiperjekavizmima smatraju oblici u kojima se drugdje rijetko javljaju ikavski/jekavski oblici.

### 3.2.1.2. Refleks poluglasa (\*ə)

Kao i drugdje u štokavštini, tzv. „šva“ (\*ə; poluglas nastao od poluglasa \*ɔ i \*ɔ) dao je u većini primjera *a*. Navodim odabrane zabilježene primjere prema punktovima:

- *dân* (Bok);
- *päs*, N jd. *òrā* 'orao', *rébac* 'vrabac' (Isl);
- *dan*, *danas*, *daska*, *dobar*, *laž*, *magluština*, *opanak*, *pas*, *sedan*, *tisan*, *živac* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 52);
- *dân*, *dânas*, (j)èdan, *màgla*, *òtac* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 351);
- *čâst*, ì *dân-dânas*, *päs* (Nad)
- *dânas*, *dân*, *òpanak*, *säv* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 584);
- *dân*, *dânas*, *jèdan/èdan*, *säv* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 22);
- *nì dân-dânas*, *kàbā* 'kabao', *kònac*, *măč*, N jd. *òrā* 'orao', *päs*, *pòsā* 'posao' (Pos);
- *dânas*, *išā* 'išao', *pòsā* 'posao' (Pri);
- *lâkat*, *nòkat* (Lisac, 2004: 169), *rébac* (Lisac, 2004: 168) (Raž);
- *dân*, *dânas*, *kòtā* 'kotao', N jd. *òrā* 'orao', *päs*, *prišā* 'prešao' (Sel);
- N jd. *òrā* 'orao', *päs* (Sta; oba primjera iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *dân*, *dânas*, I mn. *dàskan*, *kàbā* 'kabao', *măč*, N jd. *òrā* 'orao', *päs* (Suh);
- *dân*, *i dânas*, *dàskē*, N jd. *òrā* 'orao', *päs*, *rèkā*, A jd. *támu* (Sve);
- *dânas*, *jèdan*, *päs* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 371);
- *blàgdân*, *dân*, *dânas*, *dòšā*, *išā* 'išao', N jd. *òrā* 'orao', *päs*, *váni* (Tri);
- *bälavac* (pûž), *dânas*, *kònac*, N jd. *òrā* 'orao', *òtac* (uz češće *čäčä*), *päs* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- ì *dân-dânas*, *išā* 'išao', *kònac*, N jd. *òrā*, *pòsā* 'posao', *večèras* (Vis);
- *dânas*, *dánā*, *išā* 'išao', N jd. *òrā* 'orao', *òšā* 'otišao', *päs*, *rèkāl/rèkā* (Vrs);
- *dánā*, *dânas*, *kàbā* 'kabao', *päs* (Zat).

U primjeru *čävā* 'čavao' (Pos, Pri, možda i drugdje) drugo *a* došlo je od poluglasa (dužina je kompenzacijska:  $\bar{a} < aa$ ), no taj poluglas nije nastao od praslavenskih poluglasa.<sup>168</sup> U kosim padežima imenice *pas* (G *pasa*, D *pasu* itd.) korijensko *a* nastalo je analogijom prema nominativnom obliku, a ne od poluglasa; analoško je i *a* u primjeru *pàsīc* 'psić' (Sta (Lisac i Magaš: ruk.), Vis). Prijedlog 's' očekivano nije zabilježen ispred glasova *s*, *š*, *z* i *ž* u obliku *s* (< \*sə). Štoviše, potencijalni slijed dvaju sibilanata ponedje je riješen gubljenjem prijedloga, npr.

<sup>168</sup> Za etimologiju riječi *čavao* v. Skok, 1971: 300: čavao.

*stârā bāba štápon* (Isl), ali prijedlog se u obliku *sa* može se javiti ispred drugih glasova: *sa kónima òrat* (Nad), *sa kàmenōn plòčōn*, *sa mēson òvīn*, *sa tīn blāgon* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 28), G jd. *sa groba* (Suh; Batur, 2019: 44), *cvīće sa vāzūn* (Vis). U primjeru *igla* (svi punktovi) poluglas je dao *i*.

### 3.2.1.3. Refleks prednjeg nazala (\**ǣ*)

Najčešći je refleks prednjeg nazala (\**ǣ*) u zabilježenim primjerima u svim punktovima *e*:

- *pòčēla*, *žēlo* (gl. prid.) (Bok);
- N jd. *jètra*, *jèzik*, *mēso*, *svétac* (Isl);
- *jedar*, *jezik*, *meso*, *početi*, *od žeži* (odabrani primjeri iz Galović, 2020: 53); k tomu *jèčmen* (Bucić, 2016: 76) (Jas);
- *jèčam*, *jèzik*, *mēso*, *pòčēti*, *žēti*, *žēž* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 351);
- *jèčam* (uz češće *žito*), N jd. *jètra*, *jèzik*, *mēso*, *pòčēli*, N mn. *prìpēte* (Nad);
- *jèzik*, *mēso*, *pēt* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 584);
- G jd. *mēsa*, *pēt* (Pop; oba primjera iz Magaš, 2018: 22);
- N jd. *jétra*, *jèzik*, *mēso*, *pòčēje* 'poceo' (Pos);
- *pòčēla*, *žédan* (Pri);
- *gréda*, *pēt*, *žētva* (Raž; odabrani primjeri iz Miletić, 2008: 114);
- N jd. *jétra*, *jèzik*, *mēso*, *pòčēje* 'poceo', *ùzēla* (Sel);
- N jd. *jèčmenī*, *jèzik*, *mēso* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);<sup>169</sup>
- N jd. *jétra*, A jd. *jèzičnu* 'jezičinu', G jd. *mēsa*, *pòčēla*, *žēl* 'žēli' (gl. prid.) (Suh);
- *jèčam* (uz češće *žito*), N jd. *jètra*, *jèzik*, G jd. *mēsa*, *nàčētū*, *pòčēa* 'poceo', *zā žēž* (Sve);
- *mēso*, *dēse(t)* (Ška; oba primjera iz Magaš, 2019: 372);
- *jarèbica*, N jd. *jétra*, *jèzik*, *mēso*, *pòčēli*, *ùzēli* (Tri);
- *jèzik*, *žédan* (Vinj; oba primjera iz Magaš: ruk.);
- *jèzik*, *pēt*, *pòčēlo*, *pòžēje*, *žēlo* (gl. prid.), *žēt* (Vis);
- *jèčamljèčam* (uz češće *žito*), *ječmenjak* (Vrsi 2, 2015: 705), *jèzik*, G jd. *mēsa*, *pòčēli*, *žēli* (gl. prid.), N mn. *žédne* (Vrs);
- N jd. *jètra*, *jèzik*, *mēso* (Zat).

<sup>169</sup> U primjerima *žēni* (imp.) (Sta) i *žēnē* (prez.) (Vis) vokal *e* nije došao od prednjeg nazala, već analoški.

Valja ipak istaknuti da Galović za Jasenice izdvaja *jačmer* 'ječmenac' (\**ę* > *a*) (2020: 53),<sup>170</sup> a Anić i Tomelić Ćurlin za Kruševo izdvajaju *žàlac* (< \**žę*) (2012: 351), što otvara mogućnost da i drugdje ima primjera s \**ę* > *a* (iza *j* i *ž*).<sup>171</sup> Primjer *jãmti* 'ukrasti' (Vis) vjerojatno je preuzet iz popularne kulture u novije doba, ali treba ostaviti i otvorenom mogućnost da je riječ o starini.

### 3.2.1.4. Refleks stražnjeg nazala (\**ɔ*)

Stražnji nazal u svim je punktovima beziznimno dao *u*:

- *mûž, na pútu, rúkē* (Bok);
- *gòlūb/gòlūp* 'golub', *gùsina, rúke* (Isl);
- *golubova, gusina, klupko, kravu, kudilja, kupina, muž, sudac, ugusto* (pril.) (Jas; sve iz Galović, 2020: 53);
- *bùdē, pût, rúka*, D mn. *zúbīn* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 351);
- *mùka, pût, rúke, ùnūtra, žèludac* (Nad);
- *pût, sùbota* (Pol; oba primjera iz Lisac i Magaš, 2020: 584);
- *mùkē, pût* (Pop; oba primjera iz Magaš, 2018: 22);
- *gùsna, mùž, pût, na žèlucu* (Pos);
- *òkrūglo, mùž, pût, u rúci, (jèdnē) sùbotē* (Pri);
- *gùsna* 'gusjenica', *gùsto* (pril.), *mùž, rúke, ùnūtra, vrúco* (pril.), *žèludac* (Sel);
- *mùž, pût, žèludac* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *gòlūb, mùškā (dìca)*, D jd. *mùžu, nàzūbe* 'zubima', *òkrūglū, pùklo, priko púta, rúka, sūd, vrúco, žèludac* (Suh);
- *ìznūtra, klùpko, mùž, òkrūglō, priko púta, na rùkan, su, sùbotu*, A mn. *sûža, ubùdūce, ùnūtra* (Sve);
- *bùdi*, G jd. *pùpa, pût, vrúcōg* (Ška; sve iz Magaš, 2020: 372);
- *gòlūb, gùsina, jèsulsu, mùž, òvud* 'ovuda', *rùčno, (dvā) mùškā, s mùžun* 's mužem', *rúka* (Tri);
- *gòlūb, mùka, mùž, (preko) púta, rasúti* 'rasuditi', *rúke* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);

<sup>170</sup> Galović izdvaja i primjer *najati* 'navaliti' (2020: 53), no tu je drugo *a* nastalo stezanjem slijeda *aa* (*nãjãti* < *najaati* < *najahati*), a ne kao refleks prednjeg nazala. Treba još jednom istaknuti jasenički primjer *ječmen* (Bucić, 2016: 76), dakle *s e* kao refleksom prednjeg nazala.

<sup>171</sup> Kao zanimljivost izdvajam primjer *sjãt, sjãt, prësãt* 'svet, svet, presvet' koji sam zabilježio u Nadinu, no tu je riječ o ispitanikovu oponašanju zaziva iz pravoslavnih obreda, ne o primjeru koji je dio njegova svakodnevnoga govora.

- *bùdē*, A jd. *gòlūba*, *gùsca*, N mn. *múdri*, *mùškī* 'muških', *mùž*, *òkrūgla*, *na pútu*, N jd. *rùčnī*, *súd* 'posuda', *trūt*, *ùnūtralùnūtro* (Vis);
- N jd. *òkrūglī*, *plūpko* 'klupko', *rúb*, *su*, *ùnūtra*, *ùtropca* 'jetra', N mn. *úža*, N jd. *vrúce*, *žèludac* (Vrs);
- *mùka*, *mùž*, *pút*, *za rúke*, *sùdbina*, *po súdu*, *ùdice*, *ùnūtra*, *vručína*, *zúbi*, *žèlu<sup>d</sup>ca* (Zat).

U primjeru *gúza/gùzica* i sl. 'stražnji dio puža', potvrđenu u više punktova (Isl, Nad, Pos, Sel, Suh, Vis, Vrs, Zat), moguće je da je *u* došlo od \**o*, ali moguće je i da je *u* etimološko.<sup>172</sup> Izdvajam i primjere *kaba su dva uva* (Suh; Ukalović, 2020: 13), *pròšā san su četri* i *ròd sù dvī strāne* (Vis), u kojima je *u* u prijedlogu *su* nastao od \**so*-.<sup>173</sup>

### 3.2.1.5. Refleks slogotvornog *l* (\**l*)

Sasvim očekivano, refleks slogotvornog *l*<sup>174</sup> u svim je zabilježenim primjerima *u*:

- N jd. *dùgačkī*, N jd. *pùno*, *od vùnē* (Bok);
- *pùž*, *sùncokrēt*, *túce* (Isl);
- *duboki* (jd.), *napunjen*, *pomuzen* (prez.), N mn. *suze*, *stup*, *vuna*, *žutica* (Jas; sve iz Galović, 2020: 53);
- *dùgačak*, *súnce*, *vúk*, *vùna* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 351);
- N jd. *dùžē*, *múhá*, *pomúze* (prez.), *provúceš*, *pùn* (*mìsēc*), *pùž*, *súnce*, N jd. *žútī* (Nad);
- *jàbuka*, *pùž* (zap.) / *spùž* (ist.), *súnce* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 584);
- *pùn*, G jd. *vúka* (Pop; oba primjera iz Magaš, 2018: 22);
- *pùž*, *súnce*, *túce*, *vúk*, N jd. *žútā* (Pos);
- *mùčīmo* 'šutimo', *pùno* (pril.), *u púžīn*, *súnce* (Pri);
- *kùk*, *žuč* (Raž; Miletić, 2008: 114);
- *dùgačak*, *mùčī* 'šuti' (prez.), *múzi*, *mùzli*, *pùn*, *pùž*, *ì vúka*, *òd vunē*, N jd. *žùčkasta*, N jd. *žúta* (Sel);
- *pùno*, *pùž* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- N mn. *búve*, *nā dūg*, *dūgo* (pril.), *mùzli*, *pomúzēn* (prez.), *pòžūtī*, *pùn*, *pùno* (pril.), G jd. *púža*, *sùncokrēt*, N jd. *žútā*, *žúto* (Suh);
- *dūg*, N mn. *dūgī*, *jàbuku*, *múhá*, *mùsti*, *pùn* (*mìsēc*), *pùž*, A mn. *púže*, *vúk*, *vùnē*, N jd. *žútā*, *žùtenicu* (Sve);

<sup>172</sup> Za etimologiju v. Matasović i dr., 2016: 312–313: *gúz*.

<sup>173</sup> O početnom \**so*- više u: Skok, 1973: 179: s.

<sup>174</sup> O postanku dugoga (*ĭ*) i kratkoga slogotvornog likvida (*ĭ*) piše Holzer, 2012: 60–63.



- *vûk, prisvúci* (Ška; oba primjera iz Magaš, 2019: 372);
- *jàbuka, mùzla* (jd.), *pùno, pûž, túce, vûk, vùnu, žúna* 'ovca žute glave', N jd. *žúta*, N jd. *žútī* (Tri);
- *dùgo* (pril.), *pùno* (pril.), *pûž, súnce* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- N mn. *dùgački*, A jd. *dùžī, múna, mùsti, pùnī* (*mìsēc*), *pùno, pûž, provúce, tùmacī*, N mn. *žútē* (Vis);
- *dùgo* (pril.), *múna, natúce, pomuńésali* 'poludjeli', *pòžūtī, pùn, pùno* (pril.), *pûž, od vùnē, žúna* 'ovca žute glave' (Vrs);
- *dùgo* (pril.), N jd. *duguļàstijē, pòžūtī*, N jd. *pùnī, pùno* (pril.), *pûž, súnce, žúc*, N jd. *žùčē*, N jd. *žútā* (Zat).

Kako vidimo iz svih priloženih primjera, u svim je punktovima sasvim očekivano *u* kao isti refleks slogotvornog *l* i stražnjeg nazala.

### 3.2.1.6. Početno \*və

Početno \*və (< \*wɔ/\*wɔ) u svim je punktovima dalo *u*. Navest ćemo neke zabilježene primjere:

- *ùdāna, u srī séla, ùvīlùvīk* (uz *vāik/vāik*) (Bok);
- *u Líci, u pitáru, ù sob* 'u sobi' (Isl);
- *unuk, unutra, uvik* (uz *vaik*), *uzmi* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 52);
- *ù brdo, ùmrlo, ùnuka* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352);<sup>175</sup>
- *ùdāla se, u kúdu, ù nās, ùnūtra, ùtekli, ùvečē, ùvīk* (uz *vāik*), *ùzmēš, zàuzvrāt* (Nad);
- G jd. *ùnuka, ùmrā* (Pol; oba primjera iz Lisac i Magaš, 2020: 584);
- *u Mèdvižōj, ùmrā, ùvīklùvi* (uz *vāik/vāī*), *ù Zāgrebu* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 22–23);
- *ùdāla se, ùmrā, ùvečē* (Pos);
- *ùdāla se*, N mn. *udóvci, ùmrā, u nárāmku, ùvīk* (uz češće *vāik/vāī*), *ùzē cú* (Pri);
- *ùdāla se, ùmrā, ùvīk* (uz *vāik*), *ùzēje* 'uzeo', *ùzēla, ùzēt* (Sel);
- *ùdāla se, ùnučād, ùnūtra, u Stārigrādu, ù tīn glāvcan* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *ùbrāla, ùmrā*, N mn. *ùš* 'uši', *ùtynē, ùvīk* (uz *vāik*), *ù Zədru, ùzmēš* (Suh);
- *ùdāla se* (jd.), *udòvica, ùmḡla, ù nās, ùspē se, ùvīk, ùzdān se, ùzēja* 'uzeo' (Sve);
- *u fāmīliji, ùnučād, ù poļu, ù Škabrhī, ù škōli, ù zmīju* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 372);

<sup>175</sup> Anić i Tomelić Ćurlin bilježe ikavsko *ùvīk*, ali i *ùvijek* („s ijekavskim refleksom“) i *ùvjēk* („s jekavskim refleksom“) (2012: 351). Nije jasno je li za autorice „ijekavski refleks“ diftonški ili dvosložni refleks. Primjeri *uvjek/uvijek* ne javljaju se ni u jednom drugom punktu (čak ni u onim punktovima gdje je dosta jekavaca) pa je moguće da su individualno obilježje jednog od ispitanika. Josip Karamarko potvrdio je usmeno da je i u Kruševu uobičajeno *vāik*.

- *ūdāla se, ùlazila, ùlijēš, ùmrā, ùnuk, ùpřtīš, u sèlu, u Slòvèniju, u Splìtu, ùvīk (uz vāī), ùzēli (Tri);*
- *ūdāla se, N jd. udòvca, ùjtro/ùjtru, ùmřla, ùnuk, ùzmēn (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);*
- *ūdāta, ùmřla, za Ùskřs, ùvīk (Vis);*
- *ùmřla, ù nās, ùnūkā, u ògradu, u Vřsīn, ùvik, ùzmite (Vrs);*
- *ùbrāla, ùdāna, N jd. udòvca, ùmrā, ùnuk, za Ùskřs, ùvī/ùvīk/ùvik (uz vāīk), ùzmi (Zat).*

U svim punktovima<sup>176</sup> osim u Visočanima, Svetom Petru i Vrsima<sup>177</sup> u značenju 'uvijek' zabilježeno je *vāīk/vāī* (< *vavik; va < \*və*), a u većem je broju punktova (Bok, Jas, Nad, Pop, Pri, Sel, Suh, Tri, Zat; k tomu Kru) usporedno *uvik/uvi / vaik/vai*.

### 3.2.1.7. Slogotvorno *r* (*r*)

Prema raspoloživim primjerima možemo zaključiti da na cijelom istraživanom području slogotvorno *r* (*r*)<sup>178</sup> može biti dugo i kratko, bez obzira na to je li naglašeno ili nenaglašeno. Očekivano ne dolazi *r̄* ispred naglaska. Navodim odabrane zabilježene primjere prema punktovima:

- *břdo, břzo* (pril.), N jd. *cřnačkā* 'koja je iz Crnog', *is Cřnōg, Mřkva* (top.), N jd. *mřtvō, pòvř, s přvē, svřšija, u Třst, vřšalca, vřšidbē, vřtā* 'vrt' (Bok);
- *cřkva*, N jd. *cřvenī*, N mn. *dřvēcā*, N mn. *dřva, nā dřvetu, gřmřlavīna, izvřnlo, mřkva, spřtva, Sřbin, triščētvřtō, zavřšlo* (Isl);
- *křkālina* (Bucić, 2016: 88), *křkati* (Bucić, 2016: 88), *křšan* (Bucić, 2016: 88), *òškopřčan* (Bucić, 2016: 127), *přkèłati* (Bucić, 2016: 146), *přł* (Bucić, 2016: 146), *sàtřti* (Bucić, 2016: 157) (Jas);<sup>179</sup>
- *břdo, cřno, četvřtak, nāmřčiti, přvī, řzat* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 350);
- *Břzoje, ù cřkvi, cřv, četvřtina, dřvēcē, G mn. dřvā, dřžali, Gřgo, řzumřlo, křntija, nā Přžne, přst, řža, sřce, svř vřvcē, Škàbřna, u Vřsaļākā, zřno* (Nad);
- *cřkvu, dřžī, N Gřla, V Gřle, òsmřtnica, ùpřli* (Pol);
- *okò cřkvē, Hřvāt, iscřpā se, křcāno* 'krcato', *třčūć, vřtā, ù vřtlu, zavřšje* 'završio' (Pop);

<sup>176</sup> Potvrdu za Islam Grčki dao je usmeno Jure Jurjević, a potvrdu za Vinjerac dao je usmeno Vladimir Magaš.

<sup>177</sup> Informacije s terena govore nam da su u Svetom Petru oblik *vāīk* rabile samo žene koje su po udaji došle u mjesto (Milan Jurišić usmeno). U tekstovima koji su na govoru Vrsi objavljeni u zbornicima *Vrsi kroz povijest 1* (2013) i *Vrsi kroz povijest 2* (2015) također dolazi samo *uvik*.

<sup>178</sup> Najčešće se zapravo radi o artikulaciji „šva (slogotvorni element) + *r* (neslogotvorni element)“.

<sup>179</sup> Svi preuzeti primjeri pisani su radi preciznosti s naglascima i sa simbolima *r* i / kojih nema u izvorniku.

- ù *břdu, břzo* 'ubrzo', *břžē* (pril.), *cřkva, cřv*, G jd. *čètřvtē*, N mn. *dřva, dřžal* 'držali', *u Gřgũrcan, izvřšje*, N *Křste*, V *Křste*, *òsmřtnica, řža, u Řtni, spřtva, svěkřva, nà Škřļevu, třčē, vřsta, vřšňāk* (Pos);
- *břdo, cřkā, cřkva*, ù *cřkvi, četřdèsēt ì devet*, N mn. *dřva*, G mn. *dřvā, dřžī, na Gřgi, křstī, kòd mřtvī, nājpřvā, pòmřlo, nà přstīn, Sřbi, svěkřva, třgāne, vřšnica, vřšňáci, vřtī* (Pri);
- *křv* (Lisac, 2004: 168), *břk, řža, vřtā* (odabrani primjeri iz Miletic, 2008: 115) (Raž);
- *cřkva, cřkvènō, cřno, ò dřveta*, N mn. *dřva, křstī, křšār, křv, nājpřvī, òbřve, pòcřnē* 'pocрни', *přstēn*, N mn. *přstēna, řža*, G jd. *řskavcē* 'hrskavice', *spřtva, Sřbā*, A jd. *svěkřvu, třgòvna, ukřcali, zāřžā* 'zahrđao' (Sel);
- ù *cřkvu, cřno, četřdèsēt ì přvō*, N mn. *dřva*, G mn. *dřvā, dřžali, dřžati, dřžave, Křvāt, mřkva, mřžnja, nājpřvō (díte)* 'prvo (dijete)', *ovřše, přtľale, přvo* 'prije', *rāzvřstanī (nārod), sātřlo, Sřbin, Sřbā, sřce, svěkřva, třčī, ùmřlo, vřa* 'vrha', *za vřmēntu, vřstē* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *břzo* 'brzo' (pril.), *břzo* 'ubrzo', *cřkva, ù cřkvi, Cřļēnkove, cřv, četřnājst, čètřvtī*, N mn. *dřvaldřva, gřľak, řzvřtāla, jětřva, òt křpē*, L jd. *u křv (řmā), přvāšci, řdabrādřdobrād, řžavo, smřdī, spřtva, třčē* 'trči' (prez.), *vřmēnta, zagřmt* 'zagrmjeti' (Suh);
- *břdo, cřkva, četřdèsēt, četřvtkon, čètřvtō*, N mn. *dřva*, G mn. *dřvā, jětřve, křcāj, křpa, křšténe, mřtav, na Mřtvī (dān), nājpřvī* 'prvi', *òbřnuto, òbřve, potřpiti, přstēn, řžale b* 'hrdale bi', *Sřbi, sřce*, G jd. *škřtē, třčē* 'trči', *Třst, zavřšli* (Sve);
- *křmel, iscřpije, čètřřtoga, četřnājste, četřdèsēt, třndelíkæt, na dřžāvnom, Břkcĩnka, přòstřli* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 372);
- *cřkva, ù cřkvu*, A jd. *cřnū, četřdèz (gòdĩnā)*, N mn. *dřva, dřžali, jětřva, Křčevine, na křstu* 'na krštenju', *pòmřle, přvo, svěkřva, třgòvali, ùpřtīš, vřci, zřne, žřvan* 'žrvanj' (Tri);
- ù *cřkvi, osandèsēt ì čètřvtē, Gřgo, Křste, křšténe, mřtvō, přkřstīn, od skřlētĩnē, třgovac, vřtā, zatřpā, zāvřšimo* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *uza břdo*, G jd. *cřkvē*, N jd. *cřkvenā*, N jd. *cřnā*, I jd. *cřpon* 'srpom', *cřv, u cřvenci, ù čètřvt, u čètřvtome*, N mn. *dřva, dřžĩn se, gřmľavĩna, Křneza*, G jd. *mřkvē, mřzĩ, òzřnāna, pāpřšňāk, přivřnje* 'prevnuo', *přstēn, přvōg, řža, řvānen* 'hrvanjem', *skřpā, třčē, ùmřla, vřlo, vřmēnta*, N mn. *vřšňāk, zāřžā* 'zahrđao', *zavřšije, zřna, zřno* (Vis);
- *cřkvē*, N jd. *cřkvenĩ, cřv/cřv, čètřvtī*, N mn. *dřva, dřžava*, A mn. *přcíce, přstēn, (sedandèsēt) přvē, spřtvu, i Sřbijē* 'iz Srbije', *třčē* 'trči', *třgòvinu*, G jd. *třsja, o Ŭskřsu, vřstu, vřtli* 'vrtovi', *vřtū, zāđřžā, zavřšti* (Vrs);

– *ù cřkvi, cřnù, dřžĩn, na (světõga) Gřgúra, ù gřlu, Křšěvana, křv, nãjprãvã, pòmřle, přstěn, přstěhe, třčĩ, třsjeltřsje, ù třsju, třsõvci, za Ûskřs, na vř, se vřlo, vřmēnta, iz Vřsĩ, u Vřsĩn, za Vřšãncã, vřtã, L jd. u vřtu, L pò vřtlu, u vřtĩč, zavřšli, zãvřšũ, zřno (Zat).*

Vidimo da je najuobičajeniji položaj slogotvornog *r* „NG<sup>180</sup> + *r* + NG“, a može se naći i u fonološkoj okolini „2NG + *r* + NG“ (npr. *o Ûskřsu*) i u fonološkoj okolini „NG + *r* + 2NG“ (npr. *vřtli*). Ono se ipak može ostvariti i na početku sloga ili riječi i na dočetu riječi ako se uza nj nalazi neslogotvorni glas (npr. *u Rřtni, zařžã 'zahrđao', pòvř*). Slogotvornost glasa *r* zadržana je i u primjerima *četrēs (přvē), svěkřa 'svekrva' (Sel), vřa 'vrha' (Sta) i nãjprõ 'najprije' (Tri)*, gdje je došlo do ispadanja drugoga glasa (*d* ili *v*<sup>181</sup>), što dokazuje da se slogotvorno *r* može ostvariti i ispred vokala. Ekstreman je primjer *četrãst 'četrdeset' (Pos)*, gdje je prvo ispao konsonant *d*, zatim se vokal *e* promijenio u poluglas, a *r* je bez obzira na sve zadržalo slogotvornost (rastavljeno na slogove: *če + tř + ast*). Ipak, u primjeru *četrēs (Ška)*, gdje je također došlo do ispadanja konsonanta *d*, slogotvorno *r* odijelilo se na *ə* i *r* kao dva glasa (rastavljeno na slogove: *če + tã + res*).<sup>182</sup>

Posebno je zanimljivo da osim uobičajene artikulacije slogotvornog *r* (*r* kao „šva + *r*“) imamo i nekoliko zabilježenih primjera artikulacije „*r* + šva“. Tako u Selinama i Visočanima uz *řžã* (slijed „šva + *r*“) imamo *zařžã 'zahrđao'* (slijed „*r* + šva“), a u Suhovarima je zabilježeno *řdabrãdřdobrãd* („šva + *r*“ / „*r* + šva“). Potvrđeno je i to da slogotvorno *r* može sasvim izgubiti neslogotvorni element, tj. zadržati samo šva, kao u primjeru *přikãstĩn (ř > ə)* (Suh). U primjeru *is Petřĩãĩnĩ 'iz Petrčana'* (uz *u Pětřčãĩnĩn*) (Zat) vjerojatno je došlo do naslanjanja na prezime/toponim *Pětřĩč(i)*.<sup>183</sup>

### 3.2.1.7.1. Sekundarno slogotvorno *r*

Ponekad slogotvorno *r* može biti sekundarno. Najčešće slijed „*r* + vokal“ postaje *ř*: *u Křlobãgu* (uz *u Karlobãgu*), *pòkřli* (Bok), *vřtēno* (Jas; Bucić, 2016: 197), *břte* (Pol), *čëtř, tř-čëtři* (Pop), *u Cřkvēnci 'u Crikvenici', čëtř 'četiri' (Pos), břte* (bez naglaska: *jãk je, břte, jãk*) (Pri), *Křstĩna* (Miletić, 2008: 115), *vřtēno* (Lisac, 2004: 168) (Raž), (*rãt*) *nēsřtnĩk, ù toj nēsřtnõj* (Sta; oba primjera iz Lisac i Magaš: ruk.), *koprva 'kopriva'* (Ukalović, 2020: 14, 16), *lětřka 'električna*

<sup>180</sup> NG = neslogotvorni glas (2NG = dva neslogotvorna glasa).

<sup>181</sup> Ne možemo sa sigurnošću reći je li u primjeru *vřa 'vrha'* došlo do ispadanja glasa *v* (< *h*) ili je na osnovu *vř-* samo dodan nastavak *-a*.

<sup>182</sup> Razlika u izgovoru primjera *četrãst* (Pos) i *četrēs* (Ška) jedva je čujna, no ipak postoji, a čujnijom postaje tek usporavanjem snimaka. Više snimljenog materijala možda bi pokazalo postojanje obiju inačica i u jednom i u drugom punktu.

<sup>183</sup> Usp. Maštrović, 1955: 89: „Tijekom XIX. st. doseljene su u Nin seljačke obitelji Diklić, Pavlović, Surić, Vučetić, Kera, Salov, Lucin i dr., većinom iz obližnjih sela *Petřĩãana* (istaknuo I. M.), *Vira* i dr.“

struja' (Ukalović, 2020: 74), *nèsrtnjāk*, *nèsrtan* 'nesretnik, nesretan' (Ukalović, 2020: 83) (Suh), *břte*, *křdēnce*, *pōtrbni* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 373), *škřpiōn* (Vinj). Jasno je da je u primjeru *vřtēno* slogotvorno *r* došlo analogijom (prema 'vřtjeti'), a u primjeru *u Cřkvēnci* toponimski je lik prilagođen svakodnevnoj riječi *cřkva*. U primjerima A *Břlīndu* 'Belindu' (Suh; Batur, 2019: 43) i V (*gospodine*) *Prdelin* 'Padelin' (Vrs; *Vrsi 1*, 2013: 632) došlo je do zamjene vokala (*a*, *e*) slogotvornim *r*.

### 3.2.1.8. Slogotvorno *n* (*ŋ*)

I glas *n* uslijed redukcija može postati slogotvoran (*ŋ*): *ŋti*, *ŋte vrāže* (Nad), *sedŋdēsēt*, *osŋdēsēt* (Ška). Naravno, redukcije i slogotvornost sonanta *n* u nadinskim su primjerima posljedica ublažavanja psovke.

### 3.2.1.9. Prijeglas

U većini punktova primjeri bez provedena prijeglasi češći su od primjera s provedenim prijeglasom. Prema punktovima navodim zabilježene primjere:

a) s prijeglasom:

- N jd. *nāše*, *nāšeg* (Bok);
- N jd. *nāše*, *u Trēcē<sup>m</sup>* (*māju*) (Isl);
- *kōmbijen* (uz *kōmbijon*) (Nad);
- *rānijēga* (Pop; Magaš, 2018: 30);
- N jd. *čijē*, (*prāse*) *divļē*, N jd. *mōje*, N jd. *svāčijē*, *trēcēg*, *zādñēg* (Pos);
- N jd. *nāše* (Pri);
- N jd. *kōjē*, N jd. *nāše*, *iz našeg* (*sēla*), N jd. *sīnovļeva* (uz *ù kući sīnovļovōj*), G jd. *stārijēg*, N jd. *trēs trēcē* (Sel);
- *čijē*, *kōje*, *mōje*, *tvōje* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *dōmācég*, *nājmlāžēga* (Sve);
- N jd. *drūkčijē* (Ška);
- *Drāčēvcon*<sup>184</sup>, *u Dōñēm Zamunīku*, *gōdišñē* (pril.), A jd. *kōjē* 'pokoje', A jd. *māñē*, *iz našeg* (uz N jd. *nāšo*, *ù našom*), *řvāñen* 'hrvanjem' (Vis);
- N jd. *dēvesto trēcē*, N jd. *kōjē*, *nāšeg*, N jd. *vručē* (Vrs);
- N jd. *brātovļeva*, N jd. *duguļastijē*, *na gōdišñēn*, N jd. *sītnijē*, N jd. *škūrijē*, N jd. *žūčē* (Zat);

<sup>184</sup> U ovom primjeru vidimo i provođenje i neprovođenje prijeglasi.

b) bez prijeglasi:

- *àšon* (Bok);
- *vrúco* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 351);
- *na gòdišńóm, u kòjóm 'u kojem', kòmbijon* (uz *kòmbijen*), *ù našom, tamícon, iz vašóg*, N jd. *věcō* (Nad);
- N jd. *dòmācō*, N jd. *kòjō, Krùšovo, stàrijōga* (sve iz Lisac i Magaš, 2020: 587); k tomu N jd. *bòļō* (Pol);
- *blížńōga, gòdišńo* (uz *gòdišno*), N jd. *kòjō, priko Kārīna Gòrńōg, lòšōga, mácōg 'malog', višè našōga, u trěcōm, zgòdnōga i lipšōga* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 30);
- *ļz Brīšova, s (mòjīn) mûžon, pòvřcon, švėrcon* (Pos);
- G jd. *újčova 'ujakova', za Góspiçon 'udana za Gospića', N jd. trěcō, iz našog, ù našom (sèlu), Bakalàrcova, ù Gòrńóm (Kārīnu), nóžon* (Pri);
- *kľúcon, końòn*<sup>185</sup>, *ùļon* (Raž; Miletić, 2008: 116);
- *ù kući sīnovļovōj* (uz N jd. *sīnovļeva*), *stàrijōg* (Sel);
- *bàtiçon, sa petròuļon* (Sta);
- N jd. *drùkčijō, is kòjog 'iz kojeg', u kòjom 'u kojem', pištóļon 'pištoljem', tamícon*, N jd. *vrúco, u Zamuníku Gòrńóm*; k tomu *křčovna 'krčenjem šume kultivirano zemljište'* (Ukalović, 2020: 72) i N jd. *mačo 'malo'* (Batur, 2019: 45) (Suh);
- D jd. *jèdnóm nàšóm, kàiçon*, L jd. *u òvóm nàšóm* (Sve);
- *dànašńōg, ù Pānčovu, vrúcōg* (Ška);
- *láncon, s mûžun (< s mûžon)* (Tri);
- *Drăčėvcon*, N jd. *nàšo, ù našom* (uz *iz našeg*), I jd. *ùļon* (Vis);
- *Kalèbićovi, Mārāšovi, Sičovina*, N mn. *stríčove, Zěčovo* (Vrs);
- *čekičcon, nà Zěčovo* (Zat).

Kako vidimo iz navedenih primjera, u pojedinim je punktovima (Pop, Suh) provedeni prijeglas iznimka, no u većem broju punktova javlja se dovoljan broj primjera koji svjedoče o tome da se prijeglas može i ne mora provesti. U komparativima priloga koji su nastali od komparativa pridjeva prijeglas je proveden: *bòļē* (Nad, Pol, Pri, Sve, Zat, k tomu Suh; Ukalović, 2020: 12, 36), *čěščē* (Pri), *lòšijē* (Pop), *vīšē* (Pri). Ipak je među pozitivima priloga koji su nastali od pozitiva pridjeva zabilježeno *vrúco* (Kru), *gòdišńo* (uz *gòdišno*) (Pop) i *jáko lòšo* (Sel). U punktovima gdje se ta riječ javlja dolazi *stričević*, dakle s prijeglasom.

---

<sup>185</sup> Bez ikakve sumnje pogrešno zabilježen naglasak.

### 3.2.1.10. Asimilacija vokala

U većem broju punktova zabilježena je asimilacija vokala, odnosno promjena vokala u onaj vokal koji se (posredno) nalazi ispred ili iza njega. Navodim zabilježene primjere prema punktovima, napominjući da se u nemalom broju primjera promjena vokala može tumačiti i drugačije:

- N mn. *vèlekē* 'velike' (uz npr. *vèlki*) (Bok);
- *nè meren* 'ne mogu', *pòlok* 'pola' (Isl);
- *po abacédam*<sup>186</sup>, N jd. *mèdecīnska*<sup>187</sup>, *nè meren* (*nè mere*, *nè meremo*), *pròbala*<sup>188</sup> 'probola' (jd.), *vìnagrād* (G jd. *vìnagrāda*) (Nad);
- N mn. *Gálāvčani* (Lisac i Magaš, 2020: 585); k tomu *nè mere* (uz *nè mare*) (Pol);
- *nè meren* (*nè meres*), *vìnagrād* (Pop; oba primjera iz Magaš, 2018: 22);
- *ipilèpsiju*, *nè mere* (uz *nè more*), *ùtakla*<sup>189</sup> (*k sínu*) 'utekla (k sinu)' (uz *ùtekla*, također *ùteklo*), *Ravàńskā*<sup>190</sup> (Pos);
- *Dòmogōj*<sup>191</sup>, iz *vāraša* (*òkolo vāraša*), *nè mere* 'ne može', *nè meš* 'ne možeš', *Īniska* 'Ines', *Mlādan*<sup>192</sup>, *prokaratūri* '(crkveni) upravitelji', *na taràpije* 'na terapije', *vìnagrād*, *zàlagāj* (Pri);
- *bàtaklūn*, *pamágala* 'pomagala' (jd.) (Sel);
- *Sèlene* (uz *Sèline*), *trèpevce* (uz *trèpavice*), *parácija* 'operacija', *tràparice*, *nè marāš* (uz *nè morāš*) (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *nárad* 'narod' (uz rjeđe *národ*), *nè meren* (*nè meš*, *nè mere*, *nè meremo*), *òdešē*<sup>193</sup> 'odoše', *prizalagájit*, *pròranān* (< *prorenan*), *řdabrād* (uz *řdobrād*), *u vārašu*, *u Zátanu* (uz više puta potvrđen A *u Zátan*) (Suh);
- *u apatéci* (Sve);

---

<sup>186</sup> Može se tumačiti i kao disimilacija dvaju vokala *e*.

<sup>187</sup> Ovdje asimilaciju treba uzeti s rezervom jer je moguće da je riječ usvojena iz nekoga romanskoga govora gdje je već bilo početno *mede*, a ne *medi* (usp. Boerio, 1867: 408: *medesina*).

<sup>188</sup> Moguće je da je ovdje riječ o analogiji prema glagolskim pridjevima tipa *glèdala*, *mòtala*, *príčala* itd.

<sup>189</sup> Moguće je da je ovdje riječ o analogiji prema glagolskom pridjevu *tàkla* i sl.

<sup>190</sup> Možda dobiveno analogijom prema *rávan*.

<sup>191</sup> Riječ je o imenu koje nose samo mlađe osobe pa je moguće da je drugo *o* nastalo analogijom prema otprije poznatim složenicama *domobran* i *domoľub*.

<sup>192</sup> Provjerom je utvrđeno da se osoba o kojoj je ispitanica govorila zove *Mlāden*. Možda je oblik *Mlādan* dobiven analogijom prema češćem imenu *Īvan*.

<sup>193</sup> Vjerojatnija je analogija prema jedninskom obliku *òde* (za sva lica).

- *odnèsešē*<sup>194</sup> (Magaš, 2019: 382), *genarácija*<sup>195</sup>, *pòstajalo* 'postojalo', *vìnagrād*, *zabòrovlal/zabòravila*<sup>196</sup> (jd.) (uz *zabòravla*) (Ška);
- *kaláci* 'kolači', *u kàšati* (Tri);
- *Dòmogōj* (Vinj; Magaš: ruk.);
- *Dráčavac* (uz *Dráčevac*), *tràparce* (Vis);
- *na* (...) *zàpodnōj*<sup>197</sup> (Vrs);
- *kukùruz*, *taràpija* (Zat).

Vidimo da se neki zabilježeni primjeri ponavljaju, npr. *ćòrov*, *Dòmogōj*, *nè mere*, *taràpija*, *u várašu*, *vìnagrād*, početno *zalag* < *zalog*, no na istraživanom području jednako su česti (ako ne i češći) primjeri *ćòrav*, *vároš*, *vìnogrād*, dakle bez asimilacije vokala. U svim zabilježenim primjerima promijenili su se nenaglašeni vokali.<sup>198</sup> Gotovo je sigurno da je sufiks *-ov* u primjerima *ćòrov* (Isl, Suh) i *rângovo* (Isl) samo analogijom preuzet od drugih opisnih pridjeva (npr. *jàlov*) ili od posvojnih pridjeva (npr. *Màrkov*). Tomu tumačenju u prilog ide N jd. *kùlova* 'trudna' (također Isl), gdje vokal *o* nije mogao nastati asimilacijom (no jest disimilacijom). Ipak, u primjeru N mn. *Kùkovce* (< *Kukavice*<sup>199</sup>) (Pri) opet vidimo *o*, a uvjeta nije bilo ni za asimilaciju ni za disimilaciju vokala.

### 3.2.1.11. Disimilacija vokala

U nešto manjem broju punktova zabilježen je poneki primjer disimilacije vokala:

- *cìpale*, *šugòmān* (Isl);
- *cìpale*, *làstovca*, *vačèras* (Nad);
- *zàbovļān* 'zabavljam' (Lisac i Magaš, 2020: 585); k tomu *nè mare* (uz *nè mere*, što je pak nastalo asimilacijom od *nè more*) (Pol);
- *zàbovīmo*, *zàbovļān* (Pop; Magaš, 2018: 22);
- *zàbovļān se* (Pos);
- A jd. *u Valèbit* (L jd. *u Valèb'tu*) (Sel);
- *nè mare* (< *nè mere*) 'ne može', *pùchnova* 'pucnjava' (uz *pùchnava*) (Suh);

<sup>194</sup> Isto objašnjenje kao za primjer *òdešē* iz Suhovara (ovdje je jedninski oblik za sva lica *òdnese*).

<sup>195</sup> Ovdje možemo govoriti i o disimilaciji dvaju vokala *e*.

<sup>196</sup> Ovdje možemo govoriti i o disimilaciji dvaju vokala *a*.

<sup>197</sup> Budući da ni u jednom punktu nije zabilježen nominativni oblik *\*zapod*, asimilacija vokala vjerojatnija je od disimilacije.

<sup>198</sup> U primjeru N mn. *Gálāvčani* (< *Gálōvčani*) (Pol) promijenio se vokal pod naglasnom dužinom, no moguće je da je prvo provedena promjena *Gálovac* > *Gálavac*, a da je promjena vokala u etniku nastala analogijom prema onoj u ojkonomu.

<sup>199</sup> Ime zaseoka i prezime u Donjem Karinu.



– *od rašèta* (Sve).

Vokal *o* u primjeru G mn. *lìvōdā* (Pri) Skok objašnjava „uplivom labiodentala“ (1972: 310). U primjeru G jd. *komaráča* (Tri) vjerojatnije je riječ o asimilaciji nego o disimilaciji vokala, a ne treba isključiti ni mogućnost da je riječ o nekakvoj analogiji. Asimilacija je vjerojatnija od disimilacije i u primjerima *vèčara* 'večera' i *zàdavōļan* (uz *zàdovōļan*) (Sta; Lisac i Magaš: ruk.) te u nizu primjera spomenutih u poglavlju o asimilaciji vokala.

### 3.2.1.12. Afereza

Navodim zabilježene primjere afereze prema punktovima:

- *nāmo/nāmo* 'ondje' (Bok);
- *ko* 'ako' (uz *ako*), *nàkō*, *vàkō*;<sup>200</sup> k tomu *s tō* [stō] (< *es to* < *esu to* < *jesu to*) 'jesu li to' (Isl);
- *naki*, *nako*, *vaki*, *vako*, *nekcija* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 53);
- *nàkō* 'onako', *nō* 'ono', *vàkō* 'ovako' (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352);<sup>201</sup>
- *ko* (*níje*) 'ako (nije)' (uz *ako*), *nàkō* (pril.), *vàkō* (pril.) (uz *ovàkō*) (Nad);
- *vàkō* (pril.) (Lisac i Magaš, 2020: 585); k tomu *ko* 'ako', *nàkō* (pril.) (Pol);
- *Bróvac* 'Obrovac', *nàkō* (pril.), *perírala* (jd.), *provizácija*, *vàkō* (pril.), *vàkū* 'ovakvu', *vlikē* 'ovolike' (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 21);
- *ko* 'ako', *nàkō* (pril.), N mn. *vàkī* 'ovakvi', *vàko* (pril.) (Pos);
- *ko* 'ako' (uz rjeđe *ako*), *nàkō* (pril.), *vàkō* (pril.) (Pri);
- *sòvina* 'osovina' (Lisac, 2004: 168), *tlikō* (uz *tolikō*), *vàkav* (uz *ovàkāv*) (oba primjera iz Miletić, 2008: 115) (Raž);
- *nàkō* (pril.), *vàkō* (pril.) i *vlikō* (pril.; uz *ovlikō*); k tomu *s tō* [stō] (< *es to* < *esu to* < *jesu to*) 'jesu li to' (Sel);
- *nàkō* (pril.), *vàkō* (pril.), *vàkō* 'ovakvo', A jd. *vàkū* 'ovakvu', *parácija* 'operacija' i *pèrisala* 'operirala'; k tomu *cíci joj glâvu* (< *od + sici*) (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *ko* 'ako' (uz *ako*), *likū* (< *vlikū*) 'ovoliku', *nàkō* (pril.), *pèrisal ga* 'operirali ga', *vàkō* (pril.), *vàkē* 'ovakve', *vàkī* 'ovakvih', *vlikō* (pril.), A jd. *vlikī*, N jd. *vlikā*, A jd. *vlikū*; k tomu *vanželje* (Batur, 2019: 41) (Suh);
- *ko* 'ako' (uz *ako*), *nàkō* (pril.), *vàkī* 'ovakav', *vàkō* (pril.; uz rjeđe *ovàkō*) (Sve);
- *ko* 'ako', *vàkō* (pril.), *nàkē* 'onakve' (Ška; sve iz Magaš, 2019: 372);

<sup>200</sup> Sva tri primjera naveo je Jure Jurjević usmeno.

<sup>201</sup> Ovdje bi sigurno trebalo provjeriti primjer *nō* 'ono' (koji se ne javlja ni u jednom drugom punktu), odnosno vidjeti u kojem se kontekstu taj primjer javio u govoru Kruševa i je li gubljenje početnog vokala *o* uvjetovala fonološka okolina. Dodajem da je zabilježeno očekivano *ùno* 'ono' (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352).

- *u Mèriku, nàko* (pril.), *vàko* (pril.), *vàkō* 'ovakvo', *pàsāč*<sup>202</sup> (Tri);
- *ko* 'ako', *nàkō* (pril.), *pilèpsiju* 'epilepsiju', *vàkō* (pril; uz *ovàkō*), A jd. *vòlkū* 'ovoliku' (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *ko* 'ako', *vàkō* (pril.) (Vis);
- *ko* 'ako', *nàkō* (pril.), *vàkō* (pril.), *vâmo*<sup>203</sup>; k tomu u *Meriki* (*Vrsi* 2, 2015: 680) (Vrs);
- *ko* 'ako', iz *Merkē* / iz *Mèrkē* 'iz Amerike', ù *Meriki* 'u Americi', *náko* (pril.), *nâmo*, *nòlkū* 'onoliku', *nū*<sup>204</sup> 'onu', u *Strâlijij* 'u Australiji', *váko* (pril.), A mn. *vàkvē*, *vâmo*, N jd. *vòlkā* 'ovolika' (Zat).

Kako vidimo, u većini punktova afereza se javlja u istim primjerima, najčešće u *ko* (< *ako*; uglavnom usporedno s *ako*), *nako* i *vako*. Zanimljivo je da je samo u Bokanjcu i u Zatonu zabilježeno *namo* (Bok: *nâmol/nâmo*, Zat: *nâmo*), što je oblik uobičajen i u primorskim čakavskim govorima (Bibinje<sup>205</sup>, Sukošan<sup>206</sup>, Privlaka<sup>207</sup>), a to znači da je riječ o arealnoj osobitosti.

### 3.2.1.13. Zijev

Navodim primjere zijeva, odnosno slijeda dvaju vokala, prema punktovima:

- *za Bèograd, àuto, kao, autóbus* (Bok);
- *àuto* (Isl);
- *u Àustriju, àuto, autóbuson, u Čîleu, kào* 'tobože', *niânko* 'ni, niti' (Nad);
- *àuto, kãuč* (Pol);
- *àuto, pòidēš* 'pojedeš' (uz *pòjdēš*), *uzgòije* 'uzgojio' (Pop; sve iz Magaš, 2018: 23);
- *àuto, autóbuson/autóbuson, Bèogradu* 'u Beogradu', *kào* 'tobože', *pòist* 'pojesti', (*se*) *priùdā* '(se) preuda', *Sjàūš, ùidē* 'ujede', *zaòrcāj* (Pos);
- *àuto, iz Bèogrāda*, G mn. *ëūrā*, u *Getròu*, A jd. *leokèmju* 'leukemiju' (Pri);
- *kàiš, pãūk, nítov, ùoči* (Raž; odabrani primjeri iz Miletić, 2008: 114–115);

<sup>202</sup> Ne treba isključiti mogućnost da ovdje nema afereze, odnosno da je riječ nastala sufiksacijom: korijen *pās* 'pojas' + sufiks *-ač*.

<sup>203</sup> Zanimljiv je ulomak iz teksta Rafaela Božića „Odmaranje oko vrški vlaka“: „I zbog govora su se svađali, jer su Donjari govorli *vamo*, Gornjari *amo*, a ni jedni ni drugi *ovamo!*“ (*Vrsi* 2, 2015: 679). Rafael Božić mi je prilikom ispitivanja rekao da su razlike u govoru tzv. Donjara i Gornjara u Vrsima bile minimalne, tj. da su sve svodile na nekoliko izraza.

<sup>204</sup> Možda je dobiveno analogijom prema zamjениčkom obliku A jd. *tū* ili je, što je još vjerojatnije, preuzeto od susjednih čakavaca.

<sup>205</sup> Šimunić, 2015: 416: *nâmo, nâmo*.

<sup>206</sup> Potvrdio Antonio Rogoznica usmeno.

<sup>207</sup> Potvrdila Ana Šarić usmeno.

- *Austro-Ûgarskõj, àuto, aviõni, Bèograd, gostiõna, nàopõse, nauçla* (jd.), *nàumije* 'naumio', *nèugodno, samòuk, uídũ* (Sel);
- *àuto* (N mn *àuta*), *samòũko* (Sta; oba primjera iz Lisac i Magaš: ruk.);
- A mn. *àute, autõbus*, G jd. *autõbusa, aviõn, kao* (uz *kâ*), *nàoblāčno, nauçje* 'nauçio', *nauçti, pãũk, pòile* 'pojele', *pòist, pòtpaũz* (pril.) 'ispod pazuha', *pòutical* 'redom pobjegli', *ũistõk*<sup>208</sup> 'istočno' (Suh);
- *autobuson, u àutokũci, àutomehãniçãr, àuton, kàiç* (I jd. *kàiçon*), *kao* 'tobože' (uz *kâ*), *karãula, kãuštrikẽ, naideš se* 'najedeš se', *nãila* 'najela', *nèudãnu, pòçãa, pòije* 'pojeo', *teolõgija, zàiista* (Sve);
- G jd. *birõa, pòitvarali, pòudãle se* (Ška; svi primjeri iz Magaš, 2019: 372);
- *àuto, autõbus, brõije* 'brojio' (Tri);
- *àuto* (N mn. *àuti*), *bjelodõcnica, èũrã, na neurolõgiji, pãũk, ruinat* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *u Àustriju*, G jd. *autõbusa, àutocèsta, àutopût*, A jd. *dõušnõka, kàiš, kamìõn, pòilo* 'pojelo' (Vis);
- *Ghõine, kão poluòtok, kãicã, pòçãa*, A mn. *zãušnãke*; k tomu G jd. *pauza, pod pauzion* (Vrsi 2, 2015: 719) (Vrs);
- *àuto, u Bìogrãd, griõta* 'grehota', *na kãũçu, naĩmila* 'imenovala', *pãũk, plãvooka, pòist/pòisti* (Zat).

U nemalom broju zabilježenih primjera zijeve je sekundaran, tj. nastao je nakon ispadanja neslogotvornoga glasa ili više neslogotvornih glasova: *ka e* 'kad je', *krũa* (uz *krũva*) (Bok), *trìez drũgõ, za kàu* 'za kavu', *šeešẽst* (Isl), *gòorĩ, kãe* 'kaže', *nĩkian, prĩgleat, naprĩer, seandèst* (Nad), *Pãuša* (Pop), *dvãest* (uz *dvãjs*), *trĩes* 'trideset', *trìezdrũgẽ* (Pos), N jd. *õã* 'ova', *trĩalo* 'trebalo' (Pri), *ũo* (Raž; Miletić, 2008: 114), *praoslãvac, trĩes pêtõ, trĩes trèçẽ, ùoçẽ* 'uvečer' (Sel), *dvães* 'dvadeset', *trìe (sẽdmõ)* 'trideset sedmo', *vĩš* 'vidiš' (Suh), *trĩes/trĩest* 'trideset' (Ška); *dvãest, pot pazõon* 'pod pazuhom', *ũõr, zãa* 'zaova' (Tri), *çuat* 'çuvati', *kàu* (uz *kãvu*), *kũat* 'kuhati', *mõa* (uz *mõja*), *prãoslavnõ, prãũ* 'pravu', *skũat* 'skuhati', *ũõr* (Vinj), *za kàu* (uz *kãva*), *kũajũ* (Vis), *õudã* 'ovuda', *trĩes* 'trideset' (Vrs), G jd. *Nũorka* 'New Yorka', *trìe sẽdmẽ, trìez (gõdĩnã)* (Zat); vidljiva je tendencija ispadanja glagova *d* i *v* u međuvokalnom položaju, a rjeđe je ispadanje drugih glasova.<sup>209</sup> U primjerima *brõije* (Tri) i *uzgõije* (Pop) na stvaranje zijeve svakako je utjecao postojeći glas *j*. Uslijed ispadanja glasa *v* može nastati slijed triju vokala, što potvrđuje primjer *trõuãš*<sup>210</sup> 'koji ima tri uha' (Nad).

<sup>208</sup> Batur bilježi *u'jstok* (2019: 43).

<sup>209</sup> O širokoj tendenciji ispadanja suglasnika u štokavskim idiomima piše Mate Kapović (2010<sup>2</sup>: 23–25).

<sup>210</sup> U Nadinu je zabilježeno i *ũvo* 'uho'.

U primjerima *àutobūs* (Pri) i *s àutobusnē (stànicē)* (Sve) početno *au* izgovara se diftonški (rastavljeno na slogove: *au + to + bus*), ali monoftonški se izgovaraju primjer *àuto* (Pri; tako i u svim drugim punktovima gdje je zabilježen taj primjer) i niz drugih: *àutobuson*, *u àutokùci*, *àutomehàničār*, *àuton* (Sve) (rastavljeno na slogove: *a + u + to*). Diftonški je izgovor i u anglizmu *jêa* 'da!' (Zat; individualno). Ističem da se i u primjerima *nè izěš* i *nè izū* (Suh) niz vokala na granici riječi izgovara diftonški.

### 3.2.1.13.1. Uklanjanje zijeva stezanjem

U velikom broju zabilježenih primjera zijev je uklonjen stezanjem:

- *ka i* 'kao i' (Bok);
- *ka* 'kao', *kì* 'kao (i)', *nâpāko*, *ëroplān* 'avion' (uz *avijōn*) (Isl);
- *osàmnēst* (Bucić, 2016: 126), *petnest* (Bucić, 2016: 144), *sedamnest* (Bucić, 2016: 44) (Jas);
- *kâ* 'kao' (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352);
- *kâ*, *kâ Bôg*, *ki (dānas)* 'kao (i) (danas)', *kô* (Nad);
- *zâva* (Pol);
- *kâl/kà/ka* i *kô/kò/ko*, N jd. *nâpākā* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 23);
- *kalkâ*, *zâva* (Pos);
- *ki* 'kao (i)', *s nâpākē (strānē)*, *sòpārno*, *zâva* (Pri);
- *dvánēst*, *kâ*, *zâva* (Raž; sve iz Miletić, 2008: 114);
- *ka i* 'kao (i)', *ko*, *nâpāko*, *òpće* 'uopće' (Sel);
- *kalko*, *zâva* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *kâ* (uz *kao*), *kì jâ* 'kao i ja', *i Sòvārā* 'iz Suhovara', *zâva*; k tomu *sòpārno* (Ukalović, 2020: 101) (Suh);
- *ka*, *kâ* 'kao, tobože' (uz *kao*), *ka i* 'kao (i)', *kô*, A jd. *zâvu* (Sve);
- *kalko*, *zâva* (Ška; Magaš, 2019: 372);
- *ka*, *ko*, A jd. *zâvu* (Tri);
- *ko* (Vinj; Magaš: ruk.);
- *devètnēsto*, *ki* 'kao (i)', *osàmnēst*, *pètnēst*, *svédno* 'svejedno' (Vis);
- *ka i* 'kao i' (uz *kaj* (*Vrsi 1*, 2013: 607, 611)); k tomu *soparni* (*Vrsi 2*, 2015: 682), *svedno* 'svejedno' (*Vrsi 1*, 2013: 613) (Vrs);
- *ka* 'kao', *ka i* 'kao i', *zâva* (Zat).

Ovdje treba napomenuti da primjeri *dvánēst* (Raž), *osamnest*, *petnest*, *sedamnest* (Jas) i *devètnēsto*, *osàmnēst*, *pètnēst* (Vis) odstupaju od stanja u drugim punktovima (Bok, Isl, Nad,

Pos, Suh, Sve, Vrs, Zat) gdje je zijeve riješen sonantizacijom drugog vokala. Vidljivo je da se u velikom broju punktova usporedno javljaju oblici *ka* i *ko* (s kratkim ili dugim naglaskom ili bez naglaska) i to bez znatnije učestalosti jednog od tih dvaju oblika u odnosu na drugi.

### 3.2.1.13.2. Uklanjanje zijeve sonantizacijom vokala

U određenim primjerima, posebice u brojevima od 'jedanaest' do 'devetnaest', zijeve se uklanja tako da se drugi vokal sonantizira, tj. postaje *j*<sup>211</sup>:

- *jedànājstog, pètnājs, osàmnājz (dánā)* (Bok);
- *dvàjst ì trī* (Isl);
- *šèsnājst* (Nad);
- *pòjdēš (uz pòidēš)* (Pop; Magaš, 2018: 23);
- *dvàjs (uz dvàest), dvánājsta, na jedànājs (trèčēg), pòjdošē 'pojedoše', sedàmnājst* (Pos);
- *pètnājstī, pòjdēn, 'pojedem', pòjdēš 'pojedeš', trínājst* (Pri);
- *četjñājst, dvánājz/dvánājst, pètnājst, ujstok*<sup>212</sup> (uz *ùistōk*) (Suh);
- *pètnājs* (Sve);
- *pètnājst, petnājstak*; k tomu *kaj 'kao (i)'* (Vrsi I, 2013: 607, 611), *najsti se* (Vrsi I, 2013: 622) (Vrs);
- *dvánājst, na dvánājs dvánājstoga, dèseti jedánajstog* (Zat).

Kako se vidi iz brojnosti zabilježenih primjera, likovi *dvanajs(t)*, *petnajs(t)* i sl. na istraživanom su području češći od likova *dvanes(t)*, *petnes(t)* i sl. U primjeru *gostjóna* (Pos) od sonantizacije vokala vjerojatnija je redukcija nenaglašenog *i* koja je omogućena stabilnošću međuvokalnog *j* (*gostjóna* < *gostijóna*).

---

<sup>211</sup> Tomu dodajem i sonantizaciju *au* > *av* koju sam zapazio u Paklenici još kao osnovnoškolac na izletu (proljeće 2006.), premda tada nisam znao o kojoj se jezičnoj pojavi radi. Riječ je o primjeru *Mávro* (< *Mauro*, što je pak skraćeno od *Maurizio*; ime vodiča), a izgovorio ga je više puta pokojni Jole Ramić, posljednji stalni stanovnik Nacionalnog parka „Paklenica“ (umro 2017. godine). Nažalost, terenskim istraživanjima nisam došao do sličnih primjera.

<sup>212</sup> Batur bilježi *u'jstok* (2019: 43), no tu je apostrof koji označava redukciju višak – vokal *i* nije se reducirao, već sonantizirao.

### 3.2.1.13.3. Uklanjanje zijeva umetanjem sonanta

Zijev se može ukloniti i umetanjem sonanta *j* ili *v*:

- *Bêjogrāda, da jī ìmā, karìjōle* (Pop; Magaš, 2018: 23);
- *cîja* 'tajna služba' (< *cîa* < CIA), *Tèja* (Pri);
- N jd. *àvuto* (Sel);
- G mn. *ǎ'ūtā* (uz *ǎūtā*) (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *u Bijògradu*, A jd. *gàjetu*, A jd. *gostijónu*, *kavo* 'kao', G mn. *kǎ'ūlā* 'kaulā' (Sve);
- *u Avustrāļī* (Ška; Magaš, 2019: 372);
- *na bìrovu* 'na birou', N jd. *Ròmejo*, A jd. *Romèja* (Zat).<sup>213</sup>

### 3.2.1.14. Redukcija nenaglašenog vokala *i*

Jedno od najprepoznatljivijih obilježja istraženih novoštokavskih ikavskih govora zadarskog područja jest redukcija kratkoga nenaglašenog vokala *i*, najčešće zanaglasnog. Redukcija nenaglašenog vokala *i* uglavnom je potpuna ( $i > /$ ), ali može biti i djelomična (1.  $i > i$ , pri čemu se znatno skraćuje dužina vokala; (rjeđe) 2.  $i > ə$ , pri čemu dužina vokala ostaje ista). Ako je redukcija potpuna, riječ ili naglasna cjelina (fonetska riječ) gubi jedan slog. Treba naglasiti da je redukcija, bez obzira na (ne)potpunost, u svim punktovima proizvoljna, tj. može se provesti (što najčešće i jest slučaj), ali ne mora, o čemu svjedoči nemali broj primjera čuvanja zanaglasnog *i* i u fonološkoj okolini koja omogućava redukciju. Zbog izrazite učestalosti redukcije nenaglašenog *i* nije moguće navesti sve zabilježene primjere, no bit će naveden dovoljan broj primjera zabilježenih u pojedinom punktu da se stekne uvid u njezinu frekventnost i doseg.

#### 3.2.1.14.1. Redukcija nenaglašenog vokala *i* na unutaršnjem slogu

Navodim neke zabilježene primjere redukcije nenaglašenog vokala *i* na unutaršnjem slogu riječi ili naglasne cjeline (fonetske riječi) prema punktovima:

- *bácli, dòlazli*, G mn. *fàmīļā, trī glávce, gònli, kišlo* 'kišilo', *u Ītāļu* (uz *u Ītāliju*), *kòlko, nìkolko* 'nekoliko', *nòčli, okrénla, òstavti, ožènli, pòbli, pòkupli, sádla, ko Škróčnī* 'kod

---

<sup>213</sup> Svim ovim primjerima treba dodati brojne primjere vokalizacija *-el > -eje, -il > -ijal-ije, -ol > -oje, -ul > -uje* (ponegdje i *-al > -aja*), u kojima je *j* umetnuto.

- Skročinih', *spásla, trážli, trěvla, ùbli, vèlkī, vǐdja* 'vidio', *vòzlo, vǐšalca, zabòravla, žǐvli* (Bok);
- *bròjla* (gl. prid.), *čètri gòdne*, G jd. *gòdnē*, N mn. *gòdne, izvǐnlo, jěverce, kàpulca, kòlko, òtšle, sádli, sǐdalca, šàlca, šèncà, nè vdīn, vèlkī, vòsti* 'voziti', *zabò'lo, zavǐšlo* (Isl);
  - *al* (uz *ali*), *čètri, kolko, nikolko, tolko* (Jas; sve iz Galović, 2020: 53–54);<sup>214</sup>
  - *kòlkī, krūnca, lèdna, nàpravti, oblácti, sòbca, stòtna, vatrèncà, žùtlo* (Kru; svi primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352);
  - *bàble* 'porađale', *cipànca, čīnla, čòvka*, N mn. *Čùlne, dogovòrli, dòlazli, Glávci*, N jd. *gòdna, na grànci*, G jd. *od Īvānkovca, Īvca, jàhètnē, kǐščē, knǐšcu* '(radnu) knjižicu', *kòlko, kúpje* 'kupio', *kvàsnu, polòvca, ponèdǎk, príkolcu, nà Pržne, rádlo, rukàvce, sǐdalca, skùpli, svìhètnē, šèncà, škròplo, trěpavca, ugáslo, ùvatla, uvòzlo, vrátje* 'vratio', *vìcu* 'viticu', *žǐvlo* (Nad);
  - *čètri, čùdlo, gòdna, nèdǎn, obòlla, pàtli, perùšna, poklònla, rádti, nè vdīn, vòlje* 'volio', *zarádlà, žèlti, žènti, žǐvli* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 585);
  - *čètri gòdne* (uz *čètrǐ*), *Čùlna*, I mn. *gòdnami*, N mn. *gòdne, gòvednu, u grùmli, izgòjli, izvadje* 'izvadio', *izvǐrti, izvǐšli, kùćce, kúpti, kod Mijòvla, miròvnu, mùčje* 'mućio', *nàmirlo, nèdǎē*, N jd. *nèmlā, obnùvli, obò'la, odrédje* 'odredio', *ofcírā, òmladna, òstavte, òtšā, plátje* 'platio', *pòbli, u Pòpovcīn, pòrušlo, pràvti, račùncu, sàstan se, skùžli, slúžje* 'služio', *spáslo, spàzla, sprém̃ti, stàncē, stànte, šèncà, Šīmca, škròpti, trášti* 'tražiti', *ùbti*, N jd. *vèlkī, vesèl se, vrátli, zavǐšje* 'završio', *zàpāntla* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 20–21);
  - *V Ānca* 'Anice', *bácli, bāvje se* 'bavio se', *bíl bi se, blàzna* 'jastuk', *Brisinca, bròjla* (gl. prid.), N mn. *bùrla, u Črkvènci* 'u Crikvenici', *čètrǐ* 'četiri', *dòlazje* 'dolazio', *dovòzli, dožǐvje* 'doživio', *dvòrje* 'dvorio', *dví godne, gùnli* 'gonili', *govòrli*, *V Gǐgca* 'Grgice', *u Gǐgùrcan, na gǐgùrc̃kōm* (pútu), *gùsna, gùštarca* 'gušterica', *is Hèrcegovnē, imal* (smo), *izlètla, izvǐšje* 'izvršio', *klàl* (smo), *u kògulci, kòlko, kúpje* 'kúpio', *kùžīnca* 'kuhinjica', *kvàsna, u lèdni, lepùrce* '(noćni) leptiri', *Màslencē, nèvsta, òbisla* 'objesila', *ocjénti, odùstanmo, odvòzli, osè'li* 'odselili', *òstavli, otvòrti, ožèhe* (< *ožènje* < *ožènije*) 'oženio', *A Pòpovca, pròsli* 'prosili', *pròsti* 'prostiti', *pǐskalca, pǐžna, rádje* 'radio', *rá'dti, ròdje* 'rodio', *u R̃tni, sǐ'dte* 'sjednite', *skrénje* 'skrenuo, poludio', *slāvje* 'slavio', *slāvli, se snàlazje* 'se snalazio', *sritla* (< *sritila*) 'srela', G jd. *svìhètnē, šèncà, za Šimùrnu, tràperce, tvǐdla* 'tvrdila', *ùbje* 'ubio', *ùbli* 'ubili', *ùčla* 'učila', *ùčtel, utòpje* 'utopio', *ùvatla* 'uhvatila', *vā'dti, vèlkī* 'velikih', *vjèverca, vòzje*

<sup>214</sup> Prema podacima o jaseničkom govoru koji se nalaze u *Rječniku govora sela Jasenica* (2016: 15) i članku Filipa Galovića (2020) te podacima kojima raspolazem, u Jasenicama je redukcija zanaglasnog *i* zaista rijetka, tj. ograničena na nekoliko primjera, što znatno razlikuje Jasenice od svih drugih punktova osim Tribnja.

- 'vozio', vòzli, *se vrátje* 'se vratio', *vrátla se*, ì v<sup>š</sup>è 'i više', *zabòravla*, *zav<sup>š</sup>šla*, *zèncà*, *žívje* 'živio', *žívti* (Pos);
- *zàmisla* 'zamislila', *kúpla*, *gòdnu*, *òstalo m je*, *pònudli*, *trúnli*, *Jürca*, *tròšti*, *òstavla*, (*Ántu*) *Pìlpova*, *prävli*, *nè vdīn*, *òstavje* 'ostavio', *žívla*, *čètri gòdne*, *nikòlke* 'nekolike', *dòdjā l ti se* 'dosadi li ti', *ròdje se* 'rodio se', *A Ľùpčīnu* 'Ljubičinu', *nèvsta*, *bogatāšca*, *A miròvnu*, (*svétū*) *Nèdiĉcu*, *požúrta*, *dòktorca*, *Mārca*, *lútje* 'ljutio', *ponèdĉak*, *glàvčica* (Pri);
  - *čètri*, *čòvk* (uz *čòvik*), *vítca* (uz *vítica*) (Raž; sve prema Lisac, 2004: 168);
  - *bíl smo* (uz *bíli smo*), *bòrovna*, *u bùrlu*, *cipànce*, *G Čávca*, *čètri*, *A čòvka*, *čìrilcu*, *děšpetli*, *dòlazla*, *dovòzli*, *dūnla* 'donijela', *na glàvčicu*, *dví godne*, *N mn. gòdne*, *A Gotòvnu*, *govòrli*, *gùnla* 'gonila', *gùsna* 'gusjenica', *gūšterca*, *Īvca*, *izbácla*, *izginlo*, *kàpulca*, *u kòlnīn* 'u koljenima', *kòrti*, *krénla*, *kūčca*, *kúpli*, *kūpti*, *na lèdnu*, *N jd. likòvto* 'ljekovito', *lubèncà*, *lùtku* 'ljutiku', *mīsla* 'mislila', *mòlte*, *nāčtanī* 'načitanih' (uz *N jd. nāčitān*), *nagovórlo*, *nàpravli*, *naùčla*, *nàvisli*, *òdbije* 'odbio', *òdli* 'hodili', *okrénla*, *òmladna*, *òtšā* 'otišao' (uz *òtišli*), *is Paklencē*, *u parzáne* 'u partizane', *pláti* 'platiti', *pòbāgošē*, *pòginla*, *pòginli*, *pònudli*, *porúčja* 'poručio', *povírli*, *prìhvatla*, *prìvarli* 'prevarili', *G jd. pužālnē* 'puževa kućice', *rádje* 'radio', *rádlī*, *rasporédli*, *rècte*, *ròdla*, *G jd. řskavcē*, *u Sēlnan / ù Selnan* 'u Selinama', *Sēlñārka*, *snímīla*, *se šā'la*, *šèncà*, *ŠībūĴna*, *šúšti* 'sušiti', *trázli*, *trgòvna*, *G jd. ùčteĴa*, *ùvatli* 'uhvatili', *ùvatle* 'uhvatile', *ùvidli*, *nè vdīn* 'ne vidim', *N jd. vèlkā*, *do Vèlkē* *Pàklencē*, *vèlkī* 'velikih', *vídla* 'vidjela' (gl. prid.), *vī'ca*, *vīverca* 'vjeverica', *vòdje* 'vodio', *vòlje* 'volio' (uz *vòlije* i *vòlija*), *vrátli* 'vratili', *zaslúžli*, *zavrúćlo*, *zèncà* 'zjenica', *zòbna* 'bazga', *žívje* 'živio', *žívla* 'živjela' (Sel);
  - *drúžlo*, *gòdne*, *kòlko*, *kúpli*, *nàpravli*, *naùčla*, *pò hma*, *obláčla*, *òdlo* 'hodilo', *rádti*, *rečènce*, *ròdla*, *Sēlñāri / sēlñārskā* (*strána*) / *ù Selne*, *slāmca* 'slamica', *šèncu*, *tòlkō*, *ùčteĴ*, *N jd. vèlkā*, *nè vdīn*, *zarádti*, *žènlō*; k tomu *lístāne* 'listine' (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
  - *Antónjo*, *bácje* 'bacio', *bácli* 'bacili', *čètri*, *I jd. čācñnīn*, *čimce* 'stjenice', *Dāncà* (*zvízda*), *Dīvca* (*Mārija*), *dòpti* 'dobiti', *dunòsla* 'donosila', *gīnt* 'ginuti', *A mn. gòdne*, (*svākū*) *gòdnu*, *gòrlo*, *govòrta*, *grànla*, *gùnli* 'gonili', *gùscu*, *gūštarca* 'gušterica', *Īkca*, *ispècte*, *izdréčje* 'izdrečio', *izgùbli*, *izmò'li*, *jèzičnu* 'jezičinu', *ù Kašću*, *kòlko*, *ù Kožnu*, *ù Kožnōj*, *G jd. kùkavcē*, *kúpla*, *kúpti*, *kvàsna*, *lāstavce*, *lepùrna*, *lúpti* 'ljubiti', *młāžārja*, *naùčje* 'naučio', *na màgarci*, *márli*, *mīrli* 'mjerili', *mò'li*, *mòtku* 'motiku', *od mřčnē*, *nàpravla*, *naùčti*, *nèvsta*, *nòčti*, *nòsla* (gl. prid.), *odlùmti*, *òkolca*, *okrénla*, *otvòrta*, *ožènje* 'oženio', *pá'li* 'palili', *N mn. partizán*, *pèlūžna* 'prazna puževa kućica', *pèrisal ga* 'operirali ga', *A mn. pīlce*, *pòbli*, *podebē'li* 'podebljali', *pògint* 'poginuti', *ù Polčnīku*, *na polòvci*, *poĴúpti*, *popá'li*, *pòrušli*,



- pòtrevla, prävla (kùću), prihvātja 'prihvatío', procésja, pròčtāla (uz pròčitā 'pročitao'), prvāšci, pùlīcja 'policija', na pùlīcju 'na policiju', rádje 'radio', rádla, ròdje 'rodio', sìdalca 'stolica', sìdla 'sjedila', sì<sup>d</sup>ti 'sjediti', sìkra 'sjekira', skrívla, slavíz bi 'slavići bi', slúžla, skìnti, na stānci 'na stanici', stārjōj 'starijoj', stāvti, šarèncu, škròpti, o šùšcē 'od sušice', šèncā 'pšenica', trášti 'tražiti', trážli, ùbje 'ubio', (dvī) učitèlca (uz učitelj), ugásti, ugúšje 'ugušio', ùn (se/su) 'oni (se/su)', ùvatlo 'uhvatilo', ùvatli, vādla, varènkē, nè vdīn, nè vdī, N jd. vèlkā, vèlkū, vř<sup>d</sup>ti, vř<sup>i</sup>ca, vjèverca, vòzje 'vozio', vrátli/vrát<sup>i</sup>ti 'vratiti', vrátli, zabò'lo, zagǫmt 'zagrmjeti', zamánti 'zamahnuti', zapá'lo, zapá'li, zaròbli, zavřšja/zavřšje 'završio', zavřšla, zèncā, žívje 'živio' (uz rjeđe žívije), žívli 'živjeli' (Suh);*
- *čètri, čòvče 'čovječe', G jd. daščurnē, dòlazli, fǎ'lo, gòdnu, gònli 'gonili', go'òrja 'govorio', grāncā, ispròsti, izlètlo (uz izlètilo), kǎšnē 'kasnije' (uz kāsniē), (dvī) klāčne, kòlko, kúpla, kvāsnē (uz kvāsine), mǐsla 'mislila', nařútla, nàpravla, naučla, navá'li, nè b (ùmirā), nìkolko 'nekoliko', nòsti, òtšā 'otišao' (uz òtišā), òtšlo, plát<sup>i</sup>ti 'platiti', (divlā) prāscā, prikľúcti, rádlo, rá<sup>d</sup>ti, rēcmo (uz rēcimo), sádli, upá'la, vř<sup>d</sup>ti, vòzli, zalètlo 'zaletjelo', zarádli, zavřšli, žívle 'živjele' (Sve);*
  - *u Avustrāļi, Bárca, čètri, čòvka, dògodnē, drugārce, gòdnu, kúpti, nàpti, ñèznē, pogospòdli, pribácti, promínje 'promijenio', rádje 'rádio', stòtnu, vèlkī, zabòrovla (Ška; sve iz Magaš, 2019: 372);*
  - *čètri, kòlko, u kòlnīn, nòsti (uz nòsiti), pod<sup>d</sup>li 'podijelili', (na Góspu) Vèlkū, pòginli, pòginlo, kǔ'ca, rádla, šālca (uz šālica) (Tri);*
  - *iz Draščē, G jd. gòdnē, golùpcē, kàpulca, kòlko, nagòdli, nèvsta, ñèznomen 'njezinome', òtšā, pòkuple, ròdla, sìkra, za šèncu, škālce, vřsla 'visjela', vrátla, učitèlca, u ùlci (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);*
  - *I mn. bùrlīn, cipānce, u cřvènci, čètri, čòvka, se čǔdli, N jd. čācna, dògodnē, dòlazli, dòpti, dovòst, dunòsli, (dvī) gòdne, gòdnē, govòrlo, gūsca, isplát<sup>i</sup>ti 'isplatiti', jǎmti, jǎnetna, Jóvci, kǎčli se, kòlko, na kòrcan, krénje, bes kùccē, G jd. kvāsnē, lèpužna, mánje 'mahnuo', N jd. mǎterna, Mijòvla, se nařútla, nàpravje, nàpravti, nasá<sup>d</sup>ti, nǎvelko, òstarla, òtšlo, òtšli, pèlužna, plátje, plát<sup>i</sup>ti, pogòdje, s Pòlcānīn, priko Pòlcnīka, ù Polcñiku, pòlti, posádli, ot prāscē, privřnje 'prevrnuo', promínlo, rá<sup>d</sup>ti, rjéšti, ròdje se, sìkra, srùšt, stèpence, stríčevcu, sviñetnu, ùbli, učtèlca, šèncē, tòlkō, trāparce, trèpavce, ùkinli, N jd. vèlkā, N jd. vèlkī, vjèverca, vò<sup>d</sup>ti, vòlje 'volio', zàlti, zèncā, žívlo (Vis);*
  - *bùrlo, cipāncā, čètri, dònòsli, gǎzdarca, gòdnu, govòrti, gūsca (< guzica) 'stražnji dio puža', kòbla (uz kòbila), nàlazli, nàpravti, nàpt/nàpti, naučti, odré<sup>d</sup>ti, osúšla, pònu<sup>d</sup>ti, pozelènlo,*

*prāvla* (gl. prid.), *prìkint* 'prekinuti', *razùmli*, *ròdla*, *sádlo*, *sá<sup>d</sup>ti*, *spoménja* 'spomenuo', *svätlo se* 'shvatilo se', *šénca*, *ùlcu*, *ùšce* (od *ìglē*), *vèlkō*, *vìdli*, *vìdlo*, *Vúkci*, *zavýšti*, *žívlì* 'živjeli' (Vrs);

- *cürca*, *gödna*, *govòrli*, *gràbli*, *gùsca* 'stražnji dio puža', *gùšterca*, *hlá<sup>d</sup>ti*, *izvadli*, *kàšhē* (< *kasné* < *kasnije*; uz *kàsrijē*), *kòlko*, *kòlkō-tòlkō*, N mn. *kòlna*, *kùplalkúpla* 'kúpila', (*cĕnū*) *kùžīncu*, *màternu* 'materinu', iz *Merkē* / iz *Mèrkē* 'iz Amerike' (uz *ù Meriki* 'u Americi'), *nàpravti*, *nèkolko*, *nòlkū* 'onoliku', *nòsli* 'nosili', *otvòrti*, *ožènlì*, *pòginja* 'poginuo', *se pográdlo*, *posádmo*, *povírti*, *probúddlo*, *promínti*, *púnlo* 'puhnulo', *rádlì*, *ròdla*, *sádlì*, *sìdalca* 'stolica', *sìdla* 'sjedila', *spásla*, *sùñčancu ùvatlo*, *šénca* 'pšenica' (uz *o šènicē* 'od pšenice'), N jd. *tòlkō*, *trázli*, *vèlkū*, *vìdli*, *vjèverca*, N jd. *vòlkā* 'ovolika', N jd. *vòlkō* 'ovoliko', *vò<sup>l</sup>la* 'voljela', *vričce* 'vrećice', *zatvòrti*, *zàvati* 'zahvatiti', *zavýšli*, *žè<sup>l</sup>la* 'željela', *žívla*, *žívti* (Zat).

Prvi uvjet za redukciju vokala *i* već smo naveli, a to je da nije naglašen, odnosno da na njemu nema zanaglasne dužine. U primjeru *nè vdīn* 'ne vidim' (Isl, Pri, Sel, Sta, Suh) vokal *i* reducirao se tek pošto je naglasak s njega prešao na prednaglasnicu (*nè vdīn* < *nè vidīn* < *ne vīdīn*), a tako je *i* u primjeru *ì všē* 'i više' (*ì všē* < *ì višē* < *i vīšē*) (Pos) te u primjeru *pò ñma* (*pò ñma* < *pò ñima* < *po ñīma*) (Sta), a u zabilježenim primjerima *čòvčē*<sup>215</sup> 'čovječe' (Sve), *dūnla* 'donijela' (Sel) i (*osandēs sēdan*) *gödna* (Isl) morala se izgubiti zanaglasna dužina da bi se omogućila redukcija (*čòvčē* < *čòvičē* < *čovičē*; *dūnla* < *dūnila* < *dūnīla*; *gödna* < *gòdina* < (*gòdīna* <) *gòdīnā*).

Drugi uvjet za redukciju jest povoljna fonološka okolina, odnosno raspored okolnih glasova koji bi redukciju omogućio. U većini navedenih primjera imamo raspored „SG<sup>216</sup> + NG<sup>217</sup> + *i* + NG + SG“, pri čemu prvi SG može biti vokal ili *r*. Vokal *i* u takvoj se fonološkoj okolini lako reducira: *vrátli*, *šénca*, *izginlo*, *gödna*, *zaslúžli*, *zavýšli* itd.

Vokal *i* može se reducirati i ako je okolina „SG + NG + *i* + 2NG + SG“. Sudeći prema zabilježenim primjerima, 2NG moraju tvoriti skupinu koja može stajati na početku sloga: *òtšle* (Isl), odnosno *òtšlo* (Sve), *na grgùrčkōm* (Pos), *nèvsta* (Pos, Pri, Suh, Vinj), *ù Polčnīku* (Suh, Vis), *zàpāntla* (Pop); rastavljeno na slogove: *ot* + *šle* (*ot* + *šlo*), *na* + *gr* + *gur* + *čkom*, *nev* + *sta*, *u* + *Pol* + *čni* + *ku*, *za* + *pan* + *tla*.<sup>218</sup>

U potvrđenim oblicima s fonološkom okolinom „SG + 2NG + *i* + NG + SG“ vokal *i* reducirao se samo djelomično, i to u smjeru „šva“: *ñègova ròdbāna* (Sel), *jādnāca*, *kòckāca* (*zèmlē*),

<sup>215</sup> Na ovaj je oblik sigurno utjecao ostatak jedninske paradigme (G i A *čòvka*, D i L *čòvku*, I *čòvkon*).

<sup>216</sup> SG = slogotvorni glas.

<sup>217</sup> NG = neslogotvorni glas.

<sup>218</sup> Ovim primjerima mogli bismo eventualno priključiti i primjere *bíl smo* (uz *bíli smo*) (Sel), *imal smo*, *klàl smo* (Pos), no tu je ipak riječ o aferezi koja ne ovisi o idućim glasovima.

*trûdnæca* (Sta; svi primjeri iz Lisac i Magaš: ruk.). U Polači je primjerice *òsmÿrtnica*, dakle bez redukcije vokala *i*, jer bi se redukcijom stvorila nemoguća suglasnička skupina *\*tnc*, u Visočanima je *bìležnicu* i *žìvnilo* (jer je nemoguće *\*žnc* i *\*vnl*), a tako je i u primjeru *ìzlijē* (prez.) (Suh), gdje bi bilo nemoguće *\*zlj* (jer je tendencija čuvanja *lj* jača od tendencije njihova stapanja u *l*). Međutim, premda za to nemamo potvrda, moguće je zamisliti i potpunu redukciju, no uz uvjet da 2NG može stajati na početku sloga, a da mu se NG na tom početku sloga može priključiti, npr. *běštija* > *\*běštja* (*be + štja*), *Sebăstijān* > *\*Sebăstjān* (*Se + ba + stjan*).<sup>219</sup>

Ako je fonološka okolina „SG + NG + *i* + NG + *i*“, mogu se reducirati oba nenaglašena vokala *i*, uz uvjet da se uslijed redukcije stvori suglasnička skupina koja može stajati na dočetu sloga. Primjeri su sljedeći: *žívt* (Pol), *gìnt* 'ginuti', *pògint* 'poginuti', *zagímt* 'zagrmjeti' (Suh), *dovòst* 'dovoziti' i *srùšt* 'srušiti' (Vis), *te nàpt* (uz *nàpti*) 'napiti' i *prikint* 'prekinuti' (Vrs) *ràskint(i)* (Suh; Ukalović, 2020: 98). Ako je prvi SG također *i*, on se nikad ne reducira – nemogući su primjeri *\*pògnt* i *\*priknt*.

Sasvim je nemoguća redukcija u okolini „SG + 2NG<sup>(a)</sup> + *i* + 2NG<sup>(b)</sup> + SG“, što dokazuje primjer *ràskint(i)* 'pokvariti, oštetiti' (Suh; Ukalović, 2020: 98).<sup>220</sup> Ukalović navodi i oblik s dočetnim *i* i oblik bez dočetnog *i*, a nama je u ovom kontekstu zanimljiviji prvi. Kada bi se reducirao vokal *i* između 2NG<sup>(a)</sup> i 2NG<sup>(b)</sup>, nastala bi nemoguća suglasnička skupina *\*sknt* (\*4NG) i tu ne bi ništa značila činjenica da skupina *sk* (2NG<sup>(a)</sup>) inače može stajati na početku sloga, a skupina *nt* (2NG<sup>(b)</sup>) na kraju sloga (npr. *gìnt* < *gìniti*). Jasno je da se ni u primjeru N mn. *ùštípki* (Vis) ne može reducirati ni jedan od dvaju vokala *i* – redukcijom samo prvog nastala bi nemoguća suglasnička skupa *\*štpk* (\*4NG), a redukcijom samo drugog nemoguća dočetna skupina *\*pk*; razumije se da je redukcija obaju vokala slijedom toga također nemoguća.

Nekad redukcija vokala *i* vodi do stapanja glasova, npr. *u Ìtālu* (uz *u Ìtāliju*) (Bok), *ožèné* (< *ožènje* < *ožènije*) 'oženio' (Pos), *u parzáne* (< *u partzáne* < *u partizáne*) (Sel) ili *vòle* 'volio' (Vis), no izraženija je tendencija čuvanja izvornih glasovima, npr. *n + j*: *Antônjo* (Suh), *mánje* (Vis) i *spoménja* (Vrs); tako je i u svezi *t + š* (< *\*-tbš-*): *òtšā*, *òtšlo*, *òtšli*, *òtšle* (Isl, Pop, Sel, Sve, Vinj, Vis). Uslijed redukcije dolazi do gubljenja glasova (npr. *zàvati* 'zahvatiti' u Zatonu), do jednačenja po mjestu tvorbe (npr. *kàšñē/kàšñē*, uz *kàsnijē* (Sve, Zat), *proļce* (Suh; Ukalović, 2020: 14), *Sěļñārkal/Sěļñāri* (Sel, Sta)) i do jednačenja po zvučnosti (npr. *gùsca* (Isl, Suh, Zat)), no ponegdje je vidljiva i tendencija izbjegavanja potonjega: *sòbca* (Kru), *ùbti* (Pop). U većem broju punktova izražena je tendencija čuvanja skupina novonastalih suglasničkih skupina *ll*

<sup>219</sup> U Škabrnji je zabilježeno *rādū ka i bēštije*, dakle bez redukcije.

<sup>220</sup> Naravno, isto vrijedi i za primjer *prikint(i)* 'pokidati' (Suh; Ukalović, 2020: 95).

(kao <sup>l</sup>: npr. mò<sup>l</sup>la), dt (kao <sup>d</sup>t: npr. rá<sup>d</sup>ti), tt (kao <sup>t</sup>t: npr. plá<sup>t</sup>ti) i tc (kao <sup>c</sup>: npr. ví<sup>c</sup>a). Redukcija nenaglašenog *i* može dovesti do pojave sekundarnoga slogotvornog *r*, što vidimo u primjerima *tr̥-čètri* (Pop) i *čètr̥* (< *čètri* < *čètiri*) 'četiri' (Pop, Pos).

### 3.2.1.14.2. Redukcija nenaglašenog vokala *i* na kraju riječi

Dočetno *i* najčešće se reducira u infinitivima (neki potvrđeni apokopirani infinitivi već su navedeni: *gìnt* 'ginuti', *prikint* 'prekinuti', *zagímt* 'zagrmjeti' i sl.), no o tome će više riječi biti u pripadajućem poglavlju.<sup>221</sup> Ovdje ćemo navesti ostale potvrđene primjere redukcije nenaglašenog vokala *i* na kraju riječi ili naglasne cjeline (fonetske riječi):

- *gòr*, *ì mali b mî*, *štò s ùndā ìmā* (Bok);
- *ù sob* (Isl);
- *nòs*<sup>222</sup> 'nosi', *vìd* (imp.) (Kru; oba primjera iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352);
- *kùć*, *gòr*, *mèn* (Nad);
- *dòl*, *kùć*, *mèn* (Pol);
- *dunès* 'donesi', *níje m tr̥balo*, *mèn*, *mî stāl* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 21);
- *ùndā b*, N mn. *bíž*, *pò cáć*, D jd. *čèr*, *dál* 'dali', *dìc*, *dòl*, *gòr*, *pò kiš*, *koláč*, *ù kuć*, *jèdna m zâva*, *pò mater*, *mèn*, *nām* (< *nami*) 'nama', *níz* (*bíje*) 'nisi (bio)', N mn. *òč*, *u òpcin*, *òstav* (imp.), *na pìjac*, *pìrovāl* 'pirovali', *u Rjék* 'u Rijeci', *èvo t*, *tìl* 'htjeli', *zvál* 'zvali' (Pos);
- *dòdjā l ti se* 'dosadi li ti', *lān*, *k mèn*, *prìrizal* 'prerezali', *tî s*, *vìd* (imp.) (Pri);
- *bíž* (imp.), *nòs*<sup>223</sup> (imp.) (Raž; Miletić, 2008: 115);
- *nè b* 'ne bih', *bíl* 'bili', *bíl smo* (uz *bíli smo*), N mn. *bubńíc*, *bumbardíral* (uz *bumbardírali*), G jd. *čèr*, *ćúlal* (uz *ćúlali*), *dòl*, *na gláv*, *gòr*, *ìmal* (uz *ìmali*), *kùć* (uz *kùći*), *kùšal* 'iskušavali', D *mèn* (uz L *nà meni*), *k nām*, *zà nam*, *nǐg<sup>d</sup>* (*nísan ìmala nǐg<sup>d</sup> nǐšta*) (uz *nǐgdi*), *nís*, *odnès*, *pítal* 'pitali', *postúpal* 'postupali', *poštíval* 'poštivali', *prìznal* 'priznali', *pùcajūć*<sup>224</sup>, N mn. *ròžāc*, *nà seb*, *se slágal* (uz *se slágali*), *spával* 'spavali', *stála b*, *se svād*, *nà štal*, *těb*, *ùn* 'òni', *ùžal* (uz *ùžali*), D *vām*, *k vām*, *s vām*, *zàklal* 'zaklali', *zatřpal* 'zatrpali', *znāl* 'znali', *zòv* (uz *zòvi*), *žlìbov* 'žljebovi' (Sel);

<sup>221</sup> Treba naime odrediti u kojim su punktovima apokopirani infinitivi fonološka, a u kojima morfološka osobitost.

<sup>222</sup> Moguće je da naglasak nije dobro obilježen, tj. da je trebalo pisati *nòs*, no to nije provjerljivo bez preslušavanja snimaka s terena.

<sup>223</sup> Vrijedi isto što i za primjer *nòs* iz Kruševa.

<sup>224</sup> Više potvrđenih primjera glagolskog pridjeva radnog otkrilo bi nam je li riječ o fonološkoj ili morfološkoj osobitosti.

- *nè b* 'ne bih', *rèkli b* 'rekli bismo', *čètir* (uz *čètri* i *čètiri*), *dùnīl* 'donijeli', *gùn* 'goni' (imp.), *kúpil* 'kúpili', *lūd, nīs, òd* 'hodi' (imp.), *òstal* 'òstali', N mn. *pulìtičār*, N mn. *rò<sup>d</sup>teļ* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- N mn. *ânžel*, N mn. *bàjam, barják* 'barjaci', *bīl*, N mn. *bíž, bižal* 'bježali', N mn. *bògat*, (*pò tōj*) *bòlest* '(po toj) bolesti', *u bólnic, bùbrig* 'bubrezi', *bùd, dál* (uz rjeđe *dáli*), *dīc* 'djeci', *dīzal* 'dizali', *dòl, dōbīl* 'pobijedili' (*partizán dōbīl*), *dōrenāl* 'dognali', *džžal* 'držali', N mn. *dućán*, N mn. *ermelín* 'marelice', *po gláv, gòr* 'gore', *imal* 'imali', *istiral* 'istjerali', D *Jós*, *kòpal* 'kopali', *kùc, nà kuć, u Lík* 'u Lici', *lèžal su, lūd, lūpti* 'ljubiti', *nàd nam, òdnīl* 'odnijeli', *svèkřva m* (*gòvorī*), *mèn, k mèn, napèc, nīs* (*mògā*), A mn. *ù oč, ù općen* 'u općini', *òr* 'ori', *òral* 'orali', *òtiral* 'otjerali', N mn. *partizán* 'partizani' (reduciran samo jedan vokal *i*), *pèrisal ga* 'operirali ga' (reduciran samo jedan vokal *i*), *na pìjac* (uz *na pìjaci*), *pìval* 'pjevali', N mn. *pòpov* (uz *pòpovi*), *pòtical* 'redom pobjegli', *pòznan* 'prepoznali', *rèc*, N mn. *rišćan, sakrival* 'sakrivali', *sèb, smīl* 'smjeli', G jd. *sòl, stál* 'stanovali', *ù Škabřn*, N mn. *štáp* 'štapovi', *tīl* 'htjeli', *u trāvēš* 'u pregači', *ùgrijal* 'ugrijali', N mn. *ùš* 'úši', N mn. *volár, zakòļ, znāl* 'znali', *zvāl* 'zvali' (Suh);
- *dī b* (*stājā*) 'gdje bi (stajao)', *imal* 'imali', *tètke m, k mèn, mùč* (imp.), *pogrādil su* 'pogradili su', *smīl* 'smjeli' (uz *smīli*) (Sve);
- *bílo b*, N mn. *Gálāvčan* 'Galovčani', *izáz, k sèb, kùc, navèz, rúgal* 'rugali' (Ška; odabrani primjeri iz Magaš, 2019: 372);
- *dòl* (uz *dòli*), *gòr, imal* 'imali' (Tri);
- *kàko b rèkla, òna b, na Belafūž*, D *čèr, gòr, līt* 'ljeti', *mèn*, D *Mím* 'Mimi', D *nàm, u pèčin, na Pùntic, u Rijéc*, G jd. *sòl, ù škòl, ù šum, u ùprav, na žèrav* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *al, dávala p šibe, čūl* 'čuli', *dòl*, N mn. *doseļenīk, gòr, ù grup, il* 'ili', *il* 'jeli', *imal* 'imali', *kļùčal* 'zaključavali', N mn. *koláč*, N mn. *ļēšnāk*, N mn. *lūd, nàprav, nāš* 'naši', *nīs, o politik, òt prasād* 'od prasadi', *ù Pūl, u Rjék, smīl* 'smjeli', N mn. *snòpov*, G jd. *sòl*, N mn. *sùsjed* 'susjedi', *ù škol, ùn* 'oni', N mn. *vàlov* 'valovi', *u valút, vežival* 'vezivali', N mn. *vřšnāk, zàkuval* 'zakuhali', *znāl* 'znali' (Vis);
- *bļja b* 'bio bi(h)', *dòšā b* 'došao bi(h)', *imal* (uz *imali*), *mèn* (uz *mèni*), *òstav* 'òstavi', *u Rjéc* (uz *u Rjéci*), N jd. *stàrīj* 'stariji' (Zat).

U primjerima poput *kàko b rèkā* 'kako bih rekao' (Nad), *tī s nèpismen* (Pop) i *kàko s tī* 'kako si ti' (Pos) uslijed apokope u zanaglasnici (*kàko b, tī s, kàko s*) mijenjaju se granice slogova (npr. *ka + ko + sti*) pa se ono što je ostalo od zanaglasnice (*b, s*) počinje ponašati kao dio druge naglasnice.

### 3.2.1.14.3. Redukcija prednaglasnog vokala *i*

Zabilježenih primjera redukcije prednaglasnog *i* tek je nekoliko. U Polači je zabilježeno *c'ìmàtōrje* 'groblje' (uz *cimàtōrje*) (Lisac i Magaš, 2020: 585f6; pogreškom priređivača stoji „*cimàtōrje* || *cimàtōrje*“ bez naznake djelomične redukcije u jednom od primjera),<sup>225</sup> dakle s djelomičnom redukcijom prednaglasnog *i*, u Selinama *u parzàne* (< *u partzàne* < *u partizàne*), u Suhovarima *lektimàcija* (< *legitimacija*) 'osobna karta' (Ukalović, 2020: 74), u Škabrnji *mantòština* 'mahnitost' (Magaš, 2019: 372), a u Visočanima *učet̃lca*. Vjerojatno bi se ti ili neki drugi primjeri mogli naći i u kojem drugom punktu, no očito je da je redukcija prednaglasnog *i* razmjerno rijetka pojava.<sup>226</sup> Ovamo ipak možemo ubrojiti i aferezom dobivene zabilježene vezničke likove *al* (Nad, Pos, Suh, Ška, Vis, Vrs; u Sel, Sve, Tri i Zat usporedno *allali*), *il* (Suh, Sve, Vis), *ol* 'ili' (Sel, Sta; usporedno *olloli*) i *nit* (Nad: *nit znádū* [niznádū]) koji se ponašaju kao prednaglasnice, što znači da je svaka redukcija njihova završnog vokala prednaglasna redukcija. Tako je i s primjerima *ko b se* 'ako bi se' (Vrs), *da m b̃žē* (Pos), *da t kâžēn* (Sve) i sl. u kojima se afereza dogodila ispred naglaska. Opet izdvajam primjer *tr-čētri* (Pop), u kojem se prva naglasnica u polusloženici počela ponašati kao prednaglasnica, redukcija naglaska dovela je do redukcije nenaglašenog vokala *i*, a ta je redukcija dovela do pojave sekundarnoga slogotvornog *r*.

### 3.2.1.14.4. Izostanak moguće redukcije nenaglašenog *i*

Spomenuli smo da je redukcija nenaglašenog *i* proizvoljna, a to se može potkrijepiti nizom primjera u kojima se ona bez prepreka mogla ostvariti, a ipak se nije ostvarila:

- *bumbardírali*, *Čìpiko*<sup>227</sup>, *mìslila*, *príčali* (Bok);
- *bàgudina*, *gùsina*, *kàpulica*, *svìnetina*, *šènica*, N jd. *vèlikā* (Isl);
- *kázali*, *ghécije* (Kru; oba primjera iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 360, 361);
- *balàčica*, G mn. *vèlikī*, *gàlica*, *Glávići*, *òtišā*, *obòlije* 'obolio', *pòm̃čina*, *prímije* 'primio', *rádije* 'radio', *sijàčice*, *zapòslije* 'zaposlio' (Nad);
- *izrádije* 'izradio', *ožènijaložènije* 'oženio' (Pol);
- *po fāmīliji*, *lòšijē*, *mìsije* 'mislio', *obnòvije* 'obnovio', *polòžije* 'položio', *se ránije* 'se hranio', *ùspije* 'uspio', *ùspili*, *usádije* 'usadio', *usèlije* 'uselio', *ùzimati* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 21);

<sup>225</sup> U Vinjercu je zabilježeno *cimàtōrije*, dakle bez vokalskih redukcija, a u Jasenicama (uz *groblje*) dolazi *cimatorje* Galović, 2020: 53), dakle s redukcijom zanaglasnog vokala *i*.

<sup>226</sup> Usp. za potvrdu neke primjere iz *Rječnika sela Popovića: bilának, bilánce, kirijati, milina, piròvati* itd.

<sup>227</sup> Talijansko prezime *Cippico*, nekadašnje ime Osnovne škole „Petar Preradović“ (prema Antoniju Cippicu). Da je u sličnim primjerima redukcija moguća, dokazuje primjer *Pačìpko* (Isl; usmeno Jure Jurjević), od tal. *Pacifico* (hrv. Mirko, talijanizirano), dakle sa zamjenom *f* > *p*.

- *Àntica*, N mn. *barjáki*, *bíl bi se*, N mn. *blížnici*, *bùdi*, (*dvī*) *prostòrije*, *ipilèpsiju*<sup>228</sup>, *komàdić*, *kòpija* 'koplje', *kràvijā* 'kravlja', D *Kýsti*, G jd. *kùćicē*, *lāstavice*, *nà nīmān* 'na njima', *opústilo* 'opustjelo', N jd. *òvčijā*, *pòtirala* 'potjerala', *procésija*, *pùšti* (imp.), *u Rìžicu*, *sìjali*, *šàlica*, *televízija*, *u vójsci* (Pos);
- *batèriju*, *govòrije* 'govorio', *oženije* 'oženio', *Talijáni* (Pri);
- *čòvik* (uz *čòvk*), *nèdiļa*, *ponèdiļak*, *vìtica* (uz *vìtca*) (Raž; sve iz Lisac, 2004: 168);
- *ali* (uz *al*), *bíli smo* (uz *bíl smo*), N mn. *botúni*, *bùmbardirali* (uz *bùmbardiral*), *čàća mi je*, *čàpali* 'uhvatili', *kòbila*, *krénije* 'krenuo', *kùći* (uz *kùć*), D jd. *màteri*, *nà meni* (uz D *mèn*), *múzi* (imp.), *nàčitān* (uz *nàčtanī* 'načitanih'), *nàumije* 'naumio', *nèvista*, *ùbijū*, *ukųcali*, *ùžali* 'običavali' (uz *ùžal*), *vòlije* 'volio' (uz *vòlje*), *zòvi* (uz *zòv*), *zváli*, *živòtiņa* (Sel);
- N mn. *bjédnīci*, *kòljenica*, *sikira* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *dáli* (uz *dál*), *dóži*, *ìsplazije* 'isplazio', *jèzičnu* 'jezičinu', I jd. *kòzijīn* (*mlíkon*), *lugári*, (*Dìvca*) *Màrija*, *mašinèrija*, *nàlijē* 'nalije', *nèmilo*, *pálije* 'palio', N mn. *partizán*, *pèrisal ga* 'operirali ga' (reduciran samo jedan vokal *i*), *na pìjaci* (uz *na pìjac*), *pòtrovāli*, *pòutical* 'redom pobjegli' (reduciran samo jedan vokal *i*), *prāvije* 'pravio', *pròčitā* (ali *pròčtāla*), *ràkiju*, *u Rjéki* 'u Rijeci', *siròtiņa*, *tēcica*, *ùčitel* (ali (*dvī*) *ùčitelce*), *zàtirāj*, *zàtirat*, *žíviije* 'živio' (uz češće *žívje*) (Suh);
- *alilāli* (uz *al*), *bāviti* (se), *màgare bi zváli*, iz *Bùkovicē*, *Čùlina*, *čàćina*, *dòlazije* 'dolazio', (*čètri*) *gòdine*, *gòri* 'gore', *govòriti*, *izlètilo* (uz *izlètlo*), *izvųšila*, *jávili*, G *Jòsipa*, *jųžina*, *kàsnijē* (uz *kàšhē*), *kàpulicē*, *kònobica*, (se) *kùpili*, G jd. *kvàsinē* (uz *kvàsnē*), *màgarica*, D *nāmi*, *za nèdiļu* 'za nedjelju', *òće li*, *òtišā* (uz *òtšā*), *oženijaloženije* 'oženio', *pròlice*, *rádije* 'rádio', *u ònō rānijē*, *rašírilo*, *rècimo* (uz *rècmo*), *ròdila*, *smìli* (uz *smìl*), *stāvili*, *ot šènicē*, *Talijáni*, G mn. *ùčitelā*, *udòvica*, N jd. *vèlikā*, *vòdija* 'vodio', *zāstavice*, *žívijalžíviije* 'živio', *žívilo*, *žùtenicu* (Sve);
- *báci*, *izáži*, N mn. *kafíci*, *rúgali* (uz *rúgal*), *ukrádi* (Ška);
- *òna bi òtišla*, *čàstili se i gòstili se*, *dòlazili*, *gòdinē*, *jarèbica*, *kùpila*, *lòvili*, *lùtikē*, *u Mèriku* 'u Ameriku', *mùčilo*, *naúčila*, *nòsija* 'nosio', *nòsila* (gl. prid.), *nòsiti* (uz *nòsti*), *òtišā*, *òtišla*, *pòginija* 'poginuo', *prāvija* 'pravio', *rádilo*, *ròdica*, *šàlica* (uz *šàlca*), *škàtulice*, *Talijáni*, *ùlazila*, *vìtica*, *vrátila* (Tri);
- *bácila*, *bòčice*, *cimàtòrije*, *cìpanice*, *grànica*, *Kàtica*, *kèsice*, *kùčica*, *kvàsina*, *Màtija*, *rádila*, *ròdica*, *ròdila*, *slípē òčice*, *šènica*, *tìčica*, *vjèverice*, *vrátila* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);

<sup>228</sup> Ne znamo je li se u ovom primjeru moglo reducirati zanaslasno *i* (početna suglasnička skupina *\*psj* nije potvrđena), ali moglo se reducirati prednaslasno *i* (stvorila bi se suglasnička skupina *ple* kao u *pòkuple* (Vinj)).

- N mn. *bùbrigi, kòbila*, N mn. *kupíni*, N mn. *làzañi, Lùbica, matemàtiku, naplátije, nùkali, Némci, otvòrije, na pijaci*, N mn. *píłki, posádije, pòvadije*, G jd. *pràsadi, skrívije, tèčica, televîzija, tùristi, ùbije, vîdije, vrátije se, zakòli, zarádije, zavýšije, žíviije* (Vis);
- *glàvica, gònija 'gonio', kàsniijē, kòbila* (uz *kòbla*), *u lèdini, Mílići, okòtila, otvòrija 'otvorio', politika, pràtiti, s prólića, rècimo, tṛgòvinu, uz ùlicu, vítica* (Vrs);
- *ali* (uz *al*), *cipànica, dīzali, dòli, na glávi, gòri, za hṛškavicu, ìmali* (uz *ìmal*), *ìskopāli, u Ítāliju, kàsniijē* (uz *kàšñē*), *kòpali, līnije, mēni* (uz *mēn*), *ù Meriki 'u Americi' (uz iz Merkē / iz Mèrkē 'iz Amerike'), nàkupija 'nakupio', nàpravija 'napravio', òtišla, pòprodāli, pùžice, rìbice, u Rjéci* (uz *u Rjéc*), *sámi, sìkira*, G mn. *sìkirīcā, slāli, spásija se 'spasio se', o šènicē 'od pšenice' (uz šènca), televíziju, tičice, trāperice, ùdice, ùžali su, u Vènēciju, vìnčali, vítica, zvāli* (Zat).

U gotovo svim punktovima zabilježeno je više primjera u kojima je moguća redukcija nenaglašenog vokala *i* ostvarena od onih u kojima nije ostvarena. Iznimke su Jasenice, u kojima je redukcija, barem prema podacima kojima raspoložemo, svedena na nekoliko primjera, te Tribanj, u kojem je zabilježeno više primjera s čuvanjem od onih s redukcijom. U Svetom Petru i Zatonu primjera bez redukcije tek je nešto manje od onih s redukcijom. U svim ostalim punktovima broj zabilježenih primjera s ostvarenom redukcijom u postotku je znatno veći. Ne postoji punkt u kojem bi moguća redukcija nenaglašenog *i* bila beziznimno ostvarena, no ne postoji ni punkt u kojem bi beziznimno bilo čuvanje nenaglašenog vokala *i*.<sup>229</sup>

### 3.2.1.15. Redukcija ostalih vokala (*a, e, o, u*)

Osim nenaglašenog vokala *i*, koji se u gotovo svim punktovima učestalo reducira, na unutarnjim slogovima i na kraju riječi ili naglasne cjeline (fonetske riječi) reduciraju se i drugi nenaglašeni vokali.<sup>230</sup> Navodim neke zabilježene primjere prema punktovima:

- *a: nēg; e: nāša j kùča, Bòš sàčuvāj* (Bok);
- *e: gòtovo j; u: šò é jâ 'što ću ja'; e i u: s tō 'jesu li to' (S tō koláči nà nēmu? [stō koláči nà nēmu] 'Jesu li to kolači na njemu?')* (Isl);
- *e: ajd* (uz *ajde*), *poviš; o: neg* (uz *nego*); *u: ujtro* (Jas; sve iz Galović, 2020: 53–54);

<sup>229</sup> I u suvremenom štokavskom govoru Zadra, gdje se redukcija nenaglašenog *i* percipira prvenstveno kao obilježje ruralnih štokavskih govora, ipak su uobičajeni primjeri poput *al* (uz *ali*) i *kolko* (uz *koliko*), a pitanja se postavljaju česticom *el* (< *je li*), npr. *El ti triba to?*. Za razliku od zadarskoga štokavskoga govora, u kojem je redukcija vokala *i* neuobičajena, u šibenskom štokavskom govoru ona je i danas vrlo česta i u mlađih i u starijih govornika (usp. Šupuk, 2001: 77; Lisac, 2020: 8).

<sup>230</sup> Primjeri afereze, odnosno redukcije početnih vokala, nalaze se zasebnom poglavlju.



- *e: tō j tākō; u: Īssove* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352);
- *a: nĕg; e: mī ċmo, štò ċmo sād, po dvoj-trōje, štò j fīrma, bílo j prījē, svĕ j zapòslije, što s tīčĕ; o: neg<sup>231</sup> 'nego', òvlikō, svāk; u: kòjī s tāmō 'koji su tamo', u podzĕće, (dvī) tīšĕće '(dvije) tisuće', ūjtro (uz ūjutro)* (Nad);
- *a: jā san glĕdla; e: trōj; u: nĕc* (sve iz Lisac i Magaš, 2020: 505); k tomu *e: dvōj, bílo j, u míru j, pòviš; o: neg; u: nĕm* (Pol);
- *a: nĕg; e: dvōj/dvōj, ròdlo j, svĕ j tō, trōj; o: neg, svāk; u: nĕm* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 21);
- *a: nek* (uz *nĕka*); *e: bíla j tū, dōbro j, dvádesĕd gōdīnā j bílo, dvōj, dvōj-trōj, nĕvstu j 'nevjestu je', pedĕst, sedandĕst, trōj; o: tlikō; u: ot pŕšta 'od pršuta'* (Pos);
- *a: nĕg; e: tō j tākō, òbadvōj; o: nĕg 'nego'* (u komparaciji); *u: ūjtro, ūni s 'oni su'* (Pri);
- *o: tlikō* (uz *tolikō*) (Raž; Miletić, 2008: 115);
- *a: nek* (*nek plāčĕ*), *neg* (uz *nega* i *nego*), *nĕg* (uz *nĕga*); *e: ĕdan dān me j zvā, nājviš 'najviše', tō j, vĕlī, kŕv tĕkla, òvī mu j 'ovaj mu je', štò j; o: neg* (uz *nego* i *nega*), *ovlikī, ovlikō, svāk 'svatko', tlikā 'tolika', vlikō; u: o tīfsa 'od tifusa', tri-ĉĕtri tīšĕće 'tri-četiri tisuće', ūjtralūjtro* (Sel);
- *e: dvōj, tō j svĕ; o: neg; u: òvdā, ūjtru* (Sta; odabrani primjeri iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *a: (zājmn) u kòg, neg* (< *nega*), *nĕg* (uz češĕce *nĕga*); *e: isto j (bílo), kòm je, tō j, svĕ j, ūndā j* (uz npr. *tākō je*), *zājno 'zajedno'* (< *zajdno* < *zajedno*); *o: likū 'ovoliku'* (< *vlikū* < *ovlikū* < *ovolikū*; uz *vlikū*), *svāk 'svatko', vlikū* (< *ovlikū* < *ovolikū*; uz *likū*), N jd. *ovlikā; u: bíle s* (uz npr. *ūndā su bíle*), *da s mòji, jā ĕ te, jā ĕ nòĉti, ko s ti 'ako su ti' (ko s ti rŭke nĕĉiste), nĕc (iĉ), nīs (mògli) / níz (dál), òvdā 'ovuda', ūjtro* (uz *ūjutro*), *vīštice z bíle, žĕldac* (Suh);
- *a: nek ti bŭdĕ srĕca, nĕg, òd nĕg; e: dvōj, po dvoj-trōj, zà nāz dvōj, troj-ĉĕtvero, s trōj dīĉĕ, bílo j tākō, ìmala j, òvō j tāmō, tō j tū, zājno* (< *zajdno* < *zajedno*); *o: svāk 'svatko'; u: ūjtro* (uz *ūjutro*) (Sve);
- *e: gòtovo j; u: zāšto s tō, zĕr* (Ška; Magaš, 2019: 372);
- *e: Bòš sàĉŭvāj, bílo j, nīko j išā, ako j gòri, dvōj dīĉĕ, tū j; u: ūjtro* (Tri);
- *a: nĕk; e: dvōj, nĕzna j krāva, òvō j kàpula, pénziju j dōbīla; o: svāk; u: ūjtro/ūjtru* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *a: kásti 'kazati', nek; e: pa j ūmrā, tāmō j bīja, tō j tāmō; o: svāk; u: dō ūjtro, ūjtro* (Vrs);

<sup>231</sup> Treba ostaviti otvorenom i mogućnost da se reducirao vokal *a* (*nega* > *neg*), što vrijedi za sve punktove gdje se javlja oblik *neg*. U Suhovarima je više puta potvrđeno *neg* i *nega*, a nijednom *nego*, što znači da se eventualna redukcija vokala *o* tek treba dokazati, dok je redukcija vokala *a* sigurna.

- *a*: nek, *hèg*; *e*: *kàlda j* 'kao da je', *òvò j* 'ovo je', *štò j* (uz *štò je*); *o*: *svàk*; *u*: *òblāci s tō, ūjtro* (Zat).

I ove su redukcije proizvoljne, tj. mogu se i ne moraju provesti, no valja napomenuti da su reducirani oblici poput *nek, hèg, svàk, tròj* i sl. češći nego oblici u kojima nema redukcije. Moguće je da su u nekom od punktova neke od ovih redukcija postale morfološke, odnosno da se barem neki od zabilježenih primjera u nekom od punktova više ne može javiti bez redukcije.<sup>232</sup> U nekim punktovima javljaju se redukcije vokala (najčešće *a*) u smjeru „šva“: *četràst* 'četrdeset' (Pos), *nísan* (uz *nisan*), *nìštà* (uz *nìšta*), *ù Zàdru* (Suh), *igràlo, nàm, óvcàn* 'ovcama', *trndelíkət, tàmlən* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 372), *kòrnāča, Məžári* (uz *Mažári*) (Vinj; Magaš: ruk.). U primjerima *sedhðèsēt, osñdèsēt* (Ška) redukcija vokala *a* u smjeru „šva“ dovela je do pojave slogotvornog *n* (*n*<sup>233</sup>).

### 3.2.1.16. Zatvaranje *o > o/u*

Zatvaranje vokala *o* u *u* (češće) ili *o* (rjeđe) i izostanak zatvaranja važno su i prepoznatljivo obilježje svih istraživanih punktova. Vokal *o* najčešće se zatvara ispred nazala (*m, n* ili *n*), a u nekim se punktovima zatvara i ispred i iza nazala. Zatvaranje se uglavnom provodi u korijenu riječi, no zabilježeni su i primjeri zatvaranja u nastavcima. Nema punktova u kojima se *o* zatvara samo iza nazala. Manji broj zabilježenih primjera potvrđuje da se zatvaranje može provesti i ispred drugih neslogotvornih glasova.

#### 3.2.1.16.1. Zatvaranje *o > o/u* ispred ili iza nazala

Navodim zabilježene primjere zatvaranja *o > o/u* ispred ili iza nazala prema punktovima:

- *bumbardírali, kros Küntrādu, ûn* (češće *ôn*), *ùndā* (uz *òndā*), *únde*, N mn. *ùni* 'oni', N mn. *ùnē, ùnō* (Bok);
- *kùh* (uz G jd. *kòha*, A mn. *kòhe*), *ùndā* (uz *òndā*), *ùnī* 'onaj' (Isl);
- *grum, gunimo, kunj, mumci, slumila, un, una, unda, uni* 'onaj', *zazvuni* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 53);
- *ùnda*<sup>234</sup>, *ùne, ùno, ùnomen* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352);

<sup>232</sup> Ovdje se ne smije zanemariti da na istraživane govore barem donekle djeluje standardni hrvatski jezik, ali i zadarski govor(i), pa se (gotovo) iščezli nereducirani oblici u neki od istraživanih govora mogu vratiti i djelovanjem tih idioma.

<sup>233</sup> Artikulacija je „šva (slogotvorni element) + *n* (neslogotvorni element)“. Naravno, nositelj je sloga slogotvorni dio (šva), a ne neslogotvorni dio (*n*).

<sup>234</sup> U ostalim punktovima uobičajen je naglasak *ùndā*, no bez preslušavanja snimke nije moguće provjeriti je li primjer iz Kruševa vjerodostojan.

- *kumádā, mǝrete, ûn* (uz *ôn*), *ùndā* (uz *òndā*), *únde, ùnāj* 'onaj' (uz *ùnī, rjeđe ònī*), *ùnī* 'onaj' (uz *ùnāj, rjeđe ònī*), *ùnogā, po ùnomē, ùni* 'oni' (uz *òni*), N jd. *ùnā* (uz *ònā*) (Nad);
- *mûj, nǝsîn, odmùtān* 'odmotam', *ûn* (uz *ôn*), *ùndā, ùna* (uz *òna*), *slùmī*; u govoru Zapadnjara *kùnop, múst, müzak, nùga, nûž* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 584);
- *dunès* 'donesi', *dùnesēš, dùnesē, u grùmli, gùnti, kùm* 'komu', *kumádā, na kùmòštrîn, òd mûga* 'od moga', N mn. *mügūci* 'koji imaju mogućnost', *mugúcnosti, mûj, mùjōj, mùlti, mûrāš/mùrāš, mùren* 'mogu', *mùre* 'može', *mùš* 'možeš', *mùždal/mùrda, naslùnije, nēmugūce* (uz *nēmogūce*), *nùga* 'noga' (A jd. *nùgu*), *nùsîn, nùsîš, nùst* 'nositi', *núšnu*, G jd. *núvca, nùvō* 'novo', *obnùvli* 'obnovili', *pòmugā* 'pomogao', *pònuvo, u prógunu, rāznusē, ùndā, úndelúndekā* 'ondje', *ûn, ùni* 'oni', *ùnī* 'onaj', N mn. *ùnī* 'ònī', N mn. *ùne*, N mn. *ùnē, ùnō* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 19–20);
- *š cáčûn* 's ocem', *dûnlēn* 'donle', *gùnlī* 'gonili', *s kàvûn* 's kavom', *kòmād* (uz često *komàdić*), *kùnoba* 'konoba', *ûn* 'on', N jd. *ùna, ùnāj* 'onaj', *ùnī* 'onih', I mn. *ùnīn* 'onim', A jd. *ùnō, ùndā, únde* 'ondje', N mn. *ùnē*, N jd. *ùnī* 'onaj', L jd. " *ùnomēn* 'u onome', *veçínûn* 'većinom' (pril.), *vòdûn* 'vodom' (Pos);
- *dònesē, dǝnèsi, dùnīti, dun Júre* (uz *don Júre*), *du<sup>n</sup> Nèdīlko, gònlī, gùnije, izgùnli* 'izgonili', *ûn*, N jd. *ùna, ùnī* 'onaj', *ùn* 'oni', *ùnō, ùndā* (Pri);
- *ùnamo* 'onamo' (Raž; Lisac, 2004: 168);<sup>235</sup>
- *bòmبûn* 'bombon', *bûmba* 'bomba', *bumbardíral/bumbardírali, tâ dùm* 'taj dom', *u dùmu* 'u domu', *dûnija* 'donio', *dûnla* 'donijela', *grùm* 'grom' (uz *gròm*), *gùnē, gùnla* 'gonila', *kùmād* 'komad', *na kòmáde, kòmùhára, kùnac* 'konac' (uz N mn. *kònci*), *kùnsērvá* 'konzerva', *kuntrolírat, lúnac* 'lonac', *mùgla* (uz *mògla*), *mòlîn, ûn* 'on', N jd. *ùna*, N jd. *ùnā, undāl/ùndā* (*pa undā; ùndā smo se razdíli*; uz *òndā*), *únde* 'ondje', *úndekā* 'ondje', N mn. *ùni* 'oni' (uz *ùn*), G mn. *ùnī* 'onih' (Sel);
- *dûnīla, dûnīl* 'donijeli', G jd. *grûma, gùni, gùnti* 'goniti', *kùme* 'kome', *kumplètno, kùnák, s kùnīn* 's konjima' (uz N jd. *kòñ* i *kòñ*), *kùné gùnla* 'konje gonila', (*mežu*) *národun, pùmó cé t* 'pomoći će ti', *pògunī se, pumágal* 'pomagali', *ùmētan te* 'ometam te', *ûn, ùnī* 'onaj', N mn. *ùnī*, N jd. *ùna* 'ona', *ùnū, ùn* (*su*) 'òni su', *ùnogā, od ùnogā, ùnō* (poštapalica), *ùndā, úndelúndekā* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *dùnesē* 'donese', *dûnījal/dûnīje, dunòsla* 'donosila', *gùnī, gùnla* 'gonila', *nà kòñtîn, òdlumīš, odlumti, ûn* 'on' (uz rjeđe *ôn*), *ùn* (*se/su*) 'oni (se/su)', N jd. *ùna*, A mn. *ùnā, ùnāj, ùndā, únde*

<sup>235</sup> Isti primjer navodi i Miletić (2008: 114), no uz napomenu da je takvo zatvaranje iznimka i da se ne javlja u govoru mlađih stanovnika Ražanca.

- 'ondje', N mn. *ùne*, N mn. *ùnē*, N mn. *ùnī* 'òní', *ùnī* (poštapalica), *s ùnīn* 's onim', A jd. *ùnū* (Suh);
- *gònīn*, *gònlī* 'gonili', *kùmād*, A jd. *kùna*, G mn. *kòhā*, *mògā* 'mogao', N/V jd. *mòja* (uz *mòja*), G jd. *mòjē*, *nòsīn*, G mn. *nòvācā*, N jd. *pòmōc*, *pòmōžē* 'pomogne', *se pùnōsīn* 'se ponosim', *ùn su* 'oni su', N jd. *ùna* (uz *òna*), *ùndā* (uz *òndā*), N mn. *ùnī* i *ùnō* (Sve);
  - *dunēsī*, *glāvūn* 'glavom', *gùnli*, *kunobárti*, *múj*, N jd. *mùja*, *mùjōj*, *múmci*, *mùrā* (pres.), *mùtka* 'motika', *nùcōn*, *Túme*, *ún* (uz *ôn*), *ùnogā*, *ùni*, *ùndā*, *ùnō* (sve iz Magaš, 2019: 373); k tomu *kuń* (Bašić, 2013: 72), *svòjūn dīcūn*, *nùga*<sup>236</sup> (Ška);
  - *òn* (uz *ún*), *ònde*, *òndlē* 'odande', *ònō*, *ún* (uz *òn*), N jd. *ùna* (uz *òna*), *ùndā*, *ì undā*, *ùnī* 'onaj', *ùnī* (poštapalica), N mn. *ùnī*, *ìgrala s mùžun* (Tri);
  - *bòcūn* 'bocom', *dunēsēn* 'donesem', *dùnīje* 'donio', *dunòsli* 'donosili', *gùnī*, *prīd menūn*, *s mènūn* (uz *s mènōn*), *Túme*, *ún*, *ùna*, *ùn* 'oni', *ùnī* 'onaj', A mn. *ùnā*, *ùnāj*, *ùndā* (uz rjeđe *òndā*), A *ùnogā*, *na ùnomēn*, *sa vāzūn*, *vecīnūn* (uz *vecīnōn*) (Vis);
  - *ùnīn* (ferálima), N mn. *ùni* (uz *òni*), *ùnāj* (uz *ònāj*), N jd. *ùnā*, *ùndā* (uz *òndā*); k tomu *na balkunīn* (Vrsi 2, 2015: 715), *odunda* (Vrsi 1, 2013: 629), *unda* (Vrsi 1, 2013: 635) (Vrs);
  - *Kùntrāda*, *ùndā* (uz češće *òndā*) (Zat).

### 3.2.1.16.2. Izostanak mogućeg zatvaranja *o* > *o/u* ispred ili iza nazala

Navodim i neke zabilježene primjere u kojima se *o* nije zatvorilo u *o/u* ispred ili iza nazala u punktovima u kojima se takvo zatvaranje inače provodi:<sup>237</sup>

- *u bróncu*, *gònli*, *kòmīnon*, *máčjōn* 'maćehom', *mòre*, *nòčli*, *nòge*, *ôn* (uz rjeđe *ún*), I jd. *ònīn*, N jd. *òna*, N mn. *ònē* (uz *ùnē*), *òndā* (uz *ùndā*), *príkolcōn* (Bok);
- G jd. *kòna*, A mn. *kòne* (uz N jd. *kùń*), *mòrān*, *mòre*, *nòge*, *òndā* (uz *ùndā*) (Isl);
- *jèzikon*, *kàjmakon* (Kru; oba primjera iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352);
- *kònak* (Bucić, 2016: 85), *nòsēcā* (Bucić, 2016: 117), *smòkovača* (Bucić, 2016: 161); *trònožac* (Bucić, 2016: 182) (Jas);
- *dònīje* 'donio', *dònīt*, *kòmaštre*, *môj*, *mòrda*, *môst*, *ì nōc*, A jd. *nògu*, *s òbzīron*, *òndā* (uz *ùndā*), *ôn* (uz *ún*), *òni* (uz *ùni*), N jd. *ònā* (uz *ùnā*), *ònī* 'onaj' (uz *ùnī* i *ùnāj*), *prognòzīramo*, *Tóme* (Nad);

<sup>236</sup> Primjer mi je u neformalnom razgovoru navela Mirela Šušić (r. Buljat) iz Pridrage. Njezin tetak iz Škabrnje često je rabio taj oblik, a zapamtila ga je upravo zato što ga u svojem selu nikad nije čula ni u govoru starih ni u govoru mladih.

<sup>237</sup> Ovdje nema smisla navoditi primjere bez zatvaranja u govorima u kojima do zatvaranja nikad ne dolazi.

- *òn, òna, ònog*; k tomu u govoru Seljana *kònop, môst, mòzak, nòga, nôž* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 585);
- *àuton, četvrtkon, kòm 'komu', òni, òndā, pomágali* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 19–20)
- *Àncōn, autóbuson/autôbuson, bròdon, cùrōn 's curom', š cèrōn 'sa kèri', gostjóna, kònac, kòh, zà loptōn, s mènō' / s mènōn, s mòjīn mùžon, mōj mùž, mòrda 'možda', mòreš 'možeš', môst, nôc, nà noge 'na noge', nānoge 'pješke', nôž, š nōn 's njom', pòvrcon, rāngon, sòbōn 'sa sobom', švèrcon* (Pos);
- *pod bàjamon, s kòhīn, V mòja (dīca), mòrāmo, mòžda, nī dān, nī nôc, nòsē ga, u progónstvu, od Zvónē, Zvónin* (Pri);
- *ònaj/òni 'onaj', ònamo* (uz rjeđe *ùnamo*) (Raž; sve iz Miletić, 2008: 114);<sup>238</sup>
- *avióni, bòm̄būn 'bombon', cùrōn, dòmobrān, èdnōn 'jednom, jedanput', gròm* (uz *grūm*), *u kamióne, u Modríču, mōgla* (uz *mūgla*), N jd. *mòja, môre, môst, nòcas, (òbe) nòge, nòl-stòp, nòsīš, òbnôc, òndā* (uz *undālündā*), *pònudli, smòkve, òd smokāvā [òcmokāvā], A mn. smokveňáke, zèmlōn* (Sel);
- *kònac, kòh* (uz *kùh/kòh*), *mòje, mòlitāvā, mòrdal/morda* (uz *mùrda*), *smòkāvā, nòge, nà noge, nòsī, Tóme* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *aviōn, kòm je, A jd. kòmād, G mn. komārācā, N jd. kòh, A mn. kòhe, mògli, N jd. mōj, V jd. (rānko) mōj, A jd. mòlbu, mò'li, mòmak, mòmkon, mòrāš, mòreš, mòtku 'motiku', mòzak, nānoge, nòcōn 'noću', nòcti, N jd. nòga, A mn. nòge, nòsīmo, nòsla, nòsli, G mn. nòvācā, nôž, òn* (uz češće *ùn*), *za stòlon* (Suh);
- *dònīt 'donijeti', kònobica, kòh, mòja* (uz *mòja*), *mòzak* (uz bilješku: *prijē smo zvali mùzak*), *nānoge, nòga* (uz ispitaničinu napomenu da se prije govorilo *nùga*), *nòsti, š nōn 's njom', òn, N jd. òna* (uz *ùna*), *òndā* (uz *ündā*), N mn. *òni, pòmoći, smòkve, Tóme* (Sve);
- *òn* (uz *ùn*) (Magaš, 2019: 373); k tomu *donèsi* (uz *dùnīje*), *zà menōn, mōj* (uz N jd. *mùja*) *mòmak, mòrān* (Ška);
- N mn. *dòmācī, dònīja 'donio', kòh, nòsti/nòsiti, N jd. òna, ònū* (Tri);
- *pòd brīgon, cǫpon 'srpom', grôm, kamiōn, G mn. komádā, kòmoštre, komùnista, kònac, kòni, D mn. kòhīn, s mènōn* (uz *přid menūn, s mènūn*), *mōj, mòre 'može', mòzak, nàkon, nòs, nò-stòp, ò nòvce, nôž, òndā* (uz češće *ündā*), *pòmalo, ráspon (krílā), ròdon, škarpiōn, štápon, većinōn* (uz *većinūn*) (Vis);

<sup>238</sup> Vjerodostojnost zabilježениh naglasaka nije moguće provjeriti bez preslušavanja snimke s terenskog istraživanja.

- *donèse, gònli, G jd. kònopa, mòzak, nòsija, òn, òni (uz ùni), ònāj, ònō, òndā (uz češće ùndā) smòkve (Vrs).*

### 3.2.1.16.3. Zatvaranje *o > ø/u* ispred drugih neslogotvornih glasova

Zatvaranje *o > ø/u* ispred drugih neslogotvornih glasova razmjerno je rijetko, no u Škabrnji se mogu zabilježiti i takvi primjeri: *Bôg, dòčekāj, dùšlo* 'došlo', *kòlo, pu kòjō* 'po koje', *Přkušāni* (sve iz Magaš, 2019: 373). Primjeri *pulicija* i *pulitika* česti su ne samo na zadarskom štokavskom području nego i puno šire, posebno diljem čakavskog područja. To nas navodi da posumnjamo u to da je na štokavskom području došlo do zatvaranja *o > u* ispred *l* – vjerojatnije je da su štokavci samo usvojili oblike u kojima je ranije provedena zamjena glasa *o* glasom *u*. Trebamo li u tim primjerima govoriti o zatvaranju *o > u* ili o nekakvoj analogiji, tek bi trebalo utvrditi.

### 3.2.1.16.4. Podjela govorā prema dosegu zatvaranja

Prema dosegu zatvaranja *o > ø/u* istraživane govore možemo smjestiti u tri skupine.

1. U prvoj su skupini govori u kojima se zatvaranje *o > ø/u* ispred ili iza nazala ne provodi ili se provodi u nekoliko izoliranih primjera. To su govori Ražanca, Vinjerca i Zatona<sup>239</sup>, dakle primorski govori na zapadu i sjeverozapadu područja obuhvaćena istraživanjem.
2. U drugoj su skupini govori u kojima je uobičajeno zatvaranje *o > ø/u* ispred nazala. To su govori Bokanjca, Islama Grčkog, Jasenica, Kruševa, Polače (Seljani), Posedarja, Pridrage, Selina<sup>240</sup>, Starigrada, Suhovara, Tribnja, Visočana i Vrsi. Zanimljivo je da su među ovim govorima samo u govorima Islama Grčkog, Jasenica, Selina<sup>241</sup> i Starigrada zabilježena zatvaranja ispred nazala *n* tipa *kùñ* (u Islamu Grčkom i Starigradu usporedno s ostvarajima bez zatvaranja), dok je u ostalim navedenim punktovima zabilježeno *kòn*. Treba istaknuti i to da je u Posedarju, Starigradu, Škabrnji, Tribnju i Visočanima zabilježeno zatvaranje *o > u* u I jd., no, osim u Visočanima, češći su primjeri bez zatvaranja.
3. U trećoj su skupini govori u kojima je uobičajeno i zatvaranje *o > ø/u* ispred nazala i zatvaranje *o > ø/u* iza nazala. To su govori Nadina, Polače (Zapadnjari), Popovića, Svetog

<sup>239</sup> Primjer *ùndā*, zabilježen u Zatonu (uz češće *òndā*), javlja se i na drugim područjima gdje inače nema zatvaranja *o > u*, primjerice u Drinovcima u zapadnoj Hercegovini. Dakle, zatvaranje je provedeno u položaju „*o + n + konsonant*“.

<sup>240</sup> U Selinama su doduše zabilježena zatvaranja iza *m* u primjerima *mùgla* (uz *mògla*) i *mòlìn*, no nisu zabilježena zatvaranja iza *n*, pa ih možemo svrstati u drugu skupinu.

<sup>241</sup> Primjer *kùñ* u Selinama nije potvrđen snimkom, ali podatak da se tamo zaista tako govorilo dala mi je Majda Brkić (r. Perić), čija je majka Dragica Perić (r. Jusup) iz Selina.

Petra i Škabrnje, uz napomenu da je, prema podacima kojima raspoložemo, u Svetom Petru zatvaranje iza nazala potisnuto, premda se i dalje javlja u manjem broju primjera, a u Nadinu je gotovo iščezlo.<sup>242</sup> Napominjem da je u Popovićima zatvaranje *o > u* ispred nazala u I jd. sigurno postojalo, no vjerojatno je u procesu iščezavanja. Zanimljivo je da je u svim punktovima ove skupine bilo uobičajeno zatvaranje *o > o/u* ispred *ń (kũń)*.<sup>243</sup>

### 3.2.1.17. Protetsko *j*

Protetsko *j* česta je pojava na cijelom istraživanom području. Najčešći je primjer *jõpē* (Bok, Isl, Kru (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356), Nad, Pol (Lisac i Magaš, 2020: 586), Pop (Magaš, 2018: 25), Pos, Pri, Sel (uz *õpē*), Sta (Lisac i Magaš: ruk.), Suh (uz *õpē*), Sve, Ška (Magaš, 2019: 375), Tri, Vis, Vrs, Zat) ili *jõpēt* (Isl, Jas (Bucić, 2016: 77), Kru (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356), Pol (Lisac i Magaš, 2020: 586), Pop (Magaš, 2018: 25), Raž (Miletić, 2008: 115), Vrs). Ime 'Andrija' (sa svojim izvedenicama) u više punktova dolazi s protetskim *j*: *Jándre* (Jas; Bucić, 2016: 75), *Jàndrija* (Nad), *Jandrija* (Tokić, 2018: 6) i *Jándre* (Tokić i Magaš, 2018: 106) (Pop), *u Jàndrjice* (Ška; Magaš, 2019: 375), *A Jàndriju, Jàndrjini/Jàndrĩnovi/Jàndrjĩnovi* (sve Vrs). Zabilježeni su i primjeri *u Jègiptu* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.), *Jèrceg* (uz *Èrceg*) (Sta; Lisac i Magaš: ruk.), *Jêva* (Pop (Magaš, 2018: 25), Pri) i *joli 'ili'* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586). U primjeru *i jòperēn i jòtarēn* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586) protetsko *j* javilo se zbog međuvokalnog položaja, tj. da bi se uklonio zijev.

---

<sup>242</sup> U Korlatu, gdje je donedavno bilo zatvaranja *o > o/u* iza nazala, primjere poput *nũga* više ne izgovaraju ni najstariji stanovnici (usmeno potvrdila Ana Marin r. Vulelija). Možemo pretpostaviti da će i u drugim punktovima zatvaranje vokala iza nazala biti sasvim potisnuto.

<sup>243</sup> Informant Goran Ražnjević rekao je da danas u Polači svi govore *kõń* („Ni u jednoj od dviju inačica polačkoga govora nema zatvaranja tipa *kũń* <konj>.“; Lisac i Magaš, 2020: 585), no informant Mile Kutija kaže da su Zapadnjari nekoć govorili *kũń*. Ako je ova informacija točna, potvrdilo bi se da svi punktovi koji poznaju zatvaranje tipa *nũga* ujedno poznaju zatvaranje tipa *kũń*, no nije nužno da svi punktovi koji imaju *nũga* ujedno imaju *kõń*.

## 3.2.2. Neslogotvorni glasovi

### 3.2.2.1. Refleks skupine \*sk'/\*st'

Skupina \*sk'/\*st' u svim je punktovima dala št:

- *dvõrište* (Bok);
- *gùšter, klíšta, klišťac, štápon* (Isl);
- *klišťavac, štáp, šteta* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 55);
- *gùštēr, štâp* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356);
- *gùšter, gùšterca, klíšta, sa štápon, A jd. štětu, ùštipci* (Nad);
- *gùšterca, klíšta, klišťavac, ò dvā štāpa* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 585);
- *štâp, A mn. úštipke* (Pop; oba primjera iz Magaš, 2018: 17);
- *gùštarca 'gušterica', klíšta, klišťac 'ššorpion', se štâpā 'se oslanja na štáp', o štâpīn (ižē) 'o štápovima (ide)' (Pos);*
- *gùšter, klíšta, štâpčīn 'štapićima' (Pri);*
- *prěgrěšt* (Lisac, 2004: 169), *štũcā* (prez.) (Miletić, 2008: 114) (Raž);
- *gùšterca, klíšta, klišťār 'ššorpion', štâp, na òghīšte* (Sel);
- *klíšta, klišťac, křšťéhe, ràštikē, štâp* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *gùštarca 'gušterica', klíšta, klišťavac* (uz *klišťac*; Ukalović, 2020: 70), *štápon, štâp 'štápovi'*; k tomu *jāšterca gùšterca 'malena izraslina koja se povremeno pojavi na vrhu jezika'* (Ukalović, 2020: 67), *kraj òghīšta, na òghīštu* (Suh);
- *gùšterica, klíšta, klišťavac, štâp* (Sve);
- *štâp, oko òghīšta* (Ška; oba primjera iz Magaš, 2019: 374);
- *gùšterica, klíšta, klišťac 'ššorpion', ràštiku, štâp, A mn. ùštipke* (Tri);
- *gòdīšte, gùšterca, klíšta, klišťavac, sa štápon* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *gùšterica, klíšta, klišťac, štâp*; k tomu G mn. *uštipaka* (Vrsi 1, 2013: 609) (Vrs);
- *gùšterca, klíšta, klišťavac, nā štâp* (Zat).<sup>244</sup>

U primjeru *nàmišćeno* (Pol, Pop) vidimo jotaciju, kao i u primjeru *křšćen* (Suh), a primjeri prezenta *nàmīšćā* 'namješta' i *upropàšćāvā* (oba Pos) mogli bi se objasniti analogijom (prema pripadajućim pridjevima trpnim). I primjer *gòdīšće* (Pos) vjerojatno je dobiven analogijom (prema *líšće* i sl.).

---

<sup>244</sup> Primjeri G jd. *ràdilišta* (Sve) i *guštèrača* (Zat) noviji su i, sasvim očekivano, sadrže skupinu št.



### 3.2.2.2. Glasovi č, ć i ċ; refleksi \*t'

U većini istraženih punktova razlikuju se glasovi č i ć, a izgovaraju se otprilike kao u standardnom hrvatskom jeziku. Iznimka je govor Vrsi u kojemu se dva glasa sustavno razlikuju, ali ć se izgovara znatno tvrđe nego u drugim punktovima; mogli bismo reći da se u Vrsima zapravo razlikuju glasovi ċ i ċ.<sup>245</sup> U govorima Bokanjca, Vinjerca i Zatona č i ć izjednačeni su u „srednji glas“ ċ, a on se izgovara otprilike kao standardni glas ć. Nama je ovdje važno utvrditi postoji li ili ne postoji sustavna razlika između dvaju glasova pa bilježimo č i ć tamo gdje su dva glasa, a ċ tamo gdje je jedan glas, bez obzira na artikulaciju. Navodim odabrane zabilježene primjere prema punktovima, bez posebnih napomena o tome potječu li iz ishodišnog sustava ili su pak nastali uslijed neke glasovne promjene ili analogije:

- *čètri, čùdo, čùjēš, íci, kàfīč, kùći, nòcli, u Nèmačkū, òbičāji, u vrīču* (Bok);
- *cvīce, čekić, čètri, ćuvā, dóci, kīčma, kolāci, propéce, svīce, u vrīcami* (Isl);
- *buća, čava, čekić, čičvarda, čovik, ćaća, ćuk, kuća* (Jas; odabrani primjeri iz Bucić, 2016: 16);
- *báčāvē, čètri, nè čujēn, ù kuću, kùkulēšće, òćeš, òdličan, prólice* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 353–354);
- *čètnīk, čètri, na čistīni, člān, ćāca, đvėće, kùca, nà općinu, strīčević, vòzāč* (Nad);
- *čètvero, čòvik, ćāca, ćer, ću, kùc, rēci, třčēn* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 585);
- *Čùlna, čùvenī, ćāca, Ćirit, nāvečē, nēmugūce, rēci, vinčāne* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 23);
- *čekić, čijē, čir, čòbana, Ćòra, nācve, nòc, òpćinu, pòcastīn, svīca, vrīca* (Pos);
- *čāšu, čùjēš, ćer, kļūč, is kučē, nēce, nà općinu, palaćinke, nè prīčate, rēčēn, vrućina* (Pri);
- *čèga, čijī, dóci, izāci, u pāpučan* (Raž; odabrani primjeri iz Lisac, 2004: 169);
- *brāća, čèlo, čèsto, ćāca, ćer, ćikara, ćikulādu, kòvāč, Ličani, u Modriću* (Sel);
- *ćāca, N mn. ćeri 'kéri', ničega, prīcati* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *čèlād, čètri, ćer, ćikara, lēc, māč, māčka, plúca, rúćak, srīca; k tomu ćúćūc 'čućeći'* (Ukalović, 2020: 59) (Suh);

<sup>245</sup> Usp. Maštrović, 1955: 96: „Glas ć vrlo se rijetko čuje čist, većinom dolazi kao ċ: ċūk, kùća, ćāca (sic!), ċūp i t. d. (...) Glas ć Ninjani pravilno izgovaraju u prezimenima i deminutivima (...)“. Nataša Šprljan na temelju tih Maštrovićevih podataka zaključuje da je „[u] Ninu (...) izgovor č i ć izjednačen u „srednjemu“ ċ“ (2020: 381); danas možda i jest tako (barem u nekih govornika), ali to se iz Maštrovićevih primjera ne može zaključiti – ne samo zbog datuma njihova bilježenja, već i zbog činjenice da Maštrović navodi samo primjere gdje se ć izgovara kao ċ, ne i primjere gdje se kao ċ izgovara č. Ovu ninsku jezičnu značajku valjalo bi svakako ponovo istražiti, a valjalo bi i utvrditi kakav je izgovor glasova č i ć u obližnjim mjestima. Ispitanik Gabrijel Božić rekao mi je sam na početku ispitivanja da stanovnici Vrsi govore *slično Nišanin*, ali nije precizirao koje jezične osobitosti spajaju ova dva naselja. Nikola Vuletić potvrdio mi je usmeno da najstariji stanovnici Nina i danas u govoru razlikuju č i ć (to jest izgovorno č i ċ).

- *čètri, Čùlina, càca, cìkara, dóci, dràča, Kùkličāni, nàčve, pèčenā, pècūrka, plúca, pròlice, srìca* (Sve);
- *čòvik, čùjēš, càca, N jd. cêr, íci, kafíci, nác, òtpočēle, svláci, ùcli* (Ška);
- *čobániti, čúvala, càca, ce, N mn. cèri, ìčega, kùce, lùc, noćivali, pèce* (Tri);
- *bràča, čèkič, čistàcca, čùk, dvā stríčeviča, tòčno, Vêršič* (Vinj; odabrani primjeri iz Magaš, ruk.);
- *báčve, čèkič, cètvtētē, kùca, nàčve, ù Polčnik, propéce, rēcē, većinōn, vrìce, zelēmbāc* (Vis);
- *čèkič, càca, ìnāce, kàicā, kùca, kòvāč, natúce, òbično, plúca, pŕčice, rúčak, srìca, cúcnila* (Vrsi 2, 2015: 686) (Vrs);
- *čekícion, kamènciči, kùca, pláča, rēcē, rjēčkā, srìcōn, túcēš bràču, većinōn, zločēstijā* (Zat).

U Posedarju i Visočanima zabilježeno je *nàčve*, u Svetom Petru *náčve* – ovo drugo svakako je novije, a možda je nastalo analogijom prema (nezabilježenom) *báčve* i sl. Neočekivano je *ć* u primjeru *pècūrka*, također u Svetom Petru, možda nastalo analogijom prema *peć* i *peći*. Budući da se Sveti Petar nalazi između mjesta koja ne razlikuju glasove *č* i *ć* (Sukošan i Turanj), može se pretpostaviti da *će* u budućnosti ovih „neočekivanosti“ biti više. Nije sasvim neočekivano *ć* u usvojenicama *palaćinke* (Pri) i *ćikuládu* (Sel). Treba izdvojiti i primjere *ćúćúć* 'čućeći' (Suh) i *ćúcnila* (Vrs). Kako vidimo iz odgovarajućih primjera, na cijelom području nije zabilježen odraz praslavenskog \*t' koji nije *ć* ili *č*.

### 3.2.2.3. Glasovi *ž, ž i ž*; refleksi \*d'

Glasovi *ž* i *ž* u većini se punktova razlikuju, no ponegdje su izjednačeni u tzv. „srednji glas“ *ž*. Taj se glas izgovorom ne razlikuje od glasa *ž* u punktovima gdje postoji razlika glasova *ž* i *ž*. Nerazlikovanje glasova *ž* i *ž* izraženo je u onim punktovima u kojima se ne razlikuju glasovi *č* i *ć*, dok je razlikovanje izraženo u onim punktovima u kojima se *č* i *ć* razlikuju. U Vrsima bilježim razliku *ž* i *ž*, premda je to izgovorno razlika glasova *ž* i *ž* (tzv. „tvrđoga“ i „srednjega“ glasa). Navodim odabrane zabilježene primjere s glasovima *ž, ž i ž* prema punktovima:

- N mn. *žžē, rōžžāki* (Bok);<sup>246</sup>
- *dōžē, žžp* (N mn. *žžpovi*), *nāžžen* (Isl);
- *baža* 'prozorčić na kući', *bunžija, na žepu, izēš, ržav, rožak* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 54–55);

<sup>246</sup> U Bokanjcu je dva puta zabilježen i toponim *Gràđine*, oba puta s izrazito umekšanim izgovorom (*d*).

- *Žajinka, žemper, izmežu, žep, sinžir, sūže, žéž* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 354, 356–357);
- *ânžel, žàbe* 'uzalud', *žèp, žèza* 'džezva', *žûnglu*, A mn. *žèmpere, ìžē, na léža, ìža* (Nad);
- *žèp, gòspožo* (uz *gòspoja*), *tùžā* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 585);
- *obražívā, u Mèdvižōj, ùžān* 'običavam' (sve iz Magaš, 2018: 23); k tomu *žèmpèr* (Tokić i Magaš, 2018: 115) (Pop);
- *žèp, mlàžī, ìža, ròžena* (Pos);
- *dòžē, iž žèpa, mlàžī, prema mèži, ròžena* (Pri);
- *žèp* (Lisac, 2004: 169), *žùbar, gòspoža, žéž* (odabrani primjeri iz Miletić, 2008: 116) (Raž);
- *dòžē*, A mn. *žèmpere, mlàžī, nàrānža, ìža, žèp* (uz *žèp*) (Sel);
- *žāba* 'uzalud', *žèzvica, žèp, nājmlažī, pròžē*, G mn. *šešīržījā, s tùžīn* (Sta; odabrani primjeri iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *dóži, žèp, gròžže*, N jd. *pènžera*, N jd. *Prènža* 'Prenda', *ìžavo, ròžen* (Suh);
- *žèp, izmežu, na léžima*, N mn. *pènžere, ròžāk* (Sve);
- *žābā, gròžže, izmežu* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 374);
- *dòžē, žèp*, G jd. *gròžža, mlàžī, nàrānža, ròžen* (Tri);
- *žèzva*, G jd. *gòspožē, mlàžī, nàrānža, pròžē, ròžena* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *ânžèje, žèp, žèmpērā, gròžže*, N jd. *mlàžī, nàrānže, ìža, ròžāk, svàžalo se, po svjèdožbu* (Vis);
- *dòžē, u žèpe* (Vrsi 2, 2015: 687; uz *žèp* usmeno te *žep* (Vrsi 1, 2013: 562, 622) i *u žèpe* (Vrsi 2, 2015: 687)), *gròžže, izmežu, litùržiju* (uz *litùržiju*), *kalunžija* (Vrsi 2, 2015: 711), *mlàžī, naranžu* (Vrsi 2, 2015: 720), G jd. *prèžē, o siležijan* (Vrsi 2, 2015: 688), *tuži* (Vrsi 2, 2015: 675) (Vrs);
- *báža* 'krovni otvor', *dóži*, G mn. *žèmpērā, mlàžī, nàrānža, rážala* (Zat).

Kako možemo vidjeti iz ovih primjera, u svim punktovima kao odraz \*d' dolazi ž (tamo gdje se razlikuju glasovi ž i ž) ili ž (tamo gdje se ne razlikuju glasovi ž i ž). Međutim, u Vrsima je zabilježeno *pòsvajali* (j < \*d') što je posebno zanimljivo ako uzmemo u obzir riječi Ljubomira Maštrovića: „Prije 50 i više godina stari su Ninjani običavali govoriti *mèja* mj. međa, *mèju* mj. među (»mèju nāmîn«), *mlàji* mj. mlađi. Danas se čakavsko j mjesto štokavskoga *đ* sačuvalo samo u riječima *gòspoja* i *gòspojica* (mj. gospođa i gospođica) (...)“ (1955: 95). Dakle, uz opreku č i ċ, ovo je još jedna značajka koja povezuje Vrsi i Nin, a ta dva punkta razlikuje od ostalih. Izdvajam i primjer *žèp* (rjeđe) / *žèp* (češće) u Vrsima i *žèp* u Svetom Petru, dok je u svim drugim punktovima koji poznaju razliku glasova ž i ž redovito *žèp*. Zanimljivo je da je

primjer *žèp* zabilježen i u Vinjercu, gdje nema razlike glasova *ž* i *ẓ̌*. U Jasenicama dolazi *svidožba* (Galović, 2020: 166), što bi moglo značiti da glasa *ž* u pravilu nema u domaćim riječima, no za potvrdu bi trebalo pronaći više primjera. U Suhovarima je zabilježeno N jd. *Prênža* 'Prenda' gdje je *nž* vjerojatno dobiveno analogijom prema *nž* u primjerima *bàkânže* 'teške cipele' (Ukalović, 2020: 52), *tànžara* 'vrsta starinske puške' (Ukalović, 2020: 107) ili, što je najvjerojatnije, prema primjeru *penžera* (Ukalović, 2020: 125, prva fotografija). U značenju 'džemper' zabilježeno je samo *žèmpèr* (Kru, Nad, Pop, Sel, Vis), dakle nikad s glasom *ẓ̌*.<sup>247</sup> Ističem i opreku glasova *ž* i *ẓ̌* u primjerima *žèža* 'džezva' (Nad) i *žèžvica* (Sta).<sup>248</sup>

### 3.2.2.4. Glas *h*

Glas *h* zabilježen je u gotovo svim istraživanim govorima:

- *kùhiña* (Isl);
- *šlàuh*, *záhod* (Jas; oba primjera iz Galović, 2020: 54);
- *júha*, *kùhiña*, *siròmah* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 355);<sup>249</sup>
- *hèklajū*, *Hèrcegōvci*, *hotèla*, *Hřvācka* (L *po Hřvāckōj*), *hùškāš* 'huškač', G jd. *tèhnikē* (A jd. *tèhniku*) (Nad);
- *júhē*, *kùhiña* (Pol; oba primjera iz Lisac i Magaš, 2020: 585);
- *grâh* (uz *grâ*), *hìdrofōn* 'hidrofor', *hòtel*, *hránē*, *Hřvāt*, *hvála*, *prèhrambene*, *prihránti*, *na sâhrani*, *ùtjeha* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 24);
- *is Hèrcegovnē*, G mn. *hotélā* (L mn. *u hotèlīn*) (Pos);
- *hilohòpteron* 'helikopterom', *hìtno*, *u Hřvāckū*, A jd. *júhu*, *prihvatije* 'prihvatio' (Pri);
- *glùhoniēm*, *ù Hāg*, A jd. *hránu*, *pò tīn hotélīn*, *Hřvāckā*, *hřvāckū* (vòjsku), *Hřvāti*, *kùhiña*, *prihvatla* (Sel);
- *hráni*, *Hřvāti*, *kùhiña*, (*pòpova*) *hàļina* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *kùhiña*, *prihvatja* 'prihvatio' (Suh);
- *àutomehàničār*, *hárajū*, A jd. *hòstiju*, *siròmāh/siròmah*, *u tèhničkū* (*škòlu*) (uz *ù tōj tèkničkōj*), *ùspjeh* (Sve);
- *júhē* (uz *júkē*) (Ška; Magaš, 2019: 373);

<sup>247</sup> Riječ je vjerojatno usvojena iz standardnoga hrvatskog jezika. Riječ je o anglizmu, a standardni hrvatski jezik bilježi anglizme s glasom *ž* (tj. s grafemom *dž*). Pitanje je ostvaruje li se u govornoj praksi *ẓ̌* (*žèmpèr*) ili *ẓ̣̌* (*žèmpèr*).

<sup>248</sup> Prema prikupljenim podacima na cijelom je istraživanom području uobičajeniji leksički tip *kogula*.

<sup>249</sup> Uz napomenu: „Najčešće se tu radi o diskursu mlađih govornika.“ (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 355).

- *hìlade, hòdnìk, hòtel* (L jd. u *hotèlu*), *hránē* (ali za *bìlū ránu*), *jàhtu, júhu, kùhiñu, pòhvala, suhomèsnatō* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- N jd. *kùhiñskī* (Vis);
- *hrána, hránili, svētī Mihòvil* (ali o *Mijòvilī*), *nèkīh, òd nīh* (Vrs);
- A jd. *arhívu, na Dùhove, hlá<sup>d</sup>ti, hódala, hòdnìk, u hòdnìku, hránē, za hṛskavicu, kùhiña, A nīh, strâha, zâhod* (Zat).

Zabilježenih primjera s glasom *h* nemaju Bokanjac, Ražanac i Tribanj.<sup>250</sup> Jedino u Vrsima zabilježen je *h* u nastavku za G mn. (*nèkīh, òd nīh*), no ispitanik koji je izgovorio primjere s glasom *h* izgovorio je puno više primjera bez glasa *h* (*elèktričnī, ī, nīkakovī, nī, svòjī* itd.).

### 3.2.2.4.1. Neostvaren glas *h* (*h > l*)

U mnogim primjerima glas *h* se ne ostvaruje (*h > l*). Navodim primjere neostvarenoga glasa *h* prema punktovima:

- *àjde, ilī 'ih', G mn. jèdnī, kòjī 'kojih', nī 'njih', ù nī 'u njih', òdmān (< òdmā) 'odmah', pòvṛ 'sjeverno' (pril.), ránē 'hrane', ránli 'hranili', ko Škróčnī 'kod Skročinih', ùvatī, G mn. žènskī 'žena' (Bok);*
- *i 'ih', òcu, òdmā, òš 'hoćeš', rīščānskī 'hriščanskih' (Isl);*
- *kru* (uz *kruv*), *moji najmiliji 'mojih najmilijih', oće, odaniti, rast, siroma* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 54);
- *Èrcegòvci, m̀nito, òćeš, òd, ràstovina, strâ* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 354–355);
- *àjmo, dòvačān 'dohvaćam', nī 'njih', nīovo, òce, òdmā, òvī nèkī mlādī 'ovih nekih mladih', G mn. òtī 'tih', prīvatīn, tīla 'htjela', (kàbā) tròuāš (< trouvaš), ùvatī, vèlikī 'velikih' (Nad);*
- *àj 'hajde', grā, ìmā ī 'ima ih', nāmā 'namah', neòžeñenī 'neoženjenih', prilādīn se, tīla* (Pol; odabrani primjeri iz Lisac i Magaš, 2020: 585);
- *bèž nī, grā, òce, kod òvī drùgī, prīrānī, salivènī 'salivenih', sārāñena, ùvatīn* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 24);
- *dòbrī 'dobrih', i 'ih', ìladu, nī 'njih', òce, òdmā, tīje 'htio', tīla 'htjela', tīl 'htjeli', ùnī 'onih', ùvatla, vātā 'hvata', vèlkī 'velikih', viñeračkī 'vinjeračkih', žīvī 'živih' (Pos);*

<sup>250</sup> Naravno, mlađe stanovništvo u svim ovim punktovima rabi glas *h*, a tako je i u punktovima gdje je zabilježen tek poneki primjer s glasom *h*. Detaljnije ispitivanje možda bi potvrdilo postojanje glasa *h* i u starijih govornika.

- *ī 'ih', zà mlādī dánā, kòd mḗtvī, ní 'njih', níov 'njihov', òcu 'hoću', òdmā, òš 'hoćeš', pòvatali, prìvatīn, ránt 'hraniti', stārī 'starih', tīje 'htio', ùnī māternī 'onih materinih', zaládlo 'zahladjelo', kòd žīvī (Pri);*
- *ùo (< ùvo), màcīja (Raž; oba primjera iz Lisac, 2004: 169);*
- *dòbrī 'dobrih', drògīranī 'drogiranih', i 'ih', līpī 'lijepih', lòštī 'loših', màní 'manjih', nāčtanī 'načitanih', nāmā 'namah', òd naštī (Júdī), ní 'njih', níovo, òce, ódat 'hodati', òdīja 'hodio', se rānī, pod ráston 'pod hrastom', prā 'prah', rēko, G jd. řskavcē 'hrskavice', svākavī 'svakakvih', G mn. tī 'tih', tīja 'htio', ùnī siròmašnī 'onih siromašnih', ùvatli 'uhvatili' (ali prìhvatla), vēcī 'većih', vėlkī ùnī 'velikih onih', zàvaćali (ali prìhvatla), zlí 'zlih' (Sel);*
- *àjde, dàdo 'dadoh', grā, grìòta, ī 'ih', nāmā 'namah', narāni, nīkavī 'nikakvih', ní 'njih', níove, òbodnica 'hobotnica', òcu, òdlo 'hodilo', òdmā, prīlāđena 'prehlađena', rānē, tīla 'htjela', tūrskī 'turskih', ùnī 'onih', urāni 'uhrāni', zanīmļivī 'zanimljivih', žīvī 'živih' (Sta; odabrani primjeri iz Lisac i Magaš: ruk.);*
- *àlak, dòbrī 'dobrih', ī 'ih', krù, lòštī 'loših', màní 'manjih', nāštī 'naših', nīkavī 'nikakvih', ní 'njih' (uz ì nízī), ní dvòje, òcē (3. l. mn.), òcete, òdmā, od òvī mòjī, pòvatajū, rānīn se 'hranim se', na rástu 'na hrastu', N jd. rīščan, N mn. rīščan, tàkī 'takvih', tīje 'htio', ùvatū 'uhvate', vākī 'ovakvih', vīštī 'većih', zamánti 'zamahnuti' (Suh);*
- *àjde 'idi', bòļī 'boljih', Bòžī 'Božjih', i 'ih', od mālī (nògū) 'od malih (nogu)', mlādī 'mladih', ní 'njih', òcu, òdabrānī 'odabranih', ódali 'hodali', òdmā, òlādī, òvī 'ovih', prāvī 'pravih', rāvnī 'ravnih', rūcī 'vručih', svākavī 'svakakvih', svātje 'shvatio', škòlovanī 'školovanih', G mn. tī 'tih', tīja 'htio', ùvatī, ùzvānī 'uzvanih' (Sve);*
- *àjde, dvīlade 'dvije tisuće', i 'ih', mantóština, mùjī mlādī 'mojih mladih', okò ní, òcu, òdmā, rásta 'hrasta', sarānli, tīje 'htio', ùvat 'uhvati', zàposlenī 'zaposlenih' (Ška; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 373);*
- *grā, mùškī 'muških', nāštī žėnskī 'naših žena', kòd ní, níova, òce li, òvī dòmācī 'ovih domaćih', rána, rīščanskī 'hrišćanskih', kò tī svòjī 'kod tih svojih', zākopanī 'zakopanih', zėlenī 'zelenih' (Tri);*
- *ī 'ih', od mālī 'od malih', nīkavī 'nikakvih', ní 'njih', níovē, òče (3. l. jd.), òcē (3. l. mn.), òdmā, kolko òš 'koliko hoćeš', tīla 'htjela', ùat 'uhvatiti' (ua < uva < uhva) (Vinj; odabrani primjeri iz Magaš: ruk.);*
- *ī 'ih', ìladu, kùajū, kùalo (uz zàkuval), mánje 'mahnuo', mlāžī 'mladih', mùškī 'muških', òcėš, ódā 'hodao', òdmā, òštīju 'hostiju', òvī 'ovih', V jd. rāno, rānī 'ranih', řža, řvānen 'hrvanjem', svākavī 'svakakvih', ùvatīn, zāržā 'zahrđao', žėnskī 'ženskih' (Vis);*

- *bîlî* 'bijelih', *elèktričnî* 'električnih', *î* 'ih', *nîkakkvî* 'nikakvih', *nî* 'njih', *nîovo*, u *Prèdovanovî*, *rîšćani* 'puževi balavci', *svätlo se* 'shvatilo se', *svòjî* 'svojih' (Vrs);
- *griòta*, *izdànila* 'izdahnula', *krù* 'kruh', *mùškî* 'muških', *nàšî* 'naših', *nèpoznatî* 'nepoznatih', *òčeš*, *òdmā*, *púnlo* 'puhnulo', *strā*, *svākakkvî* 'svakakvih', G mn. *tî* 'tih', *tîja* 'htio', *ùbotnica* 'hobotnica', *ùvatî*, *ùvatlo* 'uhvatilo', *vätati*, *na vř*, *zàvati* 'zahvatiti' (Zat).

U G mn. u pravilu se ne ostvaruje *h*, a iznimka je nekoliko primjera zabilježenih u Vrsima. U primjerima *prîhvatije* 'prihvatio' (Pri), *prîhvatla* (Sel) i *prîhvatja* 'prihvatio' (Suh) ostvaruje se skupina *hv*, no tu je riječ samo o značenjima 'suglasiti se' ili 'preuzeti na sebe', koja su vjerojatno preuzeta u novije doba iz standardnoga hrvatskog jezika ili iz gradskoga govora (uz morfološku prilagodbu), ali je u Nadinu i Pidrugi i *prîvatîñ*, dakle bez skupine *hv*, ali samo u značenju '(nakratko) pridržim', a k tomu u svim punktovima u svim drugim primjerima *hvat* daje *vat* (*dòvaćāñ*, *ùvatî*, *pòvatali* i sl.). U nemalom broju primjera *h* u međuvokalnom položaju (gdje je prvi vokal *u*) daje *v*, no to se *v* ne mora nužno javiti: *krùa* (uz *krùva*) (Bok, Sta), *ùòr* (< *ùvòr*) (Isl, Nad), *kùāj* 'kuhaj' (uz *kùvā* 'kuhao') (Sta), G jd. *kùāñē* (< *kùvāñē*) 'kuhane' (Nad), *sûōga* (< *sûvōga*) 'suhoga' (Sta), *ùat* (*ua* < *uva*) 'uhvatiti' (Vinj). U zabilježenom primjeru *vāla* 'hvala' (Isl, Pri, Sta, Suh) moguće je da je došlo do prijelaza *hv* > *f* > *v* (*hvala* > *fala* > *vala*), a ne do *h* > *l*, tj. *hv* > *v* (*hvala* > *vala*), a to se može zaključiti po velikom broju punktova gdje je zabilježeno *fāla*.<sup>251</sup> Glas *h* ni u jednom se punktu nikad ne pojavljuje ni u kojem obliku glagola 'htjeti', nikad se ne javlja u primjeru *rîšćani* (i sl.), nikad ga nema u imperativu *àjde* (slijedom toga ni u *àjmo*, *àjte*), a tako je i u nizu drugih primjera. Očekivano nema sekundarnog *h* u primjeru *řza* i sl. Primjer *òštîju* 'hostiju' (Vis) usvojen je (< mlet.) bez početnog *h*.

#### 3.2.2.4.2. Zamjena glasa *h* drugim glasovima (*j*, *k*, *v*)

U mnogim se primjerima glas *h* mijenja drugim glasovima (*j*, *k*, *v*). Navodim zabilježene primjere zamjene prema punktovima:

- *j*: *māčja* 'maćeha' (I jd. *māčjōñ*); *k*: G mn. *siromákā*; *v*: *krùva* (uz *krùa*), *kùvalo* (gl. prid.) (Bok);
- *v*: *súvo*, *glûv* (Isl);
- *j*: *maćija*, *mijur*; *k*: *krkati* 'hrkati'; *v*: *duv*, *napuvala*, *ukuvala*, *uvo* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 54);
- *v*: *krùv*, *kùvā* 'kuha', *mùva*, *ùvo* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 354);
- *j*: *māćija*; *k*: *špāker*; *v*: G jd. *grāva*, *kùvā* 'kuhao', *ùvo*, (*svř*) *vřvcē* (Nad);

<sup>251</sup> Promjena *f* > *v* vrlo je česta, što se vidi u odgovarajućem poglavlju.

- *j*: *vàlāj* 'dakako'; *k*: *júkē*, *kèklati*; *v*: G jd. *gràva*, *krùv*, *kùvala* (gl. prid.), N mn. *mûve* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 585);
- *j*: G *Mijòvla*; *k*: N mn. *kòteli*, *kùkúu* 'kuhinju'; *v*: *krùv*, *skùvān* 'skuham' (Pop; sve iz Magaš, 2018: 24);
- *v*: *krùva* (A jd. *pò kruv*), *kùvā* 'kuha', *ùvōr* (Pos);
- *j*: *o smìja* 'od smijeha'; *v*: *krùv* (G jd. *krùva*), *skùvā* 'skuha', N mn. *súva* (Pri);
- *j*: *màcìja* (Lisac, 2004: 169; Miletić, 2008: 115), *mìjūr*; *v*: *dùvān*, *pāzuv* (odabrani primjeri iz Miletić, 2008: 115) (Raž);
- *v*: *glûv*, *krùva*, *ì kuvali*, *ogúvijeloglúvijeloglúvija* 'oglušio', *skùvāš*, *ùvōr* (Sel);
- *k*: *ceròmāk* 'siromah', *klápci*, *krána*, *Křvāt* 'Hrvat' (uz češće *Hřvátí*); *v*: *krùv* (G jd. *krùva*, uz *krüa*), *kùvat* (uz *küat*, *küāj*, ali *kùvā* 'kuhao') (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *j*: *maćija* (Batur, 2019: 41); *k*: G jd. *àkokōla* 'alkohola'; *k* tomu *klapčić* (Ukalović, 2020: 37) i *na psikijatrij* 'na psihijatriji' (Batur, 2019: 43); *v*: N mn. *bûve*, G jd. *krùva*, A jd. *krü'*, *kü'ā*, *kü'āj*, *ùku'ala*, *ùvōr*; *k* tomu *u muvu* (Batur, 2019: 41) (Suh);
- *j*: *màcìju*; *k*: G jd. *júkē*, *ù tōj tèkničkōj* (uz *u tèhničkū*); *v*: *grāv*, *iskuvávala* 'iskuhavala', *krùv* (G jd. *krü'al/krüva*), *skùvati* (*kùvala* (jd.)), *kù'ān* 'kuham', A jd. *kùvānī*, *skùvān* 'skuham', *zàkuvā* 'zakuha'), N mn. *sûvē* (Sve);
- *j*: G jd. *màčjē*, *ńíjova*; *k*: *júkē* (uz *júhē*), *òrakovcu* 'orahovicu', *u špàkeru*; *v*: G jd. *gràva*, *krùv/krü'*, *krùva*, *ùkuvala* (Ška; odabrani primjeri iz Magaš, 2019: 373);
- *v*: *krùv*, *grāv'a*, A mn. *sûvā*, *zàkuvāj* (Tri);
- *v*: *krùv* (Vinj; Magaš: ruk.);
- *j*: G *Mijòvla*; *k*: *za júku*; *v*: *krùv*, *krü'a*, *ùvōr*, *skùvā se*, *zàkuval* (uz *küajü*, *küalo*) (Vis);
- *j*: *o Mìjòvilī*; *v*: *dùvān*, *krùv* (uz *krü*); *Vrsi 1*, 2013: 612), *kùvā*, *sûvōn* (Vrs);
- *v*: *kùvat* (*küvāj*, *küvala*, *skùvā* i sl.), *näsüvo* (Zat).

U primjeru *svřs* 'povrh' (*svřs tōgā*) koji je zabilježen u Zatonu moguće je da je dočetano *s* analoške prirode, dok je sigurno analoške prirode *s* u N jd. *òras*, i to prema N mn. *òrasi* (ponegdje i *òras* uz redukciju).<sup>252</sup> U primjeru *mùkti* 'besplatno' (Pri) *k* je vjerojatno došlo od *h* (a *h* od *f*, tj. od tur. *müft*; Matasović i dr., 2016: 643: *mùktē*). Primjer *maćija* 'maćeha' može se smatrati promjenom *h > /* te naknadnim ustaljivanjem glasa *j* u međukovalnom položaju.

<sup>252</sup> U Drinovicima u zapadnoj Hercegovini dolazi N jd. *òrā* 'orah' i N mn. *órlī* 'orasi' (Matija Magaš r. Čulina usmeno), što je analogija prema N jd. *òrā* 'orao' i N mn. *órlī* 'orlovi'.



Svi zabilježeni primjeri čuvanja, izostavljanja i zamjene glasa *h* navode nas na zaključak da njegova stabilnost ni u jednom punktu nije ni približno potpuna, no na gotovo čitavu području ipak se učvrstio kao fonem, a u skorij će budućnosti u svim punktovima biti stabilan.<sup>253</sup>

### 3.2.2.5. Glas *f*

Glas *f* zabilježen je u svim punktovima:

- G mn. *fāmīlā* 'familija', *kāfīč*, *šòfer* (Bok);
- *fālī* (uz *vālī*), *frītule*, *kāfa* (ali i *kàva*, *za kàu*) (Isl);
- *bafe*, *feder*, *feta*, *fibra*, *fiškal*, *fritula*, *mufa*, *ucifran* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 54);
- *fāmīlija*, *fārba*, *Fràncūska*, *Fráne* (uz *Vráne*), *frītule* (uz *vrītule*), *gràmofon*, *informácija* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 355);
- *fála*, *fālī*, *u fázi*, *fěšta*, *fīnī pūt*, *fīrma*, *fōrma* 'oblik' (za kukuruze), *frītule*, *kràfne*, *plàfōn*, *zaf̣kāvā* (Nad);
- *fīla* 'red', *fréza*, G jd. *rèfūžē* (uz *rèpūža*) (Pol; oba primjera iz Lisac i Magaš, 2020: 585);
- *po fāmīliji*, *fěštu*, *fréza*, *hìdrofōn* 'hidrofor', *ofcírā*, *šaráfā*, *šěfíc*, *telefóna*, *trīūnf* 'trijumf (kartaška igra)' (Pop; sve iz Magaš, 2018: 24);
- *frītule* (G mn. *frītūlā*) (Pos);
- *fālī se*, *fāmīlija*, *šěf*, *šòfer* (Pri);
- *fála*, *fāmiļa*<sup>254</sup>, *fundàmenat*, *fùreštī*, *frìgat*, *gàrōful*, *šūfit* (Raž; svi primjeri iz Miletić, 2008: 115);
- *fāmīlijē*, *frâtar* (uz *vrâtar*), *tīfus* (Sel);
- *fála*, *fā'lo*, (*dvī*) *fāmīlije*, *fěšta*, *frézē*, *frīždēr*, *zafá'la* 'zahvalila' (Sta; odabrani primjeri iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *fěšta*, *frâtri* (uz *vrâtri*), *frižidérā*, *pròfesōra*, *tīfus* (Suh);
- *fakùltēt*, *fála*, *fā'lo*, *fāmīlija*, *fāžō*, *fěšta*, G jd. *fijânka*, *filijála*, *u Filipjâkov*, *fīn*, *fizika*, *u Fòšu*, *fréza*, N mn. *frīte*, *na informácije*, *jeftinī* 'jeftiniji', *kòficu*, *kūfēr*, *pròfesōr*, *profesòrica*, *telèfōn*, *zafálije se* 'zahvalio se' (Sve);

<sup>253</sup> Dvojbe tipa *júkaljúha*, *těkničkīlětěhničkī* i sl. najvjerojatnije će biti riješene u korist primjera u kojemu je *h*, a primjeri tipa *dívān*, *glūv*, *krīv*, *skūvati* i sl. dakle oni u kojima je *v* stalan u svim punktovima gdje se ti primjeri javljaju, dodatno će se učvrstiti pod utjecajem zadarskoga govora, u kojemu primjeri s *v* uvelike dominiraju nad onima s *h*, ali i općeg stanja na zadarskom kopnenom području (u štokavštini i čakavštini).

<sup>254</sup> Naglasak je vjerojatno pogrešno zabilježen, no to nije moguće provjeriti bez preslušavanja snimke s terena.

- *fakùltēt, u fàmīliji, òd feštē dō feštē, fotèje, u Fràncūsčkōj, Frânto, frézu, kàfíc* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 374);
- *u fàmīlīi, fète, G mn. fīnāncā, Fórtica* (Tri);
- *brùfēn, fācō, fakùltēt, G mn. fīgūrā, fīnānci, fīno, fīrmu, u fōliju, Fráne, Frànkfūrta, za fjmēntu, frītule, profesòrca, na trafostànici* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *fârbāne, fěšta, A mn. fēte, zbog fīnāncijē, u Fràncūsčkū, Fráne, šěf* (Vis);
- *fālī, fòrmīrane, Fránu, frītule, gràmofōnā, kàfu, kùnfnīn; k tomu faĵen Isus* (Vrsi 2, 2015: 673), *infalid* (Vrsi 2, 2015: 668) i *G jd. infalidnine* (Vrsi 2, 2015: 688) (Vrs);
- *fála 'hvala', fālū 'nedostaju', fàmīlija, frâtar, frīte, kráfne, tēlefōn* (Zat).

### 3.2.2.5.1. Zamjena glasa *f* drugim glasovima (*p* i *v*)

Navodim primjere zamjene glasa *f* glasovima *p* i *v* prema punktovima:

- *v: vālī* (uz *fālī*) (Isl);
- *p: Pilip; v: šuvit, Vrane, vratar* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 54);
- *p: Pīlip; v: šūvit, trēvit, vācō, vrītule* (uz *frītule*), *vùštān, vrâtar* (uz *frâtar*) (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 355);
- *v: asvāltīran, pòvrigāmo, trēvlo* (Nad);
- *p: Pilipłàkov 'Filipjakov', rēpūža* (uz *G jd. rēfūžē*); *v: važólā, vrīgala, vrīškē, vj̄mēnta* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 585);
- *v: vācō, vètu* (Pop; oba primjera iz Magaš, 2018: 24);
- *v: vrīškōga, vj̄mēntu* (Pos);
- *p: (Ántu) Pīlpova '(Antu) Filipova'; v: do Vrá<sup>n</sup>nē 'do Franine', vrâtar* (Pri);
- *v: ùvat se* (Miletić, 2008: 115), *vāžo, vùštān* (Lisac, 2004: 169) (Raž);
- *v: vācō 'facol', vrâtar* (uz *frâtar*), *vrītule, vj̄mēnta* (Sel);
- *v: àsvālt, važóla* (Sta; oba primjera iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *v: pòtrevla, vála Bògu, vāžō, véla 'vrsta', vrâtri* (uz *frâtri*), *vrītule, vj̄mēnta, vùštān* (Suh);
- *v: àsvālt, pòtreviti 'naići'* (Sve);
- *v: pòvriganē, važólā, vj̄mēntu, trēv* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 374);
- *v: vj̄mēnta* (Vis);
- *v: vācō, vj̄mēnta; k tomu u vratre* (Vrsi 2, 2015: 670) (Vrs);
- *v: čivā 'cipal', važóli, vj̄mēnta* (Zat).

Među svim navedenim primjerima treba istaknuti vinjeračke primjere *fàcō* i *za fřmēntu* koji čuvaju *f*, a u svim ostalim punktovima u kojima se te riječi javljaju provedena je zamjena *f > v*,<sup>255</sup> u vinjeračkom govoru nije zabilježen nijedan primjer zamjene glasa *f*. U primjerima *infalid* i *G jd. infalidnine* u Vrsima možda je posrijedi analogija (prema *nf* u *kūnfīn* i sl.). U škabrnskom primjeru *břmentóvnicē* (Magaš, 2019: 374) došlo je do promjene *f > v*, a potom do promjene *v > b*; možda je riječ o asimilaciji suglasnika (labiodental *v >* bilabijal *b*, prema bliskom bilabijalu *m*).

### 3.2.2.6. Asimilacija suglasnika<sup>256</sup>

Suglasnici se u nekim primjerima asimiliraju prema izgovornome mjestu, i to neposredno ili posredno. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *ošušiti se, pašoš, šuša* 'suša', *šušiti* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 57);
- *Jóšić* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356);
- *ńěžin* (Pop; Magaš, 2018: 25);
- *ńèžin* (Pri);
- *šùšicalšùšaca* (Raž; Miletić, 2008: 115);
- *ošúši, šúšti* 'sušiti' (Sel);
- *tàmňan/tàmňan*<sup>257</sup> 'tamjan' (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *o šùšcē* 'od sušice'; k tomu *bläbōr* 'blavor, vrsta guštera slična zmiji' (Ukalović, 2020: 54), *òlamnān* 'preklani, prije dvije godine' (Ukalović, 2020: 86), *šùsta, šùšta* 'elastična metalna opruga' (Ukalović, 2020: 106) (Suh);
- *žvíždi* (Vinj; Magaš: ruk.);
- *nì pāšuš* 'ni putovnica' (Vis);
- *plūpko* 'klupko', *sjājna*<sup>258</sup>; k tomu *očenjaš* (Vrsi 2, 2015: 672, 682) (Vrs).

Najčešće se nepalatal asimilira prema palatalu, ali vidimo da druge glasove asimiliraju i bilabijali (*blabor*<sup>259</sup>, *plupko*) te nazali (*olamnān*, *tamňan*).

<sup>255</sup> Tako je i u čakavskoj Privlaci: *vacol*, *vřmenta* (Ana Šarić usmeno). Tek je u čakavskim Bibinjama *facôl/facôl* (Šimunić, 2013: 226) i *řmēnta* (Šimunić, 2013: 235), a u susjednom im čakavskom Sukošanu *fřmenta* i *vaco* (Antonio Rogoznica usmeno). Budući da su ta mjesta dosta udaljena od Vinjerca (k tomu je između njih i Vinjerca veliko štokavsko područje s početnim *v* u obama primjerima), njihov utjecaj na vinjerački govor treba sasvim isključiti.

<sup>256</sup> Jednačenje po mjestu tvorbe gdje se prvi glas jednači prema drugom glasu, koje je također vrsta asimilacije, bit će obrađeno zasebno.

<sup>257</sup> Navjerojatnije *tamjan > tamľan > tamňan*.

<sup>258</sup> Ovaj primjer možda se može objasniti i disimilacijom *ňn > jn*.

<sup>259</sup> Na Bokanjcu je postojala konoba „Žvelti brabor“ te navijačka skupina „Brabori“. U primjeru *brabor* vidimo posrednu asimilaciju (*br < bl* pod utjecajem dočelnog niza *bor*).

### 3.2.2.7. Disimilacija suglasnika

Suglasnici istoga izgovornog mjesta ili načina tvorbe mogu se razjednačiti. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *guvno, luzar, pomljivo, sumlati* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 57);<sup>260</sup>
- *lëbro* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586);
- *Góspa Luzàrca* (Pri);
- *lebro* (Lisac, 2004: 169), *gúvno, osàvnēst* (oba primjera iz Miletić, 2008: 115) (Raž);
- *nôl-stöp* (Sel);
- *G jd. dīmļāka* (Sve);
- *gúvno* (Tri);
- *ù dīmļāk* (Vinj; Magaš: ruk.);
- *na gúvnu* (Vis);
- *lebra* (Vrsi 2, 2015: 689), *posumljali* (Vrsi 2, 2015: 687), *sumljičav* (Vrsi 1, 2013: 620) (Vrs);
- *gúmlo* (Zat).

Kako se vidi iz priloženih primjera, najčešće se razjednačivaju susjedni nazali. Uz navedene primjere posredne disimilacije tipa *lebro*, u više punktova (Bok, Isl, Jas, Nad, Vis) zabilježeno je *rebro*, dakle bez disimilacije. Primjer *osàvnēst* (Raž), dakle s disimilacijom *mn > vn*, nije u istraživanim govorima uobičajen (uobičajeno je *osàmnājst* i sl.).

### 3.2.2.8. Jednačenje dentala *s* i *z* po mjestu tvorbe prema palatalu *ń*

Dental *s* jednači se prema palatalu *ń* u *š*, a dental *z* u *ž*. U istraživanim punktovima te promjene djeluju unutar riječi, ali i preko granice riječi (tj. u sandhi položaju). Navodim zabilježene primjere<sup>261</sup> prema punktovima:

- *kàšńē, š ńimā* (Bok);
- *š ńima* (uz *s ńima*), *š ńin, š ńun* 's njom', *iž ńega* (uz *iz ńega*) (Jas; sve iz Galović, 2020: 57);
- *š ńîn* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356);
- *š ńōn, iž ńē* (Nad);
- *š ńôn* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586);
- *běž ńī, š ńīman, š ńîn / š ńīmen, š ńūmen* 's njom' (Pop; sve iz Magaš, 2018: 25);

<sup>260</sup> Jasenički primjer *pirula* 'pilula' koji navodi Galović (2020: 57) usvojen je s provedenom disimilacijom (< mlet. *pirola*; Boerio, 1867: 512), stoga ga ne treba svrstavati ovamo.

<sup>261</sup> Razumije se da su uobičajeni primjeri tipa *današńi, nošńa* i sl., pa ih ovdje nećemo navoditi.

- *š ñimān, š ñîn, š ñôn* 's njom' (Pos);
- *kăšñē, š ñimān, š ñîn* (Pri);
- *š ñìman, š ñîn, š ñôn* (Sel);
- *iž ñega, kăšñē, š ñôn, š ñîn, š ñìman* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *š ñìman, š ñîn, š ñôn*; k tomu *kăšñjē* 'kasnije, poslije' (Ukalović, 2020: 69) (Suh);
- *kăšñē* (uz *kàsniijē*), *š ñôn* (Sve);
- *kăšñē/kăšñē, š ñîn* (Ška; oba primjera iz Magaš, 2019: 374);
- *š ñôn* (Tri);
- *iž ñē, š ñìman, š ñîn, š ñôn* (Vinj; Magaš: ruk.);
- *š ñimān, š ñîn* (Vis);
- *kăšñē*; k tomu *š njiman* (Vrsi 2, 2015: 668) (Vrs);
- *kăšñē, š ñēga, š ñîn, š ñôn* (ali ipak *s ñìma / s ñìman*) (Zat).

Iz priloženog se može vidjeti da je promjena na cijelom području provedena u istim primjerima te da nije zaobišla ni govore uz obalu ni zaobalne govore.<sup>262</sup>

### 3.2.2.9. Pojednostavnjene suglasničke skupine

Skupine suglasnika nerijetko se pojednostavnjuju tako da se jedan od dvaju ili više susjednih suglasnika gubi. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *kòmbaj, lěčija* 'zgnječio' (Bok);
- *jèverce* 'vjeverice', *kò* 'tko', *ñeko* 'netko', *ñiko* 'nitko', *rėbac, šėnica, šđ ć* 'što ću', *tica* (Isl);
- *čela* 'pčela', *di, ispane, ko, sova* 'psovao' (uz *psova*), G jd. *šenice, tica* (odabrani primjeri iz Galović, 2020: 57); k tomu *rėbac* (uz *vrėbac*) (Galović, 2020: 53) (Jas);
- *ćer, di, kò, šėnica, tica* (sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 357); k tomu *rėpac* (uz *vrėbac*) (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 351) (Kru);
- *ćer, iko, kò, kòmbāj, kumpíra, mĩsĩn* 'mislim' i *mĩsĩš* 'misliš' (uz *mĩslĩn* i *mĩslĩš*), *năș* 'znaš', *ñeko, ñiko*, G mn. *rėbācā, ròkvica, sĩdē* 'sjedne', *svāko* 'svatko', *šėnca, žėza* 'džezva' (Nad);
- *ćer, gòžže, kumpíri, ñeko, pānēn, rėbac, Sĩsvėti* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 585–586);
- *blāgosōv, ćer, kò, mĩsĩn, ñeko, óde, pròpanēš, sĩdēn, šėnca, tica* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 25);

<sup>262</sup> U priobalnim čakavskim govorima u zadarskoj okolici *s* se jednači prema *ñ* na granici riječi, ali *z* ne prelazi u *ž*: u Bibinjama je *bez ñe*, ali *š ñon* (Šimunić, 2013: *passim*), k tomu *kašñije* (Šimunić, 2013: 308); u Sukošanu je također *bez ñe* redovito, *š ñon* dolazi u starijih govornika, dok u mlađih prevladava *s ñon*, a k tomu je u starijih *kašñe*, u mlađih *kasnije* (Antonio Rogoznica usmeno); u Privlaci danas oblik *š ñon* rabe uglavnom najstariji stanovnici (Ana Šarić usmeno).

- N jd. *čela, cêr* (i *dvî cêre* 'dviije kćeri'), *kò, kumpíre, náš* (uz *znân*), *nìko, óde, posáli* 'posadili', *rêbac* i *rêpci, šedèsētē* (*gòdnē*) (uz *šezdèsēt* i sl.), *šèncà, tìca, ùpanē* (Pos);
- *blagosívati, blāgosōv*, N jd. *cêr, kùmpír, nìko* 'nitko', *òdā* 'ovuda', *óde, òšā* 'otišao' i *òšli* 'otišli', *pànē, sîdē* 'sjedne' (Pri);
- *sùjū* (Lisac, 2004: 169), *čèla, gòzje, kòčka, rêbac, šènica, tìca* (sve iz Miletíć, 2008: 115) (Raž);
- *čèla, četřes* (*přvē*), *četřtā, cêr, kò, kòkod, kumpírā, náš* (uz *znân, nè znāmo*), *ogúvije* 'oglušio' (uz *oglúvije*), *pànē, sē* 'sve' (uz *češće svē*), *šèncà, tìca* (Sel);
- *ù blagosōv*, N jd. *čèla, cêr, kò* (*iko, nìko*, ali npr. *tkàle*), *náš, pādē, pànē, šèncu, tìca, vřmetóvnica* (sve iz Lisac i Magaš: ruk.); k tomu *vřebac* (uz *rêbac*) (Sta);
- G jd. *ākòkòla, blagòsovī, cêr, iventúra, lìkū* (< *vlikū*), *náš, (svākē) nèļē* (< *nèdļē*), *nìkō, óde, pròpanē, sînē, šèncà, tìce, zājno* (< *zajdno*) (Suh);
- *čèla, cêr, dòpanē, izìhēr, kò, māsán*<sup>263</sup>, *náš* (uz *znáš*), *nìko, pànē, rêbac, ròkvicalròkva, rúct* 'vručih', *sèkřva* i *sèkřvu* (uz N jd. *svèkar*, A jd. *svèkra*), *ot šènicē, tìca, zājno* (Sve);
- *blagosovļeno, cêr, dī, èna* 'jedna', *ìspanēš, kò, kùmpír, nāla* 'znala', *náš, nìko* 'nitko' ili 'netko', *òšā* (< *òtšā*), *poļoprìveda, sē* (uz *svē*), *sìdū, šèncenā* 'pšenična', *zājeno* (Ška; odabrani primjeri iz Magaš, 2019: 375);
- *čèla, cêr, di, mālò kò* 'malotko', *kumpíre, nìko, néčila* 'gnječila', *òce* 'ovce', *ócu* 'ovcu', *òšli, pànē, zà sētōg Ántu, šènica, tìca* (Tri);
- D jd. *čēr* i A jd. *čêr, ìspanū, ìzvaredan, kò, nèko, óde, pànū, slîncčka* 'slivnička', *za šèncu, tìca* i *tìčica* (Vinj; odabrani primjeri iz Magaš: ruk.);
- G jd. *čèlē, cêr, izìhēr, kòmbāj, kò, kòkod, nìko, nō-stòp, rêbac, šèncà*, N jd. *šèncenī, tìca* (Vis);
- *čèla, dī, kolkò, nāčī* 'znači' (poštapalica), *òšā, rêbac, šèncà, tìca, zājno*; k tomu *gozdeni* (*Vrsi* 2, 2015: 667), *grozd grozja* (*Vrsi* 2, 2015: 688), *u Prilaku* (*Vrsi* 1, 2013: 616), *iz Prilake* (*Vrsi* 1, 2013: 634) i *Prilačani* (*Vrsi* 1, 2013: 634) (ali *u Privlaki* (*Vrsi* 1, 2013: 629)), *tica* (*Vrsi* 2, 2015: 688) (Vrs);
- *abulánta, cêr, jéna* 'jedna' (uz *jédna*), *ko* (*nèko* 'netko', *nìko* 'nitko' i sl.), N jd. *nîskā* 'ninska', *óde, pànē, u Prìlaki* (uz *ù Privlaki*), *rêbac, šèncà, tìca, ùrēsā, zdràstvenā* (Zat).

U primjerima N jd. *čèla/čèlala/čèla* (*č* < *pč*), *cêr* (*ć* < *kć*), *dī* (*d* < *gd*), *kò* (*nèko, svàko* i sl.) (*k* < *tk*), *šènica* (*š* < *pš*), *tìca* (*t* < *pt*) i nekim drugim primjerima pojednostavnjenje je suglasničke

<sup>263</sup> U ovom je primjeru vjerojatnija analogija prema ženskom i srednjem rodu (*māsna, māsno*) od običnog pojednostavnjenja suglasničke skupine.

skupine beziznimno na cijelom području.<sup>264</sup> Dvojakost nekih primjera (*jéna/jédna* (Zat), *náš/znáš* (Sve), *u Prìlaku / u Privlaki* (Vrs), *u Prìlaku / ù Privlaku* (Zat), *sovalpsova* (Jas), *svèkar* i *sèkřva* (Suh) itd.) pokazuje arbitrarnost pojednostavnjenja. Dok je u podvelebitskom području (Jas, Kru, Sta) bilježeno *vrébac* (svugdje dvojako: *répac/vrébac/vrábac* (Kru), *rébac/vrébac* (Jas, Sta)), u drugim punktovima redovito je početno *vr* dalo *r*. Iste se skupine mogu u dvama punktovima pojednostavniti različito, npr. *lécija* 'zgnječio' (Bok) i *néčila* 'gnječila' (Tri).<sup>265</sup> Pitanje je treba li u nekim primjerima govoriti o pojednostavnjenju suglasničke skupine ili o analogiji (npr. treba li *oda* 'ovuda' tumačiti analogijom prema *tuda* i(li) *onuda* ili pojednostavnjenjem suglasničke skupine – *vd > d*).

### 3.2.2.10. Otpadanje dočelnog okluziva

Zabilježen je veći broj primjera otpadanja dočelnog okluziva. Navodim primjere prema punktovima:

- *dève* (*gödīnā*), *dvàjs*, *jòpē*, *ka mòrān* 'kad moram', *ka san* 'kad sam', *ko jèdnī* 'kod jednih', *ko švôrā* 'kod časnih sestara', *nājza* (*san se*) (uz *nājzād*), *pé-šést*, *pètnājs*, *sà san* 'sad sam', *u srī séla*, *ù zapā* 'prema zapadu', *ùvī* (uz *ùvīk*), *vāi* 'uvijek' (uz *vāik/vāik*) (Bok);
- *dèse* (*gödīnā*), *jòpē* (uz *jòpēt*), *ka smo* 'kad smo' (Isl);
- *jòpē* (uz *jòpēt*) (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356), *pēt-šês* (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359) (Kru);
- *devedèsē kīlā*, *jòpē* 'opet', *nīka* (*nīka nē ižē*), *sà* 'sad' (*sà je bīje*) (Nad);
- *jòpē* (uz *jòpēt*) (Lisac i Magaš, 2020: 586); k tomu *prokléstvo*, *vāi* (uz *vāik*) (Pol);
- *jòpē*, *kù san pròšā*, *ka smo išli cà*, *ùvī* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 25–26);
- *dvàjs* 'dvadeset', *ka su dīca òdrēsła*, *osè'li* 'odselili', *osè'le* 'odselio', *sà se dīgnēn*, *sà se ožēnje*, *pò škalān*, *trīes* 'trideset' (Pos);
- *jòpē*, *cřkā o smīja*, *vāi* (uz češće *vāik*) (Pri);
- *nīka se svād* 'nekad bismo se posvađali', *òpēljòpē* (Sel);
- *jòpē*, *ka smo se vinčāvāli*, *pripòstavlān*, *Gósipa je ò Zdrāvļa* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *dvàes*, *ka san* 'kad sam', *ka su* 'kad su', *òpēljòpē*, *òsvukudā*, *se popísala* 'se potpisala', *ò stō* (*kīlā*), *o šùščē* 'od sušice' (Suh);

<sup>264</sup> U mlađih stanovnika na istraživanom području moguće je čuti i primjere *pčela*, *ptica* i sl., dakle bez pojednostavnjenja suglasničke skupine, što treba pripisati utjecaju standardnog jezika. Pod standardnim je utjecajem dobiven i oblik *propadnu*, dok su uobičajeni arhaičniji oblici kao *panu*, *propanu* i sl. (u kojima je *d* izgubljeno zbog zakona otvorenih slogova).

<sup>265</sup> U Kruševu je više puta potvrđeno *gñécije* (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 361).

- *devedèsē sèdan, dōsa san* 'dosad sam', *ispri mlīna, jōpē, ka san jā* 'kad sam ja', *u srì līta, òstūpīš, òsustvo, pètnājs* (Sve);
- *čētārēs, pedēs, popísati* 'potpisati' (Ška; Magaš, 2019: 375–376);
- *dèse (dìcē), jōpē, kò hē* 'kod nje', *Gósipa ò Zdrāvļa, ùvī* (uz *ùvīk*) (Tri);
- *nājzā, ùvī* (uz češće *ùvīk*) (Vinj; oba primjera iz Magaš: ruk.);
- *jōpē, osandēs, pé-šēst* (Vis);
- *dèvesto, jōpē, ka san* 'kad sam', *kolko kò* 'koliko god', *pé-šēst/pē-šēst, ùzapā, prì zīd* 'pred zid' (Vrs);
- *ò glādi, jōpē, ka san* 'kad sam' (*ka se, ka smo, ka su*), *rūb o stòla, ùvī* (uz *ùvīk/ùvik*) (Zat).

Iz priloženih se primjera vidi da je u velikom broju punktova potvrđeno gubljenje okluziva *d* ili *t* ispred *s*, *š* ili *z*, premda je u istim položajima zabilježeno i čuvanje okluziva koje dovodi do stapanja suglasnika, npr. *kad san* [kacan], *kad se* [kace], *kad su* [kacu] (sve Sel) ili *kad san* [kacan], *kad se* [kace] (oba Vis). Vrlo je često otpadanje dočelnog *t* u skupini *st*, no uglavnom je ograničeno na brojeve (npr. *dvajs, tries*);<sup>266</sup> naravno, na cijelom su istraživanom području uobičajeni i primjeri tipa *osamnajst*, dakle sa sačuvanim dočelnim *st*. U velikom je broju punktova zabilježeno dovoljno primjera koji potvrđuju tendenciju gubljenja dočelnog okluziva bez obzira na idući glas, no broj primjera u kojima je sačuvan dočelni okluziv također je velik.

### 3.2.2.11. Otpadanje dočelnog sonanta

U trima je punktovima (Bok, Sel, Vrs) zabilježen manji broj primjera s otpadanjem dočelnog sonanta (*v* ili *n*): *sa jā* 'sam ja', *za Knī, jā sa imala* (sve Bok), *mřta* 'mrtav', *nè znā* 'ne znam' (uz češće *nè znān*) (oba Sel), k tomu *šugama* (Vrs; *Vrsi* 2, 2015: 679). Zbog premalog broja zabilježenih primjera ne mogu se izvesti veći zaključci o ovoj jezičnoj pojavi.

### 3.2.2.12. Dočetno *l* – vokalizacija i čuvanje

Na dočetku riječi ili sloga sonant *l* vrlo se često vokalizira, no ipak je zabilježeno i dosta primjera njegova čuvanja. Na (ne)provođenje vokalizacije utječe fonološka okolina, ali i morfološka kategorija kojoj zabilježeni primjer pripada. Primjerice, u glagolskim pridjevima radnim muškog roda u jednini vokalizacija je beziznimna (što promjenu u konačnici čini

<sup>266</sup> Na cijelom području redovito je *kost, list, radost* i sl.



morfonološkom, iako je ona u naravi fonetska), dok se *l* koje je na unutarnjem slogu dočelnim postalo uslijed redukcije zanaglasnog *i* gotovo nikad ne vokalizira.<sup>267</sup>

### 3.2.2.12.1. Promjena *-al* > *-al-aja*

Dočetno *al*, ako se vokalizira, daje *a* (tj. *ā*) ili *aja* (preko međufaze: *-al* > *-aa* > *-ā-aja*):

- *bīžā, se bōjā, dōšā, dīžā, imālimā, išā, kričā* 'okretao', *pēhā se, pōbigā, prōdā, stāja* 'stao', *ūžā, vīrtā* 'vrt', *zātrpā* (Bok);
- *čūvā, dā, iğrā, išā* (češće) / *išā* (rjeđe), *kābā, N jd. òrā, rēkā, znā* (Isl);
- *dava, kaba, naga* 'nagao', *odspava, pokla, posa* 'posao' (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 56);
- *brā, dā, kōtā, kōvā, pōsā* 'posao', *prōdā, ùzimā, znā* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356);
- *čāvā, dā, glēdā, išā/išā, kābā, klā, mōgā, òbūkā, sàčekā, slā, ubījā* (Nad);
- *dōšā, išā, kùpovā, pōsā* 'posao', *prīcā, vīrtā* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 586);
- *dōšā/dōšā, ižašā, kōtā, mùgā, obražívā, pōsā* 'posao', *prōšā, vīrtā, zízā, zvā, žā* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 23);
- *čāvā, dīgā, išā, ižglasā, kābā* 'kabao', *òrā, N jd. òrā, òstā, pā, pōsā* 'posao', *stājā* 'stajao', *zvā, žā* 'žao' (Pos);
- *dā, dōšā, iṣpilā, kázā, krā, matrijā* 'materijal', *òstā, pōsā* 'posao', *raspārā, vīrtā, zāvragetā, znā, žā* (Pri);
- *brījā, ižašā, òtišā, vīrtā* (Raž; sve iz Miletic, 2008: 114–115);
- *dā, dīgā, glēdā, kōtā, napísā, N jd. òrā, pā, pòklā, zākopā, žā* (Sel);
- *dā, dōšā, imā, kázā, nàšā, òcā* 'otišao', *N jd. òrā, prīcā, rēkā, žā* (Sta; odabrani primjeri iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *dā, dōšā, istūkā, išā, kābā, N jd. òrā, pā, prōčitā, stājā* 'stajao', *ùtekā, znā, zvā* (Suh);
- *dā, dōšā, kázā, òdustā, N jd. òrā, na pōsā* 'na posao', *ùmirā, N jd. vīrtā, zvā se, žā* (Sve);
- *dòtakā, imā, òstā, òšā* 'otišao', *pokrivā, pòmìlovā, pōsā* 'posao', *rēkā, rìzā, zvā* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 372);
- *dōšā, glēdā, imā, išā, mōgā, mòrā, rēkā, stā, N jd. òrā, òšā* 'otišao', *znā* (Tri);
- *kābā, N jd. òrā, òtšā, vīrtā* 'vrt', *zvā* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);

<sup>267</sup> Ovdje navodim i primjere vokalizacije u glagolskim pridjevima radnim. Jasno je da su te promjene od fonoloških postale morfološkim, no ipak ih izdvajam i u ovom poglavlju, i to zato da bi se vidjelo postoji li u drugim zabilježenim primjerima vokalizacije kakva pravilnost ili analogija s obzirom na glagolske pridjeve.

- *dā, đīgā, dōšā, ìmā, išā/ìšā, kázā, mògā/mògā, ódā*, N jd. *òrā, òstā, pítā, prišā* 'prešao', *rèkāl/rèkā, pòdnukā, pòsā, prodávā, pròšā, skřpā, zār'zā* 'zahrđao' (Vis);
- *čāvā, cúvā, ìmā, išā, kàbā, lèžā, mògā, mòrā*, N jd. *òrā, òšā* 'otišao', *póstoja, rèkāl/rèkā, zàdřžā, znā*; k tomu *ćiva* (Vrsi 1, 2013: 555), *daja je* 'dao je' (Vrsi 2, 2015: 670), *maištra* (Vrsi 2, 2015: 680), *paja* 'pao' (Vrsi 1, 2013: 610, 616), *paka* (Vrsi 2, 2015: 683), *posa* 'posao' (Vrsi 1, 2013: 635), *staja* 'stao' (Vrsi 1, 2013: 629; Vrsi 2, 2015: 704) (Vrs);
- *bòlovā, čāval/čāvā, čivā* 'cipal', *dā* 'dao' (uz *dāja*), *dòšā, glèdā, ìmā, išā, iščupā, kàbā, nàpā, napísā, nāsā, òstāl/òstā, pāja* 'pao', *poprāvļā, pòsā* 'posao', *pòšā, rèkā, stāja* 'stao', *svírā, ùpā, ùšā*, A jd. *vřtā, zàplivā, zvāja* 'zvao' (Zat).

Kako se vidi iz zabilježenih primjera, u pojedinim govorima (Bok, Vrs, Zat) *-al* može dati *-aja*; ipak, takvi su primjeri zabilježeni samo u jednosložnim riječima, i to u onim u punktovima koji su blizu čakavske Privlake.<sup>268</sup> U svim ostalim govorima *-al* je dalo *-a* (to jest *-ā* s kompenzacijskom dužinom).

### 3.2.2.12.2. Promjena *-il* > *-ijal-ije*

Dočetno *il*, ako se vokalizira, daje *ija* ili *ije*.<sup>269</sup> Ovdje navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *bija, svřšija, vřdja, vòzja* (Bok);
- *bije, dílije, mètnija, ùbije, ùčije, vřdje, zátijāk* (Isl);
- *dija* 'dio', *navalija, okrenija, zasija* 'zasjeo' (sve iz Galović, 2020: 56); k tomu *zatijak* (Bucić, 2016: 204); također *bije, sàkrije, rádije*<sup>270</sup> (Jas);
- *bácije, bje, díje* 'dio', *tje, žívije* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 355–356);
- *bje, obòlije, pòje* 'pojeo', *poľúbije, prímije, rádije, utòvarije, zapòslije* (Nad);

<sup>268</sup> U Privlaci dolazi *daja, paja, znaja*, ali i *zagledaja*, čak i u mlađih govornika (Ana Šarić usmeno); k tomu *spaja* (Šprljan, 2020: 385). U štokavskim punktovima primjeri s dočetnim *aja* bilježeni su isključivo u jednosložnicama (koje promjenom postaju dvosložnice). U nešto daljim kopnenim čakavskim punktovima dočetno *aja* bilježeno je i u dvosložnim i višesložnim riječima; u Debeljaku *obrjaja* (Ankica Baričević r. Strenja usmeno), u Bibinjama, uz jednosložnice kao *znāja* (Šimunić, 2013: 153), primjerice *obrjaja* (Šimunić, 2013: 194), *trbaja* (Šimunić, 2013: 121), *zagledaja* (Šimunić, 2013: 153) itd. U Sukošanu je usporedno *znajalna* (Šprljan, 2020: 385), ali nisu zabilježeni primjeri s *-aja* u višesložnicama.

<sup>269</sup> Redukcijom zanaglasnog *i* nastaju primjeri s dočetnim *ja* ili *je* (npr. *vòzja* 'vozio' ili *vřdje* 'vidio').

<sup>270</sup> Posljednja tri primjera izgovorila mi je prof. Zdenka Matek Šmit (r. 1958.), Jaseničanka. Ona mi je također napomenula da su glagolski pridjevi radni tipa *bija* u Jasenicama novija pojava i da ih u doba njezina djetinjstva nije bilo, a Ivan Bucić u *Rječniku govora sela Jasenica* navodi samo takve primjere. Raspoloživi podatci kažu da se danas u Jasenicama javljaju oba tipa glagolskog pridjeva radnog.

- *bìje, iskòristija, izrádije, ožènijaložènije, rádijalrádije, ùbje, vòlja, vòzje* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 586);
- *bìje* (rjeđe *bìja*), *izvadje, mùčje, naslùnije, odrédje, osúšije, plátje, pòginija, polòžije, pròlazije, rádja, slúžje, spoménje, usádije, usèlije, ùspije, uzgòije, zóvnije* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 22);
- *bàvje se, bìje 'bio', døbìje, dožívje, dvòrje, izvřšje, slàvje, tìje, ùbje, utòpje, vòzje, zavřšje, žívje ožèna* (rjeđe) / *ožèné* (češće), *zátijāk* (Pos);
- *bìje, díje 'dio', gùnije, lútje, òdnìje, òstavje, ožènije, prihvatije, pùšnije, ròdje se, sìje, smìje, tìje, vìdje, vòdija* (Pri);
- *bìja* (Raž; Miletić, 2008: 115);
- *bìjalbìje, døbìja, dòlazija* (češće) / *dòlazije* (rjeđe), *dùnìja, govòrija, jávijaljávije se, nàpravija, nàumije, òdbije, òdija, prožívija, rádija* (češće) / *rádje* (rjeđe), *smìja, túžija, vìdija, vòdje, vòlijalvòlijelvòlje, žívje* (Sel);
- *bìjalbìjalbìje, kìselija, nàpravje, obòlija, òdija, podlíje, pripòvidija, pròbija, rádija, smìja, zabògatijalzubògatje, žàlija, žívijalžívije* (Sta; odabrani primjeri iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *bìja* (rjeđe) / *bìje* (češće), *dùnìjaldùnìje, isplazije, izdrécje, narédije, naučje, pálije, pìje, pràvije, prihvatja, rádje, ròdje, sàvìje, smìje, snímije, tìje, ùbje, ugúšje, unesvístije se, ùništije, vòzje, zátijāk, zavřšjalzavřšje*; k tomu *dije 'dio'* (Ukalović, 2020: 60) (Suh);
- *bìjalbìje, bòrije se, døbìje, dòlazije, dòspije, go<sup>v</sup>òrja, isplazije, kisèlije, mìslija, nałútije, nàpravije, òstavija, ožènijaložènije, pòije, rádijalrádije, smìjalsmìje, svàtje, tìja, ùcija, ùdrije, vòdija, vòlije, vrátije, zafálije se, zapòslija, zavřšijalzavřšije, žàlije, žènija, žívijalžívije* (Sve);
- *bìja* (iznimno) / *bìje* (često), *ćútje, dùnìje, iscýpije, mètnije, obògatje, òstavje, promínje, rádje, ròdje, sítije, stràšije, tìje, ùstavije, žívije* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 372);
- *bìjalbìje, bròije, nòsija, pòginija, pràvija, tìja, zakúpija* (Tri);
- *bìjalbìje, dòlazija, otvòrje, pìja, vòdije* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *bìje* (češće) / *bìje* (rjeđe), *díje 'dio', døbìje, dùnìje, jávije se, krénje, mánje 'mahnuo', naplátije, nàpravje, òdnìje, otvòrije, plátje, pogòdje, posádije, pòvadije, privýnje 'prevnuo', ròdje se, skrívije, ùbije, vìdije, vòje 'volio', vrátije se, zarádije, zavřšije, žívije* (Vis);
- *bìja, isplazija, jášija, gònija, mírlija, nájmije, nòsija, òdnìja, polòžija, pràtija, sádija, svàtija, trážija, na zátijāku, zavřšija, křstija*; k tomu *dija* (Vrsi 1, 2013: 635) i *Mijovja* (Vrsi 1, 2013: 556; uz *Mihòvil* i *Mijovil*; Vrsi 1, 2013: 556) (Vrs);

- *bija, dírnija, dólazija, dònija, grádija, izgùbija, nàpravija, pòginja, posádija, pòsijā, slòmija se, spásija se, stāvija, tija, vǐdija, zàgrlija, zapròsija, žèla 'želio' (Zat).*

Vidimo da je u punktovima gdje glagolski pridjevi radni uglavnom završavaju slijedom *ije* isti slijed zabilježen i u imenici *dije* 'dio' (Kru, Pri, Suh), a u punktovima gdje glagolski pridjevi radni uglavnom završavaju slijedom *ija* dolazi *dija* (Jas, Vrs).<sup>271</sup>

### 3.2.2.12.3. Promjena *-el > -el-eal-eel-ejal-eje*

Navodim zabilježene pridjeve promjene *-el* u *-e* (tj. *-ē*), *-ea*, *-ee* (tj. *-ēe*), *-eja* (ili *-ēja*) i *-eje* (ili *-ējel-ēje*)<sup>272</sup> prema punktovima:<sup>273</sup>

- *pöčē* (Isl);
- *anžēja, debeja, sapeja, uzeja* (Jas; sve iz Galović, 2020: 56);
- *děbē, směje, zǎpěje* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356);
- *nàveje* (Nad);
- *dòvėja* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586);
- *proizvēe, směje* (Pop; Magaš, 2018: 23);
- *dòveje, òdveje, pöčėje, ùzėje* (Pos);
- *ùzēje* (Pri);
- *ânžēja, dèbeja, ùzeja, vèseja* (Raž; Miletić, 2008: 115);<sup>274</sup>
- *ânžēja, dèbeja, kampàneja, pöčėje, stējana* (uz *stēlna*), *ùzėje, vèsea* (Sel);
- *ânžēja, vèseja* (Sta; oba primjera iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *ânžėje, zǎpěje*; k tomu *kampàneja* (Ukalović, 2020: 68), *proveje* (Batur, 2019: 46), *smeje* (Ukalović, 2020: 36), *uzeje* (Batur, 2019: 41), *veseja* (Batur, 2019: 38) (Suh);
- *ânžēja, pöčēa, ùzēja* (Sve);
- *pöčē* (Ška; Magaš, 2019: 372);
- *stējana* (Tri);
- *ânžee* (uz *ânžeo*), *stējana* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *ânžėje, dòveje, pöčėje* (češće) / *pöčē* (rjeđe), *pöžėje* (Vis);

<sup>271</sup> O prostornom razmještaju glagolskih pridjeva radnih na *-ija* i *-ije* više će riječi biti u poglavlju o morfologiji.

<sup>272</sup> Zapravo je u svim primjerima *-el* dalo *-eje*, ali nestabilnost međuvokalnog *j* dovela je ponegdje do slijeda vokala *-ee* koji je zatim stezanjem dao *-e* (tj. *-ē* s kompenzacijskom dužinom). U primjerima gdje je *-el > -ea* i u primjerima gdje je *-el > -eja* riječ je o istoj promjeni, a ovdje se primjeri bilježe *s j* ili bez *j* ovisno o njegovoj čujnosti.

<sup>273</sup> Tek je u Svetom Petru zabilježeno N jd. *sèoskī*, u Visočanima L mn. *na (òvīn) sèoskīn* i u Zatonu D jd. *sèoskōn*, a u Vinjercu *ânžeo* (uz *ânžee*) (sve *-eo < -el*), što je vjerojatno nastalo pod utjecajem standardnog jezika.

<sup>274</sup> U svim ražanačkim primjerima bilježim *j* umjesto znaka *ī*.

- *ânžēja, klēja, pòčēa*; k tomu *mašteja* (uz *maštel*) (*Vrsi 1*, 2013: 555), *pineja* (*Vrsi 2*, 2015: 679) (Vrs);
- *ânžēja, pòčēa, se pòpēja, se ùspēa, ùvēa, ùzēa* (Zat).

Treba izdvojiti primjer *ânžeelânžēje*, zabilježen u Suhovarima, Vinjercu i Visočanima, gdje je i zabilježen velik broj glagolskih pridjeva muškog roda u jednini s dočetnim *e*; *ânžēja* dolazi u onim punktovima gdje je zabilježen velik broj glagolskih pridjeva muškog roda u jednini s dočetnim *a* (Jas, Raž, Sel, Sta, Sve, Vrs, Zat). Primjer *stejana*, s vokalizacijom na unutarnjem slogu, javlja se samo na sjeverozapadu istraživanog područja (Sel, Vinj, Tri).

#### 3.2.2.12.4. Promjena *-ol > -o*

Navodim zabilježene primjere promjene *ol > o* na dočetku riječi ili sloga prema punktovima:

- *òzdō* (pril.) (Bok);
- *òzdō* (pril.), *vō* 'vol' (Isl);
- *iz Doca, doci* 'dolci', *sto* 'stol', *stočić* 'stolčić' (Jas; sve iz Galović, 2020: 56);
- *sō* 'sol', *stō, vācō* 'facol' (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356);
- *kóci* 'kolci', *vō* (Nad);
- *pō* 'pola' (Pol);
- *na stōcīn* 'na stolcima', *vācō* (Pop; oba primjera iz Magaš, 2018: 23);
- *ot kōko* 'od koliko' (uz *kōlko*), (*īlādu*) *ī pō, stō, vō* (Pos);
- *kōko* (uz *kōlko*) (Pri);
- *sō, sōkō* 'sokol', *vāžō* 'fažol', *vō* (Raž; sve iz Miletić, 2008: 115);
- *kod otāra* 'kod oltara', *vācō, vō* (Sel);
- *pō, stō* (uz *stōl*), *vācō* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *òzdō, pō, stō, vāžō*; k tomu *stōčić* (Ukalović, 2020: 52) (Suh);
- *fāžō, gōdnu ī pō, zā stō, vō* (Sve);
- *pō* (Ška; Magaš, 2019: 372);
- *stō* (Tri);
- *fācō, stō* (Vinj; oba primjera iz Magaš: ruk.);
- *Dóčina*, A mn. *stōce* (Vis);
- *kōci, vācō, vō*; k tomu *kočić* (*Vrsi 2*, 2015: 673), A jd. *šoko* (*Vrsi 2*, 2015: 675) (Vrs);
- *stō* (uz *stōl*), *vō* (Zat).

### 3.2.2.12.5. Promjena *-rl > -ra*

Dočetno *rl* beziznimno je dalo *ra* u svim punktovima gdje je zabilježen barem jedan od svega dvaju primjera: *ùmrā* (Kru (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356), Pol (Lisac i Magaš, 2020: 586), Pop (Magaš, 2018: 23), Pos, Pri, Sel, Sta (Lisac i Magaš: ruk.), Suh, Sve, Tri, Vinj (Magaš: ruk.), Vis, Vrs, Zat), to jest *umra* (Jas; Bucić, 2016: 32), te *ùprā* (Sel).

### 3.2.2.12.6. Promjena *-ul > -ujal-uje*

Dočetno je *ul*, ako se vokaliziralo, u istraživanim govorima dalo *uja* ili *uje*:

- *čuja, obuja, posuja* (Jas; sve iz Galović, 2020: 56);
- *čüje, pròsüje* (Kru; oba primjera iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356);
- *čüja* (Sel);
- *čüje* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *čüjal/čüje*; k tomu *izuje* (Ukalović, 2020: 33) (Suh);
- *čüjal/čüje* (Vinj; Magaš: ruk.);
- *čüja* (Zat).

### 3.2.2.12.7. Čuvanje dočelnog *l*

Dočetno *l* najčešće se čuva ako se nalazi na unutarnjem slogu višesložnica ili na kraju korijena imenica, premda postoje i iznimke, ali je gotovo beziznimno stabilno ako je dočetnim postalo uslijed redukcije zanaglasnog vokala *i*.<sup>275</sup> Navodim zabilježene primjere čuvanja dočelnog *l* prema punktovima:

- *al, bólnica, èl<sup>276</sup>, kòlko, príkolcōn, stālno, vj̄šalca, nìkolko* 'nekoliko' (Bok);
- *al, el, kâlci, kàpulca, kòlko, sîdalca, stèlna, šâlca, vèlkī* (Isl);
- *gñil, kalci, kvintal, pinel, prvotelka, A jd. telca* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 56);
- *s kâlcami, kòlka* 'koliko', *nikòlka* 'nekoliko' (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 357);
- *al, ânžel, bôdulskī, bólnica, Čülne, döl, il, N mn. kâlce, a kàmol, kòlko, mâltu, mètāl̄ni, príkolcu, sîdalca* 'stolica', *sòkol, Smîlčiča, stèlna, u šâlci* (Nad);
- *u bólnici, (dvâ) múlca* (oba primjera iz Lisac i Magaš, 2020: 586), *žèlti* (Lisac i Magaš, 2020: 585); k tomu *döl* (Pol);

<sup>275</sup> Iznimke su *ot kòko* 'od koliko' (uz *kòlko*) (Pos) i *kòko* (uz *kòlko*) (Pri). Moguće je da u tim primjerima nije riječ o vokalizaciji dočelnog *l*, već o pojednostavnjenoj suglasničkoj skupini (*lk > k*) ili samo o ispadanju glasa *l*.

<sup>276</sup> Čestica nastala stapanjem glagolskog oblika *e (< je)* i čestice *l (< li)*.

- *dèbel, k̃il, kòlko, kòlno, stāl 'stali', šálčina, vèlk̃i, vesèl se* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 21, 23);
- *al, ânžel, b̃il (smo), dāl, d̃òl, d̃žžal 'držali', Este l bižal?, ìmal (smo), kâlce, klâl (smo), u kògulci, kòlko (uz ot kòko 'od koliko'), p̃irovāl 'pirovali', (se) p̃òvraçal '(se) redom vratili', pr̃òdāl 'prodali', p̃r̃skalca, stēlna, t̃il 'htjeli', vèlk̃i 'velikih', zakupļíval 'zakupljivali', zvāl 'zvali' (Pos);*
- *al, b̃il 'b̃ili', u bólnici, kòlko (uz kòko), nikòlke 'nekolike', s oltára, (Ántu) P̃ilpova, pr̃irizal 'prerezali', vèlk̃o (Pri);*
- *gārōful, kòtul, petras̃imul, vâl, ždrâl* (Raž; odabrani primjeri iz Miletic, 2008: 115);
- *al, b̃il 'bili', bumbardíral (uz bumbardírali), c̃irilcu, d̃òl, genèrāl, ìmal 'imali', N mn. kâlce, kàpulca, u kòlñn, kùšal 'iskušavali', mòlte, ol, pítal 'pitali', postúpal 'postupali', poštvál 'poštivali', pr̃iznal 'priznali', p̃užālnē, u Sēlnan / ù Selnan, (se) slágal '(se) slagali', spával 'spavali', stēlna (uz stējana), nà štal, ùžal 'običavali' (uz ùžali), N jd. vèlkā, do Vèlkē (Pàklencē), vèlk̃i 'velikih', vòlje 'volio', zàklal 'zaklali', zat̃řpal 'zatrпали', znāl 'znali' (Sel);*
- *u bólnicu, d̃uñil 'donijeli', Katāl̃nici, kòlko, kúpil 'kupili', ù Selne, stēlna, stòlca, šâl, tòlk̃o, vèlkā* (Sta; odabrani primjeri iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *al, N mn. ânžel, b̃il 'bili', bižal 'bježali', bólnica, dāl 'dali' (uz rjeđe dāli), d̃izal 'dizali', d̃òb̃il 'dobili', d̃òl, d̃òrenāl 'dognali', d̃žžal 'držali', il, ìmal 'imali', ìstiral 'istjerali', N mn. kâlce, kòlko, kòpal 'kopali', lèžal su, mòlbu, òdñil 'odnijeli', òkolca, òral 'orali', òtiral 'otjerali', p̃èrisal (ga) 'operirali (ga)', A mn. p̃ilce, p̃ival 'pjevali', podílti, Pòlčñik, pòutical 'redom pobjegli', pòznal 'prepoznali', sakríṽal 'sakrivali', s̃idalca, G jd. sòl, sm̃il 'smjeli', stál 'stanovali', stēlna, t̃il 'htjeli', ùgrijal 'ugrijali', vèlkā, znāl 'znali', zvāl 'zvali', žèl 'želi', žèldac (Suh);*
- *dozvòlti, fakùltēt, il, ìmal 'imali', A mn. kâlce, k̃il, kòlko, ñikolko 'nekoliko', odòlti, pográdil su, sm̃il 'smjeli', stēlna, tòlk̃o* (Sve);
- *držálce, rúgal 'rugali', vèlk̃i* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 372);
- *al (uz ali), ânžel, čekal 'čekali', kòlko, u kòlñn, šàlca, (na Góspu) Vèlkū* (Tri);
- *al, u bólnici, d̃òl, èl, hòtel, kàlcete, kàpulca, kòlko, lòkāl, kod Mílka, ñekolko, ol, kod Sm̃ilčiča, G jd. sòl, zà stālno, škàlce, ù škòl, kròz ulcu, vèlk̃i* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *al, c̃èlnā, c̃ül 'čuli', d̃òl, il, ìl 'jeli', ìmal 'imali', kâlce, k̃ljučal 'zaključavali', kòlko, k̃řpal 'krpali', A jd. mòlbu, nácēlnik, nāvelko, s Pòlčāñn, ù Polčñik, priko Pòlčñika, ù Pūl, sm̃il 'smjeli', G jd. sòl, L jd. ù škol, tòlk̃o, N jd. vèlk̃i, vežíval 'vezivali', zàkuval 'zakuhali', zàlti, znāl 'znali' (Vis);*

- *al, Mihòvil* (uz *Mijovja* i *Mijovil*; *Vrsi 1*, 2013: 556), *stélna, ùlcu, vèlkō, ù velkōj*; k tomu *spulna* (*Vrsi 1*, 2013: 620), *šalčina* (*Vrsi 2*, 2015: 712) (Vrs);
- *al, iz bólnicē, bólničārka, Dàlmācijōn, el, kàlcete, kòlko, kòlkō-tòlkō, N mn. kòlna, nèkolko, nòlkū* 'onoliku', *do oltára, sīdalca, sòcjāl̃ni, stabálce, šàlter, tòlkō, ùltrazvùk, vèlkā, vòlkā* 'ovolika', *vòlkō* 'ovoliko' (Zat).

### 3.2.2.13. Promjene *-er > -e* i *-or > -o*

Dočetno *er* u nekim primjerima prelazi u *e*. To su primjeri *màtē, vèčē* (Bok), *prikojùčē, ùveče* (Kru; oba primjera iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 351, 361); *màtē, prèkjučē, ùvečē* (Nad); *màtē, ùvečē* (Pol; oba primjera iz Lisac i Magaš, 2020: 586); *màtē, nàvečē, svàkū vèčē* (uz *màtēr, vèčēr*; Pop; sve iz Magaš, 2018: 26); *màtē, ùvečē* (Pos); *jùčē, màtē, nìkuvečē, prèkjučē* (Pri); *màtē* (Raž; Miletić, 2008: 114); *màtē, ùočē/ùvečē* (Sel); *màtē, ùvečē* (Sta; oba primjera iz Lisac i Magaš: ruk.); *màtē, (drùgū, svàkū) vèčē, ùvečē*, k tomu *prìkjučē* (Ukalović, 2020: 95) i *zàprikučē* (Ukalović, 2020: 117) (Suh); *màtē, nàvečē* (Sve); *jùčē* (uz *jùčēr*), *màtē, ùvečē, vèčē* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 375); *màtē* (Tri); *jùčē, màtē, nàvečē, (nìkū) vèčē* (Vinj; sve iz Magaš, ruk.); N jd. *màtē, ùvečē* (Vis); *juče* (*Vrsi 2*, 2015: 671), *màtē* (Vrs); *jùčē, màtē, prèkučē, ùvečē* (Zat). Kako vidimo, primjeri s promjenom *-er > -e* isti su na cijelom području – dočetno *r* gubi se u pravilu iza nenaglašenoga dugog *e* (*ē*).<sup>277</sup>

Promjena *-or > -o* ograničena je na primjer *ozgo* (pril. ili prij.) / *odozgo* (pril.), a nastala je analogijom prema primjeru *ozdo/odozdo*.<sup>278</sup> Rjeđe supostoje oblici s dočetnim *r* i bez dočetnog *r*, npr. istoznačno ('iznad', 'sjeverno' i sl.) *odòzgō* i *òzgōr* (Sve).

### 3.2.2.14. Promjena *-m > -n*

Promjena *-m > -n* (dočetno *m* u dočetno *n*) provodi se u svim punktovima u nastavcima imenskih riječi (u svim punktovima u I jd. zamjenica, pridjeva i imenica te, ovisno o punktu, u drugim gramatičkim kategorijama), u prvom licu jednine prezenta te u nepromjenjivim riječima i (na kraju sloga) u složenicama kojima su te nepromjenjive riječi jedan od dijelova.<sup>279</sup> Rjeđe dolazi do promjene *-m > -n* u drugim okolnostima. Navodim odabrane zabilježene primjere prema punktovima:

<sup>277</sup> Usp. podatke iz Bitelića kraj Sinja (Ćurković, 2014: 77).

<sup>278</sup> Usp. Marković, 2018: 28.

<sup>279</sup> O promjeni *-m > -n* u D, L i I mn. imenica i pridjeva bit će više riječi u poglavlju o morfološkim osobitostima u istraživanim govorima.



- I jd.: *dīdon, kamjónon, nad kòmīnon, Kùnrādōn, mǎčjōn, s nāmōn* 'sa mnom', *zà nīn, príkolcōn, sòbōn* (zam.), *šmrīkōn*; D mn.: *nan* 'nam'; prezent: *jèsan, mòrān, san* 'sam', *znān*; nepromjenjive riječi i složenice: *nòčōn* 'noću', *òsan*; k tomu L jd.: *u ònōm šìrokōn* (Bok);
- I jd.: *àšon, kùkōn, štápon*; prezent: *jèsan, mòrān, nâžēn, pântīn, nè poznān, vīdīn, nè volīn, ùbijēn* (Isl);
- L jd.: *na kućnon pragu, u velikon luku*; I jd. *drvenon žlicon, s unim blagon*; prezent: *nisan, vidin*; nepromjenjive riječi: *osan, sedan* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 56);
- I jd.: *cŕnōn, čīn* 'čim(e)', *jèzikon, kòlinon, ònīn, plāvīn, vèčerōn*; prezent: *dòdān, mīslīn, nīsan, plèten*; nepromjenjive riječi: *òsan, sèdan* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 355);
- I jd.: *autôbuson, biciklètnōn, cìstērnon, š čīn* 's čim(e)', *Gŕgōn, š hōn* 's njom', *zà tīn* 'za tim', *vòzilon*; D mn.: *in* 'im', *van* 'vam'; I mn.: *s ùnīn* 's onim(a)'; prezent: *kùvān, mīslīn, nè meren* 'ne mogu', *mòren* 'mogu', *san* 'sam', *znān*; nepromjenjive riječi i složenice: *čīn* 'čim' (vez.), *dòčīn, sàsivīn, seandèst, većinōn* (Nad);
- prezent: *čùdīn se, mīslīn, pròvezēn, san* 'sam'; nepromjenjive riječi: *òsan, sèdan* (odabrani primjeri iz Lisac i Magaš, 2020: 586); k tomu I jd.: *š hōn* 's njom', *zāvōn* (Pol);
- L jd.: *na bìlōn svítu*; I jd.: *Jólōn, nèđlōn, prīda mnōn, š hīn* 's njim', *s òtīn* 's tim', *prīd sebōn* [prīcebōn], *Zòrkōn*; D mn.: *in* 'im'; prezent: *ìžēn, mīslīn, nūsīn, òdēn*; nepromjenjive riječi: *òsan, sèdan, sàsivīn, većinōn* (odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 25); k tomu *zàpāntla* (Magaš, 2018: 25) (Pop);
- I jd.: *Àncōn, bròdon, š cèrōn* 'sa kćeri', *zà loptōn, s mòjīn mūžon, prīd hīn* 'pred njim', *š hōn* 's njom', *òtīn* 'time', *pòvrcon*; prezent: *ìžēn* 'idem', *ìmān, glèdān, pòcastīn, sādīn, san* 'sam', *vòzīn*; nepromjenjive riječi i složenice: *osandèst, sèdan, sedandès/sedandèst, G jd. sedandèsētē, većinūn* 'većinom' (Pos);
- I jd.: *z bàbōn, pod bàjamon, s Màrtinon, s mènōn* 'sa mnom', *š hīn* 's njim', *s mòjīn rānkon, nóžon* 'nožem', *s òvīn, ponèđlīkon, rùkōn*; D mn.: *van* 'vam'; prezent: *bùdēn, đīgnēn, mòlīn, nēmān, rèčēn, san* 'sam', *vèlīn*; nepromjenjive riječi i složenice: *òsan, osandèst, sèdan* (Pri);
- I jd.: *ključon, nògōn, ùlōn*; prezent: *mòren/mòžen, vīdīn, žívīn*; nepromjenjive riječi: *òsan, òsin, sàsivīn, sèdan* (Raž; sve iz Miletic, 2008: 116);
- I jd.: *cùrōn, š hīn* 's njim', *š hōn* 's njom', *s pŕvōn žènōn, sòbōn* (zam.), *s tàkīn* 's takvim', *s tòbōn, s vójskōn, zèmlōn*; D mn.: *in* 'im', *van* 'vam'; prezent: *ne bòjīn se, bùdēn, čītān, dājēn, nīsan, san* 'sam', *vèlīn, vīdīn, znān*; nepromjenjive riječi i složenice: *čīn* 'čim' (vez.), *òsan, osandèsēt, G jd. osandèsētē, (dvàdesēt) ì sedan* (Sel);

- L jd.: *nà čen*; I jd.: *bròdon, š hîn, š hôn, s tîn, s tôn ìglôn*; prezent: *ìmān, mètñēn, nēmān, pìjēn*; nepromjenjive riječi: *dòčtîn, dvádesēt ì osan, rêdon, sèdan, uglàvnōn*; k tomu *pântîn* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- I jd.: *bicíklōn, blâgon, čâcnîn pištólōn, s (kîn) drügîn, kišobranon, kòzijîn mlíkon, prît kuçōn, s nìčtîn, š hîn 's njim', š hôn 's njom', òtōn 'tom', òvîn, vòdōn*; D mn.: *in 'im', svîn 'svima', van 'vam'*; prezent: *čüdîn se, ìmān, jèsan, nàpravîn, nēmān, san 'sam', spāvān, vèlîn, vîdîn, vrâtîn, znân, žívēn 'živim'*; nepromjenjive riječi i složenice: *nòcon/nòcōn 'noću', òsan, rêdon, sèdan, sedandèsēt, sèdanstô, zímōn 'zimi'*; k tomu *zàpāntite* (Suh);
- I jd.: *àutobuson, š čîn 's čime', za èdnîn stòlon, s kùcōn, s nāmōn 'sa mnom', s òtîn 's tim', s tôn ùprāvnōn*; D mn.: *òvîn drügîn 'ovima drugima', van 'vam'*; prezent: *ìmān, jèsan, nēmān, ne òstāvļān, sprémîn*; nepromjenjive riječi i složenice: *mòlîn 'molim', devedèsēt òsan, òsandèsēt ì pēt, rêdon, devedèsē sèdan, sedandèsēt, veçinōn*; k tomu *pântîn, ùpāntila, katekìzan* (uz *katekìzam*) (Sve);
- I jd.: *zà drugōn, zà menōn, š hîn 's njim', svòjîn drúštvon*; D mn.: *in 'im', van 'vam'*; prezent: *ìmān, jāvîn, kâžēn, nè smîn, znáden, zòvēn*; nepromjenjive riječi i složenice: *òsan, osandèsēt, sàsvîn, sedandèsēt*; k tomu *ùpāntit* (Ška; odabrani primjeri iz Magaš, 2019: 374–375);
- I jd.: *bàton, cèstōn, prît kuçōn 'pred kućom', nìčtîn, š hôn 's njom', s òtîn 's time', vapóron*; prezent: *èsan 'jesam', nísan, prískoçtîn, san 'sam'* (uz *sa*, npr. *sà sa 'sad sam'*), *znân*; nepromjenjive riječi: *òsan, pedèsēt ì sedan, rêdon*; k tomu *pàsti nà un* (Tri);
- I jd.: *èdno zà drugîn, mermèlādōn, nùtelōn, Mārjanon pòkōjnîn, mäterōn, s tîn gliseron*; D mn.: *in 'im', nan 'nam', van 'vam'*; prezent: *dìgnēn, ìmān, kâžēn, nēmān, nísan, san 'sam', znân*; nepromjenjive riječi i složenice: *òsan, osandèsēt, počétkon, sedandèsēt i nèkē* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- I jd.: *bòcūn, cýpon 'srpom', s motóron, š hîn, zà hōn, ĵvāhen 'hrvanjem', štápon, ùļon, sa vázūn*; D mn.: *in 'im', nan 'nam', van 'vam'*; prezent: *dádēn, dĵžtîn se, dunèsēn 'donesem', ìmān, jèsan, nàplàçtvān, nísan, òdēn, pòvadîn, san, rèčēn, ùvatîn, vèlîn, zàvĵštîn, zòvēn*; nepromjenjive riječi i složenice: *dòbrîn* (čest.), *òsan, sàsvîn, sèdan, sedandèst, ròdon, veçinōn/veçinūn* (Vis);
- L jd.: *u devètnājston, ù Dōñen sèlu, u dvádeseton, na kòn 'na ko(je)m'* (k tomu *o njen*; Vrsi I, 2013: 629); I jd.: *àuton, s vòdōn*; prezent: *jèsan, nēmān, nísan, pòpijēn, san 'sam', vîdîn, zabìližtîn, nè znân*; nepromjenjive riječi i složenice: *mežútîn, òsan, sedandèsēt (pĵvē)*; k

tomu D jd.: *nìkon* (Vrsi 1, 2013: 617), D mn.: *nan* (Vrsi 1, 2013: 562) te *konšija* (Vrsi 2, 2015: 679) (Vrs);

- L jd.: *u dèvētōn mīsēcu, u drüğōn stánu, na gòdišhēn, u rōzōn, ù ton; I jd.*: *s Ànītōn mòjōn, bicíklōn, s cūrōn, s mòjīn prèzimenon, s mēnōn* 'sa mnom', *š nīn* 's njim', *s òvōn, prid pòdrumon; D mn.*: *in* 'im', *nan* 'nam', *van* 'vam'; prezent: *dôžēn, ìmān, jèsan, mòren* 'mogu', *nè moren* 'ne mogu', *nísan, pùštēn* 'pustim', *rěčēn, san* 'sam', *znān; nepromjenjive riječi i složenice*: *òsan, osandēs* 'osamdeset', *ròdon, sēdan, sríčōn, večínōn*; k tomu *pāncēhé* (uz *pāmtila*) (Zat).

### 3.2.2.14.1. Čuvanje -m

Glas *m* na dočetku sloga ili riječi čuva se u svim punktovima na kraju korijena imenica i drugih imenskih riječi, npr. *ječam, grom, kum, sâm*<sup>280</sup> u D i L jd. pridjeva i zamjenica te u D i I mn. zamjenica (ne u svim punktovima) i u nekim nepromjenjivim riječima. Navodim zabilježene primjere čuvanja -m prema punktovima:

- L jd.: *u ònōm šīrokōn; nepromjenjive riječi: uglāvnōm* (Bok);
- D jd.: *nēkom; L jd.*: *u Trēcēm* (*màju*) (Isl);
- L jd.: *u blagoslovljenom (stanju), u svom radnom (viku); I jd.*: *crljenom bojon, s unim blagon; D mn.*: *nam* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 56);
- D jd.: *nìkom* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 360);
- D jd.: *nìkom, môm; L jd.*: *na gòdišhōm, u kòjōm* 'u kojem', *na Križnōm (pútu), ù našom, na òvōm, u vätrogāsnom (dòmu); D mn.*: *nām* 'nama', *vām* 'vama' (Nad);
- D jd.: *stàrijōm* (Pol);
- D jd.: *nìkom, kòm/kùm* 'komu'; L jd.: *u četvrtōm, ù mālom; D mn.*: *nam* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 25);
- D jd.: *k môm (ćàć); L jd.*: *u dèvētōm, ù drugōm* (*mīsēcu*), *na grgùrkōm (pútu), u òvōm, u šēstōm; D mn.*: *nam* (Pos);
- D jd.: *Bīlōm* (N *Bīlī*, nadimak), *môm, òtom* 'tomu'; L jd.: *ù Gōrñōm (Kärīnu), ù našom (sèlu); D mn.*: *nam, k nām; I mn.*: *s nām* 's nama'; k tomu *u nárāmku* (Pri);
- D jd.: *môm, òvom; L jd.*: *nà nem, u òvom; D mn.*: *nam, k nām, vām, k vām; I mn.*: *zà nam, s vām* (Sel);

<sup>280</sup> Iznimka je primjer *katekīzan* (uz *katekīzam*) koji je zabilježen u Svetom Petru, no tu je glas *n* vjerojatno nastao nekakvom analogijom. Još izdvajam primjer *pèršim* (Pol, Vrs), dakle s dočetnim *m* koje je vjerojatno etimološko. U drugim punktovima (Pos, Sel, Sta, Vis, Zat) zabilježeno je *pèršin*.

- D jd.: (*Bògu*) *drâgôm, môm, svâkom*; L jd.: *ù našem (várošu)*; D mn.: *nâm, vâm* (Sta, sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- D jd.: *kôm je*; L jd.: *u Zamuníku Gôrhôm, svì na jèdnôm* (uz *na jèdnômen*), *u kòjom 'u kojem', u ôsmôm, ù svakôm, ò svētôm (Ánti), u ràtu ùnom*; D mn.: *nâm 'nama'* (uz *nàmîn*); I mn.: *nàd nam* (Suh);
- D jd.: *jèdnôm nâšôm*; L jd.: *u òvôm nâšôm 'u ovom našem', o svētôm (Ánti), o tòm (vìrûsu), ù tòm (vřtlícu)* (Sve);
- D jd.: *nìkom*; L jd.: *na dèbelôm, na dřžâvnom, ò svētôm (Ánti)* (Ška; odabrani primjeri iz Magaš, 2019: 374–375);
- L jd.: *na sâmôm (Vřbâsu)* (Vinj; Magaš: ruk.)
- D jd.: *ñègovôm*; L jd.: *ù našom* (Vis).

Na neke primjere treba obratiti pažnju. U D zamjenice 'mi', tamo gdje je on zabilježen, jasna je razlika između Bokanjca, Zatonu, Visočana, Vrsi i Vinjerca s jedne strane, i drugih punktova s druge strane; dok je u prvima bilježeno *nan*, u drugima je *nâm* (kao naglasnica) i *nam* (kao zanaglasnica). Jasna je i razlika u D i L jd. pridjeva i zamjenica – u Vrsima i Zatonu redoviti su primjeri s dočetnim *n* (npr. *ù Dòñen sèlu* u Vrsima ili *u drùgôn stáhu* u Zatonu), dok u drugim punktovima dominira dočetno *m* (npr. *ù našom sèlu* u Pridrugi, *o svētôm / ò svētôm (Ánti)* u Suhovarima, Svetom Petru i Škabrnji i sl.).<sup>281</sup>

Po uzoru na druge prezentske oblike redovito je *n* u analoškim primjerima poput *mòren*, po uzoru na druge instrumentalne oblike dolazi i *n* u analoškim primjerima *nočon* (Bok) / *noçon* (Suh) i *š éron* (Pos), a završno je *n* i u svim nepromjenjivim oblicima koji su nastali preobrazbom I jd. imenica (*počétkon, rêdon, srčôn, veçînôn* i sl.). U većem broju punktova dolazi *pântîn* i sl., dakle s *n* na dočetku sloga, a nigdje nije zabilježeno *pâmtîn* i sl. Možda je okamenjenost konstrukcije djelovala na pojavu dočetnog *n* u primjeru *pâsti nà un* (Tri), a zanimljivo je i *nà čen* (Sta), iako je u Starigradu u L jd. običnije dočetno *m*.

---

<sup>281</sup> U Bokanjcu je zabilježeno *u ònôm širokôn*, no taj primjer, iako zanimljiv, nije dovoljan za donošenje zaključaka. U Popovićima je izoliran primjer *na bìlôn svítu*, dakle s dočetnim *n* u L jd., no don Nikola Tokić takve primjere navodi i u *Rječniku sela Popovića* (npr. *Lěljū se o ùnon sùvôn ògrānku.*; Tokić i Magaš, 2018: 178 ili *Pòspi šūtôn po ùnon rāpavôn pútu!*; Tokić i Magaš, 2018: 301). Raznolikost jaseničkih primjera (npr. I jd. *crljenom bojon*, L jd. *na kuçnon pragu*, L jd. *u svom radnom viku*) značajno odstupa od stanja u svim drugim punktovima, a zaključci o (ne)pravilnoj distribuciji završnih *m* i *n* u padežnim nastavcima mogli bi se donijeti tek poslije iscrpnijega terenskog istraživanja.

### 3.2.2.15. Navezačno *n*

Navezačno (dometnuto) *n* u većem broju istraženih govora vrlo je često. Prema punktovima navodim zabilježene primjere s navezačnim *n* te primjere u kojima se moguće navezačno *n* nije ostvarilo:

- *do lānin, s nāmīn, òdmān, òklēn* (Bok);
- *pòslēn* (Isl);
- *nìoklēn* (Bucić, 2016: 117), *odlen* (Bucić, 2016: 54), *òklēn* (Bucić, 2016: 123), *ovlen* (Bucić, 2016: 32) (uz *òdòvle*; Bucić, 2016: 122) (Jas);
- *dòvlen, odálen, òklēn* (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 360) (uz *nāmi*; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 358) (Kru);
- *dòneklēn, k nāmīn, s nāmīn, k ñīmān, òklēn, u ònomēn, òtlēn, pòslēn, svàkomen, pò tomēn* (uz *òtomē* 'tomu') (Nad);
- *kòmen, mālōmen, mōmen, òvomēn* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586);
- *k drüğōmen* [<sup>ɛ</sup>drüğōmen], *š nímen, š nímen, k ñìman, š ñìman, òdlēn, òklen, pòslēn, nà tomēn pútu* (uz *š níme, s nāmi, prìd níma, pòslē*) (Pop; Magaš, 2018: 31–32, 32f45);
- *dúnlēn, ì namīn, ñègovōmen, ka ì ñimān, nà ñimān, š ñimān, ù ñiman, od òtlēn, òvlēn, L jd. " ùnomēn* (Pos);
- *k ñimān, š ñimān, pòslēn* (Pri);
- *ñìman, k ñìman, š ñìman, svàkomen* (Sel);
- (*èdno*) *drüğōmen, kòmen, na mālōmen, nà nikomēn, prama ñìman, prìd ñiman, òdlēn, òdniklēn/òniklēn, òklēn, òtlēn, pòslēn, nà slīpin òčīman, ù stāromen, u svèmen, svīman, tòmēn, ù tomēn* (uz *ñìma, pò níma* 'po njima', *u rúžnōme, ò tomē*) (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *dòklēn, dòtlēn, na jèdnōmen, mōmen, nà mōmen, nāmīn, ñìman, š ñìman, zà ñiman, òklēn, òvlēn, pòslēn* (Olújē); *k tomu kōmen* (Batur, 2019: 39), *pòtlēn, pòslēn* 'poslije, kasnije' (Ukalović, 2020: 93), *vāmīn, nà vamīn* (uz prilog *pòslē*) (Suh);
- *dòniklēn* 'donekle', *s nāmīn, ñìman, zà ñiman, òdlēn, ònomen, na òvōmen, pòslēn, svàkomen, ò tomēn, pò tomēn* (uz *pò níma*) (Sve);
- *kàko kòmēn, nà menīn, s nāmīn, ñìkōmen, ñìmān, pò ñiman, pòslēn* (Ška);
- *dòvlēn, òklēn, òtlēn* (Tri);
- *u dèvētomen, u jèdnōmen, lānin, mōmen je đīdu, s nāmīn, ñìman, š ñìman, ñègovōmen, ñèžnomen, po ònomēn, òtlēn, òvomēn, u vòjnīčkōmen* (Vinj; Magaš: ruk.);

- *jèdnōmen, u jèdnōmen, mènīn* (uz istoznačno *mèn* < *mèni*), *s nàmīn, D ì namīn, š ñimān, òdōvlēn, ôvlēn, pòslēn, L nà sebīn, ò svačemēn, na ùnomēn* (uz *u četvřtome*) (Vis);
- *s namin* (Vrsi 2, 2015: 672), *među njiman* (Vrsi 1, 2013: 562), *š njiman* (Vrsi 2, 2015: 668), *sviman* (Vrsi 1, 2013: 632) (uz *nāmi*) (Vrs);
- *dòklēn, mōmen, s nàmīn, obàman, obòman, ôklen, D vāmīn* (uz *mōme, s ñima*) (Zat).

Među ovim primjerima treba izdvojiti bokanjački i vinjerački primjer *lānin* koji se ne javlja u ostalim istraživanjima punktovima te samo jednom zabilježen primjer *òdmān* (Bok). Samo u Visočanima dolazi D *ñèmūn*, i to redovito.

### 3.2.2.16. Promjena *je-* > *e-*

U većem broju punktova inicijalo *je* (*je-*) prešlo je u *e* (*e-*). Navodim zabilježene primjere promjene *je-* > *e-* i primjere čuvanja *je-* prema punktovima:

- *èdan, èdnu gòdnu, èl<sup>282</sup> 'je li'* (uz *jèdnu, po jèdnu, jèsan*) (Bok);
- *jòš èdan, el* (uz *jèdan, jèdno, po jèdno, jèsan, jèst, jèsmo*) (Isl);
- *edan, edva, esan* (Jas; Bucić, 2016: 15);
- *èdan* (uz *jèdan*) (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 351), *èsan* (uz *jèsan*) (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 355) (Kru);
- *èli, esu l 'jesu li', èdnōga, još èdan* (uz *dvádesēt i jèdan, jèdna, jèdno kò drugōga, jèdīno, jèst*) (Nad);
- *el tàkō, èsan, èst* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586);
- *èdnōglèdnōga, èdnu, èdvo, èlda, èldē, èst* (uz *jèdīno*) (Magaš, 2018: 25); k tomu *edīnac, èdītī, èdnāk, èdvīce, énga* (< *jénga*) 'djeveruša' (Tokić i Magaš, 2018: 117) (Pop);
- *èdan, èdanpūt, este l (bižal)* (uz *jèdnōgljèdnōga, od jèdnōg, jèdna, jèdno 'otprilike', po jèdno, jèst*) (Pos);
- *èdnu* (uz *jèdan, jèdnē, jèsan, jèst*) (Pri);
- *èdan, èdnōglèdnōga, èdnu, èdnōn, èst, èsmo, èsu* (uz *jèdni, jèdno, jèdīnā, jèsan*) (Sel);
- *el, esmo, este* (uz *jé, jèdan po jèdan, jèdni, jèdna, jèdnu, u jèdnōj, jèdnāk, jèdno 'otprilike', jèsan, jèst / ì jest, jèsmo*) (Suh);
- *èdan, za èdnī<sup>n</sup>, èdno 'otprilike', èli 'dakle'* (i sl.), *esan li, esi l* (uz *jé, jèdan, jèdna, iz jèdnē, jèdnu, jèdno 'otprilike', jèdīnī, jèdīna, jèdīno, jèsan*) (Sve);

<sup>282</sup> Čestica *el/eli* nastala je stapanjem trećeg lica prezenta glagola 'biti' (*e* < *je*) i čestice *li*.

- *èl/èli, èldē/èlē* 'zar ne', *ès/èsi* (uz *jèdan, jèdna*, I jd. *jèdnōn, jèdīna, jèdnāko, jèsmo, jèdvo*) (Ška; odabrani primjeri iz Magaš, 2019: 373);
- *èdan, èdnōg, u èdnōga, èdna, èdni, èdva, èsan, èst, èsmo* (uz *jèsu*) (Tri);
- *èdno* 'otprilike', *èdnōga (sīna), èdno zà drugīn, èdnu mālū, èl, èlda* 'zar ne', *es čūje, èsu l* (uz *od jèdnōga, u jèdnōmen, jèdnu, jèsan, jèst, jèsmo, jèsu*) (Vinj; Magaš: ruk.);
- *este* 'jeste li', *svédno* 'svejedno' (međuvokalno) (uz *jê, jèdan, jèdnōmen, jèdna, jèdnu, jèdnostāvno, Jërka, jèsan, jèsmo, jèsu*) (Vis);
- *èl, èdnōg* (uz *jèdnu, ni jèdno, jèdna, jèdīno, jèsan, jèdvo*) (Vrs);
- *elleli* (uz *jèdan, jédno (jédno vrīme) / jèdno (jōš jèdno dīte), jèdva, jèsan, jèsmo, jèsu*) (Zat).

Isti su primjeri karakteristični za gotovo sve punktove, a kao posebnost treba izdvojiti samo analoški primjer *énga* (< tur. *yenge*) (Pop). Zanimljivo je da su u Visočanima oblici s početnim *je* znatno brojniji. Treba napomenuti da promjena *je- > e-* obrađene govore povezuje s ličkim štokavskim govorima (usp. Japunčić, 2016).

### 3.2.2.17. Promjena *ž > r*

Promjena *ž > r* (rotacizam) potvrđena je u svim istraživanim punktovima.<sup>283</sup>

- *mòre* (Bok);
- *nè meren, mòre* (Isl);
- *morda, moreš, more* (sve iz Galović, 2020: 56–57); k tomu *odreni* (Bucić, 2016: 140) (Jas);
- *mòrda, mòren, mèrelmòre* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356);
- *mòrda* (uz *mòžda*), *mòren, nè meren, mòre, nè mere, nè meremo* (uz tjeđe *mòžemo*), *mòrete* (Nad);
- *mòre, nè mere / nè mare* (ali *mòžda*) (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 586);
- *mùrda* (uz *mùžda*), *mùren, nè meren, nè moreš / nè mereš, mùre, nè mere* (sve iz Magaš, 2018: 24, 24f29); k tomu *dorènati* (Tokić i Magaš, 2018: 107), *izrènati* (Tokić i Magaš, 2018: 142), *narènati* (Tokić i Magaš, 2018: 209), *odrènati* (Tokić i Magaš, 2018: 223), *porènati* (Tokić i Magaš, 2018: 247), *prirènati* (Tokić i Magaš, 2018: 256), *prorènati* (Tokić i Magaš, 2018: 259), *sarènati* (Tokić i Magaš, 2018: 276), *urènati* (Tokić i Magaš, 2018: 315) (Pop);
- *mòrda, mòren, mòreš, nè moreš, nè mere / nè mere, mòremo* (Pos);

<sup>283</sup> U Vinjercu je zabilježeno samo *mòžda* i *mòžemo* (Magaš: ruk.), ali i ondje je rotacizam uobičajen u primjerima *mòre, mòremo* i sl. (Frane Kondrić usmeno).

- *nè mere* (ali *mòžda*) (Pri);
- *mòren* (uz *mòžen*) (Lisac, 2004: 169), *mòre* (uz *mòže*) (Miletić, 2008: 115) (Raž);
- *mòrda, nè moren, mòre, nè more, nè moremo, odrènū* (Sel);
- *izrènilizrèn, mòrda* (uslijed gubljenja naglaska *morda/murda*), *mòren* (uz *nè mogu*), *mòreš, mòre, nè more / nè mare, mòremo, narèn, sarènego* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.)
- *mòren, mòreš, nè mare / nè mere, nè meremo, nè marū, pròranān*; k tomu *mòrda* (Ukalović, 2020: 79), *narènat, narenávat* (Ukalović, 2020: 82), *odren, doren* (Ukalović, 2020: 24), *pògnat, porènat* (Ukalović, 2020: 91) i *moru* (Batur, 2019: 38) (Suh);
- *mòreš, nè moreš, mòre, nè more, nè moremo* (ali *mòžda*) (Sve);
- *mòren, nè more* (uz *nè može*), *odrèni, urènāvaš* (Ška; Magaš, 2019: 375);
- *mòre* (Tri);
- *nè moreš* (uz *nè moš*), *mòre, nè more* (Vis);
- *morda* (Vrsi 1, 2013: 629), *ne moru* (Vrsi 1, 632) (ali *mòžda, nè može, nè možete*) (Vrs);
- *mòren, nè moren, mòre, nè more, mòremo* (Zat).

Valja istaknuti da je 3. l. mn. *moru / ne moru* zabilježeno u samo dvama punktovima (Suh, Vrs).<sup>284</sup> Oblik *mòrda* (sa zatvaranjem *mùrda*) dobiven je analogijom prema prezentskim oblicima. U nizu punktova (Jas, Pop, Sel, Sta, Suh, Ška) zabilježeni su prefigirani glagoli s korijenskim značenjem 'gnati' i promjenom *ž > r*. Treba istaknuti primjer *pògnat, porènat* (Suh) gdje je infinitiv *porènat* nastao analogijom prema prezentu, ali je zadržan i izvorni infinitiv *pògnat*.<sup>285</sup>

### 3.2.2.18. Sibilizacija

Velari *k* i *g* ispred *i* u nekim punktovima ne prelaze u sibilante *c* i *z* u svim očekivanim kontekstima.<sup>286</sup> Izdvajam primjere ostvarene i neostvarene sibilizacije u D i L jd. imenica ženskog roda *e*-deklinacije te u N mn. imenica muškog roda *a*-deklinacije i navodim ih prema punktovima:

- ne: N mn. *ròžāki* (Bok);

<sup>284</sup> U kopnenim čakavskim punktovima na zadarskom području (Privlaka, Bibinje, Sukošan) oblik *mòru* uobičajen je, a u Novigradu dolazi *mòru/mòredu* (Šprljan, 2020: 390).

<sup>285</sup> O prezentu glagola *gnāti*, tj. o promjeni *ženem > renem*, v. Skok, 1971: 574; *gnāti* te Matasović i dr., 2016: 277; *gnāti*. Detaljno o rotacizmu u južnoslavenskim jezicima piše Marc Greenberg (1999).

<sup>286</sup> Treba svakako izdvojiti N mn. *vlāsi* (u značenju 'oni koji žive u zaleđu'; Sve); zabilježen je samo N mn., ne i N jd. Može se pretpostaviti da je *h* na kraju osnove u N jd. izgubljeno, no njegovo nekadašnje postojanje utjecalo je na provođenje sibilizacije u N mn. Stoga se ipak može reći da velar *h* ispred *i* prelazi u sibilant *s* u N mn. imenica muškog roda *a*-deklinacije. Nekadašnje *h* utjecalo je i na druge glasovne promjene, primjerice na palatalizaciju u primjeru *strašiv* 'strašljiv' (više punktova), iako je uobičajen N jd. *strā*.



- da: *u Líci*; ne: N mn. *bùbrigi* (Isl);
- da: *u Lici* (Bucić, 2016: *passim*), *na polu ruci* (Bucić, 2016: *passim*); ne: *u Barić Dragi* (Bucić, 2016: 123) (Jas);
- da: *čětnīci*, *u Líci*, *òblāci*, N mn. *Vřsāļci*; ne: *u Ělektromehāniki*, *na snīmki* (Nad);
- da: N mn. *mlāžāci*, *u Prīdrazi* (uz *u Prīdragi*); ne: *u Prīdragi* (uz *u Prīdrazi*), *nà sliki*, *u vójsci* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 25–26);
- da: *bùbriz* 'bubrezi', *u vójsci*; ne: *barjáki*, *u Rjék* 'u Rijeci' (Pos);<sup>287</sup>
- da: *u rúci*, *u vójsci*, *vřšhāci*; ne: *u bānki* (Pri);
- da: *čmārci* 'čvarci' (Miletić, 2008: 115), *ùnuci* (uz *ùnuki*) (Lisac, 2004: 169); ne: *ùnuki* (uz *ùnuci*) (Lisac, 2004: 169) (Raž);
- da: *bliznāci*, *bùbrizi*, *čětnīci*, N mn. *ròžāc*, *na ùnōj slīci*, *smokvehāci*, *svītnāci*, *vojnīci*, D jd. *vōjsci* (uz *vójski/vōjski*), *u vójsci*; ne: " *ùnōj drāgi*, D jd. *vójski/vōjski* (uz *vōjsci*), *ù Zadrānki* (Sel);
- da: *Jërcezi*, *u Líci*, *u Rjéci*, *u rúci*, *u vójsci* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- ne: N mn. *barják*, N mn. *bùbrig*, *u Lík* 'u Lici', N mn. *mômki*, *u Rjéki*, *u vōjski* (Suh);
- da: *u apatēci*, *òtoci*, *težāci* (Sve);
- ne: N mn. *bādhāki*, *nà Jabuki*, *u Vlāki*, *vójsci* (sve iz Magaš, 2019: 375); k tomu da: *mājci*<sup>288</sup>, *mômci*; ne: *u Múdrīnki* (Ška);
- da: *bùbrizi*, *Mātāci*; ne: *nà sliki*, *pri vójsci* (Tri);
- da: *svītnāci*, *ùnuci*; ne: *na kàtrīg* 'na stolici', *u rúk* 'u ruci' (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- ne: N mn. *bùbrigi*, N mn. *doseļenīk*, N mn. *ļěšhāk*, N mn. *pīļki*, *o politik*, *u Rjék*, *ùštipki*, N mn. *vřšhāk*, *u Zādrugi* (Vis);
- da: *bùbrizi*, *gřļci*, *rādnīci*, *ròžāci*, *vaļúšci*; ne: *na kàtrīgi*; k tomu da: *žaci* 'ministranti' (*Vrsi* 2, 2015: 681); ne: N mn. *banki* (*Vrsi* 2, 2015: 681), *na desnoj nogi* (*Vrsi* 2, 2015: 707), *u Privlaki* (*Vrsi* 1, 2013: 629), *u ruki* (*Vrsi* 2, 2015: 686) (Vrs);
- da: *bùbrezilbùbrizi*, *dječāci*, *òblāci*, *u Rjéci*; ne: *u Àmeriki* / *u Āmeriki* / *ù Meriki* 'u Americi', *ù Privlaki* / *u Prīlaki*, *nà sliki* (Zat).

Vidimo da je zabilježen puno veći broj primjera neprovedene sibilizacije u D i L jd. nego neprovedene sibilizacije u N mn. Treba izdvojiti Suhovare i Visočane, gdje u slobodnom

<sup>287</sup> Sibilizacija je u primjeru *bùbriz* 'bubrezi' provedena prije redukcije nenaglašenog vokala *i*, a u primjeru *u Rjék* 'u Rijeci' izostala je također prije redukcije nenaglašenog vokala *i*. Apokopirane primjere stoga također treba uzeti u obzir kada se govori o (ne)provođenju sibilizacije, bez obzira na to što u njima zbog izostanka vokala *i* iza velara na prvi pogled nema uvjeta za sibilizaciju.

<sup>288</sup> Čestica za pojačavanje dojma nastala preobraženjem D jd. imenice *mājka*.

govoru nije zabilježen nijedan primjer provedene sibilizacije, a i u Škabrnji je puno više zabilježenih primjera s neprovedenom sibilizacijom od primjera s provedenom sibilizacijom. Redom su to kopneni punktovi koji se nalaze u središnjem dijelu istraživanog područja.

### 3.2.2.19. Rjeđe glasovne promjene

Više glasovnih promjena zabilježeno je u svega nekoliko punktova ili u svega nekoliko primjera.<sup>289</sup> Ovdje ću navesti sve takve promjene i punktove u kojima su zabilježene.

#### 3.2.2.19.1. Pojednostavnjenje usvojenih dočetnih suglasničkih skupina

Usvojene dočetne suglasničke skupine mogu zadržati oblik: *pàtēnt* (Isl, Nad, Sel, Sve, Vinj (Magaš: ruk.), Vis, Zat; u Tribnju *patēnt*), *šàlūng* (Pop), *šànk* (Pri), *š'èrc* (Tri), *tàlēnt* (Vinj; Magaš: ruk.). Međutim, zabilježeno je i više primjera njihova pojednostavnjenja: *batimenat* (Vrs; *Vrsi* 2, 2015: 672), *cìmenat* 'cement' (Suh (Ukalović, 2020: 57), Tri), *kòmbaj* (Bok), *kòmbāj* (Nad, Vis), *kòmbāj*, *kòmbāj* 'kombajn' (Suh; Ukalović, 2020: 71), *pàtenat* (Sta (Lisac i Magaš: ruk.), Suh).

#### 3.2.2.19.2. Metateza

Navodim zabilježene primjere metateze dvaju suglasnika te suglasnika i samoglasnika: *càklenō*<sup>290</sup> (*c < ts < st*) (Isl), *lùrna* 'kukuruzni klip bez zrna' (Suh; Ukalović, 2020: 76; uz *rùlna*), *do mési'cē* (Pos), *mràtinja* 'dan kad se štuje sv. Martin' (Suh; Ukalović, 2020: 79), *òlamnān* 'preklani, prije dvije godine' (< *onomlani*) (Suh; Ukalović, 2020: 86), *pogalèbā* 'pobalega' (Isl), *ràzerda* 'razreda' (uz *ràzreda*) (Nad), *šùńku* 'njušku' (Vrs), *žèvara* 'žerava' (Pri). Dok je u nekim punktovima zabilježeno *vas* (Jas (Galović, 2020: 55), Vrs (*Vrsi* 2, 2015: 689)), k tomu *na vas glas* (Vrs; *Vrsi* 2, 2015: 708), dakle bez metateze, u drugima je zabilježeno *sāv* (Kru (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356), Pol (Lisac i Magaš, 2020: 586)). Izdvajam i primjere *s nāmōn* 'sa mnom' (Bok) i *s nāmōn* (Sve) koji odudaraju od općeg stanja u štokavštini zadarskoga područja (*sa mnon / s menon*); premetnuti oblik preuzet je od obližnjih čakavaca.<sup>291</sup> U nekim punktovima

<sup>289</sup> Nije rečeno da neka od ovih promjena ne bi mogla biti zabilježena i u nekom drugom punktu, no ovdje se vodim podacima koji su mi bili na raspolaganju.

<sup>290</sup> U Starigradu je zabilježeno *stàklo* (Lisac i Magaš: ruk.). U Islamu Grčkom uz *càklenō* dolazi *stáblo*.

<sup>291</sup> Usp. Brozović: „Štokavski su govori primili neke čakavske osobine, ne samo površne, kao npr. dalmatinizme (točnije: adrijatizme poput prijelaza *-m > -n*) nego i dublje, npr. oblik *namon* (metateza od *manon*) u Zatonu“ (1976: 59).

dolazi *koromač* (Pri, Vrs (Vrsi 2, 2015: 705)), a u Tribnju je zabilježen G jd. *komaráča*, dakle bez metateze.

### 3.2.2.19.3. Umekšavanje *d i l* ispred *e i i*

Zabilježeno je nekoliko primjera palatalnog izgovora suglasnika *d i l* ispred vokala *e* ili *i*: u *Gràd'ine* (Bok), *kléčīn* (Raž; Miletić, 2008: 115), *līvān* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586); u dvama potonjim primjerima umekšavanjem je stvoren glas *l*.

### 3.2.2.19.4. Promjena *gn-* > *gñ-*

Promjena *gn-* > *gñ-* provedena je u svim punktovima u kojima je zabilježen barem jedan primjer u kojemu je do nje moglo doći: *gñizdo* (Jas; Galović, 2020: 52), *u gñizdu* (Vrs; Vrsi 2, 2015: 690), toponim *Gñòine* (Vrs), *gñôj* (Raž (Miletić, 2008: 114), Vinj (Magaš: ruk.)), *gñòjivo* (Isl); k tomu *gnjôj*, *gnjòjt(i)* (Suh; Ukalović, 2020: 64). Rjeđi su primjeri čuvanja inicijalne skupine *gn*.<sup>292</sup>

### 3.2.2.19.5. Promjena *tl* > *kl*

Promjena *tl* > *kl* provedena je u primjerima *srīkli* 'sreli' (< *srītli* < *srītili*) (Suh) i *mēkla* (Zat) (k tomu analoški prezent *mēknēš*). U svim ostalim zabilježenim primjerima (*metla*, *svitlo* itd.) na cijelom istraživanom području skupina *tl* nije se mijenjala.

### 3.2.2.19.6. Obezvučenje dočetnog suglasnika

Obezvučenje dočetnog suglasnika zabilježeno je u samo dvama punktovima: *kokūrus* (rjeđe *kokūruz*), *gōlūp* (uz *gōlūb*) (ali samo *pūž*, *dēsētōg*, *brōd*) (Isl) te *dīt* 'djed', *kolko gōt je Bōk odrédje*, *grōp* 'grob', *nek* 'neg', *plūk* 'plug' (Pop), ali „ipak valja istaknuti kako u velikoj većini ovakvih primjera nema obezvučenja“ (Pop; Magaš, 2018: 24). Može se pretpostaviti da je u Islamu Grčkom i Popovićima do obezvučenja došlo pod utjecajem susjednih novoštokavaca jekavaca.

### 3.2.2.19.7. Haplologija

Haplologija se u više punktova javlja u primjeru 'kukuruz': *kūruzi*, *za kūruze*, *kūruz* (Nad), G mn. *kūrūzā* (Magaš, 2018: 29), *kūruz* (Ška; Magaš, 2019: 375), *kūruzi* (Sel), G mn. *kūrūzā* (Sve) (uz G jd. *kukūruza*, A jd. *kukūruz*, A mn. *kukūruze*). U Zatonu je zabilježeno *kukūruz*, dakle s

<sup>292</sup> Potvrđeno je tako *gn* na početku unutarnjeg sloga (*pógnat* u Suhovarima; Ukalović, 2020: 91).

asimilacijom vokala, dok je u velikom broju drugih punktova *kokùruz* (< tur. *kokoroz*; Matasović i dr., 2016: 521) bez promjena. Haplologiju vidimo i u primjerima *tàmo s mî ìmali* 'tamo smo mi imali' i *ìmali s mî* 'imali smo mi' (Nad) te *pùš tí tô kràju* 'pusti ti to (kraju)' (Pri), a vrlo vjerojatno bi se takvih primjera našlo i u drugim punktovima.

### 3.2.2.19.8. Refleksi starijih skupina \*C<sub>bj</sub> i \*C<sub>j</sub>

Starija skupina \*C<sub>bj</sub><sup>293</sup> može kao refleksije imati skupine Cij (rjeđe) i Cj (češće): *divijā svína* (Isl, Sta (Lisac i Magaš: ruk.)), *cìce kràvijē* (Tri); *divjī/divjā/divjē* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 354), *divī* (Pop; Magaš, 2018: 25), *prásac divī* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.), *kràvjī* (Nad). Zabilježen je i N jd. *kràvī* (Sta; uz (*prásac*) *divī* i *divijā* (*svína*)), dakle s ispadanjem *j* (vjerojatno prethodno slaba izgovora). Zadržavanje skupine \*C<sub>j</sub> vidimo u primjeru *zèmjā* (uz *zèmlā*) (Sta; Lisac i Magaš: ruk.), G jd. *zèmjē* (Isl).

Često u ovim primjerima (< \*C<sub>bj</sub> ili \*C<sub>j</sub>) dolazi do umetanja *l* koje vodi do jotacije: N jd. *divļa* (Vrs; *Vrsi 1*, 2013: 616), *prāse divļē* (Pos), *divļā prāsca* (Sve), *divļē prāse* (Vinj; Magaš: ruk.), *divļī vèpar* (Vis), *zèmlā* (Pri, Vis), *zèmlā* (uz *zèmjā*) (Sta; Lisac i Magaš: ruk.).<sup>294</sup>

### 3.2.2.19.9. Umetanje neslogotvornoga glasa

Zabilježeno je više primjera umetanja neslogotvornoga glasa:

- *d*: *zdrāk* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586), *u ždrak* (Vrs; *Vrsi 2*, 2015: 686);
- *l*: *mīrlīs*, *mīrlisat*, *mīrlit* 'miris, mirisati' (Suh; Ukalović, 2020: 78), *zāmīrlī* 'zamiriše' (Vis);
- *m*: *dumbok* (Vrs; *Vrsi 2*, 2015: 674), *dūmbok* (Zat), *dumbòko* (Nad, Suh (Ukalović, 2020: 62), Zat);
- *n*: G jd. *prandida* (Vrs; *Vrsi 2*, 2015: 707);
- *r*: *breštīmat*, *beštīmat* 'psovati (Boga ili sveca)' (Ukalović, 2020: 55), *kāuštrika* 'kemikalija za pravljenje sapuna' (Ukalović, 2020: 69), *lāštrika* 'elastična vrpca, lastika' (Ukalović, 2020: 74) (Suh).<sup>295</sup>

Primjer *lāštrika* vjerojatno je nastao križanjem (nepotvrđenih) riječi (*e*)*lastik(a)* i *štrik*. Posebno je zanimljivo što se primjer *dumbok* (*dumboko*) javlja na raznim stranama istraživanog područja.

<sup>293</sup> C = konsonant.

<sup>294</sup> Usp. epentezu i jotaciju u primjerima *dāmļana* (Vinj (Magaš: ruk.), Zat), *grmļavina* (Vis), *grōbļe* (uz *grōbje*) (Sta; Lisac i Magaš: ruk.), *grōbļe* (Vis), *Pilipļākov* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586), *tāmļan* (Ška; Magaš, 2019: 374).

<sup>295</sup> Neki od navedenih primjera imaju svoje usporednice u drugim štokavskim ikavskim govorima, npr. *mīrlīšat* (Japunčić, 2016: 248) i *zdrāk/ždrāk* (Japunčić, 2016: 350) u ličkom Lovincu, a takvih primjera ima i drugdje.F

### 3.2.2.19.10. Promjene s > c

U nizu je primjera glas *s*, uglavnom početni, zamijenjen glasom *c*, no trebalo bi tek utvrditi uzroke i pravila te zamjene. Ovdje navodim zabilježene podvrste.

#### Promjena *si-* > *ci-*

Promjena *si-* > *ci-* zabilježena je u trima primjerima: *cikira* 'sjekira' (Pos), *cĭgūro* (Tri) (ali npr. *sĭkli*), *ciromàštvo* (ali i *siròmaštvo*, *siròmastvo*) (Sve).

#### Promjena *su-* > *cu-*

Promjena *su-* > *cu-* zabilježena je u Starigradu (primjer A jd. *cùdbinu*) i u Suhovarima: *bàkcuž* 'loša sreća vezana za neku poslovnu odluku ili općenito za neku životnu situaciju' (Ukalović, 2020: 52), *lùkcuž* 'luksuz, za obične ljude teško dostupna raskoš' (Ukalović, 2020: 75); možda je u potonjim primjerima riječ o promjeni *ks* > *kc* (koja bi isključila promjenu *su-* > *cu-*).

#### Promjena *sm-* > *cm-*

Promjena *sm-* > *cm-* zabilježena je u primjerima *cmĭlje* 'uopćeni naziv za cvijeće', *cmĭljka* 'smilje' i *cmóla* 'smola na stablima drveća' (Suh; sve iz Ukalović, 2020: 57). U Zatonu je primjerice zabilježeno *smĭl/smĭle*, bez promjene.

#### Promjena *sr-* > *cr-*

Promjena *sr-* > *cr-* zabilježena je samo u Visočanima u primjeru *cŕpon* 'srpom'.

#### Promjena *ps-* > *pc-/c-* (ili *ps-* > *pc-* > *c-*)

Promjena *ps-* > *pc-/c-* (ili *ps-* > *pc-* > *c-*) zabilježena je u primjerima *opcòvat* 'opsovati' (Suh; Ukalović, 2020: 86), *pcòvat* 'psovati' (Suh; Ukalović, 2020: 89), *cŭjŭ* 'psuju', *òpcovā* (Sve) te *cuje* (Vrs; *Vrsi* 2, 2015: 704), *cujući* (Vrs; *Vrsi* 2, 2015: 704), *pcovati* (Vrs; *Vrsi* 1, 2013: 633) i *pcova* (Vrs; *Vrsi* 2, 2015: 707).

### 3.2.2.20. Glas ž

Glas *ž* zabilježen je u svega nekoliko primjera: *cârza* 'starinski ogrtač' (Suh; Ukalović, 2020: 54), odnosno 'vrsta ženske suknje od sukna (koja se nosila svakodnevno)' (Pri; Babić: ruk.), zatim *ž* 'malo, zeru, mrvicu' (Suh; Ukalović, 2020: 119), te *žog* 'bućalište' (Nad; <http://adria.fesb.hr/~jglavic/Rjecnik.html>);<sup>296</sup> u Starigradu je pak zabilježeno *mòžak* i *žèru* 'malo', no usporedno dolazi *mòzak* i *zèru* (Lisac i Magaš: ruk.). Zanimljivo je da *carza*, dakle s glasom *z*, dolazi u Jasenicama ('suknena suknja, dio narodne nošnje'; Bucić, 2016: 38), u Nadinu ('dio narodne nošnje'; <http://adria.fesb.hr/~jglavic/Rjecnik.html>), u Popovićima ('haljina od

<sup>296</sup> Tip *žog*, dakle s početnim *ž*, dolazi u istom značenju i u udaljenijim Lepurima (Goran Lepur usmeno).

neprostupane vune'; Tokić i Magaš, 2018: 84) i u Vrsima (*Vrsi 1*, 2013: 555),<sup>297</sup> a *zog* dolazi u Jasenicama (Bucić, 2016: 206), u Popovićima (Tokić i Magaš, 2018: 342), u Pidrangi (Babić: ruk.) te u Visočanima (uz G mn. *zòkōvā*).<sup>298</sup> Kako vidimo, nije utvrđeno da bi u nekom punktu bilo i *carza* i *zog*.<sup>299</sup>

Među istraživanim punktovima jedino u Pidrangi i Suhovarima možemo sa sigurnošću utvrditi postojanje fonema /z/, a vrlo je vjerojatno da fonem /z/ postoji i u Nadinu,<sup>300</sup> dok je u Starigradu vjerojatnije da je *z* samo jedan od ostvaraja fonema /z/. Postojanje glasa *z* i njegov status (fonem ili alofon) u drugim punktovima trebalo bi tek utvrditi.<sup>301</sup>

### 3.2.3. Prozodija

Kako je rečeno već u naslovu disertacije, u svim je istraživanim govorima distribucija naglasaka novoštokavska te je donekle izlišno nabrajati u kojim se sve pozicijama može javiti pojedini prozodem. Ovdje stoga navodim tek pojedina naglasna obilježja istraživanih govora.

#### 3.2.3.1. Pomicanje naglasaka na prednaglasnicu

Silazni naglasak pomiče se s naglasnice (imenske riječi ili glagola)<sup>302</sup> na prednaglasnicu (prijedlog, veznik ili česticu)<sup>303</sup> često, ali ne uvijek.<sup>304</sup> To pomicanje može biti neoslabljeno (naglasak je na prednaglasnici silazan) ili oslabljeno (naglasak je na prednaglasnici uzlazan).<sup>305</sup> Navodim neke zabilježene primjere pomicanja naglasaka na prednaglasnicu prema punktovima:

---

<sup>297</sup> Premda govori tih mjesta nisu detaljnije obrađivani u ovoj disertaciji, napominjem da tip *carza* dolazi u Poličniku (Luka Barić usmeno) i u Radošinovcu ('modra vunena ženska suknja'; Došen, 2020: 45).

<sup>298</sup> Ovomu dodajem da *zog*, dakle s početnim *z*, dolazi i u Korlatu (Ana Marin usmeno) i u Radošinovcu (Došen, 2020: 208).

<sup>299</sup> Obje riječi dolaze iz mletačkog s izvornim *z* („colla z dolce“) – *sarza* (Boerio, 1867: 602) i *zogo/ziogo* (Boerio, 1867: 820).

<sup>300</sup> Naime, natuknica *dzog*, odnosno *zog*, nalazi se pod slovom *z*; preneseno doslovno: „Zog (izgovara se dzog) – bučalište“ (<http://adria.fesb.hr/~jglavic/Rjecnik.html>). Ne možemo znati je li autor popisa riječi stavio natuknicu pod slovo (glas) *z* zato što ga je smatrao najslbličnijim slovu (glasu) *z* ili zato što u nadinskom govoru postoje dvije inačice iste riječi. U slučaju da je riječ samo o izgovornim inačicama, ne bismo na osnovi jednog primjera mogli donositi zaključak o postojanju fonema /z/. Ipak, s obzirom na napomenu „izgovara se dzog“, vjerojatnije je da je moguće samo *zog* i nikako drugačije, što bi značilo da je potvrđen glas *z*, to jest fonem /z/.

<sup>301</sup> Iako istraživanje statusa glasa *z* nije bilo dio prvotnog plana, prikupljeni podatci sami su se od sebe nametnuli kao tema kojoj valja posvetiti barem nekoliko rečenica. Da bi se sustavno obradio status glasa *z*, trebalo bi provesti novo istraživanje u kojemu bi se veća pažnja posvetila onim riječima u kojima bi se mogao nalaziti spomenuti fon, odnosno fonem (/z/).

<sup>302</sup> Rjeđe i s drugih riječi, primjerice s priloga *sutra*.

<sup>303</sup> U iznimnim slučajevima i na druge riječi, primjerice na nepromjenjivu imenicu *don* (u Posedarju *dòn Milo*).

<sup>304</sup> Kada naglasak ostane na naglasnici, rezultat je dvosložna fonetska riječ s naglaskom (silaznim) na drugom slogu ili višesložna fonetska riječ sa silaznim naglaskom na unutarnjem slogu.

<sup>305</sup> Obično se razlikuje prenošenje naglasaka (oslabljeno pomicanje naglasaka) i preskakanje naglasaka (neoslabljeno pomicanje naglasaka). Valja istaknuti da „[k]od preskakanja naglasak uvijek ide na apsolutno prvi slog fonetske riječi“ (Kapović, 2015: 32).

- *is Cřnōg, jèdno kò drugōg / jèdan kò drugōg, ì dvī, ù grād, ù kučan, dō lāni, òd mene, nà mistu, ù mōre, nè moš, kòd nās, ù nī, zà nīn, ù poļe, nà rūke, ù štali, ù tō, ù vōjsku, ù Zadru, nè znān (Bok);*
- *ì daļē, ù dināre, nà dřvetu, pò dvā, nì jā, ì mene, zà mene, nè meren, nà hēmu, ù pō (pàrtijē), nè poznān<sup>306</sup>, ù sob 'u sobi', ù špāde, ù tō, nè vdīn, nè volīn, ù zīmu, nè znāš (Isl);*
- *nà čudu, nà rūku, nà sidac, pri sebi (Jas; sve iz Galović, 2020: 58);*
- *zà blāgo, nà Bukovac, ù cřkvu, nè čujēn, pò deset, ù Dragu, pò dvi, dō kolīnā, ù kuću, nà Orļāku, ù pēt, ù planinu, iz Ribnice, ù sedan, zà smokvami, ũza stranu, ù šest, pò trī, zà udaju, òd zapāda (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 353–354);*
- *kāo što j ì bīlo, ù Biļane, zà blāgo, ì dān-dānas, ì dān ì nōc, devedèst ì devet, zà dicu, šezdèst ì drugē, ni jèdno nì drugō nè znajū, jèdno kò drugōga, jèdno ò drugōg, nà dvī, pò dvōj, ì gorē, ù grād, nè izē ù glāvu, ì jē ì nīje, nà kāt, ù kolo, ìs Korlāta, ù kūd<sup>307</sup>, òko mōra, iz Nadīna, ù nās, krāj nē, ù Nemačkū, nà hēmu, nà Pāg, ù pāh, pòt peku, ù poļe, nà Přžne, nà ribu, ù rūku, ì sadā, nà sebe, pò spīzu, zà svētog Ántu, ù Škabřnu, krò šumu, zà tīn, pò tomēn, nà traktōr, iz vašōg, òd vatrē, ù Vrani, ì Zadra, ù Zadar (Nad);*
- *nè izēš, ì jā, ù Jagodnu, òd krāj dō krāj, ù kući, ù mene, pòd pekōn, ù sebe, ì tō (sve iz Lisac i Magaš, 2020: 586–587); k tomu nè pojdēn (Pol);*
- *ù břdo, nà buće, okò cřkvē, zà deset, pò dvā, ù grōbļu, ù Karīn, nà kārte, nà kāt, ù mālom přstu, ũzā me, okò mene, nà mene, nè mere, nè meš, pñda mnōn, zà mnōn, nè može, òd mūga znāna, òd nās, višē našē, bēž nī, okò nī, pñd nīma, pedèsēt ì pēt, gōdnu ì pō, ù poļu, nà ramenu, nà rūku, ì sadā, okò sebe, pñd sebōn [pñcebon], zà sīnon, nà strāži, ù škriñi, ù šumu, nà tū, okò vās, ù vřtlu, ù Zadru, ù Zāgrebu (uz u Zāgrebu), nè znā, nà zrāk (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 27– 28);*
- *ù Bāčkū, ù bañe, iz břda, ù břdu, iz Brīšova, prikò cestē, ù četnīkā, pò éac 'po éací', nì dān-dānas, nà grob, nè izē, nè izēn, nà Jūrjevcu, òd jutrōs, nè kāžē, pò kiš 'po kiši', ù kotāru, ìs kućē, zà loptōn, ù mārču, pò mater 'po materi', òd mene, dōn Milo, (jā) ì mūž, pñ nam 'prema nama', D ì namīn 'i nama', kòd nās, nà našōj (zēmļi), nà noge, kòd hēga, nà hēmu, ka ì nīmān, nà nīmān, ù nīman 'u nīma', pñd nīn 'pred nīm', (gōrē) òd hē, ì nū, ispòt Pāškē cěstē, pòt peku, (osandèst) ì pēt, ìs poļa, ìs puškē, òd rata, zà ribu, nì sad, nè sijēmo, nè slavīn, ù Split, zà sutra, ì škōlē 'iz škole', nà Škřļevu, (bīlo) ì tēško, ù traktorīn, ì ũn, ù vōjsku,*

<sup>306</sup> Oblik *pòznān* zabilježen je i u Islamu Grčkom i u drugim istraživanim punktovima. Izdvajam ovdje primjer *ne vāļajū* (Nad) bez pomicanja naglaska.

<sup>307</sup> Skraćenica (< *kulturno-umjetničko društvo*) koja je postala opća imenica muškog roda *a*-deklinacije.

- òko vrāta, ù vrićan, ì vřē 'i više', ì Zadra 'iz Zadra', ù Zāgreb, ù zemļu, nè zīžē, nè znān, nè znā nī vrāg zā n (Pos);*
- *ù Batūrā, ù boci òd litrē, bèz brigē, kòd Buļātā, dò cestē, iš Čulīnā, nī dān, nī nōc, četřdēsēt ì devet, zā drōb, ù dvā dāna, pò dvista, ù Gōrhōm (Kārīnu), ù grād, zā isti, zā Jurjevu, nā kāt, is kućē, nè mere, ì mī, zā mlādī dānā, ùz mōre, přiko mosta, kòd mřtvī, iz Nemačkē, ì nū, osandēsēt ì osan, sù pēt, nā Ploči, vřšē òt pō sāta, ù pošti, nè přčate, nā přstīn, pò raci, nè rādī, òd rata, ùzā se, dō sedan gōdīnā, ù sklonīšte (uz u sklōnīšte), nè smřš, nřza strānu, ùza strānu, ù sūnce, kò škōlē 'kod škole', nā Tri krāļa, nè trībā, iz vāraša, nè vdīn, ì vřšē, ù Vranu nā jezero, ù Zāgreb, kòd žīvī (Pri);*
  - *nē more, nā noge, ù sēnu (Raž; sve iz Miletić, 2008: 114);<sup>308</sup>*
  - *(kòjī su) ì bīli, iz Bosnē, nè čujē, nè čūvā, ćācu ì matē, nè dā, pò didu, ù dom, ù Dračēvcu, ò dřveta, pò dvā mřsēca, pò dvī, ù Hāg, nīje nī jabuka, ù kamēn, nā kosti, nā kostīn, (cīce) òt kravē, is kućē, ù kuću, (èsmo) ì kuvali, prikò lita, iz lōgora, (mlāžī) òd mene, nā meni, mřru zā miru, kòd mōra, ùz mōre, nè moren, nā mūžu, zā nam, iz našeg, òd našī (lūdī), nā nebu, gōrī nēg je, okò hē, nā hōj, pòd hōn, nā hēm, ù hōj, (mlāžā) òd hēg, kòd hī, nā obalu, (zēnca) òd oka, (četřdēsēt) ì osan, ù osan, mēžu òvce, is Paklencē, nè rādī, ù rāst 'u hrast', pò robi, ù rov, mēžū se, nā seb 'na sebi', (dvādesēt) ì sedan, ù selenā, ì Selīnā 'iz Selina', ù Selnan (uz rjeđe u Sēlnan), nā slīpē òči, nè smřš, òd smokāvā [òcmokāvā], ù srīdu, ù strānu, ù sup<sup>309</sup>, ù škōlu, òt šļīvā, pò tīn, ù tōj (vójsci), nè tribā, ò trī gōdne, ù trī dāna, nā vātru, nè vdīn 'ne vidim', nā vodu, ù vōjsku, ì vūka, òd vunē, ù Zadar, ù Zadrānki, nè znān, nè znāmo (Sel);*
  - *ù cřkvi, ì jā ìmān, ù Jercēgā, nā kārte, jā ì mōj stārī, ùzā me, nā mozak, ùzā hē 'uz njih', ù Nēmačkū (uz u Nēmačkū), ùzā nū, nā oči, ù poļe, a ì přvo, nā Rūjnu, mēžū se, ù stārome, ù tōr, nè volīte, ù vrāga, ù Zadar (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);*
  - *nē bište 'ne bježite', kòd blāga, ù cřkvi, nè dā, ì daļē, dān ù dān, dō dān-dānas, ù dasku, dō deset, ò deset (lītārā) 'od deset (litarā)', ù devet, nā drugī dān, zā drugōga, nā drugū strānu, nā dūg, nā glāvu, ù grād, nè izē, òd istoka, kī jā 'kao i ja', (tākō) ì jest, ù Karīn, ù Kašču, ù khīgan, nā kōhīn, nā kosti, ù Kožnu / ù Kožnōj 'u Kožinu', òt křpē, is kućē, přit kućōn, nè kukān, ù ledenōj (vòdi), òd limē, nā magarādīn, nè mare 'ne može', dō misēca, nā mōmen, ù Nadīn, nād nam, kòd nās, ù nās, nā nebu, ù nesvīst, kòd nikoga, kòd hē, kòd hēga, nī hēmu,*

<sup>308</sup> Nije jasno zašto Miletić u kontekstu pomicanja naglasaka na prednaglasnicu navodi primjere *u grādu, u pòtoku i na káru* (2008: 114). Svi su ovi primjeri irelevantni jer imaju uzlazan naglasak koji se ni u kojem slučaju ne pomiče na prednaglasnicu.

<sup>309</sup> Skraćena (< sekretarijat unutrašnjih poslova) koja je postala opća imenica muškog roda *a*-deklinacije.



- ù *Ñemačkū*, ù *Ñemačkōj*, zà *ńiman*, dō *ńizī*, ì *ńizī*, nì *ńizī*, ù *ńōj*, ù *oć* 'u oči', ù *općen* 'u općini', ù *osan*, *prikò parka* (ali *priko zīda*), ù *pēt*, kòt *Pēt bunárā*, (*bòca*) òt *pīvē*, dō *pō* (*sèla*), ìs *Polčnīka*, ù *Polčnīku*, kròs *poļe*, ù *poļu*, nē *rādīn*, ù *rat*, nà *rame*, nà *rūke*, zà *rūku*, ì *sad*, pō *selīn*, nē *sijē*, nē *smī*, nà *sparu*, zà *stāroga*, ò *stō kīlā*, nà *sūd*, ù *svakōm* (*sèlu*), nà *svētōg Ántu* (uz *na svētōg Ántu*), ò *svētōm Ánti*, ù *Škabryn* 'u *Škabrnji*', pò<sup>d</sup> *škale*, ù *škōlu*, ù *škriū*, ì *šumē* 'iz šume', zà *tāj*, pò *tōj*, ò *tlāka* 'od tlaka', nà *trī* (*mīsta*), *tākō* ì *tribā*, nē *trībā*, *jā* ì *ūn*, nà *vamīn* (ali *vāmīn*), nē *vdīn*, kì *vī* 'kao vi', ù 'ōjsku [ùuōjsku], nà *vrāt*, òko *vrāta*, ù *vrićan*, ù *Zadru*, ù *Zāgreb*, *Gósipa* ò *Zdrāvļa*, *priko zīda* (ali *prikò parka*), nē *znajū* (Suh);
- ù *břdo* (uz *u břdo*), nì *čuti*, nà *drugōj*, *jèdna* zà *drugōn*, nà *glāvu*, ì *jā*, ù *jasle*, nà *kāt*, ù *kola*, kòt *komīna*, krāj *komīna*, zà *komīnon*, nà *kraju*, òt *kućē*, ù *kuću*, nà *kuki*, (*mläžī*) òd *mene*, ù *mlin*, krāj *mōra*, nē *more*, nē *moremo*, òd *mene*, izà *mene*, òd *mōg*, nē *moš*, ù *mōru*, kòd *nās*, ù *nās*, zà *nās*, kòd *ńega*, nà *ńemu*, pò *ńima*, zà *ńiman*, nà *ńivu*, pò *ńōj*, ì *pamēt*, nà *pamēt*, *osandēsēt* ì *pēt*, ù *poļe*, ù *pošti*, dō *ramena*, ù *rūke*, ì *sad*, nē *smī*, ù *Split* (uz *u Split*), zà *stō*, ù *škōlu*, dō *tamo*, (*mōreš*) ì *tī*, zà *tīn* 'za tīm', ò *tomēn*, nà *trī* (*díla*) (uz *na trī*), nē *trībā*, ù *Tūrań* (uz *u Tūrań*), nà *vodu*, nē *volīn*, ù *vōjsku*, òd *vunē*, ù *Zadar* (uz *u Zādar*), ì *Zādra* 'iz *Zadra*', ù *Zadru* (uz *u Zādru*), nē *znān*, nē *znāte* (Sve);
- ù *babē*, *tako nam je* ì *bīlo*, kòd *blāga*, nà *brīg*, zà *curan*, nì *ćáci* nì *materi*, *dvádeset* ì *četvero*, zà *gorīvo*, nà *Jabuki*, ù *Kardūmā*, ù *kyš*, ù *lūg*, izà *mene*, nē *moš*, *izmežū* *nogū*, òd *ńega*, nē *orē*, ù *Pānčovu*, ù *poļu*, nē *rādī*, ù *rūke*, nē *sijē*, nē *spāvān*, nà *strānu*, ù *škōlu*, *dvācēt* ì *trī*, nà *Velkī pétak* (uz *na Vělki*), nì *vī*, ù *vōjsku*, ù *zmīju*, *mūško* ì *žensko* (odabrani primjeri iz *Magaš*, 2019: 376); k tomu *nādā nas* (Ška);
- ù *boci*, ù *cřkvu*, ì *cřnōg* ì *bīloga*, ì *ćáci* ì *ńemu*, ì *daļē*, ì *bližē*, *tō si* ì *donīja*, ù *grōbļe*, nì *mōja tētkā* nì *jā*, nà *kārte*, nà *komīnu*, ù *kuću*, *bīli smo* ì *mī*, kòd *nās*, kò *ńē* 'kod nje', ù *planinu*, *bīlo* ì *prošlo*, nà *sebi*, *pedēsēt* ì *sedan*, nà *Rūjno*, zà *sētōg Ántu*, *ńije bīja* nì *star jōštē*, *nīza strānu*, ù *škōlu*, nà *tōj*, ì *dānas* ì *undā*, zà *vodu*, ù *Zadar*<sup>310</sup>, ù *Zadru*, *Gósipa* ò *Zdrāvļa*, nà *žici*, *èsmo* ì *žita* ì *šènicē* (Tri);
- òd *Ānželē*, *mòmak* ì *cura*, nà *čudu*, òd *čūka*, *bāba* ì *did*, ù *Dragan*, nà *dvī nōge*, kròz *dvōr*, ù *dvōr*, nà *glāvu*, ù *gūrlu*, nà *komīnu*, ìs *kućē*, kòt *kućē*, pò *kući*, ù *kuću*, òd *litrē*, *ko* ì *mene*, nà *mene*, ù *mōre*, ù *Ñemačkōj*, kòd *ńī*, kò *ńōj*, *trī* ì *pō*, nà *posteļu*, nà *rēd*, nà *rūku*, pò *slikan*, nē *smētā*, zà *stālno*, zà *svētōg Ántu*, ù *štalu*, nì *tō*, kròz *ulcu*, ù *Zadru*, zà *zīmu*, nē *znā* (Vinj; sve iz *Magaš*: ruk.);

<sup>310</sup> U svim drugim istraživanim punktovima gdje je zabilježen taj primjer imamo ù *Zadar* (u *Svetom Petru* ù *Zadar* ì *u Zādar*).

- *ù Bagāt, òd brašna, kròz brašno, pòd brīgon, nà buće, ù četvřt, ì dān-dānas, ù Dračēvcu (uz rjeđe u Dračēvcu), pò dvā, sù dvī strāne, òd gazdē, ù grup 'u grupi', ù Jadrānu, nà kārte, zà kuću, sà maslīnā, ćáca ì matē, ì ćáca ì matē, kòd menē, nè more, nè moreš, nè moš, ìz Mūrvicē, kòd mūrve, ù naćvan, D ì namīn, ìz našeg, ù našom, ò nōvce, òd ñega, ù Nēmačkōj, zà ñōn, nì pāšuš, pētī ì šēstī, òt pētōg, ìs Polćnīka, ù Polćnīk, òt prasād 'od prasadi', ù Pūl 'u Puli', zà sebe, ù sēdmī, zà sengvić, zà stoku, ò svaćemēn, zà sve, ù šēst, ù šēsti, nà Velkī pétak, pò vodu, ù vodu (Vis);*
- *ìz Bosnē, nà cesti, okò cřkvē, nì jèdno nì drugō, ù dvōr, kùca ùs kuću, ù kući, dò lita, ìznād mene, òd mene, isprīd mene, ìz mōra, nè može, nè možete, ù nās (uz rjeđe ú nas), ù Nīn, ùzā ñ, okò ñē, ùzā ñu, ì sad, mēžū se, ù smrikan, dvādesēt ì šēst, ù škōli, ì tō, ù tomē, pò vašu, ù velkōj, (nīsan) nì vraćā, ù Vřsi, ù vřtlu, přì zīd, ùza zīd, nè znān (Vrs);*
- *nè bōj se, nà brōd, nè budē, ù cřkvi, nà curcu, ìš ćašē, nè dā, dō dvī (gòdne), ù gřlu, nà grōbļu, nà guštercu, nè ìžēš, ì jā, nì jā, pò kapi, ù kuću, nà kući, ù lito, òd mene, zà mene, ìz Merkē, ù Meriki (uz u Àmeriki), krāj mōra, ù mōre, nà mōre, nè more, nè moš, bēz mūža (uz bez mūža), kòd nās, zà nās, (stārijī) òd ñē, krāj ñega, (mlāžā) òd ñega, zà ñega, ù Ploći, nà pod, ù poļe, nè poznān, nè poznāš, nà prešu, ù Privlaki (uz u Prīlaki), (nēće) nì ribu, ì sadā, nà sebe, nà sliki, ù svašta, nà svitlu, ù škōlu, zà škōlu, nà štāp, nà što, ù ton 'u tom', ù třsju, ù vrićan, pò vřtlu, ù Zadru, nà Zēćovo (Zat).<sup>311</sup>*

### 3.2.3.1.1. Silazni naglasak koji ne prelazi na prednaglasnicu

Rečeno je da se silazni naglasak na prednaglasnicu ne pomiče uvijek. Navodim primjere ostajanja silaznog naglaska na naglasnici prema punktovima:

- *us cèstu, za cīlū gòdnu, po grādovīn, za Knī, do lānin 'do lani', kod nāšeš (grōbļa), u Nēmačkū, od òsan, uz rīvu, ka i sād, u Třst, za Třst, u vriću, i Zādra 'iz Zadra' (Bok);*
- *za mlīn, u Trēćēm mājū, u vrićami (Isl);*
- *od ānžēlā, za Kūzmana (Kru; oba primjera iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 354);*
- *za fěšte, na Krīžnōm pútu, za lītñū sezónu, u lōgoru, za mālī přst, za Mītrovéa, za nīkakvē pāre, u Nēmačkū, ìz òpćinē, na snīmki, ìza Stānkovācā, po šīnam, na špòretu, u Ūdbi, za vòdu, sa zāvjesam, u zīmskā dōba, kroz nēkū žūnglu (Nad);*

<sup>311</sup> Navedena su oprijemljenja većeg broja naglasnih fenomena, od kojih su preskakanje i prenošenje najčešći. Porijeklo je tih dvaju fenomena različito (v. Kapović, 2015: 32–34). Naglasni primjeri tipa *izā vrātā, nād vrāta, nà vrātīn* (više punktova), s uzlaznim naglaskom na prednaglasnici, moraju se promatrati izolirano (za objašnjenje v. Kapović, 2015: 127, posebno f399).

- *na bîlōn svîtu, kod céri, za Drăču, sa kâmenōn plôcōn, sa mēson òvîn, u nîkî vâcō, po nîkîn pòslovîn, na òpcîni, po prâvōme, na sâhrani, u spÿtvu, na stôcîn, sa tîn blâgon, u trêcôm, na Trî krâļa, uz vôle, u Zâdru (Pop; sve iz Magaš, 2018: 28);*
- *nek ìžē, u Kânadu, kod môg je çâcē, na hézin ròžendân, u òpcin 'u općini', od òtlēn, ko sîna 'kod sina', u šêstôm (Pos);*
- *iz Bèogrâda, na grâd Zâdar, u Lîpoglavi, iza nâs, u sklônîšte (uz ù sklonîšte) (Pri);*
- *îmâ i dòbrî i lōšî, u lôgor, do nâjzâd, u nîkû drăgu, u Nêmačkōj, od òrâsâ, u Ôsjêku, za Pâkrac, u Sèlnan 'u Selinama' (uz češće ù Selnan), u Sûvâg, za trî dâna, do Vêlkê Pâklencê (Sel);*
- *o<sup>d</sup> cêstâra, u Nêmačkû (uz ù Nemačkû), od Zâpadhârâ (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);*
- *po cîlî dân, po pêt gödînâ, priko cîlōga svîta, i drügîn žènan, od mÿcñē, u ôsmôm râzredu, i Sövârâ 'iz Suhovara', na svêtōg Ántu (uz nâ svêtōg Ántu), tâj i tâj dân, na vòlîn (Suh);*
- *na Bâdnî dân, po brîme, priko bÿda, u bÿdo (uz ù brdo), iz Bükovicē, na Čîstû srîdu, na dîcu, za dōtu, u Föšu, od gösta do gösta, u Kânadu, u kôlomast, u lîti 'ljeti', bez mâterē, od mâlî nõgû, od môg, na Mÿtvî dân, od mûža, do nâzâ dvî gödine, (pò nõj îmân) i îme, kros pòlje, iza ràta, kros ràt, na rûke, u srî 'usred', nîje bílo ni sâta, u Sîkovo, u Splîit (uz ù Split), o stô kîlâ, u Sûkošanu, za stòku pòjiti, ko svâkoga 'kod svakoga', za svè, o svêtôm Ánti, na svêtû mîsu, o<sup>d</sup> tògâ, na trî díla (uz nâ trî), na Tÿst, u Tûrañ (uz ù Tûrañ), priko Ūdbinē, u Zâdar (uz ù Zadar), u Zâdru (uz ù Zadru), i Zêlengrâda 'iz Zelengrada', za zlâto (Sve);*
- *do Čîstê srîdē, u ìglu, u Kòrlâtu, za ništa, po stèpēnu, na Vêlkî pétak (uz nâ Velkî) (Ška; sve iz Magaš, 2019: 376);*
- *kod çÿkvē, já tô nîsan znâla ni çûla ni vîdila, od çâcē brät, bez îčega, za îsti, u kâpsu, u Mândalîni, na pÿste, kod Stânka ni svèkÿva ni mâtē, za vâtru (Tri);*
- *do dnêvnîka, od fîrmē, u fôliju, i za krÿv i za svè, u Lòkvan, kod Mârka, od môga, za môre, kod Smîlçiça, do smÿti, na tîmenu, za tô, u ùprav 'u upravi', nad vrûcû vòdu (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);*
- *u bãčvu, (cér) od brâta, uza bÿdo, za cîlî dân, u Drăcêvcu (uz ù Dračêvcu), na kòrcan, na màgarâdîn, iz Mûrvicē, priko Pòlčnîka, iz Vîsočânâ, u Zâdrugî (Vis);*
- *od brâšna, ispri çÿkvē, po grâdovîn, kod gròbļa, po kîšî, o môru, po pòlju, kros ràt, od rîvê, sa trî strâne, uz ùlicu, po vînogrâdma, po vòdu, za vòdu, od vûnē (Vrs);*
- *za àuto, u drügōn stánu, za grîjati, za hÿskavicu, i jêdno i drügō, u Kânadi, za kîšu, za lîgnê vâtati, od Lûkê cûra, oko môra, bez mûža (uz bèz mûža), u Pètrčânîn, u Prîlaki (uz ù*

*Privlaki*), u *rôzôn*, za *rûke*, u *stârōj kùči*, u *Strâliji* 'u Australiji', na *svèkřvin krèvet*, za *tlâk*, na *tô*, u *Třst*, po *vòdu*, za *vòdu*, na *vř*, u *Vřsîn*, u *zâdnê vrîme* (Zat).

Kako vidimo iz svih navedenih primjera, pomicanje naglasaka na prednaglasnicu na cijelom je području znatno češće od ostajanja naglasaka na naglasnici. Samo je u Bokanjcu i u Svetom Petru zabilježeno razmjerno mnogo primjera bez očekivana oslabljena pomicanja naglasaka na prednaglasnicu, što bi moglo biti pod utjecajem susjednih kopnenih čakavskih govora (arhaični zadarski čakavski govor(i) za Bokanjac, sukošanski (manje) i turanjski (više) za Sveti Petar).

### 3.2.3.2. Uzlazni naglasak u prijedložno-zamjениčkim svezama

U dvosložnim prijedložno-zamjениčkim svezama *ná se* (Zat), *zá se* (Pos, Sta (Lisac i Magaš: ruk.), Suh, Sve, Ška (Magaš, 2018: 376), Tri), *pó me* (Pos, Pri), *ú me* (Pop (Magaš, 2018: 28), Sel), *zá me* (Pri, Suh, Sve, Ška (Magaš, 2018: 376), Vrs), *pó te* (Suh), *ú te* (Pri, Sve), *zá te* (Ška; Magaš, 2019: 376), *ná nú* (Sel), *ú nú* (Pop; Magaš, 2018: 28), *zá nú* (Pri), *ná hé* 'na njih' (Vis), *ú hé* 'u njih' (Pol, Sel), *zá hé* (Ška; Magaš, 2019: 376) i *zá nas* (Nad) redovito dolazi dugouzlazni naglasak.<sup>312</sup>

### 3.2.3.3. Neke naglasne alternacije u glagolskim oblicima

Na istraživanom području u nemalom broju glagolskih oblika naglasak koji se nalazi na početnom slogu nalazimo u alternaciji s naglaskom koji se ne nalazi početku riječi: *ne ràzumīmo* (Isl), *dòvezē*, *ispečēmo*, *nàvedē*, *ùpoznâli* (Nad), *òdnesū* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 587), *dùnesē*, *ispečēmo*, *òdnešeno*, *òdvezē*, *pòdnesē*, *pòidēn/pùjdēn* 'pojedem', *zàbodē* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 28), *dònesē*, *dòvezē*, *pòjdēn* 'pojedem', *pòjdēš* 'pojedeš', *ràzumī* (Pri), *nàumije* 'naumio' (Sel), *òbučena*, *pòkrivena*, *prīšivena*, *ràspletēn* (*ràspletēno*, *ràspletēne*), *ràzumīmo se*, *ùvučena* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.), *dòvedū*, *dòvezū*, *dùnesē*, *òdvezū*, *pròbodē* (Suh), *ràzumīn* (Sve), *ispečēš*, *ràzumīte* (Ška; oba primjera iz Magaš, 2019: 376), *nàidē* 'najede', *ùbijeno* (Vrs); nasuprot tomu: *dovède*, *odnèse* (Pos), *ispèče*, *dovède* (Pri), *ispèčeš* (Sel), *dònèse*, *dunèsū*, *račùnal* 'računali', *sarènemo*, *zapùštali* 'zapustili' (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.), *odnèsen* (Sve), *donèse* (Tri), *dunèsēn*, *odnèsē* (Vis), *donèse* (Vrs), *donèse*, *razùmīš* (Zat), k tomu tipično zadarsko štokavsko *poíden* 'pojedem', *zabòden* 'zabodem' i sl. Neki bi se od naglasaka na početkom slogu mogli tumačiti djelovanjem pripadajućeg infinitiva (*dòvesti* djeluje na *dòvezē*, *ispeći* na *ispečēmo*, *zàbosti* na *zàbodē* itd.) ili vidskog para (*dùnesē* je prema *dùnosī*,

<sup>312</sup> Za objašnjenje pojave ovakvog naglasaka v. Kapović, 2006: 41, 75–76.

*dòvezē* prema *dòvozī* itd.), a ne treba zanemariti ni djelovanje svih onih infinitiva i prezenta u kojima se silazni naglasak očekivano povukao na prefiks (*nàpraviti* i *nàpravīn*, *òprati* i *òperēn*, *zàsisti* i *zàsīdēn* i sl.). Čeoni su naglasci glagolskih pridjeva trpnih *òbučena*, *òdnešeno*, *pòkrivena*, *prīšivena* i sl. svakako inovativni, a neki su od njih zasigurno analoški (*pòkrivena* prema *pòkrijē*, odnosno *prīšivena* prema *prīšijē*). Čest prezentski oblik *nè mogu* (*ne mògu*) (1. l. jd.) ima uzlazni naglasak prema svim ostalim licima (*nè moreš* / *nè moš*, *nè more* / *nè mere* itd.).<sup>313</sup>

U dvosložnim oblicima glagolā s infinitivom na *-ci* i glagola 'imati' vidljivo je kolebanje silaznih i uzlaznih naglasaka. Kolebanja su zabilježena u samom infinitivu (u glagola na *-ci*), u prezentu i u glagolskim pridjevima radnim. Prema punktovima navodim zabilježene primjere kolebanja i primjere u kojima bi se kolebanje moglo javiti:

- *dòšā*, *dòšla/dòšla*, *dòšli*, *íci*, *ìžē*, *išā*, *ìšli*, *ìšlo*, *ìšli*, *pròšli* (Bok);

- *dóci*, *ìšā/ìšā*, *ìmāmo* (Isl);

- *ìžēn*, *ìžēš*, *ìžē*, *ìžēmo*, *ìžēte*, *ìžū*, *ìšli/ìšli*, *pòšā* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 353, 356, 359);

- *dóc*, *dòšā*, *dòšla*, *dòšli*, *íci/íci*, *ìžēmolìžēmo*, *ìšā/ìšā*, *ìšlo*, *ìšlo*, *ìšli*, *ìmān*, *ìmā* 'ima', *prīšlo* 'prešlo', *pròšli*, *rèkāl/rèkā*, *stúklo*, *túkli*, *ùšli* (Nad);

- *dóci/dóci*, *íci*, *ìžēn*, *ìžēš* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 587);

- *dóci/dóci*, *dòšā/dòšā*, *ìžēn*, *ìžē*, *ìšla*, *ìšli*, *mòci/mòci*, *mûrāš/mûrāš*, *mùgā* 'mogao', *òtšā/òčāl/òčā*, *òčlo*, *òšli*, *próci*, *rèkā*, *rèkāl/rèkā*, *snác se*, *úci* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 28, 28f36);

- *dòšā*, *dòšla*, *dòšlo*, *ìmān*, *ìmā*, *ìmāmo*, *íc*, *ìžēn*, *ìžē*, *ìžū*, *ìšā*, *ìšla*, *ìšlo*, *ìšli*, *nàšā*, *nàšla*, *òčā*, *òčla*, *òčlo*, *òčli*, *réc*, *rèkā*, *rèklā/rèkla*, *snàšā se* (Pos);

- *dóci*, *dòšā/dòšā*, *dòšla*, *dòšlo*, *íci/íci*, *ìžēn*, *ìžēš*, *ìžē*, *ìžēmo*, *ìžēte*, *ìžū*, *ìšā*, *ìšla*, *ìšlo*, *ìmān*, *mòci*, *nàšā*, *nàšla*, *pòšā*, *pròšla*, *rèkā*, *rèkla*, *rèkli*, *úci* (Pri);

- *dóci*, *dòšā*, *dòšla*, *dòšli/dòšli*, *íci/íci*, *ìžē*, *ìžēte*, *ìmān*, *ìmā*, *mògla*, *náci*, *nàšā*, *pòšā*, *prīšā* 'prešao', *pròšā*, *òčāl/òtšā*, *rèkā*, *rèkla*, *rèklo*, *rèkli*, *snáci se*, *túklo*, *túkli*, *ùšā*, *ùšli*, *se vúkla* (Sel);

- *dòšā*, *dòšla/dòšla*, *dòšlo*, *dòšli*, *ìžēn*, *ìžē*, *ìžū*, *nàšā*, *òčā*, *pròšā/pròšā*, *pròšlo*, *rèci*, *rèkāl/rèkā*, *rèkla*, *rèkli*, *snàšā se* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);

- *dóc*, *dòšā*, *dòšla*, *dòšlol/dòšlo*, *dòšli*, *íc*, *ìžēn/ìžēn*, *ìžēš*, *ìžē*, *ìžēmolìžēmo*, *ìžēte*, *ìžū*, *ìšā*, *ìšlal* *ìšla*, *ìšli/ìšli*, *ìmān*, *ìmā*, *mògā*, *mògla*, *mògli*, *nác/nácə*, *nàšla*, *nàšli se*, *òčā*, *òčla*, *òčli*, *pòšla*, *pòšlo*, *pròšla*, *pròšlo*, *réc*, *rèkāl/rèkā*, *rèkla*, *túkli*, *ùšli* (Suh);

<sup>313</sup> Ako ne dolazi *nè mogu*, dolazi *nè moren* i sl.; tu je utjecaj ostalih prezentskih lica vidljiv i na morfoložskoj razini.

- *dóci, dòšā, dòšla/dòšla, dòšlo, dòšli, íci/íci, òžē, òžū, išā, išla, išli, ìmān, nàšā, òtšā/òtišā, òtšlo, príci, pròšā, pròšla, rècil/rèci, rèkā, rèkla, rèkli* (Sve);

- *dòšā, dòšla, íci/íci, òžēn, òžēš, òžē, išā/išā, išla, išlo, išli, ìmān/ìmān, ìmāš, ìmā, túcltúci, túkle* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 377);

- *dóci, dòšā, dòšla/dòšla, dòšli, íci, òžē, išā, išla/išla, išlo, išli/išli, ìmā, òšā, òšli, rèc, túkli* (Tri);

- *dôč, dòšli/dòšli, dòšle/dòšle, îč, îdē/òžē, òžū, ìmān, ìmā, prôč, rèč* (Vinj; Magaš: ruk.);

- *dóc, dòšā, dòšli, ìmān, ìmāš, ìmā/ìmā* (prez.), *íci/íc, òžē, išā/išā, išla, išlo/išlo, išli, mògā/mògā, príc, prìšā* 'prešao', *pròšā, rèc, rèkāl/rèkā, úci* (Vis);

- *dòšā, dòšla, íci, òžē, òžēmo, išā/išā, išli, išle, òšā, rèci, rèkāl/rèkā, rèkla, rèkli, túkli, vúkli* (Vrs);

- *dóci, dòšā/dòšā, dòšla/dòšla, dòšli/dòšli, îci/îč, òžēn, òžēš, òžē, òžēte, išā, išla, išlo, išli, išle, ìmān, ìmāš, ìmā, ìmāmo, ìmāte, mògā, mòglā/mògla, mòglo, mògle, nàšā, pòšā, pòšla, prìšli, pròšla, pròšlo, rèkā, rèkla, rèkli, ùšla* (Zat).

Među svim ovim primjerima valja izdvojiti prezent glagola 'íci'. On u većini punktova ima silazan naglasak, no u Nadinu, Popovićima, Suhovarima (rjeđe) i u Škabrnji dolazi s uzlaznim naglaskom. To su (osim Suhovara, gdje je taj naglasak mnogo rjeđi) redom punktovi u kojima je provedeno zatvaranje *o > u* i ispred i iza nazala.<sup>314</sup>

#### 3.2.3.4. Izgovor dviju izvornih naglasnica kao jedne nove fonetske riječi

Dvije izvorne naglasnice mogu se izgovoriti i kao jedna nova fonetska riječ. Četiri su zabilježene vrste ove naglasne pojave: 1) prva izvorna naglasnica gubi svoj naglasak, a druga ga zadržava (bez obzira na intonaciju i dužinu naglasaka); 2) prva izvorna naglasnica gubi vlastiti naglasak, ali potom na nju oslabljeno ili neoslabljeno prelazi silazni naglasak s druge izvorne naglasnice; druga naglasnica zadržava dužinu ako ju je imala 3) prva izvorna naglasnica zadržava vlastiti naglasak, ali preuzima i naglasak druge izvorne naglasnice, pri čemu kao „zbroj“ izvornog i preuzetog nastaje novi naglasak; druga naglasnica zadržava dužinu ako ju je imala; 4) prva izvorna naglasnica zadržava naglasak, a druga ga gubi. Zabilježene primjere realizacija 1), 2), 3) i 4) navodim prema punktovima:

- 2) *dvà-trī, 3) pé-šēst* (uz *trī ūre*) (Bok);
- 3) *dvá pūnta* (Isl);
- 2) *pèt dināra* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 353);

<sup>314</sup> U Donjim Biljanima, novoštokavskom jekavskom mjestu u kojem se također provodi zatvaranje *o > u* i ispred i iza nazala, zabilježeno je *îdēm, îdēš, îdē, îdū/îdū* (Magaš, 2019: 371), dakle s kolebanjem. Moguće je da su takvi naglasci i zatvaranje *o > u* i ispred i iza nazala povezana arealna obilježja.

- 1) *kum Šíme, po dvoj-trôje, 3) dvá kīla* (Nad);
- 2) *byžè-boļē, 3) dvá misēca, pó tečē* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 587);
- 3) *dví kuće, trí godne* (Pop; oba primjera iz Magaš, 2018: 28);
- 3) *dvá dāna* (uz *dvâ dāna*), *dví godne, trí godne, já mislīn* (Pos);
- 1) *pe-šēz* (*ducánā*), 2) *svì trōj* 'svih troje', 3) *já mislīn, trí godne, trí misēca* (uz npr. *dvâ mētra, trí dāna, pô ūre*) (Pri);
- 1) *didā Stòjane, pe-šēst, teta Īko, tri-čètri, 3) dví godne* (Sel);
- 2) *jà mislīn, 3) náz dvōj* (Sta; oba primjera iz Lisac i Magaš: ruk.);
- 1) V jd. *baba Īkca, dva-trí (jáhca), nikō brāšno, niko rēčē* (Suh);
- 1) *po dvoj-trōj, tri-čètri, troj-čètvero, pe-šēst, malo b rìbali*<sup>315</sup>, 2) *pèt godīnā, svà trī (sīna)* (Sve);
- 3) *já mislīn, 4) štò já znān* (Ška; oba primjera iz Magaš, 2019: 377);
- 1) *tri-čètri, (po) pe-šēst, (rāt blje) ništo prīstā, (jā) reko štò (vī tū) 2) kò drugī* '(ne)tko drugi', 4) *štà ja znān, tīca nikā* (uz npr. *rázreda su tū dvâ-trí pròšla*) (Tri);
- 1) *baba Mārija, ondā b nāvečē*<sup>316</sup>, *biče svētī, teta Trúda* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- 3) *dvá kīla* (Vis);
- 1) *barba Gabrijel, 2) pò ūre, 3) pé-šēst, trí godne* (uz *dví gòdne*) (Vrs);
- 2) *dvà-trī, pè-šēst, svè trī* (Zat).

### 3.2.3.5. Izgovor triju izvornih naglasnica kao jedne nove fonetske riječi

U primjerima *biče péd godīnā* (Pos), *dva-trí dāna* (Sel) i *dvi-trí godne* (Vinj (Magaš: ruk.), Vrs) tri izvorne naglasnice izgovaraju se kao jedna nova fonetska riječ. U svim je primjerima jedna fonetska riječ nastala po istom obrascu: druga izvorna naglasnica zadržava vlastiti naglasak, ali preuzima i naglasak treće izvorne naglasnice, pri čemu kao „zbroj“ izvornog i preuzetog nastaje novi naglasak; treća izvorna naglasnica zadržava dužinu ako ju je imala; prva izvorna naglasnica gubi svoj naglasak, a ne može retrakcijom primiti novostvoreni (dugo)uzlazni naglasak.

<sup>315</sup> Ovdje se između izvornih naglasnica našla nenaglasnica koja ne utječe na formulu.

<sup>316</sup> I ovdje se između izvornih naglasnica našla nenaglasnica koja ne utječe na formulu.

### 3.2.3.6. Silazni naglasak na unutarnjem slogu višesložnice

Silazni naglasak na unutarnjem slogu javlja se u nekim domaćim višesložnicama koje su nastale slaganjem i u nekim višesložnim usvojenicama te rjeđe u G mn. imenica. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:<sup>317</sup>

- *Pačipko*<sup>318</sup>, *televizor* (Isl);
- G mn. *kokürüzā* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352);
- *autôbus* (I jd. *autôbuson*), u *Èlektromehàniki*, *niânko*, *poļoprìvredē*, *poļoprìvrednū*, *televizor*; k tomu *prijēvrìmenū*<sup>319</sup> (Nad);
- *Piliplàkov* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 587);
- *kemikàlije*, *poļoprìvredu* (Pop; Magaš, 2018: 27);
- *autôbuson* (uz *autóbuson*), *karàte*, G jd. *triezdrügē* (Pos);
- *hilohöpteron* 'helikopterom', *Lorèta*, *poļoprìvrednū*, *na televízī* (uz *na televízī*), *uòpće* (Pri);
- *Austròugarskōj*, *kazēte*, *samopòsluga* (Sel);
- *kumplètno*, *marēl'ce*, G mn. *šeš'iržijā*, *na televízī* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *Antônjo*, *kikiriki*, *televizija*, *na televízī*; k tomu *bonogràcija* 'nosač zavjese' (Ukalović, 2020: 54), *kanotjèra* 'potkošulja' (Ukalović, 2020: 68) (Suh);
- *àutomehànìčār*, u *Filipjàkov*, *Gambirāža*, *inteligēntni*, *karàula*, *katekizam/katekizan*, *poļoprìvreda*, *televizija* (Sve);
- *poļoprìveda* (Ška; Magaš, 2019: 376);
- *nàstàrijā*<sup>320</sup>, *turìsti* (Tri);
- *dvajspētō*, *elēktričār*, *kapošānat* (uz *kapòšanat*), *marēlica*, *organžam*, u *Petrovàradīnu*, *romàntika* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- G jd. *autôbusa*, G mn. *komunìstā* (ali N jd. *komùnista*), A jd. *matemàtiku*, G jd. *poļoprìvredē*, G mn. *pravoslāvācā*, *televizija* (Vis);
- *iz Makedōnijē*, *od poļoprìvredē*, A jd. *specjalīsta*, *strojobrāvār* (Vrs);
- *kartulīna*, *kros Kalelārgu*, A jd. (*pūntu*) *menežītu*, A jd. *Romēja* 'Romea' (uz N jd. *Ròmejo*), *televizor* (Zat).

<sup>317</sup> Naravno, ovdje ne navodimo primjere silaznih naglasaka na unutarnjem slogu fonetskih riječi s više sastavnica, koji su vrlo brojni u svim istraživanim punktovima.

<sup>318</sup> *Pačipko* < tal. *Pacifico* 'Mirko'. Primjer donio Jure Jurjević usmeno.

<sup>319</sup> Ovdje oba dijela složenice zadržavaju svoje naglaske (*prijē*, *vrìmenū*), tako da o silaznom naglasku na unutarnjem slogu višesložnice možemo govoriti samo uvjetno.

<sup>320</sup> I ovdje oba dijela složenice zadržavaju svoje naglaske (*nā*, *stàrijā*), tako da i u ovom primjeru samo uvjetno možemo govoriti o silaznom naglasku na unutarnjem slogu višesložnice.



### 3.2.3.7. Naglasak na zadnjem slogu dvosložnice ili višesložnice

U dvosložnim ili višesložnim usvojenicama te u domaćim riječima u kojima su reducirani dočetni glasovi naglasak se može naći i na zadnjem slogu. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *osandès, šeešèst / šezdè šèst* 'šezdeset šest' (Isl);
- *folirànt* (Jas; Galović, 2020: 58);
- *devedès (šèstē) / devedèst, pedèst* (uz *pedèsēt*), *seandèst, šezdèst, urét* 'urediti' (iron. 'unerediti, uništiti') (Nad);
- *devedèst, dunès* 'donesi', *šezdès* (Pop; Magaš, 2018: 27);
- *devedès (pētē)*, N mn. *koláč, osandèst (i pēt)*, *pedèst, sedandèst / sedandès (sēdmē)*, *šezdès (p̣vō)* (Pos);
- *osandèst, pedèst* (Pri);
- N mn. *bubníc, četřès (p̣vē)*, *devedèz (gödīnā)*, G *pedès (p̣vē)*, G *pedèst (drügē)* (Sel);
- *ispèc* 'ispeci', *pošàļ* 'pošalji', *zavřšt* 'završiti' (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- N mn. *barják*, N mn. *dućán*, N mn. *ermelín* 'marelice', *napèc* 'napeci', N mn. *partizán*, N mn. *volár, zagřmt* 'zagrmjeti', *zakòļ* 'zakolji' (Suh);
- *četarès, dunès* 'donesi', *navèz* 'navezi', *pedès, sedandèst* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 376);
- *četřdèz (gödīnā)*, *patènt* (Tri);
- *na Belafûž* (Vinj; Magaš: ruk.);
- N mn. *doseļeník, dovòst* 'dovoziti', N mn. *koláč, osandès, šezdèst* (uz *šezdèsēt*), *sedandèst* (uz *sedandèsēt*), *u valút*, N mn. *vřšnák* (Vis);
- *zabránt* 'zabraniti' (Vrs);
- *osandès* 'osamdeset', *dvajšèst, osandestrî* (Zat).

Među ovim primjerima valja istaknuti primjere *dvajšèst* i *osandestrî* (Zat); u tim je domaćim složenicama prvi dio izgubio svoj uzlazni naglasak, a drugi je dio zadržao svoj silazni naglasak, što je dovelo do silaznog naglaska na zadnjem slogu dvosložnice (*dvajšèst*), odnosno višesložnice (*osandestrî*). U primjeru *na Belafûž* (Vinj) silazni naglasak nalazio se na unutaršnjem slogu višesložne usvojenice, a redukcijom nenaglašenog dočetnog *i* našao se na njezinu zadnjem slogu. Primjer *patènt* (Tri) preuzet je iz njemačkog jezika bez dodatne fonološke prilagodbe, tj. bez pomicanja naglaska prema početku riječi; u svim ostalim

punktovima naglasak je pomaknut (*pàtēnt*, rjeđe *pàtenat*).<sup>321</sup> U Posedarju i Škabrnji zabilježen je pak uzvik *âjmê*, s dvama naglascima (dakle i s naglaskom na zadnjem slogu).

### 3.2.3.8. Uzlazni naglasak na jednosložnim riječima

Jednosložnice mogu imati uzlazne naglaske, no uvijek je riječ o jednosložnicama koje su takvima postale uslijed redukcija glasova. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *dvàjs* 'dvadeset', *èl* 'zaista' (u čuđenju) (Bok);
- *àj* 'hajde', *dòbt*, *dvàjs/dvàjst* 'dvadeset', *po Líc*, *néc (te)* 'neću (te)', *rèc* (uz *rèc*), *vrát* 'vratí' (Nad);
- N mn. *ùn* 'oni' (Lisac i Magaš, 2020: 587); k tomu *žívt* (Pol);
- *rjěš (tô)* (Pop; Magaš, 2018: 26);
- *bíl* 'bili', N mn. *bíž* 'grašak', *bòr* 'borovi', *dál* 'dali', *níz (bìje)* 'nisi (bio)', *Némc* 'Nijemci', *rá<sup>d</sup>t* (uz češće *rá<sup>d</sup>ti*), *u Rjék* 'u Rijeci', *vrát* 'vratiti', *zíž* 'zidaj' (Pos);
- *bíl* 'bili', *íc* 'íci', *kúp (mi)* 'kupi mi', *nèg* 'nego' (u komparaciji: *vìšè lúdi ùmirū nèg žène*), *pùš (tí)* 'pusti (ti)', *ránt* 'hraniti', N mn. *ùn* 'oni' (Pri);
- *àj*, *bíl* 'bili', *bíl smo* 'bili smo', *na gláv* 'na glavi', *íc*, *nís* 'nisi', *spást* 'spasiti', N mn. *ùn* 'oni', *živ* 'živjeti' (Sel);
- *gùn* 'goni' (imp.), *nís* 'nisi', *próž* 'prođi', *vrát* 'vratiti' (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *àj*, *bíl* 'bili', N mn. *bíž* 'grašak', *dál* 'dali', *Jós* 'Josi', (*zâjmēn*) *u kòg*, *néc* 'neću', *nís* 'nisi', *nís* 'nisu', *òr* 'ori', *rèc* 'reci', *stál* 'stanovali', *stát* 'stanovati', *štáp* 'štapovi', N mn. *ùn* 'oni' (*ùn se*, *ùn su*), *vrát* 'vratiti', *zvál* 'zvali'; k tomu npr. *bè lúč* 'povik kod razdvajanja janjadi od ovaca' (Ukalović, 2020: 53) (Suh);
- *dòk se*, *mùč* 'muči' (imp.), *ùn su* 'oni su' (Sve);
- *íc*, N mn. *ùn* 'oni', *zér* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 374–375);
- *dvàjst (òsmē)*, *nís (mī)* 'nismo (mi)' (Tri);
- *bák*, *dóž*, *Mím*, *u Rjéc*, *u rúk* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *dvàjst*, *íc* (uz *íci*), *nís* 'nisi', *ùn* 'oni', *vrát* 'vratiti' (Vis);
- *èl*, *kúpt* 'kupiti', *nàpt* 'napiti' (Vrs);
- *dvàjz* 'dvadeset' (Zat).

U primjerima *néc (te)* 'neću (te)' (Nad), *ùn se* 'oni se' i sl. vidimo dvosložne fonetske riječi s naglaskom na prvom slogu. U primjerima *po Líc* (Nad), *na gláv* (Sel) i *u kòg* (Suh)

---

<sup>321</sup> Primjer *továr* 'magarac' (Sve), ispitanica je upotrijebila oponašajući govor susjednog mjesta Turnja. Razumije se da je ispitanica bila svjesna da ni leksički tip ni naglasak ne pripadaju njezinu govoru.

jednosložnice s uzlaznim naglaskom tvore s prednaglasnicom dvosložnu fonetsku riječ s uzlaznim naglaskom na drugom slogu. I jednih i drugih primjera našlo bi se vjerojatno i u drugim punktovima, posebice ondje gdje su redukcije nenaglašenih vokala izrazitije.

### 3.2.3.9. Čuvanje i gubljenje zanaglasnih dužina

Zanaglasne dužine u svim se punktovima dobro čuvaju, premda u svakom punktu ima i primjera kraćenja ili gubljenja zanaglasnih dužina.<sup>322</sup> Ako se u riječi nađu dvije zanaglasne dužine, često se čuvaju obje, iako ima i primjera u kojima se jedna od dviju dužina gubi.<sup>323</sup> Navodim neke zabilježene primjere gubljenja zanaglasnih dužina: *prìje* (Bok), *osandès sèdan gòdna* (Isl), *dòbla*, *Fràncūska*, *pònije* 'ponio', *ùza stranu* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 354–355, 360), *vidiš* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586), N jd. *dvánājsta*, *vidiš* (Pos), *vidiš* (Pri), *dünla*, *u Ìnglèsku* (Sel), *žërba* (Suh; Ukalović, 2020: 119), *čòvče*, *vidiš* (Sve), *dòktürin*, *vidiš* (Ška; Magaš, 2019: 376, 380), *ù šèsti* (Vis), G mn. *bàgatovaca*, *čùješ*, G mn. *pòmorāca*, *ne ràzmīšlaju*, *ùreženo*, *vidiš*, *zaòsta* 'zaostao' (Vrs), *dèseti*, *izglèdaju*, G mn. *ļèkōva*, *nòsēča*, *se vīnčāvaju* (Zat). Većina ovih primjera javlja se samo povremeno, no ipak se može zaključiti da u pojedinim govorima ili u većem broju govora postoji tendencija kraćenja u određenim kategorijama. Izdavam stoga kraćenje druge zanaglasne dužine u primjerima *Fràncūska* (Kru), *u Ìnglèsku* (Sel) i *nòsēča* (Zat), redom poimeničenim pridjevima, te kraćenje druge zanaglasne dužine u trećem licu množine prezenta u Vrsima (*ne ràzmīšlaju*) i u Zatonu (*izglèdaju*, *se vīnčāvaju*). Glagolski oblik *vidiš* posebno je zanimljiv jer u svim punktovima gdje je zabilježen bez zanaglasne dužine dolazi samo u značenju 'shvaćaš, znaš', dok u značenju 'vidiš, opažaš (očima)' dolazi *vīdīš*, s drugim naglaskom i sa zanaglasnom dužinom. Treba svakako reći da je oblik *vīdīš* dio prezentske paradigme (*vīdīn*, *vīdīš*...), a *vidiš* je izolirani oblik koji bi se mogao svrstati u nepotpune glagole.

---

<sup>322</sup> Nataša Šprljan za Seline i Starigrad navodi da se u slučaju dvaju zanaglasnih slogova zanaglasne dužine čuvaju samo iza kratkog sloga (2018: 127). Međutim, zabilježeni primjeri poput G mn. *Čávīcā*, *ispod Jóvícā* (oba Sel) ne podudaraju se s tom tvrdnjom.

<sup>323</sup> U posedarskom G mn. *nèrādñīkā* sačuvane su sve tri zanaglasne dužine. Međutim, malo je primjera u kojima bi se tri zanaglasne dužine uopće mogle naći te se ne mogu donositi važniji zaključci. Nataša Šprljan za Seline i Starigrad navodi da se u riječima s trima zanaglasnim slogovima zanaglasne dužine krata, što potkrjepljuje primjerima *Mālovanski Stānovi* i *Štīrovačka Kòsa* (2018: 127), a u tu bi se akcenatsku formulu dobro uklopilo i primjer G mn. *bàgatovaca* zabilježen u Vrsima.

### 3.2.3.9.1. Sekundarne zanaglasne dužine

Sasvim su rijetki primjeri sa sekundarnim naglasnim dužinama poput *dvîltrîlčètri sèstrē* i *trî jājā* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359) i G jd. *mlíkā* (Pos). Vjerojatno je riječ o analogijama – u primjerima *dvîltrîlčètri sèstrē* G jd. zamjenjuje dvojину, odnosno paukal, a u primjerima G jd. *mlíkā* i *trî jājā* dužina je vjerojatno nastala analogijom prema G mn. Sekundarna zanaglasna dužina javlja se i u primjeru *kòlkō-tòlkō* (Zat); ona je dobivena analogijom prema zamjenicama *kòlkō*, *tòlkō*, *vòlkō* itd.

### 3.2.3.10. Kanovačko duženje

Kanovačko duženje<sup>324</sup> obilježava kopnene čakavske govore na zadarskom području (v. kartu „Kanovačko duženje“ u Kapović, 2015: 738–739), ali za štokavštinu zadarskoga područja nije karakteristično. Ipak, često se javlja u štokavskom Zatonu: *na bródu* (uz *na bròdu*), *čélo*, *díca* (uz *dica*), *dóbro* (pril.), *jédnaljéna* 'jedna', *jéno* 'jedno', *káko* (*káko če*; *káko je bílo*), *mógu* (1. lice jd.), *náko* 'onako', N jd. *óna* (uz *òna*), N jd. *ónā*, N mn. *óni* (uz *òni*), N mn. *óne* (uz *òne*), G jd. *do séla*, *i séla* 'iz sela', A jd. *kro sélo* 'kroz selo', *u sélo*, L jd. *po sélu*, *u sélu* (uz *u sèlu*), N jd. *séstra*, D jd. *séstri* (uz N jd. *sèstra*, A jd. *sèstru*, N mn. *sèstre*), *váko* 'ovako', N jd. *vóda* (uz *vòda*; zabilježeno i G jd. *vòdē*, A jd. *po vòdu*, *za vòdu*), D jd. *vólu*, A jd. *vóla*, G jd. *od zémļē*<sup>325</sup> (uz *zèmļē*), N jd. *žéna* (uz *žèna*), N mn. *žéne* (uz *žène*). Duženje se javlja u istim primjerima u kojima se javlja u kopnenim čakavskim govorima na zadarskom području, no brojne dvojnosti, odnosno primjeri bez duženja koji u Zatonu postoje usporedno s onima u kojima je duženje provedeno, svjedoče o njegovoj izraženoj fakultativnosti. U Bokanjcu je zabilježeno *u srì séla*, ali *sèlo*, *kro sèlo*, *i sèla* 'iz sela' i *nà krāj nāšeg sèla*, u Vrsima je zabilježen N jd. *vákā* 'ovakva', a u Ražancu se pak uz obični kratkouzlazni naglasak javlja njegov poludugi aloton koji se ipak razlikuje od dugouzlaznog naglaska (Kapović, 2005: 740); to su dakle obalni punktovi (Ražanac, Vrsi), odnosno punkt koji je graničio s čakavcima (Bokanjac). Ni u jednom drugom punktu nema ni tragova ovakvih primjera. Da kanovačko duženje obilježava upravo zatonski govor, a ne druge štokavske govore na zadarskom području, nije nimalo čudno – Zaton se nalazi na čakavštinom obilježenu području, pa su njezini utjecaji razumljivi. Kanovačkom duženju u Zatonu u prilog ide i činjenica da ono ne narušava štokavsku distribuciju naglasaka – produženi

<sup>324</sup> O tome što kanovačko duženje jest i koji se sve fenomeni nazivaju kanovačkim duženjem (a koji kanovačkim naglaskom), detaljno piše Mate Kapović (2015: 734–743).

<sup>325</sup> Premda nije zabilježen, očekivan je N jd. *zémļa* (vjerojatno uz *zèmļa*). Tu je posrijedi analogija – nominativni naglasak ponovio se u genitivu, gdje sigurno nije očekivan. Primjerice, u Sukošanu je N jd. *zémļa*, G jd. *zemļē* (Antonio Rogoznica usmeno), a u Bibinjama izvorno N jd. *zemļa*, G jd. *zemļē* (Šimunić, 2013: 831).

uzlazni naglasak u svim zabilježenim primjerima javlja se na prvom slogu dvosložnice, odnosno na unutarnjem slogu višesložne fonetske riječi.

### 3.2.3.11. Druge izdvojene prozodijske značajke

U primjeru 'voće' javlja se i silazni i uzlazni naglasak: *vòće* (Isl, Sve, Vis, Vrs), *vòće/vòće* (Nad), G jd. *vòća* (Pos), *vòće* (Sel, Sta).<sup>326</sup> U svim je punktovima dugouzlazni naglasak u primjeru *íden* (rjeđe *ídēn*) 'jedem' (k tomu *ídeš*, *íde*, *ídemo*, *ídete*, *ídū*), ali dugouzlazni naglasak u primjeru *pījēn* karakterističan je samo za zapadnije punktove (Bok, Vrs, Zat) (u ostalima *pījēn*<sup>327</sup> ili, rjeđe, *pījēn*). Zabilježeno je *jāhētna* u Visočanima (drugdje *jāhētinaljāhētna*). Primjer 'ulje' bilježen je i s dugim i s kratkim naglaskom: *ûlje* (Pol (Lisac i Magaš, 2020: 587), Vrs), G jd. *ûļa*, A jd. *ûļa* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 361), *ülje* (Nad, Pos, Sel, Suh, Sve, Tri, Zat), G jd. *üļa* (Sel, Sve). Nije zabilježen drugi naglasak osim N jd. *limūn* (G jd. *limúna*, N mn. *limúni*). Neki zapadniji punktovi imaju dužinu u primjerima *zòvē*, *zòvēmo* (Bok), odnosno *zòvēn* (Vis),<sup>328</sup> dok su drugdje bilježeni primjeri bez dužine: *zòve se* (Sel), *zòvemo* (Pos), *zòve* (Zat).<sup>329</sup> U Vrsima je zabilježeno *ne rāzmīšļaju*, u Zatonu *izglēdaju*, *se vīnčāvaju* i *smētajū* – drugdje je u trećem licu množine prezenta uobičajen naglasak tipa *razmīšļajū*. Izdvajam primjere (svi u N jd.) koji se izgovaraju dvojako na raznim stranama istraživanog područja: *dēčkol/dēčko*, *dēkal/dēka*, *grōbļel/grōbļe*, *grōžžel/grōžže*, *kāvalkáva*, *kōrñāčalkōrñāča*, *kōtār/kōtār*, *pōvrčelpōvrče*, *salátalsalāta*, *svēķrvalsvēķrva*, *Zágrebl/Zágreb*; takvih je primjera mnogo. Trojak je izgovor primjera *čēla/čēla/čēla* 'pčela' i *jētŗvaljētŗvaljētŗva*, a ekstreman je primjer *hēzin/hēzin/hēzin/hēzin*, dakle četverojava izgovora. Navodim neke primjere koji su zabilježeni s dvojakim izgovorom u jednom govoru: *nòčōn/nòčōn* 'noću' (Bok), *cēstal/cēsta* (Sve), *dīcaldīca* (Zat), N mn. *dŗvaldŗva* (Suh), *grōbļel/grōbļe* (Pos), *īmān/īmān* (Pri), *imālimā* 'imao' (Bok), *imālimā* 'ima' (Nad), *jēčamljēčam* (Vrs), *kāpak/kāpak* (Sel), *klōbūk/klōbūk* (Sve), *nāzādlnāzād* (Sel), *za salātu / za sālātu* (Pos), *svēķrva* (češće) / *svēķrva* (Suh), *tŗsjel/tŗsjje* (Zat), *zārukazāruka* (Sve) itd. Nerijetki su i analoški naglasci, primjerice A jd. *núšņu* prema *rādña* (Pop; Magaš, 2018: 29), D mn. *k sinóvīn* prema (nepotvrđenu) G mn. *sinóvā* (Pos) i sl. Premda

<sup>326</sup> Kapović (2010<sup>1</sup>: 48–49) piše da je naglasak *vòće* istočnoštokavski, odnosno srpski (u suprotnosti sa zapadnoštokavskim, odnosno hrvatskim *vòće*). Kako vidimo po zabilježenim primjerima, i zapadnoštokavski govori poznaju naglasak *vòće*.

<sup>327</sup> U Ražancu je primjere *pījēm* i *pījēm* zabilježio Anić (1970: 37). Dočetno *m* u prezentu vjerojatno ide k Anićevoj napomeni da je „transkripcija provedena u najnužnijoj mjeri“ (1970: 34f5).

<sup>328</sup> U Ražancu je Anić bilježio prefigirano *pozòvēm* i sl. (1970: 37).

<sup>329</sup> Još jednom valja naglasiti da Nataša Šprljan svrstava *zòvē* (Sel/Sta) među primjere s fakultativnom zanaglasnom dužinom (2018: 27).

u povlačenju, i dalje se mogu čuti stariji naglasci *na Stanòvīn* (Bok), (*kāmēn*) *na kamènu* (Nad), L jd. *u četvrtòm misècu*, G mn. *korákī*, G mn. *sinóvā* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 29), *po govòru* (Suh).

### 3.3. Morfologija

#### 3.3.1. Imenske riječi

##### 3.3.1.1. Oblici G mn. imenica

U G mn. imenica ženskog roda *i*-deklinacije redovit je nastavak *-i*, u imenica muškog i srednjeg roda *a*-deklinacije i u imenica ženskog roda *e*-deklinacije dominira nastavak *-a*, no zabilježeni su i drugi nastavci. Navodim zabilježene primjere G mn. prema punktovima:

- *biļácā*, (*osàmnājz*) *dánā*, (*nās nìkolko*) *fàmīļā*, *gòdīnā*, (*pé-šēst*) *jāhācā*, (*dvàjs*) *mètārā*, *siromákā*, *ko švôrā* 'kod časnih sestara', *Taļānācā*, *iz Vīsočanī* (Bok);
- (*pēt*) *adútā*, *bāštōnā/baštōnī*, (*mīšēc*) *dánā*, *dīnārā/dinārī*, *gòdīnā*, *šļīvā*, *špádī*, *švrākā*, *dòsta pūt* (analogija) (Isl);
- *brukava*, *dana*, *dinara*, *jaja*, *kuća*, *litara*, *miseci*, *mulaca*, *pilića*, *s nogu*, *očiju*, *iz ruku*, *ušiju*, *zalogaji* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 59);
- *bombónā*, *nikòlka dān*, *krūšākā*, *kumpírā*, *mázgā*, *nòvācā*, *pètrovācā*, *kòlka pūt*, *nikòlka pūt*, *sèlā*, *ùštīpākā*, *vrātārā* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 357, 359);
- *iz Biļānī*, *dánā*, *dòlārā*, *dļvā*, *do Gálovācā*, *glávā*, *gòdīnā*, *gùgūtķī*, *jābūkā*, (*dvī tīšće*) *kīlā*, (*pēsto*) *kīlometārā*, *kòsavācā*, *kumádā*, (*pedēst*) *kúnā*, *limúnā*, *ļúdī*, *misécī*, *od ovācā*, *čètri pūt*, *rēbācā*, *Rógīcā*, *sátī*, *iza Stānkovācā*, *šòldī*, (*dēs*) *tīšūcā pánā*, *Tókīcā*, *tónā*, *ùstāšā* (Nad);
- *dāgāhā*, *kokòšjū*, (*pēt*) *kúnā*, *nògū*, (*osandēsēt*) *tīšūcā*, (*čètri-pēt*) *žénā* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 587);
- *gòdīnā*, *korákī*, *kūcā*, *kvadrátī*, *ļúdī*, *misécī*, *pánā*, *sátī*, *sinòvā/sinóvā* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 30, 37);
- *bliznācā*, *bēz bļkōvā*, *čètnīkā*, *dánā*, *frītūlā*, *gòdīnā*, *hotélā*, *Klānācā*, *kokūrūzā*, *kumpírā*, *kvadrátā*, *lītārā*, *ļúdī*, *Māgāšā*, *māslīnā*, *mètārā*, *rūpā*, *sátī*, *stòtīnā*, *škrāpā*, *ùstāšā*, *ùštjū*, *izà vrātā* (Pos);

- *bùbācā, iš Čulīnā, dánā, džvā, (pe-šéz) dućánā, èurā, iz Gálovācā, gòdīnā, kéksā, kúcā, (trīsta) kúnā, līvōdā, (stō) mārākā, (pēt) misécī, pòpōvā, ĩza prázniķā, (pēt) tīsūcā, iz ústā (Pri);*
- G mn. *břkōvā, nòkātā* (oba primjera iz Miletic, 2008: 116), *sinóvā* (Lisac, 2004: 169) (Raž);
- *cūrā, Čávīcā, dánā, glīvā, gòdīnā, (ispod) Jóvīcā, kàmēhā, kózā, kumpírā, lúdī, od òrāsā, ovácā, pánā, ot plúćā, pòpōvā, problémā, púzā, sátī, i Selīnā 'iz Selina', smokvehākā, Sřbā, òd smokāvā [òcmokāvā], škólā, òt šřlīvā, špiřārā, ženā* (Sel);
- *bórā, džvā, igálā, ù Jercēgā, krížā, lancúnā, ovácā* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- (*kòt Pēt*) *bunárā, (gòdnu) dánā, źákā, frižidérā, gòdīnā, gòvėdā, gùšterīcā, kīlā, kokūrūzā, komārācā, kúcā, kumpírā, litārā, mėtārā, milúnā, misécī, nòvācā, kod ovácā, plúćā, pùlestārā, púzā, rėbācā, rùkū, sátī, i Sòvārā, stòtīnā, tīcā, iz Visočānī, žābā 'kornjača'* (Suh);
- *ārī, bròkulā, čatrúnā, čòbanīcā, cúdí, dánā (pēt dánā òrāha; bílo je dánā), dīmā, đīnārā, džvā, pět godīnā, gròbōvā, u Jùrišīcā, kà'ulā, kīlā, kóhā, koñùsīnā, kózā, krílā, kùkumārā, kumpírā, kúnā, kūrūzā, ləzāhā, litārā, lúdī, mənūlā, nògū, nòvācālnòvācā, ovácā, piñúrā, plúćā, pomidórā, pùpicārā, rázrėdā, sátī, (pēt) sīnōvā, stvárī, (slābo) svėćenīkā, šóldī, ùčitėlā, vrīcā, zřicā* (Sve);
- *dánā, gòdīnā, jájā, lúdī, izmežù nogū, ovácā, u Ražóvā* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 380);
- *dánā, fināncā, gòdīnā, kóhā, kúcā, mrávī, púzā, smòkāvā, súsjėdā, Talijánā, vùkōvā, zelembácā* (Tri);
- *bunárā, (òsan) dánā, èurā, figūrā, gòdīnā, kúnā, ləstāvīcā, (tolikō) mīstā, (òsan) rázrėdā, rīčī, sestārā, úrī, vjėstī, iz Žúnīcā* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *bābā, cātā, čatrúnā, đīnārā, źěmpērā, gròžžīcā, ĩlādā, is Kėvrīcā, kīlā, kokūrūzā, komádā, krílā, kùkomārā, kumpírā, kvadrātā, ləzāhā, proti Lòvinčānā, mārākā, priko Mātākā, pamidórā, pánā, pāšhākā, is Pòřīcā, pravoslāvācā, sėlā, stòlitārā, iz Visočānā, Zādrānā, zòkōvā* (Vis);
- *aparātā, bunárā, dánā, dlākā, gòdīnā, grāmofōnā, iménā, kàičā, litārā, misécī, mrížā, ovácā, pòmōrāca, sinóvā, sīpā, špòrėtā, Tūrākā, ùnūkā, vřstā; k tomu kokoša* (Vrsi 1, 2013: 623, 633) (Vrs);
- *čekīcā, dánā, gòdīnā, kólā, kolėgīcā, kúcā, lúdī, misécī, is Petričānī, is Pořīcā, prijatėřīcā, rížā* (N mn. rížī), *sestārā, sikirīcā, súsjėdā, škrpóčā, iz Vřsī* (Zat).

Kako možemo vidjeti iz zabilježenih primjera, nastavci *-u* i *-iju* ograničeni su na nekoliko imenica (*nogu, ruku; kokošiju* (u Vrsima *kokoša*), *očiju, ušiju*). Nastavak *-i*, osim u G mn. imenica *i*-deklinacije, javlja se (u više ili manje punktova) i u drugim kategorijama:

- 1) u imenicama *ludi, mravi* i *Vr̥si*<sup>330</sup>
- 2) u imenicama (odnosno toponimima) s N mn. na *-ane*: *Biļani, Petrčani, Visočani* (u Visočanima *iz Višočanā*); te su imenice nekoć u N mn. bile imenice muškog roda, a danas su ženskog, ali u ostalim su množinskim padežima zadržale *a*-deklinaciju;
- 3) u nekim imenicama muškog roda *a*-deklinacije koje označavaju mjeru: *ari, koraki, miseci, sati, zalogaji*;
- 4) u romanizmima iz kartaške terminologije (*baštoni* (uz *baštona*), *dinari* (uz *dinara*),<sup>331</sup> *špadi*) i u romanizmu *šoldi*;
- 5) analoški i u imenicama ženskog roda *e*-deklinacije: *gugutki, uri*.

U primjeru G mn. *Galovaca* vidi se tendencija uporabe množinskog oblika toponima (*Galovci*; službeno *Galovac*). Primjeri *dosta put, kolka put, nikolka dan* i sl. mogli bi se objasniti analogijom prema *jedan put / jedanput, dvaput, jedan dan* i sl.<sup>332</sup>

### 3.3.1.2. Oblici D, L i I mn. imenica

Prema punktovima navodim zabilježene oblike D, L i I mn. imenica *a*-deklinacije, *e*-deklinacije i *i*-deklinacije:

- L: *ù kućan, na kòmoštr̃n* (N mn. *kòmoštri*), *po gr̃adoṽn, na Stanòṽn, u ñk̃n f̃am̃iļan, u (òt̃n) partiz̃añn*; I: *kòñ̃n, sa kòñ̃n* (Bok);
- L: *u vr̃ćami*; I: *sa ž̃lami* (Isl);
- D, L, I: *mist̃n, noćima, nogami, opancin, pismami, stvarin, rič̃in, vinogradin* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 59);
- D, L, I: *j̃arami, kòlinin, na léž̃n, m̃s̃nicami, óvcami, zúb̃n* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 357);
- D: *k óvc̃an/óvc̃am*; L: *u Biļ̃añn, po abacéd̃am, po š̃inam, po úst̃n, ñà vr̃āt̃n*; I: *pod kòroṽn, pod návodñc̃n, p̃ùškan, rògoṽn, sa z̃âvjes̃am* (Nad);
- L: *ñà magarad̃n*; I: *s ñásļedñc̃n* (Pol; oba primjera iz Lisac i Magaš, 2020: 587);
- D: *k óvc̃an*; L: *u Jasènc̃an, u Kotàr̃n, na kùmoštr̃n, u P̃àkoštañn, u P̃òpovc̃n, po ñik̃n pòsloṽn, u Ròdāļc̃n, u Ṽinkōvc̃n*; I: *blòkoṽn, z̃à bućan, gòdnami, tr̃āļemi* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 29–30);

<sup>330</sup> Toponim, izvorno kratka množina imenice 'vrh'.

<sup>331</sup> Imenice *baštone* i *dinare* imenice su ženskog roda *e*-deklinacije (N jd. (*ova*) *baštona*, N jd. (*ova*) *dinara*), a imenice *baštoni* i *dinari* imenice su muškog roda *a*-deklinacije (N jd. (*ovaj*) *bašton*, N jd. (*ovaj*) *dinar*).

<sup>332</sup> Izdvajam i primjere *dvà-trī pūt* (Bok) i *čètri pūt* (Nad), dakle bez nastavka dvojine (odnosno paukala). I tu je posrijedi analogija.



- D: *kòkošan, k óvcan, k sinóvīn*; L: *u Grgùrcan, u hotèlīn, na màgārcīn, pò selīn, o štápīn (ižē) 'o štapovima (ide)', ù traktorīn, ù vričan*; I: *ùnīn bùrlīn, pò škalan 'pod stubama' (Pos)*;
- D: *k óvcan*; L: *u Bìbiñan, u dućánīn, u Gálōvcīn, u kolicīn, nà p̄rstīn, u púžīn, ústīn 'u ustima' (dòdjā l ti se ka<sup>d</sup> ti je vātk ústīn), nà vrātīn*; I: *s kòhīn, s partizánīn, štàpćīn (Pri)*;
- L: *nà noktīn (Miletić, 2008: 116), u pàpučan (Lisac, 2004: 169)*; I: *b̄fcīn, ùšiman (oba primjera iz Miletić, 2008: 116) (Raž)*;
- L: *pò tīn hotèlīn, u kòlnīn, nà kostīn 'na leđima', po krížīn 'po križevima', na léžīn 'na leđima', u Sèlnan (rjeđe) / ù Selnan (češće) 'u Selinama'*; I: *s klíštīn, sa sìtnīn z̄h̄nīn, s vòlīn 's volovima' (Sel)*;
- D: *Büşletćīn, k óvcami*; L: *ù tīn b̄dīn, u glāvcam / ù tīn glāvcan, nà kòhīn, na léžīma / na léžīman, u súsjeđīn, pò tīn nāšīn v̄tīlīn*; I: *s kùhīn, mežu lūdīn (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.)*;
- D: *smećarin (Batur, 2019: 43), i drügīn žènan*; L: *ù kñigan, nà kòhīn, nà magarādīn, pò selīn, na vòlīn 'na volovima', ù vričan*; I: *dàskan, màgarādīn, vrātīn, pod zvízdan [pozvízdan] (Suh)*;
- D: *čāsnīn sèstran, žènan*; L: *na léžīma, po Ráštanīn, na rùkan*; I: *kàmēhīn, kumpírīma (Sve)*;
- D: *cùran, dòktūrīn, k óvcan*; L: *po Brižnan, u lèdnan, u parzánīn*; I: *zà curan, gòvedīn, vòlovīn (Ška; Magaš, 2019: 380)*;
- L: *u kòlnīn, na léžīn, u rùkan*; I: *bròdovīn, s krílīn (Tri)*;
- L: *u Délnican, ù Dragan, u Dùbravan, u Lòkvan, pò slikan, o vapórīn (Vinj; sve iz Magaš: ruk.)*;
- D: *kòhīn, k óvcan, Talijánīn*; L: *na kòmoštran, na kòrcan, ù naćvan, na òvīn sèoskīn bunárīn*; I: *bùrlīn, krílīn, s Pòdgòrcīn, s Pòlčānīn, su Poļičānīn, s Radovíhanīn, sa stríčevćīn (Vis)*;
- D: *sipican i ulignjan mladin (Vrsi I, 2013: 610)*; L: *po bunárīma, po grādovīn, u krāstama, na Lòkvinan, na palétama, prema Poļícīma, u V̄sīn / u V̄sīma, ù smrikan, po v̄nogrādma; k tomu o prošlin vrīmenīn (Vrsi I, 2013: 608), u ustīn (Vrsi I, 2013: 618)*; I: *ùnīn ferálīma, grābļan, sa kàmēhīma, za národnīn p̄sman, za polítičārīma; k tomu lažīn, privaran (Vrsi I, 2013: 607) (Vrs)*;
- D: *k òvcan, Poļícīn*; L: *po dućánīn, u partizánīn, u Pètrčānīn, u Pòļicīn, na rùkan, ù vričan, u V̄sīn*; I: *grābļan, s màgarādīn, s màgārcīn, s nálazīn, s Níñanīn, s ròditeļīn (Zat)*.

Proučavajući zabilježene primjere, može se zaključiti da je u većini istraženih govora proveden sinkretizam D, L i I množine. Imenice muškog i srednjeg roda *a*-deklinacije te imenice ženskog

roda *i*-deklinacije u tim množinskim padežima uglavnom imaju nastavak *-in*, a nastavak *-ima* (ili *-iman*, s navezačnim *n*) znatno je rjeđi (Jas, Raž, Sta, Sve) i javlja se samo usporedno s nastavkom *-in*.<sup>333</sup> U imenica ženskog roda *e*-deklinacije dominira nastavak *-an*, no u nekim punktovima dolazi i *-am* (usporedno s *-an*: Nad; usporedno s *-an* i *-ami*: Sta) i *-ami* (dominantno: Isl, Jas, Kru; usporedno s *-an*: Pop; usporedno s *-an* i *-am*: Sta).<sup>334</sup>

### 3.3.1.3. Kratka i duga množina imenica muškog roda *a*-deklinacije

Neke jednosložne i dvosložne imenice muškog roda *a*-deklinacije u štokavskim idiomima mogu imati kraći i duži množinski oblik, odnosno oblik bez proširka *-ov-* (*/-ev-*) i oblik s proširkom *-ov-* (*/-ev-*). Ovdje prema punktovima navodim zabilježene primjere kratke množine u takvim imenicama:

- N *vòli*, A *vòle* 'volove', *sìgļi* (Isl);
- *kļučē* (Jas; Galović, 2020: 59);
- *bàti* (uz *bàtovi*), *žùli*, *kríži*, *mļini* (uz *mļinovi*), *spúži*, *vòli* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 358);
- A *břke*, *kóci* 'kolci', *páhi*, G *páhā*, *vòli* (Nad);
- A *mļine*, G *páhā*, *púži*, A *štápe* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 587);
- G *páhā*, A *křše*, uz *vòle* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 30);
- *bòr* 'borovi', *kod bórā* 'kod borova', o *štápīn* (*īžē*) 'o štapovima (ide)' (Pos)
- I *břcīn* (Miletić, 2008: 116), *dīdi* (Lisac, 2004: 169), *nóži*, *žúli* (oba primjera iz Miletić, 2008: 116) (Raž);
- N *cìgļi* (A *cìgļe*), *po krížīn* 'po križevima', A *mļine* 'mlinove', G *páhā*, N *púži* (G *púžā*), N *váži*, s *vòlīn* 's volovima', N *vūci* (Sel);
- G *bórā*, G *krížā*, A *ròge* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- A *kļúče*, G *púžā*, N *sìgļi*, N *štáp* 'štapovi', *na vòlīn* 'na volovima', A *žíre* (Suh);
- G *dīmā*, A *gròzde*, A *púže*, *sìgļi*, A *štápe*, *vòli*, A *vòle* (uz G *vòlōvā*), *žíri* (Sve);
- G *páhā* (Ška; Magaš, 2019: 380);

<sup>333</sup> U Vrsima je nastavak *-ima* zabilježen više puta, no treba imati na umu da je ispitanik obrazovana osoba koja je taj nastavak vjerojatno usvojila pod utjecajem hrvatskoga standardnog jezika ili suvremenoga zadarskoga govora. Kako se može vidjeti, u tekstovima koji su pisani na vrškom govoru uobičajen je nastavak *-in*.

<sup>334</sup> U Vrsima je zabilježen i nastavak *-ama*, vjerojatno dobiven utjecajem hrvatskoga standardnog jezika ili suvremenoga zadarskoga govora. Uobičajen je nastavak *-an*. I u poeziji Zorana Ukalovića iz Suhovara zabilježen je nastavak *-ama* u I mn.: *kob reka daj una mrva, / među ružama ruža prva* (2020: 23). Budući da izraz „prva (ruža) među (ružama)“ nije obilježje suhovarskoga govora, autor nije posegnuo ni za uobičajenim suhovarskim nastavkom *-an*, već je upotrijebio književnojezični nastavak *-ama*.

- G *púžā* (Tri);
- *cīgļi* (Vinj; Magaš: ruk.);
- G *pánā*, *sīgļi* (Vrs);
- *sīgļi*, G *sinóvā*; k tomu *bravi* (Vrsi 2, 2015: 675), *A brave* (Vrsi 2, 2015: 675), *prazi* 'pragovi' (Vrsi 2, 2015: 715), *puti* (Vrsi 2, 2015: 674), *vrazi* (Vrsi 1, 2013: 624), *A znake* (Vrsi 1, 2013: 621) (Vrs);
- *bóri*, *sīgļi*, *snòpi* (uz *snòpovi*), *žèpi* (Zat).

Odmah navodim i zabilježene primjere duge množine:

- *na Stanòvīn* (Bok);
- *žèpovi* (Isl);
- *brodovi*, *noževi*, *A rogove*, *snopovi*, *svatovi* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 59);
- *bàtovi* (uz *bàti*), *mļinovi* (uz *mļini*), *òrlovi*, *pòdovi*, *svàtovi* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 358);
- *pòpovi*, *rògovi*, *I rògovīn*, *svàtovi* (Nad);
- *čàgļevi*, *po nīkīn pòslovīn*, *sinòvā/sinóvā*, *vòlovi*, *vùkovi* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 30);
- *A klùnove*, *A sàtove* (Pos);
- *pòpovi*, *A tòrove* (Pri);
- G *břkōvā* (Miletić, 2008: 116), *sīnovi* (Lisac, 2004: 169) (Raž);
- *N pòpovilpòpove* (*kàko su bižali pòpove*, uz *G pòpōvā*), *stùbovi*, *žlībov* 'žljebovi' (Sel);
- *A gròbove*, *A kùkove* (Sta; oba primjera iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *pòpovilpòpov* (Suh);
- G *gròbōvā*, *N klàsovi*, *G vòlōvā* (uz *N vòli* i *A vòle*) (Sve);
- *I vòlovīn* (Ška; Magaš, 2019: 380);
- *I bròdovīn*, *A svàtove*, *G vùkōvā*, *A vùkovi* (Tri);
- *bòrovi*, *přstenovi*, *sīnovi*, *A sòkolove*, *A tòrove* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *N snòpov*, *N vālov* (Vis);
- *vòlovi*; k tomu *I poslovīn* (Vrsi 2, 2015: 693), *oko stogova* (Vrsi 2, 2015: 685) (Vrs);
- *bròdovi*, *sīnovi*, *snòpovi* (uz *snòpi*) (Zat).

Kako vidimo, mnoštvo primjera svjedoči o supostojanju kraćih i dužih množinskih oblika na cijelom području. Valja ipak naglasiti da su neke imenice na istraživanom području zabilježene u dvama množinskim oblicima (*bori* i *borovi*, *rozi* i *rogovi*, *snopi* i *snopovi*, *voli* i *volovi*, *vuci* i

vukovi, žepi i žepovi itd.), neke su zabilježene samo u kraćem obliku (*cigļi/sigļi, paņi, (s)puži, štapi*), a neke samo u dužem obliku (*brodovi, popovi, sinovi*).

#### 3.3.1.4. Zbirne imenice u množini

Zbirne imenice, semantički množinske, nerijetko su množinske i gramatički. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- N *ḍɣvēc̣a*, N *ḳàmḗña* (Isl);
- G *kaméña* (Bucić, 2016: 47), A *kaméña* (Bucić, 2016: 67, 172), I *kaménin* (Bucić, 2016: 29) (Jas);
- N *brimḗña*, N *ḳəṃādi*, L *n̄a magarādīn* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 588);
- G mn. *imḗnā*, N *ḳàmḗña* (Tokić i Magaš, 2018: 55), I *s ḳàmḗnīn* (Tokić i Magaš, 2018: 95) (Pop);
- N *ḳàmḗña* (Pos);
- I *ḳàmḗnīn* (Pri);
- G *ḳàmḗnā*, A *ḳulḗña*, N *p̣ɣstḗña*, I *sa ṣitnīn ẓf̣ḥīn* (Sel);
- N *ḍɣvēc̣a*, N *ḳàmḗña*, N *ḳèstḗña*, N *p̣ɣstḗña*, N *ùgļēvļa* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- N *ḳàmḗña*, L *n̄a magarādīn*, I *m̄agarādīn* (Suh);
- I *ḳàmḗnīn*, A *ṣūža* (Sve);
- A *ḳàmḗña* (Tri);
- N *ḳàmḗña* (uz N jd. *ḳàmḗne*) (Vinj; Magaš: ruk.);
- L *na m̄agarādīn* (Vis);
- I *sa ḳàmḗnima*; k tomu *na magaradin* (*Vrsi 1*, 2013: 634) (Vrs);
- I *s m̄agarādīn* (Zat).

Naravno, zabilježen je i nemali broj primjera zbirnih imenica u gramatičkoj jedinici: *ḍɣvēc̣e*, *cvīce* (Nad), A jd. *prāsād* (Pos), *blīznačād* (Suh), *gròžže* (Ška, Vis), *ẓf̣hé* (Tri), *p̣ɣstḗne* (Vrs), *gròzje* (Zat) itd.

### 3.3.1.5. Sklanjanje dvosložnih muških imena na -e i -o

Dvosložna muška imena, temeljna i pokraćena, mogu pripadati različitim deklinacijama:

- 1) imena na -e i -o koja u nominativu na prvom slogu imaju dugouzlazni naglasak, a nastavku im -e ili -o prethodi jedan suglasnik, muškog su roda, ali pripadaju e-sklonidbi;<sup>335</sup>
- 2) neka pokraćena imena na -e ili -o koja u nominativu na prvom slogu imaju dugouzlazni naglasak, a nastavku im -e ili -o prethode dva suglasnika, također su muškog roda i pripadaju e-sklonidbi (npr. N *Jádre*, G *Jádrē*; N *Kýsto*, G *Kýstē*); posvojne pridjeve tvore nastavkom -in (*Jádrin*);<sup>336</sup>
- 3) imena na -o koja u nominativu na prvom slogu imaju kratkosilazni ili dugosilazni naglasak pripadaju a-sklonidbi (npr. N *Míro*, G *Míra*; N *Mârko*, G *Mârka*; N *Tîto*, G *Tîta*);
- 4) a-sklonidbi pripadaju i neka imena na -o koja u nominativu na prvom slogu imaju dugouzlazni naglasak (N *Bránko*, G *Bránka*; N *Zdrávko*, G *Zdrávka*), a u drugim govorima zapadnog dijalekta (npr. na sinjskom području i na zapadu Hercegovine) pripadaju e-sklonidbi (N *Bránko*, G *Bránkē*); posvojne pridjeve tvore nastavkom -ov (*Bránkov*).

Ovakva razdioba obilježava sve istraživane govore. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:<sup>337</sup>

- 1) N *Ánte*, G *Ántē*, A *Ántu*; N *Búde*, V *Bûde*; 4) N *Dínko*, G *Dínka* (Nad);
- 1) N *Míle*, D *Míli* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 587);
- 1) N *Ánte*, G *Ántē*; N *Ľúbe*, G *Ľúbē*, V *Ľúbe* (Pop; oba primjera iz Magaš, 2018: 30, 30f42);
- 1) N *Ánte*, G *Ántē*; N *Stévo*, A *Stévu* 2) N *Kýste*, D *Kýsti*, V *Kýste* (Pos);
- 1) N *Ánte*, V *Ánte*; N *Íve*, V *Íve*; N *Júre*, G *Júrē*, V *Jûre*; 2) N *Kýste*, D *Kýsti*; 3) N *Mârko*, G *Mârka*; N *Slâvko*, G *Slávka*; N *Tîto*, G *Tîta*; 4) N *Zdrávko*, D *Zdrávku*; N *Žěľko*, V *Žěľko* (Pri);
- 1) N *Ánte*, A *Ántu* (Sel);
- 1) N *Ánte*, A *Ántu*, V *Ánte*, L (*ò svētōm*) *Ánti*; N *Jóso*, G *Jósē*, D *Jós*, V *Jóso* (Suh);
- 1) N *Míle*, V *Míle*; 4) N *Bránko*, G *Bránka* (Sve);
- 1) N *Bógo*<sup>338</sup>, G *Bógē* (Ška; Magaš, 2019: 380);
- 1) N *Ánte*, A *Ántu*; N *Bóžo*, G *Bóžē*; 3) N *Stânko*, G *Stánka* (Tri);

<sup>335</sup> Filip Galović navodi imenice „čija gramatička kategorija roda nije sukladna izvanjezičnoj kategoriji spola“, a među njih ubraja vlastita imena Ante, Jadre, Mile, Stipe itd. (2020: 59), što je pogrešno. Ta su imena muškog roda, što pokazuju primjeri *Mile Bužonja skaka je* (Bucić, 2016: 165) i *naš rođak Jadre* (Bucić, 2016: 65). Naravno, pripadnost tih imenica muškog roda „ženskoj“ e-deklinaciji nije upitna.

<sup>336</sup> Kao imena iz druge skupine sklanjaju se i neki pejorativni nadimci (N *blénteblénto*, G *bléntē*).

<sup>337</sup> Radi svrhovitosti i preglednosti navodim samo primjere koji su zabilježeni i u nominativu i u nekom drugom padežu.

<sup>338</sup> Odmilica za Boga.

- 1) N *Ánte*, G *Ántē*; N *Fráne*, V *Fráne*; N *Krúno*, A *Krúnu*; N *Míme*, D *Mím* (< *Mími*), N *Vjéko*; G *kod Vjékē* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.)
- 3) N *Mârko*, G *Mârka* (Vis);
- 1) N *Ánte*, D *Ánti*; N *Ľúbo*, G *Ľúbē*; 3) N *Mârko*, A *Mârka* (Vrs);
- 1) N *Déno*, G *Dénē* (Zat).

Sva imena iz prve i druge skupine tvore posvojne pridjeve na *-in* (*Ánte* – *Ántin*, *Míle* – *Mílin*, *Křste* – *Křstin* itd.), a sva imena iz treće i četvrte skupine tvore posvojne pridjeve na *-ov* (*Míro* – *Mírov*, *Mârko* – *Mârkov*, *Bránko* – *Bránkov* itd.). Neka imena mogu imati različit nominativni naglasak, a samim time i naglaske u drugim padežima, ali ne mijenjaju skupinu: N *Mírko* (G *Mírka*) / N *Mírko* (G *Mírka*). Jedino ime koje se našlo u dvjema skupinama jest *Tito* – u Pridragi je primjerice zabilježeno kao imenica treće skupine (N *Tito*, G *Tita*, pridjev *Títov*), a u Selinama kao imenica prve skupine (pridjev *Títin* (*genèrāl*)).

### 3.3.1.6. Konstrukcije „'dva'/'tri'/'četiri' + imenska riječ“

Uz brojeve dva, tri i četiri<sup>339</sup> (i sve brojeve veće od dvadeset koji završavaju brojevima dva, tri i četiri, izuzevši one višeznamenaste koji završavaju brojevima dvanaest, trinaest i četrnaest) u pravilu dolaze posebni, paukalni oblici:

- *dvà-trī pût*, *dvà-trī kàta*, *trī glàvce*, *trī kùče*, *trī ûre*, *po četri dâna* (Bok);
- *trī gòdne*, *trī nõge*, *četri dũje*, *četri gòdne*, *četri kráļa* (Isl);
- *dvâ bràta*, *dvî sèstrē*, *trī bràta*, *trī jājā*, *trī sèstrē*, *trī al četri kùljāvē*, *četri bràta*, *četri sèstrē* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359);
- *dvâ jája*, *dvâ kòna*, *dvâ kumpíra*, *dvî tĩšće* 'dvije tisuće', *nâ dvī vòde*, *trī nèdļe*, *trī sèstre*, *trī stvâri*, *na trī ùa*, *četri pût*, *četri réda*, *četri sâta*, *četri vòde* (Nad);
- *ò dva štápa*, *po tri-četri práscá* (Pol);
- *pò dvâ práscá*, *trī godne*, *na Trī kráļa*, *nâ trī mĩsta*, *četri gòdne*, *četri mĩsēca* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 20, 27–28, 29, 34);
- *dvâ bràta*, *dvâ dâna* / *dvâ dâna*, *dvâ kòmāda*, *dvâ màgārca*, *dvâ sîna*, A *dvî cère* 'dvije kćeri', *dvî godne*, *dvî prostòrije*, *dvî sèstre*, *trī godne*, *trī kilòmetra*, *trī rázreda*, *trī sèstre*, *četř bràta*, *četř gòdne*, *četř pòļa* (Pos);
- *dvâ mètra*, *dvâ váraša*, A *dvî kèse*, *trī su bràta*, *trī godne*, *trī misēca*, *trī sèstre*, *četri gòdne*, *četri sîna* (Pri);

<sup>339</sup> U svim rodovima.

- *dvâ bliznàka, dvâ bràta, dvâ bràta o stríca, pò dvâ m̀sēca, dvâ mazgíļa, dvâ pàsa, dvâ stríca, dvâ váža, dvâ vòla, dvì bliznice, dvì tētkē, dvì sòbe, dvì t̀suće, trī bràta, ù trī d̀ana, trī d̀ivera, trī m̀sēca, trī v̀uka, trī pàsa, trī špìļāra, trī vòla* (Sel);
- *dvâ d̀ivera, dvì krāve oli trī, trī mùškā, po trī prásca, čètri zāve, čètir žènskē* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *dvâ d̀ana, dvâ ùnuka, dvì jètṛve, dvì gòdne, dvì učitēļce, trī gòdne, trī Íke, nà trī m̀sta, trī rāzreda, čètri gòdne, vòla čètri, čètri rāzreda; k tomu tū j do čètri rāzreda* (Suh);
- *dvâ rāzreda, dvâ vòla, dvì gòdine, dvì klāčne, dvì sèstre, dvì ūre, trī bràta, trī d̀ila, trī gòdne, trī s̀ina, trī v̀yste, trī vòde, tri-čètri ròžāka, čètri d̀ana òrāņa, čètri gòdine, čètri mandāta, čètri sèstre, čètri vrīce* (Sve);
- *dvâ p̀upa, dvâ stóltra, dvācēt ì trī ñlade* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 380);
- *dvâ mùškā, dvì glāve, dvì kùce, rāzreda su tū dvâ-trī pròšla, trī fāmīļje, tri-čètri sèstre, čètri bràta, čètri gòdine* (Tri);
- *dvâ strīčeviča, dvì sèstre zā dvâ bràta, od dvì l̀itre* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *nàkon dvì gòdne, trī, dvâ s̀ela, dvâ jāja, trī kvārta, čètri, trī ñlade, čètri p̀uta* (Vis);
- *dvâ b̀urla, iz dvâ rāzloga, dvâ s̀igļa, dvâ s̀ina, dvâ stríca, dvì gòdne, dvì p̀umpe, trī s̀ina, sa trī strāne, čètri gòdne, čètri s̀ina; k tomu mišna s dva roga* (Vrsi 2, 2015: 695) (Vrs);
- *dvâ dòktōra, dvâ p̀ṛsta, dvâ p̀uta, dvì gòdine, trī bóje, trī m̀sēca, čètri m̀sēca, čètri pajóla, čètri rāzreda, čètri jètṛve, osandestrī gòdine* (Zat).

Među svim punktovima izdvaja se Kruševo; sudeći po oblicima koje su zabilježile Marija Anić i Marijana Tomelić Čurlin, imenice srednjeg roda *a*-deklinacije umjesto paukalnih oblika imaju G mn. (*trī jājā*),<sup>340</sup> a imenice ženskog roda *e*-deklinacije umjesto paukalnih oblika imaju G jd. (*dvì sèstrē*). Bez obzira na prijedloge koji im prethode, konstrukcije se ni u jednom punktu ne mijenjaju po padežima.

### 3.3.1.7. Posebnosti pridjevskih oblika

Ovdje ću izdvojiti svega nekoliko zapažanja o pridjevima u istraživanim govorima. Pridjev *kádar* 'sposoban' ima u ženskom rodu zabilježen oblik *kádara* (Pop). U Polači je u pridjevskoj sintagmi *p̀un p̀uncān* zabilježen sufiks *-can* (Lisac i Magaš, 2020: 588); to valja usporediti sa sintagmom *ista istijana* (Suh; Ukalović, 2020: 35). Rijedak je pridjev *mālī* u značenju 'malen'; češći je pridjev *mācī* (Pop, Pri, Suh, Ška); oblik *mālī* javlja se uglavnom kao imenica u značenju

<sup>340</sup> Ovdje treba napomenuti i da oblici s proširenom osnovom (G jd. *jajeta*, D mn. *jajetu*, I jd. *jajeton*) nisu zabilježeni ni u jednom punktu.

'sin' ili 'mlađa muška osoba (dječak, mladić)'.<sup>341</sup> U neodređenom obliku *mála, málo* zabilježeno je samo u značenju 'premala', 'premalo', npr. *tô mu je málo* (Pri). Ni pridjev *mâlī* ni pridjev *mâcī* u značenju 'malen' nemaju neodređeni oblik, što pokazuje i primjer *maći kolko maći punj* (Suh; Ukalović, 2020: 14). U Vinjercu je u značenju 'malena' zabilježen N jd. *mâlā* i N jd. *mālešnā*, a u Visočanima je u značenju 'malen' zabilježeno *mâlī* i *mâcī*. Ni pridjev *vèlkī* nije u istraživanim punktovima zabilježen u neodređenom obliku, osim u značenju 'prevelik', npr. *vèlko mi je òvò* (Pri). Prefiksom *po-* može se pojačati svojstvo pridjeva, npr. *pòvelkā* 'oveća' (Sta). Imenica *mlâdā* (< prid.) 'mladenka' može stvoriti posvojni pridjev: *mladin brat* (Vrs; Vrsi 2, 2015: 717). Zabilježena je imenička promjena posvojnih pridjeva: A *Ántu Pilpova* (Pri), G *Júrē újčova* (Pri), G jd. *măslinova ùļa* (Sve). Imeničku promjenu mogu imati i neodređeni pridjevi (npr. u poslovi: *Bôg pròstije lúdu ka mànitú*. (Pri)). Pridjevi *ìstī, pļūnūtī, ùpļuknūtī, vīnī* i sl., ondje gdje su zabilježeni, rabe se najčešće pri uspoređivanju velike sličnosti dviju osoba, npr. *mâlī ìstī mâtē, a mālā j ìstā cāca*; ti se pridjevi u rodu i broju slažu s uspoređenikom (pojmom koji se teži usporediti), ne s usporediteljem (pojmom koji služi za usporedbu). Izdvajam i neočekivani primjer *Nòvē nāsēļe* (Bok), s nominativnim nastavkom *-e* iza glasa *v*, te primjer L jd. *u rôzōn* 'u ružičastom' (Zat), da bih istaknuo njegovu pridjevsko-zamjeničku deklinaciju.

### 3.3.1.8. Posebnosti zamjeničkih oblika

Među zamjeničkim oblicima u istraživanim govorima više je istog nego različitog, no određene posebnosti u nekim mjestima ipak postoje. Ovdje ćemo stoga navesti i objasniti neke oblike koji odstupaju od uobičajenog stanja u istraživanim govorima ili se pak razlikuju od istoznačnih oblika u drugim novoštokavskim idiomima, ali i neke oblike koji obilježavaju sve istraživane punktove.

#### 3.3.1.8.1. Osobne zamjenice

Razlike među oblicima osobnih zamjenica u istraživanim punktovima uglavnom su fonološke. Primjerice, u svim punktovima 1. l. jd. ima N *jâ*, 2. l. jd. ima N *tī*, no 3. l. jd., ovisno o tome provodi li se u govoru zatvaranje *o > u* ispred nazala, može imati oblik *ôn* (Raž, Vinj, Zat) ili *ôn/ûn* (uz *ôn*, ostali punktovi). Shodno tomu postoji razlika oblika *òna* i *ùna*, odnosno *òno* i *ùno*, a takva je fonološka razlika prisutna i u 3. l. mn. (*òni/ùni*); te razlike vrijede i u drugim padežima. Nekad su razlike prozodijske naravi; primjerice, u većini je punktova zabilježen D *mèn(i)* (Kru, Nad, Pos, Sel, Sta, Suh, Sve, Ška, Vrs, Zat), ali u Suhovarima i Visočanima je D

<sup>341</sup> O poimeničenju pridjeva više će riječi biti u poglavlju koje se bavi leksikom istraživanih govora.



*mènī* češći od D *mèn(i)*; tâ razlika svjedoči o konzervativnosti tih dvaju govora. U većini punktova javljaju se D, L i I *nəm/nəmi/nəmīn*, odnosno D, L i I *vəm/vəmi/vəmīn*, no razlika je među tim oblicima samo fonološka – završno *i* nigdje nije izgubljeno, već se može reducirati zbog toga što je nenaglašeno, ili mu se može dodati semantički prazno navezačno *n*. Bez semantičke razlike jesu i G *hèg* i *hèga*, D *hèm* i *hèmu*, I *š hīma* i *š hīman* i sl.

U određenom je broju punktova potvrđen I *mènōn* (Jas, Pos, Pri, Ška, Zat), dobiven analogijom prema drugim padežima, no u Kruševu dolazi i *s mènōn* i *sə mnōn* (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 358), u Visočanima *s mènōn / s mènūn* i *prìd menūn*, a u Popovićima *prìda mnōn* (Magaš, 2018: 19); izdvajam i premetnut I *s nāmōn* (Bok), odnosno *s nāmōn* (Sve). U svim punktovima zamjenica N jd. *òna* ima D *hōj, joj*, L *ò hōj* te I *hōn* (*š hōn*, *zà hōn* i sl.), dakle bez utjecaja I sa završnim *n* na D i L (npr. u Selinama: L *ù hōj*, I *pòd hōn*). U svim je punktovima A *zâ h* češći nego *zà hég(a)*, ako se duži oblik uopće javlja. U više je punktova zabilježen stari oblik A *hé* 'njih' u konstrukcijama tipa *zá hé* (Pol, Pri, Sel, Ška, Vis, Vrs). Izdvojiti ću i nerijetke oblike s deiktičnom česticom *-zi*: G *hīzī* (uz *hī*), *dò hīzī*, G *ì hīzī*, G *nì hīzī* (sve Suh), G *hīzī* 'njih' (uz *hī*) (Tri), A *hīzī* (Vinj (Magaš: ruk.), Vis), G *ù hīzī*, k tomu *priko njizi* (Vrsi 2, 2015: 716) (Vrs), G *hīzī* (Zat).<sup>342</sup> Svakako treba izdvojiti i zanaglasne oblike D *hī* 'im' (*prâla hī kòsu*) (uz *in*) i A *hī* 'ih' (*posádija hī je*; *ì sad hī ìmā pò vřtlu*; *nēmā hī višē*; *ìmā hī kòd nās*; *imat mīsta i za lēči hī*) koji su zabilježeni samo u Zatonu; u drugim je punktovima uobičajeno *in* 'im' i *ih* 'ih'. U Kruševu je pak zabilježeno *njēmē*, *o njēmē* (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 358), dok je u drugim punktovima uobičajeno *hèm(u)*, *ò hèm(u)*; samo u Visočanima dolazi navezačno *n* u D *hèmūn*.

### 3.3.1.8.2. Posvojne zamjenice

U istraživanim govorima nema previše razlika među posvojnim zamjenicama. Ponegdje razliku čini neproveden ili proveden prijeglas (npr. A jd. *nāše* (Bok), ali *višē našōga* (Pop; Magaš, 2018: 30)), a ponegdje neprovedeno ili provedeno zatvaranje *o > u* (npr. *moj* (Jas), ali *mūj* (Pop; Magaš, 2018: 35)). Redovit je prijeglas u N jd. *mōje* i *tvōje*. U svim govorima dominiraju stegnuti oblici G i A *môg(a)* i *tvôg(a)*, odnosno D i L *môm(e)* i *(o) tvôm(e)*; potonji ni u jednom punktu nikad ne dolaze s naveskom *u*, ali u većini punktova na navezačno *e* može doći i navezačno *n* (*nà mōmen*, *tvōmen*). Navezačno *e* zabilježeno je i u primjeru *ù našeme várošu* (uz *ù našem várošu*) (Sta; Lisac i Magaš: ruk.). Prozodijski je vrlo zanimljiva zamjenica *hēzin/hēzin/hēzin/hēžin* koja je potvrđena sa svakim naglaskom mogućim u novoštokavskoj

<sup>342</sup> Deiktična čestica *-zi* zabilježena je i u Starigradu, ali u drugim zamjeničkim oblicima (*èdno z drùgizīn*, *svítli s hīzīn*) (oba primjera iz Lisac i Magaš: ruk.).

distribuciji, ali ni u jednom govoru u svim četirima inačicama; i u njoj vidimo deiktičnu česticu *-zi* (*/-ži*, uvjetno). Oblici *hègov* i *hèzin/hèzin/hèzin/hèzin* zabilježeni su u kosim padežima samo u pridjevsko-zamjeničkoj deklinaciji (npr. D *hègovōmen* (Pos), A jd. *hègovōg* (Sel)). Kako je i očekivano, u svim je punktovima D *k hègovōj* i sl., bez utjecaja instrumentalnog nastavka *-on*.

### 3.3.1.8.3. Pokazne zamjenice

Zamjenica u značenju 'ovaj' najčešće se u N jd. javlja u dvama oblicima – *òvāj* i *òvī*; u prvom obliku *a* je dobiveno od poluglasa, a *j* od deiktične čestice *i*, a u drugom je obliku *i* dobiveno analoški (prema određenim pridjevima). Dvojnost *òvāj/òvī* zabilježena je u nemalom broju punktova (Nad, Pos, Sve, Vrs, Zat). U Popovićima je *òvī* češće od *òvāj* (Magaš, 2018: 31), a u Vinjercu je uz uobičajeno *òvī* zabilježeno i *òvā*, bez deiktične čestice na dočetu. U ženskom rodu u svim je punktovima *òvā*, a u srednjem *òvō*.

U zamjenica u značenju 'taj', 'ta' i 'to' još je izraženije kolebanje oblika. Bilježim kolebanja *tāj/òtāj/òtī* 'taj' (Pos, Zat), *tāj/òtī* 'taj' (Bok, Suh, Sve), *tāj/òtāj* 'taj' (Nad), N jd. *tā/òtā* 'ta' (Suh) (k tomu L jd. *pò tōj*, ali I jd. *òtōn*), A jd. *tū/òtū* (Zat), *tō/òtō* 'to' (Isl, Pop (Magaš, 2018: 31), Pos, Suh, Sve, Vis, Zat), N mn. *tī/òtī* 'ti' (Nad, Pos, Zat), A mn. *tē/òtē* (Sve). U Pridragi je zabilježen N jd. *tāj*, ali G jd. *od òtog* i D jd. *òtom*. U svim je ovim primjerima početno *o* dobiveno analogijom prema primjerima *òvō*, *ònō* i sl. (vrijedi za zamjenice u svim rodovima), a dočetno *i* analogijom prema određenim pridjevima. Među svim se ovim punktovima izdvajaju Seline i Starigrad (Lisac i Magaš: ruk.) gdje je redovito N jd. *tā* 'taj', bez deiktične čestice na dočetu.

I u zamjenice u značenju 'ovaj' uobičajeno je kolebanje oblika. Zabilježena su kolebanja *ùnāj/ònī/ùnī* (Nad), *ùnāj/ùnī* (Pos, Suh, Ška (Magaš, 2019: 381), Vis, Tri) i *ònāj/ònī* (Raž (Miletić, 2008: 114), Zat). U Popovićima (Magaš, 2018: 31) i Selinama *ùnī* je češće od *ùnāj*. U ženskom rodu u svim je punktovima N jd. *ònā* (ili *ùnā* gdje ima zatvaranja), a u srednjem *ònō* (tj. *ùnō*); u Zatonu je ipak zabilježen A jd. *nū* 'onu', dobiven pod utjecajem obližnjih čakavaca, a možda i uz djelovanje oblika A jd. *tū*. Izdvajam i G mn. *ùnizī* 'onih' (Vis).

U punktovima u kojima nije zabilježeno kolebanje (Bok, Isl, Jas (Galović, 2020: 60), Kru (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 358), Pri, Sta (Lisac i Magaš: ruk.), Vinj (Magaš: ruk.)), bilježen je uglavnom tip *òvī* 'ovaj', odnosno *ònī/ùnī* 'onaj'. Ističem i to da su tipovi *vaki*, *taki* i *naki* na cijelom području češći od tipova *vakav*, *takav* i *nakav*; u prvima (Isl, Jas (Galović, 2020: 60), Nad, Pop (Magaš, 2018: 31), Pos, Pri, Sel, Suh (Ukalović, 2020: 36), Vrs) ne treba tražiti pojednostavnjenje suglasničke skupine (*kv > k*), već tvorbu *vak-* + *-i* i sl. Zabilježeni su ipak

primjeri *ovakav/vakav/ovaki/vaki* (Raž; sve iz Miletić, 2008: 115), N jd. *vàkī*, N jd. *tàkav/tàkī*, N jd. *tàkā*, ali A jd. *tàkvū* (Sve) te N jd. *tàkvī* i A mn. *vàkvē* (Zat). Izdvajam još i oblike N jd. *tlīkā* 'tolika' (Sel), N jd. *vlikā/ovlikā*, A jd. *vlikū/likū*, A jd. *vlikī* (Suh) te N jd. *vòlkā* 'ovolika', A jd. *nòlkū* 'onoliku' (Zat).

#### 3.3.1.8.4. Neodredene zamjenice

Među zabilježenim oblicima neodređenih zamjenica ističem homonimne oblike *nīko* 'nitko' i *nīko* 'nētko' (tako i *nīkog* 'nikog' i 'nekog' itd.), zabilježene u više punktova, te *ništa* 'nešto' (Batur, 2019: 44) i *nīšta* 'ništa', zabilježene u Suhovarima. Učestali su i sinonimni likovi: *kàkī/kàkvī* '(ne)kakav', N jd. *nēkā/nīkā* 'neka' (Sel), *nēšto/nēšta* (Isl), A mn. *nēkē/nīkē* (Zat) i sl. Neki oblici mogu doći s naveskom ili bez njega, npr. *štòkod/štòkodā* 'štogod', a bilježim i *nīkom* 'nekom' i *svākomen* 'svakomu' (sve Sel). Općenito su ikavski likovi češći od ekavskih, no u Islamu Grčkom češće je *nēkī*, *nēkā*, *nēkō* i sl. Zamjenice u značenju 'nitko' i 'ništa' ne podliježu tmezi, što pokazuju primjeri *od nīkoga* (Nad), *kòd nikoga* (Suh), *od ničesa* (Vrsi 1, 2013: 631) (Vrs), *zà ništa* (Ška; Magaš, 2019: 381). Navodim i primjere *kàkvī* 'nekakav' (Bok), N jd. *kòjā* (*da nīje kòjā dòšla*) (Sel), A jd. *kòjī* 'pokoji' (*kòjī dīnār*) (Sve), *štò* 'nešto' (Suh). Zamjenica *svī* ima zabilježen G *od svījū* (Pos, Vrs), a ističem i primjere *o svemen* i *svāčen* (Vrs; Vrsi 2, 2015: 667) i *ò svācemēn* (Vis). U svim se punktovima razlikuju zamjenice *ko kòd* 'tko god' i *kòkod* 'tkogod', odnosno *što kòd* 'što god' i *štòkod/štòkodā* 'štogod'.<sup>343</sup> U zamjenicama *ko kòd* i *što kòd* nikad se ne pomiče naglasak, a između njihovih dijelova (zamjeničkog dijela i čestice *kod*) mogu se umetati druge riječi, npr. *što ti kòd trībā* (Pri). Druge se riječi umeću i između dijelova istoznačnih zamjenica *mālo kò*: *mālo j tō kò* 'malo tko je to' (Suh) i *slābo kò*: *slābo j kò* (Vis). Navodim i niz zabilježenih zamjenica s korijenom 'sav': A *svākū* (Bok), *svākī* (Raž; Miletić, 2008: 116), *svāšta* (Bok, Kru (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 358), Sel), I *svāčīm* (Pos, Suh), *svāk* 'svatko', D *svākomen* 'svakomu', G mn. *svākakvī* (sve Sel), N jd. *svāčijī*, *svāk* 'svatko', L *ù svākōm* (*sèlu*) (Suh), G *svāčēga*, *svāk* 'svatko', D *svākomen*, G mn. *svākakvī* (sve Sve), L *u* (*pòtribi*) *svākakvōj*, G mn. *svākakvī* (Zat) itd. U svim je punktovima G jd. *svēga* (za 'sav' i 'sve'), ali zabilježen je, premda samo u literaturi, i N *vas* (Jas (Galović, 2020: 55) i Vrs (Vrsi 2, 2015: 689)), *na vas glas* (Vrs; Vrsi 2, 2015: 708). U složenim zamjenicama javlja se ponegdje stari genitivni oblik *česa*: *nīčes* 'ničega' (Bok), *ničesa*, *svāčesa* (Jas; sve iz Galović, 2020: 60), *od ničesa* (Vrsi 1, 2013: 631) (Vrs); razumije se da su primjeri poput *svāčēga* (Sve), *īčēga* (Tri) ili *nīčēga* (Vrs) puno češći na cijelom području. Arhaični primjeri poput *osta bez ništa* (Vrsi 1,

<sup>343</sup> Čestica *kod* objedinjuje značenja 'god' i 'kad' u tvorbi zamjenica i priloga (*štòkod*, *dīkod* itd.).

2013: 627) (Vrs) i *līpšā ò svašta na svítu* (Zat) mogu se pronaći i u drugim punktovima.<sup>344</sup> Vrlo su česti i jedninski i množinski oblici zamjenice *jèdan* 'neki'.

### 3.3.1.8.5. Upitno-odnosne zamjenice

U svim punktovima osim u Popovićima upitno-odnosna zamjenica za neživo glasi *štò/što*, a *štà* se uz *štò* javlja rjeđe (Isl, Kru (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 358), Sel, Ška, Vinj) ili se uopće ne javlja. U Popovićima je *štà/šta* nešto češće od *štò/što*, a u Nadinu je *štà* zabilježeno samo u izrazu *štà já (ljā) znân*. Upitno-odnosna zamjenica za živo u svim punktovima glasi *kò/ko*. Navodim i primjere kosih padeža: *čegalčesa* (Jas; sve iz Galović, 2020: 60), *čèga* (Kru (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 358), Raž (Lisac, 2004: 169), Sve, Vis), *kòmen* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586), *G ù kog*, *D kòm (je)*, *A kòga*, *I s kîn* (sve Suh), *kòmelkòmen* (Ška; Magaš, 2019: 381), *u čèmen* (Vinj; Magaš: ruk.). Bilježim i oblike N jd. *kàkvī* 'kakav' (Pos, Vinj (Magaš, ruk.), Vis) / N jd. *kàkāv* (Sel), N jd. *kàkvā* (Pri, Sve), N jd. *kàkvō* (Sel), N mn. *kàkvē* (Vis). U Posedarju je zabilježen N jd. *čìjē*, dakle bez prijeglasa. Zamjenica *kòjī* u kosim padežima sasvim rijetko dolazi u stegnutom obliku; u Suhovarima je primjerice zabilježen *G is kòjog* i *L u kòjom*, ali ipak je u Vrsima zabilježeno *na kòn* 'na kojem'.

### 3.3.1.8.6. Povratna zamjenica

U instrumentalu povratne zamjenice potvrđena je izvorna instrumentalna osnova *sob-*: *sòbōn* (Bok), *sobon* (rjeđe *sobun*) (Jas; Galović, 2020: 60), *sòbōn* 'sa sobom' (Pos). Međutim, u Popovićima je potvrđeno kolebanje: *prìd sebōn* [prìcebōn] (Magaš, 2018: 19) / *sòbōn* 'sa sobom' (*Nālīj bòtīlju bèvāndē i punēsī ù polje sòbōn.*; Tokić i Magaš, 2018: 73); instrumentalna osnova *seb-* dobivena je analogijom prema drugim padežnim oblicima, a potvrđena je i u Suhovarima (Batur, 2019: 42). Genitivni je oblik u svim punktovima gdje je potvrđen *sèbe*, a dativni i lokativni *sèbi/sèb* (s pomicanjem naglaska L *nà sebi*, npr. u Tribnju), no iznimka je L *nà sebīn*, zabilježen samo u Visočanima. Zanaglasnih dativnih i lokativnih oblika nema. U akuzativu su česti primjeri *ná se*, *zá se*, *úzā se*, no zabilježeni su i primjeri poput *ù sebe* (Pol), a u Zatonu je potvrđena dvojakost (*há se / nà sebe*). U više punktova potvrđeno je *mèžū se*.

<sup>344</sup> O genitivnom obliku *šta* (k tomu *ništa*, *svašta* i sl.) v. Starčević i dr., 2019: 54f40.

### 3.3.1.8.7. Povratno-posvojna zamjenica

Povratno-posvojna zamjenica u svim punktovima gdje je zabilježena u G i D dolazi u stegnutom obliku: *svôg(a)*, *svôm(e)* (odnosno *svôn* tamo gdje je promjena  $m > n$  i *svômen* gdje je dometnuto  $n$ ). U množini je zabilježen I *svòjîn*.

### 3.3.2. Glagolski oblici

#### 3.3.2.1. Infinitiv

Infinitivi su na zadarskom području uglavnom puni, a to vrijedi i za čakavske i za štokavske govore. Naravno, i oni sa završetkom na *-ći* i oni sa završetkom *-ti* odreda su krnji ako se nalaze ispred glagola 'htjeti' u tvorbi futura I., no infinitivi mogu biti krnji i u drugim pozicijama, posebice ako ih je zahvatila redukcija nenaglašenog vokala *i*. Dok je u nekim punktovima redukcija dočelnog nenaglašenog *i* u infinitivima samo mogućnost koja može i ne mora biti provedena, u drugim su punktovima krnji infinitivi nekih glagolskih kategorija morfološka pojava. Navodim zabilježene primjere punih i krnjih infinitiva prema punktovima:<sup>345</sup>

- puni: *ići*, *isèliti*, *kùpti*, *òstavti*, *potòpti*, *sì<sup>d</sup>ti*, *spásti*, *vřšti* 'vršiti' (žito); krnji: *glèdat*, *za ròdit* (Bok);
- puni: *ćívati*, *dòbti*, *dóci*, *kùpti*, *vòsti* 'voziti', *vráti*, *znàti* (uz češće *znàt*); krnji: *znàt* (uz rjeđe *znàti*) (Isl);
- puni: *doći*, *digniti*, *gratati*, *naći*, *nadivati*, *pokvasiti*, *pukniti*, *škopiti* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 61);
- puni: *bìti*, *bròjiti*, *korácniti*, *kréniti*, *mètniti*, *prikròjiti*, *prikiniti*, *svàniti*, *zatégniti*, *zàtisniti*; krnji: *čèkat*, *čùt*, *klèknit*, *objásnit*, *òstat*, *pohválit*, *svézat* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359);
- puni: *dìgniti*, *îćilíci*, *izva<sup>d</sup>ti*, *plívti*, *pòbti*, *pròčistiti*, *rá<sup>d</sup>ti*, *sá<sup>d</sup>ti*, *sì<sup>d</sup>ti*, *škròpti*, *vò<sup>d</sup>ti*, *vràćati*; krnji: *bìt*, *dìgnit*, *dòbt*, *dóc*, *dònīt*, *dùplat*, *kòpat*, *(se) kùrvat*, *mètnit*, *òdnīt*, *okòpat*, *òrat*, *òtīc*, *polágat*, *pričéstít*, *prìgleat* 'pregledati', *rèc*, *ùbrat*, *ùpravlat*, *vézat*, *zàgrćat*, *zàrec* (Nad);
- puni: *dòvesti*, *îci*, *ìsti*, *izāci*, *pítati*, *rádti*, *rèci*, *žèlti* (sve iz Lisac i Magaš, 2020: 587); k tomu *čùti*, *kaživati*, *kèklati* 'heklati', *státi*; krnji: *žívt* (Pol);
- puni: *čitati*, *dóci*, *kùpti*, *mècati*, *mùlti* 'moliti', *odréd<sup>d</sup>ti*, *písati*, *pìti*, *rèci*, *sījati*, *státi*, *trášti* 'tražiti', *zàkačiti*, *žívti*; krnji: *obražívat*, *òbrukat*, *pòkrit* (Pop);

<sup>345</sup> Nisu navođeni infinitivi rabljeni ispred pomoćnoga glagola 'htjeti' u tvorbi futura I.

- **puni:** *gùpti se, ocjénti, otvòrti, pìti, pròsti* 'prositi', *rá<sup>d</sup>ti* (uz rjeđe *rá<sup>d</sup>t*), *vá<sup>d</sup>ti, žívti; krnji: *dät, íc, ìst* 'jesti', *kúpat se* [kúpace], *objásnit, odústat, òtět, pítat, pòist, prävnt, prityčávat* 'pretrčavati', *prìvřcat* 'prevrtati', *rá<sup>d</sup>t* 'raditi' (uz češće *rá<sup>d</sup>ti*), *rěc, zakòpat, zízat, znät* (Pos);*
- **puni:** *blagosívati, dàti* (uz *dät*), *dírati, dóci, dùnīti, íci, ìsti, istirávati, nàpunti, otvòrti, poprícati, prìdati* 'predati', *prodávati, sísti, srřcati, šmùgniti, tàkniti, tròšti, úci, zabòravti;*<sup>346</sup> **krnji:** *bīt, dät* (uz *däti*), *íc* 'íci', *kázat, òdat, òtīc, rážat, ránt* 'hraniti', *skúplät* (Pri);
- **puni:** *bräti, čěšłati, čüti, ìstrēsti, pàsti* 'jesti nepokošenu travu', *trēsti, žmírīti; krnji: *bàcat, dávat, dílit, frìgat, izágnat, izut, làgat, mùčat, osúšit, òtvarat, pijùckat, pìvat, rádit, razùmit, trážit, zapišívät* 'zapisivati' (Raž; sve iz Miletić, 2008: 116);*
- **puni:** *se bòjati, dóci, íci* (uz *íc/íc*), *istùmačti, kòrti, kùpti* 'kùpiti', *náci, plá'ti, se sř'ti* 'se sjetiti', *se snáci, šúšti* 'sušiti', *ùbiti; krnji: *bīt, čítat, dät, glèdat, govòrit, íclíc* (uz *íci*), *ìst* 'jesti', *izāc, kuntrolírat, kùvat, ódat, pàst, písat, pítat, plàkat, plèst, pònukat, pòpt* 'pobiti', *se pòričkat* 'se porječkati', *prèst, prícät, prijávt, prímit, pripòznat, rá<sup>d</sup>t, rážat, ràskint, rěc, spást, spávat, se šält* 'se šaliti', *ùžēt, vèčerat, vést* 'vesti', *víkat, zàklat, znät, živ* 'živjeti' (*živ dok san žíva* 'živjeti dok sam živa') (Sel);*
- **puni:** *čèkati, divánti, dòčekati, íci, kòpati, nadòpunti, pítati, pripovídati, razdvájati, skñnti, svřcati, zamírati, znäti; krnji: *čítat, písat, poštvát, prìdat, pùštät* 'pustiti', *upísat* 'opisati', *zavřšt* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);*
- **puni:** *dòpti, ìsti* (uz *ìst*), *kùpti, kúpti, lúpti, nácə* (uz *nác*), *naučti, nòcti, odlùmti, ožènti, pìti* (uz *pīt*), *podílti, poľúpti, rò<sup>d</sup>ti, sí<sup>d</sup>ti, skñnti, stävnti, škròpti, trášti, ugásti, ùlasti, ùva'ti, vř<sup>d</sup>ti, vráti/vrá'ti* 'vratiti' (uz *vrát*), *zamánti, zatvòrti; krnji: *bīt, bžat, brät, čèkat, čítat, čüt, dät, dóc, dīgnit, dòvest, dřžat, gñnt* 'ginuti', *glèdat, íc, imat, ìst* 'jesti' (uz *ìsti*), *izrec, kàznit, klät, kòpat, lěc, nác* (uz *nácə*), *nàmirit, òprat, òstat, òtīc, pokázat, pìpnit, písat, pīt* (uz *pīti*), *plàkat, pògint, pòist, pòslat, potpísat, prícät, pripísat, prizalagájit, pròdat, prodávät, rěc, sílovat, slüşät, spávat, stát, túc, ubíjat, ùmrīt, útec, vrát* 'vratiti' (uz *vráti/vrá'ti*), *zagřmt* 'zagrmjeti', *zàklat, zatájat, zätirat* 'potjerati', *znät* (Suh);*
- **puni:** *bäviti se, bīti* (uz *bīt*), *bräti, cürovati, čèkati, ni čuti, dàti* (uz češće *dät*), *dóci, dozvòlti, dožívti, glèdati, govòriti, grá<sup>d</sup>ti, ícilíci, ìgrati* (uz *ìgrat*), *iskidati, ispròsti, ìsti* (uz *ìst*), *izmoći, kázati, kòpati, kúpti, kù'ati, mùsti, nàpti, nàpraviti, nàstaviti, nìkniti, nòsti, obècati, òdnīti, odòlti, òplesti, opròstiti, òstaviti, písati, plácati* (uz rjeđe *plácät*), *plá'ti, pògledati, pòisti, pòjiti, pòmoći, pòpti, pòtreviti, potřpiti, príci, prikľúcti, pròdati, prodávati* (uz *prodávät*), *pròpasti, pròsiti, rá<sup>d</sup>ti, ràstaviti se, (àjmo) rěci/rěci* (uz *rěc*), *sísti, sküvati, slüşati, špòrkati,*

<sup>346</sup> Posebno je zanimljiv primjer *jā éu mòci sprémnti ìsti* s trima punim infinitivima u nizu.

*trážíti, ùčti, ùliti, umíšati, upísati, ùrāngati se, ùspiti, ùzēti, uzgýniti se 'ogrnuti se', vřđti (uz vřđt), vòsti 'voziti', vrát'iti se, zalívati, zarúčiti, zafál'ti, žènti, žívti; krnji: bít (uz bít), brät, dät (uz rjeđe dät), dīzat, dònīt, ĩgrat (uz ĩgrati), ĩst (uz ĩsti), kòpat, napùštat 'napustiti', òrat, plácát (uz češće plácati), pòdnīt, pročitat, prodávat (uz prodávati), rěc (uz rěci/rěči), studírat, vřđt (uz vřđti), vrídat (Sve);*

- puni: dät, íci, iskòpati, ĩsti, ĩstirati, izdřžávati, izvūci, kòpati, kunobárti, kúpti, nadoplát'iti, nakupòvati, nàpti, nazdrávłati, odgájati, òkřpti, òrati, pìvati, plěsti, popisati, pribácti, pròdati, pričati, ráđti, rúgati, vésti, zapísati; krnji: bít, dät, izòrat, kúpt, nác, nalòžit, obražívat, pìvat, pòist, pònīt, proizvest, rúgat, sàkrit, rìzat, třndelíkət, ugrízat, ùvūc, večerat, vřrovat (Ška; sve iz Magaš, 2019: 382);
- puni: bít, brìsati, čítati, čobániti, čúvati, dīgniti, dóci, íci, ĩsti, ĩlłati, nòstil'nòsiti, òprati, písati, přižíviti 'preživjeti', vózati, vràcati, vřci 'staviti', vřci, zakòpati; krnji: pròdat, rádit (Tri);
- puni: ĩsti, otvòrti, plěsti, povríditi, procíditi, pròpti 'probiti', rádti, rasúti 'rasuditi', sísti, vřđti, zatvòrti, žívti; krnji: bít, čúat 'čuvati', dät, dôč, íč, imat, làgat, lěč, kùat 'kuhati', měmit, navigat, òdnīt, òstat, òtīč, pítat, pokázat, pòslušat, pròč, rěč, ruinat, skùat 'skuhati', sprémat, tàknit, ùat 'uhvatiti', zàklat, zvät (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- puni: dòpti 'dobiti', íci (uz íc), ispláti 'isplatiti' (uz isplát), ĩsti 'jesti', jãmti, mūsti, nàpravti, nasáđti 'naveliko posaditi', plát'iti, ráđti, rjěšti, vòđti, úci, zàlti; krnji: bít, dät, dīzat, dôc, dorènat, dovòst 'dovoziti', ĩgrat, íc (uz íci), isplát 'isplatiti' (uz ispláti), kòpat, napájat, òdnīt, pěc, plěst, pòbrat, pòlti, pràvt, prič, rěc, pùštat 'pustiti', slūšat, srūšt, vézat, vrát 'vratiti', žèt (Vis);
- puni: bléjati, dät, dīzati, govòrti, íci, imati, ĩsti (uz ĩst), kásti 'kazati', kràsti, kùv'ati, làgati, nàpravti, nàpti (uz nàpt), naučti, odrěđti, polágati, pònuđti, prätiti, pràvti, razvójati, recitírat, rěci, sáđti, studírat, zavřšti, znäti; k tomu kleti (Vrsi I, 2013: 619), krasti (Vrsi I, 2013: 627) prolazti (Vrsi I, 2013: 620), prolivati (Vrsi I, 2013: 618), snalazti se (Vrsi I, 2013: 607), vozti (Vrsi I, 2013: 620); krnji: čúvat, dòbit, ĩst (uz ĩsti), kúpt, nàpt (uz nàpti), prikint, zabránt (Vrs);
- puni: bít (uz bít), bräti, dät, glèdati, grījati, hláđti, íči (uz íč), imati (uz imat: ìma' dīcu, ìmat mīsta), ĩsti (uz ĩst), izdřžati, kòpati, lěči, míhati (uz míhat), nàpravti, òprati, otvòrti, pitùrati, pòisti (uz pòist), pòmoči, posáđti, povírti, pròkapati, promínti, spěči, studírat, vätati, vézati, zatvòrti, zàvati 'zahvatiti', žívti; krnji: bít (uz bít), brät, dôci, dònīt, íč (uz íči),

*imat* (uz *imati*), *ìst* (uz *ìsti*), *kùvat*, *mínat* (uz *mínati*), *nàviknit*, *plàkat*, *pôč*, *pòist* (uz *pòisti*), *pròdat*, *rážat*, *rěč*, *sìjat*, *se smíjat*, *ùgrist*, *zalívat*, *zížat* (Zat).

Govori u kojima je redukcija vokala *i* rijetka (Tri) ili je u pravilu nema (Jas) imaju zabilježene uglavnom pune infinitive (Tri) ili samo pune infinitive (Jas).<sup>347</sup> Govori u kojima je redukcija vokala *i* česta (npr. Nad, Raž, Sel, Sta, Ška, Vinj itd.) u pravilu imaju i mnogo zabilježenih krnjih infinitiva, neki među tim govorima čak i više zabilježenih krnjih infinitiva od punih, no ne može se zaključiti da je fonološka promjena postala morfološkom, odnosno da glagoli neke kategorije (primjerice glagoli na *-ati*) imaju samo krnje infinitive. U nekim je punktovima (Pos, Suh, Vis) situacija drugačija – glagoli koji u infinitivu imaju samo jedan zanaglasni vokal *i* u pravilu ga gube, a to se odražava na morfologiju – infinitivi takvih glagola (primjerice glagola na *-ati*) redom su krnji (*-at*).

### 3.3.2.2. Posebnosti prezentskih oblika

Ovdje izdvajam neke posebnosti prezentskih oblika zabilježene u istraživanim govorima, bez težnje za sustavnom gramatičkom obradom. Navedene su značajke i oblici koji se mogu sagledati usporedno.

#### 3.3.2.2.1. Treće lice množine

Glagoli s infinitivnim dočetkom *iti* i prezentskim nastavcima *-in*, *-iš* itd., te glagoli s infinitivnim dočetkom *ati* i prezentskim nastavcima *-in*, *-iš* itd., u trećem licu množine prezenta mogu imati nastavak *-u* ili nastavak *-e*.<sup>348</sup> Prvo navodim zabilježene primjere s nastavkom *-u* prema punktovima:

- *vìdū se*, *izgubū se*, *bòlū* (Bok);
- *ùčinū* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359);
- *dogòvorū*, *dìžū*, *pràvū*, *rādū*, *ùčinū*, *ùvatū*, *vìdū* (Nad);
- *dònosū*, *dìžū*, *pòkupū*, *stòjū*, *nè rādū* (u izreci radi rime *rādē*: *pùšt mlâdē neka rādē*) (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 587);
- *òdrēdū*, *dìžū* (uz *dìžē*), *rādū* (uz *rādē*), *vrátū se*, *žívū* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 32);
- *bòlū*, *čìstū*, *gòvorū*, *vèlū*, *vìdū se*, (*se*) *vrátū* (Pos);
- *izlazū*, *nàlazū*, *nòsū* (uz *nòsē*), *stòjū*, *žívū* (Pri);

<sup>347</sup> Treba uzeti u obzir da su podatci iz Jasenica preuzeti iz rječnika te da bi se u živom govoru vjerojatno i ondje mogao naći pokoji krnji infinitiv, no svakako bi punih infinitiva bilo znatno više.

<sup>348</sup> U ovu skupinu glagola ide i glagol s prezentom *velin*, *veliš* itd. koji nema infinitivni oblik.



- *živū* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *džžū, izgorū, lèžū, nàpravū, nòsū, prijāvū, rādū, sidū, stòjū, škròpū, ùvatū, (se) vòdū, žālū* (Suh);
- *nè brānū, dòlazū, džžū, gòvorū, izvadū, rādū, sidū, zàrādū* (Sve);
- *džžū, mùčū se, pālū, prāvū, rādū, sàstavū, živū* (Ška; sve iz Magaš, 2018: 382);
- *dòlazū, gòvorū, mùčū, pālū, živū* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *jāvū se, mìslū, nòsū, se òsūšū, rādū, ròdū* (Vis);
- *dòlazū, kùpū se, lètū, rādū, stāvū, vjtū, zàtvorū* (Vrs);
- *fālū 'nedostaju', smřdū, stāvū, stòjū, se vòlū, vrídū, zàvřšū, živū* (Zat);

u manjem broju punktova prevladava nastavak *-e*:

- *nose, vide* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 61);
- *dòlazē, džžē* (uz *džžū*), *pràtē, rādē* (uz *rādū*), *stāvē, vādē* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 32);
- *nòsē* (uz *nòsū*), *nè volē* (Pri);
- *se bòjē, gòrē, gòvorē, gùnē, kùpē, rādē, stòjē* (Sel);
- *dòlazē, lèžē, ništē, pòletē, rādē, vírē, nè žalē* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *dòlazē* (Tri).

Kako vidimo iz navedenih primjera, na području Južnoga velebitskog podgorja nastavak *-u* vrlo je rijedak.

Glagoli s infinitivnim dočetakom *ati* i prezentskim nastavcima *-an, -aš* itd. u trećem licu množine mogu imati nastavak *-aju* i nastavak *-aje*. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *imaju* (Jas; Galović, 2020: 61);
- *vràćajū, nè znajū* (Nad);
- *vjèžbajū* (Pol);
- *ìmajū* (Pop; Magaš, 2018: 32);
- *čìtajū, ìmajū, pìvajū* (Pri);
- *nè znajū* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *ìmajū* (Sve);
- češće *ìmajē, rjeđe ìmajū* (Ška; Magaš, 2018: 382);
- *ìmajū* (Tri);
- *se razgovaraje 'razgovaraju'* (Suh; Batur, 2019: 38);
- *ìmajū* (Vis);
- *glèdajū, némajū, nè znajū* (Zat).

Dakle, samo je u Suhovarima i Škabrnji, mjestima koja nemaju izlaz na more, zabilježen nastavak *-aje*; ako ga je drugdje bilo, vjerojatno se sasvim povukao ili je u povlačenju.

### 3.3.2.2.2. Glagol 'ići'

Glagol 'ići' ima prezentske oblike *īžēn, īžēš, īžē, īžēmo, īžēte, īžū* u svim punktovima.<sup>349</sup> Ti su oblici nastali analogijom prema oblicima *dôžēn, nàīžēn, prôžēn* i sl.

### 3.3.2.2.3. Glagoli 'dati', 'imati' i 'znati'

Glagoli 'dati' i 'znati' mogu imati oblike s neproširenom prezentskom osnovom i oblike s proširenom prezentskom osnovom. Glagol 'imati' u pravilu ima samo oblike bez proširene prezentske osnove (*iman, imaš...*), no u Nadinu je, uz brojne zabilježene oblike bez proširene prezentske osnove, zabilježeno i *imáde*. Negirani oblici 'dati' i 'znati' zabilježeni su u svim punktovima samo bez proširene prezentske osnove. Navodim zabilježene primjere glagola 'znati':

- bez proširene osnove: *znân, nē znān, znâš, nē znāš* (Bok), *znân, nē znān, nē znāš* (Isl), *znân, nē znān, znâš, znâ, nē znajū* (Nad), *znâ* (Pol), *znân, nē znān, nē znâ* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 32), *znân, nē znān, nâš 'znaš', nē znāš* (Pos), *znân, znâš, znâ, znâte* (Pri), *znân, nē znajū* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.), *znân, nâš/znâš, znâ* (Suh), *znân, nē znān, znâš/nâš, nē znâ, nē znâte* (Sve), *znân, nē znān, nē znāmo, nē znâte* (Ška; sve iz Magaš, 2018: 382), *znân, nē znān* (Vinj; Magaš: ruk.), *znâ* (Vis), *znân, nē znān* (Vrs), *znân, nē znān, nē znajū* (Zat);
- s proširenom osnovom: *znáde* (Isl), *znádū* (Nad), *znádū* (Pop; Magaš, 2018: 32), *znáden, znáde* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.), *znádeš* (Suh), *znáden, znáde* (Ška; Magaš, 2018: 382), *znáde* (Vinj; Magaš: ruk.), *znádū* (Vis), *znáden, znádēš, znádē* (Zat).

Navodim i zabilježene primjere prezenta glagola 'dati':

- bez proširene osnove: *nē dān, ako dâ – dâ, nē dā* (Nad), *nē dā (sād mi se nē dā)* (Sel), *nē dā* (Suh), *nē dā* (Zat);
- s proširenom osnovom: *dádū* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359), *dádeš* (Nad), *dáde* (Pol), *dáden, dádeš* (Pop; oba primjera iz Magaš, 2018: 32), *dáde, dádū* (Pos), *dáde, dádemo*; k tomu *dādeno* (Sel), *dáde, dádū* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.), *dádēn, dadu* (Batur,

---

<sup>349</sup> Na zadarskom području takve oblike imaju i svi kopneni čakavski punktovi. Ipak, novoštokavski (i)jekavski govor Biljana Donjih ima neizmijenjen prezent: *īdēm, īdēš* itd. (Magaš, 2019: 380). Sporadično se uzlazni naglasak javlja i u novoštokavskim ikavskim punktovima, npr. *īžēmo* (uz *īžēmo*) (Nad), *īžēn/īžēn* (Pop), *īžēn/īžēn* i *īžēmoližēmo* (Suh), *īžēn/īžēn* (Ška). Samo u Vinjercu zabilježeno je i *īdē, īdū* i *īžē, nē īžē* (Magaš: ruk.).

2019: 39) (Suh), *dáden* (Sve), *dáde* (Ška; Magaš, 2018: 382), *dáde* (Tri), *dáde* (Vinj; Magaš: ruk.), *dádēn*, *dádēš* (Vis).

Vidimo da su prošireni oblici glagola 'dati' češći od proširenih oblika glagola 'znati', što se može objasniti time da su stariji.

#### 3.3.2.2.4. Glagol 'živjeti'

Zabilježeni su sljedeći oblici glagola 'živjeti': *žíven*, *žíveš*, *žíve*, *žívemo*, *žívete*, *živū* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 587), *žíven*, *žíveš*, *žíve*, *žívemo*, *žívete*, *živū* (Pop; Magaš, 2018: 33), *žíven*, *žíve*, *živū* (Pri), *žíve*, *živū* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.), *živēn*, *živē* 'živi' (Suh), *živīn*, *živī*, *živīmo* (Sve); *živīl*/*žíve* (Ška; Magaš, 2018: 382), *živī* (Tri), *živīš*, *živī* (Vrs), *živīn*, *živī* (Zat).

Kako se iz navedenih primjera vidi, oblici *živin*, *živiš* itd. zabilježeni su samo u punktovima koji se nalaze uz more (Sve, Tri, Vrs, Zat). Infinitiv, ondje gdje je zabilježen, glasi *živiti*/*živti*.

#### 3.3.2.2.5. Glagol 'trčati'

Zabilježeni su sljedeći oblici glagola 'trčati': *trčēn*, *trčēš*, *trčū* (Pol), *trčē* (Pos, Suh, Sve, Vis, Vrs); samo u Zatonu zabilježeno je *trčī*.

#### 3.3.2.3. Glagolski pridjev radni

U svim rodovima i brojevima glagolski pridjevi radni imaju osnovu koja završava dočetnim *l*. U jednini ženskog roda imaju nastavak *-a*<sup>350</sup>, a u jednini srednjeg roda imaju nastavak *-o*. U množini pak muški rod ima nastavak *-i*<sup>351</sup>, ženski rod ima nastavak *-e*, a srednji *-a*. Kategorija kojoj treba posvetiti više pažnje jest glagolski pridjev radni muškog roda u jednini; nulti nastavak u ovoj kategoriji omogućuje vokalizaciju dočetnog *l* te nastaju novi dočetci. Na cijelom području dočetno *al* uglavnom daje *a* (npr. *doša*, *moga*; ali i *pàja* 'pao' u Vrsima i Zatonu), a dočetno *rl* beziznimno daje *ra* (npr. *umra*, *upra*). Međutim, dočetno *il* može dati *ija* ili *ije*, dočetno *el* u glavnini primjera daje *eja* ili *eje* (uz naknadna stezanja), a dočetno *ul* može dati *uja* ili *uje*; u svim je ovim ishodima sonantom *j* razbijen slijed dvaju vokala. Navodim primjere zabilježenih glagolskih pridjeva radnih u kojima je došlo do vokalizacije dočetaka *il*, *el* i *ul* prema punktovima:

– *bija*, *lēcija* 'zgnječio', *svřšija*, *vřdja*, *vřzja* (Bok);

<sup>350</sup> Uz neobične mjestimične iznimke koje navodim.

<sup>351</sup> Koji može biti i reduciran zbog fonološke prirode (nenaglašeni vokal *i*).

- *mětnija; bĭje, dílije, ùbije, ùčije, vĭdje; pòčē* (Isl);
- *navaliya, okreniya, zasija; sapeja, uzeja; čuja, obuja, posuja* (sve iz Galović, 2020: 56); k tomu *bĭje, mĭslije, rádije*<sup>352</sup> (Jas);
- *bácije, bĭje, gñéčije, izgùbije, òstarije, posádije, šĭje, vòzije, vrátije, žívije; směje, zàpěje; čŭje, pròsŭje* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 355);
- *bĭje, dòbĭje, dòlazje, kúpje, nàpunije, obòlije, pòje (< poije) 'pojeo', poľúbije, prímije, rádije, sádije, utòvariye, vrátje, zapòslije; nàveje* (Nad);
- *iskòristija, ožèniya* (uz *ožènije*), *rádija, vòlja; bĭje, izrádiye, ožènije* (uz *ožèniya*), *rádiye, ùbje, vòzje; dònĕja* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 586);
- *bĭja* (uz češće *bĭje*), *pòginija* (uz *pòginje*), *rádja; bĭje* (uz rjeđe *bĭja*), *dònĭje, mùčje, osúšije, pòginje* (uz *pòginija*), *pogrĭšije, polòžije, spoménje, ùspije, uzgòije, zavřšje, zóvnije; směje* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 22–23);
- *ožèna* 'oženio' (uz češće *ožèné*); *bĭje, dòbĭje, dòlazje, dožĭvje, dvòrje, izvřšje, kúpje, ožèné* 'oženio' (uz rjeđe *ožèna*), *rádje, ròdje, skrénje, slàvje, (se) snàlazje, tĭje, ùbje, utòpje, vòzje, (se) vrátje, zavřšje, žívje; dònveje, òdveje, pòčĕje, ùzĕje* (Pos);
- *vòdija; bĭje, gùnije, lútje, òdnĭje, òstavje, ožènije, prihvatije, pùšnije, ròdje (se), sĭje, smĭje, tĭje, vĭdje; ùzĕje* (Pri);
- *ùvatija* (Lisac, 2004: 169), *bĭja* (Miletić, 2008: 114); *ùzĕja* (Miletić, 2008: 114) (Raž);
- *bĭja* (uz *bĭje*), *dòbĭja, dòlazija* (uz rjeđe *dòlazije*), *dùnĭja, govòrija, jávija, nàpravija, òdija, oglúvija* (uz *oglúvijelogúvije*), *òpazija, (se) ožèniya, pòpĭja, porúčja, pribija, prisĕlija, prožĭvija, rádija* (uz rjeđe *rádje*), *smĭja, tĭja, túžija, vĭdija, vòlija* (uz *vòlijel/vòlje*); *bĭje* (uz *bĭja*), *dòlazije* (uz češće *dòlazija*), *jávije (se), krénije, nàumije, òdbije, oglúvijelogúvije* (uz *oglúvija*), *otvòrije, ožènije (se)* (uz češće *(se) ožèniya*), *rádje* (uz češće *rádija*), *vòdje, vòlijel/vòlje* (uz *vòlija*), *žívje; pòčĕje, ùzĕje; čŭja* (Sel);
- *bĭjal/bĭja* (uz *bĭje*), *kĭselija, obòlija, òdija, pripòvidija, pròbija, rádija, smĭja, zabògatija* (uz *zabògatje*), *zavřšĭja* (uz *zavřšije*), *žàlija, žívija* (uz *žívije*); *bĭje* (uz *bĭjal/bĭja*), *nàpravje, ì pije* 'ì pio', *podĭlije, zabògatje* (uz *zabògatija*), *zavřšije* (uz *zavřšĭja*), *žĭvije* (uz *žívija*); *čŭje* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *bĭja* (uz češće *bĭje*), *dùnĭja* (uz *dùnĭje*), *prihvatja, zavřšja* (uz *zavřšje*); *bácje, bĭje* (uz rjeđe *bĭja*), *dùnĭje* (uz *dùnĭja*), *isplazije, izdréčje, narédije, naučje, oženje, pálije, pĭje, pràvije, rádje, ròdje, sàvĭje, smĭje, snímije, tĭje, ùbje, ugúšje, unesvístije (se), ùništije, vòzje, zavřšje* (uz *zavřšja*), *žĭvjel/žívije; proveje* (Batur, 2019: 46), *smeje* (Ukalović, 2020: 36), *uzeje*

<sup>352</sup> Tri potonja primjera dala je Zdenka Matek Šmit usmeno.

(Batur, 2019: 41), *zàpēje*; *čùja/čùje* (k tomu *čuje*; Ukalović, 2020: 51), *izuje* (Ukalović, 2020: 33) (Suh);

- *bija* (uz *bije*), *go<sup>v</sup>òrja*, *mìslija*, *oženija* (uz *oženije*), *rádija* (uz *rádije*), *smija* (uz *smije*), *tija*, *učija*, *vòdija*, *zapòslija*, *zavřšija* (uz *zavřšije*), *ženija*, *živija* (uz *živije*); *bije* (uz *bija*), *bòrije* (*se*), *dòbije*, *dòlazije*, *dòspije*, *isplazije*, *kisèlije*, *nałútije*, *nàpravije*, *òstavija*, *oženije* (uz *oženija*), *pòije*, *rádije* (uz *rádija*), *smije* (uz *smija*), *svàtje*, *ùdrije*, *vòlije*, *vratije*, *zafálije* (*se*), *zavřšije* (uz *zavřšija*), *žàlije*, *živije* (uz *živija*); *pòčēa*, *ùzēja* (Sve);
- *bija* (samo jednom, inače *bije*); *bije*, *ćútje*, *dùnīje*, *iscřpije*, *mètnije*, *obògatje*, *òstavje*, *promínje*, *rádje*, *ròdje*, *sītije*, *stràšije*, *tije*, *ùstavije*, *živije*; *pòčē* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 372);
- *bija* (uz *bije*), *nòsija*, *pòginija*, *pràvija*, *tija*, *zakúpija*; *bije* (uz *bija*), *bròdje* (Tri);
- *bija* (uz *bije*), *dòlazija*, *pija*; *bije* (uz *bija*); *čùja* (uz *čuje*); *čuje* (uz *čùja*) (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *bije* (češće) / *bije* (rjeđe), *dòbije* 'dobio', *dùnīje*, *jávije se*, *krénje*, *mánje* 'mahnuo', *naplátije*, *nàpravje*, *òdnīje*, *otvòrije*, *plátje*, *pogòdje*, *posádije*, *pòvadije*, *privřnje* 'prevrnuo', *ròdje se*, *skrívije*, *ùbije*, *vìdije*, *vòlje* 'volio', *vratije se*, *zarádije*, *zavřšije*, *živije*; *pòčē* (uz češće *pòčēje*), *dòveje*, *pòčēje* (uz rjeđe *pòčē*), *pòžēje* (Vis);
- *bija*, *gònija*, *isplazija*, *jàšija*, *křstija*, *mírlija*, *nòsija*, *òdnīja*, *otvòrija*, *polòžija*, *pràtija*, *sádija*, *svàtija*, *trázija*, *zavřšija*; *nájmiije*; *klēja*, *pòčēa* (Vrs);
- *bija*, *dírnija*, *dòlazija*, *dònīja*, *grádija*, *izgùbija*, *nàpravija*, *pòginja*, *posádija*, *pòsijā*, *slòmija* (*se*), *spásija* (*se*), *stàvija*, *tija*, *vìdija*, *zàgřlija*, *zapròsija*, *žèļa* 'želio'; *pòčēa*, (*se*) *pòpēja*, (*se*) *ùspēa*, *ùvēa*, *ùzēa*; *čùja* (Zat).

Prema vokalizaciji dočelnog *il* u glagolskom pridjevu radnom govori se mogu podijeliti u tri skupine: 1) (beziznimno ili dominantno) *-il > -ija* (Bok, Raž, Tri, Vrs, Zat); 2) *-il > -ija/-ije* (Jas, Pol, Sel, Sta, Sve, Vinj); 3) (beziznimno ili dominantno) *-il > -ije* (Isl, Kru, Nad, Pop, Pos, Pri, Suh, Ška, Vis). Kako se vidi iz priložene podjele, svi punktovi iz prve skupine nalaze se uz more, što je i očekivano, u drugoj su skupini također punktovi koji se nalaze uz more (izuzetak je Polača), a u trećoj su skupini svi punktovi koji se nalaze u unutrašnjosti, ali i Posedarje, Pridraga i Kruševo, tri punkta s izlazom na more.

Valja spomenuti i iznimke u glagolskim pridjevima radnim ženskog roda. U Polači je zabilježeno *bíle dòšla* 'bila došla', u Škabrnji je uz *imala san* zabilježeno *imale san*, u Tribnju je zabilježeno *čobánle i kòpale* 'čobanila i kopala' (uz više puta zabilježeno *kòpala*), a u Vinjercu *pòjle* 'pojela' (*jèdnu san pòjle*) i *młile* 'mljela' (*jā se nè sičān da san ù nēmu kād młile*) (oba

primjera iz Magaš: ruk.); jasno je da ovoliko zabilježenih primjera ne može biti slučajno, a možda bi se ista pojava dala zabilježiti i u kojem drugom punktu. Ostaje nejasno zašto se u glagolskom pridjevu radnom u jednini ženskog roda umjesto nastavka *-a* povremeno javlja nastavak *-e* i jesu li u kojem drugom govoru oblici s nastavkom *-e* bili dominantni.

### 3.3.2.4. Posebnosti perfekta

O glagolskom pridjevu radnom koji sudjeluje u tvorbi perfekta već je bilo riječi. Ovdje izdvajam perfekt obezličene konstrukcija i trećeg lica jednine povratnih glagola s obzirom na (ne)nazočnost pomoćnoga glagola (kopule) u njima. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

1) s kopulom:

- *di je mātē mu se ròdla* (Bok);
- *tô se j žívlo, tô j sve bílo zàsijāno, š nōn se j škròplo, mìlūn se je zvā* (Nad);
- *kunpírā se j pèklo, kàko se j ùna sùbitāla, tô se j išlo i sèklo, òn se j mórā skrènti, èdnē m se j gòdnē, tô se j imalo māsti i tē pàncetē i tògā* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 588, 589);
- *žívlo se j, šènca se j sījala, jer je s òtīn se rānije, pūno se j rádlo, ùvik se j nāšlo, trīunf se j mālò ìgrā* (sve iz Magaš, 2018: 33); k tomu *dòsta j blāga dīžalo se* (Pop);
- *Kàko se j zvā?, sà se j pokázā vūk, Brìsinca se j zvāla, i nēgov se j dīd vrátje* (Pos);
- *vìnčala se j, da se j dīgā* (Pri);
- *Kò se j tô bòjā?* (Sel);
- *rádla se j cèsta, tô se j svè drúzlo, sījalo se j svè, tô se j svè ràzišlo* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *kàko se j zvāla, òna se j razbòlila, tēško se j tô líčlo, pūno se j tô rádlo* (Sve);
- *rádlo se j, pílo se j, tô se j sve nà rūke ùndā rádlo, dòk se j ròdla, kò se j nádā nēmu, mīj je stārī nà menīn se strāšije* (Ška; sve iz Magaš, 2018: 384);
- *išlo se j* (Tri);
- *ìsto se je zvāla Vêršič, tú se j dòl išlo, ožènje se j* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *žívlo j se, iz Ràžānca j se išlo, pīvalo j se, sàstajalo j se, pílo j se tô nèmilō čūdo, prīd menūn se j svāšta govòrlo, promínlo j se, kad se j kamīōn privrjnje* [kacej], *cýpon se j žèlo* (Vis);
- *ka se je okòtila* (Vrs);

2) bez kopule:

- *tô se kùči sprémalo, prošétalo se, pīvalo se, dok se nà rūke žèlo* (Bok);
- *u svè se i jèdnōj kùci krūv pèkā* (Pol);

- *mòja se mātē ròdla u Prìdrazi, nàjvišē se ìgralo* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 33);
- *Děžmān se zvāla* (Pos);
- *lān se ožēnije* (Pri);
- *mātē mi se u Modríču ròdla* (Sel);
- *i kòpalo se i blāgo se glèdalo* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *nàpravla se škòla* (Suh);
- *tû se otvòrla škòla* (Sve);
- *jèdan mu se ùbje, opíjalo se, kàk se ùnō zvā, trēcī dān se zapòslije* (Ška; sve iz Magaš, 2018: 384);
- *rádila se zēmļa* (Tri);
- *ìgralo se kòlo, dŕžalo se svē, nājvišē se nōgomēt ìgrā* (Vis);
- *tāmo se sīklo* (Vrs);
- *a zēmļa se rádla, nòsla se vòda* (Zat).

Zanimljivo je da samo u Visočanima kopula *je* dolazi ispred čestice *se*, ali može biti i obratno. Zabilježenih je primjera s kopulom na cijelom području nešto više od primjera bez kopule. Izostavljanje kopule nije obilježje samo obezličenih konstrukcija i trećeg lica jednine perfekta povratnih glagola nego i drugih oblika perfekta. Zabilježene primjere krnjeg perfekta navodim prema punktovima:

- *nīkī brōd dòšā što blāgo vòzija* (Bok);
- *jā i ùna ìzašli iz òpćinē* (Nad);
- *Bèogradu bīje 'u Beogradu bio', sèdmero nas òstalo živī* (Pos);
- *dáli Mārtinu, a mēne nīsu pònudli* (Pri);
- *bíla tâ hégova ròdbāna, i ùna ùmŕla ot plúćā, òbnōc dòšli avióni i bumbardíral, mī se vrátli gòr, jā se šā'la* (Sel);
- *jā nī dēsetero ìmala* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *jā dòšla, Íka joj bílo ìme, dòbrā žēna bíla, ìšla jā vākō, i bīje bōgat, jā ga ìšla vī<sup>d</sup>ti, a ùčitel' bīje Bosānac, ćāca mu bīje pùlīcja, jā óde stāla, ù Karīnu vrātri bíl* (Suh);
- *srīla ga, ìžē po mārēndu* (Sve);
- *jā dòšla, i ùn dòšā òtudā* (Tri);
- *mī se čūdli* (Vis);
- *a mōme mūžu bílo drāgo* (Zat).<sup>353</sup>

---

<sup>353</sup> Naravno, u svakom je punktu zabilježen i znatan broj punih perfekta, no ovdje ih ne navodim.

### 3.3.2.5. Pluskvamperfekt

Pluskvamperfekt se tvori po obrascu „perfekt glagola 'biti' + glagolski pridjev (radni/trpni) drugoga glagola“, uz slobodan poredak sastavnica, pri čemu perfekt glagola 'biti' može biti i krnj. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *dòdijala je bíla* (Bok);
- *što z bíli s nāmīn rádli* (Nad);
- *jâ san dòsta bila nõvācā zarádla* (Lisac i Magaš, 2020: 589), *pa je bíle dòšla* 'pa je bila došla' (Pol);
- *pòslē bīje upísā kad je dòšā, znān da j bíla dòšla, tī se níz bīje ni ròdje, tāmān bīje pòčēje rāt, bíla san i dòbro ùčla, ún je svē pròdā i òčā bīje u Rìžicu, ù Bāčkū j bílo òčlo ní nērādnīkā desétak* (Pos);
- *u progónstvu je bīje nāšā èdnu bàbu, ùna j dòbīla (...) ùpalu tū bíla, ún ti je bīje slúžije partizáne, bíla se ùdāla, ùvūkla se bíla Mlādēnka, i ùni su bíli prījē rāta cǔkvu nàpravli* (Pri);
- *i únde j ún bīja nājpřvo otvòrije trgòvnu, a ún je bīja pòšā ù škòlu, kad je vēc bíla Hřvāckā pāla* (Sel);
- *nísan se naučla nīkakomen dòbru bíla, svē j bílo òčlo, ùndā bílo dòšlo narežéne, kad je svē bílo ùteklo* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *němu je zēt pòbigā bīje brāton, ón je bīje krénije u svēćenīke, bīja me bàš ùgrizā, jâ san tàkò òdgojena bíla* (Sve);
- *bīje j Križan ùnē mārúške posádje, bíle jādne òtpočēle, níje se bīje ni ožēnje* (Ška; sve iz Magaš, 2019: 382);
- *bīje òšā u Mèriku, rāt bīje ništo prìstā, níje se bíla nì udāla* (Tri);
- *a òna j vēc dāla, na tolikò mīstā bíla pòslala mòlbe, kad je bíla opèrīrana, èsu l bíli se pozákonli* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *pòčēje san bīje, tāmò san bīje nàpravje stēpence, ùna se nalútla bíla ná hé, jâ se nísan bīje ni ròdje, mǎlo òvī mlǎžī je bílo òtšlo* (Vis);
- *i òndā je bíla dòšla jèdna éra; k tomu Remetovac je bīja zasušja* (Vrsi 2, 2015: 674) (Vrs);
- *ón je bīja izgùbija se, bīja pòšā mǎlo nā bròd, ùbrāla san vēc dvī bíla, sìgūro san ga i posádla bíla* (Zat).



### 3.3.2.6. Aorist

Aorist je potvrđen u većini punktova. Prva tri lica u jednini uglavnom su izjednačena, i to tako da prvo lice preuzima oblik drugog i trećeg,<sup>354</sup> a u množini su potvrđeni jedino nastavci *-šmo* (1. mn.), *-šte* (2. mn.), *-še* (3. mn.); treće lice množine očito je utjecalo na prvo i drugo. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- 3. jd. *pògodī* (Isl);
- *iščvakaše, izružiše, narediše se, odošmo, počepunjaše se, pogubišmo, uvidiše, zakopaše* (Jas; sve iz Galović, 2020: 61);
- *nàlūti, òkrēni, òkrēnu*,<sup>355</sup> 1. jd. *pòkupī* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 354, 359);
- 3. jd. *dóže*, 3. jd. *ìsprīča*, 3. jd. *òde*, 3. jd. *òstade*, 3. jd. *pļēsni, pòzvašē*, 3. jd. *ùdarī*, 3. jd. *ùmrī*, 3. jd. *ùvatī*, 3. jd. *zàbolī* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 587);
- 1. jd. *mětnī*, 3. jd. *òde, rèkolreko*, 3. jd. *ùteče, utèkošē*; k tomu *izbezdánišmo, se razížošmo, ùgledašmo* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 33, 33f51, 34);
- 3. jd. *pòjde, pòjdošē* 'pojedoše', 3. jd. *ùništī* (Pos);
- 3. jd. *dàde*, 3. jd. *dóže*, 3. jd. *òde*, 3. jd. *pògledā*, 3. jd. *pòkrī*, 3. jd. *skīde*, 3. jd. *stāde*, 3. jd. *ùbī* (Pri);
- 3. jd. *se dīže*, 1. jd. *nàrizā, pòbagošē*, 3. jd. *pùče, rèko*, 3. jd. *ùdrī* (Sel);
- 3. jd. *dóže, dóžošē*, 3. jd. *dòjūrī*, 1. jd. / 2. jd. / 3. jd. *òde, òdešē* 'odoše', 3. jd. *òdnese, odrènašē, odvèdošē*, 3. jd. *pòginī*, 3. jd. *pùče*, 3. jd. *próže*, 3. jd. *ùbī, ùbišē*, 3. jd. *ùze, ùzešē*; k tomu *dadeše* (Batur, 2019: 42), *lupniše* (Ukalović, 2020: 35), 3. jd. *nestade* (Batur, 2019: 46, 47; Ukalović, 2020: 14), *upališmo* (Batur, 2019: 47) (Suh);
- 3. jd. *dóže*, 3. jd. *òstade*, 3. jd. *pàde*, 3. jd. *pòletī*, 3. jd. *zàgrlī* (Sve);
- 3. jd. *òdelòde, òdnèsešē* (Ška; oba primjera iz Magaš, 2019: 382);
- *jā reko (štò vī tū)* (Tri);
- *rèko*, 1. jd. *ně upītā* (Vinj; oba primjera iz Magaš: ruk.);
- *dovedošē* (Vrsi 2, 2015: 671) (Vrs);
- 3. jd. *zàbolī* (Zat).

Oblik *reko* (Pop, Sel, Tri, Vinj) jedini je koji se rabi samo u prvom licu jednine, a služi kao uvod u upravni govor o prošlim događajima.<sup>356</sup> Oblici *òdnèsešē* (Ška), *dadeše* i *òdešē* (Suh)

<sup>354</sup> Utjecaj oblikā za treće lice jednine koji su na cijelom području najčešći vjerojatno je presudan.

<sup>355</sup> Ovim trima primjerima nisu zabilježena lica. Nejasno je razlikuje li se prvo lice jednine (*òkrēnu*) od drugog i trećeg (*òkrēni*) ili su to inačice koje se rabe u svim jedninskim licima. Treba istaknuti da osim oblika *reko* 'rekoh' (Pop, Sel, Tri, Vinj) nije zabilježen nijedan oblik koji se rabi isključivo u prvom licu jednine.

<sup>356</sup> U drugim punktovima nije zabilježen aorist, već druge konstrukcije (najčešće *vèlīn jā* i *vèlā*).



- **futur I.:** *něš ìma' dīcu, pàš češ 'past ćeš', já ču kùvat zà nās, Kò če dàti zà škōlu?, bàba če zalívat, ùdri če; futur II.:* *kad òni bùdū dīcu ìmali, já prístajēn, što bùdēš pítā, da ti já odgòvārān* (Zat).

U rečenicama *Trĩba, ako ćemo párnicu vòditi, tīsuću dōlārā.* (Nad) i „*Ā*“, *vèlī ùna mēni, „tī ko š íci ù Zadar, mī ćemo te“*, *vèlī, „vòsti.“* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 589) pomoćni glagol 'htjeti' zapravo mijenja puni oblik istoga glagola, a značenje futura I. je prezentsko (*ako ćemo vòditi* 'ako hoćemo voditi', *ko š íci* 'ako hoćeš íci'). Futur I. i inače može imati prezentsko značenje: *néću znāt štò j tō* 'ne znam što je to' (Sel). U primjeru *Ko će znāt, dāj mu òcjenu.* 'Ako bude znao, daj mu ocjenu.' (Suh) futur II. zamijenjen je futurom I. u pogodbenoj surečenici. Futur I. može se javiti i u namjernoj rečenici: *Ûndā j ì ūn òčā da će pòmoći.* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.). Futurom I. može se iskazati i prijetnja: *pŕč ćeš tī is Knína, něš u Kñinu ògō stāti, dō će pó te, dōc* (sve Suh).

### 3.3.2.8. Kondicionali

Kondicional I. i kondicional II. u gotovo svim punktovima tvore se po obrascima „*bi* + glagolski pridjev radni“, odnosno „*bi* + glagolski pridjev radni glagola 'biti' + glagolski pridjev radni“. Kondicional I. rabi se najčešće za izražavanje prošlih radnji. Navodim zabilježene primjere kondicionala I. i kondicionala II. prema punktovima:

- **kondicional I.:** *jèdno kò drugōg bi išli* (3. mn.), *svākū vēčē b òn dōšā, mī bi ìmali po četri dāna vŕšti, ù tō bi se vézalo, ìmali b mī ránē, ònē kùčce di b se sklōnli kad bi kīšlo* (1. mn.) (Bok);
- **kondicional I.:** *jā b ga ùbije, jā b rēkā, nè b bílo dōbro, svē bi jā tō znā* (Isl);
- **kondicional I.:** *rēkā bi, išli bi* (Kru; oba primjera iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359);<sup>357</sup>
- **kondicional I.:** *kàko b rēkā* (1. jd.), *kad bi mī tàkō rádli, jēbā bi mu mājku* (1. jd.), *národ bi se òbūkā, trībā b jā nàočāle mētnit, da bi dàje išli* (3. mn.); **kondicional II.:** *kad bi bīje napríer pâr misécī rádije tàmo* (3. jd.) (Nad);
- **kondicional I.:** *ako b zàklā* (3. jd.) (Pop);
- **kondicional I.:** *ùndā b jánca prōdāl* (1. mn.), *da tāj ùidē, nè b žív òstā* (2. jd.); **kondicional II.:** *nè b bíla smēla* (1. jd.), *a bíl bi se drùgī svī pòvraçal* (Pos);

<sup>357</sup> U Kruševu je zabilježen i primjer *nè bi ùvati* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359), no nije objašnjen. Ostaje nejasno kako je nastao i što zapravo znači.

- kondicional I.: òka nè b tô díte stískalo, mî b sídli tàmo prid Góspōn; kondicional II.: nè<sup>b</sup> bíla ìmala tû miròvnu (1. jd.) (Pri);
- kondicional I.: stála b já gòr po desétak dánā, ùni bi úndekā zaražívali hránu i dovòzli gòr kùc, ùn bi glèdā kà cé svāk ìzāc ìs kučē, al já nè b tíla ùzēt, já p se òbnōc probúdla, já b rēkla da j tô bròd, já b rēkla da j tô lùcmarīn (Sel);
- kondicional I.: i jèdno drügō bi pòmoglo, ùno b, jādno, řvalo i lètlo da nè b dòvatlo, da ùno tô nēmu nè b dálo; kondicional II.: nè b mòglo se bílo žívt (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- kondicional I.: tàkō kad bi òral, òral bi na vòlīn (1. mn.), slavíz bi pìval ùjutro, nè b mògā o<sup>d</sup> divòtē slùšat; kondicional II.: nè b já pìvā bíla stála, a da san já znàla da cé se ùna nàmirit, nè b já bíla hēg nìkāko vrācala (Suh);
- kondicional I.: mēne bi isprávlala mòja brāca, kàko bi rēkla (1. jd.), màgare bi zváli (1. mn.); kad bi jùžina bíla, òndā bi bíla bòčata (3. jd.), malo b rìbali (3. mn.), sījali bi (1. mn.), Dì b stājā národ kad nè b ùmirā?, nè<sup>b</sup> pròdāla (1. jd.), já b išla četvýtkon, ìza Pètrovē bi bíle ònē bílē, težáci bi se kùpili, já bi se lútila, tô b mògla bìt ráž; kondicional II.: nēmā ùnē cùrē kojā se nè b bíla zā n ùdāla, a nè b ga bíla pòznala (1. jd.) (Sve);
- kondicional I.: ùn bi ù zmīju tàkā; kondicional II.: nèb tàkō bíla nam dýžava pròpala (Ška; oba primjera iz Magaš, 2019: 382);
- kondicional I.: òna bi òtišla, drügē dāne bi pèkli (1. mn. 'u druge dane bismo pekli'), klàlo bi se kàtkodā (Tri);
- kondicional I.: kad bi mî rēkli, stáli bi (3. mn.), svè b se tô sprémlo, òni b dòšli, òna b tô svè polízala, òn bi se dīgā, ondā b nàvečē dònīja (3. jd.); kondicional II.: bíla bi já išla (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- kondicional I.: dávala p šibe (3. jd.), křpal bi svì (1. mn.), màlo kumpírā bi posádlì (1. mn.), posádlì b mřkvē (1. mn.), kùpovālo p se rìbē, pròdālo p se vřšē (Vis);
- kondicional I.: ko b se pòsvajali, to b bílo s nìma (1. mn. 'ako bismo se posvađali'), tô b mòja mātē rēkla (Vrs);
- kondicional I.: dòšā b Mārjān z bròda, kàko bi rēkla (1. jd.), mēni bi dòlazila (2. jd.), bíli p skùpa (1. mn.), òtō bi lúdi kùpovāli; kondicional II.: bìja bi òdāvle kòjū nāšā cùru (3. jd.), da san išla (...), nè bi bíla òvū izgùbla nògu (1. jd.), já<sup>b</sup> bíla zùbe izgùbila, já bi bíla vò'la jòš jèdno díte ìmati (Zat).

Kondicional I. može izgubiti glavni glagol: mògā b kñišcu ù rūku 'mogao bih dobiti radnu knjižicu u ruku' (Nad), nè b já ràdo sàdā da j vāmīn tàkō 'ne bih (rado) htjela da je vama tako' (Suh). Izdvajam i primjere i nè b já ràda da j vākō mòjōj dīc (Suh) te já b ràda i jedānēsti òstat,

*nè b ràda sîna povr<sup>l</sup>ti* (Vinj; oba primjera iz Magaš: ruk.), značenjski kondicionalne. Kondicional I. može se javiti i bez pomoćnoga glagola, što se vidi u primjeru *što rēkā Šīptār – kolâč* (Nad) i u okamenjenoj konstrukciji *što rēkā nīkī* (Suh; Ukalović, 2020: 106). Pomoćni glagol u primjeru *nego bimo stāvili* (Sve) preuzet je od susjednih čakavaca.

### 3.3.2.9. Imperativ

Imperativ posebne oblike ima u drugom licu jednine te u prvom i drugom licu množine. Treće lice tvori se perifrastično: u jednini konstrukcijom „*nek(a) + treće lice jednine prezenta*“, a u množini konstrukcijom „*nek(a) + treće lice množine prezenta*“.<sup>358</sup> U drugom licu jednine potvrđeni su i primjeri s poticajnom česticom *de* (*dē*) koja se spaja s imperativom; takvi su oblici donekle poticajniji i uvijek blaži. Navodim zabilježene primjere imperativa prema punktovima:<sup>359</sup>

- *ājde, dāj, ùdri* (Isl);
- *nōs*<sup>360</sup>, *pòtj, vīd* (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 352, 359);
- *ājde dāj, dōvadē (m)* 'dohvati de (mi)' (Nad);
- *kāži, lèt 'leti', pùšt 'pusti', smīst 'smjesti', t̃či* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586, 587, 588);
- *āj/lājdlājde, àjmo, àjte, kāži* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 32, 33);
- *ājmo pítat* 'idimo pitati' (*ājmo mī u mòjē nēvstē pítat*), *natòvar, nēmōjmo, odùstanmo, pùšti, sáčūvāj, sīd, sī<sup>d</sup>te* 'sjednite', *vīdē* 'vidi' (*vid de < vidi de*), *zàrcāj, zàpivāj, zíz* 'zidaj'; (*èto mu*) *neg bìdē, nek ìžē, nek izāžē, nek sīdē, nek nè zīžē* (Pos);
- *nè bōj se, izázdē, kùpūj, mùči, pìvāj, ugási, ùlazi, vīd* (Pri);
- *āj (kùc), àjmo (dālē), mòlte, pītāj, primàkni, rècte, samèli; nek pláčē* (Sel);
- *ājde, dāj, dōspīj, gùn* 'goni', *īj* 'jedi', *nasúci, òblaz* 'obilazi', *òd* 'hodi', *pùšti, pùštite, samèli, sījāj* 'sij', *ṽšī, žēni* 'žanji' (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *āj/lājde, àjmo, àjte, nè bište* 'ne bježite', *čèkāj, dāj/dājde, nè dāj, dīgni se, dóži, glèdāj, ispècte, kòpāj, nēmōjte (nēmōjte ùlasti), òr* 'ori', *pòjite* 'pojedite', *rèc* 'reci', *slūšājte, ùdri, vīdē, zàpānti, zàpāntite, zàtirāj; nek stòjī, nek ìžē, nek nè plačē* (Suh);
- *ājde, bìdi, dāj, nè dāj, Bòže, glèdāj, mùč, nēmōj, opròsti, pòpī, prèci, pròdāj* (od 'prodati'), *prodāji* (od 'prodavati'), *slāži, Bòže, sáčūvāj, upīši, ne zabòravi, zaprèci, zòvi; nek ti bìdē srīca, nèka te drāgī Bòg čūvā, nek joj s̃ce gòrī, nèka mēne mǎhē bòlī* (Sve);

<sup>358</sup> Izuzetak su konstrukcije kao *vázda bìdi* (jedan od odgovora na pozdrav *fālen Īsus*), sa starim oblikom trećeg lica jednine imperativa.

<sup>359</sup> Primjere pripovjedačkog imperativa navodit ću u poglavlju o sintaksi.

<sup>360</sup> Očekivao bi se kratkouzlazni naglasak.

- *àjd u kàfīc, nè bōj s tí* (Ška);
- *àjde* (Tri)
- *pùštite* (Vinj; Magaš: ruk.);
- *àjde, àjmo, nàprav, pítājte, slùšājte, ùzmi* (Vis);
- *àjde, àjmo, dóži, kùvāj, òstav, pòdigni, posádmò, sádi, ùzmi; nek (òna) ìžē, nek se (òni) slâžū i vòlū* (Zat).

Glagol 'íci' ima samo imperative *àj/àjdl/àjde* 'idi', *àjmo* 'idimo' i *àjte* 'idite'. Oblik *àjde* dolazi od turskog *hayde!*, *haydi!* (Matasović i dr., 2016: 315), a oblici *àjmo* i *àjte* uklopili su se u postojeću imperativnu paradigmu. Navedeni oblici mogu međutim biti samo poticajne riječi uz drugi imperativ, npr. *àjde pošàl* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.) i *àjmo nèmōjmo* (Pos).<sup>361</sup> Zabilježen je i negirani imperativ svršenoga glagola: *Bðže me mūj ne pòkārāj* (Ška).

### 3.3.2.10. Izdvojeni oblici

#### 3.3.2.10.1. Analoški oblici

Analoškim oblicima ovdje ćemo nazivati one glagolske oblike koji su nastali po uzoru na neki drugi glagolski oblik. Zabilježeno je više takvih oblika, a ovdje ih navodim prema punktovima, uz objašnjenja:<sup>362</sup>

- *veživali* (prema prezentskim i(li) imperativnim oblicima glagola 'vezati') (Bok);
- *obúčū* (prema drugim prezentskim oblicima), *zàgrćat* (prema prezentskim oblicima) (Nad);
- *kaživali* (prema prezentskim i(li) imperativnim oblicima glagola 'kazati'), *pùštā* 'pustio' (prema glagolu 'púštati') (Pol);
- *kàžīvān, kaživati* (oba primjera prema prezentskim i(li) imperativnim oblicima glagola 'kazati'), *mècati* (prema prezentskim oblicima), *rèčū* (prema drugim prezentskim oblicima) (Pop; svi primjeri iz Magaš, 2018: 33);
- *kaživala* (prema prezentskim i(li) imperativnim oblicima glagola 'kazati'), *rèčū* (prema drugim prezentskim oblicima) (Pos);
- *pokažívā* 'pokazivao' (prema prezentskim i(li) imperativnim oblicima glagola 'pokazati'), *pùštala* 'pustila' (prema glagolu 'púštati') (Pri);

<sup>361</sup> Imperativnost se može izraziti i drugim konstrukcijama, npr. „da + negirani perfekt“: *da se nis useknije rukavon* (Suh; Ukalović, 2020: 12), „da + nek + prezent“: *kò kàšļē, kome je lèdeno, da nek ìžē kùci* (Pri), *mōj đīd da neka se jā ùdān zā ñ* (Sel) ili „ala + infinitiv“: *kò j od òvē genarácijē, i cūre i mōmci, àla íci ù škōlu* (Ška). Ovisno o kontekstu, imperativni mogu biti i neki primjeri futura I.: *tí ćeš, bāba, sì<sup>ti</sup> za stòlon* (Suh).

<sup>362</sup> Nastanak nekih navedenih oblika moguće je interpretirati i drugačije. Ovdje su navedena samo neka moguća tumačenja.

- *zapišívat* (prema prezentskim i(li) imperativnim oblicima glagola 'zapisati') (Raž; primjer iz Miletić, 2008: 116);
- *pokažívā* (prema prezentskim i(li) imperativnim oblicima glagola 'pokazati'), *rěčū* (prema drugim prezentskim oblicima) (Sel);
- *pùštati* 'pustiti', *pùšti* 'pusti', *pùštite* 'pustite' (sve prema glagolu 'púštati'), *zapùštali* (prema glagolu 'zapúštati') (Sta; svi primjeri iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *spùštā* 'spustio' (prema glagolu 'spúštati'), *túčū* (prema drugim prezentskim oblicima) (Suh);
- *nāpuštālo* (prema glagolu 'napúštati') (Sve);
- *pěčū* (prema drugim prezentskim oblicima), *rěčū* (prema drugim prezentskim oblicima) (Ška; oba primjera iz Magaš, 2018: 382);
- *kríčā* 'okretao' (prema prezentskim oblicima), *mècali* (prema prezentskim oblicima) (Ška);
- *mirišalo* (prema prezentskim oblicima), *mècali* (prema prezentskim oblicima), *šécā* 'šetao' (prema prezentskim oblicima) (Tri);
- *pùštite* 'pustite' (prema glagolu 'púštati') (Vinj; Magaš: ruk.);
- *pùštat* 'pustiti' (prema glagolu 'púštati'), *vežival* 'vezivali' (prema prezentskim i(li) imperativnim oblicima glagola 'vezati') (Vis);
- *uvúčū* (prema drugim prezentskim oblicima); k tomu *mečati* (prema prezentskim oblicima) (primjer iz *Vrsi 1*, 2013: 635), *otvorati* (prema glagolu 'otvoriti') (primjer iz *Vrsi 2*, 2015: 681), *pokaživali* (prema prezentskim i(li) imperativnim oblicima glagola 'pokazati') (primjer iz *Vrsi 1*, 2013: 609), *vuču se* (prema drugim prezentskim oblicima) (*Vrsi 2*, 2015: 693) (Vrs).

Treba svakako istaknuti da u nizu govora treće lice množine zadržava svoju osnovu, tj. ne preuzima analogijom osnovu drugih prezentskih oblika: *rěkū* (Kru (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359), Pol, Pri, Sta (Lisac i Magaš: ruk.)), *pěkū* (Vinj; Magaš: ruk.), *vúkū* (Sel).

### 3.3.2.10.2. *Allegro* oblici

Zabilježen je niz oblika koje bismo mogli nazvati *allegro* oblicima: *nè moš* 'ne možeš' (Bok), *jā mīs* 'ja mislim', *štōš* 'što ćeš', *vèlā* 'velim ja' (Nad), *meščinī* 'meni se čini', *oš* 'hoćeš', *vīš* 'vidiš' (Pol), *oš, da vīš* (Pos), *vīš (da tī vīš)*, *ōš, vèlā, vīceš* 'vidjet ćeš', *tīš* 'ti ćeš', *meščinī, mōš* 'možeš', *koš* 'ako hoćeš', *kāš* 'kad ćeš' (Pri), *mōš, nè moš, nēš* (uz *nēceš*), *oš li* (Sel), *nè moš* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.), *nè meš, nēš* (uz *nēceš*), k tomu *kūš* 'kamo ćeš' (Ukalović, 2020: 73), *meščinī* (Ukalović, 2020: 78) (Suh), *mōš, nè moš* (Sve), *mōš, nēš, nè moš* (uz rjeđe *nè moreš*), *tòlkō š*

'toliko ćeš' (Vis), *nè moš* (Vrs), *kùš, štòš* (Zat). Gotovo svi navedeni primjeri nastali su stezanjem; iznimka je apokopirani primjer *jâ mîs* (Nad).

### 3.3.2.10.3. Glagoli II. vrste

U glagolima II. vrste u infinitivu u svim punktovima beziznimno dolazi samo formant *-ni-* (< \**-nɔ-*).<sup>363</sup> Pojedini glagoli koji u infinitivu imaju formant *-ni-* nemaju ga u glagolskim pridjevima radnim. Navodim zabilježene primjere infinitiva i pridjeva radnih glagola II. vrste prema punktovima:

- *okrénla, dīgli* (Bok);
- *izvŕnlo, mētnija* (Isl);
- *krenilo, opomenile, pukniti* (Jas; odabrani primjeri iz Galović, 2020: 61);
- *màkniti, pòginila, zatégniti* (Kru; odabrani primjeri iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359);
- *dīgli, dīgnit/dīgniti, mētnit, nīkla* (Nad);
- *màkniti, šīnije* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 587);
- *skīnli, spoménje, zóvnije* (Pop; odabrani primjeri iz Magaš, 2018: 32);
- *dīgā, mākli, skrénje* (Pos);
- *čŕkā, dīgā, nàvikla, pòginje, pūšnije, tàkniti* (Pri);
- *mēkniti* (Lisac, 2004: 169), *dīgnit, màknit, šàpnit, uštínit* (sve iz Miletić, 2008: 116) (Raž);
- *dīgā, izginlo, krénije, krénla, nàvikla, okrénla, pòginla, pòginli, pūkā* (Sel);
- *dīgin', krénla, zīnla* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *dīgnit, gīnt, grànla, mētnē, okrénla, pīpnit, pògint, pūklo, skīnti, zamánti* (Suh);
- *dīgā, dīgli, mēkā, mēklo, nīkniti, òmakle se, uzgŕniti se* 'ogrnuti se' (Sve);
- *krénli, mētnili* (Magaš, 2018: 382); k tomu *dòtakā, tàkā* (Ška);
- *pòginija, dīgniti* (Tri);
- *dīgā, mánje* 'mahnuo', *privŕnje* 'prevrnuo', *ùkinli, žīvnilo* (Vis);
- *mētnit, tàknit* (Vinj; Magaš: ruk.);
- *dīglo, nīklo, pŕikint*; k tomu *pljukniti* (Vrsi I, 2013: 629) (Vrs);
- *dīgniti, dīrnija, izdànila, klēkle, mēkla, nàviknit, pòginija, pŕignit, pūkā, púnlo* (Zat).

---

<sup>363</sup> Ovdje treba napomenuti da je u kopnenim čakavskim govorima zadarskoga kraja (Bibinje, Novigrad, Privilaka, Sukošan) dominantan formant *-nu-*.



#### 3.3.2.10.4. Optativ

Optativ ima oblik glagolskog pridjeva radnog: *Bôg je pòmilovā* (Nad), *Bôg je ne ùbje màntu* (Pol), *jèbala màjku svòju*, *Bôg mu dùšu dâ*, *Bôg joj dâ zdrávĽe*, *svè ti vrâg òdnĽje* (Pri), *blagosovĽeno in bílo* (Ška), *vrâg ti òdnĽja tĽme i sĽme*, *Bôg mu otvòrija ràjskâ vráta* (Vrs).<sup>364</sup>

#### 3.3.2.10.5. Imperfekt i glagolski prilog prošli

Imperfekt i glagolski prilog prošli nisu dio sustava ni u jednom od istraživanih govora. Terenskim ispitivanjem možda su zabilježeni tek tragovi imperfekta.<sup>365</sup>

---

<sup>364</sup> Ponekad se glagolski pridjev radni može i izostaviti, npr. *vrâg mu srĽcu* (Isl), *dàbôgda je sòtona* (Ška). Veći broj primjera pokazao bi izostaje li glagolski oblik samo u kletvama ili i u drugim kontekstima.

<sup>365</sup> Tragom imperfekta mogli bismo eventualno smatrati oblik *veĽā* (< *vèĽāh*). Konektor *vèĽo* (Sta) prije bi se mogao (analoški) povezati s aoristom *rèko* nego s imperfektom.

### 3.3.3. Nepromjenjive riječi

#### 3.3.3.1. Prilozi

U istraživanim govorima zabilježeno je mnogo priloga, a ovdje izdvajam one koji su iz različitih razloga (arealni raspored, varijantnost oblika, značenje itd.) posebno zanimljivi.<sup>366</sup> Zabilježeni prilozi mogli bi se najlakše podijeliti na mjesne, vremenske, količinske i načinske (svi koji nisu mjesni, vremenski ili količinski).<sup>367</sup> Upitni prilozi posebna su vrsta; mogu pripadati jednoj od spomenutih vrsta jer se njima traži informacija o jednoj od ovih kategorija (mjesto – *di*, vrijeme – *kad*, količina – *kolko*, način – *kako*), ali i o drugim kategorijama koje u istraživanim govorima nemaju svoju posebnu prilošku vrstu (npr. uzrok).

##### 3.3.3.1.1. Mjesni prilozi

Mjesni prilog *čà* (Pop, Pri, Ška, Vis itd.; Bok: *čä*), približnog značenja 'dalje', rabi se pri izricanju udaljavanja, odnosno odmicanja (*ĩžēn čà, màkni čà*). Pri izricanju približavanja rabi se prilog *cìkolcìkon* (npr. Pri). Značenja 'dolje' (i 'niže') i 'južno' (i 'južnije') pokrivena su na cijelom području istim prilogom, a njegove su oblične inačice brojne: *dól* (Pop, Sta), *dòl* 'dolje' (Pos, Sel, Ška, Vinj, Vis), *dòli* (Sve), *dolíka* (Sta), *dolíkā* (Pos). U značenju 'južnije' zabilježeno je i *nžē* (Pos). U više mjesta zabilježen je prilog *òzdō* (u Popovićima i *òzdā*); njime se mogu obuhvatiti značenja 'odozdo', 'južno' i 's juga'. Suprotnog je značenja prilog *odòzgo/òzgo* (u Popovićima i *òzga*, u Svetom Petru *òzgor*); njime se mogu obuhvatiti značenja 'odozgo', 'sjeverno' i 'sa sjevera'. U značenju 'sjeverno' zabilježeno je *pòviš* i *pòvř* (Bok), a u značenju 'sjevernije' zabilježeno je i *všē* (Pri). Uz ove priloge svakako treba spomenuti i zabilježene priloge *òdistōk* 's istoka' (Pos), *òzapāda* 'sa zapada' (Pri), *ùzapā* 'zapadno' (Vrs) i *ùistōk* 'istočno' (Suh). U Posedarju i drugdje zabilježeno je *ònudā* 'onuda, onim putem' uz glagole kretanja, dok je u Tribnju isti prilog (u inačici *ònud*) potvrđen i uz statične glagole (*ònud je môst*). Prilog *dōma* (koji može biti odgovor na priloge 'gdje' i 'kamo'), zabilježen je samo u Vrsima i Zatonu, dakle u primorskim punktovima na zapadu istraživanog područja; u drugim punktovima dolazi *kùči/kùć*, a u Zatonu je zabilježeno i *dōma* i *kùči*. Prilog *dàlē* rabi se i u mjesnom i u vremenskom značenju. Izdvajam i druge zabilježene mjesne priloge: *blízo* (Sta, Tri), *dìkod* 'ponegdje' (Tri), *dòklēn* (Suh), *dòtlēn* (Suh), *dùnlēn* (Pos), *ìgdi* (Pop), *ìspod* (*gřlak je smēžĩ* *ìspod*) (Vis), *iznūtra* (Sve), *izvana* (Vis), *mēže* 'između' (Sta), *òdlēn* i *òdalēn* (Pop) / *òdāvle*

<sup>366</sup> O sintaktičkim i semantičkim posebnostima nekih mjesnih priloga bit će riječi u odgovarajućem poglavlju.

<sup>367</sup> U zagradama su navedeni punktovi gdje su zabilježeni prilozi, tj. njihove inačice. Naravno, to ne znači da u drugim govorima ti prilozi ne postoje. Ako nije naznačen punkt gdje je prilog zabilježen, to znači da je prilog karakterističan za sve istraživane govore ili barem za većinu njih.

(Zat) / *òdòvlēn* i *òvlēn* (Vis) 'odavde', *òdudā* 'odavde' (Nad, Sta), *òklē* 'odakle' (Pop, Vrs), *òndlē* 'odande' (Tri), *òsvaklē* 'sa svih strana' (Bok), *òtlē* 'odatile' (Bok), *òtud* (Pri, Sta, Vis) / *òtudā* (Nad, Sta) 'odatile', *prāvo* 'ravno naprijed' (Nad), *sprīda* 'naprijed' (Sve), *svrìvrvčē* 'povrh' (Ška), *tāmo-āmo* (Tri), *ùnūtra* (Sve, Vis) / *ùnūtro* (Nad, Vis), *zāda* 'straga' (Sve).

### 3.3.3.1.2. Vremenski prilozi

Vremenskih je priloga također zabilježeno mnogo. Ovdje izdvajam sljedeće: *býzo* 'ubrzo' (Bok, Pos), *čēsto* (Pop), *dānas* (u Popovićima i *dānaskā*), *dāvno*, *dāvnijē*, *dikod* (Pop, Pos, Pri, Sta, Ška, Tri) / *dikodā* (Pop, Pos) 'gdjekad', *dògodnē*, *gòdišno* (Pol, Pop, Pri) / *gòdišnē* (Vis), *ìkad/ìkadā* (Sta), *jesēnas* (Pri), *jesēni* (Sta), *jòpēljòpēt*, *jòš* 'i dalje' (Pop, Pri, Pos, Vis) i 'do ovog trenutka' (Pos) / *jòšteljòštē* (Sta) / *jòštē* (Tri, Vinj), *jùčē*, *kadìkodā* (Pol) / *kadìkadā* (Pos) / *kàtkod* (Pos, Vis) / *kàtkodā* (Tri, Vis) / *kodìkodā* (Pos) 'katkad', *kāsno* (Sel, Vis), *kāsniijē* (Vis) / *kāšnē* (Ška), *liti* (Pop, Sta), *māloprijē* (Vinj), *nājesēn* (Sta), *nājprijē* (Ška) / *nājprije* (Vis), *nājpřvo* (Nad) / *nājpřo* (Tri) 'najprie', *nājzād* 'naposljetku' (Pri, Sta), *nāmā* 'odmah, smjesta' (Pol), *nāvečē*, *nèdīlno* (Sve; uz sinonim *tjèdno*), *nēkad/nìkad/nìkadā* 'nekad', *nēkad/nìkad/nìkadā* 'nikad', *nìkidān* (Pol, Ška), *nìkuvečē* (Pri), *nòcōn* (Suh) / *nòcōn/nòcōn* (Bok) / *nùcōn* (Ška) 'noću', *nô-stop* (Vis), *nôl-stòp* (Sel), *òbnōc* (Sel), *òdjutrōs* (Pos), *òdmā*, *òdsadā* [òcadā] 'odsad' (Sta), *òdskoro* [òckoro] 'odnedavno' (Sta), *òtprijē* 'prie' (Suh), *òtudā* 'od tog trenutka' (Suh), *pònuvo* (Pop; uz sinonim *jòpē*), *pòslēlpòslēn*, *prèn* 'maloprie' (Pri), *prìjē*, *prikojùčē* (Pol), *přvo* 'prie', *rāno* 'u mladoj dobi' (Pri, Vis), *rānijē*, *redòvito*, *sād* i *sādā* (Ška, Vis) / *sādā* (Ška), *spřvāči* 'prie' (Sta, Tri), *sūtra* (Nad, Pol, Vinj) / *sūtro* (Nad, Pol, Suh, Vrs), *tāmān* 'upravo, maloprie' (Pos, Tri), *tjèdno* (Pop, Sve), *ubùdūce* (Sve), *ùjutro* (Pos) / *ùjtro* (Sel, Ška) / *ùjtralùjtru* (Sta), *ùndā* 'onda' i 'potom', *ùvečē*, *ùvìk/vāìk* 'uvijek' i 'stalno', *večèras*, *zímōn* 'zimi' (Suh) itd. Posebno su zanimljivi prilozi *mālo* (Pol, Pos, Vinj, Vis, Vrs) i *slābo* (Pri, Vis) u značenju 'rijetko' (suprotno od 'često') te *vìšē* 'češće'; prilozi *mālo* i *vìšē* mogu biti i količinski, a prilog *slābo* može biti i količinski i načinski – smisao sintagme *slabo pije* ('malo pije' / 'rijetko pije' / 'loše pije') može se razaznati samo iz konteksta.

### 3.3.3.1.3. Količinski prilozi

Zabilježenih je količinskih priloga manje: *čūdo* 'mного', *dòbrīn* 'mного' (Vis), *dòsta* 'mного', *ìšta* 'imalo' (Pri), *mālo*, *māñē*, *nājvišē/nājvišē* (k tomu u Vrsima *najviš* (Vrsi 2, 2015: 685)), *nāvelko* (Vis), *ovo* 'ponešto' (*da nije ovo ovčina* (Suh; Ukalović, 2020: 24)), *ovlikō* (Ška), *pōko* 'malo' (Nad) (podr.), *pòlok* 'pola' (Isl), *pūno*, *vìšē*, *štòkod* 'ponešto', *slābo* 'malo', *tòlkō*, *ùnō*

'ponešto' (*ùnō kiščē*) (Nad), *všē, zéra* (Pri, Tri) / *zéro* (Pos, Pri, Vinj, Vis) / *zero* (Suh; Ukalović, 2020: 33). Kako vidimo, prilozi *ovo* i *ùnō* nastali su popriloženjem pokaznih zamjenica. U značenju 'mnogo' dolazi više različitih priloga, ali prilog mnogo nije zabilježen ni u jednom punktu.

#### 3.3.3.1.4. Načinski prilozi

Načinskih je priloga zabilježeno mnogo, a ovdje izdvajam sljedeće: *bāška* 'napose' (Zat), *bōdulskī* 'onako kako rade otočani, otočki' (Nad), *břzo, břžē, břžēboļē* (Pol, Sta), *dōbro, drūkčijē, èdvo* (Pop) / *jèdvo* (Nad, Ška), *gōrē* (Pop; uz sinonim *lōšijē*), *gūsto* (Sel), *hītno* (Pri), *jēdnāko, jēdnostāvno* (Vis), *lišo* 'bez ičega' (Tri), *lēžno* (Nad), *līpo, līpšē, malopòmalo* (Ška), *mūkti* 'besplatno' (Pri), *nabrzinu* (Suh; Ukalović, 2020: 12), *naglas* (Suh; Ukalović, 2020: 12), *nākō, nānoge* 'pješke' (Pos, Sve), *nāpāko, nāprešu* 'užurbano' (Zat), *nāručto* 'posebno' (Ška), *nārūke* 'ručno' (Ška), *nārūžno* (Pri, Ška), *nāsilu* (Ška), *nāsūvo* (Zat), *nāzūbe* 'zubima' (Suh), *nēkākolnikāko* 'nekako', *nīkāko* 'nikako', *pōšteno, pōtpaūz* 'ispod pazuha' (Suh), *pōtřbno* 'potrebno' (Ška), *rādālrado, rāžē, rūžno, samōūko* (Sta), *sāsivn* 'potpuno' (Pop), *sīgūro, skūpa, skūpo, slābo* 'loše', *slābijē* 'lošije', *tākō, teko* 'jedva, teško' (Suh; Ukalović, 2020: 20), *ūrītko* (Pop), *uzamance* 'zaredom' (Suh; Ukalović, 2020: 25), *vākō, zājeno* (Ška) / *zājno, zdrāvo* itd.

#### 3.3.3.1.5. Upitni prilozi

Među upitnim priložima, uz prethodno spomenute, ističem priloge *dōklēn, jēr* 'zašto' (Sta), *pōšto, štō* 'zašto' (Nad, Sel, Suh, Vinj, Vis itd.), *zāšto* (Sel, Ška).

#### 3.3.3.2. Čestice

Među česticama se izdvajaju sljedeće: *a* (*a žívlo j se*) (Vis), *ā* 'zar ne', *áman* 'baš, posve' (Pop), *bāška* 'posebice' (Zat), *bīce* 'vjerojatno, možda' (Nad, Sta, Vis) / *bīče* (Bok, Vinj) / *bīce* (Vrs), *bīce* 'otprilike', 'vjerojatno' (Pos), *būdi* (Sta) / *būd* (*būd mánestrē*) (Pop) 'primjerice', *čāk* (Vis, Vrs), *čēto* 'baš' (*čēto mi je drāgo*) (Sta), *dā, dābi* 'barem' (*dābi nī pētero*) (Pri), *dābōgda* (Ška), *dāšto* 'dakako' (Tri), *da* 'navodno' (*pōčēla da Čīstā lūbav*) (Sta), *dōbrīn* 'znatno' (Vis), *dōjsto* (Sta) / *dōisto* (Tri) 'doista', *ē* 'da, točno' (Pos, Tri), *el, èlda* (Pop, Sta) / *èldē* (Pop, Ška) 'zar ne', *īnāče* 'uspit rečeno' (Vrs), *īnšoma* 'sve u svemu' (Vinj), *īsto* 'također' (Bok, Pos, Sel, Tri, Vis, Zat) / *īsto* 'bez obzira, svejedno' (Sel), 'također' (Pos), *izglēdā* 'valjda' (Isl), *jēdno* 'otprilike' (Pos), *jōk, jōpē* 'još, k tomu' (Bok, Vis), *kā* (Pop) / *kāo* (Pos, Vis) 'navodno', *kōd* (u zamjenicama i priložima s dvjema sastavnicama), *lill, līpo* 'baš, upravo' (Ška), *makar* (Suh; Ukalović, 2020:

21), *mòžda* (općenito) / *mòrda* (Pos) / *mùrdalmùžda* (Pop), *nàisko* 'posebice' (Nad, Pri, Tri), *nànkalnànka* (Bok) / *jànka* (Sta) / *niânko* (Nad) 'niti', *nè, ni, òdmā* 'baš, upravo' (*òdmā tū*), *plūs* 'k tomu' (*plūs žènskē*) (Vrs), *po* (*po jèdnu ūru*) (Bok), (*po pūnu vrīcu*) (Sta), *podènava* 'osobito, posebice' (Pos), *prèn* 'tek' (Tri), *rècimo* 'primjerice' (Sve, Vrs), *rècemo* 'na primjer' (Nad, Pol, Pri, Sta itd.), *sàmo* 'tek' (Pop, Pos, Suh), *sàsvin* (Vis), *sìgūro* 'zasigurno', *skòro* 'zamalo' (Pos), *skròz* (Vis), *svédno, što* 'zar' (Ška), *tàmān* 'tačno' (Nad), *tèk, tòbože* (Nad, Pos), *tòtālno* (Vis), *vàlā* 'valjda' (Sta, Vis) / *vàla* (Pos), *vèć, većinōn* (Nad, Pop, Vis) / *većinūn* (Pos) 'uglavnom', *vèlā, zéru* (*zéru bòlē*) (Pos).

Treba se osvrnuti na dvije skupine čestica. Prve bi bile čestice nastale počestičenjem glagola ili stapanjem glagola s drugim riječima. Toj bi skupini pripadale čestice *biće* (< futur I.), *budilbud* (< imp.), *dabogda* (< *da Bog dā*), *e* (< prez. *je*), *elleldalælde* (< *je li / je li da / je li da je*), *izgleda* (< prez.), *recimo* (< imp.), *rećemo* (< futur I.), *veļā*<sup>368</sup> (< *velin ja?* / imperfekt *vèlāh?*). Druge bi bile čestice koje, ovisno o kontekstu, mogu biti i prilozni (vremenski, načinski, količinski). Među njima su *baška, dobrin, inače, isto, naisko, sasvin, siguro, skoro, skroz, taman, totalno, zeru* i neke druge, navedene.

Zanimljiva je čestica *kā* (Pop) / *kāo* (Pos, Vis) 'navodno'. Dok se komparativno 'kao' u primjerima poput *rūmen ki jābuka* u svim punktovima gdje je zabilježeno steže u oblike *ka, ki* i(li) *ko, kao* u značenju 'navodno' može ostati nestegnuto. Ako se pak *kao* u značenju 'navodno' steže, ne može se stegnuti u *ko* ili *ki*. U komparaciji se može javiti i čestica *kolko* (nastala počestičenjem priloga): *maći kolko maći punj* 'malen kao malena šaka' (Suh; Ukalović, 2020: 14).

### 3.3.3.3. Veznici

Najčešći su veznici *i, a, akolko, allali, čin/čin, da, dōk/dok* 'dok' i 'čim', *illili, jerljere, kad, neg/negalnego, ni, nitlniti, pa*. Izdvajam i druge zabilježene veznike: *atròke* 'a kamoli' (Vinj), *di* 'jer' (Pol, Pri) (Pri: *vòlīn ga di mu j Máte ĩme*; Pol: *mālo se ĩ ūn bīje naļútije di san jā dála Máti nōvce* (Lisac i Magaš, 2020: 588)), *kānda* (Pos) / *kōnda* (Sta) / *kōla* (Zat) 'kao da', *man/mānda* (Sta) / *mānda* (Tri) 'nego', 'osim ako', 'samo ako' (približna značenja), *oli* (Isl, Sta) / *joli* (Pol) / *ol* (Sta) 'ili' (u svim spomenutim punktovima uz *illili*). Zbog svoje oblične raznolikosti zanimljiv je veznik 'kao': *kā* (Nad) / *ka* (Pop, Zat) / *kā* (Pop) / *ki* (Pol, Pop, Ška, Vis) / *ko* (Vis) (vjerojatno i uz druge, nezabilježene oblike). Izdvajam i veznik *pur* 'iako' (Suh),

<sup>368</sup> U velikom broju punktova ovom riječi govornik započinje upravni govor. Pitanje je je li tu riječ o čestici ili o posebnom glagolskom obliku.

potvrđen samo u literaturi (Ukalović, 2020: 33). Napominjem da *oliljolilol* ni u jednom punktu nije zabilježeno u čestičnom značenju 'zar'.

#### 3.3.3.4. Uzvici

Valja izdvojiti i neke zabilježene uzvike: *âjme* (Sta, Vinj) / *âjmê* (Pos, Ška) / *ájme* (Vinj), *àla* (Sta) / *àla* (Ška), *áman* (Ška), *bòme* (Sta, Ška, Vinj) / *bògme* (Ška), *bòrami* (Pop), *ček* 'čekaj' (Vinj), *čáp* (Sve), *elè*, *ê* (npr. na početku telefonskog poziva: *ê*, *kûme* (Vis)), *èno* (Pos), *èvo* (Pos, Vis), *jádna* (Pri, Sta, Vinj), *kàkvī* 'ma kakvi' (Pop, Pos, Pri, Suh) (u ovim i u drugim punktovima također *ma kàkvī*), *mă* (Ška), *mâjci* (Ška), *nădē* 'izvoli' (Isl), *ñti* (Nad), *ô* (Pos) itd. Među zabilježenim uzvicima izdvajam one nastale pouzvičenjem, to jest unutarjom tvorbom: *jadna* (< pridjev), *kakvi* (< zamjenica), *majci* (< imenica). Također treba istaknuti da su uzvici *bome* i *borami* nastali zbog tabuiziranosti imenice *Bog*, a uzvik *ñti* nastao je skraćivanjem psovke (< *jeben ti*). Uzvikom *ček* (*ček*) može se zamijeniti imperativni oblik *čekāj* (*čekāj*) (od kojega je uzvik uostalom i nastao).

Naravno, uzvika je u istraživanim govorima znatno više, no neki su u slobodnom govoru sasvim rijetki. Primjerice, uzvici za dozivanje i poticanje životinja u razgovoru se zapravo ne rabe.<sup>369</sup> Treba napomenuti da je u većini istraživanih govora prisutno „ucanje“ – ispuštanje raznih zvukova (čuđenja, negodovanja, potvrđivanja i sl.) bez otvaranja usta, u komunikaciji vrlo važno. U Suhovarima dolazi glagol *ucnit* 'bez izgovorene riječi, uz pomoć nosne šupljine, proizvesti zvuk kojim se izražava neka vrst negodovanja ili neslaganja' (Ukalović, 2020: 110); primjer: *ucne baba* (Ukalović, 2020: 33).

---

<sup>369</sup> Uzvici za dozivanje i poticanje životinja zastupljeni su u svim rječnicima novoštokavskih ikavskih govora Sjeverne Dalmacije, što je dokaz njihove stabilnosti i nekadašnje važnosti u ljudskom životu. Danas se ti uzvici rabe sve manje, a za nekoliko desetljeća povući će se iz aktivnog leksika. Paralela se može povući s „vlaškim“ brojenjem stoke „do, pato...“, čije je postojanje potvrđeno u više punktova (Nad, Pop, Pri, Sel, Sta itd.), ali samo kao dio pasivnog leksika. Ispitanici su potvrdili da se sjećaju takvog brojenja stoke (brojili su im tako roditelji, susjedi, svekar i svekrva itd.), no nitko ga od ispitanika ne rabi. Zanimljivo je ipak da većina ispitanika koja se i danas bavi stočarstvom pri brojenju stoke rabi samo parne brojeve, što je odlika i „vlaškog“ brojenja.

### 3.4. Sintaksa

#### 3.4.1. Prijedložno-padežne sveze

Ovdje popisane prijedložno-padežne sveze zabilježene su u istraživanim govorima. Navode se abecedno prema prijedlogu, a navodi se i barem jedno oprimjerenje svake sveze te barem jedan punkt u kojemu je sveza zabilježena. Za neke prijedložno-padežne sveze navodi se više od jednog oprimjerenja zbog njihove rijetkosti ili radi potvrde da se, bez obzira na to što se javljaju relativno rijetko, javljaju u više mjesta. Također se navode zabilježene inačice pojedine prijedložno-padežne sveze te neke prijedložno-padežne sveze posvjedočene u literaturi. Zabilježene prijedložno-padežne sveze jesu sljedeće:

- *bez* + G: *bez dinárca* (Isl); inačice: *bes kùccē* (Vis), *bèž nī* (Pop), *bres pòsla* (Pol), *brez glávē* (Sta, Suh);
- *blizo* + G: *blízo Svētōg Ántē* (Pop);
- *bliže* + G: *bližē Sukòšana* (Sve), *bližē Zâgreba* (Pop);
- *bliže* + D: *bližē pòļu* (Vrs);
- *ciko* + G: *ciko Svētōg Ántē* (Pop);
- *dale* + G: *dàļē Nùorka* (Zat);
- *do* + G: *do čòvka (džžale)* (Ška), *do Gálovācā* (Nad), *do Vèlkē Pàklencē* 'pokraj Velike Paklenice' (Sel);
- *ispod* + G: *ispod šèst-sèdan dīcē* (Pol), *ispod Jóvícā* (Sel); inačice: *īspo cǃkvē* 'južnije od crkve' (Sve), *ispòt Pāškē cèstē* (Pos); k tomu *ispod kuće Tome Batovća* (Vrs; *Vrsi 1*, 2013: 628);
- *isprid* + G: *isprīd mene* (Pri); inačice: *ispri mlīna* (Sve);
- *iz* + G: *īz br̥da* (Pos); inačice: *īs kućē* (Pos), *iš Čulīnā* (Pri), *i sèla* (Bok);
- *iza* + G: *izà mene* (Sve), *iza nās* 'poslije nas' (Pri), *iza Nópē* 'poslije Njope' (Vinj), *iza Olújē* (Pri), *iza òsmoļetkē* (Zat), *iza rāta* (Sve), *izà vrātā* (Pos); inačice: *īza rāta* (Vrs);
- *izin* + G: *izin Ital'je* 'osim Italije' (Vrs; *Vrsi 2*, 2015: 690);
- *između* + G: *īzmežū rùkū* (Suh), *izmežù nogū* (Ška);
- *iznad* + G: *iznad Sèhá* 'sjeverno od Senja' (Sel), *īznad tōg bunára* (Sve);
- *k* + D: *k nàmi* (Pol), *k óvcān* (Vis);
- *kašne* + G: *kašnje brijanja* 'nakon brijanja' (Vrs; *Vrsi 2*, 2015: 679);
- *kod* + G: *kod gròbļa* (Bok), *kòd menē* 'k meni' (Vis); inačice: *kò nē* (Tri), *ko švōrā* 'kod časnih sestara' (Bok);

- *kraj* + G: *kraj Màrijē* (Sel); k tomu *kraj puta* (Suh; Ukalović, 2020: 16);
- *kroz* + A: *kroz ràt* (Sve); inačice: *kròs poļe* (Suh), *kro sèlo* (Suh);
- *mežu* + A: *mež<sup>u</sup> ùnē* (Pos);
- *mimo* + G: *mimo svoje volje* (Suh; Batur, 2019: 39)
- *misto* + G: *misto putokaza* 'umjesto putokaza' (Suh; Ukalović, 2020: 26);
- *na* + A: *na bunáre* (Nad), *na čórbu* 'kao gustu juhu' (Vis), *na Trî kráļa* (Pop), *na ùnī mlīnac* (Sel), *na ràkiju* (Sel), *nà štāp (ižē)* (Zat);
- *na* + L: *na màgārcīn* (Pos), *na òprāvku* (Isl), *na Vīsu* (Sel);
- *nad* + A: *nad vrūčū vòdu* (Vinj); inačice: *nādā nas* (Ška);
- *nad* + I: *nād nam* (Suh, Ška);
- *nakon* + G: *nàkon dvī gòdne, trî* (Vis);<sup>370</sup>
- *naspran* + G: *naspran Klimentove kuće* (Vrs; Vrsi 1, 2013: 631);
- *nasrid* + G: *nasrid avlije* (Suh; Ukalović, 2020: 13);
- *niz* + A: *niz òtē kļše* (Pop), *niz planinu* (Suh; Ukalović, 2020: 18); inačice: *nizà škale* (Pri);
- *o* + A: *ò nōvce* (Vis);
- *o* + L: *ò Svētōm Ánti* 'oko blagdana svetog Ante' (Suh), *o Svētōm Ánti* 'oko blagdana svetog Ante' (Sve), *o Ūskrsu* (Vrs), *o štápu (ižē)* (Pos);
- *od* + G: *òd cřkvē* 'iz smjera crkve' (Ška), *òd gušta* (Sve), *od jèdnōg čáčē* (Pos), *òd rata* (Pop), *od šūba* (Isl); inačice: *o šùščē* 'od tuberkuloze' (Suh);
- *od* + L: *od òtīn kolícīn* (Pol);
- *odozgo* + G: *òdòzgō cřkvē nāšē* 'sa sjeverne strane naše crkve' (Vis);
- *oko* + G: *okò sebe* (Pop), *òko vrāta* (Pos);
- *osin* + G: *osin mesa* (Vrs; Vrsi 2, 2015: 705);
- *ozapad* + G: *òzapād cřkvē* (Pop);
- *ozdo* + G: *òzdō Slāvka Jérkova* 's južne strane kuće Slavka Jerkova' (Pri);
- *ozgo* + G: *òzgō jàrugē* (Suh), *òzgō kùčē* 'sa sjeverne strane kuće' (Pri), *òzgō púta* (Bok); k tomu *ozgo popove kuće* (Vrs; Vrsi 1, 2013: 631);
- *po* + A: *po spīzu* (Nad);
- *po* + L: *pò čáci* 'po čáci' (Pos), *pò didu* (Sel), *po lístu* (Sve), *po nīkīn pòslovīn* (Pop), *po nòci* (Tri), *(pòznā) pò robi* '(prepoznao) po odjeći' (Sel), *pò selīn* (Pos), *po ústīn* (Nad); k tomu *po nījovu* (Suh; Ukalović, 2020: 20), *po večeri* 'nakon večere' (Vrs; Vrsi 2, 2015: 691);

<sup>370</sup> Konstrukcije s brojevima dva, tri i četiri ne dekliniraju se iza prijedloga, pa ovdje genitiv treba shvatiti uvjetno.



- *pod* + A: *pod nikē škàle* (Pos); inačice: *pòt peku* (Nad);
- *pod* + I: *pod bàjamon* (Pri), *pòd br̄gon* (Vis); inačice: *pò skalan* 'ispod stuba' (Pos), *pòt pekōn* (Pol); k tomu *pod njon* (Suh; Ukalović, 2020: 14);
- *posle* + G: *pòslē nēg* (Pos); inačice: *pòslē ràta* (Suh), *pòslēn òsnōvnē* (Vis), *pòslēn ràta* (Pri);
- *poviš* + G: *poviš Škaljnice* (Vrs; *Vrsi 2*, 2015: 673);
- *povr* + G: *povr dunja* (Suh; Ukalović, 2020: 14);
- *pra* + D: *prà nam* 'prema nama' (Pos);
- *prama* + L: *prama n̄iman* (Sta), *prama Zàdru* (Zat); inačice: *pramo zàpādu* (Pop);
- *pren* + G: *prēn p̄vōg tūrista* 'prije prvog turista' (Vis);
- *pri* + L: *pri sebi* 'uza se' (Vrs; *Vrsi 2*, 2015: 752);
- *prid* + A: *prid sūca* (Suh), *prid Ūsk̄s* 'uoči Uskrsa' (Vis); inačice: *prīdā me* (Ška), *prit pēnziju* (Zat);
- *prid* + I: *prīd sebōn* [pri□bō□] (P□p); k t□m□*prid zadrugon* (Suh; Ukalović, 2020: 37);
- *prije* + G: *prījē c̄kvē svētōg Pētra* (Sel), *prījē Olújē* (Pos), *prījē ràta* (Pri);
- *priko* + G: *prikò cestē* (lokacija) (Pos), *prikò lita* (Sel), *prīko mosta* (lokacija) (Pri), *priko prījateļa* (Sve), *priko Pòlčnīka* (Vis), *priko púta* (lokacija) (Zat), *priko telefóna* (Pop), *priko zímē* (Sve);
- *protiv* + G: *pròtīv tògā* (Sta); k tomu *protiv laži* (Suh; Ukalović, 2020: 25); inačice: *proti Lòvinčānā, trī proti trī* (Vis);
- *p̄vo* + G: *p̄vo dāna* (Sta);
- *s* + G: *s p̄vē rúkē* 'odmah' (Bok), *s òtoka* (Sve, Zat), *s pòsla* (Sve), *s pròlića* (Vrs); inačice: *z b̄ukvē* (Sel);
- *s* + A: *s ùnū strānu* (ižēte) (Pri);
- *sporad* + G: *sporad sebe* (Vrs; *Vrsi 2*, 2015: 687);
- *sv̄s* + G: *sv̄s tògā* 'povrh toga' (Zat); inačice: *sv̄ šume* (Suh; Ukalović, 2020: 42);
- *u* + G: *ù četnīkā* (Pos), *ù selena* (j vèčī līst) (Sel), (iči) *u svòjē ròdbinē* (Bok);
- *u* + A: *u Bénkovac* (Nad), *ú me* (Pop), *u stārē dāne* (Zat), (kùća) *ù sūnce* (Pri);
- *u* + L: *u káru* (Bok), *u nárāmku* (Pri), *u ràtu* (Sel);
- *udnu* + G: *udnu avlije* (Suh; Ukalović, 2020: 12); inačice: *udno guvna* (Suh; Ukalović, 2020: 16);
- *ukraj* + G: *ukraj kola* (Vrs; *Vrsi 2*, 2015: 719);
- *umisto* + G: *umisto matere* (Suh; Ukalović, 2020: 25);

- *usrid* + G: *usrid plota* (Suh; Ukalović, 2020: 16);
- *uveč* + G: *uveč Gospe* 'uoči Gospina blagdana' (Suh; Ukalović, 2020: 36);
- *uz* + A: *ùz mōre* 'pokraj mora' (Pri); inačice: *uza bŕdo* (Vis), *ùzā n* (Pop);
- *van* + G: *vân sèla (išla)* (Sta);
- *više* + G: *više našōga grōbĭa* (Pop);
- *za* + G: *za ùnogā ràta* (Suh), *zà mlādī dánā* (Pri); k tomu *za vruće rane* (Suh; Ukalović, 2020: 25);
- *za* + A: *zà gorīvo* (Pol), (*íc*) *za Pàkrac* (Sel), *za pŕvī mǎja* (Vinj), *zà rŭku* (Suh), *zá se* (Pop), *zà stō* 'za stol' (Sve);
- *za* + I: *za Góspiçon* 'udana za Gospića' (Pri), *zà komīnon* (Sve), *zà loptōn* (Pos), (*plàkat*) *zà nam* (Sel), *zà nōn* (Vis), (*ùmŕla*) *zà nōn* '(umrla) poslije nje' (Pri), *za stōlon* (Suh), *zà tīn* (Nad);
- *zbog* + G: *zbog finàncijē* (Vis), *zbog pǎšhākā* (Vis).

Na neke se prijedloge, odnosno prijedložno-padežne sveze, valja nakratko osvrnuti. Neke sveze („*izin* + G“, „*kašhe* + G“, „*sporad* + G“) u slobodnom govoru nisu zabilježene ni u jednom punktu, što bi moglo svjedočiti o njihovoj arhaičnosti. Razumljivo je da se nekim prijedložno-padežnim svezama mogu izraziti i prostorni i vremenski odnosi. Očekivano, takve su sveze „*na* + A“ (prostorno: *na bunáre*, vremenski: *na Trī kráĭa*) i „*u* + L“ (prostorno: *u káru*, vremenski: *u ràtu*), a takve su i sveze „*iza* + G“ (prostorno: *izà mene*, vremenski: *iza Olújē*), „*kroz* + G“ (prostorno: *krōs poĭe*, vremenski: *kroz ràt*), „*prid* + A“ (prostorno: *pŕidā me*, vremenski: *prít pénziju*), „*prije* + G“ (prostorno: *pŕijē cŕkvē svētōg Pètra*, vremenski: *pŕijē Olújē*), „*za* + A“ (prostorno: *za Pàkrac*, vremenski: *za Pŕvī mǎja*) i „*za* + I“ (prostorno: *za stōlon*, vremenski: (*ùmŕla*) *zà nōn*). Prijedlog *ispod* rabi se za izražavanje prostornog odnosa (*ispod Jóvíčā* 'južnije u odnosu na Joviće'), ali i za izražavanje količine (*ispod šèst-sèdan dicē*).

Leksički tipovi *sjever* i *jug* u istraživanim govorima iznimno su rijetki (a u većini punktova nisu ni zabilježeni),<sup>371</sup> stoga se svezom „*ispod* + G“ najčešće pokriva značenje 'južnije u odnosu na koga/što', sveza „*poviš* + G“ zabilježena je u značenju 'sjevernije u odnosu na koga/što', a u potpunosti dolazi i sveza „*više* + G“. U značenju 'južno u odnosu na koga/što' uobičajena je sveza „*ozdo* + G“, a u značenju 'sjeverno u odnosu na koga/što' uobičajena je sveza „*ozgo* + G“ (u Visočanima također „*odozgo* + G“). Leksički tipovi *istok* i *zapad* u

<sup>371</sup> Umjesto tipova *sjever* i *jug* rabe se tipovi *gori* i *doli* (k tomu *višelniže*, *iznadlispod*, *ozgolozdo* itd.). Sve što je „gore“ jest sjeverno/sjeveroistočno/sjeverozapadno, a sve što je „dolje“ jest južno/jugoistočno/jugozapadno.

istraživanim su govorima uobičajeni; ističem stoga svezu „*ozapad* + G“ 'zapadno u odnosu na koga/što'.

Ponešto se semantički razlikuju zabilježene sveze „*blizo* + G“ i „*bliže* + G“ / „*bliže* + D“; dok se prvom svezom samo izražava odnos blizine, drugim se dvjema implicitno govori i o daljini. Primjerice, svezom *blīžē Zâgreba* (Pop) govori se da je nešto blizu Zagreba, ali (implicitno) i da je bliže Zagrebu nego čemu drugom, nespomenutom, dok se svezom *blīzo Svētōg Āntē* (Pop) govori samo da je nešto blizu crkve svetog Ante, bez (implicitnog) upućivanja na što drugo. Sintaktički je zanimljiv primjer *òzgo san ga vīdije sēla* (Vis) jer je sveza „prijedlog + imenska riječ“ razbijena nizom drugih riječi, što bismo mogli smatrati tmezom.

### 3.4.2. Etički dativ

U razgovoru, posebice u prepričavanju, nerijetko se rabi etički dativ. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *slābo ti jā sād pāntīn* (Isl);
- *a mī ti līpo na bñnīšte ònuda rēdon, tākò ti je òna dōbīla pāket* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 360–361);
- *òni t ižū, ùni ti nās vīšē zòvū, tāmò ti je nēkā Vùkelić bīla, i ùndā t se išlo* [ùndāce išlo], *i ùndā smo ti mī, òna ti je bīla zārūčena za Mītrovća, ižēmo t mī, i òni su ti tēk drūgī dān dōšli krò šumu* (Nad);
- *i tākò t jā pōžēn, rānko mōj mīlī, nà tū pījacu, i kad san ti jā pōšla, jā san dōsta bīla nōvācā zarādla* (Pol; oba primjera iz Lisac i Magaš, 2020: 589);
- *ūn ti je bīje slūžije partizāne* (Pri);
- *mājko mōja, sād ako san ti žālostan, nīsan stārostan* (Sel);
- *ja san ti jedan dan gunla koblu, tu bi ti se mi skupljal* (Suh; Batur, 2019: 46, 47);
- *ěvo t māterē jādne* 'evo (moje) jadne matere' (Ška).

Valja znati da učestalost etičkog dativa u govoru ovisi i o navikama ispitanikova/ispitaničina komuniciranja. Primjerice, etički dativ bit će češći ako je ispitanik/ispitanica naviknut/a obraćati se nepoznatoj mlađoj osobi u drugom licu jednine. Također, razgovorljivije osobe sklonije su njegovoj uporabi od šutljivijih.

### 3.4.3. Instrumental društva

Instrumental društva u nekim govorima redovito dolazi s prijedlogom 's', a u drugim govorima može se javiti i bez prijedloga. Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *i tàmo smo žívlí mǎčjōn, tàmo smo sòbōn nòsli, š ñimā* (Bok);
- *s ñima / š ñima, š ñin, š ñun* (Jas; sve iz Galović, 2020: 57);
- *š ñîn, S nǎmi se ne pòzna!* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 356, 360);
- *ùna se Gǎgōn ùvīk dopisívala, š ñōn* (Nad);
- *š ñōn, zǎvōn lèžī* (Pol; Lisac i Magaš, 2020: 586);
- *Nikolōn se znân, š ñîn / š ñímen, š húmen 's njom', š ñìman* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 25, 35);
- *nécē š cǎcūn, já san š ñîn, š ñōn, s mòjīn múžon bìje, žívla š ñimān, tú se zǎpetļā cūrōn, ìmā sīna sòbōn* (Pos);
- *já san s mòjīn rānkon žívla, ļubovāla š ñîn, š ñimān, stǎjā z bǎbōn* (Pri);
- *š ñîn žívla, s pìvōn žènōn ìmā cér, ìmā cér i z drùgōn žènōn, níje š ñōn dīcē ìmā, já san š ñîn mògla govòrit ka i s vām, mī smo bíl dòbri s vójskōn, já š ñìman lípo, ìmā èdnōg sīna sòbōn* (Sel);
- *š ñîn, š ñōn, s kùñīn* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *mī smo svì žívlí blāgon, ún bìskupon stòjī, děckon òžēš, ļubujēš, ako òžēš s kīn drùgīn, ún je ožēnje drùgū pa j drùgōn ìmā dīcē, išla mòmkon, da se s kīn pòsvazā, š ñōn lèžā, š ñìman òžē, da já š ñîn razgòvārān, svīn dòbro 'sa svima dobro', Mīlā j ù Nemačkōj s Mārīnon, a nézna nèvsta dīcōn u Rjéki* (Suh);
- *š ñōn, Mārīja s nāmōn, nēmu je zēt pòbigā bìje brāton, kumpírīma 's krumpírīma'* (odgovor na pitanje: *Kako ga kùvāte?*) (Sve);
- *išla (...) bǎbōn jèdnōn, ļubovāle svākā svòjīn děckon, s nǎmi stārīn, ùndā š ñîn, šést gòdīnā san já ļubovala mòjīn, di se sàstal svòjīn drúštvon* (sve iz Magaš, 2019: 385); k tomu *s nām, s nāmīn, đǎžā svòjūn dīcūn* (Ška);
- *š ñōn bíla, ògrala s múžun* (Tri);
- *dòšla san s Mlādenon, já san jèdanpūt š ñìman išla u Obróvac, zǎdhī pūt bǎš kad san bíla Mlādenon, òvā što j óde žívla mǎterōn, pūno j vézāna mǎterōn, òna j dvajspétō gòdīšte, Mímōn, Mārjanon pòkōjnīn, jádna da j Mím se Nīkicōn* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *s mènōn* (uz *s mènūn*), *nè moš tí š ñîn, š ñimān, kǎčli se s Radovínanīn, nísmo Dráčēvcon, žívīje sa stríčēvcīn, su Poļícanīn, s Pòlčānīn* (Vis);
- *š ñiman* (Vrsi 2, 2015: 668) (Vrs);

- *žívla san (...) s ròditeļīn, bīja óde s cūrōn, žívla š nīn, žívla san s nīman, i òndā se nāšā s òvōn, s mēnōn je (Zat).*

U svim je govorima prijedlog obavezan ispred zamjeničkih oblika koji počinju glasom *ń*. Na podvelebitskom području (Sel, Sta, Tri) dominiraju oblici s prijedlogom, dok je u nešto južnijem Vinjercu više instrumentala društva bez prijedloga. S druge strane, Pridraga redovito ima oblike s prijedlogom. Izdvajam primjere *Mīlā j ù Nēmačkōj s Mārīnon, a hēzna nēvsta dīcōn u Rjēki (Suh)* i *kāčli se s Radovīnanīn, nīsmo Drāčēvcon (Vis)*, dakle s prijedlogom i bez prijedloga u istoj rečenici.

#### 3.4.4. Instrumental sredstva

Instrumental sredstva uglavnom dolazi bez prijedloga 's', ali ponegdje se može javiti i s prijedlogom. Navodim zabilježene primjere instrumentala sredstva prema punktovima:

- *sa kōnīma òrat (Nad);*
- *jer je s òtīn se rānīje, sa kāmenon (Pop; oba primjera iz Magaš, 2018: 35);*
- *bāvje se svāčīn, švērcon, autōbuson dòšla dūnlēn, prīvrcāt lopáron (Pos);*
- *hilohōpteron ù Zāgreb (Pri);*
- *pòlīvā vòdōn, zatīpal (...) zēmļōn, uīde s klīštīn, s vòlīn (òrali) 'volovima (orali)' (Sel);*
- *svítli s tīzīn, pa pošāļi nēga brōdon (Sta; oba primjera iz Lisac i Magaš: ruk.);*
- *sāmo prīperdī dāskan, sāmo nākō prītvorīš vrātīn, bicíklōn (...) próže i òde, rānīn se kòzījīn mlíkon, ùbje prōfesōra cācnīn pištóļon, kīšobranon zāpēje u ùnāj stō, jēdan vòzje tamícon, škròpī se svāčīn, škròpū aviónon, ùnīn òtrovon, òvīn se tīsto vāļā, ne polívajū sād vòdōn, nēmā s nīčīn je zatvòrti (Suh);*
- *autobuson mi pòšāļū, brōdon bi dōlazli, i Zādra àuton, nīje lāko ni frézōn rá<sup>d</sup>ti, kàicōn prībigli u Itāliju, s òtīn smo prījē vòdu grābli (Sve);*
- *glávūn, obògatje se òtīn (Ška);*
- *nīs mī nīčīn trgòvali, ùndā se vòda grābila láncon, pa smo išli vapóron u Rjēku, iz Rjékē vlākon tamo u Zāgreb (Tri);*
- *išā s motóron, rāzlišī se bōcūn, cīpon se j žēlo, nīje krílīn mánje (Vis);*
- *i ùndā se grābļan mǎlo pòčešē (Vrs);*
- *išli smo brōdon, nās je pòmogā svāčīn, ùdri če bicíklōn, čekícion túče, jā š hōn zālīvān vjētā (o vodi) (Zat).*

Kako vidimo, u nekim punktovima (Sta, Suh, Sve, Zat) prijedlog 's' bilježen je samo ispred zamjenica. U primjerima *stārā bāba štápon (Isl)*, *stārā bāba ižē štápon (Vis)* i *bāka sa štápon*

(Vinj) vidimo udruživanje instrumentala u značenju sredstva i instrumentala u značenju društva. Posebno je zanimljiv primjer *bàba ìžě sa štápon* ako ga usporedimo s primjerom *sà će dóc pùškan* (oba Nad); vidimo da prijedlog ni u takvim primjerima nije obvezan.

### 3.4.5. Izražavanje posvojnosti

Posvojnost se može izraziti posvojnim zamjenicama i posvojnim pridjevima, ali i drugačije – genitivom, dativom i svezom „od + G“. Navodim zabilježene primjere izražavanja posvojnosti prema punktovima:

- dativ: *di je mātē mu se ròdla* (Bok);
- genitiv i „od + G“: *vìme od cìcē krävē*; „od + G“: *jèzik od čòvika* (Isl);
- dativ: *čàća mu i stríc u Amérci* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 360);
- genitiv: *čùvār kùcē*; dativ: *zèt mi, òn i žèna mu, Gřgo zèt mi, pòkōjni stríc mu, el òna òstajē i sîn joj*; „od + G“: *autôbus, to j bļje od Ìvānkovća, čàća od mladòženē, páni od vìnagrāda, od páha žìle, žòn o cìpelē, bòca od pívē, bòca od ràkijē* (Nad);
- dativ: *tô m je nájvišā mána* (Pol);
- genitiv i dativ: *Jévē sèstrē mi mùž*; dativ: *ìmān lītñū kùžñnu sàd di je Nikola i gòspoža mi; nè znān mu nìkad zà grob* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 34–35);
- genitiv: *mòjē j mäterē mātē, ùnō j bílo svē mōg stríca*; dativ: *jâ i mùž mi, ìmā čàća mu zèmlē, bràća su m išla*; „od + G“: *ot sèstrē cēr, od mòjē svèkřvē sèstra* (Pos);
- genitiv: *Màrijcē nàšē ùnuk, mālī jèdan Júrē újčova, zèt Jósē Mârkova, újca Màrtina sîn, Mârka Drágina cēr*; dativ: *Mârko brät mi, dok je bíla sèstra mu Màrija, jâ ga vòlñ di mu je Máte ìme*; „od + G“: *Mârko od Zvónē, ùžē'e od majóra cēr* (Pri);
- dativ: *mātē mu*; „od + G“: *cìce òt kravē, ùvōr ot kókē, zènca òd oka, jézgra od òrasa, bòca ot pívē* (Sel);
- genitiv: *di je mōg mùža zàkopān čàća i mātē i brät tâ, i srìcōn Bòga*; dativ: *svàkī mi je sîn nàpravija kùću, cēr mi je ù Zadru, Dì je t séka?*; „od + G“: *mòžak od čòvka, òd mōga svèkra mātē bròjila* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- genitiv: *Mârñ Bätūr Jósē Íkē 'Marin Batur Jose i Ike'*; dativ: *zâva m, jâ i ðivēr mi Mârko, nēmu je bíla mātē i Zamuníka, sinóvac mi Nikola, dòktūr rēkā joj mùžu*; „od + G“: *na vráta ùnā od bólnicē, bòca òt pívē* (Suh);
- genitiv: *mōga čàcē brät, mōga čàcē čàća, gláva blâga, Màrija pòkōjnoga Màrtina*; dativ: *tètke m, nēmu je zèt pòbigā bļje brätón*; „od + G“: *òd mōg čàcē ðica, od mùža sèstru, od čàcē čàća, bòca ot pívē* (Sve);

- genitiv: *tô je Stîpē*; dativ: *brät nam, ðivēr m* (oba primjera iz Magaš, 2019: 385); „od + G“: *o<sup>d</sup> ðida* (Ška);
- genitiv: *môga ūjca ùnuk, jöš òvē kùcē nîje ni poznátka bílo*; dativ: *ćēr mi*; „od + G“: *od čäčē brät, bòca od pívē* (Tri);
- genitiv: *pòkōjnōg Krěšimīra mätē*; dativ: *ôn i žèna mu, ùnuk i žèna mu, sîn joj*; „od + G“: *od môga ðida brät, Kätica od Mârka, sèstra od môga mûža, vîme òt kravē* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- dativ: *ùnda mu j mätē ùmrla ràno*; „od + G“: *ćēr od bräta, ûn òd gazdē, od stríca ðícu* (Vis);
- „od + G“: *po (...) vjéncu od bunára, Brîg od Dumèračē, kùndāk òt puškē, ūšce od ìglē, glàvica o<sup>d</sup> ðiteta* (Vrs);
- genitiv: *is poduzéča môga čäčē*; dativ: *mläžī mi brät, òvī brät mi, a sîna su mi zvâli vâmo*; „od + G“: *òd ūjca sîn, od Lúkē cūra, od Märijāna sèstra, zḡno o šènicē, rûb o stòla* (Zat).

U nekim zabilježenim primjerima samo se iz konteksta može zaključiti da je upotrijebljen dativ kojim se izražava posvojnost. Takav je primjer *sväkī mi je sîn nàpravija kùcu* (Sta), gdje je značenje 'svaki moj sin je napravio kuću', a ne 'svaki sin je napravio kuću meni'. Nerijetko se samo iz konteksta može zaključiti da je upotrijebljen posvojni, a ne etički dativ, npr. *di je mätē mu se ròdla* (Bok) 'gdje se rodila njegova mati' ili *bräca su m išla* (Pos) 'moja braća su išla'. Sporadično se uz osobnu zamjenicu u dativu može javiti druga riječ u dativu ili posvojna zamjenica, čime se stvara pleonastična sveza dviju semantički posvojnih riječi: *tô j mu bíla Prēnži strína* (Suh), *òndlē mi je mòja mätē isto bíla* (Tri). U raširenoj konstrukciji *brät/sèstra od stríca* 'stričev sin/kći'<sup>372</sup> svezom „od + G“ ne označava se posvojnost, već porijeklo; tako je i u zabilježenom primjeru *mī smo od Mârka* (Vrs). Razumije se da je u svim punktovima zabilježen niz primjera u kojima se posvojnost podrazumijeva sama po sebi, npr. *tī ì cáca* 'ti i tvoj otac' (Pol).

### 3.4.6. Jesno-niječna pitanja

Čestica *li* (redukcijom *l*) pri postavljanju pitanja bez upitnih priloga i zamjenica (jesno-niječnih pitanja) nije obavezna. Često se s trećim licem prezenta glagola 'biti' (*e < je*) spaja u novu česticu *elleli*, a ta se pak čestica može spojiti s česticom *da* u novu česticu *elda* ako se traži sugovornikovo potvrđivanje. Pitanje se može postaviti i promjenom intonacije izjavne rečenice. Navodim zabilježena pitanja tvorena bez upitnih priloga i zamjenica prema punktovima:

<sup>372</sup> Bilježim i *dvâ bräta stríca su zäkopāna u Knínu i strína* (uz *dvâ bräta o stríca; brät od stríca* 'stričev sin') (Sel).

- *El znāš dī su nāši stānovi?* (Bok);
- *El tō māslinovo ūle?, Īmāš nīžī zōg?, S tō kolāči nā hēmu?* 'Jesu li to kolači na njemu?' (Isl);
- *Īmā l, vèlī, čamjēmē?, El òna òstajē?, Očeš da te pòdrēpīn?, Očeš íci?* (Nad);
- *Īžē l kàko pòsā?* (Pol);
- *Este l bižal?, Očeš ìst?, Oš pīti, Īvane, štò?, Tī nē znāš Stēvu Pòpovca?* (Pos);
- *Spāvā li Mārjān išta?, Dòdjā l ti se ka<sup>d</sup> ti je vātk ústīn?* (Pri);
- *Oš li plākat zà nam?, S tō brēske?* 'Jesu li to breskve?' (Sel);
- *Esu l ùn mazgīla dógnali nā misto?, Esu l tō lūdi nā nikomēn skúpu?, El tō mòremo?, El níje, stārī?, Očete vī mēne pítat èdno po jèdno il cú á prícati?, Očete vī bīt jòpē ikadā skūpa i jā s vāmi?, Nē znān znāš tī štò j...?, Èlda j slīka tó?* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *Īmāš li tī, baba Īkca, štò prizalagājīt?, Este kòga vī vīdli?* (Suh);
- *Òce li mi žīv dóci?, Esi l ūčija?, Jes òžēnen?* (Sve);
- *Al pòkōjna Gōbīnka, znāš tī nū, Ānca, nē znāš?* (Ška);
- *Vīdīš li?, Mòže l se otvórti?, Īmā l štò o pòslu?, Esu tō záručnī p̃rstenovi?* (Vinj);
- *Este sād čūl?* (Vis).

### 3.4.7. Pripovjedački imperativ

Drugo lice jednine imperativa rabi se u pripovijedanju prošlih radnji, uglavnom onih koje su se ponavljale, ali i onih koje su se dogodile samo jednom, pri čemu subjekt može biti bilo koje lice jednine ili množine.<sup>373</sup> Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *prīje nòsi* (Bok);
- *i ònda se nàpravi sīr i ùkuvāj se prīsnac* (Kru; Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359);
- *zàigrāj únde, zàigrāj, mī pòsīj sijàčicōn* (Nad);
- *ùbīj po tri-čètri prásca, jādñī Ļúbe rèci, jā ùzmi nòžinu, ùnū trāvnu ùn òbīrāj, jā sàmo opèri* (Pol; sve iz Lisac i Magaš, 2020: 588);
- *bīli su sástānci (...) pa prīčāj, ìgrāj, pīvāj, vesèl se, ùvati mī kòlo, sàstan se, da smo d̃žžali pò dvā prásca i tō uzgòji, mālō kúpi pa ga ráni, pò dvā prásca zakòli, níje dòšā nīkadā da níje rúke vākō dōl nòsije, ùvīk dunès pīti* (Pop; sve iz Magaš, 2018: 34);
- *ùne cīlī dān bùdi, òvō ìzvad, a gúze òstav zà sutra* (Pos);

<sup>373</sup> Pogrešan je sljedeći navod: „Kruševački govor poznaje habitualnu konstrukciju *bi* (aorist pomoćnoga glagola 'biti') + imperativ (2. l. jd.). Navedeni složeni glagolski oblik ima funkciju evociranja prošlih radnji. Navodi se primjer: *Ònda bi se mūzlo od kóžā i ònda se nàpravi sīr i ùkuvāj se prīsnac.*“ (Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 359). Jasno je da oblik *bi* nije povezan s imperativom u habitualnoj konstrukciji, već s glagolskim pridjevom radnim tvori kondicional I.



- *jâ nazòvi nêga (Pri);*
- *stála b jâ gòr po desétak dánā pa undā ùvečē sáži dòl kùc, ún bi glèdā kà ce svàk izāc is kučē pa mèn dāj, i újtro se dīgni cīn pívac zàpivā, mātē još lèzi, jâ upáli lúci, dóži k mèn únī vojníci, ùndā jâ nīman vātk vāri kàvu, mǎlo vína i rākijē pa in dáji, jâ nī zòvi na kàvu, jâ nī zòn na rākiju, pa odnès cigaréte, pa odnès likére, poràzbījāj mu bòce, nika se svādi, nikad pomíri, nísan s tàkīn neg što òd vunē oprédi, sàmo plèti, prédi, prìprīdāj, pàsi lèti zà nīn, plùg bùd dĵvenī, sàsĵj pa kùlěha nādĵj (Sel);*
- *nego glèdāj blāgo i kòpāj ùnū zēmĵu, na mòtiku svè kòpāj, i òdli smo u Líku pa gùni smòkve, pa mīnāj mī tó za šencu, za ráž, pa gùn ù mlin, tó radùkāj, tó svè èdno z drùgizīn, i ako nēmāš, zdíli se, ùsiri sīra, urádi zēmĵu svòju, náži kumpírā, zèĵa mī tògā posádi, uráni po trī prásca mī goríkā, kòpāj, kòsi, nòsi, síci i glèdāj blāgo, svè àjde, pa bùcāj se, pa kártāj se, čòbani kad se sàstani, pa svè skùpa bùdi [kace sàstani], ùvečē kad próži vèčara, pùno kúnā bùdi (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);*
- *nís vākò, nega sàmo bùd òvè pènžere, prĵjē kòd blāga bùd, ún ùdri, stārā cĵĵād vākò nāmīn prĵcāj prĵce, zakòĵ jāne vātk, òtprijē kokùrūzā napèc (Suh);*
- *óde bi (...) sĵkli dĵvā, pa sláži, pa prodáji, kumpíre prodáji, mī smo vĵle pa kĵcāj ù kola, svè na glávi donèsi (Sve);*
- *mī na ódmoru svĵ se skùpi, ùni prĵcāj, kad ga zaròbi, òbrĵj ga i opèri ga, i prisvúci ga, vòzi lòzu kùc svòjòj, pa nam dòčekāj pa nam ukrádi, jādan izáži dol na ùnòj stānci, jā dòčekāj gòr u vìnagrād, navèz vòdu, i nàpravi pūnpu, dunèsi što pòist, dunès pòpt, mī àjde nèdlòn od pódnē, i kòlo ìgrāj i pĵvāj, cvitārāj, tambùrāj, i vātk pĵvāj, cùre ĵubūj, mī izázĵ is cĵkve, mī dóži òd cĵkvē – òdmā se svláči, kad se požèni, jādna ùvečē báci, unò, steĵu, jādna lèzi nàkò òbučena, mī ka svĵši, izáži ì škòle, mī ùvat kòlo i pĵvāj, kad odrèni òvce, ùndā kléci (Ška; sve iz Magaš, 2019: 385);*
- *priríci se štòkod, cèstòn pùšku i šéci tàmo-āmo, ĵšli su ù cĵkvu i ìgrāj kòlo, kòlko j nī ĵšlo pa pláti mĵsu, zàkuvāj vòdu i ònò samèĵi, ùlijěš vòdē i èto, nàpĵj se, svākò mǎlo vùk dóži, àjde ù Kruš<sup>č</sup>cu i ìgrāj nà kārte, po nòci ùni bùdi (Tri);*
- *ùbĵj pò dvòj prāsādi, i undā lòptu ùdri, pòsvazāj se mǎlo i tàkò, stārē òvce kàtkod zakòĵi (Vis).*

Zanimljivo je da na zapadu istraživanog područja (Vinj, Vrs, Zat) nije zabilježen nijedan primjer ovakve upotrebe imperativa, no nije moguće utvrditi je li se takav imperativ povukao (ili je u povlačenju) ili nikad nije ni bio u redovitoj upotrebi.

### 3.4.8. Redukcija glagola

U većini se punktova povremeno iz rečenica izostavlja glagolski oblik ako se iz konteksta razumije koji bi glagol trebao biti upotrijebljen. Navodim potvrđene primjere redukcije glagolskih oblika prema punktovima:

- *kad mî da nêčemo* ('ići') (Bok);
- *vrâg mu srîću* ('odnijeti') (Isl);
- *Nâmi rûku nîkom!* ('ne dati'), *A mî ti lîpo na bûnîšte ònuda rêdon, pa kò štò nâđe.* ('otići') (Kru; oba primjera iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 360);
- *vîšê vòlîn svîhētnē neg jâhētnē* ('jesti'), *jâ prêkjučē da ću vânka, kômbijon* ('odlučiti', 'ići') (Nad);
- *èsan li se jâ prîmistije, ùne zà mnōn* ('ići') (Pop);
- *hēgov ćâća i môj mûž ò dvâ brâta dîca* ('biti') (Pos);
- *nêka î jòš ú te* ('biti') (Pri);
- *môj dîd da neka se jâ ùdân zâ h* ('govoriti'), *ùndâ su ûn i tâ hēgov brât tîli tâmo* ('ići'), *Dida Stòjane, štò tî?* ('raditi'), *jâ š nîman lîpo* ('postupati'), *Nîman kâsno smòkve pòchnû.* ('dozrijevati') (Sel);
- *dîtetu gòdnu dánâ* ('biti'), *ko s ti rûke nêčiste, òvdâ šîbōn* ('tući'), *pròšlo òsan dánâ, ûn ćâ* ('ići'), *òdmâ vînogrâd cîko* ('biti'), *dok ùn da će je dîgnit, ùna ùmrla* ('odlučiti') (Suh);
- *òna bi kòficu nâ glâvu* ('staviti'), *svî iz jèdnē zdîlē* ('jesti'), *svâk za svòjîn pòslon* ('ići'), *mî smo vîle pa kÿcâj ù kola* ('uzeti'), *dîca nîsu smîla zâ stō* ('sjesti'); k tomu zagonetka o lastavici: *Sprîda šîlo / zâda vîle. / Òzgōr jâre, / a òzdō jâhe* ('biti') (Sve);
- *dânas nè smîš je vâkō, ùna òde ćâ, jèbe se hōj* ('pogledati') (Magaš, 2019: 385), *mî cùre jèdvo čekâj cÿkvi* ('ići') (Ška);
- *Štò vî tû?* ('raditi') (Tri);
- *rôd sù dvî strâne* ('biti'), *nè moš tî š hîn* ('živjeti') (Vis);
- *natúče spÿtvu sîpâ i dōma* ('ići') (Vrs);
- *vâla san ìmala dî jâdna* ('ići') (Zat).

Kako se vidi iz zabilježenih primjera, najčešće se reduciraju glagol 'biti' i glagoli kretanja. Treba izdvojiti i pitanja *Dida Stòjane, štò tî?* (Sel) i *Štò vî tû?* (Tri) u kojima bi upotreba glagola ('raditi') mogla biti donekle redundantna.

### 3.4.9. Sveza „naglašeni prezent glagola 'htjeti' (+ da) + drugi prezent“

Sveza „naglašeni prezent glagola 'htjeti' + drugi prezent“ zabilježena je u više punktova. Njome se izražava želja subjekta za ostvarivanjem radnje, stanja ili zbivanja. Naglašeni prezent glagola 'htjeti' može biti negiran, dok je drugi prezent isključivo jestan, ali obavezno se slažu u licu i broju. Navodim zabilježene primjere: *kad vīdīš da òće něko nàsļēdī* (Pop; Magaš, 2018: 33), *nēće slūšā* (Pri), *kad me uoč gledimce / oće turnu u vodurnu* (Ukalović, 2020: 25), *un nju oće uništu* (Batur, 2019: 43), *neće se ispovidu* (Batur, 2019: 44), *neće dođe* (Batur, 2019: 45), *nēće je òženī* (sve Suh), *dica nēće rādū, nēće rūke špòrkā* (oba Sve), *něš dōžēš* (Ška; Magaš, 2019: 384), *krīv je, al nēće prīznā da j krīv* (Vis). Izdvajam i poslovicu *Prázna vrīca nēće stōjī*. u značenju 'Treba se najesti prije rada.' (Pri). Zabilježeni su i primjeri s veznikom *da* između dvaju prezenta: *nécē se da vinčāvajū* (Pos), *òće da prīčā, ùna òće da divānī* (Sta; oba primjera iz Lisac i Magaš: ruk.).

### 3.4.10. Sveza „za + infinitiv“

Sveza „za + infinitiv“ zabilježena je u više istraživanih govora.<sup>374</sup> Navodim zabilježene primjere prema punktovima:

- *bǔzo mi je za ròdit, sàmo za spásti glāvu* (Bok);
- *národ bi se òbūkā za ù cǔkvu íc, bēsler za škròpti, ìmā tèhnikē za ìzva<sup>d</sup>ti tō, ùnūtra j za pòist* (Nad);
- *tō nīje neg za vākō sījati* (Pop);
- *tō j za koláče prāv̄t* (Pos);
- *ìmān zà isti* (Pri);
- *ako si što sprémja u tórbu za pòisti* (Sta; Lisac i Magaš: ruk.);
- *òtō j ìsto za pòist* (Suh);
- *glāvnī izvor (...) za stòku pòjiti i za kù<sup>v</sup>ati, ko će dā<sup>t</sup> šóldī za kupòvati, nēmāš nõvācā za plá<sup>t</sup>i, nõvācā za kúpiti, plèt za uzgǔniti se* (Sve);
- *za dīcu čúvati, zá se za ìsti* (Tri);
- *pósebno obučēne za nāvečē za íč vānka, pāštu za kùat, něšto za ìsti, kònac za plèsti* (Vinj; sve iz Magaš: ruk.);
- *za úža ùnā plèst, da ìmā za vézat úže, kázā dī ìmā za jām̄ti, za ne pòlti se* (Vis);

<sup>374</sup> O svezi „za + infinitiv“ detaljno piše Jozo Vela (2019), zaključujući da je otvorena mogućnost da je nastala unutarnjim razvojem jezika (79–80).

- *nǐvu odrě<sup>d</sup>ti za sá<sup>d</sup>ti dùvān*; k tomu *vrimē za íci doma* (Vrsi 1, 2013: 621), *svašta radja za najsti se* (Vrsi 1, 2013: 622), *veći komad za napraviti boće* (Vrsi 2, 2015: 685), *tako bi se protresla mladež za bolje ručati* (Vrsi 2, 2015: 716) (Vrs);
- *oče li biti mǐsta za íci u Ítāliju, pòsijā u Ľubļani pomidóre za dònīt vāmo, za hlá<sup>d</sup>ti i za grǐjati, za lǐghe vātati, imat mǐsta i za lěči ní* (Zat).

U nekim primjerima očekivano *za* može izostati: *nēmāš pròdat, Īmāš li tí, baba Īkca, štò prizalagájit?* (oba primjera Suh), *kòjē vāļajū ĩst, rúžan je vǐ<sup>d</sup>t* (oba primjera Sve), *nēma plá<sup>t</sup>i* (Vis), *nísan imala nǐšta ĩsti* (Zat).

### 3.4.11. Sintaktičko-značenjske posebnosti nekih mjesnih priloga<sup>375</sup>

Mjesni prilozima koji dolaze uz glagole mirovanja i glagole kretanja mogu biti višeznačni, stoga navodim neke zabilježene primjere mjesnih priloga i njihova značenja prema punktovima:

- *amo* 'ovdje': *jèdan je âmo bũnker, jèdan je âmo, jèdan je kod gròbļa*; *tamo* 'tamo': *tāmo smo sòbõn nòsli, 'tu', 'ondje': i tāmo smo žǐvli mǎčjõn; namo* 'ondje': *i nāmo su ònē pjàcõle, nāmo smo ĩsto lèžali; svũgdi* (Bok);
- *òdud* 'odavde', *òndeka* 'ondje', *òvdeka* 'ovdje', *tāmo* 'tamo' (Kru; sve iz Anić i Tomelić Ćurlin, 2012: 360);
- *amo* 'ovamo' i *tamo* 'tamo': *něko tāmo, něko âmo* (uz glagol 'íci'), *nǐgdi* 'nigdje', *òdā* 'ovuda', 'na ovom području' (Nad);
- *di* 'gdje': *ĩmān lĩtnū kũžĩnu sād di je Nikola i gòsposža mi* (Magaš, 2018: 35); *òdā* 'ovuda', *òndelũnde* 'ondje', *òvde* 'ovdje', *svāgdi* 'svugdje' (Pop);
- *di* 'gdje': *stājā di ga j dòvela mǎtē, 'kamo': níje znā dǐ ce; nigdi* 'negdje': *níje<sup>m</sup> múž rádje nǐgdi; ode* 'ovdje': *òvĩ je bǐje óde, 'ovamo': dòšā óde po žènu; tamo* 'tamo': *ũndā smo je tāmo òdvezli, 'ondje': ũndā j bíla tāmo; tu* 'ovamo': *dòlazli tũ nà grob; undelundeka* 'ondje': *ũnde se j ròdla, úndekā se i ožèhe* (Pos);
- *amo* 'ovdje' (ali u kontekstu i 'ondje'): *âmo mi je cěsta, nísu nǎši âmo slúžli prǐjē vòjsku, vĩčala se j (...) âmo u Bìbiñan; oda* 'ovdje' (ako je šire područje): *dòbro j nēmu òdā; ode* 'ovamo': *dòšā óde, óde dòlazĩ; tamo* 'ondje': *znān pètnājs<sup>t</sup> dánā da smo tāmo bíli, mĩ b sìdli tāmo prid Góspõn* (Pri);
- *amo* 'ovdje': *prǐjē cǐkvē světõg Pètra âmo, òvõ j âmo vǐ<sup>l</sup>ca, ùnõ j pǐstēn, òvõ j âmo kòra; kud* 'kamo': *Kũ ce ùna? 'Kamo ce (íci) ona?'; nigdi* 'nigdje': *nè rádĩ nǐgdi; nikud/nikuda*

<sup>375</sup> Neki drugi mjesni prilozima spomenuti su u poglavlju o morfologiji.

- 'nikamo': *nisan nīkud bižala; jā nisan bižala nīkudā; ode* 'ovamo': *dòšla óde; svagdi* 'svagdje': *īmā problēmā svāgdi; tamo* 'tamo': *ùndā su ún i tā nēgov brät tili tāmō, 'tu/'ondje': ún tāmō bija, tāmō j bija rānen, tō j tāmō lūk; tute* 'tu': *dēsēt je vās túte; undelundeka* 'ondje': *únde san jā ròžena, i únde j ún bija nājprvo otvòrije trgòvnu, i únde i pòbli, ùni bi úndekā zaražívali* (Sel);
- *amo* 'ovdje/'tu': *āmo Mīlōvci, Kóici; nikuda* 'nekamo': *òčā j nīkudā; nikud/nikuda* 'nikamo': *ne mògu íc nīkud, kunda i nē ížē nīkudā, nisan vān sēla nīkudā išla; ovda* 'ovdje/'tu' (ako je šire područje): *svē što su kùce òvdā; svukuda* 'svukud', 'svagdje' (cilj kretanja): *nējāk jādan pòčmi g blāgu íci i kòpati s'ùkudā<sup>376</sup>; tamo* 'ondje': *sādī kumpírā tāmō ù poļu; tud* 'tu' (ako je šire područje): *nīje tō nīko tūd ìmā* (Sta; sve iz Lisac i Magaš: ruk.);
- *amo* 'ovuda': *ížē procésja āmo kro sèlo; di* 'gdje': *Dì s tí, Jòso?, 'kamo': nēmā dī bižat, kò znā dī cé ùna òtīc; nikud* 'nikamo': *nīsu mārli nīkud bižat, nīkud nē bište; ode* 'ovamo': *ún je dòšā óde, 'ovdje': óde ròžen; ovda* 'ovuda': *ko s ti rúke nēciste, òvdā šībōn; tamo* 'ondje': *īmān tāmō; tud* 'tuda': *tūd lizī; unde* 'ondje': *únde p'vī rāzred; k tomu oda* 'ovuda' (Batur, 2019: 39) (Suh);
- *ode* 'ovdje': *ù nās je óde bílo; tamo* 'tu/'ondje': *òvō j tāmō násēļe, tāmō tábla pīšē, jēdan ròžāk tāmō bije, rádije tāmō, tāmō d'žū; tu* 'tu': *tū san ròžena; onde* 'ondje': *ónde ìmā jēdan spòmenīk* (Sve);
- *amo* 'ovdje': *imajē òvī āmo Biláveri; di* 'gdje': *dī céš nāc pòsla; oda* 'ovdje' (ako je šire područje): *òdā je nīje bílo; ode* 'ovdje': *nēmā óde živòta, 'ovamo': jā kad sən óde dòšla; tamo* 'tu/'ondje': *tāmō u Múdrīnki* (Ška);
- *tamo* 'ondje': *mālā tāmō stòjī; onud* 'ondje': *ònud nīje bílo mòsta; unde* 'ondje': *únde mi je cáca i mātē zākopāni* (Tri);
- *ode* 'ovdje': *òvā što j óde žívla mäterōn, 'ovamo': òn je dòlazija óde* (Vinj);
- *āmo* 'ovamo'; *ódelódekā* 'ovdje', 'ovamo'; *óder* 'ovdje'; *tāmō* 'onamo', 'ondje'; *túte/tútekā* 'tu', 'ovamo' (Vis);
- *āmo* i *vāmo* 'ovamo'; *óvde* 'ovdje'; *tamo* 'ondje': *tō se znālo da j tō tāmō* (Vrs);
- *amo* 'ovdje': *āmo se pīšē; di* 'gdje': *di je, '(ne)kamo': jòš je bílo íci dī; namo* 'ondje'; *ode* 'ovdje': *òn je bija óde, 'ovamo'; dok nīsmo óde dòšli; onde* 'ondje': *òn je kod vójske bija, ónde u òtīn; svukud* 'svagdje': *svukud nas je bílo; tamo* 'ondje': *tāmō u stārōj kùči san bíla,*

<sup>376</sup> Ovdje valja ostaviti otvorenom i mogućnost da se riječju *s'ùkudā* označava lokacija, što se na prvi pogled čini i logičnijim i sintaktički opravdanijim. Međutim, vjerojatnije je da je ovdje glagol 'íci' (podsvjesno) izostavljen da se ne bi ponavljao, tj. da su jednim glagolom 'íci' pokrivena značenja 'íci k blagu' i 'íci kopati', posebice ako se zna da je sveza „íci' + drugi infinitiv“ (*íci piti, íci raditi, íci kopati* i sl.) na cijelom području česta.

*tàmo nas je bìlo, òna òče tàmo žívti, tàmo je bìja nèkō vrîme, 'tamo': ka smo dōšli tàmo; tu 'tu': bãš tû kràj mōra, tû se ìgralo kòlo; vamo 'ovamo': òndā smo zēmļu vâmo nòsli, já<sup>b</sup> bíla vò<sup>l</sup>la da j vâmo dōšā, a sîna su mi zvâli vâmo, 'ovdje': níh vâmo ùberēš (Zat).*

Neki prilozi koji obično dolaze uz glagole mirovanja (npr. *di, ode*) mogu doći uz glagole kretanja, a prilozi koji obično dolaze uz glagole kretanja (npr. *amo, vamo*) mogu doći i uz glagole mirovanja. Sasvim je iščezao priložni tip 'kamo' (za cilj kretanja rabe se priložni tipovi 'gdje' i 'kuda'), no sačuvan je tip 'tamo' (dolazi u više značenja). Samo je u Bokanjcu i u Zatonu zabilježeno *namo*, u značenju 'ondje'.

### 3.5. Leksik

#### 3.5.1. Domaće riječi

Niz domaćih riječi ovdje izdvajam iz različitih razloga. Neke od njih istaknute su zbog svoje arhaičnosti, neke su zanimljive zbog tvorbenog obrasca, neke zbog svojeg arealnog razmještaja i važnog statusa koji imaju u slavenskoj dijalektologiji, neke zbog višeznačnosti, a neke su pak važne zato što imaju status lažnog prijatelja u odnosu na riječi iz drugih štokavskih idioma, posebice hrvatskoga književnog jezika. Iako bi i drugačije viđenje bilo posve razumljivo, domaćim riječima smatram i prevedenice ako su im obje sastavnice slavenskog podrijetla (npr. *kišobran*). Neke riječi zabilježene su u slobodnom govoru, a druge su dobivene ciljanim ispitivanjem. Riječi, kao i sintagme u kojima te riječi sudjeluju, bilježim abecedno, ali ne bilježim ih nužno u kanonskom obliku, već u obliku u kojem su zabilježene u nekom od istraživanih govora. Ne navodim sva značenja izdvojenih riječi, već ona zanimljiva iz jednog od navedenih razloga. Navodim sinonime uz riječi koje ih imaju, a ponegdje navodim i vanjske sinonime, odnosno riječi koje govornici poznaju, ali ih u govoru ne rabe.<sup>377</sup> Inačicama smatram oblike iste riječi koji se razlikuju fonemski ili prozodijski.<sup>378</sup> Ako uz neku riječ ne stoji oznaka punkta u kojem je zabilježena, ona se javlja u većini punktova ili u svim punktovima. Poneke su riječi navedene bez značenja, to jest samo da bi se potvrdila njihova čestina u istraživanim govorima. Naravno, to što je riječ zabilježena u jednom punktu ne znači da u drugom punktu ne postoji. Gramatičke podatke i oprimjerenja navodim ondje gdje ih smatram potrebnima za preciznije objašnjenje riječi odnosno njezina značenja. Manji broj riječi bit će dodatno izdvojen i objašnjen.

#### A

*na Àntõnu* 'na blagdan sv. Ante' (Tri)

*bät* (Tri)

#### B

*bàzgovina/bazgovína* (Vrs)

*bäba* 'očeva ili majčina majka', 'stara žena'

*bézime* 'prezime' (Pop)

*bäble* 'porađale' (Nad)

*bilica* 'naziv za bijelu ovcu' (Vrs)

*bäbū!* 'okrugli kamen veličine šake' (Pol);

*bilć* 'bijeli psić' (Vrs)

inačice: *bäbū!* (Pri)

<sup>377</sup> Ne računajući one riječi iz stranih jezika koje su ispitanicima poznate, ali ih rabe samo u specifičnim kontekstima, znajući ipak da nisu dio njihova govora. Takva je primjerice njemačka riječ *Tomáten* 'rajčice' (Pos), koju ispitanica Kata Magaš rabi samo na tržnici da bi privukla strane kupce.

<sup>378</sup> Ako neka od riječi ima oblik koji se može izgovoriti s nenaglašenim vokalom *i* ili bez njega, te oblike ne smatram inačicama.

**bìlac** 'vuneni pokrivač' (Pri, Sve), N mn.  
**bìlci** (Bok)

A jd. **bìležnicu** 'teku' (Suh, Vis)

**bìžimo** 'bježimo' (Pol), **bìžā** 'bježao' (Bok),  
**bìžala** (Sel)

**blāgo** 'stoka' (Bok, Pop, Pos, Sta, Suh, Sve,  
Ška, Tri, Vis, Vrs) (sinonim Sve, Vis: **stōka**)

**blāzna** 'jastuk' (zast.) (Pos) (sinonim Pos:  
**kùšīn**)

**blizānci** (Nad, Sve, Vrs, Zat)

N mn. **blizānke** (Isl, Nad, Sta, Vinj, Vrs,  
Zat) (sinonim Vinj: **bliznice**)

**bliznak** 'bliznac' (Pri, Sel), N mn. **bliznāci**  
(Isl, Pri, Sel, Tri)

N mn. **bliznice** 'blizanke' (Pri, Vinj)  
(sinonim Vinj: **blizānke**)

**bliznići** 'mali blizanci' (Pos)

**bōb** (Tri), G jd. **bōba** (Pos, Sve)

**bōbica** 'koštica' (Zat)

N jd. **bodāvijē** 'bodljikavije' (Tri)

**brādo** 'bradonja' (Vinj)

**brāšno** (Pol, Pos, Sel, Suh, Vinj, Vrs), G jd.

**brāšna** (Nad)

**brōd** (m. r.) (Bok, Pos, Sel, Sta, Vrs)

G mn. **bùbācā** 'udaraca' (Pri)

**bùkva** (Sel)

## C

**cāklenō** 'stakleno' (Isl)

**cēsta/cēsta**

N mn. **cēce** 'sise' (Nad, Pos, Sel, Zat)

**cipānca** (Sve, Vrs), **cipānica** (Vrs, Zat), N

mn. **cipānce** (Nad, Sel), **cipānice** (Vinj)  
(sinonim Sel, Sve, Vrs: **cìpļa**)

N mn. **cìpke** 'cjepanice' (Isl)

**cìpļa** 'cjepanica' (Pos, Sel, Suh Sve, Vrs), N

mn. **cìpļe** 'kraće cjepanice' (Nad) (sinonim  
Sve, Vrs: **cipānca**, sinonim Vrs: **cipānica**,  
sinonim Sel: N mn. **cipānce**)

sintagma **cīv svītlāc** 'krijesnica'

**cūra** (Sel), N mn. **cūre** (Ška), G mn. **cūrā**

(Pop); sintagma **cūriskō ìme** 'djevojačko  
prezime' (Pos), sintagma **stārā cūra**  
'neudana žena starije dobi'

**cūrovati** 'živjeti djevojaštvo' (Sve)

**cvitārati** 'svirati usnu harmoniku' (Ška)

**čamfma** 'meso' (šaljivo) (Nad)

## Č

N mn. **čāsnē** 'časne sestre' (Suh); inačice: N  
jd. **čāsnā** (Vinj)

**čāša** 'čaša', 'školjka' (Zat)

**čelāde** (Suh); inačice: **čelāde** (Zat)

**čemūhā se** 'trusi se' (odnosi se na kukuruz)  
(Pos)

**čēšhāk** (Isl, Nad, Pos, Sta, Sve, Tri)  
(sinonim Isl, Nad, Pos, Sta, Sve, Tri: **lūk**)

**čūjē** 'osjeća' (Pos)

## Ć

**ćāca** 'otac'; inačice: **čūča** (Bok, Zat) **ćұлali**  
'valjali' (Sel)

**ćútje** 'osjećao' (Ška)

## D

**dājē** 'odiše' (Pos)

**dāngubī** (Nad)

**dēčko** 'mladić' (Suh), 'mladić u ljubavnoj  
vezi' (Suh) (sinonim Suh: **mōmak**)

**dīgnē se** 'ustane', **dīgla se** 'odrasla, stasala'  
(Ška)

**dīhna** 'dinja' (Sel, Sta) (sinonim Sta: **cāta**)



sintagma *divijā sviña* (Isl)  
 sintagma *divļā prāsca* (Sve)  
 sintagma *divļī prāsac* (poznat i naziv *vēpar*)  
 (Vrs)  
 sintagma *divļē prāse* (Vinj)  
*dōbīl* 'pobijedili' (Suh)  
*dōdija l ti se* 'dosadi li ti' (Pri), *dōdijala*  
 'dosadila' (Bok), *dōdijalo* (Sta), *dōdijali*  
 (Sel)  
*dōmācīt* 'domaći ljudi' (Tri)  
*dōtrajalo* 'istrošilo se' (Nad)  
*drāga* 'uvala' (Sel, Vinj)  
*drōb* 'trbuh'  
 N jd. *dumbòko* (Nad)  
*dvōrīšte* (Zat) (sinonim Zat: L jd. *na dvōru*)  
**G**  
*gūbavi* 'ružni' (Tri)  
 N mn. *gāce* 'hlače'; inačice: *gāče* (Vinj, Zat)  
*gāla* 'naziv za crnu ovcu' (Vis)  
 N mn. *glāvce* 'brdašca' (Bok)  
*glāve* 'brojevi domaćih životinja', *dvī glāve*  
*blāga* 'dviije domaće životinje iste vrste'  
 (Tri)  
*glēdala* 'brinula se' (Vinj, Zat)  
*gōjila* 'uzgajala' (Zat)  
*golōglav* 'koji nema kapu' (Sta)  
*golōta* 'golotinja uzrokovana siromaštvom'  
 (Vrs)  
 N jd. *gōrā* 'lošija' (Sve)  
*gostjōna* (Pos)  
*gōve<sup>d</sup>če* (Suh)  
*gōvōrit* 'razgovarati' (Sel), *gōvorū*  
 'razgovaraju' (Pos), *gōvōrije* 'govorio' (Pri,  
 Sta)

*grā* (Pop, Sta), G jd. *grāva* (Ška), *grāva*  
 (*jārōg*) (Nad)  
*Grād* 'Zadar' (*Īžū, nēko ū Grād, nēko u*  
*Bénkovac.*) (Nad, Suh)  
*grāditi* 'graditi', 'popravljati', 'spremati,  
 praviti' (Zat)  
*grānca* 'granica' (Sve)  
*grāšak* (Sel, Sta) (sinonim Sel: *bīži*)  
*grēb* 'grob' (Isl, Pop, Sel, Vis, Vrs); inačice:  
*grēp* (Pop) (sinonim Sel: *grōb*)  
*gymīc* 'ružmarin' (Pol)  
*grōb* 'grob' (Pri, Sel, Sta, Vrs), 'groblje'  
 (Sta), *nā grob* (Pos) (sinonim Sel, Vrs: *grēb*  
 'grob', sinonim Sta: *grōbje/grōbļe*, L jd. *u*  
*cāmātōrju*)  
*grōbļe* (Isl, Nad, Pop, Pos, Sta, Sve, Tri,  
 Vinj, Zat); inačice: *grōbļe* (Pos, Sel), *grōbje*  
 (Sta) (sinonim Sta: *grōb*, L jd. *u cāmātōrju*,  
 sinonim Vinj: *cimātōrije*,  
*kapōšanat/kapošānat*)  
*gūšter* (Isl, Nad) (sinonim Isl, Nad:  
*zelēmbāc*)  
*gūžva* 'lopta konca' (Sve)  
**H**  
*hūškāš* 'huškač' (Nad)  
**I**  
*imāne* 'imetak' (Pos)  
 G mn. *imēhā* (Pop)  
 N mn. *imōcniī* 'imućniji' (Nad)  
*izgōjli* 'othranili' (Pop)  
*izgubī* 'bude poražen' (Vis)  
*izmoči* 'izdržati' (*òcu jā tō izmoči*) (Sve)  
*izvor* (Sve, Vrs) (sinonim Sve: *vrīlo*)  
*izvrīšje* 'završio' (Pos) (sinonim Pos: *zavrīšje*)

## J

A jd. *jánca* (Pos, Sve), A mn. *jánce* (Nad)

*jàhé* (Nad, Pri, Suh, Sve, Vis)

G jd. *jārādi* (Suh)

N jd. *jāre* (Sve, Sve)

*jārī* (*grā*) (Nad, Sta), *jārā* (*šēnca*) (Pos)

*jāstarica* 'izraslina na jeziku' (Sve)

*jāža* 'jaruga' (Pos)

*jěčam* (Sve) (sinonim Sve: *žito*)

N mn. *jěverce* 'vjeverice' (Isl)

G jd. *jùčasnōga* 'jučerašnjeg' (Ška)

G jd. *junādijē* 'junadi' (Nad)

*jūžina* 'vrijeme koje dolazi s jugom' (Sve)

## K

*kābā* (Nad); sintagma *kābā trōuāš* 'kabao s tri uha' (Nad)

*kāblič* (Zat)

*kādihānk* 'kadionica' (Tri)

A jd. *kīčmu* (Sel); inačice: *kīčma* (Zat)

*kīša*, sintagma *kīša pādā* (Isl, Nad, Pri, Sta, Suh, Vinj, Vis)

*kīšlo* 'kišilo' (Bok)

*kīšobrān* (Nad, Sel, Sta, Suh, Tri, Vis),  
inačice: *kīšobran* (Isl) (sinonim Vis:

*lūmbrela*)

N mn. *klāpcī* 'dječarci' (Sta)

*klās* (Pos)

*klīštac* 'škorpijon' (Isl, Pos, Tri, Vrs)

*klīštār* 'škorpijon' (Sel)

*klīštavac* 'škorpijon' (Suh, Sve, Vinj);  
inačice: *klīštavac* (Zat) (sinonim Vinj:  
*škypìōn*)

*klòbūk/klòbūk* (Sve), *klòbūk* (Vrs)  
(sinonim Sve: *šěštr*)

*klūpko* (Sve)

*klùčal* 'zaključavali' (Vis)

*kòbila* (Nad, Sve)

*kòlīnka* 'kolijevka' (Isl, Nad, Pos, Suh, Sve,  
Vinj, Vis, Vrs); inačice: *kòlīvka* (Sel), A jd.

*kòlīvku* (Zat); sintagma *lūla kòlīnka*  
'kolijevka koja se može ljuljati' (Sve)

*kòlovoža* 'onaj koji vodi kolo' (Nad)

G jd. *kòna* 'igračice karte s brojem dvanaest'  
(Isl)

*kónče* (Sta)

N jd. *kòpija* 'koplje' (Pos); inačice: N jd.

*kòpļa* (Sta)

*kòpļe* (Isl, Nad, Sel)

*korèháča* (Sve) (sinonim Sve: *žāba*)

*kòrháča* (Nad)

*kòrti* 'grditi' (Sel)

N mn. *kòsāvci* 'kosovi' (Nad)

*kòšara* (Isl, Sel, Zat) (sinonim Isl: *spřva*,  
sinonim Zat: *spřta*)

*kòšpica* 'koštica' (Pop) (sinonim Pop: *špīca*)

*kòšulca* 'ljuska (oraha)' (Nad)

*kòtuļāk* 'okrugli jastučić podmetač' (Isl)  
(sinonim Isl: *spāra*)

A mn. *kračúne* (Suh)

*krāj* 'obala' (Vrs)

*krāstavac* (Pos, Tri), N mn. *krāstāvci* (Sel,  
Sta) (sinonim Pos: *kūkomār*)

N jd. *křcāno* 'krcàto' (Pop)

*kríž* (Pos, Sel, Suh, Sve, Tri, Vinj, Vis), L  
jd. *na krížu* (Vrs) (sinonim Sve: *ràspelo*,  
sinonim Vinj: *raspélo*, sinonim Vis:  
*propéce*)

sintagma *křsnō ìme* 'sporedna fešta' (Nad)

*na křstu* 'na krštenju' (Tri)  
*křš* (Pop), *ù křš* (Ška), A mn. *křšel/křše* (Pop)  
*křšār* 'vrsta većeg puža' (Sel)  
*křšténe* (Nad)  
*krúpa* 'grad, tuča' (Nad, Sel)  
*kruškàrica* 'siva zmijsa s kruškolikim crnim mrljama, poskok' (Pri)  
*kùcīn* 'pas' (Isl) (sinonim Isl: *pàs*)  
*kùća* 'kuća', 'soba' (Suh)  
 N mn. *kùće* (Pop); inačice: N mn. *kùčce* (Bok)  
*kučerak* 'kućica' (Bok)  
 N mn. *kučerce* 'kućice' (Bok)  
*kùja* 'ženka psa' (Pri, Tri)  
*kùka* 'štap za hodanje' (Sve) (sinonim Sve: *štáp*)  
 G jd. *kùlēna* 'krvavica' (Ška), A mn. *kùlēna* (Sel, Sta)  
*kùļava* 'trudna, noseća' (Nad, Pol, Pos, Suh, Sve); sintagma *kùļavā žēna* (Vrs); inačice: *kùļova* (Isl) (sinonim Isl, Sve: *nòšēcā*, sinonim Pos: *nòšēca*, sinonim Isl, Nad, Pos, Suh: *trúdna*)  
 L jd. *u kúni* 'u dječjem krevetiću' (Sel)  
*kúrvā* (Suh)  
*kùšal* 'iskušavali' (Sel)  
*kùvat* (*koláče kùvat*) (Sel), *kù'ati* (Vrs)  
*kvàsna* (Pos, Suh, Sve); inačice: *kvàsina* (Vinj, Vrs), G jd. *kvàsine* (Sve)

**L**

*láštvo* 'ženino imanje', 'dolazak muškarca na ženino imanje' (Vrs)  
*lèden* 'hladan'

*lèdī* 'stvara se led' (Suh)  
*lèdna* 'ledina' (Sel), L jd. *u lèdni* (Pos)  
*lepùrce* 'noćni leptiri' (Pos); inačice: *lepùrna* 'leptir' (pogr.) (Suh)  
*lèti* 'trči' (imp.) (Sel), *lèt* (Pol)  
*lèžali* 'boravili' (Bok), *lèžala* 'boravila, spavala' (Zat), *lèžī* 'obitava, živi' (Pol)  
*Lìčkula* 'Ličanka' (Sve)  
*lìzī* 'gmiže' (Suh)  
*lòpār* 'drvena lopata' (Pos)  
*lòpta* (Isl, Nad, Pos, Sel, Suh, Sve, Tri, Vinj, Vrs, Zat)  
*lubènca* (Sel, Tri) (sinonim Sel: *čàtrūn*)  
*Lúciñā* 'blagdan sv. Luke' (Pop)  
 N mn. *lugári* (Suh)  
*lùk* 'češnjak' (Isl, Nad, Pos, Sel, Suh, Sve, Tri, Vrs, Zat) (sinonim Isl, Nad, Pos, Sta, Sve, Tri: *čēšñāk*, sinonim Zat: *čēšñāk*)  
*lúnac* 'lonac' (Sel); inačice: *lùnac* (Sta)

**Lj**

*ļubovāli* (Sve)  
*ļūdi* 'muškarci' (Pri, Sel)  
 sintagma *ļūļa kòlīnka* 'kolijevka koja se može ljuljati' (Sve)  
*ļūtka* (Pop), A jd. *ļūtku*

**M**

N jd. *mācī* 'mali' (Ška), A jd. *mācōg* (Pop), N jd. *mācū* (Pri, Suh)  
 N jd. *mālā* (Vinj) (sinonim Vinj: *mālešnā*)  
 N jd. *mālā* 'igrača karta aduta koji sam ne nosi bodove' (Isl)  
 N jd. *mālā* 'djevojčica' (Suh), 'kći' (Tri, Zat)  
 N jd. *mālešnā* (Vinj) (sinonim Vinj: *mālā*)

N jd. *mâlī* 'sin' (Nad, Pri, Sve, Tri, Zat), 'mladić' (Suh), A jd. *mâlōg* 'sina' (Sel), A jd. *mâlōga* 'unuka' (Ška)  
*mantóština* 'ludost' (Ška)  
*màzgiḷ* 'mužjak mazge' (Sel), A jd. *mazgīla* (Sta, Vrs)  
*mètak* (Suh)  
*mète se* 'mota se' (*mète m se po ústīn*) (Nad)  
*milina* 'uživanje, zadovoljstvo' (Sta)  
*mīlòručiti* 'umiljavati se' (Tri)  
*mīrlīja* 'mirisao' (Vrs)  
I jd. *mišájōn* 'žlicom za miješanje' (Sve)  
N mn. *mlādī* 'mladi ljudi' (Suh), A mn. *mlādē* (Pol)  
*mlādī se* 'postaje mladim' (o Mjesecu) (Suh)  
*mlādīc* (Suh)  
G jd. *mladòženē* 'mladoženje' (Nad)  
*mīlāzāci* 'mladići' (Pop)  
*mīlāzārja* (Suh)  
N mn. *mlāzī* 'mladi ljudi' (Nad)  
*mīn* (Isl, Sve, Tri)  
*mīnac* (Sel)  
*mògūc* 'koji je u mogućnosti' (Sta); inačice:  
N mn. *mūgūci* (Pop)  
N mn. *mōji* 'moja obitelj' (Sve, Tri)  
*mòmak* 'mladić' (Suh), 'mladić u ljubavnoj vezi' (Suh), N mn. *mòmci* (Ška), (sinonim Suh: *dèčko*)  
*mòzak* (Isl, Nad, Pos, Sel, Sta, Suh, Sve, Tri, Vinj, Vrs, Zat); inačice: *mòščīna* (Vrs), *mòzak* (Sta), *mūzak* (Sve)  
*mòždanī* 'moždani udar' (Pri)  
G jd. *od mḷčīnē* 'od gareži' (Suh)  
*mḷs* 'sušeno svinjsko meso' (Suh)

*mùčī* 'šuti' (Sel), *mùčīmo* (Pri), *mùčte* (imp.) (Ška)  
*mūhēn* 'lud' (Ška)  
N mn. *mùškī* 'muškarci' (Isl, Nad), G mn. *mùškī* (Tri), A mn. *mùškē* (Bok), (*trī*) *mùškā* (Sta), (*dvā*) *mùškā* (Tri)  
N jd. *mūško* 'muškarac' (Suh)  
N  
*nablējali se* 'napričali se' (podr.) (Vinj)  
*nācve* (Nad, Pos, Vis); inačice: *nācve* (Sve)  
*nādīj* 'napuni' (Sel)  
*nādòčnāk* 'kapak' (Nad); inačice: *nādokhāk* (Nad)  
*naīmīla* 'imenovala' (svr.) (Zat)  
N jd. *nājpḷvō* 'prvo' (Sta)  
N jd. *nājvišā* 'najveća' (Pol)  
*nājvòla* 'najviše voljela', *nājvòlija* 'najviše volio' (Sta)  
*nājzādñī* 'posljednji, zadnji' (Pop)  
*nākovān* 'nakovanj' (Pos); inačice: *nākovañ* (Vinj)  
*naḷútīje se* (Pol)  
*nāmetnēš* 'staviš u većoj količini' (Sel)  
*nāoblāčno* 'oblačno' (Suh)  
*nāpād* 'napadaj' (Suh)  
L jd. *u nārāmku* 'u naručju' (Pri)  
*nārod* 'ljudi' (Bok, Pol, Pri, Sta, Suh, Sve, Ška, Tri, Vrs); inačice: *nārad* (Suh)  
*nāši* 'koji su nam u rodu' (Nad), 'Hrvati' (Pri)  
*nāvedē* 'usmjeri' (Nad)  
N mn. *nēčīste* 'prljave' (Suh)  
*nējāk* 'slab, koji nije stasao' (Sta), *nejáko* (Suh), N mn. *nejáka* (Pop)

N jd. *nèmilī* (Ška), N mn. *nèmilē* 'bez milosti, stravične' (Suh)  
*něbo* 'nepce' (Pri)  
*népce* (Zat)  
*nesrītluk* (Pol)  
G jd. *nětjāka* (Pop)  
A *Nikoļu* 'slavlje sv. Nikole' (Nad)  
*nīštē* 'uništavaju' (Sta)  
*nīžī* 'manji, s manjim brojem' (Isl)  
*noćivali* 'noćili' (Tri)  
*nōgomēt* (Sve)  
*nōsēcā* (*nōsēcā žēna*) (Isl, Sve); inačice:  
*nōsēca* (Pos, Pri, Vis), *nōsēča* (Zat)  
(sinonim Pos, Sve: *kūļava*, sinonim Isl:  
*kūļova*, sinonim Isl, Pos, Vis: *trūdna*)  
A mn. *nōvce* (Pol); inačice: G jd. *nūvca*  
(Pop)  
**Nj**  
*nīva*  
**O**  
*oblējū se* 'napio se' (podr.) (Sve)  
*òbrukat* 'osramotiti' (Pop)  
*òčemuñāno* 'odvojeno' (zrno od klipa, o  
kukuruzu) (Isl)  
*òdli* 'išli' (Sel, Sta)  
*òdrenāla* 'odagnala, otjerala' (Pop), *òdrènū*  
(Sel)  
*ògañ* 'visoka tjelesna temperatura' (Zat)  
*òghīšte*; inačice: *òghīšto* (Suh)  
*òkozī* 'okoti' (o kozi) (Suh), *òkòzje se*  
'okotio se' (o kozliću) (Pop)  
A jd. *òlōvku* (Suh)  
*òmladna* (Pop)  
N mn. *òpāki* (Sel)

*opàsāč* (Suh)  
*òpōt* 'znoj' (Pol)  
*na òprāvku* 'na popravku' (Isl)  
*oprávļajū* 'popravljaju' (Sta)  
N jd. *òras* 'orah' (Isl)  
*òs* (ž. r.) (Suh), (m. r.) (Vis)  
*osačúvā* 'sačuvao' (Sta)  
N jd. *òskudno* (Pop)  
*òsolī se* 'posoli se' (Tri)  
*òstve* 'osti' (Tri)  
*òsustan* 'odsutan' (Pop)  
*òtpočēle* 'počele' (Ška)  
*ovčàrica* 'ptica koja leti oko ovaca' (Sta)  
I jd. *òžegon* 'žaračem' (Sve)  
**P**  
*pā* 'pao' (Sel) (sinonim Sel: *spā* 'pao')  
*pāmetan* (Sel)  
*pāntīn* 'sjećam se' (Isl), *nè pāntīn* 'ne  
sjećam se' (Vinj)  
*pās* 'pojas' (Pos, Sel, Sta)  
*pēka* (Pos), *pòt peku* (Nad), *pòt pekōn* (Pol)  
*pèļūžna* 'puževa kućica' (Suh)  
*pījan*  
*pīļāj se* 'igraj se kamenčićima' (Pri)  
*pīļak* 'kamenčić', N mn. *pīļki* (Vis)  
*pīrovālo se* (Bok)  
*pívac*  
G jd. *pívē*  
N mn. *plēčke* (Nad)  
*plīmā* 'buja' (o vodi) (Sel)  
*pōči* 'krenuti, poći', 'odlaziti, otići' (Zat)  
*podebē'li se* 'podebljali se'  
*pòdrēpīn* 'ударим' (Nad)  
*pòdrēstā* 'porastao' (Pos)

*pòdvoľak* (Nad, Pos)  
*pògača* (Sve, Ška)  
*pogospòdli se* (Ška)  
*pòjās* 'opasač' (Nad)  
*pòkòjnī* 'pokojnik' (Nad)  
*pomuńésali* 'poludjeli' (Vrs)  
*pònukat* 'potaknuti' (Sel)  
*pòp* 'svećenik' (Isl, Nad, Pol, Pos, Pri, Sel, Sta, Suh, Sve, Ška, Tri, Vrs, Zat) (sinonim Nad: *svěćenik*/*svèćenik*, sinonim Sel, Sve: *svěćenik*, sinonim Zat: *svěćenik*)  
*pòpina* 'svećenik' (podr.) (Nad)  
*pòpričās* 'porazgovaraš' (Zat)  
*pòprodāli* 'sve redom prodali, rasprodali' (Zat),  
*posádija* 'posadio' (Zat)  
*postòle* 'cipele' (Pol, Vinj); inačice: *postòli* (Vrs)  
*pòšā* 'pošao' (Sel)  
*pòškropiš* (Nad)  
*poštèna* 'seksualno nevinna' (Ška)  
*poštívalo se* (Pri)  
*pòtloška* 'potleušica' (Vrs)  
*pòtřban* 'potrebit' (Ška); inačice: *pòtribna* 'potrebita' (Zat)  
*poùtical* 'redom pobjegli' (Suh)  
 N jd. *pòvelkā* 'oveća' (Sta)  
*pòvršak* 'vrh krova, sljeme' (Nad)  
*pozákonli se* 'službeno se vjenčali' (Vinj)  
*pozàvažalo* 'redom posvađalo' (Suh)  
*pòznā* 'prepoznao' (Sel), *pòznal* 'prepoznali' (Suh), *pòznali* 'prepoznali' (Tri), *ne pòznājēn* 'ne prepoznajem' (Sve) (sinonim Sel: *pripòznat* 'prepoznati')

*pòznān* 'poznajem' (Sel) (sinonim Sel: *znāla* 'poznavala')  
*poznānci* 'poznanci' (Bok)  
 G jd. *poznátka* 'temelja, traga' (Tri)  
*prásac* (Sta, Suh), G jd. *prásca* (Nad, Pol)  
*pràsca* 'prasica' (Sve)  
*prāse* (Pop, Vinj, Zat)  
 sintagma *prásac ðivī* (Sel); inačice: *prásac ðivī* (Sta)  
 sintagma *prāse ðivļē* (Pos)  
*prīcati* 'razgovarati' (Pri), *prīčāmo* 'govorimo' (*prīčāmo vlāškī*) (Sve)  
*prīkastīn se* 'prekrižim se' (Suh)  
*prīmučāla* 'prešutjela' (Pos)  
*prīnučnī* 'koji je prenoćio, jučerašnji' (Ška)  
*pripòznat* 'prepoznati' (Sel) (sinonim Sel: *pòznā* 'prepoznao')  
*pririči se* 'porječakaj se' (Tri)  
*prīstāvan* 'naočit' (Sve)  
*prītvorīš* 'djelomično zatvoriš' (Suh)  
*prīvālī se* 'padne' (Pos)  
*prizīvā se* 'preziva se' (Pop); inačice: *prezívala se* (Pop, Pos)  
 G jd. *přhāra* (Nad)  
*pròjāvī se* 'prijavi se' (Suh)  
*prokléstvo* (Pol)  
*propéce* 'križ (s Isusom)' (Isl, Vis)  
*pròranān* 'prognan' (o životinji) (Suh)  
*pròstī* 'obični'; sintagma *pròstī dān* 'dan koji nije nedjelja ili blagdan' (Pop)  
*pròšā* 'prešao' (*pròšā ù Zadar*) (Sel, Sta)  
*prózor* (Vinj), N mn. *prózori* (Pri)  
*pròživļāj* 'ono što je proživljeno' (Pop)

*přstěn* 'prsten s ukrasom' (Sel, Suh, Sve, Vrs, Zat)

*přzna* 'krupniji pijesak' (Pos)

*pùchava* (Suh); inačice: *pùchova* (Suh)

G mn. *pùpičārā* 'prokulica' (Sve)

*pùšnije* 'gurnuo' (Pri)

sintagma *pūt kríža* (Pos)

*pūž* (Isl, Sta)

G jd. *pūžālnē* 'puževe kućice' (Sel)

## R

*rādan* 'radišan' (Pol); inačice *rādan* (Tri)

G jd. *rādilīšta* 'zemljišta' (Sel)

*rād<sup>d</sup>ti* 'graditi' (*rād<sup>d</sup>ti kùće*) (Nad)

*radùkāj* 'pomalo radi' (Sta)

V jd. *rānka* (Pri)

N jd. *rānko* (Pri), V jd. *rānko* (Pol, Pri, Ška)

*ràskriženo* 'razdijeljeno' (o voću) (Sel)

*ràspelo* (Sve); inačice: *raspélo* (Vinj)  
(sinonim Sve, Vinj: *kríž*)

*rāz* (ž. r.) 'razina' (Bok)

*razgòvārān* (Suh), *razgòvāramo* (Vis)

*ràzlišī se* 'razvalja se' (Vis)

*ràzorē* (Sel)

*rāž* (Sve, Zat), G jd. *rāži* (Sel)

*řlabrād* (Suh)

*rēbac* 'vrabac' (Isl, Suh) (vanjski sinonim  
Isl: *vrābac*)

*rēči* 'imenovati, nazvati' (*kāko bi je drùkčijē  
rēkā*) (Nad)

*rēje* 'kokoške podvoljci' (Sel)

*rībāne* 'ribarenje' (Sve)

*rībati* 'ribariti' (Sve)

*rījali* 'rili' (Tri)

*rīščani* 'puževi balavci' (Vrs)

*ròdbina* (Bok); inačice: *ròdbāna* (Sel)

*ròkva* 'rotkvica' (Sve); inačice: *ròkvica*  
(Sve)

*ròkvica* 'rotkvica' (Sve); inačice: *ròkva*  
(Sve)

L jd. *u rožāju* 'u porođaju' (Sve)

sintagma *ròženā tètka* 'očeva ili majčina  
sestra' (Pri)

*rúčak* (Sel, Ška)

*rùpa* (Bok)

## S

*ságnat* 'stjerati', *ságnala* (Sta) (sinonim Sta:  
*sarènemo* 'stjeramo')

*sarènemo* 'stjeramo' (Sta) (sinonim Sta:  
*ságnat* 'stjerati')

*sèdmica* 'tjedan' (Pri, Zat) (sinonim Pri:  
*tjèdan*)

sintagma *sèstra o<sup>d</sup> stríca*

*sīčān se* (Bok)

*sīčań* 'siječanj' (Ška)

*sīdalca* 'stolica' (Isl, Nad, Suh, Zat)  
(sinonim Isl, Suh, Zat: *kàtrīga*)

*sijāčice* 'sprave za sijanje' (Nad)

V jd. *sīnko* (Pol, Pos)

*siròtiņa* (Sel, Suh)

*sjāhna* 'noseća' (o ovci) (Sel, Sta); inačice:  
*sjājna* (Vrs)

*skòtna* 'noseća' (o kobilu) (Pos, Sel, Suh),  
'noseća' (krava, kobila) (Zat)

*skòzna* 'noseća' (o kozi) (Sel, Sta)

*skrénje* 'poludio' (Pos)

*sküvān* 'skuham' (Pop)

*sládor* 'slatkoća' (Sve)

*slanina* (Isl, Pos, Suh, Tri), G jd. *slaninē* (Ška) (sinonim Tri: *pānceta*)  
*slègiñūc se* 'saginjući se' (Pop)  
*slīčī* (Vrs)  
sintagma: *slīpē òči* (Sel, Sve, Vrs); inačice:  
*slīpē òč* 'sljepoočnice' (Pos), *slīpō òko* 'sljepoočnica' (Suh), *slīpē òčice* (Vinj)  
*slipóčnica* (Nad, Tri), N mn. *slipóčnice* (Vis); inačice: *slipóčnica* (Zat)  
*slīšī* 'nalikuje' (Isl), 'priliči' (Suh), *nè slīšī* 'ne nalikuje' (Sve)  
*směst* 'uništiti, poubijati' (Sta), *směla* (Pos)  
*smīl* 'smilje' (Zat); inačice: *smīle* (Zat)  
A mn. *smokveñáke* (Sel)  
*snòsēcā* 'trudna' (Tri)  
*sòtona* (Ška) (sinonim Ška: *vrâg*)  
*spâ* 'pao' (*spâ* z *būkvē*) (Sel) (sinonim Sel: *pâ* 'pao')  
*spâzla* 'uočila, vidjela' (Pop) (sinonim Pop: *vīdla*)  
*spěkli* 'ispekli' (Sve)  
*spòkopā* 'pokopao' (Zat)  
L jd. *na sprātu* (Vis)  
*spròvòd* (Pri)  
*stân* 'boravište ovaca' (Bok, Vrs), N mn. *stânovi* (Bok)  
N jd. *stârī* 'suprug' (Sta), 'stari čovjek' (Suh), N mn. *stârī* (Nad)  
sintagma *stârī svāt* 'voditelj svadbene svečanosti' (Vis)  
*stāti* 'stanovati' (Pol, Sve), *stát* (Suh), *stājā* 'stanovao', *stāla* 'stanovala' (Pos, Pri), 'boravila' (Sel), *stāli* 'živjeli' (Tri) (sinonim Sve: *stānovāla*), *stòjī* 'stanuje, živi' (Tri)

*stělna* 'noseća' (o kravi) (Isl, Suh); inačice:  
*stělna* (Pos, Sel, Sve, Vrs), *stējana* (Sel)  
*stěļa* 'podloga za životinjska leđa' (Ška)  
*stúdje se* 'stidio se' (Pop)  
*strāšiv* 'strašljiv' (Tri)  
A mn. *stòce* 'stolice bez naslona', L mn. *na stòcīn* (Pop)  
*stòlica* (Tri)  
*stólitar* 'hektolitar' (Ška)  
*sūd* 'posuda' (Vis)  
*sūncobrān* (Nad)  
*sūncokrēt* (Suh)  
*sūždribna* 'noseća' (o kobili) (Isl); inačice:  
*sūždribna* (Vrs)  
*svàdba* (Pos)  
G jd. *svakóbera* (Pop)  
*svârīn* 'skuham' (Ška), *svârīš* 'skuhaš' (Ška), *svári* 'skuhaj' (Pol)  
*svāst* 'svastika' (Vrs)  
*svěćenīk* (Nad, Sel, Sve); inačice: *svěćenīk* (Nad), *svečēnīk* (Vinj), *svěčēnīk* (Zat) (sinonim Nad, Sel, Sve, Zat: *pòp*)  
*svétac* 'blagdan' (Pop); inačice: *s'étac* (Tri)  
*svītñāk* 'krijesnica' (Sel, Sta)  
*svīñče* 'mala svinja' (Pop)  
G mn. *svīñečī* 'svinjskih' (Pol)  
*svīñetna* (Pos)  
A jd. *svòjštīnu* 'svojtū' (Pop)  
**Š**  
*šakèñāk* 'okrugli kamen koji stane u šaku' (Pos)  
*šālcīna* 'šaljivac' (Pop)  
*šâr* 'šaren' (Tri), N jd. *šârā* (Vis), N jd. *šāra* 'šarèna' (Sta), N mn. *šârī* 'šareni' (Vrs)



*šūra* 'naziv za šarenu ovcu' (Vis)  
 A jd. *šàrenū* (Sve)  
*šènica* (Isl)  
 N jd. *šëpava* (Sve)  
*šešurice* 'šišarke' (Sel)  
*škròpti* (Pop), *škròpti se* (Suh)  
*špica* 'koštica' (Isl, Nad, Pop, Pos, Pri, Sta, Suh, Sel, Sve, Tri, Vinj, Vis) (sinonim Pop: *kòšpica*)  
*štáp* (sinonim Sve: *kūka* 'štap za hodanje')  
*štápā se* 'oslanja se na štap' (Pos)  
 N jd. *štëtočīn* (Pos)  
 G jd. *šùmē* 'granja za potpalu' (Sel)  
 G jd. *o šùščē* 'od tuberkuloze' (Suh)  
*šùšlāčēn* 'šuškam' (pri govoru) (Pri)  
**T**  
*tétak* (Bok)  
 (trī) *tīsuće* (Nad), G jd. *tīsuće* (Sel), G mn. *tīsūcā* (Pol, Pri)  
*tjèdan* (Pri) (sinonim Pri: *sèdmica*)  
*tòčak* 'kotač' (Sel)  
 I mn. *tràlemi* (Pop)  
*trāvina* 'travurina' (Tri)  
 3. 1. jd. prez. *třčē* (Pop), 2. 1. imp. *třčī* (Pol)  
*třgovac* (Ška, Vinj)  
*třgòvna* (Sel), A jd. *třgòvinu* (Vrs) (sinonim Sel: *dùcān*)  
*trīca* 'igrača karta s brojem tri' (Isl)  
*třsje* (Zat), G jd. *třsja* (Vrs); inačice: *třsje* (Zat) (sinonim Vrs: L mn. *po vīnogrādma*)  
*třsovac* 'puž vinogradnjak' (Zat)  
*třta* 'strah' (podr.) (Nad)

*trúdna* 'noseća' (Isl, Nad, Suh, Vis)  
 (sinonim Isl: *kūlova*, *nòsēcā*, sinonim Nad, Suh: *kūlava*, sinonim Vis: *nòsēca*)  
*trúdnica* (Sel, Vinj) (sinonim Sel: *zbābna*)  
*trúnli* 'brali tresući' (Pri), *trúnī* (Vrs)  
 G jd. *tūčē* 'tučnjave' (Pri, Suh)  
 A jd. *tūku* (Nad), N mn. *tūke* (Pop, Suh)  
**U**  
*ūgaļ* (Nad, Sta), G jd. *ūgļa* (Sve)  
*ūliti* (Sve); inačice: *ūlti* (Ška), *ūlijēš* (Tri), *ūlijē* (Vinj)  
*unesvístije se* 'onesvijestio se' (Suh)  
*ūpāleno* 'užeglo' (o hrani) (Isl)  
*ūprta* 'ono što je uprćeno, teret' (Sta)  
*uráni* 'uhрани' (Sta)  
*urènati* 'utjerati' (Ška)  
*ūrēsā* 'pòrāstao' (Zat)  
*usáditi* 'posaditi' (Sta), *usádije* 'posadio' (Pop)  
*usèlije* 'uselio se' (Pop)  
*ūskrāceno* 'skraćeno' (Ška)  
*ūspē se* (Sve)  
*ūstavije* 'zaustavio' (Ška)  
*ustèrina* 'velika usta' (Vrs)  
*ūtekā* 'pobjegao' (Pop), *ūteklo* (Sta), *ūtekli* (Nad, Suh)  
*ūtrnē* (*svícu*) 'ugasi (svijeću)' (Suh)  
*ūtropca* 'jetra' (Vrs)  
*ūvōr* 'krijesta' (Pos, Sel, Sta); inačice: *ūvōr* 'podvoljak' (Suh), 'krijesta' (Suh), *ūōr* 'krijesta' (Tri), 'podvoljak' (Tri)  
*ūzēe* 'uzeo (za suprugu)' (Pri), *ūzēli se* 'vjenčali se' (Sta)

*úzglāvnica* 'jastuk' (Vrs); inačice:  
*úzglāvnica* (Vis) (sinonimi Vrs: *jàstuk*,  
*kùštn*)

*uzgřniti se* 'ogrnuti se' (Sve)

*ùzvānī* 'uzvanih' (Sve)

N mn. *úža* (Vrs)

## V

*válak* (za tijesto) (Sel, Sta, Suh)

*vāra* 'kuhano jelo s grahoricama' (Pol)

G jd. *varènkē* 'kuhanog mlijeka' (Suh)

*vārīš* 'kuhaš' (Ška), *vārī* 'kuha' (Pos), *vārilo*  
'kuhalo' (gl. prid.) (Pol), *vār'li* 'kuhali'  
(Bok), *vāri* 'kuhaj' (Sel)

*vèčara* 'večera' (Sta)

N jd. *vèčī* 'viši' (Pri)

N jd. *vèdro* (*vèdro vrīme*) (Suh)

L jd. *u vèlačī* (Zat)

*vèpar* 'divlja svinja' (Suh)

*vīdla* 'uočila, vidjela' (Pop) (sinonim Pop:  
*spāzla*)

N mn. *vīle* (Sve)

N jd. *vīme* (Isl, Nad, Pos, Suh, Sve, Vinj,  
Vrs), G jd. *vīmena* (Suh)

*vīnogrād* (Sve), N mn. *vīnogrādi* (Bok), L

mn. *po vīnogrādma* (Vrs); inačice:

*vīnagrād* (Nad, Pop), G jd. *vīnagrāda* (Ška)

*vīdiš* 'znaš' (sinonim Vrs: G jd. *třja*)

*vīr* (Pos)

N jd. *vīšī* 'veći' (Suh), A jd. *vīšū* 'veću' (Ška)

*vītica* 'prsten bez ukrasa' (Sve, Vrs, Zat);

inačice: *vī'ca* (Sel, Suh), *vīca* (Nad)

*vlāka* 'čistina u šumi' (Suh), N mn. *vlāke*  
(Ška)

N mn. *vòde* 'strane krova' (Nad)

*vrâg* (Isl, Sta, Ška) (sinonim Ška: *sòtona*)

*vràgetā* 'spominjao/zazivao vraga' (Pri)

G jd. *vrīdnòčē* 'marljivosti' (Ška)

*vrīlo* 'izvor' (Pop, Sve) (sinonim Sve: *izvor*)

G jd. *vrīstē* (Nad)

G jd. *vrīsti* (Sel)

*vrīšhāk* (Pos)

*vrīšnica* 'vršnjakinja' (Pri)

*vrīā* 'vrt'

*vrīā* 'dube vrteći' (Suh)

*vrīžēš* 'staviš' (Pri)

N mn. *vùčije* (Nad)

## Z

*zabògat'li* 'postali bogati' (Sta)

*zadísala se* 'zadihala se' (Pri)

*zagonétali se* (Sve)

*zàkačīn* (Pop), *zàkačīmo* (Nad)

*zakòpati* 'ispratiti do smrti' (fig.) (*svā trī*  
*sīna prījē sēbe zākopāla*) (Sve)

*zakuļavila* 'zatrudnjela' (Sve)

*zàmīrlī* 'zamiriše' (Vis)

*zāostāla* 'koja se nije udala na vrijeme' (Ška)

*zarāvnāš* 'poravnaš' (Sel)

*zāručnī* 'koji se odnose na zaruke' (Vinj)

*zāruke* (Sel)

*zāseļak* 'zaselak' (Pop, Sel)

*zāstōrañ* (Nad)

*zatājala* 'zatajila' (Suh)

*zátijāk* (Isl, Nad, Suh, Tri); inačice: *zátijak*  
(Ška)

*zàtirat* 'potjerati' (Suh)

*zāva* 'muževa sestra' (Pol)

*u zāvadhī* 'u svađi' (Pop)

*zavrágala* 'spomenula/zazvala vraga' (Tri)

*zävragetū* 'spomenuo/zazvao vruga' (Pri)  
*zavřšje* 'završio' (Pos) (sinonim Pos: *izvřšje*)  
*zbübna* (Sel) (sinonim Sel: *trûdnica*)  
*zdili se* 'podijeli među sobim' (Sta)  
 A jd. *u zdilu* (Sel)  
*zdrâk* 'zrak' (Pol)  
*zdrâvac* 'zdrav čovjek' (Ška)  
*zelëmbâc* (Isl, Nad, Sel, Suh, Sve, Tri, Vis)  
 (sinonim Isl, Nad: *güštër*)  
 G jd. *zëlëni* 'zelenja' (Sve)  
*zëlenō* 'zelen' (Zat) (sinonim Zat: *zëlëñē*)  
*zëlëñe* (Sel); inačice: *zëlëñē* 'zelen' (sinonim  
 Zat: *zëlenō*)  
*zëļe* 'kupus' (Vis)  
*zgrjëmō* (Zat)  
*zízâ* 'zidao' (Pop)  
*zlica* 'žlica' (Vrs), A jd. *zlicu* (Sve)  
*zlōčast* (Sta)  
*znádū se* 'očituju se, vide se' (Sve)  
*znâla* 'poznavala' (Pri, Sel) (sinonim Sel:  
*pòznān* 'poznajem')  
*zōb* (Vis)  
*zōbna* 'bazga' (Sel); inačice: *zōvna* (Sta)  
*zōpka* 'bazga' (Suh, Vis)  
*zvōno* (Bok); sintagma *mřtvō zvōno* 'zvono  
 koje objavljuje nečiju smrt' (Bok)

**Ž**

*žäba* 'kornjača' (Sta, Sve, Tri), G jd. *žäbē*  
 'kornjače' (Suh); sintagma *žäba kòrnača*  
 'kornjača' (Isl, Vis); inačice: *žäba kórnača*  
 (Pol, Sel, Sta), *žäba korènača* (Pos, Sta,  
 Tri), *žäba škorènača* (Vrs), *žäba škórnača*  
 (Zat) (sinonim Sve: *korènača*, sinonim Vrs:  
*kòrnača*, sinonim Zat: *škórnača*)

*žälka* 'žaljenje' (Sta)  
*žbōpca* 'koštica' (Vrs)  
*žëna* (Suh, Ška) (sinonim Suh: *žënskā*)  
 N jd. *žënskā* 'žena' (Pop, Sta), G jd. *žënskē*,  
 N mn. *žënskē* (Isl), I mn. *sa žënskīn* (Pri);  
 inačice: N jd. *žënskā* (Suh), A jd. *žënskū*, I  
 jd. *žënskōj* (Nad), N mn. *žënske* (Vinj)  
 (sinonim Suh: *žëna*, N jd. *žënskō*)  
 N jd. *žënskō* 'žena' (Suh, Sve) (sinonim Suh:  
*žëna*, *žënskō*)  
*žërava* (Vis), A jd. *na žëravu* (Sel), L jd. *na*  
*žëravi* (Tri), *na žërav* (Vinj); inačice:  
*žèvara* (Pri)  
*žítak* 'imanje' (Sve)  
*žító* 'ječam' (Bok, Isl, Nad, Pos, Sel, Suh,  
 Sve, Tri, Vrs, Zat) (sinonim Sve: *jèčam*)  
*žlib* (Tri), N mn. *žlibov* (Sel)  
*žřvan* 'žrvanj' (Tri, Vinj)  
 N jd. *žũko* 'gorko' (Vrs)  
 A jd. *žùtenicu* (Sve)

Među zabilježenim riječima ima onih koje u istraživanim govorima polako prelaze iz aktivnog leksika u pasivni. Primjerice, riječ *bézime* sigurno će u Popovićima biti istisnuta od raširenije (k tomu i standardnojezične) riječi *prezime*. U Posedarju je domaća riječ *blàzina* 'jastuk' u povlačenju pred romanizmom *kùšīn*, a u istom će se govoru glagolski pridjev radni *izvřšije* 'završio' vjerojatno povući iz uporabe, dok će u uporabi ostati rašireniji oblik *zavřšije*. U značenju 'jastuk' u Vrsima su uobičajene usvojenice *jàstuk* i *kùšīn*, a povlači se iz uporabe domaća riječ *úzglāvnica* (s naglaskom *úzglāvnica* zabilježena i u Visočanima). U značenju 'noseća' (o ženi) javljaju se leksički tipovi *kuļava*, (*s*)*noseća*, *trudna* i *zbabna*; može se pretpostaviti da će tipovi *kuļava* i *zbabna* u skorije vrijeme biti sasvim potisnuti od društveno i jezično prihvaćenijih tipova *noseća* i *trudna*. S druge strane, raširena riječ *bīlac* ostat će u uporabi jer je važna za identitet zajednice, iako sâm predmet označen tom riječi izlazi iz svakodnevne uporabe.

Neke su riječi posebno zanimljive zbog svoje tvorbe. Primjerice, glagol *cvitàrati* 'svirati usnu harmoniku' (Ška) dolazi od riječi *cvitara*, u čijem je pak korijenu riječ *cvīt*. Tu je riječ o pučkoj reetimologizaciji, a to nam svjedoči istoznačni pridraški primjer *cìntara* 'usna harmonika', bez domaćega korijena riječi. Plodan je sufix -*če*, ali posvjedočen je samo u riječima kojima se označavaju životinje: *gòve<sup>d</sup>če* (Suh), *kónče* (Sta), *svínče* (Pop). Važno je spomenuti da je u tvorbi svršenih glagola plodan prefiks *s-*, npr. *spèkli* 'ispekli' (Sve), *zdīli se* 'podijeli među sobom' (Sta), *zgrījēmo* 'ugrijemo (na vatri)' (Zat); u primjerima *spā* 'pao' (Sel; uz istoznačno *pā*) i *spòkopā* 'pokopao' (Zat) početno *s* vjerojatno je protetsko, a ne prefiksarno; ovim dvama primjerima treba pridružiti i primjer *žbòpca* (< *žbòbica*) 'koštica' (Vrs).

Velik je broj zabilježenih imenica pridjevsko-zamjeničke deklinacije, nastalih poimeničenjem pridjeva i zamjenica. Navodim samo neke od tih imenica: N mn. *čāsnē* 'časne sestre', *dòmācīt* 'domaći ljudi', *mālā* 'igrača karta aduta koji sam ne nosi bodove', *mālā* 'djevojčica', 'djevojka', 'kći' i sl., *mālī* 'dječak', 'mladić', 'sin', 'unuk' i sl., *mlādī* 'mladi ljudi' (istoznačno *mlāžīt*), *mòji* 'moja obitelj', *mùško* 'muškarac', *mùškī* 'muškarci', *nāši* 'koji su nam u rodu' i 'Hrvati', *pòkòjnī* 'pokojnik', *stārī* 'suprug' i 'stari čovjek', *zèlenō* 'zèlèn', *žènskāl/žènskāl/žènskō* 'žena' itd.; ovim riječima treba pridružiti i riječ *mòždanī* 'moždani udar', u kojoj je izostavljen drugi dio sintagme *moždani udar*.

Mnoštvo je riječi koje u nekim istraživanim govorima imaju drugačije značenje u odnosu na ono koje imaju drugdje u štokavštini ili u hrvatskom standardnom jeziku. Izdvajam neke od njih: *mògūc* 'koji je u mogućnosti', *nàmetnēš* 'staviš u većoj količini', *poštèna* 'seksualno nevina', *pròšā* 'prešao', *rèci* 'imenovati, nazvati', *ùskrāčeno* 'skraćeno', *ùtropca* 'jetra', *zāostāla* 'koja se nije udala navrijeme', *znādū se* 'očituju se, vide se' itd. Riječ *ògañ* zabilježena je samo u

značenju 'visoka tjelesna temperatura'; u značenju 'vatra' dolazi *vàtra*<sup>379</sup>, ali ipak je česta riječ *ogñište*. Riječ *žito* rabi se u značenju 'ječam'. U Suhovarima riječ *kùća* dolazi u značenjima 'kuća' i 'soba'. Najzanimljivija je riječ *žàba* 'kornjača', zabilježena u velikom broju punktova, ponegdje samostalno, ponegdje u sintagmi (*žaba korháča* i sl.). Da je značenjsko proširenje „žaba' > žaba' i 'kornjača“ zaista staro, svjedoči nam primjer *žaba* 'kornjača' iz Kruča (Breu i dr., 2000: 265).<sup>380</sup>

Navodim i riječi koje su zabilježene samo u jednom od punktova ili na ograničenu području: *gřmřc* 'ruzmarin' (Pol) (drugdje *ruřmarin* ili *lucmarin*), *kòtuļāk* 'okrugli jastučić podmetač' (Isl) (sinonim: *spàra*; drugdje *spara* ili *řpara*),<sup>381</sup> *bòbica* (Zat) i *žbòpca* (< *žbobica*) 'koštica' (Vrs) (drugdje *řpica*<sup>382</sup>); samo u primorskim govorima na zapadu istraživanog područja (Vrs, Zat) dolazi *třsjetřsje* 'vinograd' (drugdje *vinograd* ili *vinograd*, a i u Vrsima L mn. *po vřnogrādma*); k tomu onda i *třsovac* 'puř vinogradnjak' (Zat).

U slobodnom je govoru u značenju 'djevojka' bilježena samo riječ *cùra* (k tomu *curovati* 'živjeti djevojaštvo' i sintagme *stara cura* 'neudana žena starije dobi', *cursko ime* 'djevojačko prezime'), dok je riječ *divojka* ostala prisutna u narodnim pjesmama i izrekama (npr. u Pridragi: *Gledaj konja debeloga vrata // i divojku kakva joj je majka.*). Nisu zabilježeni leksički tipovi *dažd*, *daždjeti* (redovit je tip *kiša*, odnosno sintagma *kiša pada*; k tomu u Bokanjcu i *křřilo*), *hladan* (redovit je tip *leden*), *točiti* (redovit je tip *livati*), *ustati* (redovit je tip *digniti se*). Leksički tip *pop* '(katolički) svećenik' mnogo je češći od tipa *svećenik*. U svim je istraživanim punktovima zabilježena riječ *lòpta*, što navodim radi usporedbe s drugim govorima u jadranskoj zoni.

Naziv za škorpiona u većini je punktova motiviran kliještima (*klištaclklištavac*, u Selinama *klištar*); u Vinjercu uz *klištavac* dolazi istoznačno *řkřpřòn*, a u Nadinu i u Visočanima zabilježeno je *řkarpřòn*. Podrugljivi glagolski primjeri *nablėjali se* 'napričali se' i *oblējā se* 'napio se' motivirani su glasanjem ovaca. Imenica *òpòt* 'znoj' (Pol) nastala je analoški od glagola (*opotiti se*), a glagolski pridjev radni *osačúvā* (Sta) vjerojatno analoški od uzvika i glagola (*o, sačuvaj* (*Bože*)), iako ne treba sasvim odbaciti ni mogućnost dvostrukog prefiksa (*o-*, *sa-*).

<sup>379</sup> Za moguće porijeklo riječi *vatra* v. Matasović, 1995: 98.

<sup>380</sup> Zanimljivo je da u Mundimitru dolazi *žaba* u značenju 'žaba' (Piccoli i Sammartino, 2000: 183), ali ne i u značenju 'kornjača'.

<sup>381</sup> U Nadinu je zabilježeno *kořtřlāč*, ali uz ispitaničovo kolebanje.

<sup>382</sup> U Popovićima i *kòřpica* uz *řpica* (Tokić i Magaš, 2018: 163).

### 3.5.2. Romanizmi

Istraživani govori obiluju romanizmima. Najvećim brojem to su mletacizmi, ali ima i dalmatizama, latinizama te riječi iz raznih talijanskih dijalekata. Ovdje se porijeklo riječi ne raščlanjuje detaljnije pa se romanizmima smatraju i riječi usvojene iz romanskih idioma i ako im je daljnje porijeklo neromansko. Riječi su poredane abecedno, s oznakom punktova gdje su zabilježene. Radi ekonomičnosti ne navodim romanizme koji se nalaze u literaturi o istraživanim govorima. Naravno, mjesna odrednica ne znači da ista riječ nije mogla biti zabilježena i u kojem drugom punktu (možda i u svima). Neke su riječi zbog svoje brojnosti grupirane prema semantičkom polju kojem pripadaju („igre i zabava“, „hrana i piće“, „svakodnevni predmeti“), dok su druge navedene pod oznakom „ostalo“. Navodim i sinonime zabilježenih romanizama te vanjske sinonime, odnosno istoznačne riječi koje ispitanici sami ne rabe, ali ih dobro poznaju (uz napomenu da sinonimi i vanjski sinonimi uglavnom nisu romanizmi). Navodim i izvedenice kojima je u korijenu romanski element. Sve su riječi dane u onom gramatičkom obliku u kojem su zabilježene.

#### Igre i zabava

*àdūt* 'jedna od karata najjače boje u igri trijumfa' (Isl)

G jd. *àkūžē* 'tri ili četiri boda zarađena određenom kombinacijom karata prije početka igre trešete' (Isl)

*āš* 'karta s brojem 1 u igraćim kartama' (Isl),  
G mn. *bāštōnā* 'jedne od boja igraćih karata' (Isl)

*briškula* 'vrsta kartaće igre' (Pop), 'karta najjače boje u igri briškule' (Isl)

*būća*, N mn. *būće* (Pop, Pri)

*būćāj se* 'igraj boće' (Sta)

G mn. *dīnārā* 'jedne od boja igraćih karata' (Isl)

G jd. *dīnārca* 'karte s brojem 1 u boji dinara u igraćim kartama' (Isl)

*dūja* 'dvica u igraćim kartama' (Isl)

*kàrik* 'karta koja nosi deset ili jedanaest bodova u igri briškule, a nije najjače boje' (Isl)

*kârtāj se* 'igraj karte' (Sta)

*kârte* 'igraće karte' (Pop)

*kōpe* 'jedna od boja igraćih karata' (Isl);  
inačice: *kūpe* (Isl, Pri)

*lišo* 'koji ne nosi bodove i nije najjače boje u igri briškule' (Isl)

*nâpola* 'karte iste boje s brojevima 1, 2, 3 u ruci jednog igrača na početku igre trešete' (Isl)

*pūnat* 'bod u boćanju' (Vis), A mn. *pūnte* 'dva, tri ili četiri boda koji nisu najjače boje u igri briškule' (Isl)

*špāde* 'jedna od boja igraćih karata' (Isl), G mn. *špādī* (Isl)

*trèšet* 'vrsta kartaće igre' (Pop, Vis); inačice:  
*trèšeta* (Pri)  
*zàbućati* 'zaigrati boće' (Pop)  
*zôg* 'bućalište' (Vis); inačice: G mn. *zòkōvā*  
(Vis)

### Hrana i piće<sup>383</sup>

*armèlīn* 'marelica' (Pol, Suh), *armelīni*  
'marelice' (Isl); inačice: *ermèlīn* (Suh)  
(sinonim Isl: *kájsije*, *màrelice*)  
*balinīci/balinći* 'tjestenina nalik zrnju' (Ška)  
*bèvānda* 'razvodnjeno vino' (Suh), A jd.  
*bèvāndu* (Pos)  
*bīšteka* 'mesni odrezak' (Zat)  
N mn. *bīži* 'grašak' (Isl, Nad, Sel, Sve, Vis,  
Vrs, Zat), N mn. *bīž* (Pos, Suh); inačice: N  
jd. *bīža* (Tri) (sinonim Sel: *grášak*)  
*blītva* (Sta), G jd. *blītvē* (Pop)  
*brěska* (Pos, Suh), N mn. *brěske* (Sel);  
inačice: *brěskva* (Vis), N mn. *brěskve* (Isl,  
Sve, Vinj, Vrs) (sinonim Pos (zast.), Sve:  
*prāska*, Vinj: N mn. *prāske*)  
sintagma *bùkara vína* 'količina vina koja  
stane u bukaru' (Pop)  
N mn. *cancàrele* 'komadići tijesta od brašna  
i jaja' (Vinj)  
*cāta* 'dinja' (Pos, Sta, Sve), 'dinja s  
mrežastom korom' (Nad) (sinonim Nad:  
*milūn* 'dinja s glatkom korom', sinonim Sta:  
*dīña*)

*zôg* 'boja igraćih karata' (Isl), sintagma *nīžt*  
*zôg* 'slabije karte neke od boja igraćih  
karata' (Isl)

*cūkar* 'šećer' (Pri, Suh, Ška), G jd. *cūkra*  
(Sta)  
*čàtrūn* (Isl, Nad, Pos, Sel, Suh, Sve, Ška,  
Vis), G jd. *čàtrúna* (Pol; ist.); inačice:  
*čènrūn* (Vinj), *čètrūn* (Zat), *čètrūn* (Pol  
(zap.), Vrs) (sinonim Sel, Sve: *lubèncā*,  
vanjski sinonim Isl, Nad: *lubènica*)  
*čičvara* 'slanutak' (Pos); inačice: *čičvārda*  
(Sve, Vis, Vrs), *čičvārda* (Zat)  
*dātule* 'datulje' (Vinj)  
G jd. *fijānka* 'boka mesa' (Sve)  
*kàpula* 'crveni luk' (Isl, Nad, Pop, Pos, Pri,  
Sel, Sta, Suh, Sve, Vinj, Vis, Vrs, Zat)  
*kàpulca* 'mladi luk' (Pri, Vinj)  
G mn. *kā'ūlā* 'kaula' (Sve)  
*kūkomār* 'krastavac' (Isl, Pos); inačice:  
*kūkomār* (Suh, Vis), *kūkumār* (Sve, Vinj,  
Vrs, Zat), G mn. *kūkumārā* (Pol) (sinonim  
Pos, Suh: *krāstavac*)  
*lāzahe* 'rezanci' (Ška, Vinj, Vrs), G mn.  
*lāzāhā* (Sve); inačice: N mn. *lāzāni* (Vis)  
*līghe* (Zat)  
*mānestra* (Ška), G jd. *mānestrē* (Pop)

<sup>383</sup> Ovdje navedene životinje u istraživanim su govorima spominjane kao prehrambene namirnice, stoga ih svrstavam u semantičko polje „hrana i piće“.

*màrēnda* 'doručak' (Ška), A jd. *màrēndu* (Zat), *po màrēndu* (Sve)  
*marèndān* 'doručkujem' (Pop)  
*màruške* 'višnje' (Suh, Ška)  
*mìlūn* 'dinja s glatkom korom' (Nad), *mìlūn* 'dinja' (Pol, Suh, Vinj, Zat), *mìlúni* 'dinje' (Isl, Vrs) (sinonim Nad, Suh: *càta* 'dinja s rebrastom korom'; vanjski sinonim Vrs: *càta*)  
*mùšūn* 'muzgavac' (Zat)  
*pàlēnta* (Vis, Vrs), A jd. *pàlēntu* (Bok), G jd. *pàlēntē* (Pos, Sta)  
*pomìdōr* (Pos, Sve, Vinj), *pomìdóri* (Sel, Sta, Vrs), A mn. *pomìdóre* (Zat); inačice: *pamìdōr* 'rajčica' (Nad, Pol, Suh, Ška, Vis), N mn. *pamìdóri* (Isl) (vanjski sinonim Nad: *ràjčica*, vanjski sinonim Sel: *paradājz*)  
*pànceta* 'slanina' (Pol, Tri) (sinonim Tri: *slanìna*)  
G jd. *pàštē* 'tjestenine' (Nad), A jd. *pàštu* (Vinj)  
N mn. *paštìcāde* 'slastice' (Tri)  
sintagma A jd. *pàštu šūtu* (Pop)  
*pràska* (zast.) (Pos, Sve, Vinj, Vis) (sinonim Pos: *brèska*, sinonim Sve, Vis: *brèskva*)

### Svakodnevni predmeti

*bànak* 'klupa' (Pol, Pri, Vis)  
*bàndīra* '(crkvena) zastava' (Nad, Suh)

*pùla* 'palenta' (Nad, Pop, Pri, Sve), G jd. *pùlē* (Suh)  
G mn. *pùlestārā* 'mladih pijetlova' (Suh)  
G mn. *rížā* (Zat)  
*ròtkva* (Sve); inačice: *ròkva* (Sve)  
*sìpa* (Zat), N mn. *sìpe* (Vrs)  
*spīza* 'prehrambene namirnice, hrana' (Vrs), *pò spīzu* 'po prehrambene namirnice' (Nad)  
N mn. *špagéti* (Ška)  
*špàroga* (Pol); inačice: N mn. *spàroge* (Vinj)  
G jd. *špiháka* 'špinata' (Sve)  
A mn. *šūgove* 'umake' (Zat)  
*túrta* 'pogača' (Vinj)  
*ùbotnica* 'hobotnica' (Zat)  
*vàžō* 'grah' (Suh, Ška), G jd. *vàžóla* (Pol, Sta), N mn. *vàžóli* (Ška, Zat); inačice: *fàžō* (Sve)  
N mn. *vrītule* (Sel); inačice: N mn. *frīte* (Sve, Zat)  
*vymēnta* 'kukuruz u zrnu' (Pos, Sel, Sta, Suh, Vis, Vrs, Zat)  
A jd. *vymèntinu* 'ostatke kukuruza' (Zat)  
*vymetóvnica* 'kruh/pogača od kukuruza' (Sta); inačice: *bymentóvnica* (Ška)  
N mn. *žīžule* 'čičimak' (Pos); inačice: *žīgule* (Vis)

*bavèrīn* (Sve, Zat); inačice: *balèrīn* (Vis), *bavàrīn* (Vinj), *bravajòlić* (Pos), *brvèlīn* (Vrs), *buvèrīn* (Tri)



**bòca** (Isl, Nad, Pos, Pri, Sel, Sta, Suh, Sve, Vinj, Vis, Vrs, Zat)

**bòcūn** 'veća boca' (Vis), N mn. **bocúni** (Zat)

**bòngule** 'ukrasne kuglice na suknenom kaputu' (Nad)

**bòtūn** 'dugme' (Sta), N mn. **botúni** (Sel, Sve) (sinonim Sve (zast.): N mn. **pùle**)

**u bròncu** 'u velikom loncu' (Bok); inačice:

**brùzīn** 'veliki lonac' (Nad)

**brùkva** 'čavao' (Isl, Nad, Sel, Suh, Sve, Vis) (sinonim Nad: **čāvā**)

**bujóli** 'zračnice bicikla' (Nad)

**bùkara** 'drvena čaša za vino' (Pop)

L jd. **u bùrlu** 'u bačvici' (Sel)

**čāvā** 'čavao' (Nad); inačice: **čāvā** (Zat) (sinonim Nad: **brùkva**)

**čikara** 'šalica' (Isl, Pos, Sel, Suh, Sve, Vrs); inačice: **čikara** (Vinj), **čikara** (Zat) (sinonim Pos: **šālica**)

**dākmār** 'višestruka kuka za vađenje vjedra' (Vis); inačice: **trākmār** (Pol)

**damìžāna** 'boca pletenka' (Isl, Nad); inačice: **damijāna** (Pos), **dāmjana** (Suh), **dāmļana** (Sve, Vinj, Zat), **dāmļna** (Sta), **demìžāna** (Sel, Vrs)

N mn. **grādele** 'roštilj' (Sve)

**gūrla** 'metalna cijev na kući' (Suh, Sve, Vrs, Zat), A jd. **ù gūrlu** (Vinj)

**jāketa** 'jakna' (Nad, Zat)

**kālce** 'čarape' (Nad, Pol, Pos, Sel, Suh, Sve, Vis); inačice: **kālcete** (Vinj, Vrs, Zat), **kālcī** (Isl) (sinonim Isl, Nad, Sel, Vis: **čàrape**, sinonim Zat: **čàrape**),

G jd. **kāuštrikē** 'kemikalije za dobivanje sapuna' (Sve)

**kánta** 'vjedro', N mn. **kánte** (Isl, Vis) (sinonim Isl, Vis: N mn. **sìgļi**)

G jd. **karìjōle** 'tačke' (Pop)

**kartulīna** 'razglednica' (Zat)

**kāšeta** (Sve, Tri), N mn. **kāšete** (Sta, Zat); inačice: L jd. **u kāšati** (Tri)

**kàtrīga** 'stolica' (Isl, Pol, Pos, Sel, Sve, Vinj, Vis, Vrs, Zat) (sinonim Isl, Zat: **sīdalca**)

**kōgula** 'džezva' (Sel, Sta, Sve, Vis, Zat), **u kōgulci** 'u džezvici' (Pos); inačice: **kōgula** (Vrs) (sinonim Sta: **žēzvetica**)

**kolārīn** 'opršnjak' (Isl, Sel)

N mn. **kōmaštre** 'lanci na ognjištu' (Nad); inačice: **kōmoštre** (Vis), **na kūmoštrīn** (Pop)

**kopòran** 'sukneni kaput' (Nad)

**kròžet** 'jakna bez rukava' (Nad)

**kupīni** 'crjepovi' (Nad, Sel, Vis); inačice: **kūpe** (Pos, Sve, Zat)

**kuratòžīn** 'valjkasta metalna šalica s ručkom' (Vis) (sinonim Vis: **pòtīcē**)

**kūšīn** 'jastuk' (Isl, Pos, Suh, Ška, Vinj, Vrs, Zat) (sinonim Pos (zast.): **blāzna**, sinonim Suh: **poglāvāč**, sinonimi Vrs: **jàstuk**, **úzglāvnica**)

**lāncūn** 'plahta' (Ška), G jd. **lancúna** (Sta)

**lūmbrela** 'kišobran' (Pos, Sve, Vinj, Vrs, Zat) (sinonim Zat: **kīšobrān**)

A jd. **mācu** 'veliki čekić' (Vis)

**òrmār** (Sve)

**petròlējka** (Nad)

*pìcōna* 'valjkasta metalna šalica s ručkom' (Sve) (sinonim Sve: *pòtić*)

*pìjat* 'tanjur' (Nad, Suh, Sve, Vinj, Zat), N mn. *pìjati* (Vrs), N jd. *pìjatić* 'tanjurić' (Sel) (vanjski sinonim Nad: *tàñūr*)

*pìñūr* 'vilica' (Nad, Pri)

*pìtār* (Pos, Sel, Vinj), *u pìtāru* (Isl, Nad, Zat); inačice: *pìtēr* (Vrs), *plītār* (Sve)

*pòšāda* 'nož, nožić' (Pol)

*pòtīć* 'valjkasta metalna šalica s ručkom' (Pos, Vis); inačice: *pòt* (Vrs), *pòtić* (Sve), *pòtīč* (Zat) (sinonim Sve: *pìcōna*, sinonim Vis: *kuratòžīn*)

N mn. *rabàtīnke* 'traperice' (Nad)

*rōba* 'odjeća' (Nad), G jd. *rōbē* (Sta, Suh), A jd. *rōbu* (Pol, Pos), G jd. *rōbicē* 'odjeće za djecu' (Sve)

*sàpūn* (Suh, Sve)

*sīć* 'vjedro' (Nad, Sve, Vrs), sintagma *sīć vína* 'deset litara' (Sve); inačice: *sīč* (Zat) (sinonim Vrs, Zat: *sīgaļ*, N mn. *sīgli*, sinonim Sve: N mn. *sīgli*)

*sīgaļ* 'vjedro' (Suh, Vis), N mn. *sīgli* (Isl, Suh, Sve); inačice: *cīgaļ* (Pos), N mn. *cīgli* (Sel), N mn. *cīgli* (Vinj), *cīglič* 'vjedarce' (Sta), *sīgaļ*, N mn. *sīgli* (Vrs, Zat), *sīgañ* (Pol) (sinonim Isl, Vis: N mn. *kánte*, sinonim Sve, Vrs: *sīć*)

*skàšela* 'džep' (Pol, Vinj) (sinonim Pol: *žèp*, Vinj: *žèp*)

*spāra* 'okrugli jastučić podmetač za glavu' (Isl, Nad, Sve, Vinj, Vrs), A jd. *spāru* (Suh,

Zat); inačice: *špāra* (Pos) (sinonim Isl: *kòtuļāk*, sinonim Nad (uz kolebanje): *kotīļāč*)

*škāle* 'ljestve' (Isl, Nad, Pos, Sel, Sta, Suh, Tri, Vis), 'stube' (Pos, Pri, Suh), *škālice* 'ljestvice' (Vinj); inačice: *skāle* 'ljestve' (Vrs, Zat)

*škàncija* 'polica' (Sve)

A jd. *škātulu* 'kutiju' (Vinj), N mn. *škātulice* 'kutijice' (Tri)

A jd. *škovàcjēru* 'lopaticu za kupljenje smeća' (Vinj)

*špāg* 'konopac' (Zat), I jd. *špāgon* (Nad)

*špīna* 'slavina' (Isl, Nad, Pos, Pri, Sel, Sta, Suh, Sve, Vinj, Vrs, Zat); inačice: *špīna* (Tri), *špīna* (Vis)

*štērika* 'svjetiljka' (Vinj)

*šugāmān* 'ručnik' (Sve, Vrs, Zat); inačice: *šugòmān* 'ručnik' (Isl, Nad, Sel, Vinj, Vis) (sinonim Sel: *pēškīr*)

N mn. *šustīne* 'kopče' (Zat)

*tēčica* 'zdjelica' (Suh, Vis), A jd. *tēčicu* (Sve)

*tràkmār* 'višestruka kuka za vađenje vjedra' (Pol); inačice: *dàkmār* (Vis)

*u trāvēš* 'u pregači' (Suh)

*vàcō* 'rubac' (Pop, Sel, Sta, Ška, Vrs); inačice: *fàcō* (Vinj)

*vagànela* 'valjak za tijesto' (Nad, Pos, Vinj, Vrs); inačice: *lagànela* (Sve)

*vāž* 'valjkasta limena posuda' (Pos), N mn. *vāži* (Sel), *vāžīč* 'mali važ' (Sve)

## Ostalo

*âjme* (Pol, Sta); inačice: *âjmê* (Ška)  
*atròke* 'kamoli' (Vinj)  
*bàgudina* 'kukac nametnik, štetočina' (Isl)  
*bàla* 'svezanj sijena' (Pos), N mn. *bàle* (Isl, Nad, Sel, Suh, Sve, Zat), sintagma *bàle sêna* (Isl, Sta)  
*bàlā* 'pravi svežnjeve sijena' (Nad)  
*balàčica* 'stroj koji pravi svežnjeve sijena' (Nad)  
G jd. *balántē* 'ambulante' (Sta)  
sveza *ù bañe* 'na kupanje' (Pos)  
*běštija* 'životinja' (Ška, Vinj)  
N mn. *bôduli* 'otočani' (Sve) (sinonim Sve: *òtočāni* (rjeđe))  
*bôdulskī* 'otočki' (Nad)  
*būža* 'rupa' (Sel); inačice: *būžva* (Sve)  
N jd. *cimàtōrije* 'groblje' (Vinj, Vrs), *u camàtōrju* (Sta) (sinonimi Vinj: *gròbļe*, *kapošānat/kapòšanat*)  
G jd. *cimēnta* 'cementa' (Sve)  
*cimprēš* 'čempres' (Isl); inačice: *cimprēs* (Sel), *cimpreš* (Pos)  
*còtava* 'šepava' (Zat)  
*čāp* 'uzvik hvatanja' (Sve)  
*čāpti* 'uhvatiti' (Pol); inačice: *čāpā* 'uhvatio' (Pos), *čāpale* 'uhvatile' (Suh), *čāpali* 'uhvatili' (Sel)  
*čāpā* 'hvata' (Suh)  
*čimce* 'stjenice' (Suh)  
*děšpet* 'nepodopština', 'prkos' (Pri)  
*děšpetli* 'prkosili' (Sel)  
N jd. *dīnāta* 'umiljata' (Pri)

*dòktūr* (Sta, Tri, Vis, Zat), D mn. *dòktūrin* (Ška)  
*dòta* 'miraz' (Sve), G jd. *dòtē* (Suh)  
*dupèralo* 'koristilo, rabilo' (Tri)  
*dūrān* 'trajem' (Sel)  
*žáci* 'ministranti' (Vrs)  
G mn. *žákā* 'učenika' (Suh)  
*èroplān* 'avion' (Isl) (sinonim Isl: *avijōn*)  
*fāmīlija* (Ška), *po fāmīliji* (Pop); inačice: *fāmīlija* (Ška) (sinonim Pop: *svôjština*)  
*fěšta* 'slavlje blagdana' (Ška), N mn. *fěšte* (Pop)  
A jd. *gàjetu* (Sve)  
*glindura* 'žlijezda' (Zat)  
*grěšta* 'kriješta' (Vrs, Zat)  
*grīntati* (Pol)  
*gùstērna* (Sta, Sve), A jd. *gùstērnu* (Vrs); inačice: G mn. *gùsterīnā* (Pop)  
*gūša* 'izraslina ispod vrata' (Suh)  
*gūšt* 'užitak' (Sve)  
*inšoma* 'sve u svemu' (Vinj)  
*intēndila se* 'razumjela se' (Sve)  
*izbužāna* 'izbušena' (Sve)  
*kàjić* (Sve); inačice: *kàič* (Zat)  
*kampàneja* 'zvonik' (Sel)  
*kānkaralo* 'zahvatilo rakom' (Zat)  
*kàntūn* 'kut' (Nad), 'kut u kući' (Pos), 'kut stola' (Vrs), *u kantúnu* 'u kutu' (Pop, Vinj)  
*kâr* (Suh), *u káru* (Bok)  
*kàrić* 'mali kar' (Pos); inačice: *kàrič* (Zat) (sinonim Zat: *karētīn*)  
*karētīn* 'mali kar' (Zat) (sinonim Zat: *kàrič*)

L jd. *nà komīnu* 'na kućnom ložištu' (Zat)  
 A jd. *kàparu* 'predujam' (Nad)  
*kapošānat/kapòšanat* 'groblje' (Vinj)  
 (sinonimi Vinj: *cimàtōrije, gròbļe*)  
*kòmod* 'udobnost' (Pri)  
*krèdēnca* 'kuhinjski ormar' (Sta), N mn.  
*krèdēnce* (Sel); inačice: *kṛdēnca* (Ška)  
*kùnfīn* 'kamen međaš' (Vrs)  
*kònoba* (Zat); inačice: *kùnoba* (Pos)  
*kùžīna* 'kuhinja' (Nad, Pol, Pop, Pos, Sel,  
 Sve, Vinj, Vrs, Zat), *u kùžīn'* (sinonim Pop:  
 A jd. *kùkhu*, sinonim Sel, Zat: *kùhiña*),  
 sintagma A jd. *lītū kùžīnu* 'djelomično  
 zatvorenu prostoriju za spremanje i  
 blagovanje jela' (Pop), sintagma *cfnā*  
*kùžīnica* 'djelomično uređena prostorija za  
 spremanje i blagovanje jela' (Zat)  
*kvàrat* 'četvrt(ina)' (Pos)  
*lāta* 'lagani lim' (Sve)  
*lēšala* 'kuhala u vodi' (Zat)  
*òd limē* 'od lima, limen' (Suh)  
*līšo* 'bez ičega' (Tri)  
*māće* 'mrlje' (Sve)  
 A jd. *māltu* 'žbuku' (Nad)  
*ù marču* 'u ožujku' (Pos)  
 N jd. *mūle* 'kopile' (Sve), N jd. *mūlād* (Ška),  
 G jd. *mūlādi* (Sve)  
 N mn. *mūrve* (Zat)  
*nānka/nānka* 'niti' (Bok); inačice: *jānka*  
 (Sta), *niānko* (Nad), *ni ānka* (Sta)  
*nāprešu* 'žureći' (Zat)  
*navīgat* 'ploviti (na dugim prugama)' (Vinj)  
*nèvēra* 'olujno nevrijeme' (Vinj, Vrs)

*nòštrōmo* 'vođa palube' (Vinj); inačice:  
*nòštromo* (Zat)  
*ol/oli* 'ili'  
 A jd. *òštīju* 'hostiju' (Vis)  
 A jd. *pénziju* (Zat)  
*pètrōļe* 'petrolej' (Suh) (sinonim Suh:  
*petròūļe*)  
*pījaca* 'tržnica' (Isl, Nad, Pos, Sel, Sta, Suh,  
 Sve, Vinj, Vrs, Zat), A jd. *pījacu* (Pol), *na*  
*pījaci* (Pop), *na pījacu* (Pri) (sinonim Nad:  
*tṛžnica*)  
*pītūrati* 'bojiti' (Zat)  
*pjàcōle* 'bunkeri s kupolom' (Bok) (sinonim  
 Bok: *bùnker* 'bunker bez kupole')  
*pòćes* 'posjed' (Pop)  
*pòšporkāli* 'redom isprljali' (Zat)  
*pòštivāna* 'posložena' (Vinj)  
*pòtrevla* 'pogodila' (Suh)  
*pròvala* 'pokušala' (Zat)  
*pròvīžan* 'snalažljiv, probitačan' (Pos)  
*za pùlīcju* 'za policiju' (Pri)  
*ot pūntē* 'od upale pluća' (Zat)  
 sintagma A jd. *pūntu menezītu* 'meningitis'  
 (Zat)  
*pōko* 'malo' (podr.) (Nad)  
 G jd. *rācē*, sveza *pò raci* 'rodbinski' (Pri)  
*rāngav* 'užegao' (Sta), *rāngavo* (Vinj, Zat)  
*ruīnat* 'uništiti' (Vinj)  
 N jd. *rūzinavī* 'hrđavi' (Vinj)  
*rūžmarīn* (Sta, Vis, Zat); inačice: *lūcmarīn*  
 (Nad, Pos, Sel, Suh, Sve, Vinj, Vrs);  
*lucmārīn* (Isl) (sinonim Suh: *rūžmalīn*)  
*sàbūn* 'pijesak' (Zat)  
*sakrèštija* 'sakristija' (Ška)

N jd. *sǎlīš* 'kamen za popločavanje' (ž. r.)  
(Pop)

*sǐgūro* 'sigurno'

*od skrlètīnē* 'od šarlaha' (Vinj)

*skūžli* 'shvatili' (Pop)

*sūbitāla se* 'usudila se' (Pol)

*šēsān* 'lijep' (Sel)

N jd. *škāl* 'tucanik' (m. r.) (Nad, Vrs)

*škarpīōn* 'šorpion' (Nad, Vis); inačice:

*škypīōn* (Vinj) (sinonim Vinj: *klīštavac*)

*o<sup>d</sup> škērcā* 'od šale' (Pri)

G mn. *škrāpā* (Pos)

G mn. *škrpóčā* 'škrpuna' (Zat)

N jd. *škúro* 'tamno' (Zat)

G mn. *šóldī* 'novac' (Sve)

*šōrta* 'vrsta, sorta' (Vrs)

*špōrak* 'prljav' (Sve), N jd. *špōrka* (Zat)

*špōrkati* 'zaprljati' (Sve)

*štrīge* 'noćni leptiri' (Vrs)

sveza *od šūba* 'iz jednog poteza' (Isl)

G mn. *švōrā* 'časnih sestara' (Bok)

A jd. *tārācu* (Pop, Pri, Sel)

*tēnditi se* 'razumjeti se u što' (Ška)

*tīmùnēr* 'kormilar' (Zat)

*tōrnati* 'vraćati' (Ška)

*ūrāngala se* 'užegla je' (Pos), *ūrāngalo se*

'užeglo je' (Sel), *ūrāngano* 'užeglo' (Suh),

*ūrāngati se* 'užeći se' (Sve), *ūrānga se* (Vrs)

*ūžā* 'običavao' (Bok), *ūžala* 'običavala' (Pri,

Sta), *ūžali* (Sel, Zat), *ūžal* 'običavali' (Sel);

inačice: *ūžān* 'običavam' (Pop)

*vāpōr* 'parobrod' (Tri), 'brod koji vozi na  
duge pruge' (Vinj)

*na vēntārije* 'na ostavinsku raspravu' (Suh)

A jd. *vētu* 'krišku' (Pop)

*vōlat* 'kameni svod' (Pop)

*zabeštīmā* 'opsuje' (Vis)

*zašpōrkā* 'zaprlja' (Vrs)

*žbàlala* 'pogriješila' (Vinj)

*žēndār* 'redarstvenik', sintagma

*jugoslāvēnskī žēndār* (Sel)

Na neke se riječi možemo posebno osvrnuti. Riječi romanskog porijekla za pletenku, opršnjak i vjedro<sup>384</sup> imaju najviše inačica, izgovorom vrlo bliskih. Primjerice, od izvornog *bavarin/baverin* ili *bavariol*<sup>385</sup> dobiveno je čak šest inačica u značenju 'opršnjak', a moguće je da ih u istraživanim govorima ima još. Istoznačna riječ *kolārīn* (< mlet. *colarin*; Boerio, 1867: 178) (Isl, Sel) svjedoči o pomaku/proširenju značenja „'ovratnik' > ('ovratnik' i) 'opršnjak'“. Čak šest zabilježenih inačica ima i romanizam kojim se označava pletenka.<sup>386</sup> U značenju 'vjedro' javljaju se tri leksička tipa, a sva tri su romanskog porijekla; dalmatsko je porijeklo u inačicama *sigal*, *cigaļ* i *sigañ* (s kratkim ili dugim silaznim naglaskom). U značenju 'valjkasta metalna šalica s ručkom' također se javljaju tri leksička tipa romanskog porijekla, od kojih je daleko najrašireniji tip *pot/potić*, dok se tipovi *pićona* i *kuratožin*, ondje gdje su zabilježeni (Sve, Vis), javljaju samo usporedno s njime. U značenju 'kukuruzna krupica' javljaju se tipovi *pula* i *palenta*, oba preuzeta iz nekoga (istog?) romanskog izvora, dok istoznačnice koje nisu romanizmi nisu zabilježene. Veći broj romanizama javlja se na istraživanom području usporedno s istoznačnicama koje nisu romanskog porijekla: *kušin* dolazi uz *blazina*, *jastuk*, *poglavač* i *uzglavnica*; *šoldi* uz *lova*, *novci* i *pare*; *kalcelkalci* i *kalcete* uz *čarape*; *cimatorije* i *kapošanat* uz *grobļe*; *cata* i *milun* uz *diña*; *čatrun* (i sl.) uz *lubenica*; *armelin* (i sl.) uz *kajsija*; *ćikara* uz *šalica* i *šoļa* itd.

### 3.5.3. Turcizmi

U istraživanim se govorima očekivano našao i nemali broj turcizama. Ovdje ih navodim abecedno, s oznakom punkta gdje su zabilježeni, inačicama, sinonimima i vanjskim sinonimima. Ako pokraj nje nema oznake punkta, riječ je zabilježena u svim ili gotovo svim punktovima. Među turcizme svrstavam i riječi domaće tvorbe kojima je u korijenu turski element (npr. *čobaniti*, *divaniti*, *satari* i sl.).

*ālāt* (Vrs); inačice: *ālāt* (Zat)

*áman* 'baš, posve' (Pop, Ška)

N jd. *áruma* 'tvrdoglava' (Pol)

*bāška* 'napose, posebice' (Zat)

*báža* 'krovni otvor' (Zat)

*bàjam* (Suh), I jd. *pod bājamon* (Pri);

inačice: N jd. *bàjama* (Tri), N mn. *bàjame* (Vrs)

*bàrjāk* (Pol, Vrs), N mn. *barjāk* (Suh);

inačice: *bàrjāk* (Sve), *bèrjāk* (zast.) (Sve)

<sup>384</sup> Premda su ove riječi knjiške, rabim ih ovdje i drugdje u disertaciji kao dijalekatno neutralne.

<sup>385</sup> Porijeklo ovih riječi objašnjeno u: Vinja, 1998: 31.

<sup>386</sup> Za više podataka o inačicama *demižana*, *damļana* i sl. i o njihovu podrijetlu v. Vinja, 2004: 265–266: tomijāna.

*bázajū* 'hodaju (bez određene svrhe)' (Nad)  
 G jd. *bójē* (Isl, Suh), G mn. *bójā* (Sta)  
*bùnār* (Bok, Pol, Pop, Sel, Suh, Sve, Zat),  
 G jd. *kod bunára* (Pos), G mn. *bunárā*  
 (Vrs), A mn. *na bunáre* (Nad), L mn. *na  
 bunárīn* (Vis)  
*būt* 'životinjska noga' (Vinj)  
*čāgļevi* (Pop)  
*čāk* (čest.) (Vis)  
 N mn. *čārape* (Isl, Nad, Sel, Sta, Tri, Vis);  
 inačice: *čārape* (Zat) (sinonim Isl: *kālci*,  
 sinonim Nad, Sel, Vis: *kālce*, sinonim Zat:  
*kālcete*)  
*čēkić* (Nad, Pos, Sta, Suh, Vis, Vrs)  
 (sinonim Sta: *bātić*); inačice: *čēkič* (Vinj), I  
 jd. *čēkičon* (Zat)  
*čòban* (Pos, Sta, Tri, Vrs)  
*čòbanca* (Sta), G mn. *čòbanīcā* (Sve)  
*čobāniti* 'čuvati stoku' (Tri), *čobānla* (Sta)  
 sveza *na čòrbu* 'kao gustu juhu' (Vis)  
*čīlim* (Sel)  
*čòrov* 'slabovidan' (Isl)  
*čòšak* 'kut stola' (Pos, Sta); inačice: *čòšak*  
 (Sve)  
*čūrak* 'ogrtač' (Sve)  
*dūlak* 'slezena' (Suh)  
*divān* 'razgovor' (Sta)  
*divāniti* 'pričati, razgovarati' (Pol, Sta, Ška)  
*dùcān* (Pol, Sel, Suh, Vis), L mn. *u dućānīn*  
 (Pri); inačice: *dùcān* (Vinj), *iz dućāna* (Zat)  
 (sinonim Sel: *trgòvna*)  
*dūgme* (samo kao vanjski sinonim Nad)  
 N mn. *dūšmani* (Ška)

*žàba* 'uzalud' (Sta); inačice: *žūbā* (Ška),  
*žābē* (Ška), *žābe* (Nad)  
*žēp* (Nad, Pos, Sel); inačice: *žēp* (Vinj, Vrs),  
 N mn. *žēpi* (Zat) (sinonim Vinj: *skāšela*)  
*žēzvica* (Sta); inačice: *čēzma* (*za kàvu*)  
 (Isl), *žēza* (Nad) (sinonim Sta: *kōgula*)  
*jàstuk* (Sel, Sta, Sve, Vrs) (sinonim Vrs:  
*kūšīn*, *úzglāvnica*)  
*jāšmak* 'bogato ukrašena bijela marama'  
 (Pop, Pri)  
*jòk* 'ne, upravo suprotno' (Pop)  
*jòrgan* (Sta)  
 N jd. *kādara* 'sposobna' (Pop)  
*kāiš* 'remen' (Pos, Vis); inačice *kājīš* (Sve)  
 N mn. *kājsije* 'marelice' (Isl, Sve) (sinonimi  
 Isl: *armelīni*, *màrelice*)  
*kàlup* (Sel)  
*kāpak* (Bok, Pos, Suh, Tri, Vinj, Vrs, Zat);  
 inačice: *kàpak* (Sta)  
 sveza *nā kāt* (Pop, Pri)  
*kàva* (Nad, Sta, Vis), A jd. *kàvu* (Pop)  
 A jd. *kēsu* (Pol), N mn. *kēse*, N mn. *kēsice*  
 (Vinj)  
*kēstēn* (Sel)  
 A jd. *kòficu* 'kanticu'  
*kokūruz* (Pop, Pos, Suh), G mn. *kokūrūzā*  
 (Vis); inačice: *kukūruz* (Sve, Zat), *kūruz*  
 'kukuruz' (Nad), A mn. *kūruze* (Pop), G mn.  
*kūrūzā* (Pop), N mn. *kūruz* (Sel)  
*krèvet* (Isl, Pol, Pri, Suh, Sve, Ška, Zat), L  
 jd. *u krèvetu* (Sel, Sta); inačice: *krèvet* (Zat)  
*křntija* 'stari auto ili autobus' (Nad)  
*kūndāk* (Vrs)  
*mána* (Pol)

*mùkti* 'besplatno' (Pri)  
 N mn. *nàrānže* (Vis); inačice: N jd. *nàrānža* (Vinj, Zat)  
*óka* 'mjera za težinu', A jd. *óku* (Vis);  
 inačice: *za òku* (Pop)  
*pàmuk* (Vrs), L jd. *u pàmuku* (Nad)  
*pàre* 'novac' (Nad)  
 N mn. *pàtike* 'tenisice' (Tri)  
*pênžera* 'niša' (Suh), N mn. *pênžere* (Sve)  
*pèškīr* (Sel, Sta, Suh, Tri) (sinonim Sel, Suh: *šugòmān*, sinonim Suh: *šugàmān*)  
*prīperdī* 'pregradi' (Suh)  
*pūla* 'dugme' (Nad, Pos), N mn. *pūle* (Nad, Suh, Sve) (sinonim Sve: N mn. *botúni*, vanjski sinonim Nad: *dügme*)  
 G jd. *rájē* 'puka, naroda' (Tri)  
*ràkija*  
*sàkat* (Pri)  
*sāt* (Sve), G jd. *sāta* 'šezdeset minuta' (Pri) (sinonim Pri: G jd. *ūrē* 'šezdeset minuta')  
 N mn. *satári* 'urari' (Nad)  
*šāl* (Sta)  
*šèćer* 'šećerna bolest' (Sel, Sta)  
*tāmān* 'točno' (Nad), 'upravo' (Tri)  
*táva*, L jd. *na távi* (Pop)  
*tèpsija* (Sel)  
*tórba* (Pol, Pos, Sel), G jd. *tórbē* (Suh), A jd. *tórbu* (Sta), *tòrbica* (Vinj)  
*vàlāj* 'dabome' (Pol)  
*zànāt* (Tri), G jd. *zanáta* (Sve)  
*zèmān* 'vrijeme, doba' (Sta)  
*zéru* 'malo' (Bok, Pop, Pri, Sve, Ška, Vinj, Vis); inačice: *zéra* (Pop, Pri, Sta, Tri), *zèra* (Sta), *zeru* (Sta), *zèru* (Sta)



Većina zabilježenih riječi sasvim je uobičajena i u hrvatskom standardnom jeziku i u drugim hrvatskim štokavskim govorima. Nemali broj turcizama javlja se usporedno s istozačnim romanizmima: turcizam *čarape* javlja se uz *kalcel/kalcil/kalcete*; *žep* uz *škašela*; *jastuk* uz *kušin* (k tomu domaće riječi *poglavač* i *uzglavnica*); *kajsije* uz *armelini* (k tomu germanizam *marelice*); *peškir* uz *šugaman*; *pule* uz *botuni*; *sat* uz *ura*. Sasvim su dominantni turcizmi *bajam*, *čoban*, *krevet* i *torba* – nisu zabilježeni leksički tipovi *mendula*, *pastir*, *posteļa* i *borša*; samo je u Svetom Petru zabilježeno domaće *klobuk*, ali kao zastarjelica, uz turcizam *šešir*, što je izrazito dominantna riječ u istraživanim govorima. Da je riječ *naranža* u istraživanim govorima turcizam, a ne romanizam, vidimo po prisutnosti glasa ž.

### 3.5.4. Ostale usvojenice

Među ostalim usvojenicama najbrojniji su germanizmi, a zabilježeno je i ponešto grecizama i hungarizama. Nemali broj zabilježenih riječi svrstavam u kategoriju internacionalizama jer je teško odrediti iz kojeg su jezika ili dijalekta dospjele u istraživane govore (bez obzira na to što se nekim riječima zna krajnja etimologija). U konačnici, moguće je da su neke od tih riječi u istraživane govore ušle preko standardnoga hrvatskog jezika kao jezika škole i medija. Iako ih je ovdje zbog ekonomičnosti navedeno svega dvadesetak, takvih je riječi u istraživanim govorima mnogo, a s vremenom će se njihov broj povećavati. Popisane su i riječi koje ne možemo svrstati ni u jednu od navedenih kategorija, a valja ih dodatno objasniti zbog njihova porijekla ili tvorbe.

#### 3.5.4.1. Germanizmi

L jd. *u apatéci* (Sve)

*cígla* (Sel), I jd. *cíglōn* (Sta), N mn. *cígle* (Pos)

*děka* (Pol, Sel); inačice: A jd. *děku* (Sta), N mn. *děke* (Pos)

*fârbāhe* (Vis)

*fréza* (Pol, Pop, Sve, Ška)

*kěklati* 'heklati' (Pol)

N mn. *kěksi* (Pri)

*kíč* (Vrs)

*kíštre* 'sanduci s pregradama' (Sta)

N mn. *klăčne* (Sve)

*kórpa* (Sta, Vis) (sinonim Sta, Vis: *spřva*)

N mn. *kórpohe* (m. r.) 'trgovci galanteri' (Pop)

*kotléti* (Sta, Vinj), G mn. *kotlétā* (Pol)

N mn. *kráfne* (Zat)

*kremenádle* 'kotleti' (Pos)

*kùfer* (Sve)

*mâjstor* (Sve, Vis)

*mantilíc* (Sve)

*pàtēnt* 'zatvarač na povlačenje' (Isl, Nad, Sel, Sve, Vinj, Vis, Zat); inačice: *patènt* (Tri), *pàtenat* (Sta, Suh)  
*pùntā* 'uvjerio' (Vis)  
*pùntāj se* 'pobuni se' (Sta)  
*šālīca* (Pos, Tri); inačice: *šālca* (Isl, Tri), L jd. *u šālci* (Nad) (sinonim Isl: *u šóli*, sinonim Pos: *čikara*)  
*šālūng* 'oplata' (Pop)  
L mn. *po šīnam* 'po tračnicama' (Nad)  
N mn. *šnicle* (Sta)  
L jd. *u šóli* (Isl) (sinonim Isl: *šālca*)  
*šós* 'suknja' (Sel, Sta)  
*nè špārān* 'ne štedim' (Pol)  
*na špòretu* (Nad); inačice: *špàker* (Pos, Pri), *špàrket* (Tri), *špòret* (Sta)

### 3.5.4.2. Grecizmi

*čīvā* 'cipal' (Zat)  
*īlada* (Sta, Vis), *īladu* (Pos, Ška)  
G mn. *līvōdā* (Pri)  
*màgarac* (Sta, Suh, Sve), A jd. *màgārca* (Pos, Sel), L jd. *na màgārcu* (Nad)  
*màgare* 'mladi magarac' (Sve)  
*màgarica* 'ženka magarca' (Sve); inačice: *màgarca* (Suh)  
*màkar* 'barem' (Pol), 'iako' (Pri)  
*pèršin* (Pos, Sel, Sta, Zat); inačice: *pèršim* (Pol, Vrs)

### 3.5.4.3. Hungarizmi

*cìpele* (Pos, Sel, Suh, Sve, Tri, Vis), inačice: *cìpale* (Nad, Pri)

*špòrt* (Pop)  
*štàla* (Sel, Sve, Zat), L jd. *ù štali* (Bok)  
*štànt* 'štant' (Pol)  
*ne štimā* (Nad)  
*štrūca* 'cijeli komad' (o kruhu) (Ška)  
N mn. *Švábe* 'Nijemci' (Pri)  
*š'èrc* (Tri), I jd. *švèrcon* (Pos)  
*švèrcali* (Pol)  
*švèrceri* (Nad)  
A mn. *vìcove* (Pop)  
*žága* 'dugačka pila' (Tri)  
*žhírāvci* 'vezice' (Sel)

*pòdram* (Pop, Pri); inačice: *pòdrum* (Vis, Zat), *u pòdrumu* (Bok)  
*pògana* 'zločesta' (Bok, Pri)  
*sòtona* (Ška) (sinonim Ška: *vrâg*)  
*spjva* 'košara' (Isl, Nad, Pos, Sel, Sta, Suh, Sve, Tri, Vinj, Vis, Vrs), *u spjvu* (Pop); inačice: *spjta* (Zat) (sinonim Isl, Sel, Zat: *kòšara*, sinonim Vis: *kórpa*)  
*šèšir* (Isl, Nad, Pos, Sel, Sta, Suh, Sve, Tri, Vis) (sinonim Sve (zast.): *klòbūk/klòbūk*)  
G mn. *šèširžjā* (Sta)

*gūzda* (Pri, Sve, Vis) (sinonim Vis: *šěf*)  
*gūzdarca* (Vrs)

*gùláš* (Vinj)

N mn. *kívni* 'ljubomorni' (Pri)

*lòpov* (Vis)

*sòba* (Pop, Pri), G jd. *sòbē* (Sta, Ška)

G mn. *šaráfā* (Pop)

I jd. *šátoron* (Vinj)

G jd. *tèreta* (Tri)

*vároš* (Suh); inačice: *u vârošu* (Vinj)

*véla* 'vrsta' (Suh)

#### 3.5.4.4. Internacionalizmi

*àuto* (s. r.) (Nad, Pol, Pos, Sve, Tri), N mn.

*àuta* (Pos); inačice: *äuto* (s. r.) (Zat)

*béba* (Sel)

*bicíkla* (Pos, Sel, Sve, Tri, Vinj, Vis), I jd.

*biciklètnōn*, I jd. *bicíklōn* (Nad); inačice:

*bacíkla* (Sel)

I mn. *blòkovīn* (Pop)

*bùnker* (Bok) (sinonim Bok: *pjàcōle*

'bunker s kupolom')

*cìvīlī* (*národ*) 'civilni (narod)' (Bok)

*dòktōr* (Isl, Pos)

*žèmpēr* (Sve)

*genarácija* (Ška)

*hìdrofōn* (Pop)

I jd. *hìlohòpteron* (Pri)

*hòtel* (Pop); inačice: N mn. *kòteli* (Pop)

*kàūč* (Pol)

*kemikâlije* (Pop)

*kòmbāj* (Nad)

G jd. *mašínē* (Pop)

G mn. *ofcírā* (Pop)

*plàfōn* 'maksimum' (Nad)

A jd. *zà sengvić* (Vis)

*šěf* (Vis) (sinonim Vis: *gūzda*)

G jd. *telefóna* (Pop)

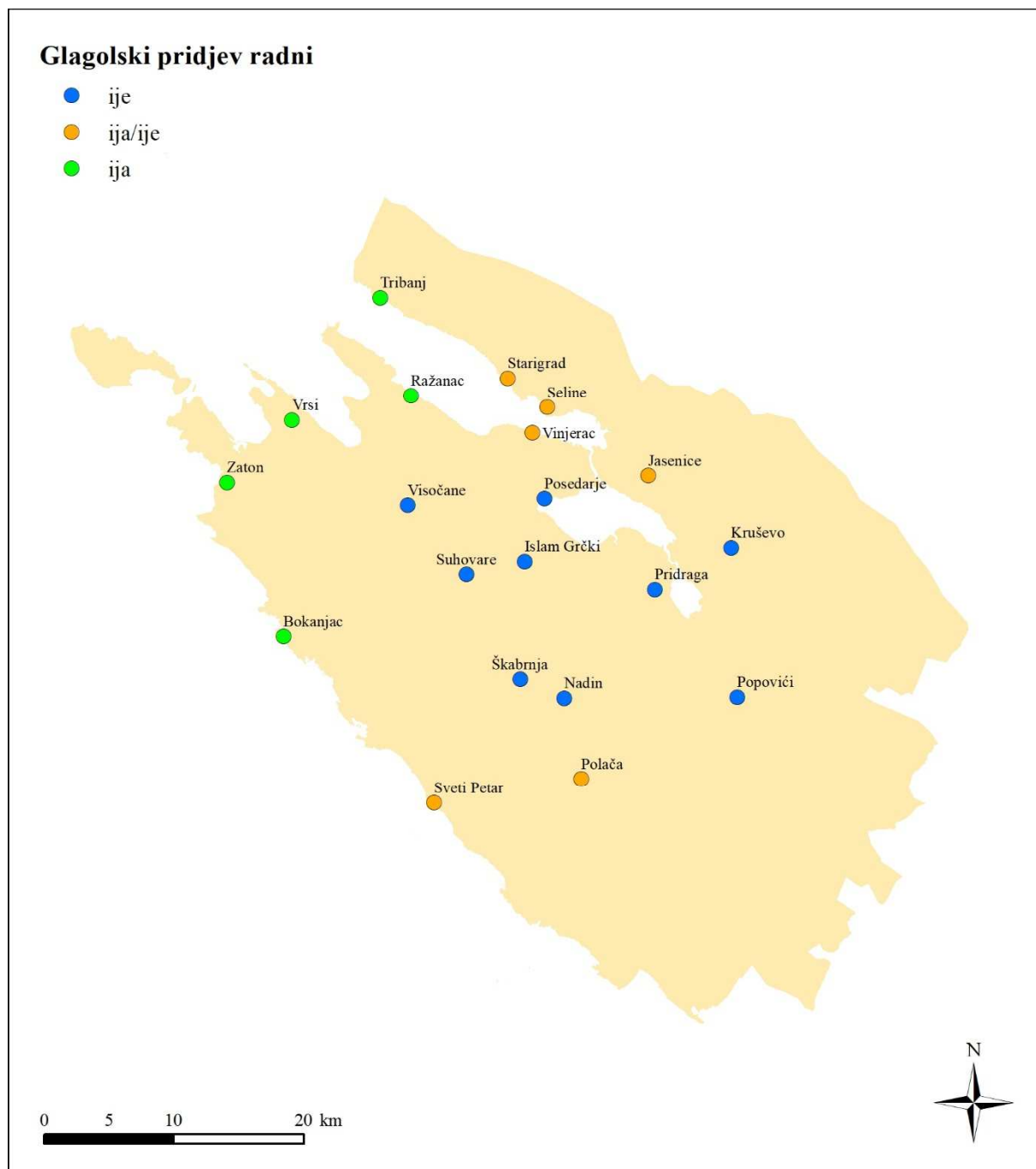
*televízija/televízija*

*tràktōr* (Nad, Pos, Sel)

### 3.5.4.5. Drugo

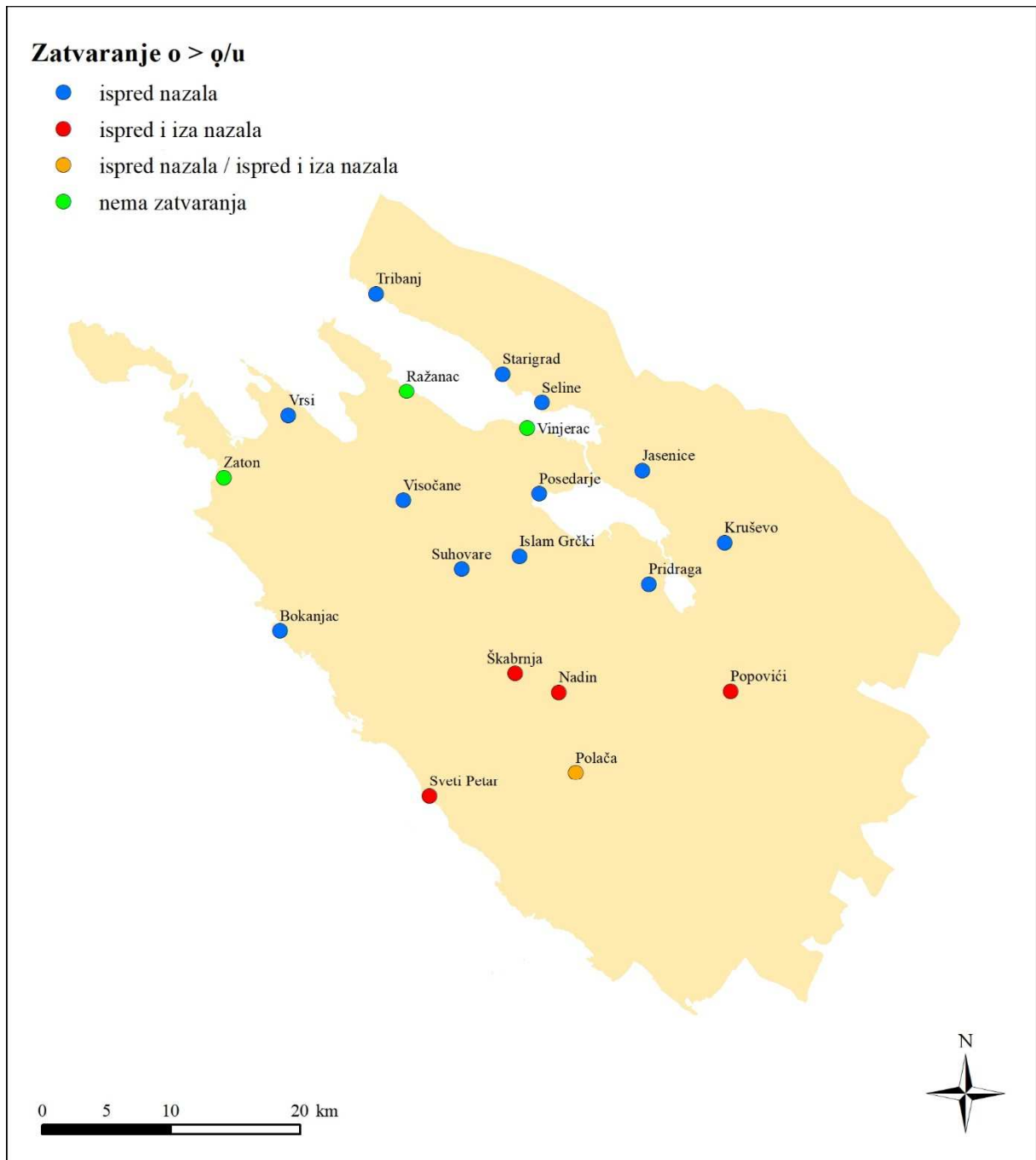
Riječi *buràgija* 'ovčji ili kozji želudac' (Sel), *čùbra* 'ovca malih ušiju' (Sta), odnosno *čùbrasta* 'koja je malih ušiju' (Sta), *čùla* 'ovca bez ušiju' (Pos) i *mùra* 'goveđi, ovčji ili svinjski želudac' (Pos), 'svinjski želudac' (Sel), 'kravlji želudac' (Suh) vlaške su riječi. Riječ *jàruga* (Suh, Sve) turkijskog je porijekla. Riječ je *gliser* galicizam, a vjerojatno je u vinjerački govor ušla posredstvom hrvatskoga književnog jezika. Romska je riječ *lóva* (Zat) (Klaić, 2012: 628). Kako je već rečeno, nije sasvim jasno porijeklo riječi *čòk* 'kos' (Pos). Eponimizacijom su nastale riječi *nùtela* 'čokoladni namaz' (Vinj), *pênta* 'brodski motor' (Zat), *tàmīc* 'kamion (marke TAM)' (Nad, Suh), poimeničeno *ràdēnskā* 'mineralna voda' (Pos) i sintagma *rīfle gāce* 'traperice' (Isl).

### 3.6. Karte<sup>387</sup>



Karta 5. Glagolski pridjev radni (muški rod, jednina) – tipovi *-ija*, *-ije* i *-ijal-ije*

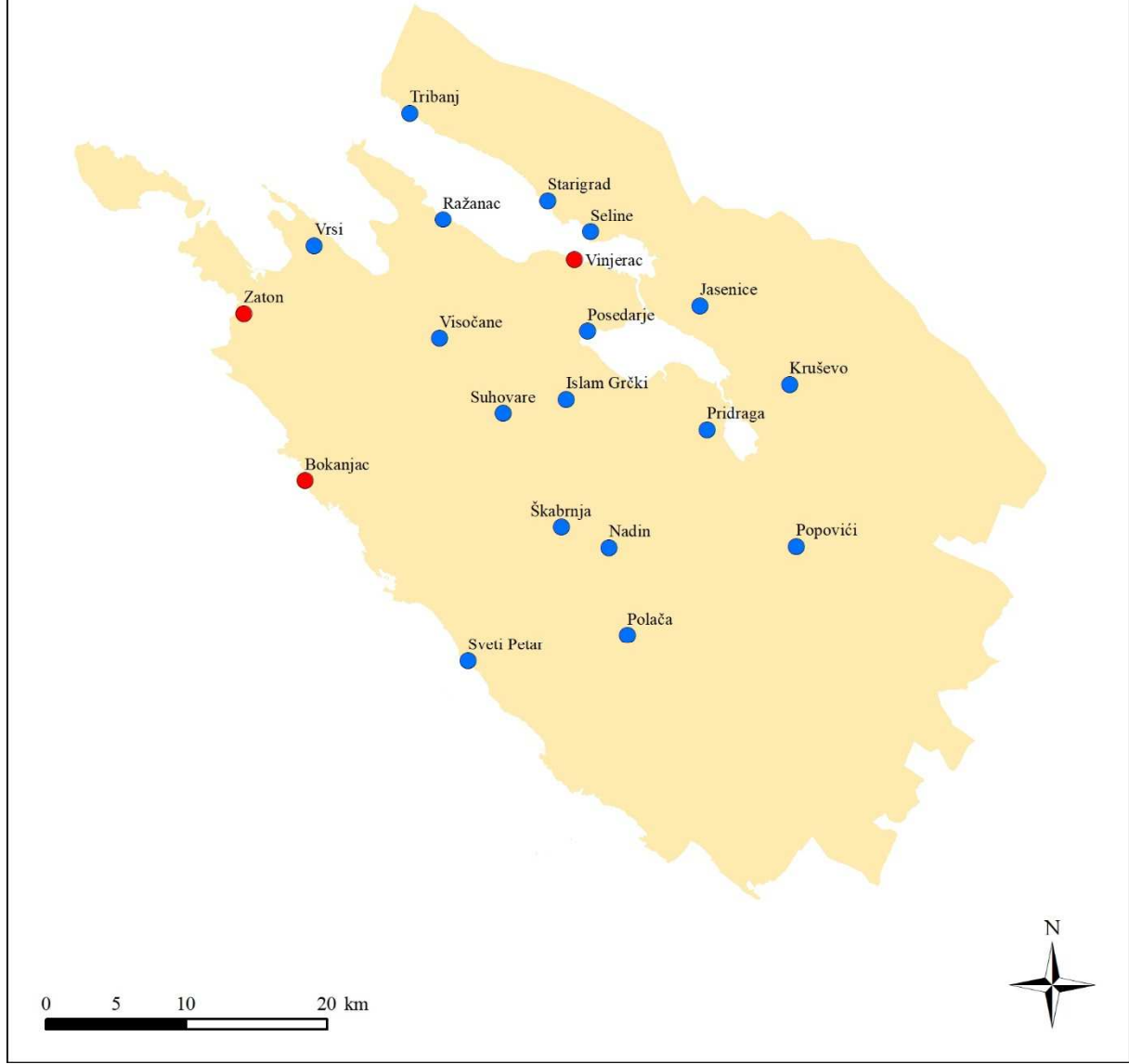
<sup>387</sup> Sve karte izradio je Hrvoje Bazina služeći se podacima iz ovog rada. Za propuste i nepotpunosti odgovara autor ovog rada.



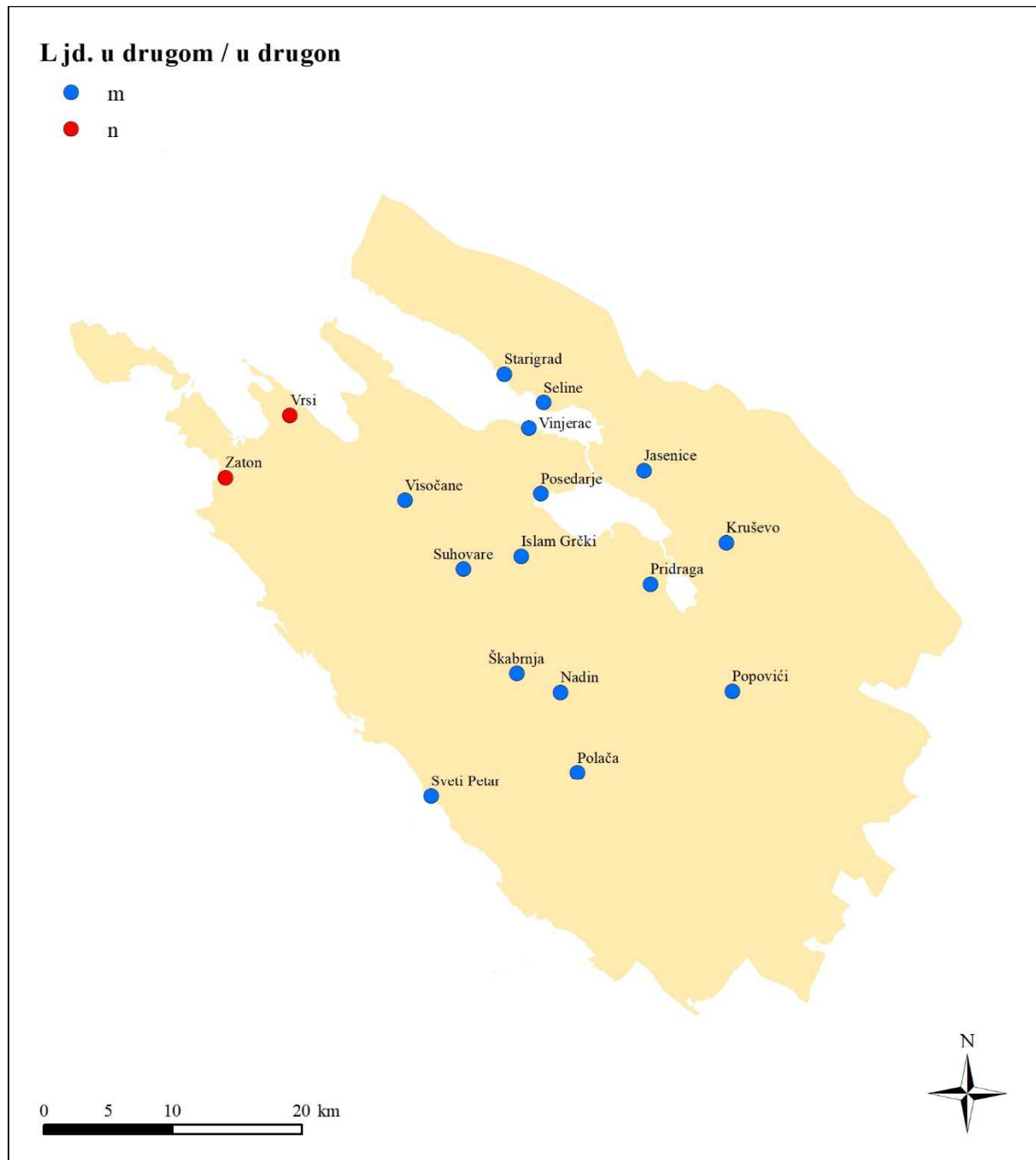
Karta 6. Zatvaranje o > o/u ispred i iza nazala

**č i ć**

- dva glasa
- jedan glas

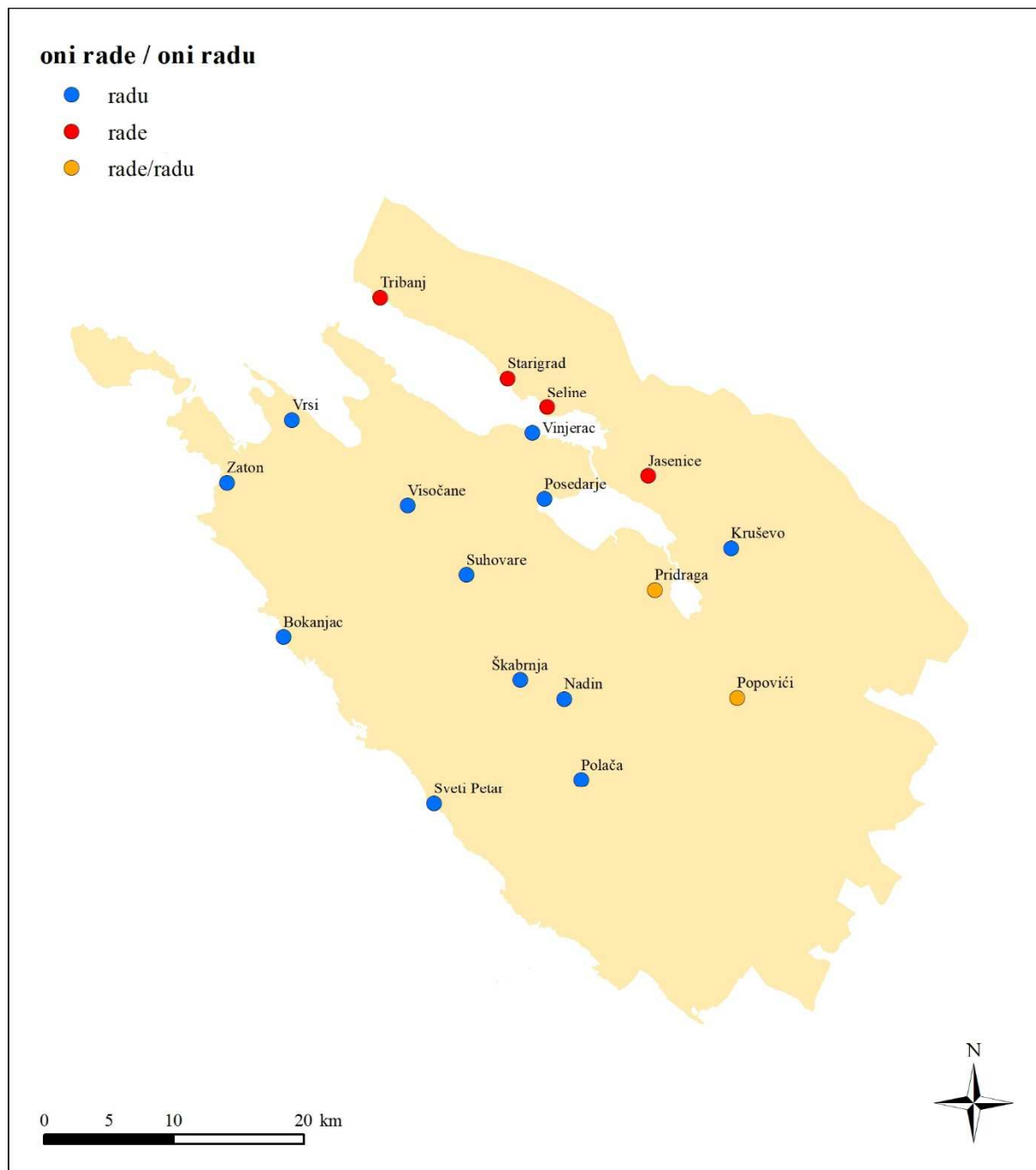


*Karta 7. Razlikovanje glasova č i ć*

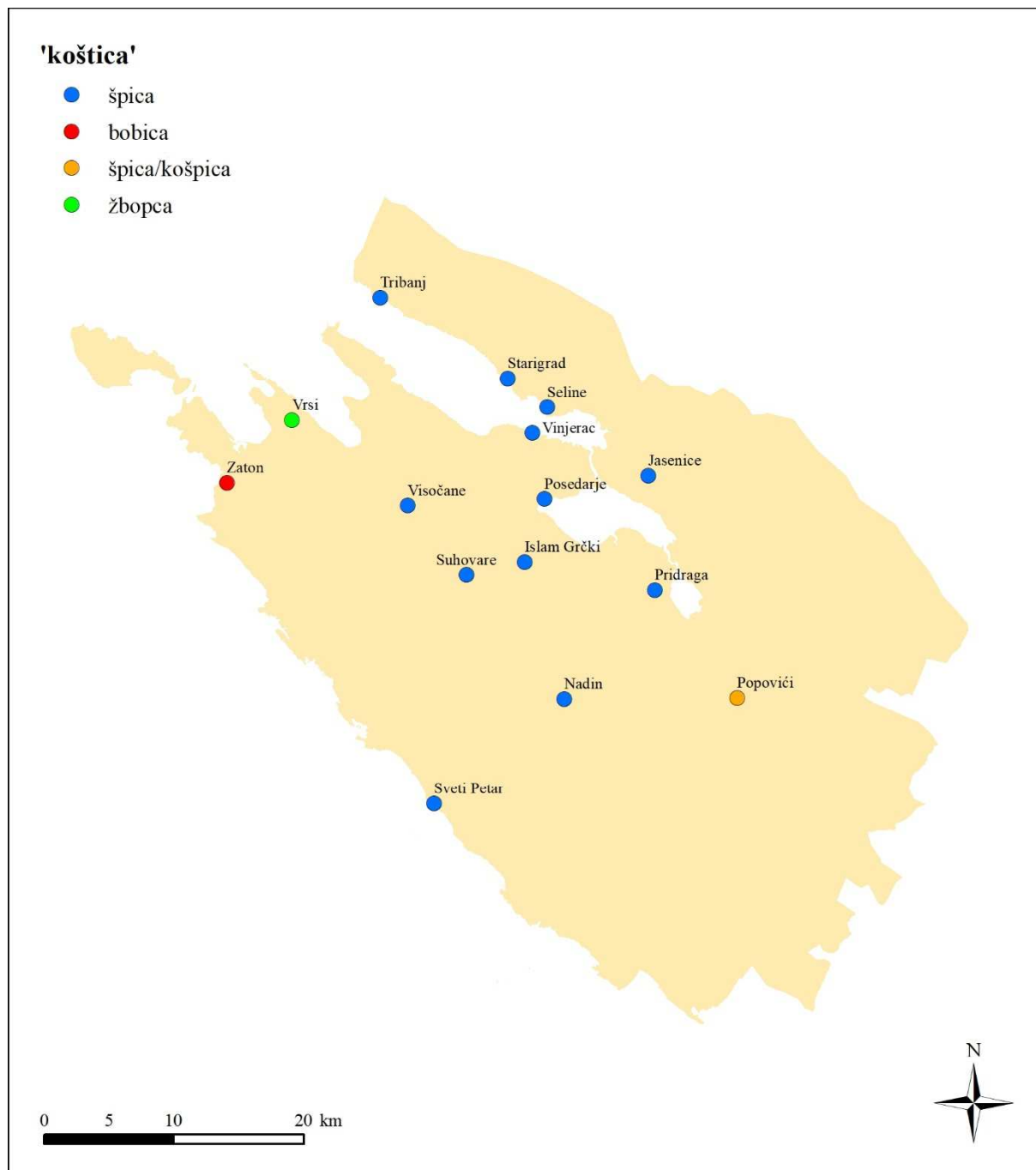


Karta 8. Dočtno *m* u L jd. muškog i srednjeg roda pridjevsko-zamjeničke deklinacije





*Karta 9. Nastavak -u u 3. l. mn. prezenta glagola s nastavcima -in, -iš... i infinitivnim dočetkom iti ili ati*



*Karta 10. Riječ u značenju 'koštica'*

### 3.6.1. Komentari uz karte

*Karta 5.* Na zapadu dominira tip s dočetkom *ija* (npr. *bija*), u središnjem dijelu istraživanog područja tip s dočetnim *ije* (*bije*), a u Južnom velebitskom podgorju (izuzev Tribnja) te u Polači i u Svetom Petru tzv. miješani tip (*-ijal-ije*). Prema raspoloživim podacima može se zaključiti da je govor Jasenica prešao iz govora s dominantnim tipom *-ije* u govore s dominantnim miješanim tipom. Moguće je da je i u Svetom Petru i u Polači nekad dominirao tip *-ije*, no to bi valjalo provjeriti s većim brojem pouzdanih informanata. Može se pretpostaviti da će tip *-ija*, zbog izrazite dominacije koju ima u Zadru, u budućnosti zauzimati veći dio terena od danas dominantnog tipa *-ije*. Dio mlađih stanovnika nekih punktova u kojima dominira tip *-ije* svjesno se od njega odmiče zbog moguće stigmatiziranosti.

*Karta 6.* Na zapadu istraživanog područja, izuzevši govor Vrsi, nema zatvaranja *o > o/lu*. U svim govorima u kojima se takvo zatvaranje provodi i ispred i iza nazala primjetno je povlačenje zatvaranja iza nazala, a u Svetom Petru ono se gotovo sasvim povuklo. U Polači se u govoru jednog dijela stanovnikā zatvaranje provodi samo ispred nazala, a u govoru drugog dijela stanovnikā i ispred i iza nazala. Usprkos dvojnosti *mòglalmùgla* i primjeru *mòlīn*, govor Selina ne svrstavam u skupinu govora u kojima se danas provodi zatvaranje vokala *o* iza nazala. Ovo bi obilježje svakako trebalo dodatno istražiti, po mogućnosti u sprezi dijalektologije s povijesnim znanostima.

*Karta 7.* Može se pretpostaviti da su u Bokanjcu glasovi *č* i *ć* izjednačeni u „srednji glas“ pod utjecajem kopnene čakavštine. Razloge izjednačavanja glasova *č* i *ć* u Zatonu i Vinjercu trebalo bi dodatno istražiti. Izjednačavanje tih glasova posebno je čudno ako se zna da su i zatonski i vinjerački govor okruženi govorima u kojima su stabilna dva glasa. Bilo bi dobro u skorijoj budućnosti ispitati stanje s glasovima *č* i *ć* u Ninu i vidjeti može li se stanje iz 1950-ih i dalje smatrati aktualnim.

*Karta 8.* Dočetno *n* u primjerima poput *u drugon* javlja se samo u Zatonu i Vrsima. Sustavno provedena promjena *-m > -n* u L jd. muškog i srednjeg roda pridjevsko-zamjeničke deklinacije izrazito je arealno obilježje koje ta dva govora povezuje s kopnenim čakavskim govorima zadarskog područja (Bibinje, Sukošan, Privlaka). U Jasenicama bi od velike koristi bile brojnije potvrde.

*Karta 9.* Analoško preuzimanje nastavka *-u* nije (u većoj mjeri) zahvatilo govore u Južnom velebitskom podgorju. Ako se uzme u obzir da se u Pridragi i Popovićima javljaju i prezentski oblici tipa *rade* i prezentski oblici tipa *radu*, moglo bi se zaključiti da se istraživani govori

prema ovom obilježju mogu podijeliti na sjeverne i južne – u južnoj je zoni preuzimanje nastavka *-u* izrazito dominantno.

*Karta 10.* Samo u Vrsima i Zatonu nije zabilježen leksički tip *špica*. Valjalo bi istražiti gdje se još u jadranskoj zoni (i drugdje) javljaju inačice *bobica*, *žbopca* (< *žbobica*) i sl.

### 3.7. Ulomci iz govora (odabrani punktovi)

#### Bokanjac

*Ê, nõčõn su ùni dòšli. Na pŕvì jedànājstog je bílo, çinì m se. Ònē partizānke. A óde dòl je bìja èdan kàfìč, ònõ ko Škróçnì, Špàčo smo zváli. Jèdan náš isto Bokànanin dŕžā. Iz... Iz Višoçānì, tû su nèkì lûdì bíli. A nõčõn je bìja m̀sēc. I tû su nìkì lûdi bíli, òdmān ì ònē partizānke... Žènskì je bílo u òtìn partizānìn. Ònõ nõčõn su dòlazli, òdmān su ì pòkupli i kod náše<sup>8</sup> gròbļa su ì pòbli. Zàmisli. Dok su dòlazli. Pa nášè i sèla, nì pé-šest. Mòg tétka jèdnòg ìsto. Nìka se nè znā... Ma kākvi. Ùndā su pŕíçali da su ì pòbli pa bácli ù mōre. A kò tò <sup>z</sup>...*

Danica (Bina) Mrkić, r. Durut (1932.)

#### Polača

*Veļā: „Åjde, mòja Gf̄le“, veļā, „òvõ jâ kèklān da ne pòlūdìn!“ Vākõ san røkla, da m̀slìn kàko çu plèsti, a višè j gòtovo. Svè. A nās dèvet bílo. Veļa ka se vrātìmo nēmā ništa. „Å“, vèlì ùna m̀eni, „tì ko š ìçi ù Zadar, m̀i çemo te“, vèlì, „vòsti. Dòk v̀dìš da pŕvā granáta pānē, tì tŕçi k nāmì! Ròbu sm̀st i lèt k nāmì! M̀i nāmā bižìmo s pìjacē.“ I tàkõ t jâ pòžēn, rānko mòj m̀lì, nà tû pìjacu, a pŕìjē san jâ rádla ù tòm plasteníku u Túrñu. (...) I kad san ti jâ pòšla, jâ san dòsta bila nõvācā zarádla. Tò t pòšteno kàžēn. Jâ san ìmala šèst t̀sūcā mārākā.*

Danica Bobanović, r. Bobanović (1931. – 2019.) (Lisac i Magaš, 2020: 589)

#### Pridraga

*Nā Zèlènõj kām̄pì  
pòbìšè sè frātrì,  
jèdān drŕgõm v̀çē,  
pòmòžì m̀ strìçē.  
Kākõ çũ tì pòmòçì,  
kād ì m̀enē t̀kũ,  
zā pèlèššè v̀kũ.*

Tereža Zubčić, r. Čulina (1927.)

#### Vrsi

*Jedan, dva, tri  
potukli se fratri  
na zelenoj kampi.  
Jedan drugon viçe  
pomozì mi striçe  
kako çu ti pomoçi  
kada si me tuka  
i po kuçi vuka.*

(Vrsi 2, 2015: 735–736)

## Seline

– *Dida Stòjane, štò tí?*  
– *A nìšta, sìnko, ùprā pa dūrān.*

Ika Jusup, r. Škiljić (1933.)

## Starigrad

*Jā san naučela nàkō sáma samòuko. Ì jā san znàla písma napísat, pročítati, i sād tō vèc nè vdīn, znāš, a znàla bi čítati. (...) I písati dà. I písat i čítat. Znàla san napísati i čítat, mōj stārī kad je òčā ù vōjsku ùndā... Kò će písma písat, mòrān písma písat, a kò će ga napísat, kòmen é jā tō íc vāik da m ko písma nàpīšē – nè more t nìko ka i sām. Jā tō vèļo mòrān sáma napísati. (...) Ùndā jā san pòčēla sáma písat, jòš nísan znàla ni rečēnce razdvájati, neg nàkō cīlī rēd napīši.*

Marija Dokoza, r. Bušljeta (1941.) (Lisac i Magaš: ruk.)

## Suhovare

*Drâgā Gôspe mōja,  
zdráva ž bīti,  
zdravo š sìnka poròditi.  
Ĭme cē mu Ĭsus bīti,  
na glávi mu krùna sjāti,  
sāv svīt obàsjati  
svē sīrotē ògrijat.*

Ika Mijaljević, r. Poljak (1937.)

## Sveti Petar na Moru

*Pòletī òrā bes krílā.  
Mýtav pàde,  
zdrāv òstade,  
i žīv kùci dóže.  
Sèstra mu se òd radosti smíje,  
òtac mu se ni ròdija níje.*

Marija Jurišić, r. Colić (1934.)

## Škabrnja

*Dòšlo j da zabòravlān, a kad lèžēn, dòžē mi svè kà da ìmān dvàce gòdīnā: kàko san bìje u Kòrlātu, kàko sən išā, kàko sən bìje u parzánīn trī gòdne i trī mìsēca. E, al sādā sàsvin drùkčijē. Jer nùcon nè spāvān, a sādā, sādā mìslīn kàko san røkā, kàko národ žívī i kàko vríme i... Zíma me stěžē i prìtēžē k sèb i mòra bìt tàkō.*

Martin Bilaver (1921.) (Magaš, 2019: 390)

## Visočane

*Sām, òd brašna. Skùvā se mǎlo tísto i ùndā se ràzlišī ùnōn bòcūn, vǎļā j bílo ùnog váļka. Vrág je dá... Bòca kàkvā da se ràzlišī, ùndā izrižē se na ùnē fēte, ùnō, ìskrīžā se i kròz brašno provúče, i mǎlo se òsūšū i ùndā ù vodu stāvī se.*

Marko (Dragan) Kevrić (1949.)

### 3.8. Usporedba istraživanih govora i zemljopisno bliskih novoštokavskih ikavskih govora

U uvodnom je poglavlju bilo riječi o novoštokavskim ikavskim govorima jadranske zone. Ovdje će se novoštokavski ikavski govori Sjeverne Dalmacije na području od Starigrada do Biograda usporediti s nedalekim novoštokavskim ikavskim govorima – vranskim govorom u Biogradskom zaobalju, lovinačkim govorom u Lici i govorima u južnijem dijelu Sjeverne Dalmacije, odnosno u šibenskom zaobalju.

Govor Vrane mogao bi se priključiti istraživanom području jer se u gotovo svim jezičnim činjenicama obrađenima u članku „Govori vranskoga kraja“ slaže s većinom istraživanih novoštokavskih ikavskih govora zadarskog područja, a s nekima posebice. Važno je napomenuti da vranski govor poznaje nastavak *-ami* u L i I mn. imenica ženskog roda *e*-deklinacije (Lisac i Tomelić Ćurlin, 2017: 493), što ga posebno povezuje s govorima Islama Grčkog, Jasenica, Kruševa, Popovića i Starigrada, ali i zatvaranje *o > u* iza nazala (Lisac i Tomelić Ćurlin, 2017: 488), što ga povezuje s govorima Nadina, Polače (Zapadnjari), Popovića, Svetog Petra i Škabrnje.

S lovinačkim govorom veći broj istraživanih govora povezan je glagolskim pridjevom radnim tipa *bije, radije*, zatvaranjem vokala *o > u* ispred nazala, pojednostavnjivanjem suglasničkih skupina, promjenom *je- > e-* i mnogim drugim jezičnim obilježjima. Nešto je veća povezanost lovinačkoga govora s podgorskim govorima. U Starigradu i u Selinama, kao i u Lovincu (Japunčić, 2016: 193), dolazi *stejana* (< *stelna*) 'noseća' (o kravi).<sup>388</sup> U Lovincu dolazi *grûm* (Japunčić, 2016: 246), s dugim naglaskom, a u Starigradu je zabilježeno G jd. *grûma*. Primjerice, i u Lovincu (Japunčić, 2016: 193) i u Tribnju<sup>389</sup> kaže se da pčele umiru. Međutim, u Lovincu su glagolski pridjevi radni u jednini muškog roda beziznimno tipa *bije, radije*, u Tribnju su izrazito dominantni oni tipa *bija, radija*, a u Starigradu i Selinama ima i jednih i drugih. Također, dok je u podgorskim govorima u množinskim padežnim nastavcima i u prvom licu jednine prezenta provedena dočetna promjena *m > n*, u Lovincu je I mn. *ovcam, krajevim, selim* (Japunčić, 2016: 190) te *budem, morem, smim* (Japunčić, 2016: 194–195); valja ipak istaknuti da u Starigradu u D, L i I imenica ženskog roda *e*-deklinacije uz nastavak *-an* dolaze i *-ami* i *-am*. U Lovincu su infinitivi uvijek apokopirani (Japunčić, 2016: 186), dok su u podgorskim govorima česti puni infinitivi, posebno u Tribnju. Ni u Lovincu ni u Tribnju redukcija nenaglašenog vokala *i* nije tako izražena kao u Starigradu i Selinama. U Lovincu su *Vlasi* 'stanovništvo pravoslavne vjeroispovijesti' (Japunčić, 2016: 367), dok su u Tribnju *vlasi*

<sup>388</sup> Isto je zabilježeno i u Vinjercu (Magaš: ruk.).

<sup>389</sup> Adam Trošelj i Anka Marinković r. Trošelj usmeno.



'oni koji ne žive uz more'.<sup>390</sup> Zanimljivo je da Japunčić ne bilježi romanizme *biži* 'grašak', *čatrun/četrun* 'lubenica' i *kukomar/kukumar* 'krastavac', što su riječi koje su i u podgorskim govorima, ako su zabilježene, po uporabi sekundarne, a primarne su *grašak*<sup>391</sup>, *lubenica*, *krastavac*.

Istraživani govori pokazuju i sličnosti s nekim govorima šibenskog zaobalja.<sup>392</sup> Očekivano su iste značajke poput štakavizma ili refleksa prednjeg i stražnjeg nazala, ali treba izdvojiti i neke druge poveznice ovih govora. Primjerice, to su redukcije nenaglašenog vokala *i*, zatvaranje *o > u* ispred sonanta te promjena dočetnog *m* u *n*. Glagolski pridjevi radni u govorima šibenskog zaobalja imaju oblike *bija*, *radija* (Konjevrate i Mirlović Zagora) ili, češće, *bi(j)o*, *radi(j)o* (Plastovo, Badanj, Perković) (Magaš, 2020: 180), a u istraživanim su govorima na zadarskom području najčešći glagolski pridjevi tipa *bije*, *radije*, u nekim punktovima izrazito dominantni, a u drugima podjednako zastupljeni kao oni tipa *bija*, *radije*.

Zaključno se može reći da su istraženim govorima sličniji zemljopisno bliži novoštokavski ikavski govori, što je i očekivano. Naravno, prostora za istraživanje novoštokavskih ikavskih govora u Lici i onih u šibenskom zaobalju ima još mnogo.

---

<sup>390</sup> Adam Trošelj, Anka Marinković r. Trošelj i Martin Trošelj usmeno.

<sup>391</sup> Uz napomenu da je u Selinama romanizam označen kao arhaizam, a domaća riječ kao novija.

<sup>392</sup> Podatci prema Magaš, 2020.

#### 4. Zaključak

Ova disertacija, kako joj i sam naslov kaže, pisana je da bi se pobliže opisali novoštokavski ikavski govori Sjeverne Dalmacije, od Starigrada do Biograda. Detaljnije je opisano pet izdvojenih govora, a analizom ih je obuhvaćeno dvadeset. Podatci o ovim govorima u našoj su dijalektološkoj literaturi bili relativno rijetki, k tomu raspršeni, a neistraženih govora bilo je mnogo – svojevrsna „rupa“ na dijalektološkoj karti bila je velika i trebalo ju je popuniti. Istraživanje ovih govora bilo je stoga provedeno u skladu s hrvatskom dijalektološkom praksom i temeljilo se na snimkama govora starijih stanovnika. Pripadnici mlađih generacija kao informanti bili su svojevrsni potvrđivači i dopunitelji prikupljenih podataka, a svojim su zapažanjima uvelike obogatili jezičnu analizu istraživanih govora. Najviše pažnje u radu je posvećeno fonološkim obilježjima istraživanih govora, a opisana su i odabrana morfološka, sintaktička i leksička obilježja. Istraživanjem je potvrđeno ono osnovno što se o novoštokavskim ikavskim govorima odabranog dijela Sjeverne Dalmacije znalo, a nizom novoistaknutih podataka dopunjena je dijalekatna slika cijelog područja.

Glavna hipoteza u ovoj disertaciji bila je da su istraživani govori homogeni, uz određene posebnosti. Moglo bi se reći da je ta hipoteza potvrđena. Posebnosti istraživanih govora jesu veće ili manje, ali sličnosti među njima dovoljno su jake da ih svrstamo u istu skupinu govora. Primjerice, u svim je govorima, osim u govoru Popovića, izrazito dominantna upitno-odnosna zamjenica *što*, a ona će vjerojatno takvom i ostati jer je dominantna i u zadarskom govoru. Također, u svim su govorima infinitivi u pravilu puni, uz određena odstupanja. Nadalje, u većini govora vrlo je izražena redukcija nenaglašenog vokala *i*, no u govoru Tribnja i u govoru Jasenica (prema podacima koji su nam na raspolaganju) takva je redukcija rijetka. Slično je i s glasovima *č* i *ć*: dok većina govora razlikuje ta dva glasa, u govorima Bokanjca, Vinjerca i Zatona razlika je neutralizirana. Ipak, ovakvo stanje moglo bi se i promijeniti – Sveti Petar graniči s Sukošanom i Turnjem koji opreku *č/ć* ne poznaju, a u Vrsima je izgovor tih dvaju glasova vrlo sličan. Hoće li i u tim govorima uskoro razlika biti ukinuta, ili će staro stanje ostati, tek treba vidjeti.

Druga hipoteza, temeljena na dosadašnjim spoznajama o novoštokavskim ikavskim govorima zadarskoga kraja, bila je da postoje dva govorna pojasa – zaobalni i obalni. U zaobalnom bi pojasu bili govori koji imaju glagolski pridjev radni tipa *bije* 'bio' i u kojima bi se provodilo zatvaranje vokala *o > u* ispred i(li) iza nazala, a u obalnom bi pojasu bili govori koji imaju glagolski pridjev radni tipa *bija* 'bio' i u kojima se zatvaranje vokala *o > u* ispred i(li) iza nazala ne provodi. Ta je hipoteza opovrgnuta, ali određena pravilnost u distribuciji navedenih obilježja

ipak je potvrđena. Dok su obalni govori na zapadu istraživanog područja (Zaton, Vrsi) zaista potvrdili da u njima dominiraju glagolski pridjevi radni tipa *bija*, u Vinjercu i u Svetom Petru na Moru, koji se također nalaze uz more, ima velik broj glagolskih pridjeva radnih tipa *bije* i glagolskih pridjeva radnih tipa *bija*. Prema ovom obilježju istraživani bi se govori mogli podijeliti u tri pravilne skupine, što se vidi na jednom od priloženih zemljovida. Ni prema zatvaranju vokala ispred i(li) iza nazala istraživani se govori ne mogu striktno podijeliti na obalne i zaobalne – i na obali se nalaze govori u kojima se zatvaranja provode, ali ni u jednom zaobalnom punktu nije zabilježen apsolutni izostanak zatvaranja.

Sve istražene govore očekivano obilježavaju isti refleksi jata (dominantni ikavski), poluglasa (dominantan refleks *a*) i nazalā (\**ε* > *e* i \**o* > *u*), kao i druga obilježja slogotvornih glasova. Primjerice, na cijelom području javlja se  $\bar{r}$ . Prozodijski se izdvaja Zaton, u kojemu se provodi kanovačko duženje, ali samo kao mogućnost. Među neslogotvornim glasovima nešto su veće razlike; već je spomenuto nerazlikovanje glasova *č* i *ć* u nekim punktovima, a na to se nadovezuje i nerazlikovanje glasova *ž* i *ž̇*. Prisutnost glasa *ž* i njegov status u istraživanim govorima tek bi trebalo detaljnije istražiti. Kada govorimo o promjeni *-m* > *-n*, izdvajaju se Vrsi i Zaton u kojima se ta promjena provodi i u D i L jd. muškog i srednjeg roda pridjevsko-zamjeničke deklinacije, dok u drugim istraživanim govorima u tom kontekstu ostaje *-m*. Na morfološkoj razini izdvaja se sinkretizam D, L i I mn. imenica, ali uz napomenu da je u većem broju govora prisutan i instrumentalni nastavak *-ami* u imenica *e*-deklinacije. Infinitivi su, kako je istaknuto, u pravilu puni, uz određena (uglavnom pravilna) odstupanja. Među glagolskim oblicima posebno se izdvajaju izmijenjeni prezentski oblici glagola 'ići', prisutni na cijelom području – oni obilježavaju i kopnene čakavske govore, ali ih nema u obližnjim novoštokavskim jekavskim govorima. Posebno su zanimljivi oblici trećeg lica množine tipa *imaje*, zabilježeni samo u Suhovarima i Škabrnji. Trebalo bi tek istražiti je li takvih oblika ranije bilo i drugdje.

U leksičkom dijelu vide se nešto veće razlike među istraživanim govorima, no ni one nisu tolike da bi bilo potrebno izdvajati veće skupine govora. Neke od tih leksičkih razlika proizlaze i iz načina života u pojedinim naseljima. Primjerice, u podgorskim su govorima uobičajene riječi *lubenica* i *krastavac*, a ne *čatrun* (*četrun* i sl.) i *kukomar* (*kukumar* i sl.) – te se kulture u podgorskim naseljima nisu uzgajale pa su, vjerojatno u novije vrijeme, riječi za njih preuzete iz hrvatskoga književnog jezika. Mogu se ipak vidjeti neke pravilnosti, npr. riječ *trsje* na zapadu istraživanog područja (Vrsi, Zaton) u odnosu na riječ *vinograd* drugdje. Neka naoko neobična značenja riječi, poput raširenog *žaba* 'kornjača', nesumnjivo su vrlo stara. U svim govorima među usvojenicama dominiraju romanizmi, a ponajviše ih je u semantičkim poljima hrane i

pića te svakodnevnih predmeta. Zabilježen je i nemali broj turcizama i germanizama, ali i drugih usvojenica. U novije vrijeme u istraživane govore prodiru i riječi iz drugih jezika, što je proces koji će se nesumnjivo nastaviti.

Najveći utjecaj na istraživane govore ipak imaju standardni hrvatski jezik i suvremeni (štokavski) zadarski govor. Govornici starijih generacija, kakvi su ispitanici u ovoj disertaciji, čuvaju posebnosti svojih mjesnih govora, uz manje prilagođavanje „prestižnijim“ idiomima, ali mlađi govornici u istraživanim mjestima neka od jezičnih obilježja svojih mjesnih govora, napose fonološka i morfološka, namjerno mijenjaju obilježjima iz standardnog jezika i zadarskoga govora. Premda jezična promjena nije bila tema ove disertacije, izdvojit ću neka vrlo raširena jezična obilježja istraživanih govora koja bi u skorije vrijeme mogla izgubiti dio teritorija koji sada zauzimaju: glagolski pridjev radni tipa *bije*, zatvaranje vokala *o > u* ispred *i(li)* iza nazala, redukcija nenaglašenog vokala *i*, nastavci *-an* (za imenice *e*-deklinacije) i *-in* (za imenice *a*-deklinacije) u D, L i I mn., drugo lice jednine imperativa u službi pripovijedanja, a možda i koje drugo obilježje.

Ova disertacija obuhvatila je samo djelić onoga što čini istraživane govore. Ono što je dijalektolozima važno, izvornim se govornicima u istraživanim punktovima pri ispitivanju činilo sasvim banalnim (primjerice, kako se kaže 'jezik'), a ono što su sami ispitanici smatrali važnim ipak nije bilo predmetom ispitivanja (primjerice, zanimljivi doživljaji njihovih sumješšana). Iako polako umiru generacije izvornih govornika koji su cijeli život proveli u svojem mjestu i nisu osjetili većih utjecaja škole, medija i većih sredina u svojem govoru, istraživanje govora koji su bili temom ove disertacije sigurno može biti nastavljeno. Osim što se u Sjevernoj Dalmaciji na području od Starigrada do Biograda nalazi još neistraženih novoštokavskih ikavskih govora, takvi se govori nalaze i na susjednim područjima (Lika, šibensko zaobalje). Buduća istraživanja novoštokavskih ikavskih govora Sjeverne Dalmacije mogu se primarno usmjeriti i na druge teme, primjerice na novije jezične promjene, odnosno razlike u govoru starijih i mlađih stanovnika, zatim na tvorbu riječi, etimologiju usvojenica, frazeologiju, onomastiku, pragmatiku, stilska obilježja itd.

Na kraju bih želio istaknuti i poticajnu narav ove disertacije. Nadam se da će podatci koji se u njoj nalaze biti dobar temelj drugim istraživačima novoštokavskih ikavskih govora Sjeverne Dalmacije, ali i drugih novoštokavskih ikavskih govora. Ova se disertacija uglédala na vrijedne dijalektološke radove, prije svega na uspješne doktorske disertacije i monografije, a moja je želja da i ona nekoga potakne na sustavno i detaljno bavljenje nekim od hrvatskih mjesnih govora.

## 5. Literatura

- Anić, Marija; Tomelić Ćurlin, Marijana. 2012. „Fonološki i morfološki opis kruševačkoga govora“. *Croatica et Slavica Iadertina* 8/2: 349–362.
- Anić, Vladimir. 1970. *Glagolski akcenat zadarskog štokavskog zaleđa*. Zadar: Filozofski fakultet.
- Babić, Zvonko. 2008/2009 – 2013/2014. „Rječnik mjesta Pridrage“ (necjelovit, nerecenziran). *Pridraški glasnik* 2–7: *passim*.
- Babić, Zvonko. *Rječnik mjesta Pridrage*. Rukopis (u pripremi za tisak).
- Bašić, Martina; Malnar Jurišić, Marija. 2016. „Hrvatska dijalektološka istraživanja – ščera, danas, jutra“. *Croatica* 40/60: 63–74.
- Bašić, Mile. 2013. *Rječnik govora mjesta Škabrnje*. Škabrnja: vlastita naklada.
- Batović, Šime. 2002. „Zaton“ u: *Zatonske legende* (Patrik, Marijan). Rijeka: vlastita naklada. 184–189.
- Batović, Šime. 2006. „Turcizmi u govoru Vrsi“. *Zadarska smotra* 55/1–2: 55–82.
- Batur, Antonio. 2019. *Prilog proučavanju mitoloških i demonoloških predaja u zadarskom zaleđu*. Diplomski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Benić, Mislav. 2009. „Natuknice o naglasku imenica u dativu i lokativu jednine u nekim govorima s novoštokavskim naglasnim sustavom kao smjernice za standardizaciju hrvatskoga jezika“. *Croatica et Slavica Iadertina* 5: 31–49.
- Bianchi, Carlo Federico. 1879. *Zara cristiana II*. Zara: Tipografia Woditzka.
- Bilosnić, Tomislav Marijan. 2010<sup>1</sup>. *Zaton 1*. Zadar: Udruga 3000 godina Za dar.
- Bilosnić, Tomislav Marijan. 2010<sup>2</sup>. *Zaton 2*. Zadar: Udruga 3000 godina Za dar.
- Boerio, Giuseppe. 1867. *Dizionario del Dialetto Veneziano*. Venezia: Reale tipografia di Giovanni Cecchini edit.
- Breu, Walter; Piccoli, Giovanni; Marčec, Snježana (sur.). 2000. *Dizionario croato molisano di Acquaviva Collecroce*. Campobasso: Arti grafiche La Regione.

Brković, Milko. 1995. „Presjek kroz povijest Posedarja“ u: *Posedarje: presjek kroz povijest, obnova i izgradnja* (Brković, Milko; Paić, Ivan; Vulić, Ivan). Posedarje: Općina Posedarje. 5–9.

Brozović, Dalibor. 1976. „O suvremenoj zadarskoj miksoglotiji i o njezinim društveno-povijesnim i lingvističkim pretpostavkama“. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 14–15: 49–63.

Brozović, Dalibor. 1984. „Longitudinalne jadranske heterodijalekatske izoglose“ u: *Crnogorski govori* (ur. Dragomir Vujičić i Jevto M. Milović). Titograd: CANU. 141–149.

Bucić, Ivan. 2016. *Rječnik govora sela Jasenica*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.

Celinić, Anita; Menac-Mihalić, Mira. 2012. *Ozvučena čitanka iz hrvatske dijalektologije*. Zagreb: Knjigra.

Čilaš Šimpraga, Ankica. 2010. „Ikavski štokavski govori između Krke i Neretve“ u: *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji* (ur. Mijo Lončarić). Split – Zagreb: Književni krug Split – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 159–225.

Došen, Božo. 2020. *Rječnik Radošinovca i okolice*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.

Državni arhiv u Zadru. Matične knjige. Mjesto – Suhovare. URL:

<https://www.dazd.hr/hr/knjige/maticne-knjige?mjesto=suhovare> (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

Dubolnić, Martina. 2006. „Prapovijesna nalazišta na području Starigrada Paklenice“. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 48: 1–55.

Dubolnić, Martina. 2007. „*Argyruntum* i njegov teritorij u antici“. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 49: 1–58.

Dundović, Zdenko. 2019. „Popis stanovništva kopnenog dijela zadarskog okružja iz 1610. godine“. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 61: 259–305.

Europski lingvistički atlas. ALE karta. URL: [http://ola-ale.hazu.hr/files/file/pdf/Ale\\_karta.pdf](http://ola-ale.hazu.hr/files/file/pdf/Ale_karta.pdf) (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

Feldbauer, Božidar (ur.). 2004–2005. *Leksikon naselja Hrvatske 1 (A – Lj) i 2 (M – Ž)*. Zagreb: Mozaik knjiga.

Filipi, Amos Rube. 1972. *Biogradsko-vransko primorje u doba mletačko-turskih ratova*. Zadar: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Galić, Josip i sur. 2015. „Današnji zadarski govor“ (neobjavljeno istraživanje).

Galović, Filip. 2019. *Govori otoka Šolte*. Šolta – Zagreb: Općina Šolta – Hrvatsko katoličko sveučilište.

Galović, Filip. 2020. „Govor mjesta Jasenica (pored Posedarja)“. *SaZnanje* 2: 51–64.

Garrett, Peter; Coupland, Nikolas; Williams, Angie. 2003. *Investigating Language Attitudes*. Cardiff: University of Wales Press.

Glavić, Josip. *Nadinski rječnik*. URL: <http://adria.fesb.hr/~jglavic/Rjecnik.html> (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

Greenberg, Marc. 1999. „Multiple Causation in the Spread and Reversal of a Sound Change: Rhotacism in South Slavic“. *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 2: 63–76.

Gušić, Branimir. 1971. *Starohrvatsko naseljenje Ravnih kotara*. Zadar: Institut JAZU.

Holzer, Georg. 2012. *Glasovni razvoj hrvatskoga jezika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Hraste, Mate. 1956. „Bibliografija radova iz dijalektologije, antroponimije, toponimije i hidronimije na području hrvatskoga ili srpskoga jezika“. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 1: 387–479.

Hraste, Mate. 1964. „O govoru Zadra i okolice“ u: *Zadar: geografija, ekonomija, saobraćaj, povijest, kultura – zbornik* (gl. ur. Jakša Ravlić). Zagreb: Matica hrvatska. 441–455.

Ilakovac, Boris. 1965. „Rimska zgrada u Krmčini kod Zadra“. *Diadora* 3: 213–218.

Ivić, Pavle (gl. ur.). 1981. *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom. Knjiga I*. Sarajevo: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti – Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Makedonska akademija na naukite i umetnostite – Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Srpska akademija nauka i umetnosti.

Ivić, Pavle. 1985. *Dijalektologija srpskohrvatskog jezika. Uvod i štokavsko narečje*. Novi Sad: Matica srpska.

- Jakić-Cestarić, Vesna. 1966. „Dijalekt zadarskog kraja u dinamici suvremenog života“. *Zadarska revija* 15: 71–75.
- Japunčić, Mile. 2016. *Lovinac jučer, danas, sutra*. Zagreb: vlastita naklada.
- Jelić, Roman. 1985. „Stanovništvo kopnenog dijela zadarskog područja 1608. i 1695.“. *Zadarska revija* 34/6: 555–573.
- Juric, Ante. 2018. *Ravni kotari i Bukovica*. Skradin: Ogranak Matice hrvatske.
- Kalogjera, Damir. 2013. „Iz terminologije dijalekatskih promjena“. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 18: 3–10.
- Kapović, Mate. 2006. *Rekonstrukcija baltoslavenskih osobnih zamjenica (s posebnim osvrtom na naglasak)*. Doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Kapović, Mate. 2010<sup>1</sup>. „O tobožnjoj neutralizaciji kratkih naglasaka u hrvatskom“. *Croatica et Slavica Iadertina* 2: 47–54.
- Kapović, Mate. 2010<sup>2</sup>. *Čiji je jezik?*. Zagreb: Algoritam.
- Kapović, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije: fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kapović, Mate. 2020. „Accentual Paradigm D on Susak: New Data“ u: *vácāmsi miśrā kṛṇāvāmahai : proceedings of the International Conference of the Society for Indo-European Studies and IWoBA XII* (ur. Luka Repanšek, Harald Bichlmeier i Velizar Sadovski). Hamburg: Baar-Verlag. 679–706. URL: [https://www.bib.irb.hr/1005824/download/1005824.Kapovic\\_Accentual\\_paradigm\\_D\\_on\\_Susak\\_New\\_data.pdf](https://www.bib.irb.hr/1005824/download/1005824.Kapovic_Accentual_paradigm_D_on_Susak_New_data.pdf) (posljednji pregled 6. 11. 2021.).
- Katičić, Radoslav. 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU – Nakladni zavod „Globus“.
- Klaić, Bratoljub; Školska knjiga. 2012. *Novi rječnik stranih riječi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Knežić, Dubravko. 2012. *Ninska komuna u 17. stoljeću, društveni ustroj, političke, gospodarske i društvene prilike*. Doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Kurtović, Ivana. 2005. „O govorima šibenskoga zaleđa župe Konjevrate i Mirlović Zagora“ u: *Konjevrate i Mirlović Zagora: župe Šibenske biskupije* (ur. Ante Gulin). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. 533–540.



- Ligorio, Orsat. 2014. *Problem leksičke stratifikacije u adrijatistici*. Doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Lisac, Josip. 1998. „Položaj privlačkoga govora među hrvatskim idiomima“. *Čakavska rič* 26/1–2: 25–31.
- Lisac, Josip. 1999. „Jezično stanje zadarskoga područja“ u: *Hrvatski govori, filolozi, pisci*. Zagreb: Matica hrvatska. 67–78.
- Lisac, Josip. 2000. „Privlački govor“ u: *Privlaka* (ur. Josip Kolanović). Zagreb – Privlaka: Matica hrvatska – Poglavarstvo Općine Privlaka.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lisac, Josip. 2004. „Usporedba govora Tkona i Ražanca“. *Čakavska rič* 32/2: 167–171.
- Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lisac, Josip; Tomelić Ćurlin, Marijana. 2017. „Govori vranskoga kraja“ u: *Braća Vranjani i vransko područje tijekom povijesti* (ur. Božo Došen). Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru. 485–495.
- Lisac, Josip; Magaš, Ivan. 2018. „Polački govor“. *Zadarska smotra* 67/1–3: 123–127.
- Lisac, Josip. 2020. „Govori, filologija i književnost šibenskoga područja“ u: *Šibenske i druge kroatističke teme*. Šibenik – Zadar: Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“ – Ogranak Matice hrvatske u Zadru. 7–21.
- Lisac, Josip; Magaš, Ivan. 2020. „Polački govor“ u: *Polački kraj u prošlosti i sadašnjosti* (ur. Božo Došen). Polača – Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru. 583–590.
- Lisac, Josip; Magaš, Ivan. „Starigradski govor“ (prihvaćeno za tisak).
- Magaš, Damir. 1999. *Vinjerac*. Zagreb – Zadar: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Zadru – Hrvatsko geografsko društvo Zadar.
- Magaš, Damir. 2013. *Geografija Hrvatske*. Samobor – Zagreb: Meridijani – Odjel za geografiju Sveučilišta u Zadru.

Magaš, Damir; Brtan, Josip. 2015. *Prostor i vrijeme knezova Posedarskih: zemljopisna obilježja i povijesni razvoj Općine Posedarje*. Zadar: Sveučilište u Zadru (Centar za istraživanje krša i priobalja – Odjel za geografiju) – Hrvatsko geografsko društvo Zadar.

Magaš, Ivan. 2014. „Govor Pridrage“. *Zadarska smotra* 63/3: 127–139.

Magaš, Ivan. 2018. „Govor Popovića“ u: Tokić, Nikola; Magaš, Ivan. *Rječnik sela Popovića*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru. 17–37.

Magaš, Ivan. 2019. „Usporedna analiza govora Donjih Biljana i Škabrnje“. *Croatica et Slavica Iadertina* 15/2: 361–392.

Magaš, Ivan. 2020. „Govori šibenskoga zaobalja i Brešanova Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja“ u: *Prvi Brešanov svibanj. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa o djelu Ive Brešana održanog od 18. do 19. svibnja 2018. godine na Sveučilištu u Zadru* (ur. Miranda Levanat-Peričić i Ana Gospić Županović). Zadar: Sveučilište u Zadru. 165–183.

Magaš, Ivan. 2021. „Zatonski govor“ u: *Domaća rič 14* (ur. Ivan Paštar). Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru. 127–130.

Magaš, Ivan. „Vinjerački govor“ (prihvaćeno za tisak).

Mamić, Mile. 1996. „Govor sela Lišana Ostrovačkih“. *Domaća rič 3* (ur. Šime Batović). Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru. 41–47.

Marković, Irena. 2012. „Jezični utjecaji i promjene u suvremenom govoru Zadra“. *Croatica et Slavica Iadertina* 8/2: 313–335.

Marković, Irena. 2019. *Govori grada Zadra s rječnikom romanizama*. Zadar – Zagreb: Sveučilište u Zadru – Hrvatska sveučilišna naklada.

Marković, Ivan. 2018. *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.

Maštrović, Ljubomir. 1955. *Ninski govor*. Zadar: Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Maštrović, Ljubomir. 1957. *Rječničko blago ninskog govora*. Zagreb: Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

Matasović, Ranko. 1995. „Skokove ‘ilirske’ etimologije“. *Folia onomastica Croatica* 4: 89–101.

Matasović, Ranko (ur.); Brozović Rončević, Dunja; Ivšić, Dubravka; Pronk, Tijmen. 2016. *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika. 1. svezak (A – Nj)*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Menac-Mihalić, Mira. 2005. *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga.

Miletić, Josip. 2008. „Fonološke i osnovne morfološke značajke govora Ražanca“. *Čakavska rič* 36/1–2: 113–118.

Milković, Ivan. 2009. *Lička štokavska ikavica*. Zagreb: Pergamena.

Miočić, Kristina. 2011. „Romanizmi u kuhinjskom i kulinarskom leksiku ražanačkog kraja“. *Čakavska rič* 39/1–2: 31–65.

Miočić, Kristina. 2012. „Romanski elementi u nazivlju predmeta vezanih za tekstil, odjeću i obuću u govoru ražanačkoga kraja“. *Čakavska rič* 40/1–2: 47–70.

„Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.“. URL:

<https://www.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske/Naselja%20i%20stanovnistvo%20Republike%20Hrvatske.htm> (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

Nedved, Branka. 1995. „Srednje i južno velebitsko primorje u rimsko doba“ u: *Paklenički zbornik I* (ur. Nikola Tvrtković). Starigrad-Paklenica: NP Paklenica. 223–228.

Općeslavenski lingvistički atlas. Popis punktova. URL: <http://slavatlas.org/puncts.html> (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

Patrk, Marijan. 2002. *Zatonske legende*. Rijeka: vlastita naklada.

Pavić Pintarić, Anita; Škifić, Sanja. 2021. *Prostor i kretanje u govorima zadarskoga kraja*. Zadar: Sveučilište u Zadru.

Pavlović, Alojz; Pavlović, Eduard. 2018. *Rječnik novoštokavske ikavice benkovačkoga kraja*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.

Piccoli, Agostina; Sammartino, Antonio. 2000. *Dizionario dell'idioma croato-molisano di Montemitro. Rječnik moliškohrvatskoga govora Mundimitra*. Montemitro – Zagreb: Fondazione „Agostina Piccoli“ – Matica hrvatska.

- „Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.“. URL: <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/censuslogo.htm> (posljednji pregled 6. 11. 2021.).
- Skok, Petar. 1971–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (I–IV)*. Zagreb: JAZU.
- Skračić, Vladimir; Jurić, Ante. 2004. „Krški leksik zadarske regije“. *Geoadria* 9/2: 159–172.
- Skračić, Vladimir; Vuletić, Nikola. 2018. *Leksik morske faune u sjevernoj Dalmaciji. Prvi dio: rječnik pučkoga nazivlja*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Sobolev, Andrej (gl. ur.). 2003. *Malyj dialektologičeskij atlas balkanovskih jazykov. Probnij vypusk*. München: Bibliion Verlag.
- Starčević, Anđel; Kapović, Mate; Sarić, Daliborka. 2019. *Jeziku je svejedno*. Zagreb: Sandorf.
- Strika, Zvezdan. 2006. „Imena sudionika zadarskih sinoda 1663. i 1680. godine“. *Croatica Christiana periodica* 30/57: 81–102.
- Šatović, Franjo. 1998. „Kukuruzno nazivlje u hrvatskim govorima“. *Sjemenarstvo* 15/6: 479–494.
- Šatović, Franjo. 1999. „Kukuruzno nazivlje u hrvatskim govorima II“. *Sjemenarstvo* 16/1–2: 121–165.
- Šimundić, Mate. 1965. *Govori Imotske krajine i Bekije*. Doktorski rad. Zadar: Filozofski fakultet u Zadru.
- Šimunić, Božidar. 2013. *Rječnik bibinjskoga govora*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.
- Šprljan, Nataša. 2018. „Toponimija Nacionalnoga parka Paklenica“. *Folia onomastica Croatica* 27: 123–205.
- Šprljan, Nataša. 2019a. „Opis govora zadarskih Stanara“ u: *Zadarski filološki dani 7* (ur. Rafaela Božić, Sandra Hadžihalilović i Josip Lisac). 125–136.
- Šprljan, Nataša. 2019b. „Toponimija Nacionalnoga parka Paklenica“. *Folia onomastica Croatica* 27: 123–205.
- Šprljan, Nataša. 2020. „Fonološki opis čakavskih kopnenih govora zadarske okolice“. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 46/1: 373–405.

Šupuk, Ante. 2001. „Osobine šibenskoga govora“ u: *Domaća rič 7* (ur. Šime Batović). Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru. 71–113.

Tokić, Nikola. 2018. „Uvodna riječ“ u: Tokić, Nikola; Magaš, Ivan. *Rječnik sela Popovića*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru. 5–6.

Tokić, Nikola; Magaš, Ivan. 2018. *Rječnik sela Popovića*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.

Ukalović, Zoran. 2020. *Naša bezda*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske u Zadru.

Vela, Jozo. 2019. „Hrvatski *za*-infinitiv: izvanjsko posuđivanje ili unutarnji jezični razvoj“. *Fluminensia* 31/1: 61–83.

Vinja, Vojmir. 1986. *Jadranska fauna: etimologija i struktura naziva I–II*. Split – Zagreb: Logos – JAZU.

Vinja, Vojmir. 1998–2016. *Jadranske etimologije I–IV. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.

Vranić, Silvana; Zubčić, Sanja. 2018. „Hrvatska narječja, dijalekti i govori u 20. stoljeću“ u: *Povijest hrvatskoga jezika. 5. knjiga: 20. stoljeće – prvi dio* (gl. ur. Ante Bičanić, ur. Ivo Pranjković i Marko Samardžija). Zagreb: Croatica. 525–579.

Vrsaljko, Slavica. 2015. „O suvremenom zadarskom govoru“. *Filologija* 64: 137–145.

*Vrsi 1* = Diklić, Marijan (gl. ur.). 2013. *Vrsi kroz povijest (zbornik radova 1)*. Vrsi: Matica hrvatska (Nin) – Povjereništvo Vrsi.<sup>393</sup>

*Vrsi 2* = Diklić, Marijan (gl. ur.). 2015. *Vrsi kroz povijest (zbornik radova 2)*. Vrsi: Matica hrvatska (Nin) – Povjereništvo Vrsi.<sup>394</sup>

---

<sup>393</sup> Odabrani tekstovi: Šime Batović: „Romanizmi u govoru Vrsi“ (553–558); Šime Batović: „Turcizmi u govoru Vrsi“ (559–581); Šime Batović: „Pričice iz Vrsi“ (607–613); Šime Batović: „Pričice iz Vrsi (2. dio)“ (615–626); Šime Batović: „Pričice iz Vrsi (3. dio)“ (627–638).

<sup>394</sup> Odabrani tekstovi: Rafael Božić: „Lisac“ (667–677); Rafael Božić: „Odmaranje oko vrški vlaka“ (679–692); Rafael Božić: „Ništo o vrškin praznovjericama“ (693–697); Vladimir Perković: „Prilozi na vrškon govoru“ (703–706); Gabrijel Božić: „Moj did Ante Božić, zvani Kalebić (1875.-1949.)“ (707–709); Gabrijel Božić: „Mate Božić – Dabov“ (1875.-1962.) (711–713); Gabrijel Božić: „Sajam u Vrsin“ (715–718); Gabrijel Božić: „Kako se je pivalo u Vrsin“ (719–723); Gabrijel Božić: „Stare ganke u Vrsin“ (731–737); Gabrijel Božić: „Enti ne ću toga“ (751–752).

Zvučni atlas hrvatskih govora. Popis govora. URL: <http://hrvatski-zvucni-atlas.com/popis-govora> (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

Župe i dekanati Zadarske nadbiskupije. URL: [http://zupe.zadarskanadbiskupija.hr/?page\\_id=1900%20](http://zupe.zadarskanadbiskupija.hr/?page_id=1900%20) (posljednji pregled 6. 11. 2021.).

## Sažetak

### **Novoštokavski ikavski govori Sjeverne Dalmacije (od Starigrada do Biograda)**

Disertacija se bavi novoštokavskim ikavskim govorima Sjeverne Dalmacije (od Starigrada do Biograda), prvenstveno govorom najstarijih stanovnika odabranog područja. Veći dio jezične analize obuhvaća fonološke i morfološke osobitosti, manji dio sintaktičke i leksičke. Donose se podatci iz dvadeset punktova, a pet odabranih govora (Posedarje, Seline, Suhovare, Sveti Petar na Moru, Zaton) obrađeno je detaljnije. Istraživani govori vrlo su homogeni, uz određene posebnosti pojedinih govora ili skupina govora. Prema nekim jezičnim obilježjima, posebice fonološkim, istraživani se govori mogu podijeliti u nekoliko skupina. Primjerice, prema zatvaranju  $o > u$  ispred i iza nazala, izdvajaju se tri skupine govora: 1) bez zatvaranja, 2) sa zatvaranjem ispred nazala, 3) sa zatvaranjem ispred i iza nazala. Većinu istraživanih govora obilježava česta, nikad i beziznimna, redukcija nenaglašenog vokala *i*. Svi govori poznaju promjenu  $-m > -n$  u nastavcima i nepromjenjivim riječima, no doseg promjene nije u svim govorima jednak. Svi su govori štakavski ( $št < *sk'/*st'$ ). Većina govora poznaje razliku glasova *č* i *ć*, odnosno *ž* i *ź*. Na prozodijskoj razini izdvaja se zatonski govor, kao jedini među istraživanim govorima u kojem je registrirano kanovačko duljenje, što ga arealno povezuje s obližnjim kopnenim čakavskim govorima. U svim istraživanim govorima dominiraju novoštokavski sklonidbeni obrasci. Infinitivi su u pravilu puni, uz ipak nerijetko otpadanje završnog, nenaglašenog *i*. Glagolski pridjevi radni u jednini muškog roda imaju različite oblike, ovisno o vokalizaciji dočetnoga glasa *l*. U velikom broju govora za prepričavanje prošlih događaja rabi se drugo lice imperativa. Među usvojenicama najbrojniji su romanizmi, nešto je manje turcizama i germanizama, znatno manje drugih usvojenica. Istraživani govori na više jezičnih razina očekivano pokazuju sličnost sa zemljopisno bliskim novoštokavskim ikavskim govorima.

Ključne riječi: dijalektologija; novoštokavski ikavski; Sjeverna Dalmacija; fonologija; morfologija

## Summary

### **The Varieties of the Neo-Štokavian Ikavian Dialect in the Northern Dalmatia (from Starigrad to Biograd)**

This dissertation deals with the Neo-Štokavian Ikavian vernaculars of Northern Dalmatia (from Starigrad to Biograd), primarily focusing on the speech of the oldest inhabitants of a selected area. The vaster part of the linguistic analysis includes phonological and morphological features, and the smaller involves the syntactic and lexical features. Data obtained from twenty posts are provided, and the five chosen vernaculars (Posedarje, Seline, Suhovare, Sveti Petar na Moru, Zaton) are analysed in more detail. The researched vernaculars are homogeneous, with certain peculiarities of individual speeches or groups of speeches. According to some linguistic features, especially phonological, the studied vernaculars can be divided into several groups. For example, referring to the closure of *o > u* in front of and behind the nasals, three groups of speech are distinguished: 1) without closure, 2) with closure in front of the nasal, 3) with closure in front of and behind the nasal. The majority of researched vernaculars are characterized by a frequent reduction of an unstressed vocal *i*, that is never without exception. All vernaculars undergo the change *-m > -n* in suffixes and invariant words, but the extent of change is not the same in all speeches. Furthermore, all vernaculars are štokavian (*št < \*sk'/\*st'*) and most of them recognize the difference between the sounds *č* i *ć*, that is *ž* i *ž̇*. At the prosodic level, the vernacular of Zaton emerges as the only one among the investigated vernaculars in which the *kanovačko duljenje* phenomena is registered, that connects it aurally with the nearby terrestrial Čakavian dialects. Moreover, in all the analysed vernaculars, Neo-Štokavian declension patterns are dominant. Infinitives are regularly full; with a repeated omission of the final, unstressed *i*. Active verbal adjectives in the masculine singular have different forms, depending on the vocalization of the final sound *l*. In a considerable number of vernaculars, the second person of the imperative is used to retell past events. Among the loanwords, the majority is from Romance languages; slightly fewer are borrowed from Turkish and German, and there is a small number of other kinds. The examined vernaculars at several linguistic levels, as expected, show similarities with the geographically close Neo-Štokavian Ikavian vernaculars.

Keywords: dialectology; Neo-Štokavian Ikavian; Northern Dalmatia; phonology; morphology



## Životopis autora

Ivan Magaš rođen je 30. lipnja 1991. u Zadru, gdje je završio Osnovnu školu Krune Krstića i Gimnaziju Jurja Barakovića (opći smjer). Na Sveučilištu u Zadru završio je preddiplomski (2013.) i diplomski (2015.) studij „Hrvatski jezik i književnost“. Po završetku diplomskog studija odradio je Erasmus stručnu praksu u Münchenu (Njemačka) i stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa u Gimnaziji Franje Petrića u Zadru. Kratko je radio kao odgajatelj u Srednjoškolskom đlačkom domu Zadar (2016.) i nastavnik u Osnovnoj školi Stanovi (2018.). Od 2016. do 2019. godine bio je lektorom hrvatskog jezika na ljetnoj školi „Zoranićeva Arkadija“ na Sveučilištu u Zadru. Od lipnja 2018. radi na Sveučilištu u Zadru kao sveučilišni lektor i asistent na Odjelu za kroatistiku, a od 2019. godine na Sveučilištu u Zadru radi kao asistent s punim radnim vremenom. Od 2014. godine objavio je više dijalektoloških članaka u raznim časopisima i zbornicima, samostalno i u koautorstvu s prof. Josipom Liscem. Akcentirao je nekoliko novoštokavskih ikavskih rječnika i popisa riječi (Jasenice, Suhovare, Radošinovac), a u suradnji s don Nikolom Tokićem objavio je *Rječnik sela Popovića* (2018). Sudjelovao je na više domaćih i međunarodnih jezikoslovno-pjesničkih i znanstvenih skupova. Od 2021. godine suradnik je na projektu „Lingvistička geografija Hrvatske u europskome okružju“ (LinGeH) koji financira Hrvatska zaklada za znanost. Bio je tajnikom časopisa *Croatica et Slavica Iadertina* (2020. – 2021.) i međunarodnoga znanstvenog skupa „Joanna Rapacka i hrvatsko-poljske književne i kulturne veze“ (2021.). U listopadu 2021. godine boravio je na Masarykovu sveučilištu u Brnu (Češka) kao gostujući predavač. Na Sveučilištu u Zadru od akademske godine 2018./2019. do danas sudjelovao je u izvođenju kolegija Morfologija hrvatskoga standardnog jezika, Hrvatski jezik u 20. stoljeću, Akademsko pismo, Hrvatski jezik za početnike I, Hrvatski jezik za početnike II i Dijalektologija. Oženjen je i otac jednoga djeteta.